భారత విదేశీ వ్యాపారం

ఎం.ఏ. అర్థశాస్త్రం, రెండవ సంవత్సరం

సెమిస్టర్-IV, పేపరు-I

ర్V

పాఠ్య రచయితలు

ఆచార్య సి.ఎస్.ఎన్. రాజు
ఎం.ఏ., పిహెచ్.డి.
గౌరవ ఆచార్యులు,
అర్థశాస్త్ర విభాగము,
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం.

డా॥ ఏ. భారతిదేవి
ఎం.ఏ., పిహెచ్.డి.
అసోసియేట్ ప్రొఫెసర్,
అర్థశాస్త్ర విభాగము,
ఆంధ్రకేసరి విశ్వవిద్యాలయం, ఒంగోలు

డా॥ షేక్ అమీర్
ఎం.ఏ., ఎం.ఫిల్., పిహెచ్.డి.
అకడమిక్ కౌన్సిలర్
దూరవిద్య కేంద్రము, ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం.

డా॥ పి. మెర్సీ కుమారి
ఎం.ఏ., ఎం.ఫిల్., పిహెచ్.డి.
అకడమిక్ కౌన్సిలర్
దూరవిద్య కేంద్రము, ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం.

డా॥ కె. కిషోర్ బాబు
ఎం.ఏ., పిహెచ్.డి.
అధ్యాపకులు
అర్థశాస్త్ర విభాగము, ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం.

సంపాదకులు

ఆచార్య సి.ఎస్.ఎన్. రాజు,
ఎం.ఏ., పిహెచ్.డి.
గౌరవ ఆచార్యులు,
అర్థశాస్త్ర విభాగము,
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం.

డైరక్టర్

డా॥ నాగరాజు బట్టు,
ఎం.హెచ్.ఆర్.ఎం., ఎం.బి.ఏ., ఎల్.ఎల్.ఎం., ఎం.ఏ. (సై.), ఎం.ఏ (సో.), ఎం.ఇడి., ఎం.ఫిల్., పిహెచ్.డి.

దూర విద్యా కేంద్రము

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం, నాగార్జున నగర్-522 510.

ఫోన్ నెం.: 0863-2346208, 0863-2346222, 0863-2346259 (స్టడీ మెటీరియల్)

వెబ్‌సైట్: www.anucde.info ఇ-మెయిల్: anucdedirector@gmail.com

ఎం.ఏ. అర్థశాస్త్రము

భారత విదేశీ వ్యాపారం

First Edition: 2023

No. of Copies:

© Acharya Nagarjuna University

This book is exclusively prepared for the use of students of **M.A. (ECONOMICS)** Centre for Distance Education, Acharya Nagarjuna University and this book is mean for limited circulation only.

Published by:

Dr. NAGARAJU BATTU

Director

Centre for Distance Education

Acharya Nagarjuna University

Printed at:

ముందుమాట

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం 1976లో స్థాపించినది మొదలు నేటి వరకు ప్రగతి పథంలో పయనిస్తూ వివిధ కోర్సులు, పరిశోధనలు అందిస్తూ 2016 నాటికి NAAC చే గ్రేడ్ 'A' ను సంపాదించుకొని దేశంలోనే ఒక ప్రముఖ విశ్వవిద్యాలయంగా గుర్తింపు సాధించుకొన్నదని తెలియజేయడానికి సంతోషిస్తున్నాను. ప్రస్తుతం గుంటూరు, ప్రకాశం జిల్లాలోని 447 అనుబంధ కళాశాలల విద్యార్థులకు డిప్లమో, డిగ్రీ, పీజి స్థాయి విద్యాబోధనను ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం అందిస్తోంది.

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం ఉన్నత విద్యను అందరికీ అందించాలన్న లక్ష్యంతో 2003-04లో దూరవిద్యా కేంద్రాన్ని స్థాపించింది. పూర్తిస్థాయిలో కళాశాలకు వెళ్ళి విద్యనభ్యసించలేని వారికి, వ్యయభరితమైన ఫీజులు చెల్లించలేని వారికి, ఉన్నత విద్య చదవాలన్న కోరిక ఉన్న గృహిణులకు ఈ దూర విద్యాకేంద్రం ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది. ఇప్పటికే డిగ్రీ స్థాయిలో బి.ఏ., బి.కాం., బి.ఎస్సి., పీజీ స్థాయిలో ఎం.ఏ., ఎం.కాం., ఎం.ఎస్సి., ఎం.సి.ఏ., ఎల్.ఎల్.ఎం., ఎం.బి.ఏ., కోర్సులను ప్రారంభించిన విశ్వవిద్యాలయం గత సంవత్సరం కొత్తగా జీవన నైపుణ్యాలు అనే సర్టిఫికేట్ కోర్సును కూడా ప్రారంభించింది.

ఈ దూర విద్యా విధానం ద్వారా విద్యనభ్యసించే విద్యార్థుల కొరకు రూపొందించే పాఠ్యాంశాలు సులభంగాను, సరళంగాను విద్యార్థి తనంతట తానుగా అర్థం చేసుకునేలా ఉండాలనే ఉద్దేశ్యంతో విశేష బోధనానుభవం కలిగి రచనా వ్యాసంగంలో అనుభవం గల అధ్యాపకులతో పాఠ్యాంశాలను వ్రాయించడం జరిగింది. వీరు ఎంతో నేర్పుతో, నైపుణ్యంతో నిర్ణీత సమయంలో పాఠ్యాంశాలను తయారుచేశారు. ఈ పాఠ్యాంశాలపై విద్యార్థినీ, విద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు నిష్ణాతులైనవారు ఇచ్చే సలహాలు, సూచనలు, సహృదయంతో స్వీకరించబడతాయి. నిర్మాణాత్మకమైన సూచనలు గ్రహించి ముమ్మందు మరింత నిర్దిష్టంగా అర్థమయ్యే రీతిలో ప్రచురణ చేయగలం. ఈ పాఠ్యాంశాల అవగాహన కోసం, అభివృద్ధి కోసం సంశయాల నివృత్తి కోసం వారాంతపు తరగతులు, కాంటాక్టు క్లాసులు ఏర్పాటు చేయడం జరిగింది.

దూరవిద్యా కేంద్రం ద్వారా విజ్ఞాన సముపార్జన చేస్తున్న విద్యార్థులు, ఉన్నత విద్యార్హతలు సంపాదించి జీవనయాత్ర సుగమం చేసుకోవడమే కాక చక్కటి ఉద్యోగావకాశాలు పొంది, ఉద్యోగాలలో ఉన్నత స్థాయికి చేరాలని, తద్వార దేశ పురోగతికి దోహదపడాలని కోరుకుంటున్నాను. రాబోయే సంవత్సరాలలో దూరవిద్యాకేంద్రం మరిన్ని కొత్త కోర్సులతో దిన దినాభివృద్ధి చెంది ప్రజలందరికీ అందుబాటులో ఉండాలని అకాంక్షిస్తున్నాను. ఈ ఆశయ సాధనకు సహకరిస్తున్న, సహకరించిన దూర విద్యాకేంద్రం డైరెక్టర్లకు, సంపాదకులకు, రచయితలకు, అకడమిక్ కోఆర్డినేటర్లకు, అకడమిక్ కౌన్సిలర్లకు మరియు అధ్యాపకేతర సిబ్బందికి నా అభినందనలు.

ప్రొఫెసర్. పి. రాజశేఖర్

ఉపకులపతి

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం.

M.A. (FINAL) ECONOMICS

SEMESTER-IV

405EC21- FOREIGN TRADE POLICY

SYLLABUS

Module I: INDIA'S FOREIGN TRADE:

Introduction – Trends at Exports and Imports in India – Components of Foreign Trade – Growth and Structure of India's Foreign Trade since 1991 – New Trade Policy – Impact of Trade Reforms since 1991.

Module II: INDIA'S BALANCE OF PAYMENTS:

India's Problems of Balance of Payments: The pre-1991 period – Balance of Payments studies since 1991 – Solutions to Balance of Payments Problem.

Module III: FOREIGN CAPITAL:

Need for Foreign Capital – India's Policy towards Foreign Capital – Foreign Direct Investment (FDI) – FDI vs. Exports – Foreign Aid to India.

Module IV: INDIA'S FOREIGN EXCHANGE RATE POLICY:

Choice of Foreign Exchange Rate Regime – Exchange Rate Management in India: Par Value System, Pegged Regime, The Period since 1991 – The Management of Foreign Exchange Resources.

Module V: WORLD ECONOMY:

Types of Trade Blocks- Globalization Strategy – New International Order – Globalization and Technology Transfer – TRIPs and TRIMs – India and WTO.

READING LIST:

1. J.N. Srinivasan and Suresh D. Tendulkar, "Reintegrating India with the World Economy", Oxford University Press, New Delhi, 2003.
2. Vyuptakesh Sharan and Indra Nath Mukherji, "India's External Sector Refroms", Oxford University Press, New Delhi.
3. Reserve Bank of India, "Report on Currency and Finance 2002-2003", Mumbai, 2004.
4. Joseph Stiglitz, "Globalization and its Discontents", Penguin Books, 2002.
5. C. Ranga Rajan, "Select Essays on Indian Economy", Academic Foundation, New Delhi, 2004.
6. Balder Raj Nayar, "Globalization and Nationalization", Sage Publications, New Delhi, 2001.
7. Biplab Dasgupta, "Structural Adjustment, Global Trade and New Political Economy of Development", Sage Publications, New Delhi, 1998.
8. World Bank, World Development Report, 1987.

విషయ సూచిక

భారత విదేశీ వ్యాపారం

పాఠం	పుట
1. భారతదేశంలో ఎగుమతి-దిగుమతుల పోకడలు	1.1-1.27
2. విదేశీ వాణిజ్యం-భాగాలు	2.1-2.24
3. భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్యం వృద్ధి-నిర్మాణంలో మార్పులు	3.1-3.18
4. నూతన వాణిజ్య విధానం - 1991 నుండి వాణిజ్య సంస్కరణల ప్రభావం	4.1-4.16
5. భారతదేశ విదేశీ చెల్లింపులు - సమస్యలు	5.1-5.17
6. ఆర్థిక సంస్కరణలకు ముందు తరువాత విదేశీ చెల్లింపుల శేషం యొక్క తీరుతెన్నులు	6.1-6.19
7. విదేశీ మూలధనం ఆవశ్యకత: భారతదేశ విధానాలు	7.1-7.14
8. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి-ఎగుమతులు VS విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి	8.1-8.16
9. భారతదేశం - విదేశీ సహాయం	9.1-9.10
10. విదేశీ మారక రేటు పాలన వ్యవస్థ-ఎంపిక, నిర్వహణ	10.1-10.13
11. విదేశీ మారక రేటు - పార్ విలువ, పెగ్డ్ విలువ 1991 తర్వాత మార్పులు	11.1-11.13
12. భారతదేశంలో విదేశీ మారక ద్రవ్య నిర్వహణ	12.1-12.16
13. వాణిజ్య కూటమి రకాలు-ప్రపంచీకరణ వ్యూహాలు	13.1-13.14
14. నూతన అంతర్జాతీయ ఆర్థిక క్రమం, ప్రపంచీకరణ మరియు సాంకేతికత బదిలీ	14.1-14.14
15. మేధో సంపత్తి హక్కుల యొక్క వాణిజ్య సంబంధిత అంశాలపై ఒప్పందం మరియు వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలపై ఒప్పందం	15.1-15.20
16. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ: భారతదేశ వాణిజ్యాభివృద్ధి	16.1-16.11

పాఠం - 1

భారతదేశంలో ఎగుమతి-దిగుమతుల పోకడలు

1.0. లక్ష్యం:

విదేశీ వాణిజ్యం వస్తువులు మరియు సేవల ధరలను స్థిరీకరించడానికి సహాయపడుతుంది.

- 2022-23 ఆర్థిక సంవత్సరంలో మొత్తం వస్తువుల ఎగుమతులు
- 2022-23 ఆర్థిక సంవత్సరంలో వస్తువుల దిగుమతులు
- భారతదేశం యొక్క ప్రస్తుత వాణిజ్య ధోరణులను అదేవిధంగా 2030వ సంవత్సరం నాటికి భారతదేశ ఎగుమతి విలువ US$ 1 ట్రిలియన్‌కు చేరుకునే దీర్ఘకాలిక అంచనాలను వివరిస్తుంది.
- భారతదేశ ఎగుమతులను ప్రపంచవ్యాప్తంగా మరింత పోటీగా మార్చడానికి భారతదేశం ఇటీవల నేషనల్ లాజిస్టిక్స్ పాలసీని విడుదల చేసింది. ఇందులో సాంకేతికత ప్రక్రియలు మరియు నైపుణ్యం కలిగిన మానవ శక్తిని పెంచడం ద్వారా బహుళ రవాణా మార్గాలను అవధులు లేకుండా ఏకీకృతం చేయడానికి PM గతిశక్తి నేషనల్ మాస్టర్ ప్లాన్‌కు అనుగుణంగా అభివృద్ధి చేయబడినది.
- భారతదేశం యొక్క దూకుడు విధాన పుష్-పెద్ద ఎత్తున మౌలిక సదుపాయాల పెంపుదల, ఫలితంగా గత కొన్ని సంవత్సరాలలో ఎగుమతులు మరియు దిగుమతుల పరిమాణం పెరిగింది.
- భారతదేశం యొక్క కొన్ని అగ్ర వాణిజ్య భాగస్వాములలో అమెరికా ప్రధానమైనది. ఇది గత ఆర్థిక సంవత్సరంలో చైనాను అధిగమించి భారతదేశం యొక్క అతిపెద్ద ముఖ్య భాగస్వామిగా ఉద్భవించినది. అదేవిధంగా పెరుగుతున్న చమురు వాణిజ్యం నేపథ్యంలో UAE కూడా భారతదేశపు అగ్ర వాణిజ్య భాగస్వాములలో ఒకటి అవతరించింది.

విషయసూచిక:

1.1. పరిచయం

1.2. ఎగుమతి మరియు దిగుమతి అర్థం

1.3. భారతదేశం యొక్క దిగుమతి మరియు ఎగుమతి విధానాలు

1.4. భారతదేశంలో ఎగుమతి-దిగుమతి యూనిట్‌లను ఏర్పాటు చేసే విధానం

1.4.1. యూనిట్‌ను ఏర్పాటు చేయడం

1.4.2. బ్యాంకులు ఖాతా తెరవడం

1.4.3. శాశ్వత ఖాతా సంఖ్య

1.4.4. ఎగుమతిదారు-దిగుమతిదారు కోడ్ సంఖ్యను పొందడం

1.4.5. రిజిస్ట్రేషన్ కమ్ మెంబర్‌షిప్ సర్టిఫికేట్

1.4.6. ఎగుమతి క్రెడిట్ గ్యారెంటీ కార్పొరేషన్ లిమిటేడ్ ద్వారా నష్టాలను నియంత్రణ చేయడం

1.5. భారతదేశంలో ఎగుమతి-దిగుమతి డాక్యుమెంటేషన్

1.6. భారతదేశంలో వస్తువులను ఏ విధంగా దిగుమతి చేసుకోవాలి

1.6.1. దిగుమతి లైసెన్స్ మరియు కోటాలను పొందడం

1.6.1.1. నిషేధించబడిన వస్తువులు

1.6.1.2. దిగుమతి లైసెన్స్ అంశాలు

1.6.1.3. కెనలైజ్ చేయబడిన వస్తువులు

1.7. విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని పొందడం

1.8. ఆర్డర్ చేయడం

1.9. క్రెడిట్ లెటర్ పంపడం

1.10. క్లియరింగ్ మరియు ఫార్వార్డింగ్ ఏజెంట్లను నియమించడం

1.11. రవాణా సాధనం యొక్క రసీదు

1.12. పత్రాల రసీదులు

1.13. ప్రవేశ బిల్లు

1.13.1. గృహ వినియోగం కోసం ప్రవేశ బిల్లులు

1.13.2. గిడ్డంగి కోసం ప్రవేశ బిల్లులు

1.13.3. ఎక్స్ – బాండ్ క్లియరెన్స్ కోసం ఎంట్రీ బిల్లులు

1.14. వస్తువులు క్లియరింగ్

1.15. భారతదేశం నుండి వస్తువులను ఏవిధంగా ఎగుమతి చేయాలి

1.15.1. అధీకృత డీలర్ కోడ్ నమోదు

1.15.2. వస్తువులు మరియు సేవల పన్ను నమోదు

1.15.3. ఉత్పత్తి మరియు మార్కెట్ ఎంపిక

1.15.4. ప్రొఫార్మ ఇన్‌వాయిస్

1.15.5. షిప్పింగ్ సూచనలు

1.15.6. వాణిజ్య ఇన్‌వాయిస్

1.15.7. షిప్పింగ్ బిల్లు

1.15.8. భీమా

1.15.9. బ్యాంకుకు పత్రాలు సమర్పణ

1.15.10. బ్యాంకు నుండి బ్యాంకుకు పత్రాల మార్పు

1.15.11. బ్యాంక్ సర్టిఫికేట్ రసీదు

1.16. భారతదేశంలో ఎగుమతి-దిగుమతి పోకడలు

1.16.1. పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు

1.16.2. యాంత్రిక సామగ్రి

1.16.3. నగలు

1.16.4. డ్రగ్స్ మరియు ఫార్మాస్యూటికల్స్

1.16.5. ఎలక్ట్రానిక్స్

1.16.6. పాల ఉత్పత్తులు

1.16.7. ధాన్యాలు

1.16.8. వస్త్ర ఉత్పత్తులు

1.16.9. సేంద్రీయ రసాయనాలు

1.16.10. రెడిమేడ్ వస్త్రాలు

1.17. మేకింగ్ ఇన్ ఇండియా ప్రభావం

1.18. మేక్ ఇన్ ఇండియా ద్వారా ఎగుమతులు-దిగుమతులు

1.18.1. ఆత్మనిర్భర్ భారత్ అభియాన్

1.18.2. ఎగుమతులు మేక్ ఇన్ ఇండియా

1.18.3. ముందుచూపు

1.19. ముగింపు

1.20. నమూనా ప్రశ్నలు

1.21. ఆధార గ్రంథాలు

1.1. పరిచయం:

1991వ సంవత్సరంలో L.P.G. విధానాన్ని ప్రవేశపెట్టిన తరువాత భారత దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ అభివృద్ధి పథంలో పయనించడం ప్రారంభమైనది. సరళీకరణ, ప్రైవేటీకరణ మరియు ప్రపంచీకరణ భారతదేశంలో ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులపై తీవ్రప్రభావం చూపాయి. నూతన ఆర్థిక నమూనా 1991 ప్రారంభంతో భారతదేశంలో ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులకు సంబంధించిన వివిధ విధానాలు సవరించబడినాయి. ముఖ్యంగా భారతదేశంలోని ఎగుమతులు మరియు దిగుమతుల యొక్క ప్రస్తుత విధానాలు ప్రైవేట్ మరియు ప్రభుత్వ రంగాలకు స్వయంప్రతిపత్తిని కల్పిస్తాయి. ఆ విధంగా ఈ నూతన ఆర్థిక విధానాలు దేశ తలసరి ఆదాయంపై కొన్ని ముఖ్యమైన ప్రభావాలను చూపించాయి. ఎగుమతులు భారతదేశానికి సరికొత్త అవకాశాన్ని కల్పించాయి. ప్రపంచవ్యాప్తంగా ప్రముఖ స్థాయికి తీసుకవెళ్లాయి. నూతన ఆర్థిక విధానం ద్వారా భారతదేశానికి వివిధ విదేశీ వస్తువులను తీసుకు వచ్చింది మరియు దేశీయంగా నూతన వస్తువుల ఉత్పతికి దారితీసింది.

1.2. ఎగుమతి మరియు దిగుమతి అర్థం:

ఎగుమతి లేదా దిగుమతి అనునది భారతదేశంలోకి తీసుకువచ్చే ఉత్పత్తులు లేదా సేవలను సూచిస్తుంది. ఈ ఉత్పత్తులు లేదా సేవలు భారతదేశంలోకి తీసుకురాబడిన ఇతరదేశాలకు మాత్రమే ప్రత్యేకమైనవి. రష్యా నుండి భారతదేశానికి ఆయుధాల దిగుమతి దిగుమతికి ఉదాహరణ. అదేవిధంగా ఒక దేశం దిగుమతి స్థాయినిమించి ఉన్నట్లయితే అది వాణిజ్య లోటుకు దారితీస్తుంది. వాణిజ్య లోటు అనేది ఆ దేశం యొక్కక అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని ప్రతికూలంగా సూచించే అధిక దిగుమతిని సూచిస్తుంది. ఎగుమతి లేదా దిగుమతి అనేవి ఇతర దేశాలకు పంపిణి చేయబడే భారతదేశంలోకి దేశీయ ఉత్పత్తులు లేదా సేవలు దేశీయంగా నిర్వహించబడతాయి. అయినప్పటికీ, వాటిని ఇతర దేశాలకు విక్రయిస్తారు. ఉదాహరణకు, భారతదేశంలో సుగంధ ద్రవ్యాలు అమెరికా మరియు జర్మనీ దేశాలకు ఎగుమతి చేయబడతాయి. ముఖ్యంగా ఒక దేశం ఎగుమతి కంటే దిగుమతి అధికంగా ఉన్నట్లయితే, అది వాణిజ్య మిగులుకు దారితీస్తుంది. ఆ విధంగా వాణిజ్య మిగులు దేశం యొక్క ఆర్థిక వృద్ధిని పెంచుతుంది. అందువలన అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం సానుకూలంగా మారుతుంది. ఎగుమతి మరియు దిగుమతులు అనేవి అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో రెండు ప్రధాన భాగాలు. దిగుమతి ఇతర దేశాల భాగస్వామ్యాన్ని గుర్తిస్తుంది. దీనికి విరుద్ధంగా ఎగుమతి దేశాన్ని దేశీయ స్థాయి నుండి ప్రపంచ స్థాయి గుర్తింపునిస్తుంది.

1.3. భారతదేశం యొక్క దిగుమతి మరియు ఎగుమతి విధానాలు:

భారతదేశం యొక్క ఎగుమతి మరియు దిగుమతి విధానాలను ప్రభుత్వం రూపొందించినప్పటి నుండి ప్రతి 5 సంవత్సరాలకోసారి పరిగణలోకి తీసుకుంటుంది. ఈ విధానాలను ఎగ్జిమ్ లేదా భారతదేశ ఎగుమతి మరియు దిగుమతి విధానం అని అంటారు. భారతదేశం యొక్క దిగుమతి విధానాలు ఈ క్రింద పేర్కొన్న విధంగా వివరించబడ్డాయి. అవి:

- భారతదేశంలోని దిగుమతిదారులు తమను తాము వాణిజ్య మంత్రిత్వ శాఖ ఆధీనంలోనున్న DGFT (డైరక్టరేట్ జనరల్ ఆఫ్ ఫారిన్ ట్రైడ్) లో నమోదు చేసుకోవాలని నిర్ణయిస్తున్నారు.
- దిగుమతిదారులు భారతదేశం కోసం DGFT ఆమోదించిన లైసెన్స్ పొందిన వస్తువులను మాత్రమే దిగుమతి చేసుకోవచ్చు.
- పెట్రోలియం, డీజిల్ మొదలైన కెనాలైజ్డ్ వస్తువులను ప్రత్యేక రవాణా మాధ్యమాలు లేదా పద్ధతుల ద్వారా మాత్రమే దిగుమతి చేసుకోవాలి.
- న్యూఢిల్లీలో DGFT ముఖ్య కేంద్ర కార్యాలయం పరిధిలో 24 ప్రాంతీయ కార్యాలయాల ద్వారా ఎగుమతి, దిగుమతులను పర్యవేక్షించడం జరుగుతుంది.
- అడవి జంతువుల వస్తువులు, జంతు రెన్నెట్ మరియు ప్రాసెస్ చేయని దంతాలు లాంటి కొన్ని వస్తువులు భారతదేశంలోకి దిగుమతికాకుండా పూర్తిగా నిషేదింపబడ్డాయి.
- భారతదేశంలో దిగుమతులను నిర్వహించే, ఏకైక సంస్థ అయినందున దిగుమతులకు సంబంధించిన అన్ని విషయాలు DGFT లో ఉంటాయి. విశాఖపట్టణంలో DGFT జాయింట్ డైరక్టర్ శాఖ కలదు.
- దిగుమతి విధానాల మాదిరిగానే, భారతదేశం కూడా కట్టుబడి ఉండే కొన్ని ఎగుమతి విధానాలను కలిగి ఉంటుంది.
- ప్రతి ఎగుమతి, దిగుమతి వ్యాపారి IEC అనే కోడ్ పొందాలి.
- భారతదేశంలో ఎగుమతులను మూడు వర్గాలుగా వర్గీకరించబడ్డాయి. ఇవి ఉచితం, నిషేధించబడినవి మరియు పరిమితం చేయబడినవి.

అలాగే ఎగుమతిదారుల్ని నాలుగు రకాలుగా నిర్ణయించారు. అవి:

1. ఎగుమతి వ్యాపారి
2. తయారీ వ్యాపారి
3. సేవా వ్యాపారి
4. భావించబడిన లేదా ప్రాజెక్ట్ వ్యాపారి.

- భారతదేశం స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ఒప్పందంపై సంతకం చేసింది. దీని ప్రకారం, ఇతర స్వచ్ఛ దేశాల నుండి ఎగుమతులను కనిష్టికరించిన వాణిజ్య అడ్డంకులను భారతదేశం అంగీకరిస్తుంది.
- భారతదేశంలోని ఎగుమతి చేసే పార్టీ నుండి భీమా పాలసీతో తమను తాము బ్యాకప్ చేయడం తప్పనిసరి. భారత ప్రభుత్వం ఎగుమతి క్రెడిట్ గ్యారెంటీ కార్పోరేషన్‌పై సంతకం చేయడాన్ని ప్రోత్సహించింది.
- ఎయిర్ వే రసీదులు మరియు రైల్వే రసీదులు లాంటి అనేక రకాల ఎగుమతి డాక్యుమెంటేషన్‌లను భారతదేశంలోని ఎగుమతి చేసే పార్టీలు తప్పనిసరిగా సమర్పించాలి.

భారతదేశంలో విదేశీ వాణిజ్యం మరియు పరిశ్రమల మంత్రిత్వ శాఖ ఆధర్యంలో DGFT (డైరక్టరేట్ జనరల్ ఆప్ ఫారిన్ ట్రేడ్) ద్వారా ప్రోత్సహించబడుతుంది మరియు సులభతరం చేయబడినది. DGFT ఎగుమతిదారులకు అధికారాన్ని జారీ చేస్తుంది మరియు 24 ప్రాంతీయ కార్యాలయాల నెట్‌వర్క్ ద్వారా వారి సంబంధిత బాధ్యతలను పర్యవేక్షిస్తుంది.

1.4. భారతదేశంలో ఎగుమతి-దిగుమతి యూనిట్‌లను ఏర్పాటు చేసే విధానం:

భారతదేశంలో ఎగుమతి-దిగుమతి యూనిట్‌లను ఏర్పాటుచేసే విధానాలను ఈక్రింది విధంగా వివరించవచ్చును. అవి:

1.4.1. యూనిట్‌ను ఏర్పాటు చేయడం:

ఎగుమతి వ్యాపారాన్ని ప్రారంభించడానికి, ముందుగా ఒక ఏకైక యాజమాన్య సంస్థ, భాగస్వామ్య సంస్థ లేదా ఒక కంపెనీ ద్వారా ఈ ప్రక్రియ ప్రకారం ఏర్పాటు చేయాలి.

1.4.2. బ్యాంకులు ఖాతా తెరవడం:

విదేశీ మారక ద్రవ్యంలో లావాదేవీలు జరిపేందుకు అధికారం కలిగిన బ్యాంకుతో కరెంట్ ఖాతా తెరవాలి.

1.4.3. శాశ్వత ఖాతా సంఖ్య (PAN):

ప్రతి ఎగుమతిదారు దిగుమతిదారుడు ఆదాయం పన్ను శాఖ నుండి PAN సంఖ్య పొందడం అవసరం.

1.4.4. ఎగుమతిదారు-దిగుమతిదారు కోడ్ సంఖ్యను పొందడం:

విదేశీ వాణిజ్య విధానం ప్రకారం, భారతదేశం నుండి ఎగుమతి మరియు దిగుమతి కోసం ఎగుమతిదారు దిగుమతిదారు కోడ్‌ను పొందడం తప్పనిసరి. DGFT తో కలిసి ఎగుమతిదారు దిగుమతిదారు కోడ్ కోసం దరఖాస్తు ఆన్‌లైన్‌లో దాఖలు చేయబడుతుంది మరియు దరఖాస్తు పత్రంలో పేర్కొన్న విధంగా అవసరమైన పత్రాలను సమర్పించడంతో పాటు నెట్ బ్యాంకింగ్ లేదు క్రెడిట్ లేదా డెబిట్ కార్డు ద్వారా రూ.500/- లను దరఖాస్తు రుసుంను ఆన్‌లైన్ ద్వారా చెల్లించాలి.

1.4.5. రిజిస్ట్రేషన్ కమ్ మెంబర్‌షిప్ సర్టిఫికేట్ (RCMC):

ఎగుమతి-దిగుమతి లేదా ఏదైనా అధికారాన్ని పొందడానికి ఎగుమతిదారులు సంబంధిత ఎగుమతి ప్రమోషన్ కౌన్సిల్‌లు (EPC's), ఫెడరేషన్ ఆఫ్ ఇండియన్ ఎక్స్‌పోర్ట్ ఆర్గనైజేషన్ (FIEO), కమోడిటీ బోర్డులు లేదా అధికారులు మంజూరు చేసిన RCMC ని పొందవలసి ఉంటుంది.

1.4.6. ఎగుమతి క్రెడిట్ గ్యారెంటీ కార్పొరేషన్ లిమిటెడ్ (ECGC) ద్వారా నష్టాలను నియంత్రణ చేయడం:

కొనుగోలుదారులు లేదా దేశం దివాలా కారణంగా అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో ఉన్న నష్టాలకు ఎగుమతి క్రెడిట్ గ్యారెంటీ కార్పొరేషన్ లిమిటెడ్ (ECGC) నుండి తగిన పాలసీ ద్వారా నియంత్రణ చేయవచ్చును. ముఖ్యంగా కొనుగోలుదారులు ముందుస్తు చెల్లింపు చేయకుండా లేదా క్రెడిట్ లెటర్ తెరవకుండా ఆర్డర్ చేస్తున్నప్పుడు, చెల్లించని ప్రమాదం నుండి రక్షించడానికి ECGC నుండి విదేశీ కొనుగోలుదారులపై క్రెడిట్ పరిమితిని విధించడం మంచిది.

1.5. భారతదేశంలో ఎగుమతి-దిగుమతి డాక్యుమెంటేషన్:

దేశం ఎగుమతి లేదా దిగుమతి ధరఖాస్తులను తప్పనిసరిగా DGFT లో ఫైల్ చేయాలి. భారతదేశం నుండి ఎగుమతి మరియు దిగుమతి చేసుకోవడానికి EXIM యూనిట్‌కు అవసరమైన తప్పనిసరి పత్రాలు ఈక్రింది విధంగా ఉండాలి. అవి: ఎగుమతి చేయడానికి తప్పనిసరి అవసరమైన పత్రాలు:

- బిల్ ఆఫ్ లాడింగ్
- ఎయిర్ వే బిల్లులు
- ట్రక్కు రసీదులు
- రైల్వే రసీదులు
- పోస్టల్ రసీదులు
- కమర్షియల్ ఇన్‌వాయిస్ కమ్ ప్యాకింగ్ జాబితా
- షిప్పింగ్ బిల్లులు
- ఎగుమతి బిల్లులు
- ఎగుమతి యొక్క పోస్టల్ బిల్లులు

దిగుమతి చేయడానికి తప్పనిసరి అవసరమైన పత్రాలు:

- ల్యాండింగ్ బిల్లులు
- ఎయిర్ వే బిల్లులు
- ట్రక్కు రసీదులు
- రైల్వే రసీదులు
- ఫారమ్ CN – 22 లేదా

- ఫారమ్ CN – 23
- పోస్టల్ రసీదులు
- కమర్షియల్ ఇన్‌వాయిస్ కమ్ ప్యాకింగ్ జాబితా
- ప్రవేశ బిల్లులు

పైన పేర్కొన్న తప్పనిసరి పత్రాలు కాకుండా, తనిఖీ పత్రాలు లాంటి అదనపు పత్రాలు. కేస్–టు–కేస్ ఆధారంగా అవసరం కావచ్చు. అంతేకాకుండా, ఇతర ముఖ్యమైనా ఎగుమతి – దిగుమతి విధానాలు మరియు పత్రాలు కూడా కలిగి ఉండాలి. అవి:

- జి.ఎస్.టి. రిటర్న్ పత్రాలు (GSTR-1) మరియు (GSTR-2) మరియు GSTR రీఫండ్ పత్రాలు
- మార్పిడి నియంత్రణ ప్రకటన
- బ్యాంక్ రియలైజేషన్ పత్రాలు
- రిజిస్ట్రేషన్ మరియు మెంబర్‌షిప్ పత్రాలు (RCMC)

1.6. భారతదేశంలో వస్తువులను ఏ విధంగా దిగుమతి చేసుకోవాలి?

భారతదేశంలో వస్తువులను ఏ విధంగా దిగుమతి చేసుకోవాలో ఈ క్రింది విధంగా వివరించవచ్చును. అవి:

1.6.1. దిగుమతి లైసెన్స్ మరియు కోటాలను పొందడం:

దిగుమతిదారులు వారి దరఖాస్తు పత్రంతో పాటు ఈక్రింది పత్రాలను తప్పనిసరిగా జతచేయాలి.

- దిగుమతి లైసెన్స్ రుణం చెల్లించినట్లు చూపే రసీదు.
- దిగుమతి చేసుకోవలసిన వస్తువుల మొత్తం విలువను చూపే చార్టర్డ్ అకౌంటెంట్ (CA) ల నుండి సర్టిఫికేట్.
- ఆదాయం పన్ను కోసం ధృవీకరణ పత్రం.

అదేవిధంగా, ఇండియన్ ట్రేడ్ క్లాసిఫికేషన్ – హార్మోనైరాబ్డ్ సిస్టమ్ (ITC-HS) ప్రత్యేక దిగుమతి లైసెన్స్ లేకుండా చాలా వస్తువులను ఉచితంగా దిగుమతి చేసుకోవడానికి అనుమతిస్తుంది. చాలా వస్తువులు భారతదేశం యొక్క ఎగుమతి – దిగుమతి విధాన నియంత్రణ ఓపెన్ జనరల్ లైసెన్స్ పరిధిలోకి వస్తాయి. పాలసీ లేదా వర్తించే చట్టాల ద్వారా నియంత్రించబడే వరకు, ఉత్పత్తులను పరిమితులు లేకుండా మరియు లైసెన్స్ లేకుండా ఉచితంగా దిగుమతి చేసుకోవచ్చును. అదేవిధంగా, కొన్ని వస్తువులకు ప్రత్యేక అనుమతి లేదా లైసెన్సింగ్ అవసరం. ఓపెన్ సాధారణ లైసెన్స్ పరిధిలోకి రాని వస్తువులు దిగుమతులు నియంత్రించబడ్డాయి. వాటిని మూడు వర్గాలుగా విభజించబడ్డాయి. అవి:

1.6.1.1. నిషేధించబడిన వస్తువులు:

ఈ వస్తువులు దిగుమతి నుండి ఖచ్చితంగా నిషేధించబడ్డాయి. కోటాలో ఫ్యాట్, జంతు రెన్నెట్, అడవి జంతువులు మరియు ప్రాసెస్ చేయని దంతాలు ఉన్నాయి.

1.6.1.2. దిగుమతి లైసెన్స్ అంశాలు:

దిగుమతి చేయబడే వస్తువులు లైసెన్స్ అవసరమయ్యే పరిమితం చేయబడిన అంశాలు ఉంటాయి.

1.6.1.3. కెనలైజ్ చేయబడిన వస్తువులు:

నిర్ధిష్ట రవాణా మార్గాలు మరియు పద్ధతుల ద్వారా లేదా రాష్ట్ర ట్రేడింగ్ కార్పోరేషన్ (STC) లాంటి ప్రభుత్వ సంస్థల ద్వారా మాత్రమే కెనలైజ్ చేయబడిన వస్తువులను దిగుమతి చేసుకొనవచ్చును. వీటిలో పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు, ధాన్యం, కూరగాయాల నూనెలు లాంటి భారీ వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు మరియు కొన్ని ఔషధ ఉత్పత్తులు ఉన్నాయి.

1.7. విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని పొందడం:

ఏదైనా ఆర్డర్ చేసే ముందు, అవసరమైన విదేశీ మారక ద్రవ్యం విడుదల కోసం దిగుమతిదారులు తప్పనిసరిగా రిజర్వ్‌బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా (RBI) యొక్క ఎక్స్ఛేంజ్ కంట్రోల్ డిపార్ట్‌మెంట్ (ECD) కి దరఖాస్తు చేయాలి. దిగుమతి దారులు దరఖాస్తును వారి బ్యాంక్ ద్వారా ఫార్వార్డ్ చేయాలి. ఎక్స్ఛేంజ్ కంట్రోల్ డిపార్డ్‌మెంట్ దిగుమతిదారుల యొక్క దరఖాస్తును ధృవీకరిస్తుంది. అదేవిధంగా చెల్లుబాటు అయ్యేదిగా గుర్తించినపట్లయితే, నిర్ధిష్ట లావాదేవీలకు విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని ఆంక్షలు విధిస్తుంది.

1.8. ఆర్డర్ చేయడం:

దిగుమతి దారులు నేరుగా లేదా ద్వారా ఆర్డర్ చేయవచ్చును. ఆర్డర్ చేయబడిన వస్తువుల విషయంలో, వారు తప్పనిసరిగా కెనలైజ్ ఏజెన్సీ ద్వారా దిగుమతులను పొందాలి. దిగుమతిదారుడు ఆర్డర్ చేయబడిన వస్తువులను నేరుగా దిగుమతి చేసుకోలేదరు.

1.9. క్రెడిట్ లెటర్ పంపడం:

సరుకుల సరఫరాకు సంబంధించి సరఫరాదారుడి నుండి ధృవీకరణ పొందిన తరువాత, దిగుమతిదారుడు సరఫరాదారునకు అనుకూలంగా క్రెడిట్ లేఖను జారీచేయమని వారి బ్యాంకును అభ్యర్థిస్తారు.

1.10. క్లియరింగ్ మరియు ఫార్వార్డింగ్ ఏజెంట్లను నియమించడం:

దిగుమతిదారుడు కస్టమ్స్ నుండి వస్తువులను క్లియర్ చేయ డానికి క్లియర్ చేయడానికి క్లియరింగ్ మరియు ఫార్వార్డింగ్ ఏజెంట్లను నియమించడానికి ఏర్పాటు చేయాలి.

1.11. రవాణా సాధనం యొక్క రసీదు:

ఈ దశలో, దిగుమతిదారుడు ఎగుమతి దారుల నుండి రవాణా సలహాను అందుకుంటాడు. ఇది ఓడలో వస్తువులను లోడ్ చేసిన తేదీని తెలియచేసింది.. ఈ షిప్‌మెంట్ సలహా దిగుమతిదారులకు వస్తువుల క్లియరెన్స్ కోసం ఏర్పాట్లు చేయడానికి సహాయపడుతుంది.

1.12. పత్రాల రసీదులు:

దిగుమతిదారుల బ్యాంక్ ఎగుమతిదారుల బ్యాంక్ నుండి పత్రాలను స్వీకరిస్తుంది. ఈ పత్రాలలో బిల్ ఆఫ్ ఎక్స్ఛేంజ్, బౌల్ ఆఫ్ లాండింగ్ యొక్క పత్రం, మూలల యొక్క పత్రం, వాణిజ్య ఇన్ వాయిస్, ప్యాకింగ్ జాబితా మరియు ఇతర సంబంధిత పత్రాలు ఉంటాయి.

1.13. ప్రవేశ బిల్లు:

ప్రతి ఎగుమతిదారుడు కస్టమ్స్ చట్టం, 1962 వ సంవత్సరంలోని 46 భాగం ప్రకారం ప్రవేశ బిల్లును సమర్పించడం ద్వారా ప్రారంభించాలి. ప్రవేశ బిల్లు దేశంలోకి ప్రవేశించే వస్తువుల వివరణ మరియు విలువను ధృవీకరిస్తుంది. అదేవిధంగా, ప్రవేశ బిల్లును ఈక్రింది విధంగా సమర్పించాలి.

- కస్టమ్స్ కోసం ఒరిజనల్ మరియు డూప్లికేట్
- బ్యాంక్ కోసం ఒక కాపి
- దిగుమతిదారుల కోసం ఒక కాపి
- చెల్లింపులు చేయడానికి ఒక కాపి

ఎలక్ట్రానిక్ డేటా ఇంటర్‌ఛేంజ్ (EDI) ద్వారా అధికారిక బిల్ ఆఫ్ ఎంట్రీ అవరం లేదు. కానీ దిగుమతిదారుడు కస్టమ్స్ క్లియరెన్స్ కోసం ఎంట్రీని ప్రాసెస్ చేయడానికి అవసరమైన వివరాలను సూచించిన తరువాత కార్గో డిక్లరేషన్‌ను ఫైల్ చేయాల్సి ఉంటుంది. ప్రవేశ బిల్లులను మూడు రకాలుగా విభజించవచ్చును. అవి:

1.13.1. గృహ వినియోగం కోసం ప్రవేశ బిల్లులు:

దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువులను పూర్తి సుంకం చెల్లింపుపై క్లియర్ చేయడానికి ఈ ప్రవేశ బిల్లు ప్రతం ఉపయోగించబడుతుంది. గృహ వినియోగం అనగా భారతదేశంలోనే ఉపయోగించడం. ఇది తెలుపు రంగులోనే ఉంటుంది. కాబట్టి దీనిని ఆరచుగా వైట్ బిల్ ఆఫ్ ఎంట్రీ అని పిలుస్తారు.

1.13.2. గిడ్డంగి కోసం ప్రవేశ బిల్లులు:

దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువులు నౌకాశ్రయానికి చేరుకున్న వెంటనే అవసరం లేకపోయినట్లయితే, దిగుమతుదారులు బాండ్ క్రింద సుంకం చెల్లించకుండా గిడ్డింగిలో వస్తువులను నిల్వ చేయవచ్చును. సుంకం చెల్లింపుపై అవసరమైనపుడు వాటిని గిడ్డింగి నుండి క్లియర్ చేయవచ్చును. తద్వారా వస్తువులు వాస్తవానికి అవసరమైనంత వరకు కస్టమ్స్ డ్యూటీ చెల్లింపును వాయిదా వేయడానికి వీలు కల్పిస్తుంది. ఈ ఎంట్రీ పత్రం పసుపు రంగు కాగితంపై ముద్రించబడుతుంది. అందువలన, దీనిని తరచుగా ఎల్లో బిల్ ఆఫ్ ఎంట్రీ అని పిలుస్తారు. అదేవిధంగా, సుంకం చెల్లించకుండా గిడ్డంగిలో వస్తువులను బదిలీ చేయడానికి బాండ్ అమలు చేయబడుతుంది. కాబట్టి దీనిని ఇన్‌టు బాండ్ బిల్ ఆఫ్ ఎంట్రీ అని కూడా పిలుస్తారు.

1.13.3. ఎక్స్ – బాండ్ క్లియరెన్స్ కోసం ఎంట్రీ బిల్లులు:

ఎక్స్‌బాండ్ క్లియరెన్స్ కోసం, ఇది సుంకం చెల్లింపుపై గిడ్డంగి నుండి క్లియరెన్స్ కోసం ఉపయోగించబడుతుంది. దీనిని ఆకుపచ్చ రంగు కాగితంపై ముద్రించబడుతుంది.

1.14. వస్తువులు క్లియరింగ్:

క్లియరింగ్ ఏజెంట్లు అవసరమైన డాక్ లేదా పోర్ట్ ట్రస్ట్ బకాయిలను చెల్లించాలి మరియు పోర్టు ట్రస్ట్ రసీదుని రెండు కాపిలలో తీసుకోవాలి. ఆ తరువాత, క్లియరింగ్ ఏజెంట్ కస్టమ్స్ హౌస్‌ను సంప్రదించి, పోర్ట్ ట్రస్ట్ రసీదు యొక్క ఒక కాపిని మరియు బిల్ ఆఫ్ ఎంట్రీ యొక్క రెండు కాపీలను కస్టమ్స్ అధికారులకు అందచేస్తారు. కస్టమ్స్ అధికారి బిల్ ఆఫ్ ఎంట్రీ

ఫారమ్‌ను ఆమోదించాలి. బిల్ ఆఫ్ ఎంట్రీ యొక్క ఒక కాపీని దిగుమతిదారునకు తిరిగి అందజేస్తారు. దిగుమతిదారుడు అప్పుడు కస్టమ్స్ సుంకాన్ని చెల్లిస్తాడు. తద్వారా వస్తువులను క్లియర్ చేస్తారు. ఒకవేళ కస్టమ్స్ సుంకం చెల్లించబడక పోయినట్లయితే, ఆ వస్తువులను సంబంధిత గిడ్డంగులలో నిల్వ చేయబడతాయి. సుంకం చెల్లించిన తదుపరి నౌకాశ్రయాల నుండి వస్తువులు క్లియర్ చేయబడతాయి.

1.15. భారతదేశం నుండి వస్తువులను ఏవిధంగా ఎగుమతి చేయాలి?

ఎగుమతి నాణ్యత మరియు తనిఖీ చట్టం – 1963 ప్రకారం, భారతదేశ ఎగుమతి వాణిజ్యం యొక్క సమర్థవంతమైన పనితీరును నిర్ధారించడం చాలా కీలకం. తనిఖీ పత్రాలు పొందడంలో ఇండియన్ ఎక్స్‌పోర్ట్ ఇన్‌స్పెక్షన్ కౌన్సిల్ సహాయం చేస్తుంది. భారతదేశం నుండి ఉత్పత్తులను విజయవంతంగా ఎగుమతి చేయడానికి ఈ క్రింద వివరించిన దశలను అనుసరించాలి. అవి:

1.15.1. అధీకృత డీలర్ కోడ్ నమోదు:

ఏదైనా ఎగుమతి బిల్లును చేయడానికి ముందు భారతదేశంలోని ఏదైనా షెడ్యూల్ చేయబడిన వాణిజ్య బ్యాంకులో అధీకృత డీలర్ కోడ్ తప్పనిసరిగా నమోదు చేయాలి. షెడ్యూల్ చేయబడిన బ్యాంక్ దిగుమతిదారు-ఎగుమతిదారు కోడ్ (IEC) ను ఉపయోగించి అధీకృత డీలర్ కోడ్‌ను రూపొందిస్తారు. అదనంగా, ఎగుమతిదారులు వారి ఎగుమతిదారు దిగుమతిదారు కోడ్ మరియు అధీకృత డీలర్ కోడ్‌లను కస్టమ్స్ అధికారులతో నమోదు చేసుకోవాలి. అధీకృత డీలర్ కోడ్ ఎగుమతి ఆదాయం గ్రహించబడినదో లేదో నిర్ణయించడానికి ఉపయోగించబడుతుంది.

1.15.2. వస్తువులు మరియు సేవల పన్ను (GST) నమోదు:

ప్రతి ఎగుమతిదారుడు వారి టర్నోవర్‌తో సంబంధం లేకుండా హేర్డ్ ప్లాట్‌ఫారమ్‌లో ఫారమ్ GST REG-01 లోని భాగం-ఏ లో వారి GST IN తో నమోదు చేయవచ్చు. వస్తువలు మరియు సేవల ఎగుమతులు GST లో జీరో-రేటెడ్ సరఫరాలుగా వర్గీకరించబడ్డాయి. భారతదేశం నుండి ఎగుమతులకు వ్యతిరేకంగా ఏదైనా సరఫరా సమయంలో జి.ఎస్.టి. చెల్లించినట్లయితే, ఒక వ్యాపారి బాండ్ లేదా లెటర్ ఆఫ్ అండర్ టేకింగ్ క్రింద IGST చెల్లింపు లేకుండా ఎగుమతి చేయవచ్చును లేదా IGST చెల్లించి తరువాత వాపసును క్లెయిమ్ చేయవచ్చు.

1.15.3. ఉత్పత్తి మరియు మార్కెట్ ఎంపిక:

పరిమితం చేయబడిన లేదా నిషేధించబడిన జాబితాలోని కొన్ని వస్తువులు కాకుండా, మిగిలిన ఉత్పత్తులను ఉచితంగా ఎగుమతి చేయవచ్చును. భారతదేశం నుండి వివిధ వస్తువుల ఎగుమతి ధోరణులను క్షుణంగా పరిశీలించిన తరువాత, ఎగుమతి చేయవలసిన ఉత్పత్తుల యొక్క సరైన ఎంపిక చేయవచ్చును. అదేవిధంగా, మార్కెట్ పరిమాణం, పోటీ, నాణ్యత ప్రమాణాలు, చెల్లింపు ఏర్పాట్లు మొదలైన వాటిని పరిశీలించిన తరువాత, విదేశీ మార్కెట్‌ను ఎంచుకోవాలి.

1.15.4. ప్రొఫార్మ ఇన్‌వాయిస్ (PI):

ఎగుమతిదారుడు కొనుగోలుదారునకు, నాణ్యత, వస్తువుల వివరణ, చెల్లింపు పద్ధతి, షిప్పింగ్ మెడ్, ప్యాకింగ్ మెటీరియల్ మొదలైన వివరాలతో కూడిన ప్రొఫార్మా ఇన్‌వాయిస్‌ను పంపాలి. కొనుగోలుదారుడు ప్రొఫార్మా ఇన్‌వాయిస్‌ను స్వీకరించినప్పుడు, వారు దానిని ముందుగా ఆమోదించాలి.

1.15.5. షిప్పింగ్ సూచనలు (SI):

వస్తువుల స్వభావాన్ని బట్టి, నిర్దేశిత మార్గదర్శకాల ప్రకారం వాటిని రవాణా చేయాలి. ప్రమాదకరమైనవి, పాడై పోయేవి మొదలైన వాటికి తప్పనిసరిగా వివిధ అంతర్జాతీయ ఒప్పందాలను అనుసరించి రవాణా చేయాలి. సరుకు రవాణాకు సంబంధించిన అనేక అంశాల గురించి చేయాలి. సరుకు రవాణాకు సంబంధించిన అనేక అంశాల గురించి తెలుసుకున్న తరువాత ఫ్రైట్ ఫార్వార్డర్ షిప్పింగ్ సూచనలను అందిస్తుంది.

1.15.6. వాణిజ్య ఇన్‌వాయిస్ (CI) :

వాణిజ్య ఇన్‌వాయిస్ ప్రామాణిక విక్రయాల ఇన్‌వాయిస్‌ని పోలి ఉంటుంది మరియు కొనుగోలుదారులు ఎగుమతి ఆర్డర్‌ను నిర్ధారించినప్పుడు సిద్ధం చేయాలి.

1.15.7. షిప్పింగ్ బిల్లు:

వాణిజ్య బిల్లు, ప్రొఫార్మ ఇన్‌వాయిస్ లేదా ఇతర పత్రాలు సమర్పించ బడినప్పుడు షిప్పింగ్ బిల్లు రూపొందించ బడుతుంది. షిప్పింగ్ బిల్లు తప్పనిసరిగా తగిన పోర్ట్‌లో నమోదు చేయబడాలి. షిప్పింగ్ బిల్లు అందిన తరువాత, మదింపు అధికారి తప్పనిసరిగా సరఫరా చేయబడిన సమాచారం యొక్క ఖచ్చితత్వాన్ని మరియు ప్రక్రియ ప్రకారం ఉత్పత్తుల ఎగుమతి సామర్థ్యాన్ని ధృవీకరించాలి.

1.15.8. భీమా:

సముద్ర భీమా విధానంలో ఉత్పత్తులు రవాణాలో ఉన్నప్పుడు నాటి నష్టం లేదా నష్టాన్ని కలిగి ఉంటుంది. ఎగుమతిదారులు సాధారణంగా భీమాను ఏర్పాటు చేస్తారు. అదేవిధంగా, కొనుగోలుదారుల వ్యయం మరియు సరుకు రవాణా, ఫ్రి ఆన్ బోర్డ్ ఒప్పందాల కోసం భీమాను పొందుతారు.

1.15.9. బ్యాంకుకు పత్రాలు సమర్పణ:

షిప్‌మెంట్ తరువాత, చెల్లింపు ఏర్పాట్ల కోసం విదేశీ బ్యాంకుకు ఫార్వార్డ్ చేయడానికి 21 రోజుల లోపు పేపర్ వర్క్‌ను బ్యాంకుకు సమర్పించాలి. దానితోపాటు ఈక్రింది పత్రాలను కూడా సమర్పించాలి. అవి:

- ఇన్వాయిస్
- ప్యాకింగ్ జాబితా
- ఎయిర్ వే బిల్లు
- బిల్ ఆఫ్ లాడింగ్
- మార్పిడికి సంబంధించిన బిల్లు
- స్థానిక ధృవపత్రం
- విదేశి మారకం క్రింద డిక్లరేషన్
- లేటర్ ఆఫ్ క్రెడిట్

1.15.10. బ్యాంకు నుండి బ్యాంకుకు పత్రాల మార్పు:

చర్చలు జరిపే బ్యాంకు షిప్పింగ్ పత్రాలను పరిశీలిస్తుంది. మరియు వాటిని దిగుమతిదారుడు బ్యాంకుకు బదిలీ

చేస్తుంది, తద్వారా వారు సరుకును క్లియర్ చేయవచ్చు. ఈ విధమైన అధీకృత డీలర్‌లు ఎగుమతి రాబడికి హామి ఇస్తారు. దీనిని త్రైమాసిక రాబడి ద్వారా రిజర్వ్ బ్యాంక్ ఆఫ్ (RBI) ఇండియాకి తెలియచేయాలి.

1.15.11. బ్యాంక్ సర్టిఫికేట్ రసీదు:

చెల్లింపు స్వీకరించిన తరువాత, అధీకృత డీలర్‌లు ఎగుమతిదారులకు బ్యాంక్ సర్టిఫికేట్లను జారీ చేస్తారు మరియు బ్యాంక్ సర్టిఫికేట్ జారీ చేయడంతో మాత్రమే మామిత లావాదేవీ పూర్తి అయినట్లు భావించాలి. ఎగుమతుదారులు ప్రత్యేకంగా ఆమోదించబడిన రిజర్వ్ బ్యాంకు డీలర్ల ద్వారా షిప్పింగ్ డాక్యుమెంటేషన్ గురించి చర్చలు జరపాలి. ఈ విధానం ద్వారా మాత్రమే రిజర్వ్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా (RBI) దేశం వెలుపలికి రవాణా చేయబడిన ఉత్పత్తులకు ఎగుమతి ఆదాయాల రసీదును పొందగలదు.

1.16. భారతదేశంలో ఎగుమతి-దిగుమతి పోకడలు:

ఇటీవి కాలంలో, భారతదేశం ఎక్కువగా ఎగుమతి చేసిన వస్తువులలో ముత్యాలు, విలువైన మరియు పాక్షిక విలువైన రాళ్ళు మరియు నగలు మొత్తం ఎగుమతులలో 16.0 శాతం, ఖనిజ ఇంధనాలు, నూనెలు మరియు బిటుమిసస్ పదార్థాలు 12.0 శాతం, వాహనాలు, వాటి భాగాలు మరియు ఉపకరణాలు 5.0 శాతం, అణు రియాక్టర్లు, బాయిలర్లు, యంత్రాలు మరియు యాంత్రిక ఉపకరణాలు 5.0 శాతం, ఔషధ ఉత్పత్తులు 5.0 శాతం మరియు సేంద్రీయ రసాయనాలు 4.0 శాతం, భారతదేశం యొక్క ప్రధాన ఎగుమతి భాగస్వాములు, USA 15.0 శాతం, UAE 11.0 శాతం, హాంకాంగ్ 5.0 శాతం, చూనా 4.0 శాతం, సింగపూర్ 4.0 శాతం మరియు యునైటెడ్ కింగ్‌డమ్ 3.0 శాతం.

దిగుమతి మరియు ఎగుమతి సాధారణంగా దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థకు ముఖ్యమైన స్థంబాలు. ఒక దేశం యొక్క వాణిజ్య సంతులనం ఒక దేశం యొక్క ఎగుమతులు మరియు దిగుమతుల విలువల మధ్య సంబంధాన్ని చూపుతుంది. బ్యాలెన్స్ సానుకూలంగా ఉంటే, దానిని వాణిజ్య మిగులు అంటారు. ప్రతికూలంగా ఉంటే మరియు దిగుమతి విలువలు ఎగుమతి విలువలను మించి ఉన్నట్లయితే, అది వాణిజ్య లోటును సూచిస్తుంది. ప్రపంచ వాణిజ్యం ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ (WTO) చే నియంత్రించబడుతుంది. ఇది వాణిజ్య ఒప్పందాల కోసం ఒక ఫ్రేమ్‌వర్క్‌ను అందిస్తుంది. వివాదాలను పరిష్కరించడంలో సహాయపడుతుంది. 1950వ సంవత్సరం నుండి వాణిజ్యంలో ప్రపంచవ్యాప్త ఎగుమతి పరిమాణం మూడు రెట్లు పెరిగింది. అదేవిధంగా 1950వ సంవత్సరం నుండి ప్రపంచ వ్యాప్త దిగుమతి పరిమాణం ఇదే విధమైన అభివృద్ధిని గమనించవచ్చును. ప్రాంతాలవారీగా వాణిజ్యం యొక్క ప్రపంచ వ్యాప్త ఎగుమతి పరిమాణం విలువకు సంబంధించి యూరప్ ర్యాంకింగ్‌లో అగ్రగామిగా ఉన్నది. అదేవిధంగా ఆసియా దేశాల ద్వారా ఎగుమతి చేయబడిన వస్తువుల విలువ దాదాపు సమానంగా ఉంటుంది. ఈ రెండు ఖండాలు కూడా ప్రపంచవ్యాప్తంగా అంతర్-ప్రాంతీయ వాణిజ్యంలో అగ్రగమ్య స్థానం ఉన్న ప్రాంతాలు. అదేవిధంగా అమెరికా, చైనా మరియు జర్మనీ ప్రపంచవ్యాప్తంగా అగ్రగామి దిగుమతి దేశాలు మరియు ప్రపంచవ్యాప్తంగా అగ్రగామి ఎగుమతి దేశాలు.

ఇటీవలి దశాబ్దంలో భారతదేశం ఒక పెద్ద ఎగుమతి దేశంగా ఎదిగింది. ఇది భారతదేశం నుండి ఎగుమతి చేయబడిన వస్తువుల సంఖ్య గణనీయంగా మెరుగుపడినది. అనేక విదేశీ మార్కెట్లు తమ దేశాలకు కొన్ని వస్తువులను దిగుమతి చేసుకోవడానికి భారతదేశంపై ఎక్కువగా ఆధారపడుతున్నాయి. భారతదేశం యొక్క ఎగుమతి ఉత్పత్తులలో పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు, ఫార్మాస్యూటికల్స్, మెంటార్ వాహనాలు, ఆభరణాలు మరియు చెరకు మొదలగునవి ఉన్నాయి.

అదేవిధంగా 2021-22 సంవత్సర కాలంలోని మొదటి '7' నెలలలో, భారతదేశం ఎగుమతుల సంఖ్యలో రికార్డు స్థాయిలో అభివృద్ధి సాధించింది. ఈ కాలంలో భారతదేశంలో ఎగుమతి వ్యాపారం లాభదాయకంగా ఉన్నది. భారతదేశం నుండి ఎగుమతి చేయడానికి గుర్తించిన వస్తువుల జాబితాను ఈక్రింది విధంగా వివరించవచ్చును. అవి:

1.16.1. పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు:

భారతదేశం నుండి ఎగుమతి చేయబడిన పెట్రోలియం ఉత్పత్తులలో గ్యాసోలిన్, పెట్రోల్, డీజిల్, జెట్ ఇంధనం, లిక్విడ్ పెట్రోలియం గ్యాస్, లూబ్రికెంట్లు మొదలగున్నది. UAE, చైనా లాంటి మార్కెట్లను ప్రత్యేకంగా అందించే శుద్ధి చేసిన పెట్రోలియం ఉత్పత్తులను ఎగుమతి చేసే '5' ముఖ్య దేశాలలో భారతదేశం ఒకటి. అమెరికా, సింగపూర్, నెదర్లాండ్స్ మరియు చైనా తరువాత భారతదేశం రెండవ అతి పెద్ద ఎగుమతతిదారుడు మరియు రిఫైనర్.

1.16.2. యాంత్రిక సామగ్రి:

యాంత్రిక ఉపకరణాల తయారీలో భారతదేశం అగ్రగామిగా ఉన్నది. భారతదేశం తయారు చేసిన ట్రాక్టర్‌తో నడిచే హార్వెస్టర్లు మరియు స్వీయ చోదక హార్వెస్టర్లు దక్షిణ అమెరికా, ఆసియా, మధ్య ప్రాచ్యం మరియు ఆఫ్రికాలోని అనేక దేశాలలో ఉపయోగించబడుతున్నాయి.

1.16.3. నగలు:

ఇక్కడ ఆభరణాలు అనే పదం బంగారం, రత్నాలు మరియు సారూప్య పదార్థాలను కలిగి ఉంటుంది. ప్రపంచ బంగారం ఉత్పత్తిలో భారతదేశం 20.0 శాతం వినియోగిస్తుంది. మొత్తంలో 75.0 శాతం ఆభరణాలు తయారీకి వెళుతుంది. ఆభరణాల రంగానికి బ్యాంకులు మరియు ప్రభుత్వ విధానాలు కూడా మద్దతు ఇస్తున్నాయి, తద్వారా పరిశ్రమ తీవ్రంగా పడిపోదు. దాదాపు 30.0 శాతం భారతీయ ఆభరణాలు ఒక్క అమెరికాకే ఎగుమతి అవుతున్నాయి. ఆ తరువాత దేశాలతో హాంకాంగ్, UAE, సింగపూర్ మరియు బెల్జియం ఉన్నాయి.

1.16.4. డ్రగ్స్ మరియు ఫార్మాస్యూటికల్స్:

ముడి పదార్థాలు మరియు నైపుణ్యం కలిగిన కార్మికులకు భారతదేశం అతిపెద్ద స్థావరాలలో ఒకటి. పరిమాణం పరంగా దేశం మూడవ అతిపెద్ద పార్మాస్యూటికల్ మార్కెట్ ప్రపంచ జన్యు ఔషధ ఎగుమతులలో దాదాపు 20.0 శాతం భారతీయ ఉత్పత్తులు కలిగి ఉన్నాయి మరియు యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఆఫ్ అమెరికాలో వినియోగించే 40.0 శాతం జన్యు సూత్రీకరణలను సరఫరా చేస్తాయి. అదనంగా, భారతదేశం అతిపెద్ద వాక్సిన్ ఉత్పత్తిదారుగా కూడా ఉన్నది.

2020 కోవిడ్ వాక్సిన్, రోగనిరోధక మందులు, యాంటీబయోటిక్స్, ఆయుర్వేద ఉత్పత్తులు కూడా భారతదేశ ఎగుమతుల్లో పోగడలను గూర్చి చెపుతాయి.

1.16.5. ఎలక్ట్రానిక్స్:

ఎలక్ట్రానిక్ పరికరాల తయారీ విషయానికి వచ్చినట్లయితే, భారతదేశం ఇప్పటికి దిగుమతి చేసుకొనే దేశంగా గుర్తించబడినది. అయినప్పటికీ, ఎలక్ట్రానిక్స్ రంగం యొక్క ఎగుమతి భాగం నిశ్శబ్దంగా ఇంకా ప్రధానంగా వృద్ధి చెందుతున్నది. భారతదేశం ఎలక్ట్రానిక్ శాస్త్రవేత్తలు మరియు ఇంజనీర్ల యొక్క మూడవ అతిపెద్ద సమూహాన్ని కలిగి ఉన్నది. ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువుల కోసం దేశీయ డిమాండ్ పరిశ్రమలను వేగంగా అభివృద్ధి చేస్తుంది, తద్వారా ఎగుమతి వృద్ధి చెందుతుంది.

1.16.6. పాల ఉత్పత్తులు:

ప్రపంచంలోని అనేక దేశాలకు పాల ఉత్పత్తులను ఎగుమతి చేయడం ద్వారా భారతదేశం అధిక లాభాలను పొందుతున్నది. పాశ్చాత్య మార్కెట్లలో ఇండిసిన్ పశువుల నుండి పాలు అనుకులంగా ఉంటాయి. ఈ రకమైన పాల నుండి పొందిన ఉత్పత్తుల ధర స్థానిక పాల ఉత్పత్తుల ధర కంటే దాదాపు నాలుగు రెట్లు అధిక ధరకు విక్రయించబడుతుంది. అదేవిధంగా, కొన్ని ప్రధాన భారతీయ డైరీ ఎగుమతులైన నెయ్యి, జున్ను మరియు పెరుగును కలిగి ఉంటాయి. పాల ఉత్పత్తులు చాలా లాభదాయమైన ఎగుమతి ప్రతిపాదన.

1.16.7. ధాన్యాలు:

భారతదేశం తృణధాన్యాల ఎగుమతిదారులలో ఒకటి మరియు బియ్యం ఉత్పత్తిలో రెండవ దేశం. వ్యవసాయాధారిత దేశంగా, భారతదేశం ప్రధానంగా తృణధాన్యాల ఉత్పత్తిపై ఆధారపడి ఉంటుంది. ఇరాన్, సౌదీ అరేబియా, ఇండోనేషియా, UAE మరియు బంగ్లాదేశ్ లాంటి దిగుమతి దేశాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

1.16.8. వస్త్ర ఉత్పత్తులు:

భారతదేశం పత్తి రెండవ అతిపెద్ద ఉత్పత్తిదారుగా ప్రసిద్ధి చెందింది. ప్రపంచంలోని పత్తిలో 23.0 శాతం ఎగుమతి చేస్తుంది. పత్తి సాగుకు కూడా అపారమైన విస్తీర్ణం ఉన్నది. భారతీయ ప్రవాస పరిశ్రమ ప్రధానంగా పత్తిపై ఆధారపడినందున, జూన్ 2021వ సంవత్సరంలో భారతదేశం యొక్క మొత్తం వస్త్ర ఎగుమతిలో ఇది 40.0 శాతం వాటాను కలిగి ఉన్నది.

1.16.9. సేంద్రీయ రసాయనాలు:

భారతదేశం యొక్క అత్యధికంగా ఎసుమతి చేయబడిన ఎగుమతులలో సేంద్రీయ రసాయనాలు అతి ముఖ్యమైనవి. విస్తృతమైన ప్రపంచ మార్కెట్ ఎల్లప్పుడూ దిగుమతుదారులు మరియు ఎగుమతిదారులకు మంచి ఫలితాన్ని ఇస్తుంది. ప్రస్తుతం భారతదేశం - దక్షిణ అమెరికా, ఆఫ్రికా, యూరప్ మరియు ఆసియాలోని అనేక దేశాలకు వ్యవసాయ రసాయనాలు, సేంద్రీయ మరియు కర్బనేతర రసాయనాలను ఎగుమతి చేస్తుంది.

1.16.10. రెడిమేడ్ వస్త్రాలు:

భారతదేశం యొక్క రెడిమేడ్ ఉత్పత్తి పరిశ్రమలో పత్తి మరియు ఉన్ని దహనం లాంటి సహజ ఫైబర్‌లతో ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్త్రాలు. అదేవిధంగా, సింథటిక్ మరియు మానవ నిర్మిత ఫైబర్‌లు ఉన్నాయి. భారతదేశంలో వస్త్రాల ఉత్పత్తికి పత్తి చాలా ప్రధాన ముడిసరుకు. భారతదేశం రెడీమేడ్ వస్త్రాల యొక్క '5' వ అతిపెద్ద ఎగుమతిదారుగా ఉన్నది. జర్మనీ, UK, UAE మరియు US మార్కెట్‌ను తీసుకుంటుంది.

APEDA ద్వారా పాల ఉత్పత్తులు, USA, బంగ్లాదేశ్, UAE, భూటాన్, సేదీ అరేబియా లాంటి దేశాలకు ఎగుమతులు చేస్తారు. అమూల్ (AMUL) భారతదేశంలో ముఖ్య ఎగుమతిదారు.

పట్టిక 1.1

ఎగుమతులు-దిగుమతులు, వాణిజ్య శేషం

క్రమ సంఖ్య	సంవత్సరం	ఎగుమతి (రూ. కోట్లలో)	దిగుమతి (రూ. కోట్లలో)	ట్రేడ్ బ్యాలెన్స్ (రూ. కోట్లలో)	మారకం రేటు ఎగుమతి(%)	మారకం రేటు దిగుమతి(%)
1	1949-50	485	617	-132	--	--
2	1950-51	606	608	-2	24.9	-1.5
3	1951-52	716	890	-174	18.2	46.4
4	1952-53	578	702	-124	-19.3	-21.1
5	1953-54	531	610	-79	-8.1	-13.1
6	1954-55	593	700	-107	11.7	14.8
7	1955-56	609	774	-165	2.7	10.6
8	1956-57	605	841	-236	-0.7	8.7
9	1957-58	561	1035	-474	-7.3	23.1
10	1958-59	581	906	-325	3.6	-12.5
11	1959-60	640	961	-321	10.2	6.1
12	1960-61	642	1122	-480	0.3	16.8
13	1961-62	660	1090	-430	2.8	-2.9
14	1962-63	685	1131	-446	3.8	3.8
15	1963-64	793	1223	-430	15.8	8.1
16	1964-65	816	1349	-533	2.9	10.3
17	1965-66	810	1409	-599	-0.7	4.4
18	1966-67	1157	2078	-921	42.8	47.5
19	1967-68	1199	2008	-809	3.6	-3.4
20	1968-69	1358	1909	-551	13.3	-4.9
21	1969-70	1413	1582	-169	4.1	-17.1
22	1970-71	1535	1634	-99	8.6	3.3
23	1971-72	1608	1825	-217	4.8	11.7

24	1972–73	1971	1867	104	22.6	2.3
25	1973–74	2523	2955	–432	28.0	58.3
26	1974–75	3329	4519	–1190	31.9	52.9
27	1975–76	4036	5265	–1229	21.2	16.5
28	1976–77	5142	5074	68	27.4	–3.6
29	1977–78	5408	6020	–612	5.2	18.6
30	1978–79	5726	6811	–1085	5.9	13.1
31	1979–80	6418	9143	–2725	12.1	34.2
32	1980–81	6711	12549	–5838	4.6	37.3
33	1981–82	7806	13608	–5802	16.3	8.4
34	1982–83	8803	14293	–5490	12.8	5.0
35	1983–84	9771	15831	–6060	11.0	10.8
36	1984–85	11744	17134	–5390	20.2	8.2
37	1985–86	10895	19658	–8763	–7.2	14.7
38	1986–87	12452	20096	–7644	14.3	2.2
39	1987–88	15674	22244	–6570	25.9	10.7
40	1988–89	20232	28235	–8003	29.1	26.9
41	1989–90	27658	35328	–7670	36.7	25.1
42	1990–91	32553	43198	–10645	17.7	22.3
43	1991–92	44041	47851	–3810	35.3	10.8
44	1992–93	53688	63375	–9687	21.9	32.4
45	1993–94	69751	73101	–3350	29.9	15.3
46	1994–95	82674	89971	–7297	18.5	23.1
47	1995–96	106353	122678	–16325	28.6	36.4
48	1996–97	118817	138920	–20103	11.7	13.2
49	1997–98	130100	154176	–24076	9.5	11.0
50	1998–99	139752	178332	–38580	7.4	15.7

51	1999-00	159095	215529	-56434	13.8	20.9
52	2000-01	201356	228307	-26950	26.6	5.9
53	2001-02	209018	245200	-36182	3.8	7.4
54	2002-03	255137	297206	-42069	22.1	21.2
55	2003-04	293367	359108	-65741	15.0	20.8
56	2004-05	375340	501065	-125725	27.9	39.5
57	2005-06	456418	660409	-203991	21.6	31.8
58	2006-07	571779	840506	-268727	25.3	27.3
59	2007-08	655864	1012312	-356448	14.7	20.4
60	2008-09	840755	1374436	-533681	28.2	35.8
61	2009-10	845534	1363736	-518202	0.6	-0.8
62	2010-11	1136964	1683467	-546503	34.5	23.4
63	2011-12	1465959	2345463	-879504	28.9	39.3
64	2012-13	1634319	2669162	-1034843	11.5	13.8
65	2013-14	1905011	2715434	-810423	16.6	1.7
66	2014-15	1896348	2737087	-840738	-0.5	0.8
67	2015-16	1716384	2490306	-773921	-9.5	-9.0
68	2016-17	1849434	2577675	-728242	7.8	3.5
69	2017-18	1956515	3001033	-1044519	5.8	16.4
70	2018-19	2307726	3594675	-1286948	18.0	19.8
71	2019-20	2219854	3360954	-1141100	-3.8	-6.5
72	2020-21	2159043	2915958	-756914	-2.7	-13.2
73	2021-22	3147021	4572775	-1425753	45.8	56.8
74	2021-22 (Apr-Dec)	2266225	3281173	-1014948	-	-
75	2022-23 (Apr-Dec) (P)	2648132	4397382	-1749250	16.9	34.0

Source: Directorate General of Commercial Intelligence & Statistics (DGCI & S), Kolkata.

P: Provisional.

పట్టిక 1.1లో భారతదేశంలో ఎగుమతులు - దిగుమతులు మరియు వాణిజ్య శేషం యొక్క పోకడలను వివరించడమైనది.

1949-50వ సంవత్సరంలో ఎగుమతులు రూ.485 కోట్లు మరియు దిగుమతి రూ.617 కోట్లలో అదేవిధంగా వాణిజ్య మిగులు రూ.132 కోట్ల రుణాత్మక వాణిజ్య లోటు ఏర్పడినది. 1950-51వ సంవత్సరం రూ.606 కోట్లు అదేవిధంగా రూ.608 కోట్లు వాణిజ్య మిగులు రూ.2 కోట్ల రుణాత్మకంగా ఉన్నది. అదేవిధంగా మారకం రేటు విలువలో ఎగుమతి 24.9% మరియు దిగుమతి మారకం రేటులో రుణాత్మకంగా ఉన్నది. 1951-52వ సంవత్సరంలో ఎగుమతులు రూ.716 కోట్లు దిగుమతులు రూ.890 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రూ.174 కోట్లు సాధించింది. మారకం రేటు 18.2% ఎగుమతులు మరియు 46.4% దిగుమతులు ఉన్నాయి. 1952-53వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో రూ.578 కోట్ల ఎగుమతులు మరియు రూ.702 కోట్లు దిగుమతులు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ.124 కోట్లు ఉన్నది. మారకం రేటు ఎగుమతులలో -19.3% మరియు దిగుమతులు -21.1% రుణాత్మకంగా ఉన్నది. 1953-54వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతులు రూ.531 కోట్లు దిగుమతులు రూ.610 కోట్లు మరియు వాణజ్యి మిగులు రూ.79 కోట్లు రుణాత్మకంగా సాధించింది. మారకం రేటు -8.1% మరియు దిగుమతులు -13.1% మారకం రేటు శాతం తగ్గింది. 1954-55వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతులు రూ.593 కోట్లు దిగుమతులు రూ.700 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ.107 కోట్లు అదేవిధంగా మారకం రేటు 11.7% మరియు దిగుమతులు 14.8% తగ్గినది.

1955-56వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతులు రూ.609 కోట్లు దిగుమతులు రూ.774 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రూ.165 కోట్లు సాధించింది. మారకం రేటు విలువలలో ఎగుమతులు 02.7% మరియు దిగుమతులు 10.6% సాధించింది. 1956-57వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతుల విలువ రూ.605 కోట్లు, దిగుమతుల విలువ రూ.841 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ.236 కోట్లు వరకు ఉన్నది. మారకం రేటు విలువలలో ఎగుమతుల విలువ -0.7% రుణాత్మకంగా మరియు దిగుమతుల విలువలలో 8.7% ధనాత్మకంగా ఉన్నది. అదేవిధంగా, 1957-58వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతుల విలువ రూ.561 కోట్లు, దిగుమతుల విలువ రూ.1,035 కోట్లు వాణిజ్య లోటు రూ.474 కోట్లు ఉన్నది. మారకం రేటు విలువలలో ఎగుమతులు -7.3% మరియు దిగుమతులలో 23.1% తగ్గినది. 1958-59వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతుల విలువ రూ.581 కోట్లు దిగుమతుల విలువ రూ.906 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ.-325 కోట్లు, మారకం రేటు 3.6% ఎగుమతులలో మరియు -12.5శాతం దిగుమతులు ఉన్నాయి. 1959-60వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతుల విలువ రూ.640 కోట్లు, దిగుమతుల విలువ రూ.961 కోట్లు ఉండగా వాణిజ్య మిగులు రూ.321 కోట్ల వరకు ఉన్నవి. అదేవిధంగా, మారకం రేటు ఎగుమతులలో 10.2శాతం దిగుమతులలో 6.1% ఉన్నవి.

1960-61వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతుల విలువ రూ.642 కోట్లు, దిగుమతుల విలువ రూ.1,122 కోట్లు ఉండగా వాణిజ్య మిగులు రూ.-480 కోట్ల వరకు ఉన్నది. మారకం రేటు ఎగుమతులలో 0.3శాతం మరియు ఎగుమతులలో 16.8శాతం వరకు సాధించింది. 1961-62వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతులు రూ.660 కోట్లు దిగుమతులు రూ.1,090 కోట్లు ఉండగా వాణిజ్య మిగులు రూ.-430 కోట్లు రుణాత్మకంగా లభించింది. మారకం రేటు ఎగుమతులలో 2.8శాతం మరియు దిగుమతులలో -2.9శాతం రుణాత్మక విలువలను కలిగి ఉన్నది. 1962-63వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతులు రూ.685 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ.1,131 కోట్లు ఉన్నది. అలాగే వాణిజ్య మిగులు రూ.-446 కోట్లు తక్కువగా ఉన్నది.

మారకం రేటు ఎగుమతులలో 3.8% మరియు దిగుమతులలో 3.8% సమానమైన మారకం రేటు సాధించినది. 1963-64వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతి రేటు విలువ 15.8శాతం మరియు దిగుమతుల విలువ 8.1% లభించింది. 1964-65 ఆర్థిక సంవత్సరంలో మొత్తం దిగుమతులు రూ.1,349 కోట్లు కాగా ఎగుమతులు రూ.816 కోట్లు అదేవిధంగా వాణిజ్య మిగులు రూ.533 కోట్లు ఉన్నది. అలాగే మారకం రేటు దిగుమతులలో 10.3% కాగా ఎగుమతులు కేవలం 2.9% మాత్రమే. 1965-66వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ.1,409 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ.810 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ.599 కోట్ల రుణాత్మక విలువ ఉన్నవి. మారకం రేటు కూడా దిగుమతులలో 4.4% కాగా ఎగుమతులలో రుణాత్మకంగా -0.7% ఉన్నది.

1966-67వ ఆర్థిక సంవత్సరం మొత్తం దిగుమతుల విలువ రూ.2,078 కోట్లు కాగా దిగుమతుల విలువ 47.5% మరియు ఎగుమతుల విలువ 42.8% సాధించినది. 1967-68వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు 2,008 కోట్లు, ఎగుమతులు 1,199 కోట్లు ఉన్నది. వాణిజ్య మిగులు రూ.-809 కోట్లు మరియు మారకం రేటు ఎగుమతులలో 3.6% అదేవిధంగా, దిగుమతులలో -3.4% సాధించింది. 1968-69వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో మొత్తం దిగుమతుల విలువ రూ.1,909 కోట్లు మరియు ఎగుమతుల విలువ రూ.1,358 కోట్లు ఉన్నది. వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా రూ.-551 కోట్లు సాధించింది. మారకం రేటులో ఎగుమతులు 13.3% మరియు దిగుమతులలో రుణాత్మకంగా -4.9% సాధించింది. 1969-70వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ.1,582 కోట్లు మరియు ఎగుమతుల విలువ రూ.1,413 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా రూ.-169 కోట్లు ఉన్నది. మారకం రేటులో ఎగుమతులు 4.1% కాగా దిగుమతులలో -17.1% సాధించింది.

1970-71వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ.1,634 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ.1,535 కోట్లు అలాగే వాణిజ్య మిగులు రూ.-99 కోట్లు ఉన్నది. 1971-72వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ.1,825 కోట్లు కాగా ఎగుమతుల విలువ రూ.1,608 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రూ.-217 కోట్లు మరియు మారకం రేటు దిగుమతులలో 11.7% మరియు దిగుమతులలో 4.8% సాధించింది. 1972-73వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో మొట్టమొదటిసారి ఎగుమతుల విలువ దిగుమతుల కంటే అధికంగా ఉన్నది. ఎగుమతులు రూ.1,971 కోట్లు, దిగుమతులు రూ.1,867 కోటు, వాణిజ్య మిగులు కూడా ధనాత్మకంగా ఉన్నది. అది రూ.104 కోట్ల పెరుగుదల సాధించింది. అలాగే మారకం రేటులో ఎగుమతుల విలువ 22.6% అధికంగా నమోదయ్యింది. దిగుమతుల విలువ కేవలం 2.3% సాధించింది. 1973-74వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ.2,955 కోట్లు, ఎగుమతుల విలువ రూ.2,523 కోట్లు వాణిజ్య మిగులు రూ.432 కోట్లు అలాగే మారకం రేటు దిగుమతులలో 58.3% కాగా ఎగుమతులలో 28.0% సాధించింది. 1974-75వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ.4,519 కోట్లు, ఎగుమతుల విలువ రూ.3,3329 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ.1,1190 కోట్లు ఉన్నది. మారకం రేటులో దిగుమతులు 52.9% కాగా ఎగుమతులు 31.9% ఉన్నది. 1975-76వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ.5,265 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ.4,036 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రూ.1,229 కోట్లు మరియు మారకం రేటు ఎగుమతులు 21.2% కాగా దిగుమతులు 16.5% ఉన్నది.

1976-77వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎగుమతుల విలువ అధికంగా నమోదయ్యింది. రూ.5,142 కోట్లు మరియు దిగుమతులు రూ.5,074 కోట్లు వాణిజ్య మిగులు రూ.68 కోట్లు మరియు మారకం రేటు ఎగుమతులలో 27.4% కాగా దిగుమతలలో రుణాత్మకంగా -3.6% ఉన్నది. 1977-78వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ.6,020 కోట్లు, ఎగుమతులు

రూ. 5,408 కోట్లు. అదేవిధంగా వాణిజ్య మిగులు రూ. -612 కోట్లు ఉన్నది. మారకం రేటు ఎగుమతులలో 5.2% మరియు దిగుమతులలో రుణాత్మకంగా 18.6% ఉన్నది. 1978-79వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 6,811 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 5,726 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా రూ. -1,085 కోట్లు మరియు మారకం రేటు దిగుమతులలో 13.1% మరియు ఎగుమతులలో 5.9% వరకు లభించింది. 1979-80వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 9,143 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 6,148 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా రూ. -2,725 కోట్లు లభించింది. మారకం రేటు దిగుమతులలో 34.2% కాగా ఎగుమతులలో 12.1% లభించింది.

1980-81వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 12,549 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 6,711 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ. -5,838 కోట్లు లభించింది. అలాగే మారకం రేటులో దిగుమతుల విలువ 37.3% మరియు ఎగుమతులలో 4.6% లభించింది. 1981-82వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 13,608 కోట్లు పెరుగుతూ ఉన్నాయి. అలాగే ఎగుమతులు రూ. 7,806 కోట్లు ఉన్నది. వాణిజ్య మిగులు రూ. -5,802 కోట్లు మరియు మారకం రేటు ఎగుమతులలో 16.3% మరియు దిగుమతులలో 8.4% ఉన్నది. 1982-83వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ. 14,293 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 8,803 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రూ. -5,490 కోట్లు, మారకం రేటు ఎగుమతులలో 12.8% మరియు దిగుమతులలో 5.0% ఉన్నది. 1983-84వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 15,831 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 9,771 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రూ. -6,060 కోట్లు అదేవిధంగా, మారకం రేటు ఎగుమతులలో 11.0% మరియు దిగుమతులలో 10.8% వరకు ఉన్నది. 1984-85వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 17,134 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ. 11,744 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా రూ. -5,390 కోట్లు, మారకం రేటు ఎగుమతులలో 20.2% మరియు దిగుమతులలో 8.2% ఉన్నది. 1985-86వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ. 19,658 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 10,895 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ. -8,763 కోట్లు మరియు మారకం రేటు దిగుమతులలో 14.7% మరియు ఎగుమతులలో -7.2% ఉన్నది.

1986-87వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 20,096 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 12,452 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రూ. -7,644 కోట్లు. అదేవిధంగా, మారకం రేటు దిగుమతులలో 14.3% మరియు దిగుమతులలో కేవలం 2.2% లభించింది. 1987-88వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 22,244 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 15,674 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ. -6,570 కోట్లు మరియు మారకం రేటు ఎగుమతులు 25.9% మరియు దిగుమతులు రూ. 28,235 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 20,232 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ. -8,003 కోట్లు, మారకం రేటు ఎగుమతులలో 29.1% మరియు దిగుమతులలో 26.9% వరకు లభించింది. 1989-90వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 35,328 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 27,658 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా రూ. -7,670 కోట్లు ఉన్నది. అలాగే మారకం రేటు ఎగుమతులలో 36.7% మరియు దిగుమతులలో 25.1% వరకు లభించింది.

1990-91వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 43,198 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 32,553 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ. -10,645 కోట్లు ఉన్నది. 1991-92వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 47,851 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 44,041 కోట్లు అలాగే వాణిజ్య మిగులు రూ. -3,810 కోట్లు మరియు మారకం రేటులో ఎగుమతులు 35.3% మరియు దిగుమతులు 10.8% లభించింది. 1992-93వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 63,375 కోట్లు

మరియు ఎగుమతులు రూ. 53,688 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా రూ. -9,687 కోట్లు లభించింది. మారకం రేటు ఎగుమతులలో 21.9% మరియు దిగుమతులలో 32.4% ఉన్నది. 1993-94వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 73,101 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ. 69,751 కోట్లు, వాణిజ్య లోటు రుణాత్మకంగా రూ. -3,350 కోట్లు, మారకం రేటులో ఎగుమతుల విలువ 29.9% మరియు దిగుమతుల విలువ 15.3% వరకు ఉన్నది. 1994-95వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 89,971 కోట్లు మరియు ఎగుమతుల విలువ రూ. 82,674 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు మిగులు రూ. -7,297 కోట్లు ఉంటుంది. మారకం రేటు దిగుమతులలో 23.1% ఎగుమతులలో 18.5% లభించింది. 1995-96వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులలో వృద్ధి సాధించింది. అది రూ. 1,22,678 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు కూడా వృద్ధి చెందాయి. అవి రూ. 1,22,678 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు కూడా వృద్ధి చెందాయి. అవి రూ. 1,06,353 కోట్లు సాధించాయి. అలాగే వాణిజ్య మిగులు రూ. 16,325 కోట్లు వాణిజ్య మిగులు దిగుమతులలో 36.4% మరియు ఎగుమతులు 28.6% ఉన్నది.

1996-97వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 1,38,920 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ. 1,18,817 కోట్లు, వాణిజ్య లోటు రూ. -20,103 కోట్లు ఉండగా మారకం రేటు దిగుమతులలో 13.2%, ఎగుమతులలో 11.7% లభించింది. 1997-98వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 1,54,176 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ. 1,30,100 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ. -24,076 కోట్లు లభించింది. మారకం రేటు దిగుమతులలో 11.0%, ఎగుమతులలో 9.5% లభించింది. 1998-99వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 1,78,332 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ. 1,39,752 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రూ. -38,580 కోట్లు లభించింది. మారకం రేటులో దిగుమతులు 15.7% మరియు ఎగుమతులు 7.4% లభించింది. 1999-2000వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 2,15,529 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 1,59,095 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రూ. -56,434 కోట్లు లభించింది. మారకం రేటు దిగుమతులలో 20.9% మరియు ఎగుమతులలో 13.8% వరకు లభించింది.

2000-01వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ. 2,28,307 కోట్లు, ఎగుమతుల విలువ రూ. 2,01,356 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా రూ. 26,950 లభించింది. అదేవిధంగా, మారకం రేటు ఎగుమతులలో 26.6% మరియు దిగుమతులు 2001-02వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 2,45,200 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ. 2,09,018 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ. -36,182 కోట్లు మరియు దిగుమతులు 7.4% మరియు ఎగుమతులు 3.8% లభించింది. 2002-03వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 2,97,206 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ. 2,55,137 కోట్లు, వాణిజ్య మిగులు రూ. -42,069 కోట్లు, మారకం రేటు ఎగుమతులలో 22.1% మరియు దిగుమతులలో 21.2% లభిస్తుంది. 2003-04వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 3,59,108 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 2,93,367 కోట్లు మరియు వాణిజ్య మిగులు రూ. -65,741 కోట్లు. అదేవిధంగా మారకం రేటు 20.8% మరియు ఎగుమతులు 15.0% సాధించింది. 2004-05వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 5,01,065 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 3,75,340 కోట్లకు పెరిగాయి. అలాగే వాణిజ్య మిగులు రూ. -1,25,725 కోట్లకు పెరిగింది. మారకం రేటులో దిగుమతులు 39.5% మరియు ఎగుమతులు 27.9% ఉన్నాయి.

2005-06వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ పెరుగుదల రూ. 6,60,409 కోట్లకు పెరిగింది. ఎగుమతుల

విలువ కూడా పెరగడం ప్రారంభమైనది, మారకం రేటులో దిగుమతులు 31.8% మరియు ఎగుమతులు 21.6% సాధించాయి.

2006-07వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ.5,71,779 కోట్లకు పెరిగింది. అంతేకాకుండా, వాణిజ్య మిగులు కూడా రూ.-2,68,727 కోట్లకు పెరిగింది. 2007-08వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ.10,12,312 కోట్లకు పెరిగింది. ఎగుమతులు కూడా రూ.6,55,864 కోట్లకు పెరిగింది. వాణిజ్య మిగులు రూ.-3,56,448 కోట్లకు పెరిగింది. మారకం రేటు దిగుమతులలో 20.4% మరియు ఎగుమతులు 14.7% ఉన్నది. 2008-09వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల పెరుగుదల రూ.13,74,436 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ.8,40,755 కోట్లకు పెరిగింది. వాణిజ్య మిగులు రూ.-5,33,681 కోట్లకు పెరిగింది. అలాగే మారకం రేటులో దిగుమతుల రేటు 35.8% మరియు ఎగుమతులు 28.2% వరకు సాధించాయి. 2009-10వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ.13,63,736 కోట్లకు పెరిగింది మరియు ఎగుమతులు రూ.8,45,534 కోట్లకు పెరిగాయి. వాణిజ్య మిగులు రూ.5,18,202 కోట్లకు పెరిగింది. మారకం రేటు దిగుమతులలో -0.8% మరియు ఎగుమతులలో 0.6% సాధించాయి.

2010-11వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల పెరుగుదల రూ.16,83,467 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ.11,36,964 కోట్లకు పెరిగింది. వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా పెరుగుదల శాతం కంటే భిన్నంగా రూ.-5,46,503 కోట్లకు పెరిగింది. మారకం రేటులో ఎగుమతులు విలువ 34.5% మరియు దిగుమతుల పెరుగుదల రూ.23,45,463 కోట్లకు పెరిగింది. ఎగుమతుల విలువ రూ.14,65,959 కోట్లకు పెరిగింది. వాణిజ్య మిగులు రూ.-8,79,504 కోట్లకు పెరిగింది. మారకం రేటులో దిగుమతులు 39.3% మరియు ఎగుమతులలో 28.9% ఉన్నది. 2012-13వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల పెరుగుదల క్రమంగా పెరుగుతూ రూ.26,69,162 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ.16,34,319 కోట్లకు పెరిగింది. అదేవిధంగా వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా రూ.-10,34,843 కోట్లకు తగ్గినది. మారకం రేటు దిగుమతులలో 13.8% మరియు ఎగుమతులలో 11.5% సాధించింది. 2013-14వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ.27,15,434 కోట్లు మరియు ఎగుమతులు రూ.19,05,011 కోట్లకు పెరిగింది. మారకం రేటులో ఎగుమతుల విలువ 16.6%, దిగుమతులు కేవలం 1.7% ఉన్నది. 2014-15వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతుల విలువ రూ.27,37,087 కోట్లు కాగా ఎగుమతులు రూ.-8,04,738 కోట్లకు పెరిగింది. మారక రేటు దిగుమతులలో 6.8% ఎగుమతులు 0.5% సాధించింది. 2015-16వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ.24,90,306 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ.17,16,384 కోట్లు ఉన్నది. వాణిజ్య మిగులు రూ.-7,73,921 కోట్లు ఉన్నది. మారకం రేటులో ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు రెండు కూడా రుణాత్మక దశకు చేరాయి.

2016-17వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ.25,77,675 కోట్లకు, ఎగుమతులు రూ,18,49,934 కోట్లకు చేరింది. వాణిజ్య మిగులు కూడా రూ.-7,28,242 కోట్లకు తగ్గినది. మారకం రేటులో ఎగుమతులు 7.8% మరియు దిగుమతులు 3.5% ఉన్నది. 2017-18వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ.30,01,033 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ.19,56,515 కోట్లకు చేరింది. వాణిజ్య మిగులు కూడా రుణాత్మకంగా ఉన్నది. మారకం రేటులో ఎగుమతులు 16.4% లభించింది. 2018-19వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు విలువ పెరిగింది మరియు ఎగుమతులు రూ.23,07,726 కోట్లకు చేరింది. అదేవిధంగా వాణిజ్య మిగులు రూ,12,86,948 కోట్లకు పెరిగింది. మారకం రేటులో దిగుమతుల 19.8% మరియు ఎగుమతులలో 18.0% వరకు ఉన్నది. 2019-20వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు విలువ తగ్గినది అవి

రూ. 33,60,954 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ. 22,19,854 కోట్లకు పెరిగింది. అదేవిధంగా వాణిజ్య మిగులు రూ. -11,41,100 కోట్లు మరియు మారకం రేటులో దిగుమతులు -6.5% మరియు ఎగుమతులు -3.8% సాధించింది. 2020-21వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 29,15,958 కోట్లు, ఎగుమతులు రూ,21,59,043 కోట్లు ఉన్నది. వాణిజ్య మిగులు రుణాత్మకంగా రూ. 7,56,914 కోట్లు ఉన్నది. మారకం రేటులో ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు రెండు కూడా రుణాత్మకంగా ఉన్నాయి.

2021-22 ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 45,72,775 కోట్లు ఉన్నది. ఎగుమతులు రూ. 31,47,021 కోట్లకు పెరిగింది. వాణిజ్య మిగులు రూ,-14,25,753 కోట్లు అయినది. మారకం రేటులో దిగుమతులు 56.8% వరకు పెరిగింది మరియు ఎగుమతులు విలువ 45.8% వరకు సాధించింది. 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో దిగుమతులు రూ. 43,97,382 కోట్లు మరియు దిగుమతులు రూ. 26,48,132 కోట్లకు పెరిగింది. ఎగుమతులు రూ. 26,48,132 కోట్లకు పెరిగినది. వాణిజ్య మిగులు రూ. 17,49,250 కోట్లు ఉన్నది. మారకం రేటులో దిగుమతుల విలువ 34.0% మరియు ఎగుమతుల విలువ 16.5% ఉన్నది.

దేశీయ తయారీ భారతదేశంలో పోటీగా మారేవిధంగా ఆర్థిక వ్యవస్థ సృష్టించబడతాయని భావిస్తున్నారు. ముఖ్యంగా ఉద్యోగ కల్పన, ఎగుమతి సామర్థ్యాలు మరియు దిగుమతులపై ఆధారపడటాన్ని తగ్గించడం. ముఖ్యంగా కీలకమైన రంగాలు మరియు హైటెక్ వస్తువుల లాంటివి అదేవిధంగా PLI పథకం అమలును కాలంలో భారతదేశ మొత్తం పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి US$ 520 బిలియన్లకు పైగా పెరుగుతుందని అంచనా వేయబడినది. అదనంగా, ప్రభుత్వం సమ్మతి భారానాఇ్న తగ్గించడం, లాజిస్టిక్స్ వ్యయాలను తగ్గించడానికి బహుశ-మోడల్ మౌళిక సదుపాయాలను సృష్టించడం మరియు జిల్లా స్థాయి సమ్మతి కేంద్రాలను నిర్మించడంపై కూడా కుడి చేస్తుంది.

1.17. మేక్ ఇన్ ఇండియా పథకం ప్రభావం:

మేక్ ఇన్ ఇండియా పథకం యొక్క మొదటి సంవత్సరంలో విదేశీ డాలర్ పెట్టుబడి (FDI) ఇన్ రూల్స్ US$ 45.15 బిలియన్లను నమోదు చేస్తుంది. 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో అత్యధిక FDI US$ 83.6 బిలియన్లను నమోదు చేసింది. 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో భారతదేశం US$ 100బిలియన్ల FDI ని ఆకర్షించే దిశగా పయనిస్తుందని వాణిజ్య మంత్రిత్వ శాఖ తెలియజేసినది.

బొమ్మల ఎగుమతులను మెరుగుపరచడం మరియు దిగుమతులను తగ్గించడం, విదేశీ నిర్మిత బొమ్మల దిగుమతిని తగ్గించడానికి మరియు దేశీయంగా బొమ్మల తయారీలో భారతదేశ సామర్థ్యాన్ని పెంపొందించడానికి, బొమ్మల దిగుమతిపై ప్రాథమిక కస్టమ్స్ సుంకాన్ని 20.0% నుండి 60.0% పెంచారు. ఈ రంగంలో నూతన ఆవిష్కరణలను ప్రోత్సహించడానికి ది ఇండియా టామ్ ఫెయిర్-2021, టాయ్‌కాథాన్-2021 మరియు టాయ్ వాణిజ్య లీగ్-2022 లాంటి కార్యక్రమాలు నిర్వహించబడ్డాయి. తద్వారా భారతదేశ బొమ్మల పరిశ్రమ వృద్ధి చెందింది. రూ. 2,601.5 కోట్లు ఎగుమతి జరిగింది. ఇది 2018-19వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో US$ 202 మిలియన్ల (రూ. 1,612 కోట్లు) కంటే 61.0% పెరిగింది. 2018-19వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో US$ 371 మిలియన్ (రూ. 2,960 కోట్లు) విలువైన దిగుమతులతో పోలిస్తే 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో బొమ్మల దిగుమతి 70.0% తగ్గి US$ 110 మిలియన్ల (రూ. 877.8 కోట్లు) కు తగ్గింది.

1.18. మేక్ ఇన్ ఇండియా ద్వారా ఎగుమతులు-దిగుమతులు:

భారతదేశాన్ని ప్రముఖ ప్రపంచ తయారీ మరియు పెట్టుబడి గమ్యస్థానంగా మార్చడం మేక్ ఇన్ ఇండియా లక్ష్యం. మేక్ ఇన్ ఇండియా 27 రంగాలలో గణనీయమైన విజయాలు సాధించింది. వీటిలో తయారీ మరియు సేవల వ్యూహాత్మకంగా రంగాలు కూడా ఉన్నాయి.

మేక్ ఇన్ ఇండియా ఇనిషియేటివ్ యొక్క ప్రధాన లక్ష్యాలు:

- నూతన పారిశ్రామికీకరణ కోసం విదేశీ పెట్టుబడులను ఆకర్షించడం మరియు చైనాను అధిగమించడానికి భారతదేశంలో ఇప్పటికే ఉన్న పరిశ్రమ పునాదిని అభివృద్ధి చేయడం.
- 2022వ సంవత్సర నాటికి దేశ స్థూల దేశీయోత్పత్తిలో తయారీ రంగం వాటాను 16.0% నుండి 25.0% కి పెంచడం.
- 2022వ సంవత్సరం నాటికి 100 మిలియన్ల అదనపు ఉద్యోగాలను సృష్టించడం. ఎగుమతి ఆధారిత అభివృద్ధిని ప్రోత్సహించడం.

1.18.1. ఆత్మనిర్భర్ భారత్ అభియాన్:

మేక్ ఇన్ ఇండియా మరియు ఉత్పత్తి లింక్డ్ ఇన్సెంటివ్ (PLI) భారతదేశాన్ని సమర్థవంతమైన, సమానమైన మరియు స్థితిస్థాపకమైన ఉత్పాదక కేంద్రంగా రూపొందించడానికి ప్రాథమిక సోపానాలుగా మారాయి. ముఖ్యంగా PLI పథకం వాస్తవానికి మొబైల్ ఫోన్‌లు మరియు అనుబంధ పరికరాల తయారీ, ఔషధాలు మరియు వైద్య పరికరాల లాంటి కొన్ని ఎంపిక చేసిన పరిశ్రమల కోసం రూపొందించబడినది. దీనిని దేశంలో ఎలక్ట్రానిక్ మరియు ఇన్ఫర్మేషన్ టెక్నాలజీ మంత్రిత్వ శాఖ మరియు ఫార్మాస్యూటికల్స్ విభాగం రూ.51,311 కోట్ల ఆర్థిక వ్యయంతో అమలు చేసింది. ఇది 5 సంవత్సరాల వ్యవధిలో ఉపయోగించబడతాయి. 2020వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో PLI పథకం 150 తయారీ యూనిట్లకు ప్రయోజనం చూకూర్చింది. దీని విలువ రూ.46,000 కోట్లు మరియు తదుపరి 8 సంవత్సరాలలో అదనపు ఉపాధి కోసం గణనీయమైన సామర్థ్యాన్ని సాధించింది.

ఆర్థిక వ్యవస్థ మరియు భారతదేశం యొక్క స్వావలంబనను పెంచడానికి అదనంగా 10 సన్‌రైజ్, రంగాలకు అనుగుణంగా PLI పథకం విస్తరించింది. ఎగుమతులలో అధిక భాగం మొబైల్ ఫోన్ల ఆధిపత్యంలో ఉన్న పెద్ద ఎత్తున ఎలక్ట్రానిక్ తయారీ నుండి వస్తుంది. ఎగుమతులు 48.0% అమ్మకం విలువ రూ.28.9 ట్రిలియన్ కంపెనీలు ప్రభుత్వానికి తమ కట్టుబాటుల వలన వివిధ రంగాలలో విస్తరించి ఉన్న 09 PLI పథకాలకు కట్టుబడి ఉన్నాయి.

సులభంగా వ్యాపారం చేసేలా కార్పొరేట్ పన్నుల తగ్గింపు. పబ్లిక్ ప్రోక్యూర్‌మెంట్ ఆర్డర్స్ మరియు సెప్టెంబర్-2021 సంవత్సరంలో సాఫ్ట్‌గా ప్రారంభించబడిన నేషనల్ సింగిల్ విండో విధానం (NSWS) తగ్గింపుతో పాటు దశల వారీ తయారీ కార్యక్రమం వ్యాపార సౌలభ్యాన్ని పెంచింది. అంతేకాకుండా, దేశంలోని మ్యానుఫ్యాక్చరింగ్ జోన్‌లకు మల్టీమోడల్ కనెక్టివిటీని నిర్ధారించడానికి ప్రధానమంత్రి గతి శక్తి కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించడం వలన మార్కెట్లకు ప్రాముఖ్యత మెరుగుపడింది మరియు లాజిస్టిక్స్ వ్యయాలు తగ్గాయి.

1.18.2. ఎగుమతులు–మేక్ ఇన్ ఇండియా:

భారతదేశం గత 2 సంవత్సరాలలో వేగవంతమైన వృద్ధితో 2022వ సంవత్సరంలో తయారీ ఎగుమతులలో US $ 418 బిలియన్లకు చేరుకుంది. 2028వ ఆర్థిక సంవత్సరం నాటికి తయారీ ఎగుమతులలో భారతదేశం 1 ట్రిలియన్‌కు చేరుకుంటుందని అంచనా. భారతదేశంలో స్థూల దేశీయోత్పత్తి (GDP) యొక్క తయారీ వాటా ప్రస్తుతం 15.6% నుండి 2031వ సంవత్సరం నాటికి 21.0% కి పెరుగుతుందని అంచనా వేయబడినది.

భారతదేశం యొక్క వస్త్ర మరియు వస్తువుల ఎగుమతులు హస్త కళలతో సహా 2022వ సంవత్సరంలో US $ 44.4 బిలియన్‌లను సాధించాయి. కాటన్ ఉపకరణాలతో కూడిన రెడీమేడ్ వస్త్రాల ఎగుమతులు 2022వ సంవత్సరంలో US $ 6.19 బిలియన్‌లుగా నమోదయ్యాయి. అదేవిధంగా నూతన వ్యవసాయ సంస్కరణలతో 2030వ సంవత్సరం నాటికి భారతదేశంలో పత్తి ఉత్పత్తి 7.2 మిలియన్ టన్నులకు చేరుకుంది.

భారతదేశంలో అకర్బన మరియు సేంద్రీయ రసాయనాలు చర్మ శుద్ధి మరియు రంగులు, వ్యవసాయ రసాయనాలు, ప్లాస్టిక్‌లు, సింథటిక్ రబ్బరు మొదలైన వాటిని ఎగుమతి చేస్తుంది. 2022–23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో రసాయనాలు మరియు పెట్రోలియం ఉత్పత్తుల ఎగుమతులు US $ 8.24 బిలియన్లుగా ఉన్నాయి. సేంద్రీయ మరియు అకర్బన రసాయనాలు, వ్యవసాయ రసాయనాలు, రంగులు మరియు ప్రత్యేక రసాయనాల రవాణాలో పెరుగుదల కారణంగా రసాయనాల ఎగుమతి వృద్ధి సాధించబడినది.

ఫార్మాస్యూటికల్స్‌లో మందులు, జనరిక్ ఔషధాలు, టీకాలు, బయోసిమిలర్‌లు మరియు కస్టమ్ రీసెర్చ్ మ్యానుఫ్యాక్చరింగ్ కీలక విభాగాలుగా ఉంటాయి. ఫార్ములేషన్స్ మరియు బయోలాజిక్స్ 2021–22వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో డ్రగ్ మధ్యవర్తులు మరియు బల్క్ డ్రగ్స్ తరువాత 73.37% వాటాతో భారతదేశ ఎగుమతులలో ప్రధాన భాగాన్ని కలిగి ఉన్నాయి.

202వ సంవత్సరంలో ఇనుము మరియు ఉక్కు ఎగుమతులు 13.49 మిలియన్ టన్నులుగా ఉన్నాయి. అదేవిధంగా ఏప్రిల్–2022వ సంవత్సరంలో 10.14 మిలియన్ టన్నులకు ఇనుము మరియు ఉక్కు ఉత్పత్తిలో భారతదేశం రెండవ అతి పెద్ద ముడి ఉక్కు ఉత్పత్తిదారుగా ఉన్నది. ముఖ్యంగా, రాష్ట్ర స్థాయిలో మౌళిక సదుపాయాలు, పారిశ్రామిక పార్కులు, తగిన శక్తి మరియు శీఘ్ర పరిపాలనా ప్రక్రియలు అవసరం. ఒక విశేషమైన విజయంతో, భారతదేశపు బొమ్మల ఎగుమతులు 636% విపరీతమైన వృద్ధిని నమోదుచేశాయి.

1.18.3. ముందుచూపు:

కంప్యూటర్లు, మొబైల్ ఫోనులు, టెలివిజన్‌లు మరియు కిచెన్ ఉపకరణాలను డిమాండ్ పెరుగుతుంది. ఇది భారతదేశంలో తయారీకి పుష్ ఇస్తుంది. వేగవంతమైన పట్టణీకరణ మరియు వ్యయం చేయడానికి డబ్బు, ప్రజలు గృహోపకరణాలపై మరియు ఖచ్చితంగా మొబైల్‌ఫోన్‌లపై అధికంగా వ్యయం చేస్తున్నారు. కాబట్టి తయారీదారులకు మంచి భవిష్యత్తు ఉంటుంది. భారతదేశంలో తయారీని ప్రోత్సహించడానికి కేంద్ర ప్రభుత్వం కొన్ని భాగాలపై పన్నులను మినహాయించింది. ఇవికాకుండా, ముడి సరుకు దిగుమతులపై ఎగుమతి ప్రోత్సాహకాలు మరియు తగిన కస్టమ్స్ సుంకాలు ఉన్నాయి. మేక్ ఇన్ ఇండియా ప్రణాళికను ప్రోత్సహించడానికి మరియు గతంలో ఇతర దేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకున్న మరియు భారతదేశంలో అసెంబుల్

చేయబడిన ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువుల తయారీని ప్రోత్సహించడానికి అనేక చర్యలు తీసుకోబడ్డాయి. ఇందులో ముఖ్యమైనవి, 5G పరివర్తన, కృత్రిమ మేధసుకస పరిచయం. అంతరా&జ్లం యొక్క థింగ్స్ (IOT) యొక్క రోల్ అవుట్ డిమాండ్‌ను పెంచుతున్నాయి. ఎందుకంటే ప్రజలు ఎక్కువగా సాంకేతికతకు అనుగుణంగా ఉన్నారు. ప్రతీది ఇంకా ప్రారంభదశలోనే ఉన్నప్పటికీ పరివర్తన త్వరగా జరగుతుందని భావిస్తున్నారు. అందువలన, ఈ రంగంలో ప్రవేశించే భారతీయ తయారీదారులు ప్రయోజనం పొందుతారు.

1.19. ముగింపు:

2022-23 ఆర్థిక సంవత్సరంలో మొత్తం వస్తువుల ఎగుమతులు 6.03 శాతం పెరిగి, US $447.46 బిలియన్లకు చేరుకోగా, దిగుమతులు 16.5 శాతం పెరిగి, US $714 బిలియన్లకు చేరుకున్నాయి. వాణిజ్యలోటు 2021-22 వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో US $190 బిలియన్లకు చేరుకున్నది. ముఖ్యంగా గ్లోబల్ హెడ్ విండ్స్ (రష్యా, ఉక్రెయిన్ యుద్ధం, US ఫెడ్ రేట్లు పెంపు మొదలగునవి) ఉన్నప్పటికీ, భారతదేశంలో, 2022-23 వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో తన లక్ష్యమైన US $750 బిలియన్ డాలర్లను అధిగమించి US $770.18 బిలియన్‌లను తాకింది. ఇది గత సంవత్సరం రికార్డు ఎగుమతుల కంటే US $94 బిలియన్లు అధికం. విదేశీ వాణిజ్యం ఆధునిక ప్రపంచంలో ఒక అనివార్యమైన భాగం మరియు ఏ దేశం విదేశీ వాణిజ్యానికి దూరంగా ఉండకూడదు. వస్తువులు మరియు సేవలను దిగుమతి చేసుకోవడం మరియు ఎగుమతి చేయడం ద్వారా ఆయా దేశాలు ఆర్థిక వృద్ధిని సాధిస్తాయి.

ముఖ్యంగా భారతదేశ ఎగుమతులను ప్రపంచవ్యాప్తంగా మరింత పోటీగా మార్చడానికి, భారతదేశం ఇటీవల జాతీయ లాజిస్టిక్స్ విధానాన్ని ప్రారంభించింది. ఇది సాంకేతికత ప్రక్రియలు మరియు నైపుణ్యం కలిగిన మానవశక్తిని ఉపయోగించడం ద్వారా బహుళ రవాణా మార్గాలను అతుకులు లేకుండా ఏకీకృతం చేయడానికి దోహదపడుతుంది. PM గతిశక్తి జాతీయ మాస్టర్ ప్రణాళికకు అనుగుణంగా ఉన్న ఈ విధానం భారతదేశం యొక్క US $200 బిలియన్ల లాజిస్టిక్స్ రంగానికి భారీ ప్రోత్సాహాన్ని ఇస్తుంది. తద్వారా దేశీయంగా మరియు అంతర్జాతీయంగా వస్తువులను సజావుగా తరలించడానికి వీలు కల్పిస్తుంది. భారతదేశం యొక్క దూకుడు విధాన ట్రష్, పెద్ద ఎత్తున మౌళిక సదుపాయాల పెంపుదల ఫలితంగా గత కొన్ని సంవత్సరాలలో ఎగుమతులు మరియు దిగుమతుల పరిమాణం పెరిగింది. భారతదేశం యొక్క అగ్ర వాణిజ్య భాగస్వాములలో అమెరికా ముఖ్యమైనది. అదేవిధంగా పెరుగుతున్న చమురు వాణిజ్యం నేపథ్యంలో UAE కూడా భారతదేశ అగ్ర వాణిజ్య భాగస్వాములలో ఒకటిగా అవతరించింది.

1.20. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) ఎగుమతి మరియు దిగుమతుల అర్థం మరియు ఎగుమతి మరియు దిగుమతుల విధానాన్ని వివరించండి?

2) ఎగుమతి మరియు దిగుమతులు అనగానేమి? భారతదేశ ఎగుమతి మరియు దిగుమతుల పోకడలను వివరించండి?

3) భారతదేశం నుండి ఎగుమతులను ఏవిధంగా చేయవచ్చునో చర్చించండి?

4) మేక్ ఇన్ ఇండియా ద్వారా ఎగుమతులు, దిగుమతులు గూర్చి వివరించండి?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) ఎగుమతి క్రెడిట్ గ్యారెంటీ కార్పోరేషన్
2) ఆత్మనిర్భర్ భారత్ అభియాన్
3) మేక్ ఇన్ ఇండియా
4) భారతదేశంలో ఎగుమతి దిగుమతుల పోకడలు

1.21. ఆధార గ్రంథాలు:

1) మన్మోహన్‌సింగ్ (1964). భారతదేశం యొక్క ఎగుమతి పోకడలు మరియు స్వయం సిద్ధమైన వృద్ధికి అవకాశాలు. క్లారెండర్ ప్రెస్. మిచిగాన్ విశ్వవిద్యాలయం-1964.
2) దత్తా M.K. మరియు శర్మ. గోపాల్ కుమార్ (2020). భారతదేశం విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి 1991వ సంవత్సరం నుండి పోకడలు, సమస్యలు మరియు నివారణ చర్యలు.
3) సానీ H.H., బాసిన్ A.A. మరియు మూసా M.A. (2015). భారతదేశంలో ఎగుమతులు-దిగుమతుల ప్రభావం ఆర్థికాభివృద్ధి ఒక విశ్లేషణాత్మక పరిశీలన. ఎమర్జింగ్ ట్రెండ్స్ సోషల్ సైన్స్ రీసెర్చ్, చైన్స్.
4) ఆచార్య S. అహ్యువాలియా, I, కృష్ణా, K.L. మరియు పట్నాయక్. I (2003). భారతదేశం: ఆర్థికాభివృద్ధి 1950-2000. ICRIER వర్కింగ్ పేపర్.
5) డోలిసింగ్, గిరిష్ మోహన దూబే. (2018). భారతదేశం ప్రధాన వస్తువుల ఎగుమతి-దిగుమతుల పరిశీలన. ద జర్నల్ ఆఫ్ ఇన్‌స్టిట్యూట్ ఆఫ్ పబ్లిక్ ఎంటర్‌ప్రైజెస్, Vol. 41, న్యూఢిల్లీ.

– డా॥ షేక్. అమీర్

పాఠం - 2

విదేశీ వాణిజ్యం-భాగాలు

2.0. లక్ష్యం:

ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క మొత్తం ఆరోగ్యాన్ని నిర్ణయించడంలో ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు ముఖ్యమైన పాత్ర వహిస్తాయి.

- దిగుమతి అనునది దేశీయంగా ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్తువులను కొనుగోలు చేయకుండా, దేశంలోని నివాసితులు ప్రపంచంలోని ఇతర ప్రాంతాల నుండి కొనుగోలు చేసే వస్తువులు మరియు సేవలు ముఖ్యంగా దిగుమతి లావాదేవీలు మరొక దేశంలో నివసించే విక్రేతలకు చెల్లింపులను కలిగి ఉన్నందున దిగుమతులు దేశం నుండి నిధుల ప్రవాహానికి దారితీస్తాయి.
- ఎగుమతులు దేశీయంగా ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్తువులు మరియు సేవలు కానీ ఇతర దేశాలలో నివసించే వినియోగదారులకు విక్రయించబడతాయి. ఎగుమతి లావాదేవీలు దేశీయ వస్తువులు మరియు సేవలను విదేశీ కొనుగోలుదారులకు విక్రయించడాన్ని కలిగి ఉన్నందున ఎగుమతుల విక్రేత దేశానికి నిధుల ప్రవాహానికి దారితీస్తాయి.

విషయసూచిక:

2.1. పరిచయం

2.2. ఎగుమతులు

2.3. ఎగుమతులను అర్థం చేసుకోవడం

2.4. ఎగుమతి ప్రక్రియ

2.5. వాణిజ్య అడ్డంకులు మరియు ఇతర పరిమితులు

2.6. ఎగుమతుల ఉపయోగాలు

2.6.1. ప్రపంచ స్థాయికి విస్తరిస్తుంది

2.6.2. లాభదాయకత

2.6.3. రిస్క్ తగ్గింపు

2.6.4. పెరిగిన పోటీతత్వం మరియు మార్కెట్ వాటాలు

2.6.5. తరహానుసరించిన ఆర్థిక వ్యవస్థలు

2.6.6. ప్రభుత్వ మద్దతు

2.7. ఎగుమతుల యొక్క ప్రతికూలతలు

2.7.1. సరఫరా గొలుసు అంతరాయాలు

2.7.2. అధిక ముందస్తు వ్యయాలు

2.7.3. ఎగుమతి లైసెన్సులు మరియు డాక్యుమెంటేషన్

2.7.4. ఉత్పత్తి అనుసరణ

2.7.5. రాజకీయ అంతరాయాలు

2.7.6. సాంస్కృతిక అడ్డంకులు

2.7.7. మారకం రేటు హెచ్చుతగ్గులు

2.7.8. బహుళ నగదు చెల్లింపులు

2.8. దిగుమతులు

2.8.1. ప్రవాస భారతీయుల నుండి స్వదేశీయానికి యాజమాన్యం

2.8.2. సేవల దిగుమతి

2.8.3. అంతర్జాతీయ వాణిజ్య సేవలు

2.8.4. స్వేచ్ఛా రవాణా

2.9. దిగుమతుల యొక్క ప్రాధాన్యత

2.9.1. స్వదేశీ కొరతను తగ్గిస్తుంది

2.9.2. సాంకేతికత యొక్క అప్‌గ్రేడేషన్

2.9.3. తక్కువ ధర

2.9.4. ఉపాధి అవకాశాలు

2.9.5. సమర్థత

2.9.6. ఆర్థికాభివృద్ధి

2.9.7. ప్రకృతి వైపరీత్యాల సమయంలో సహాయం

2.9.8. జీవన ప్రమాణము

2.10. దిగుమతులు ప్రత్యామ్నాయం మరియు ఎగుమతుల ప్రోత్సాహం

2.11. దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయ వ్యూహం

2.12. ఎగుమతులకు వ్యతిరేకంగా దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయం ద్వారా అభివృద్ధి

2.13. ఎగుమతులు–దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయ ప్రతికూలతలు

2.14. మేక్ ఇన్ ఇండియా

2.15. మేక్ ఇన్ ఇండియా లక్ష్యం

2.16. మేక్ ఇన్ ఇండియా కార్యక్రమాలు

2.16.1. ఈజ్ ఆఫ్ డూయింగ్ బిజినెస్

2.16.2. కొనసాగుతున్న ప్రపంచ వ్యాపారం

2.16.3. పబ్లిక్ ప్రోక్యూర్‌మెంట్ ఆర్డర్ మరియు GFR లో పునర్విమర్శ

2.16.4. ఆటోమొబైల్స్

2.16.5. విమానయానం

2.16.6. బయోటెక్నాలజీ

2.16.7. రక్షణ తయారీ

2.16.7.1. నౌకాదళ యుద్ధ విమానాలు

2.16.7.2. రక్షణ రంగం ఎగుమతులు

2.16.8. ఎలక్ట్రానిక్ వ్యవస్థలు

2.16.9. ఆహార తయారీ

2.16.10. గనుల తవ్వకం

2.16.11. చమురు మరియు సహజ వాయువు

2.16.12. రైల్వేలు

2.16.13. పునరుత్పాదక శక్తి

2.16.14. ఆరోగ్యం మరియు ఆరోగ్య సంరక్షణ

2.17. స్కిల్ ఇండియా

2.18. భాగస్వామ్య భావన

2.19. స్కిల్ ఇండియా అభివృద్ధి చేసిన అంశాలు

2.20. మహిళలకు నైపుణ్యాభివృద్ధి

2.21. ప్రదర్శన

2.22. ముగింపు

2.23. నమూనా ప్రశ్నలు

2.24. ఆధార గ్రంథాలు

2.1. పరిచయం:

ప్రపంచ ఆర్థిక అనిశ్చితి ఉన్నప్పటికీ భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్యం 2023-24 ఆర్థిక సంవత్సరంలో 1.6 ట్రిలియన్ డాలర్ల మార్కును దాటుతుందని అంచనా వేస్తున్నట్లు ఎకనామిక్ థింక్ ట్యాంక్, గ్లోబల్ ట్రేడ్ రీసెర్చ్ ఇనిషియేటివ్ (GTRI) ఒక నివేదికలో తెలియజేసింది. గ్లోబల్ ట్రేడ్ రీసెర్చ్ ఇనిషియేటివ్ (GTRI) ప్రకారం 1.6 ట్రిలియన్ డాలర్లు 31-03-2023వ ఆర్థిక సంవత్సరంతో ముగిసే ఆర్థిక సంవత్సరానికి భారతదేశ నామమాత్రపు స్థూల దేశీయోత్పత్తి (GDP) అయిన 3.4 ట్రిలియన్ డాలర్లలో 48.0శాతంగా ఉంటాయి. అదేవిధంగా, అధిక వాణిజ్యం మరియు స్థూల దేశీయోత్పత్తి (GDP) నిష్పత్తి కూడా ఆదేశం ఆచరించే అధిక వాణిజ్య నిష్కాపట్యతనం తెలియచేస్తుందని GTRI సహ వ్యవస్థాపకుడు అయిన అజయ్ శ్రీవాస్తవ అభిప్రాయపడ్డాడు. ఏప్రియల్-మార్చి 2023వ సంవత్సనంలో భారతదేశం యొక్క మొత్తం వస్తువులు మరియు సేవల ఎగుమతులు 755 బిలియన్ డాలర్లకు చేరుకుంటాయని అంచనా వేయబడినది. 2023-24వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో భారతదేశ దిగుమతులు దాదాపు 5.0 శాతం వృద్ధి చెంది 442 బిలియన్ డాలర్లకు చేరు అవకాశం ఉన్నదని నివేదిక

పేర్కొన్నది. అదేవిధంగా, సేవల ఎగుమతులు, 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 22.6శాతం పెరిగి 211.0 బిలియన్ డాలర్లకు చేరుకుంటుందని అంచనా వేయబడినది. భారతదేశం యొక్క విదేశీ వాణిజ్యం సరుకులు మరియు సేవల ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు 31-03-2023వ సంవత్సరంలో ముగిసే ఆర్థిక సంవత్సరానికి 1.6 ట్రిలియన్ డాలర్లు లేదా భారతదేశ నామమాత్రపు స్థూల దేశీయోత్పత్తి (GDP) 3.4 ట్రిలియన్ డాలర్లలో 48.0 శాతం దాటుతుందని అంచనా వేయబడినది. వివిధ రంగాల బలహీనతలు ఉన్నప్పటికీ, అధిక వాణిజ్య గణాంకాలు భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో ముఖ్యమైన అంశంగా వాణిజ్యం ఆవిర్భవించడాన్ని నొక్కి చెబుతున్నాయి. ఆరోగ్యకరమైన వృద్ధిని నమోదు చేయాలని భావిస్తున్న కీలక రంగాలలో ప్రాథమిక మరియు ప్రాసెస్ చేయబడిన వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు, రసాయనాలు, వజ్రాలు, యంత్రాలు మరియు ఆటోమొబైల్స్ ఉన్నాయి. ముఖ్యంగా బలహీనమైన గ్లోబల్ డిమాండ్ మరియు పెద్ద ఆర్థిక వ్యవస్థలలో మాంద్యం కారణంగా భారతీయ ఎగుమతులు మధ్యస్థంగా ప్రభావితమౌతాయి. అయితే దేశీయ ఆర్థిక వ్యవస్థ స్థితిస్థాపకంగా మరియు ఎలక్ట్రానిక్స్ లాంటి అధిక వృద్ధి రంగాల నుండి ఎగుమతులు దాదాపు మొదటిసారిగా పుంజుకున్నాయి.

వివిధ కారణాల వలన, అనేక అభివృద్ధి చెందుతూవున్న ఆర్థికవ్యవస్థలు దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయం అభివృద్ధి వ్యూహాలకు అనుకూలంగా ప్రాథమిక ఎగుమతుల నేతృత్వంలోని వృద్ధి వ్యూహాలను విస్మరించాయి. ఈ విధానాలు దేశీయ ఉత్పత్తిని ప్రోత్సహించడానికి విదేశీ వస్తువులకు అధిక అడ్డంకులను ఏర్పరచడం ద్వారా వేగవంతమైన పారిశ్రామీకీకరణను మరియు అభివృద్ధిని ప్రోత్సహించడానికి ప్రయత్నిస్తాయి. దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయం అని పిలవబడే విధానాల ప్యాకేజీ, దిగుమతి కోటాలు మరియు దిగుమతులపై అధిక సుంకాలు లాంటి విస్తృత నియంత్రణ, పరిమితి మరియు నిషేధాలను కలిగి ఉంటుంది. ముఖ్యంగా వాణిజ్య పరిమితులు దేశీయ పరిశ్రమలను రక్షించడానికి ఉద్దేశించబడ్డాయి. తద్వారా అవి తులనాత్మక ప్రయోజనాన్ని పొందగలవు మరియు గతంలో దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువులకు దేశీయ వస్తువులను ప్రత్యామ్నాయం చేస్తాయి. దిగుమతి ప్రత్యమ్నాయ విధానాలు ఎక్కువగా ఆర్థిక కార్యకలాపాలను సంప్రదాయ వ్యవసాయం మరియు ఆర్థిక వ్యవస్థలోని వనరుల ఆధారిత రంగాలకు దూరంగా తయారీ వైపు చురుకుగా మళ్ళించడం ద్వారా ఆర్థిక వృద్ధిని వేగవంతం చేయవచ్చనే నమ్మకంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయ విధానాలలో భాగమైన దిగుమతులపై విస్తృత శ్రేణి సుంకాలు, కోటాలు మరియు పూర్తి నిషేధాలు స్పష్టంగా శిశు పరిశ్రమ రక్షణ యొక్క రూపం కాదు. శిశు పరిశ్రమ యొక్క వాదన ప్రకారం, కొంత అభ్యాస కాలం తరువాత సహేతుకంగా తులనాత్మక ప్రయోజనాన్ని పొందగల రంగాలు మరియు పరిశ్రమలు రక్షించబడాలి.

2.2. ఎగుమతులు:

ఎగుమతులు ఒక దేశంలో ఉత్పత్తి చేయబడిన మరియు మరొక దేశంలో కొనుగోలుదారులకు విక్రయించబడే వస్తువులు మరియు సేవలు. ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులతో పాటు అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని కలిగి ఉంటాయి. దాని భౌగోళిక సరిహద్దులలోనే పరిమితం కాకుండా దేశాలు తరచుగా ఉద్దేశపూర్వకంగా వాణిజ్యం కోసం ప్రపంచ వ్యాప్తంగా మార్కెట్లను కోరుకుంటాయి. ఆ విధంగా అధిక రాబడి మరియు లావాదేవీల అవకాశాలను అనుమతిస్తాయి.

2.3. ఎగుమతులను అర్థం చేసుకోవడం:

ఆధునిక ఆర్థిక వ్యవస్థలకు ఎగుమతులు చాలా ముఖ్యమైనవి ఎందువలన అనగా అవి ప్రజలు మరియు సంస్థలకు

వారి వస్తువుల కోసం మరిన్ని మార్కెట్లను అందిస్తాయి. ప్రభుత్వాల మధ్య దౌత్యం మరియు విదేశాంగ విధానం యొక్క ప్రధాన విధానాలలో ఒకటి. ఆర్థిక వాణిజ్యాన్ని పెంపొందించడం, అన్ని వర్తక సంఘాల ప్రయోజనం కోసం ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు ప్రోత్సహించడం.

ఎగుమతి ఒప్పందాలు తరచుగా చాలా వ్యూహాత్మకంగా ఉంటాయి. దేశాలు తమ స్వంత దేశం ఎగుమతి ద్వారా తమకు అవసరమైన వస్తువులను అందుకోవడమే కాకుండా దిగుమతుల ద్వారా మరింత దేశీయ ఆదాయానికి వస్తువులను పంపిణీ చేయగలదని నిర్ధారించుకోవడానికి ఒప్పందాలను మార్పిడి చేసుకుంటాయి. అదేవిధంగా, రాజకీయ పరిస్థితులపై ప్రభుత్వాలు ఎగుమతులను ఏ విధంగా ఉపయోగించవచ్చో పరిశీలిస్తాయి. ఉదాహరణకు, ఉక్రెయిన్‌లో యుద్ధానికి ప్రతిస్పందనగా, రష్యా నుండి కొన్ని వస్తువుల దిగుమతి మరియు ఎగుమతి పొందిందనీ నివేదిస్తూ వైట్ హౌస్ ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆర్డర్‌ను జారీచేసింది. కంపెనీలు తరచుగా వారి యొక్క నికర దిగుమతులను కొలుస్తాయి, అనగా వారి మొత్తం ఎగుమతుల నుండి దిగుమతులను తీసివేయగా ఆ దేశం యొక్క స్థూల జాతీయోత్పత్తి కొలిచే ఒక భాగం. కాబట్టి ఎగుమతులు దేశం యొక్క ఆర్థిక మరియు ఆర్థిక శ్రేయస్సును నిర్ణయించడంలో ఒక కారణాన్ని పోషిస్తాయి. ప్రత్యక్ష ఎగుమతి లేదా పరోక్ష ఎగుమతి ద్వారా ప్రయోజనం పొందవచ్చును.

ప్రత్యక్ష ఎగుమతి అనునది దిగుమతిదారునితో నేరుగా పనిచేస్తుంది. ఎగుమతి చేసే కంపెనీ క్లయింట్ కమ్యూనికేషన్ మొత్తాన్ని నిర్వహిస్తుంది. ఫలితంగా వారు మధ్యవర్తి రుసుం చెల్లించరు. ప్రత్యక్ష ఎగుమతి పద్ధతికి ప్రత్యేక పరిజ్ఞానం ఉన్న బృందాలు అవసరం కావచ్చు. కాబట్టి, చాలా కంపెనీలు పరోక్ష ఎగుమతిని సులభతరం చేయడానికి మధ్యవర్తితో ఒప్పందం కుదుర్చుకుంటాయి.

2.4. ఎగుమతి ప్రక్రియ:

నిర్దిష్ట ఉత్పత్తులకు ఉన్న డిమాండ్ అవసరాలను అర్థం చేసుకోవడానికి ఒకదేశం మరొక దేశంలో భాగస్వామి అవుతుంది. గుడ్డిగా వస్తువులను ఉత్పత్తి చేయడం మరియు అంతర్జాతీయ కొనుగోలుదారుల కోసం ఆశించే బదులు, ఎగుమతి ప్రక్రియ తరచుగా ఉత్పత్తి చేయు దేశం ఆర్డర్‌ను స్వీకరించడంతో ప్రారంభమౌతుంది. ఎగుమతి చేసే దేశం తరచుగా వస్తువులను ఎగుమతి చేయడానికి వారి స్వదేశం నుండి సరైన అనుమతి పొందాలి, ఆవిధంగా ఎగుమతి లైసెన్స్ పొందడం లేదా ఇతర దేశ నిర్దిష్ట అవసరాలను తీర్చడం ద్వారా జరుగుతుంది. ఎగుమతి ప్రక్రియ సాధారణంగా అనేక ఆర్థిక విషయాలను ముందుగా పరిష్కరించుకోవాలి. ముందుగా ఎగుమతిదారులకు వర్తిస్తే దిగుమతిదారుల నుండి లెటర్ ఆఫ్ క్రెడిట్ పొందవచ్చును. ఇది ఎగుమతిదారుల లావాదేవీలపై అధిక విశ్వాసాన్ని కలిగి ఉండగలదని మరియు ఒకసారి ఎగుమతి చేసిన వస్తువులకు పరిహారం అందుతుందని నిర్ధారిస్తుంది. ఎగుమతిదారులు మరియు దిగుమతిదారులు ఎగుమతి చేసిన వస్తువులను విదేశీ కరెన్సీ నుండి స్వదేశీ కరెన్సీకి మార్చుకునే మారకం రేటును కూడా నిర్ణయిస్తారు. ఈ సమయంలో, ఒక ఇన్‌వాయిస్ చాలా తరచుగా జారీ చేయబడుతుంది మరియు విక్రయాన్ని ఖరారు చేస్తుంది. ముఖ్యంగా ఆర్డర్ సిద్ధమైనప్పుడు, వినియోగ విభాగం జారీచేసిన పర్మిట్‌తో సహా అధికారిక పత్రాలు సేకరించబడతాయి. లోడింగ్ బిల్లు మరియు షిప్పింగ్ పత్రాలు లాంటి ఆర్థిక పత్రాలు తయారు చేయబడతాయి. అదేవిధంగా, సరుకులు ఏవిధంగా రవాణా చేయబడతాయో దిగుమతిదారులకు తెలియజేసే షిప్‌మెంట్ అడ్వాన్స్‌కి ప్రాథమిక ప్రాముఖ్యత ఉంటుంది.

2.5. వాణిజ్య అడ్డంకులు మరియు ఇతర పరిమితులు:

వాణిజ్య అవరోధం అనునవి ఏదైనా ప్రభుత్వ చట్టం, నియంత్రణ విధానం ద్వారా వివరించవచ్చును. ఇవి దేశీయ ఉత్పత్తులను విదేశీ పోటీ నుండి రక్షించడానికి లేదా నిర్దిష్ట దేశీయ ఉత్పత్తుల ఎగుమతులను కృత్రిమంగా ప్రేరేపించడానికి రూపొందించబడినది. అత్యంత సాధారణ విదేశీ వాణిజ్య అడ్డంకుల ప్రభుత్వం విధించిన చర్యలు మరియు వస్తువులు మరియు సేవల అంతర్జాతీయ మార్పిడిని నిరోధించే విధానం.

ఎగుమతి చేసే కంపెనీలు ప్రత్యేకమైన సవాళ్ళతో ఉంటాయి. విదేశీ మార్కెట్లను పరిశోధించడానికి మరియ స్థానిక డిమాండ్ మరియు నిబంధనలకు అనుగుణంగా ఉత్పత్తులను సవరించడానికి కంపెనీలు గణనీయమైన వనరులను తప్పనిసరిగా కేటాయించాలి. కాబట్టి అదనపు వ్యయాలు గ్రహించబడుతుంది.

ఎగుమతి చేసే కంపెనీలు సాధారణంగా అధిక స్థాయి ఆర్థిక ప్రమాదానికి గురవుతాయి. ఓపెన్ ఖాతాలు, క్రెడిట్ లెటర్స్, ప్రి పేమెంట్ మరియు కన్సైన్మెంట్ లాంటి చెల్లింపు సేకరణ పద్ధతులు అంతర్గతంగా చాలా క్లిష్టంగా ఉంటాయి. దేశీయ వినియోగదారుల నుండి చెల్లింపుకంటే ప్రాసెస్ చేయడానికి ఎక్కువ సమయం పడుతుంది.

2.6. ఎగుమతుల ఉపయోగాలు:

ఎగుమతుల యొక్క ఉపయోగాలను ఈ క్రింది విధంగా వివరించవచ్చును. అవి:

2.6.1. ప్రపంచ స్థాయికి విస్తరిస్తుంది:

ఎగుమతుల యొక్క ప్రాథమిక ప్రయోజనాలలో మొదటిది కొనుగోలుదారుల ప్రపంచ మార్కెట్‌కు అవకాశం కల్పించుట. ప్రపంచంలోని మొత్తం జనాభాలో అమెరికా జనాభా దాదాపు 4.25 శాతం అయినప్పటికి, అమెరికా ఉత్పత్తులను ఎగుమతి చేయడం ద్వారా మరియు ప్రపంచానికి వెళ్లడం ద్వారా, అమెరికా వ్యాపారాన్ని ప్రపంచ జనాభాలో 95.0 శాతం కంటే ఎక్కువ మందికి అవకాశం ఉంటుంది. అదేవిధంగా ఎగుమతి చేయకుండా, వారి అమ్మకాలను సంభావ్య కొనుగోలుదారులో 5.0 కంటే తక్కువకు పరిమితం చేస్తారు.

2.6.2. లాభదాయకత:

ఎగుమతుల యొక్క మరొక ప్రయోజనం లాభదాయకత. కొనుగోలుదారుల ప్రపంచ మార్కెట్‌కు అవకాశం లభించినప్పుడు అమ్మకాలు పెరుగుతాయి, తద్వారా పెరిగిన లాభాలకు అనువర్తిస్తుంది. అదేవిధంగా ప్రత్యక్ష ఎగుమతి ఉపయోగించినప్పుడు లాభాలు మరింత అధికంగా ఉంటాయి. ఇ-కామర్స్ వృద్ధితో, ప్రపంచవ్యాప్తంగా ఆయా దేశాల యొక్క ఉత్పత్తులను ఆన్‌లైన్‌లో మార్కెటింగ్ చేయడం మరియు విక్రయించడం అంత సులభం కాదు. చెల్లింపు గేట్‌వేలను బహళ భాషలలో అనువదించే అధునాతన ఇ-కామర్స్ సొల్యూషన్‌లతో అనేక ఇతర కీలకమైన విధులతో పాటు, సంభావ్య కొనుగోలుదారులకు చేరుకోవడం కూడా అంత సులభం కాదు. ఎగుమతులకు అదనంగా, అనేక ఉత్పతులు అది ఎగుమతి చేయబడే దేశాలలో చాలా తక్కువగా ఉంటాయి, అనగా అవి తమ దేశీయ మార్కెట్ కంటే అధిక ధరను కలిగి ఉంటాయి. ముఖ్యంగా ఈ విధమైన ఉత్పత్తులు పెద్ద ఆర్డర్ పరిమాణాలలో కొనుగోలు చేయబడతాయి మరియు ఎగుమతి చేయబడతాయి, తద్వారా ఈ కారకాలన్నీ ఎగుమతి సంస్థల లాభదాయకతను పెంచడానికి దోహదం చేస్తాయి.

2.6.3. రిస్క్ తగ్గింపు:

ఎగుమతి చేయడం వలన కలిగే ప్రయోజనాలలో మరొకటి ప్రమాదాన్ని తగ్గించడం. దేశాల యొక్క ఉత్పత్తులను విదేశీ మార్కెట్‌లకు మరియు కొనగోలుదారులకు పరిచయం చేయడం వలన వినియోగదారుని పునాది వైవిధ్యభరితంగా ఉంటుంది. అది వ్యాపారాన్ని తక్కువ ఆధారపడేలా చేస్తుంది మరియు దేశీయ ఆర్థిక వ్యవస్థలలో మార్పులకు అవకాశం ఉంటుంది. ముఖ్యంగా ఎగుమతి ఆ దేశ వ్యాపారాన్ని దేశీయ వ్యాపార చక్రంలో హెచ్చుతగ్గుల నుండి రక్షిస్తుంది. తద్వారా ఆ దేశం యొక్క జాతీయదాయం పెరుగుతంది.

2.6.4. పెరిగిన పోటీతత్వం మరియు మార్కెట్ వాటాలు:

ప్రపంచ మార్కెట్‌లోకి ప్రవేశించడం అనగా మన పోటీదారుల సంఖ్య పెరుగుతుంది. అయితే, అది ఆ సంస్థ మరింత సమర్థవంతంగా మరియు మరింత పోటిగా మారేలా బలవంతం చేయడం వలన ప్రయోజనం పొందుతుంది. ధర మరియు మార్కెటింగ్ పోటికి గురికావడం, విభిన్న నిర్వహణ వ్యవస్థలు, ఆవిష్కరణలు, ఇతర అంశాలతో పాటు పోటీతత్వాన్ని కొనసాగించడానికి మన యొక్క వ్యాపారాన్ని తదనుగుణంగా స్వీకరించేలా చేస్తుంది. ఇది అంతర్జాతీయ వేదికపై మనకు ప్రయోజనాన్ని అందించడమే కాకుండా, మన దేశీయ మార్కెట్‌లో ఆ దేశాన్ని మరింత పోటీతత్వంతో ఉత్పత్తి చేసే విధంగా చేస్తుంది. ఇది మార్కెట్‌లో అధిక వాటాను కలిగి ఉంటుంది.

2.6.5. తరహానుసరించిన ఆర్థిక వ్యవస్థలు:

ఎగుమతి ప్రయోజనాలకు మరొక ఉదాహరణ తరహానురించిన ఆర్థిక వ్యవస్థలు. విదేశాలలో అమ్మకాలు పెరగడం అనునది మన యొక్క వ్యాపారం ఉత్పత్తిని పెంచుకోవాల్సిన అవసరాన్ని సూచిస్తుంది. ముఖ్యంగా వ్యాపారం యొక్క సామర్థ్యాన్ని బట్టి, ఉత్పత్తిని పెంచడం వలన ఉత్పత్తి యూనిట్‌కు అయిన వ్యయాలు తగ్గుతాయి. ఇది ఆ సంస్థ ఆర్థిక వ్యవస్థల నుండి ప్రయోజనం పొందేందుకు అనుమతిస్తుంది. మొత్తం వ్యయాలను తగ్గించడం మరియు నికర ఆదాయాన్ని పెంచుతుంది. తద్వారా మన యొక్క వ్యాపారాన్ని ఇతర అంశాలలో మరల పెట్టుబడి పెట్టడానికి వీలు కల్పిస్తుంది. ఇది తరహానుసరించిన వృద్ధికి దారితీస్తుంది.

2.6.6. ప్రభుత్వ మద్దతు:

ఎగుమతిదారులు అంతర్జాతీయ చెల్లింపులను స్వీకరించినప్పుడు, వారు దేశీయ బ్యాంకులలో విదేశీ నగదరులను డిపాజిట్ చేస్తారు. ఇది విదేశీ సహాయ నిల్వలలను నిర్మించుకోవడానికి ప్రభుత్వాలను అనుమతిస్తుంది, ఉత్పత్తులను ఎగుమతి చేసే వ్యాపారాలకు ప్రభుత్వ మద్ధతు ఉండేందుకు ఇది ఒక కారణం. అదేవిధంగా, భారతదేశంలో (EXIM) ఎగుమతి మరియు దిగుమతుల బ్యాంక్ ద్వారా ఆయా ఎగుమతి మరియు దిగుమతి దారులకు కావల్సిన వ్యాపారానికి పెట్టుబడి లాంటి కీలక ఎగుమతి వనరులను అందించగలవు.

2.7. ఎగుమతుల యొక్క ప్రతికూలతలు (Disadvantages):

ఎగుమతి యొక్క ప్రతికూలతలు ఎగుమతి యొక్క అనేక ప్రయోజనాలు ఉన్నప్పటికీ, దాని సవాళ్ళు లేకుండా కాదు. అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో ఎగుమతి చేయడం వలన కలిగే కొన్ని ప్రధాన ప్రతికూలతలు ఈక్రింది విధంగా వివరించబడినది. అవి:

2.7.1. సరఫరా గొలుసు అంతరాయాలు:

ముఖ్యంగా ప్రపంచవ్యాప్తంగా కోవిడ్-19 మమమ్మారి దృష్ట్యా, సరఫరా గొలుసులో పర్యవసానంగా ఏర్పడే అంతరాయాలు, ఆలస్యమైన షేడ్‌మెంట్‌లు వ్యాపార విజయానికి తీవ్రమైన ప్రమాధాన్ని కలిగిస్తాయి. అంతేకాకుండా, కొనుగోలుదారునికి చేరుకోవడంలో విఫలమైన ఉత్పత్తులు సంతోషంగా లేని వినియోగదారులు మరియు తిరిగి చెల్లింపులకు దారితీస్తాయి. తత్ఫలితంగా వ్యాపారాన్ని అనవసర వ్యయం చేయవలసి వస్తుంది.

2.7.2. అధిక ముందస్తు వ్యయాలు:

విజయవంతమైన ఎగుమతి వ్యాపారంగా మారడానికి అవసరమైన ప్రారంభ పెట్టుబడి అధికంగా ఉంటుంది. మార్కెట్ పరిశోధన, మార్కెటింగ్ ప్రచారాలు మరియు కార్యక్రమాలు, పరిపాలనవా వ్యయాలు మరియు ఉద్యోగుల ప్రయాణ వ్యయాలు మొదలగునవి గణనీయంగా పెరుగుతాయి. ఇది వాస్తవానికి పెరిగిన రిస్క్‌తో వస్తుంది మరియు ప్రారంభంలో చిన్న వ్యాపారులకు కూడా పెద్ద సనాలుగా ఉంటుంది. ముఖ్యంగా, అంతర్జాతీయ వ్యయాలను తగ్గించడంలో సహాయపడే వ్యాపార ఖాతా మరియు మార్పిడి రేటు ప్రధాతను ఎంచుకోవడం ఎగుమతి ప్రక్రియను సులభతరం చేయడానికి కీలకం.

2.7.3. ఎగుమతి లైసెన్సులు మరియు డాక్యుమెంటేషన్:

ఎగుమతి చేయబడిన అన్ని వస్తువులలో 95.0 శాతం లైసెన్సులు అవసరం లేనప్పటికి, అది ఆ దేశం చేయు ఉత్పత్తికి మాత్రమే అవసరమౌతుంది. ప్రపంచ వ్యాప్తంగా ఎగుమతి చేయుచున్న అన్ని దేశాలకు కూడా చట్టాలు మరియు నిబంధనలకు అనుగుణంగా ఉండటం ఎగుమతిదారులుగా ఆ దేశాల పని. ఈ విధంగా చేయడం వలన ఆ దేశాల వ్యాపారానికి భారీ చట్టపరమైన మరియు ఆర్థిక వ్యయాలు వస్తాయి. అదేవిధంగా, ఎగుమతి లైసెన్సులు మరియు డాక్యుమేంటేషన్ చట్టాలు మరియు నిబంధనలు తరచుగా మారుతున్నాయి మరియు ప్రపంచ సంఘటనలకు ప్రతిస్పందిస్తాయి. ఇవి ఎగుమతిదారులకు తలనొప్పిగా ఉంటుంది, తద్వారా ఎగుమతిదారులకు సమయం మరియు ద్రవ్యం రెండూ వ్యయమౌతాయి.

2.7.4. ఉత్పత్తి అనుసరణ:

విదేశీ మార్కెట్లు వేర్వేరు వినియోగదారుల ప్రాధాన్యతలను కలిగి ఉంటాయి, అదేవిధంగా, వివిధ నిబంధనలను కలిగి ఉంటాయి. అదనంగా, ప్రభుత్వ విభాగాలు మరియు ఏజెన్సీలు వారి స్వంత క్రోడీకరించిన అవసరాలను కలిగి ఉంటాయి. ఉదాహరణకు, ఆహారం మరియు పానీయాల భద్రత మరియు నాణ్యతకు సంబంధించి ప్రతి దేశానికి వేర్వేరు చట్టాలు ఉన్నాయి. అదేవిధంగా సాంకేతిక పరికరాలు నిర్దిష్ట భద్రతా ప్రమాణాలకు అనుగుణంగా ఉండాలి. ఎగుమతిదారుగా, ఈ ప్రమాణాలను పాటించడం అనునది చర్చించబడదు. తద్వారా ఆ దేశం యొక్క వ్యాపారం దాని ఉత్పత్తులను సవరించవలసి ఉంటుంది, ఇది అదనపు వ్యయాలతో కూడి ఉంటుంది.

2.7.5. రాజకీయ అంతరాయాలు:

ఎగుమతి మరియు దిగుమతి నియమాలు మరియు నిబంధనల మాదిరిగానే, రాజకీయ సంఘటనలు, వాణిజ్య యుద్ధాలు లాంటివి ఎగుమతి పరిశ్రమలకు హానికరం. ముఖ్యంగా ఎగుమతి చేయుచున్న దేశాలలో దిగుమతి సుంకాలను అమలు చేయడం మరియు ఉత్పత్తి చేయు దేశాలలో ఎగుమతి సుంకాలు, ఆ దేశ వ్యాపారానికి అమ్మకాలలో గణనీయమైన మొత్తంలో వ్యయం కావచ్చు. ముఖ్యంగా, 2018వ సంవత్సరంలో అమెరికా-చైనా దేశాల మధ్య యుద్ధంలో కనిపించింది, దీనిలో 110 బిలియన్ అమెరికన్ డాలర్ల విలువైన అమెరికా దిగుమతులపై చైనా సుంకాలు విధించింది. 2023వ సంవత్సరంలో

రష్యా మరియు ఉక్రెయిన్ దేశాల యుద్ధం కూడా అనేక వాణిజ్య దిగుమతులపై తీవ్రమైన ప్రభావం చూపుతున్నది.

2.7.6. సాంస్కృతిక అడ్డంకులు:

ఏదైనా దేశం పూర్తిగా భిన్నమైన సంస్కృతిని కలిగి ఉన్న దేశానికి ఎగుమతి చేయాలని ప్రణాళిక చేస్తున్నట్లయితే, సాంస్కృతిక అవగాహనకు వనరులను కేటాయించడం చాలా ముఖ్యం. ముఖ్యంగా, భాషా అడ్డంకులు మరియు సాంస్కృతిక ఆచారాలు మార్కెట్‌కు నూతన వ్యాపారాలకు పెద్ద అడ్డంకులను కలిగిస్తాయి. తద్వారా ఆ దేశం యొక్క వ్యాపారం సాంస్కృతిక స్థితికి అనుగుణంగా లేకుంటే, అది ఆ దేశం యొక్క వ్యాపార విజయానికి నష్టం కలిగిస్తుంది.

2.7.7. మారకం రేటు హెచ్చుతగ్గులు:

మారకం రేట్లలో హెచ్చుతగ్గులు ఆ దేశం చేయు వ్యాపార విక్రయాలలో వ్యవ చేస్తాయి. తద్వారా లాభం పొందవచ్చును. మారకం రేటు అనునది ఒక నగదును కొనుగోలు చేయగల ధర, మరొక నగదులో వ్యక్తీకరించబడుతుంది. ఉదాహరణకు, మెక్సికన్ పెసోకు వ్యతిరేకంగా అమెరికా డాలర్ బలంగా ఉన్నప్పుడు, డాలర్‌లకు సమానమైన మొత్తాన్ని కొనుగోలు చేయడానికి అధిక మొత్తంలో పెసోలు అవసరం.

2.7.8. బహుళ నగదు చెల్లింపులు:

విదేశీ నగదులలో అంతర్జాతీయ చెల్లింపులను స్వీకరించడం మరియు చేయడం వలన నగదు మార్పిడికి సంబంధించిన రుసుములతో వ్యాపారం చేయడానికి వ్యయమౌతుంది. అదేవిధంగా, ఎగుమతి వ్యాపారానికి చాలా వ్యయమౌతుంది. తద్వారా పేలవమైన మారకపు రేట్లు త్వరగా పెరుగుతాయి. పూర్వ రుసుములు లేకుండా ఆ దేశానికి సరసమైన మారకం రేటును అందించే పారదర్శక ప్రొవైడర్‌ను కలిగి ఉండటం ఎగుమతి మార్కెట్లలో విజయానికి కీలకం. వ్యాపార విజయానికి ప్రపంచ మార్కెట్‌లో పోటీతత్వం అవసరం. ముఖ్యంగా వైజ్ వ్యాపార ఖాతా ద్వారా సకాలంలో చెల్లించడంలో సహాయపడుతుంది మరియు ద్రవ్యం ఆదా చేస్తుంది.

2.8. దిగుమతులు:

అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో వస్తువుల దిగుమతి మరియు ఎగుమతి దిగమతి కోటాలు మరియు కస్టమ్స్ అథారిటీ నుండి వచ్చిన ఆదేశాల నుండి వచ్చిన ఆదేశాల ద్వారా పరిమితం చేయబడతాయి. దిగుమతి మరియు ఎగుమతి అధికార పరిధి వసువులపై సుంకం విధించవచ్చు. అదనంగా, వస్తువుల దిగుమతి మరియు ఎగుమతుల అధికార పరిధుల మధ్య వాణిజ్య ఒప్పందాలకు లోబడి ఉంటాయి.

దిగుమతులు అనేవి ప్రవాస భారతీయుల (NRI) నుండి అధికార పరిధిలోని నివాసికి వస్తువులు మరియు సేవలలో లావాదేవీలను కలిగి ఉంటుంది. జాతీయ ఖాతాలలో దిగుమతుల యొక్క ఖచ్చితమైన నిర్వచనం నిర్దిష్ట సరిహద్దు కేసులను కలిగి ఉంటుంది మరియు మినహాయిస్తుంది. దిగుమతి అనునది స్వంతం కాకుండా వేరే దేశం లేదా మరొక మార్కెట్ నుండి ఉత్పత్తులు లేదా సేవలను కొనగోలు చేయడం దిగుమతులు ప్రతి ఆర్థిక వ్యవస్థకు ముఖ్యమైనది ఎందుకంటే అది దేశం ఇతర దేశాల ఉత్పత్తులలో దాని మార్కెట్ ఉనికిలో లేని, కొరత, అధిక ధర లేదా తక్కువ నాణ్యత గల నిర్దిష్ట ఉత్పత్తులు లేదా సేవలను సరఫరా చేయడానికి అనుమతిస్తాయి.

2.8.1. ప్రవాస భారతీయుల నుండి స్వదేశీయానికి యాజమాన్యం:

ప్రవాస భారతీయుల నుండి స్వదేశీయులకు యాజమాన్యం మారినప్పుడు వస్తువు యొక్క దిగుమతి జరుగుతుంది. ఇందులో ముఖ్యంగా భౌతికంగా ఏదైన వస్తువు సరిహద్దు దాటుతుందని ఇది తప్పనసరిగా సూచించదు. అయితే, నిర్దిష్ట సందర్భాలలో, జాతీయ ఖాతాలు యాజమాన్యం యొక్క మార్పులను చట్టపరంగా ఏవిధమైన మార్పు జరగనప్పటికీ, ఉదాహరణకు, సరిహద్దు ఫైనాన్షియల్ లీజింగ్, అదే సంస్థ యొక్క అనుబంధ సంస్థల మధ్య సరిహద్దు డెలివరీలు, ఆర్డర్ చేయడానికి ముఖ్యమైన ప్రాసెసింగ్ కోసం సరిహద్దును దాటిన వస్తువులు లేదా మరమ్మత్తు. అలాగే, స్మగ్లింగ్ వస్తువులను దిగుమతి కొలతలో తప్పనిసరిగా చేర్చాలి.

2.8.2. సేవల దిగుమతి:

సేవల దిగుమతులు నివాసితులకు ప్రవాసీయులు అందించే అన్ని సేవలను కలిగి ఉంటాయి. జాతీయ ఖాతాలలో ఒక దేశం యొక్క ఆర్థిక భూభాగం వెలుపల నివాసితులు చేసే ఏదైనా ప్రత్యక్ష కొనుగోళ్ళు సేవల దిగుమతులుగా నమోదు చేయబడతాయి.

అందువలన మరొక దేశం యొక్క ఆర్థిక భూభాగంలో పర్యాటకులు అన్ని ఖర్చులు సేవల దిగుమతులలో భాగంగా పరిగణించబడతాయి.

2.8.3. అంతర్జాతీయ వాణిజ్య సేవలు:

వస్తువుల అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంపై డేటా ఎక్కువగా అనుకూల సేవలకు, ప్రకటనల ద్వారా పొందబడుతుంది. ఒక దేశం సాధారణ వాణిజ్య వ్యవస్థను వర్తింపజేస్తే, దేశంలోకి ప్రవేశించే అన్ని వస్తువులు దిగుమతులుగా నమోదు చేయబడతాయి. ప్రత్యేక వాణిజ్య వ్యవస్థ ఉదాహరణకు యూరోపియన్ యూనియన్ (EU) అదనపు వాణిజ్య గణాంకాలు వర్తింపజేయ బడినట్లయితే, కస్టమ్స్ గిడ్డంగులలోకి స్వీకరించబడిన వస్తువులు దిగుమతి చేసుకునే దేశం యొక్క స్వేచ్ఛా ప్రసరణలోకి వెళితే తప్ప బాహ్య వాణిజ్య గణాంకాలలో నమోదు చేయబడవు.

2.8.4. స్వేచ్ఛా రవాణా:

అంతర్గత యూరోపియన్ యూనియన్ వాణిజ్య గణాంకాలు, కస్టమ్స్ నియంత్రణలు లేకుండా యూరోపియన్ యూనియన్ (EU) లోని సభ్య దేశాల మధ్య వస్తువులు స్వేచ్ఛగా రవాణా చేయబడతాయి. కాబట్టి, సభ్య దేశాల మధ్య వస్తువుల వ్యాపారంపై గణాంకాలను సర్వేల ద్వారా పొందాలి. ప్రతి వారి యొక్క చిన్న స్థాయి వ్యాపారులపై గణాంక భారాన్ని తగ్గించడానికి రిపోర్టింగ్ బాధ్యత నుండి మినహాయింపబడతాయి. ముఖ్యంగా సేవలలో వర్తకం యొక్క గణాంక రికార్డింగ్ అనునది బ్యాంకులు వారి సెంట్రల్ బ్యాంకులకు చేసిన ప్రకటనలు లేదా ప్రధాన ఆపరేటర్ల సర్వేల ఆధారంగా, ఎలక్ట్రానిక్ మార్గాల ద్వారా సేవలను అందించగల ప్రపంచీకరణ ఆర్థిక వ్యవస్థలో సంబంధిత అంతర్జాతీయ సేవల ప్రవాహాలను గుర్తించడం కష్టం. అదేవిధంగా అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంపై ప్రాథమిక గణాంకాలు సాధారణంగా అక్రమంగా రవాణా చేయబడిన వస్తువులు మరియు చట్టవిరుద్ధమైన సేవలలో కొంత భాగాన్ని డమ్మీషిప్‌మెంట్‌ల ద్వారా అధికారిక వాణిజ్య గణాంకాలలో చేర్చవచ్చు లేదా కార్యకలాపాల యొక్క చట్ట విరుద్ధ స్వభావాన్ని దాచడానికి ఉపయోగపడే డమ్మీ డిక్లరేషన్‌లు ఉండవచ్చు.

2.9. దిగుమతుల యొక్క ప్రాధాన్యత:

దిగుమతుల యొక్క ప్రాధాన్యతను ఈ క్రింది విధంగా వివరించవచ్చును. అవి:

2.9.1. స్వదేశీ కొరతను తగ్గిస్తుంది:

ప్రపంచంలోని ఏ దేశం తన అన్ని అవసరాలలో స్వయం సమృద్ధిగా లేదు. అమెరికా, జపాన్ మరియు జర్మనీ లాంటి అత్యంత అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు కూడా ఇతర దేశాల నుండి వస్తువులను దిగుమతి చేసుకోవాలి. ఒక దేశం ఆ వస్తువులను దిగుమతి చేసుకుంటుంది, దాని కోసం అది కొరతను వాస్తవం చేస్తుంది. అందువలన, దిగుమతులు దేశీయ కొరతను తగ్గించడానికి సహాయపడతాయి.

2.9.2. సాంకేతికత యొక్క అప్‌గ్రేడేషన్:

సాంకేతికత యొక్క అప్‌గ్రేడేషన్ వలన తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాల నుండి సాంకేతికతను దిగుమతి చేసుకోవచ్చును. అందువలన, సాంకేతికతను దిగుమతి చేసుకోవడం మరియు దాని ఆర్థిక అభివృద్ధిని మెరుగుపరచడం వృద్ధి సాధిస్తాయి.

2.9.3. తక్కువ ధర:

ప్రపంచ వాప్తంగా ప్రతిదేశం ఉత్పత్తి చేయడానికి అధిక వ్యయం మరియు ఉత్పత్తి చేయలేని వస్తువులను దిగుమతి చేసుకుంటుంది. ఆ విధమైన వస్తువులను ఉత్పత్తి చేసినట్లయితే ఆ వస్తువుల ధరలు పెరుగుతాయి. అందువలన, దిగుమతులు వస్తువుల ధరలను తగ్గించడానికి సహాయపడతాయి.

2.9.4. ఉపాధి అవకాశాలు:

ప్రపంచంలోని వివిధ దేశాలు చేసుకునే దిగుమతులు ఉపాధిని సృష్టిస్తాయి. దిగుమతి రంగాలలో ప్రత్యక్ష ఉపాధి మరియు దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువులను ఉపయోగించే పరిశ్రమలు ఆర్థిక వ్యవస్థలోని ఇతర రంగాలలో పరోక్ష ఉపాధిని దిగుమతులు కల్పిస్తాయి.

2.9.5. సమర్థత:

దిగుమతులు దేశంలో సమర్థతను పెంపొందించడానికి సహాయపడతాయి. దిగుమతులు లేనట్లయితే దేశీయ వ్యాపారులు సోమరితనం మరియు నీరసంగా ఉంటారు. అదేవిధంగా, వస్తువులు నాణ్యతను మెరుగుపరచడానికి ఉత్పత్తిదారులు ఏ విధమైన ప్రయత్నాలు చేయరు. దిగుమతుల వలన దేశీయ ఉత్పత్తిదారులు దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువులతో పోటీ పడేందుకు ఉత్పత్తులు మరియు సేవల నాణ్యతను మెరుగుపరచడానికి మంచి ప్రయత్నాలు చేస్తారు.

2.9.6. ఆర్థికాభివృద్ధి:

దిగుమతులు దేశ ఆర్థికాభివృద్ధిని సులభతరం చేస్తాయి. ఇది మూలధన వస్తువులు మరియు సాంకేతికత దిగుమతి కారణంగా ఒక దేశం ఆర్థిక వ్యవస్థలోని అన్ని రంగాలలో వృద్ధిని సృష్టించగలవు మరియు వ్యవసాయం, పరిశ్రమలు మరియు సేవారంగం దిగుమతుల ద్వారా ఆర్థికాభివృద్ధిని సాధిస్తాయి.

2.9.7. ప్రకృతి వైపరీత్యాల సమయంలో సహాయం:

యుద్ధాలు, భారీ భూకంపం, కరువు, వరదలు లాంటి ప్రకృతి వైపరీత్యాలు మరియు మానవ తప్పిదాల వలన ప్రభావితమైన దేశం, ఇతర దేశాల నుండి, సహాయ సంస్థల నుండి ప్రపంచవ్యాప్తంగా సహాయాన్ని ఆర్జిస్తాయి. ముఖ్యంగా బాధిత దేశ ప్రజలకు సహాయం చేయడానికి ఒక దేశం ఇతర దేశాల నుండి ఆహార ధాన్యాలు మరియు ఔషధాలను మరియు

నిత్యవసర వస్తువులను దిగుమతి చేసుకోవచ్చును.

2.9.8. జీవన ప్రమాణము:

దిగుమతుల ద్వారా ఆ దేశంలోని ప్రజల జీవన ప్రమాణాలను సులభతరం చేస్తుంది. ఎందుకంటే, ప్రజలు నూతన మరియు మెరుగైన రకాలను దిగుమతి చేసుకోవడం ద్వారా ప్రజలు తమ జీవన ప్రమాణాలను మెరగుపరుచుకోవచ్చును.

2.10. దిగుమతులు ప్రత్యామ్నాయం మరియు ఎగుమతుల ప్రోత్సాహం:

చాలామంది ఆర్థిక వేత్తలు మరియు విధాన నిర్ణేతలు అల్పభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలను పెద్ద సాంప్రదాయ మరియు ఆధునికి రంగాలను కలిగి ఉన్నట్లు చూస్తారు. అందువలన అభివృద్ధి అనునది పెరుగుతున్న ఆధునిక పారిశ్రామిక రంగానికి అనుకూలంగా సంప్రదాయ రంగాన్ని మరియు దాని వృద్ధి సంస్థలను కుదించే ప్రక్రియగా వివరించబమైనది. తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు పారిశ్రామికీకరణను సాధించడానికి రెండు ప్రత్యామ్నాయ వ్యూహాలను అవలంభించాయి. అవి అంతర్గత వ్యూహం మరియు బాహ్యంగా కనిపించే వ్యూహం. ముఖ్యంగా అంతర్గత వ్యూహం అనునది ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థలో పూర్తి భాగస్వామ్యం నుండి కనీసం స్వల్ప కాలంలోనైనా ఉపసంహరించుకునే ప్రయత్నం. ఈ వ్యూహం దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయాన్ని నొక్కి చెబుతుంది. అనగా దిగుమత చేసుకోబడే ఇంట్లో వస్తువుల ఉత్పత్తి.

ఇది అరుదైన విదేశీ మారకద్రవ్యంపై పొదుపు చేయగలడం మరియు చివరకు పరిశ్రమల దిగుమతికి ప్రత్యామ్నాయంగా ఆర్థిక వ్యవస్థలు ముఖ్యమైనవి మరియు శిశు పరిశ్రమ వాదన వర్తింపజేస్తే, ప్రాథమిక ఎగుమతులతో సంబంధం లేకుండా నూతన తయారీ ఎగుమతులను ఉత్పత్తి చేయవచ్చును. వ్యూహం దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయ పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించడానికి మరియు రక్షించడానికి సుంకాలు, దిగుమతి కోటాలు మరియు సబ్సిడీలను ఉపయోగిస్తుంది.

దీనికి విరుద్ధంగా, బాహ్యంగా కనిపించే వ్యూమం ధరల వ్యక్తీకరణలు లేకుండా ఎగుమతి ఆధారిత పరిశ్రమలలో వనరుల కేటాయింపును ప్రోత్సహించడం ద్వారా అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో భాగస్వామ్యాన్ని నొక్కి చెబుతుంది. ఇది స్వదేశీ మార్కెట్‌కు మరియు విదేశీ మార్కెట్‌లకు సేవ ఉపయోగించదు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, ఇది తులనాత్మక ప్రయోజనం ప్రకారం ఉత్పత్తి యొక్క అప్లికేషన్, ప్రస్తుత వ్యక్తీకరణ ఏమిటంటే, తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు ధరలను సరిగ్గా పొందాలి. ఈ వ్యూహం ఎగుమతి ప్రోత్సాహంపై దృష్టి సారిస్తుంది. దీని ద్వారా ఎగుమతి రాయితీలు, శ్రామిక శక్తిలో నైపుణ్యాల పెంపుదల ప్రోత్సహించడం మరియు మరింత అధునాతన సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని ఉపయోగించడం మరియు పన్ను రాయితీలు మరింత ఎగుమతులను ఉత్పత్తి చేస్తాయి. ముఖ్యంగా శ్రమతో కూడిన తయారీ ఎగుమతుల సూత్రం ప్రకారం, తులనాత్మక ప్రయోజనం.

2.11. దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయ వ్యూహం:

వివిధ కారణాల వలన అనేక తక్కువ అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయం అభివృద్ధి వ్యూహాలకు అనుకూలంగా ప్రాథమిక ఎగుమతుల నేతృత్వంలోని వృద్ధి వ్యూహాలను విస్మరించాయి. ఈ విధానాలు దేశీయ ఉత్పత్తిని ప్రోత్సహించడానికి విదేశీ వస్తువులకు అధిక అడ్డంకులను ఏర్పరచడం ద్వారా వేగవంతమైన పారిశ్రామికీకరణను మరియు అభివృద్ధిని ప్రోత్సహించడానికి ప్రయత్నిస్తాయి. దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయం అని పిలువబడే విధానాల ప్యాకేజీ, దిగుమతి కోటాలు మరియు దిగుమతులపై అధిక సుంకాలు లాంటి విస్తృత నియంత్రణ, పరిమితి మరియు నిషేధాలను కలిగి

ఉంటుంది.

వాణిజ్య పరిమితులు దేశీయ పరిశ్రమలను రక్షించడానికి ఉద్దేశించబడ్డాయి. తద్వారా అవి తులనాత్మక ప్రయోజనాన్ని పొందగలవు మరియు గతంలో దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువులకు దేశీయ వస్తువులను ప్రత్యామ్నాయం చేస్తాయి. దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయం విధానాలు ఎక్కువగా ఆర్థిక కార్యకలాపాలను సంప్రదాయ వ్యవసాయం మరియు ఆర్థిక వ్యవస్థలోని వనరుల ఆధారిత రంగాలకు దూరంగా తయరీ వైపు చురుకుగా మళ్ళించడం ద్వారా ఆర్థిక వృద్ధిని వేగవంతం చేయవచ్చనే నమ్మకంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయ విధానాలలో భాగమైన దిగుమతులపై విస్తృత శ్రేణి సుంకాలు, కోటాలు మరియు పూర్తి నిషేధాలు స్పష్టంగా శిశు పరిశ్రమ రక్షణ యొక్క రూపం కాదు. శిశు పరిశ్రమ వాదన ప్రకారం, కొంత అభ్యాస కాలం తరువాత, సహేతుకంగా తులనాత్మక ప్రయోజనాన్ని పొందగల రంగాలు మరియు పరిశ్రమలు రక్షించబడాలి.

అనేక అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ఎగుమతి చేసే వస్తువులు మరియు ముడిపదార్థాల ధరలలో చాలా పదునైన క్షీణత కారణంగా దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయ విధానాలు సమర్పించబడ్డాయి. ముఖ్యంగా, ప్రొబిష్ మరియు సింగల్‌ల ప్రాథమిక ఉత్పత్తుల కోసం డిమాండ్ యొక్క తక్కువ ఆదాయం స్థితిస్థాపకత దీర్ఘకాలంలో, ప్రాథమిక ఉత్పత్తి ఎగుమతిదారుల వాణిజ్యం యొక్క నిబంధనల క్షీణించగలవని వాదించారు. సంక్షిప్తంగా, అభివృద్ధి కోసం దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయం విధానం అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ఒకటి లేదా అంతకంటే ఎక్కువ లక్ష్య పరిశ్రమలకు రక్షణ కోసం వ్యూహాత్మక వాదనను వర్తిస్తుంది. అనగా, స్థానిక పారిశ్రామికీకరణకు అనువైన రంగాలను ప్రభుత్వం నిర్ణయిస్తుంది. స్థానిక పెట్టుబడులను ప్రోత్సహించడానికి ఈ రంగాలలో ఉత్పత్తి చేయబడిన ఉత్పత్తులపై వాణిజ్యానికి అడ్డంకులను ఏర్పరుస్తుంది మరియు పారిశ్రామికీకరణ ప్రక్రియ ఊపందుకుంటున్న కాలక్రమేణా అడ్డంకులను తగ్గిస్తుంది. అదేవిధంగా, ప్రభుత్వం సరైన రంగాలను లక్ష్యంగా చేసుకుంటే, రక్షణ తగ్గినప్పటికీ పరిశ్రమలు అభివృద్ధి చెందుతూనే ఉంటాయి. అయితే, ఆచరణలో వాణిజ్య అడ్డంకులు చాలా అరుదుగా తొలగించబడతాయి. చివరకు దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయ వ్యూహాలను అనుసరించే దేశాలు కాలక్రమేణా పెరిగే వాణిజ్యానికి అధిక అడ్డంకులు కలిగి ఉంటాయి.

2.12. ఎగుమతులకు వ్యతిరేకంగా దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయం ద్వారా అభివృద్ధి:

1950వ సంవత్సరం, 1960వ సంవత్సరం మరియు 1970వ సంవత్సరాలలో, చాలా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు సాంప్రదాయ వాణిజ్య సిద్ధాంతం ప్రకారం ఎగుమతి కోసం ప్రాథమిక వస్తువుల (ఆహారం, ముడి పదార్థాలు మరియు ఖనిజాలు) ఉత్పత్తిలో ప్రత్యేకతను కొనసాగించడం కంటే పారిశ్రామికీకరణ చేయడానికి ఉద్దేశ్య పూర్వకంగా ప్రయత్నించాయి. పారిశ్రామీకరణను ఎంచుకోవలసి వచ్చింది. దిగుమతి ప్రత్యామ్యాయ పారిశ్రామికీకరణ వ్యూహం మూడు ప్రధాన ప్రయోజనాలను కలిగి ఉన్నది. అవి:

- పారిశ్రామిక ఉత్పత్తికి మార్కెట్ ఇప్పటికే ఉన్నది వస్తువుల దిగుమతుల ద్వారా రుజువు చేయబడినది. కాబట్టి దిగుమతుల స్థానంలో పరిశ్రమను ఏర్పాటు చేయడంలో నష్టాలు తగ్గుతాయి.
- అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు తాము ఉత్పత్తి చేసిన ఎగుమతులపై వాణిజ్య అడ్డంకులను తగ్గించమని బలవంతం చేయడం కంటే విదేశీ పోటీకి వ్యతిరేకంగా తమ దేశీయ మార్కెట్లను రక్షించుకోవడం అభివృద్ధి చెందుతన్న దేశాలకు సులభం.

- అభివృద్ధి చెందుతన్న దేశాల సుంకాల సమస్యలను అధిక మించడానికి విదేశీ సంస్థలు సుంకాల ఫ్యాక్టరీలు అని పిలువబడే వాటిని స్థాపించడానికి ప్రేరేపించబడ్డాయి.

2.13. ఎగుమతులు-దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయ ప్రతికూలతలు:

ఎగుమతులు దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయ ప్రయోజనాలకు వ్యతిరేకంగా ఈక్రింది ప్రతికూలతలు కూడా ఉన్నాయి. అవి:

- దేశీయ పరిశ్రమలు విదేశీ పోటీనుండి రక్షణకు అలవాటు పడటం ద్వారా అభివృద్ధి చెందుతాయి. అదేవిధంగా సమర్ధవంతంగా మారడానికి ఏవిధమైన ప్రోత్సాహం లేదు.
- దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయం అసమర్ధత పరిశ్రమలకు దారితీస్తుంది. ఎందువలన అనగా అనేక అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో దేశీయ మార్కెట్ యొక్క ఇరుకైన పరిమాణం వాటిని ఆర్థిక వ్యవస్థల ప్రయోజనాన్ని పొందేందుకు అనుమతించదు.
- సరళమైన తయారీ దిగుమతులు దేశీయ ఉత్పత్తి ద్వారా భర్తీ చేయబడిన తరువాత దిగుమతులు ప్రత్యామ్నాయం మరింత కష్టతరమైనది. ఇది ఖరీదైనది మరియు అధిక రక్షణ మరియు అసమర్ధత పరంగా మరింత మూలధన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం ద్వారా అభివృద్ధి చెందిన దిగుమతులు దేశీయ ఉత్పత్తి ద్వారా భర్తీ చేయబడాలి.
- దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయం విధానాలు వినియోగ వస్తువులను ఉత్పత్తి చేసే రక్షిత పరిశ్రమలకు ఉప ఉత్పత్తులను సరఫరా చేసే పరిశ్రమల అభివృద్ధిని పరిమితం చేస్తాయి. అదేవిధంగా ప్రాసెసింగ్ దశల వారీగా సుంకాలు పెరుగుతాయని ప్రభావవంతమైన రక్షణ రేటు భావన సూచిస్తుంది.
- దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయ వ్యూహాలను అనుసరించే దేశాలు మూలధన వస్తువులపై అధిక సుంకాలను వర్తింపజేయవు. అందువలన దిగుమతి చేసుకున్న మూలధన వస్తువులు దేశీయ ఉత్పత్తిలో విస్తృతంగా ఉపయోగించబడతాయి. ఇతర దేశీయ విధానాలు ఉదాహరణకు, కార్మిక వ్యయాలను పెంచే కనీస వేతన చట్టాల మద్దతుతో దేశీయ సంస్థలు సాపేక్షంగా మూలధన సాంకేతిక ఉత్పత్తి పద్ధతులను ఉపయోగించుకుంటాయి. అనగా నూతనంగా పారిశ్రామికీకరణ చెందుతున్న రంగంలో ఉపాధి ఆశించిన స్థాయిలో పెరగడం లేదు.
- మొత్తం అభివృద్ధి వ్యూహం ప్రభుత్వ అధికారులు చేసే ఎంపికలపై ఆధారపడి ఉంటుంది కాబట్టి, భాటకం ద్వారా తీసుకునే కార్యకలాపాలకు గణనీయమైన వనరులు కేటాయించబడతాయి. ఏదైనా సందర్భంలో, ఈ కార్యకలాపాలలో ఉపయోగించిన వనరులు ఉత్పాదక సంస్థలకు అంకితం చేయబడి ఉండవచ్చు. అందువలన రక్షణ యొక్క సాధారణ డెడ్‌వెయిట్ నష్టం కంటే అదనపు ఆర్థిక వ్యర్థాలను సూచిస్తాయి.

2.14. మేక్ ఇన్ ఇండియా:

మేక్ ఇన్ ఇండియా అనునది భారతదేశంలో తయారైన ఉత్పత్తులను అభివృద్ధి చేయడానికి, తయారు చేయడానికి, సమీకరించడానికి మరియు తయారీకి అంకితమైన పెట్టుబడులను ప్రోత్సహించడానికి కంపెనీలను రూపొందించడానికి మరియు ప్రోత్సహించడానికి భారత ప్రభుత్వంచే ఒక చొరవ. విధాన పెట్టుబడులకు అనుకూలమైన వాతావరణాన్ని సృష్టించడం, ఆధునిక మరియు సమర్ధవంతమైన మౌలిక సదుపాయాలను అభివృద్ధి చేయడం మరియు విదేశీ మూలధనం కోసం నూతన

రంగాలను తెరవడం. ఈ చొరవ ఉద్యోగ కల్పన మరియు నైపుణ్యం పెంపుదల కోసం 25 ఆర్థిక రంగాలను లక్ష్యంగా చేసుకున్నది. భారతదేశాన్ని ప్రపంచ రూపకల్పన మరియు తయారీ ఎగుమతి కేంద్రంగా మార్చడం మేక్ ఇన్ ఇండియా లక్ష్యం.

2.15. మేక్ ఇన్ ఇండియా లక్ష్యం:

ప్రధాన మంత్రి శ్రీ నరేంద్ర మోడీ 25-09-2014వ సంవత్సరంలో ప్రారంభించారు. దీని ముఖ్య లక్ష్యం:

- తయారీ రంగం వృద్ధి రేటును సంవత్సరానికి 12-14 శాతానికి పెంచడం.
- 2022వ సంవత్సరం నాటికి ఆర్థిక వ్యవస్థలో 100 మిలియన్ల అదనపు ఉత్పాదక ఉద్యోగాలను సృష్టించడం.
- స్థూల దేశీయోత్పత్తి (GDP) కి ఉత్పాదక రంగం యొక్క సహకారం 2022వ సంవత్సరం నాటికి పెంచాలని నిర్ధారించారు.

మేక్ ఇన్ ఇండియా ప్రారంభించిన తరువాత, భారతదేశం 2014-16 సంవత్సరాల మధ్య రూ. 16.40 లక్షల కోట్ల విలువైన పెట్టుబడి హామీలను మరియు రూ. 1.5 లక్షల కోట్ల విలువైన పెట్టుబడి లభించింది. ఫలితంగా, 2015వ సంవత్సరంలో ప్రపంచ వ్యాప్తంగా 60.1 బిలియన్ అమెరికా డాలర్లుతో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి (FDI) తో అమెరికా మరియు చైనాలను అధిగమించి, విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల (FDI) కోసం భారతదేశం అగ్రస్థానంలో నిలిచింది. ప్రస్తుత విధానం ప్రకారం అంతరిక్ష పరిశ్రమ 74.0 శాతం, రక్షణ పరిశ్రమ 49.0 శాతం మీడియా ఆఫ్ ఇండియా 26.0 శాతం మినహా మొత్తం 100 రంగాలలో 100.0 శాతం విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDI) అనుమతించబడ్డాయి. అదేవిధంగా, జపాన్ మరియు భారతదేశం కూడా పెట్టుబడులను పెంచేందుకు 12 అమెరికన్ బిలియన్ డాలర్లు జపాన్-ఇండియా మేక్ ఇన్ ఇండియా ప్రత్యేక పెట్టుబడి సౌకర్య నిధిని ప్రకటించాయి. ప్రపంచ బ్యాంక్ యొక్క 2019వ సంవత్సరంలో ఈజ్ ఆఫ్ డూయింగ్ బిజినెస్ నివేదిక 2017 ప్రకారం 100 ర్యాంక్‌తో పోలిస్తే 23 స్థానాలు ఎగబాకి 190 దేశాలలో 63వ ర్యాంక్‌ను చేరుకున్నదని అంగీకరించారు. 2017వ సంవత్సరం చివరి నాటికి, సులభతర వ్యాపార సూచికలో భారతదేశం 42 స్థానాలు, ప్రపంచ ఆర్థిక ఫోరమ్ యొక్క గ్లోబల్ కాంపిటేటివ్‌నెస్ సూచికలో 32 స్థానాలు మరియు లాజిస్టిక్స్ ఫెర్ఫార్మెన్స్ సూచికలో 19 స్థానాలు ఎగబాకింది. అదేవిధంగా, ప్రభుత్వ కార్యక్రమాలకు ధన్యవాదాలు. భారతమాల, సాగరమాల, అంకితమైన విమాన కారిడార్లు, పారిశ్రామిక కారిడార్లు, UDAN-RCS భారత్ బ్రాడ్‌బ్యాండ్ నెట్‌వర్క్, డిజిటల్ ఇండియా లాంటి ఇతర ముఖ్యమైన భారత ప్రభుత్వ పథకాలను సమన్వయం చేస్తుంది. తయారీ రంగం వృద్ధి రేటు 2014-15 మరియు 2019-20 సంవత్సరాల మధ్య సంవత్సరానికి సగటున 6.0శాతం మరియు 2022వ సంవత్సరంలో 11.4 శాతం వృద్ధి సాధించింది. తయారీ రంగం వాటా 2014-15 ఆర్థిక సంవత్సరంలో 16.3 శాతం నుండి 2020-21వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 14.3 శాతానికి తగ్గినది. అదేవిధంగా, 2022వ సంవత్సరంలో 17.0 శాతం వృద్ధి సాధించింది.

2.16. మేక్ ఇన్ ఇండియా కార్యక్రమాలు:

భారతదేశంలో మేక్ ఇన్ ఇండియా కార్యక్రమాలను ఈ క్రింది విధంగా వివరించవచ్చును. అ వి:

2.16.1. ఈజ్ ఆఫ్ డూయింగ్ బిజినెస్:

ప్రపంచ బ్యాంక్-2019వ సంవత్సరపు సులభతర వాణిజ్య సూచి 2016వ సంవత్సరంలో 130వ స్థానంలో ఉన్న

190 దేశాలలో భారతదేశం 63వ స్థానానికి ఎగబాకింది. 2017వ సంవత్సరంలో ప్రభుత్వం ఐక్యరాజ్యసమితి అభివృద్ధి పథకం (UNDP) మరియు నేషనల్ ప్రొడక్టివిటి కౌన్సిల్‌ను నియమించింది. ముఖ్యంగా, వాస్తవ వినియోగదారులను సున్నితం చేయడానికి మరియు వివిధ సంస్కరణ చర్యలపై వారి అభిప్రాయాన్ని పొందడానికి ఫలితంగా మేక్ ఇన్ ఇండియా ఇనిషియేటివ్ ద్వారా వ్యాపార సంస్కరణల కోసం 98-పాయింట్ యాక్షన్ ప్లాన్స్‌పై పూర్తిశాతం స్కోర్‌ల ఆధారంగా ఈ సూచిక తమ ర్యాంకులను మెరుగుపరచుకోవడానికి భారతదేశంలోని వివిధ రాష్ట్రాల మధ్య పోటీ ఉన్నది.

2.16.2. కొనసాగుతున్న ప్రపంచ వ్యాపారం:

తయారీ అప్లికేషన్‌తో సహా వివిధ రంగాలలో విదేశీ ఈక్విటీ పరిమితులు, నిబంధనలు మరియు విధానాలు సడలించిన తరువాత, వెబ్‌పోర్టల్ మరియు బ్రోచర్‌లను విడుదల చేయడంతోపాటు 25 రంగాలకు సంబంధించిన బ్రోచర్‌లను విడుదల చేయడంతో ఈ ప్రచారాన్ని రూపొందించారు. అదేవిధంగా, జీరో డిఫెక్ట్ జీరో ఎఫెక్ట్ నినాదాన్ని ప్రధానమంత్రి శ్రీ నరేంద్ర మోడీ రూపొందించారు. ఇది ప్రతికూల పర్యావరణ మరియు పర్యావరణ ప్రభావాలతో ఎలాంటి లోపాలు లేని ఉత్పత్తులను ఉత్పత్తి చేసే మేక్ ఇన్ ఇండియా చొరవకు, మార్గనిర్దేశం చేసింది. 13-02-2016 నుండి MMRDA లో జరిగిన మేక్ ఇన్ ఇండియా వీక్ బహుళ రంగాల పారిశ్రామిక ఈవెంట్‌కు 68 దేశాల నుండి 2500 అంతర్జాతీయ మరియు 8000 దేశీయ, విదేశీ ప్రభుత్వ ప్రతినిధులు మరియు 72 దేశాలు మరియు మన దేశంలోని అన్ని రాష్ట్రాల నుండి వ్యాపార బృందాలు హాజరయ్యాయి. ఈ ఈవెంట్‌లో రూ.15.2 లక్షల కోట్ల విలువైన పెట్టుబడి కట్టుబాట్లు మరియు రూ.1.5 లక్షల కోట్ల విలువైన పెట్టుబడి విచారణలను అందుకున్నది. ఇందులో రూ.8 లక్షల కోట్ల పెట్టుబడులతో మహారాష్ట్ర ముందుంది.

2.16.3. పబ్లిక్ ప్రొక్యూర్‌మెంట్ ఆర్డర్ మరియు GFR లో పునర్విమర్శ:

15.06.2017వ సంవత్సరంలో వాణిజ్యం మరియు పరిశ్రమల మంత్రిత్వ శాఖ, నోడల్ మంత్రిత్వ శాఖ మేక్ ఇన్ ఇండియాకు ప్రాధాన్యతనిచ్చేలా భారతీయ పబ్లిక్ ప్రొక్యూర్‌మెంట్ ఆర్డర్ మరియు సాధారణ ఆర్థిక నియమాన్ని సవరించింది. తదనంతరం, అన్ని నోడల్ ఏజెన్సీలు తమ ఉత్పత్తుల శ్రేణికి సంబంధించిన సేకరణలో మేక్ ఇన్ ఇండియా పరిధిని విస్తరించడానికి తమ స్వంత ఆర్డర్‌లను ప్రచురించాయి.

2.16.4. ఆటోమొబైల్స్:

జనరల్ మోటార్స్ మహారాష్ట్రలో ఆటోమొబైల్స్ తయారీకి 1 బిలియన్ అమెరికన్ డాలర్ల పెట్టుబడిని ప్రకటించింది. 2017 ఏప్రియల్‌లో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని అనంతపురంలో కార్ల తయారీ ప్లాంట్‌ను నిర్మించడానికి 1 బిలియన్ అమెరికన్ డాలర్లకు పైగా పెట్టుబడి పెట్టనున్నట్లు కియా ప్రకటించింది. ఈ సదుపాయం భారతదేశంలో కంపెనీ యొక్క మొదటి తయారీ కర్మాగారం. ప్లాంట్ కోసం 3,00,000 కార్లను ఉత్పత్తి చేస్తామని కియా పేర్కొన్నది. ప్లాంట్ నిర్మాణం 2017వ సంవత్సరం మధ్యలో ప్రారంభమైంది మరియు మార్చి-2019వ సంవత్సరం పూర్తయింది. మొదటి వాహనాలు 2019వ సంవత్సరం మధ్యలో ఉత్పత్తి లైన్‌లను ప్రారంభించేందుకు షెడ్యూల్ చేయబడ్డాయి. కియా ప్రెసిడెంట్ హాన్-వూ పార్క్ ప్లాంట్‌లో ఉత్పత్తి చేయబడిన మొదటి మోడల్ భారతీయ మార్కెట్ కోసం ప్రత్యేకంగా రూపొందించబడిన స్పోర్ట్స్ యుటిలిటి వాహనం (SUV) అని ప్రకటించారు.

మార్చి-2016వ సంవత్సరంలో, B.K. మోడీ గ్రూప్ ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని మొరాదాబాద్ సమీపంలో ఎలక్ట్రిక్ బస్సుల తయారీ ప్లాంట్‌ను ఏర్పాటు చేయబోతున్నట్లు ప్రకటించింది. జూలై-2017వ సంవత్సరంలో, గుజరాత్‌లోని హలోల్‌లో కార్ల

తయారీ కర్మాగారాన్ని నిర్మించడానికి రూ. 2,000 కోట్ల పెట్టుబడి పెట్టబోతున్నట్లు SAIC మోటార్ ప్రకటించింది.

2017 వ సంవత్సరంలో యూరోపియన్ ఆటోమొబైల్ మేజర్ PSA CK బిర్లా గ్రూప్ భాగస్వామ్యంతో తమిళనాడులో రూ. 7,000/- కోట్ల వ్యయంతో కార్ల తయారీ ప్లాంట్‌ను నిర్మించబోతున్నట్లు ప్రకటించింది. 2019వ సంవత్సరం చివరి నాటికి పాక్షిక కార్యకలాపాలు మరియు 2020వ సంవత్సరం నాటికి పూర్తి కార్యకలాపాలను ప్రారంభించే అన్ని ఎలక్ట్రికల్ కార్ల తయారీదారు టెస్లాతో మేక్ ఇన్ ఇండియాలో చేరాలనే తన ఉద్దేశ్యాన్ని ఎలాన్ మస్క్ ఇటీవల పునరుద్ఘాటించారు.

2.16.5. విమానయానం:

ఫ్రెంచ్‌డ్రోన్ తయారీదారు L.H. ఏవియేషన్ డ్రోన్‌లను ఉత్పత్తి చేయడానికి భారతదేశంలో తయారీ ప్లాంట్‌ను ప్రారంభించింది. అదేవిధంగా, మాగ్నెటిక్ మహారాష్ట్ర కన్వర్జెన్స్ 2018వ సంవత్సరంలో థర్డ్స్ ఎయిర్ క్రాఫ్ట్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్ ప్రభుత్వంలో ఒక MOU సంతకం చేయడం జరిగింది.

2.16.6. బయోటెక్నాలజీ:

భారతదేశంలో బయోటెక్నాలజీ అనునది భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఉదయిస్తున్న రంగం. బయోటెక్నాలజీ పరిశ్రమలకు సంబంధించిన భారత ప్రభుత్వ ఏజెన్సీలలో డిపార్ట్‌మెంట్ ఆఫ్ బయోటెక్నాలజీ మరియు ప్రతిపాదిత బయోటెక్నాలజీ రెగ్యులేటరీ అథారిటీ ఆఫ్ ఇండియా ఉన్నాయి. 2022వ సంవత్సరం నాటికి, ఈ రంగం విలువ 80 బిలియన్ డాలర్లు. భారతదశంలో బయోటెక్నాలజీ వృద్ధి దశలో ఉన్నది. 2025వ సంవత్సరం నాటికి 150 బిలియన్ డాలర్లు మరియు 2030వ సంవత్సరం నాటికి 300 బిలియన్ డాలర్ల విలువను అధికమిస్తుందని అంచనా వేయబడినది.

2.16.7. రక్షణ తయారీ:

ప్రధానమంత్రి శ్రీ నరేంద్ర మోడీ ప్రారంభించిన ఆత్మ నిర్భర్ భారత్ అభియాన్‌లో భాగంగా, భారత రక్షణ మంత్రిత్వ శాఖ '26' వస్తువులను రిజర్వ్ చేసింది, అవి స్థానిక సరఫరాదారుల నుండి మాత్రమే కొనుగోలు చేయాలి. దీనికొరకు 2017వ సంవత్సరంలో డిఫెన్స్ ప్రోక్యూర్‌మెంట్ ఆర్డర్‌లోని క్లాజ్ (3)A ని సవరించడం ద్వారా ప్రభుత్వం అమలు చేసింది.

2.16.7.1. నౌకాదళ యుద్ధ విమానాలు:

నౌకాదళ యుద్ధ విమానాలు, KA-226T ట్విన్-ఇంజన్ ఉపయోగ హెలికాప్టర్లు, బ్రహ్మోస్ క్రూయిజ్ క్షిపణి నిర్మాణానికి సంబంధించిన ఒప్పందాలపై సంతకాలు చేయడం ద్వారా భారతదేశం మరియు రష్యాలు మేక్ ఇన్ ఇండియా రక్షణ తయారీ సహకారాన్ని మరింతగా పెంచుకున్నాయి. డిసెంబర్-2015వ సంవత్సరంలో ప్రధానమంత్రి శ్రీ నరేంద్ర మెడి రష్యా పర్యటన సందర్భంగా ఒక రక్షణ ఒప్పందంపై సంతకం చేయబడినది. దీని ద్వారా భారతదేశంలో కమెన్ కా-226 బహుళ పాత్ర హెలికాప్టర్‌ను నిర్మించడాన్ని ప్రారంభించింది. అదేవిధంగా, ఆగస్టు-2015వ సంవత్సరంలో మేక్ ఇన్ ఇండియా కార్యక్రమంలో సుఖోయ్ సు-30 KMI యుద్ధ ఎయిర్ క్రాఫ్ట్ యొక్క 332 భాగాల సాంకేతికతను బదిలీ చేయడానికి రష్యా యొక్క ఇర్కుట్ కార్ప్స్‌తో హిందుస్థాన్ ఏరోనాటిక్స్ లిమిటెడ్ (HAL) చర్చలు ప్రారంభించి లైన్ రీప్లేస్‌మెంట్ యూనిట్లు అని పిలువబడే ఈ భాగాలు క్లిష్టమైన మరియు నాన్-క్రిటికల్ భాగాలను సూచిస్తాయి.

లాక్‌హీడ్ మార్టిన్, ఫిబ్రవరి-2016వ సంవత్సరంలో F-16 ని భారతదేశంలో తయారు చేయాలనే ప్రణాళికను ప్రకటించింది. ఫిబ్రవరి-2017వ సంవత్సరంలో, భారత వైమానిక దళం విమానాలను కొనుగోలు చేయడానికి అంగీకరిస్తే,

భారతదేశంలో స్థానిక భాగస్వామితో కలిసి F-16 బ్లాక్-70 విమానాలను తయారు చేయాలని భావిస్తున్నట్లు లాక్‌హిడ్ పేర్కొన్నది.

భారతదేశంలో అపాచీ లేదా చినూక్ రక్షణ హెలికాప్టర్, అలాగే F/A-18 సూపర్ హార్నెట్ తయారీకి యుద్ధ విమానాలను సమీకరించడానికి ఒక కర్మాగారాన్ని ఏర్పాటు చేస్తున్నట్లు బోయింగ్ ప్రకటించింది.

మే-2018వ సంవత్సరంలో, భారతీయ సైన్యం రూ. 50,000/- కోట్ల మందుగుండు సామాగ్రి ఉత్పత్తి ప్రాజెక్ట్‌ను 10 సంవత్సరాల కాలంలో దశల వారీగా అమలు చేయనున్నట్లు ప్రకటించింది. ఈ ప్రాజెక్టు ద్వారా 11 ప్రైవేటు సంస్థలు సైన్యం యొక్క ట్యాంకుటు, రాకెట్లు, వాయు రక్షణ వ్యవస్థ, ఫిరంగి తుపాకులు, పదాతిదళ పోరాట వాహనాలు, గ్రెనేడ్ లాంచర్లు మరియు ఇతర క్షేత్ర ఆయుధాల కోసం మందుగుండు సామాగ్రిని తయారు చేసి సరఫరా చేస్తాయి. ఈ కార్యక్రమం యొక్క లక్ష్యాలు విదేశీ దిగుమతులపై ఆధారపడటాన్ని తగ్గించడం మరియు '30' రోజుల యుద్ధంలో పోరాడేందుకు సరిపోయే మందుగుండు సామాగ్రిని ఏర్పాటు చేయడం అని ఆర్మీ పేర్కొన్నది.

2.16.7.2. రక్షణ రంగం ఎగుమతులు:

మయన్మార్ యొక్క T-72 ట్యాంకులను అప్‌గ్రేడ్ చేస్తామని, ఆర్మేనియాకు DRDO యొక్క రాడార్‌లను, జోర్డాన్‌కు K కామ్‌డం 226-T బహుళ ఉపయోగ హెలికాప్టర్లను సరఫరా చేస్తాయని ఆస్ట్రా-70కి దేశీయంగా తేలికైన టార్పెడోలను అభివృద్ధి చేస్తామని భారతదేశం ధృవీకరించింది.

2.16.8. ఎలక్ట్రానిక్ వ్యవస్థలు:

ఎలక్ట్రానిక్ హార్డ్‌వేర్ డిమాండ్ 2020వ సంవత్సరం నాటికి 400 బిలియన్ల అమెరికన్ డాలర్లకు వేగంగా పెరుగుతుందని అంచనా వేయడంతో భారతదేశం ఎలక్ట్రానిక్ తయారీ కేంద్రంగా మారే అవకాశం ఉన్నది. ప్రభుత్వం 2020వ సంవత్సరం నాటికి ఎలక్ట్రానిక్స్ యొక్క నికర దిగుమతులను సాధించాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నది. ఈ ప్రాజెక్ట్ ప్రారంభించిన తరువాత, 2015వ సంవత్సరం ఏప్రియల్-జూన్ త్రైమాసికంలో భారతదేశంలో విక్రయించబడిన 24.8శాతం స్మార్ట్‌ఫోన్స్ భారతదేశంలో తయారు చేయబడ్డాయి. 2019వ సంవత్సరం నాటికి ఆ సంఖ్య 95.0 శాతానికి పెరిగినది. ఆవిధంగా మొబైల్ తయారీ మేక్ ఇన్ ఇండియాను ఎక్కువగా ఉపయోగించుకున్నది. ముఖ్యంగా, భారతదేశంలో తయారీ ప్రారంభించడానికి వివిద కంపెనీలు పెట్టుబడులను పెట్టడానికి హామి ఇచ్చాయి. అవి:

- ఫాక్స్‌కాన్ సంస్థ మహారాష్ట్రలో పరిశోధన మరియు అభివృద్ధి హైటిక్ సెమికండక్టర్‌ల తయారీ సౌకర్యం కోసం '5' సంవత్సరాలలో '5' బిలియన్ అమెరికన్ డాలర్ల పెట్టుబడి పెట్టబడినది. అయితే ఆ సంస్థ కోరుకున్న నిబంధనల ప్రకారం భూమిని పొందలేకపోవడంతో MOU నుండి వైదొలిగినది.
- పెగాట్రాన్, ఆపిల్ సంస్థ సరఫరాదారు పెగాట్రాన్ రెండవ భారతీయ ఐఫోన్ ఫ్యాక్టరీని ప్రారంభించే చర్చలు జరుపుతుంది.
- మోటరోలా మొబిలిటి, చెన్నై సమీపంలోని శ్రీ పెరంబూర్‌లో ఫ్లెక్స్‌ట్రానిక్స్ ద్వారా తయారీ ప్రారంభించింది.
- మైక్రోమ్యాక్స్, రూ. 3 బిలియన్ల పెట్టుబడితో రాజస్థాన్, తెలంగాణా మరియు ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో '3' నూతన తయారీ యూనిట్లను ప్రారంభించింది.

- శ్యామ్‌సంగ్-10, MSME-శ్యామ్‌సంగ్ సాంకేతిక స్కూల్స్ మరియు నోయిడాలోని దాని ప్లాంట్‌లో శ్యామ్‌సంగ్-21 తయారీని ప్రారంభించింది.
- విస్ట్రోన్, నోయిడాలోని నూతన ఫ్యాక్టరీలో బ్లాక్‌బెర్రీ, HTC మరియు మోటరోలా పరికరాల తయారీని ప్రారంభించనున్న తైవాన్.
- షియోమి రెడ్‌మి-2 ప్రైమ్‌ను ఉత్పత్తి చేయడం ద్వారా శ్రీ సిటిలోని ఫాక్స్‌కాన్-రన్ ఫెసిలిటిలో తయారు చేయనున్న స్మార్ట్‌ఫోన్స్ అందుబాటులోకి వచ్చాయి.
- నెట్‌వెబ్ టెక్నాలజి ద్వారా 2023వ సంవత్సరంలో సంస్థ ఐరావత్ PSAI ని అమలు చేసింది. ఇది ప్రపంచ వ్యాప్తంగా భారతదేశం యొక్క అతిపెద్ద మరియు వేగవంతమైన కృతిమ మేధస్సు సూపర్ కంప్యూటింగ్ సిస్టమ్‌గా పరిగణించబడుతుంది. ఇది టాప్-500 సూపర్ కంప్యూటర్‌ల జాబితాలో 75వ స్థానంలో ఉన్నది.

2.16.9. ఆహార తయారీ:

ఆహార పదార్థాల ఎగుమతిలో వాణిజ్య మిగులుతో ప్రపంచవ్యాప్తంగా పండ్లు, కూరగాయలు, బియ్యం మరియు పాలను అత్యధికంగా ఉత్పత్తి చేసే దేశాలలో భారతదేశం ఒకటి. మేక్ ఇన్ ఇండియా ద్వారా దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో ప్రారంభమయ్యే సంస్థలు ఈక్రింది విధంగా ఉన్నాయి. అవి:

- ఒడిశాకు చెందిన పిఠా, కాశ్మీర్‌లోని గుష్టబా, పంజాబ్‌కు చెందిన చికెన్ కర్రీ, గుజరాత్‌కు చెందిన ఖత్రా మరియు ఖాండ్వీ, వెదురు ఆవిరి చేపలు, కర్ణాటకకు చెందిన వడ మరియు మేధు వడ, బీహార్‌కు చెందిన ఖాజా మరియు ఇనార్సా, ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని కబాబ్, మహారాష్ట్రలోని పురాన్‌పోలీలను సంప్రదాయంగా ఎంపిక చేశారు.
- మెరైన్ ఉత్పత్తుల ఎగుమతి అభివృద్ధి అథారిటి భారతదేశం నుండి ఇతర దేశాలకు రొయ్యల ఎగుమతి కోసం భారతదేశం నుండి ఇతర దేశాలకు రొయ్యల ఎగుమతి కోసం భారతదేశంలోని రైతుకు రొయ్యల గుడ్లను సరఫరా చేయడానికి ఒప్పందాన్ని చేసుకున్నది.
- ఒడిశా పెట్టుబడి సమ్మిట్‌లో, పోసిడాన్ ఆక్వాటెక్ రాష్ట్రంలో రొయ్యల పెంపకం మరియు ప్రాసెసింగ్‌ను రూ. 100/- కోట్ల రూపాయలతో చేపట్టేందుకు ప్రణాళికలు సిద్ధం చేసింది.

2.16.10. గనుల తవ్వకం:

ఒడిశా పెట్టుబడి సమ్మిట్ సందర్భంగా, NLC ఇండియా రూ. 7,500/- కోట్ల వ్యయంతో బొగ్గు మైనింగ్ ప్లాంట్‌ను ఏర్పాటు చేయడానికి ఒడిశా ప్రభుత్వంతో MOU పై సంతకం చేసింది.

ఛత్రపూర్‌లోని ఒడిశా సాండ్స్ కాంప్లెక్స్ (OSCOM) వద్ద భారతదేశపు అరుదైన ఎక్స్‌ట్రాక్షన్ ప్లాంట్, డిపార్ట్‌మెంట్ ఆఫ్ అటామిక్ ఎనర్జీ ఆధ్వర్యంలోని పూర్తి యాజమాన్యంలోని ఇండియన్ రేర్ ఎర్త్ లిమిటెడ్ యొక్క యూనిట్, దాని వాణిజ్య ఉత్పత్తిని ప్రారంభించింది.

NMDC ఛత్తీస్‌గడ్‌లోని నగర్నార్‌లో నూతన 3MPTA సమీకృత స్టీల్ ప్లాంట్‌ను ఏర్పాటు చేసింది.

2.16.11. చమురు మరియు సహజ వాయువు:

బార్మర్ రిఫైనరీకి సమీపంలో ప్రభుత్వం పెట్రో కెమికల్స్ హబ్‌ను ఏర్పాటు చేసింది. పెట్రోలియం, రసాయనాలు

మరియు పెట్రో కెమికల్స్ కోసం ఉన్నత స్థాయి మౌళిక సదుపాయాలు రిఫైనరీకి సమీపంలో అభివృద్ధి చెందడం ప్రారంభమైంది. ఈ సదుపాయం వలన 9 MMTPA క్రూడ్ డిస్టిలేషన్ యూనిట్, 4.8 MMTPA వాక్యూమ్ డిస్టిలేషన్ యూనిట్, 1.8 MMTPA నాఫ్తా హైడ్రోట్రేటర్ యూనిట్ లాంటి 29 ప్రాసెస్ యూనిట్లను కలిగి ఉన్నది. అదేవిధంగా, ఏప్రిల్-2018వ సంవత్సరంలో సౌదీ అరేబియా ఆయిల్ దిగ్గజం అరమ్‌కో భారతదేశం యొక్క పశ్చిమతీరంలో 44 బిలియన్ డాలర్ల రిఫైనరీ మరియు పెట్రో కెమికల్ ప్రాజెక్ట్‌ను నిర్మించడానికి భారతీయ రిఫైనర్ల కన్సార్టియంతో ప్రారంభ ఒప్పందంపై సంతకం చేసింది. ఈ ప్రాజెక్ట్‌లో 1.2 మిలియన్ బ్యారెల్స్ ప్రతిరోజు రిఫైనరీ ఉంటుంది.

2.16.12. రైల్వేలు:

అల్‌స్టోమ్ మరియు GE రవాణా, ఫ్రెంచ్ మరియు అమెరికన్ రోలింగ్ స్టాక్ తయారీదారులు బీహార్‌లోని మథేపూరా మరియు మర్హౌరాలో రూ.400 బిలియన్ డాలర్లతో లోకోమోటివ్ తయారీ కర్మాగారాలను ఏర్పాటు చేశారు.

హైపర్‌లూప్ వన్‌ను వాణిజ్యీకరించడానికి పనిచేస్తున్న అమెరికన్ కంపెనీ, ఆపరేషన్ డెమాన్‌స్ట్రేషన్ ట్రాక్‌తో ప్రారంభించి ముంబై నుండి పూణే వరకు మార్గాన్ని అభివృద్ధి చేయడానికి మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వంతో ఫ్రేమ్‌వర్క్ ఒప్పందంపై సంతంకం చేశాయి.

వందే భారత్ ఎక్స్‌ప్రెస్ అక్టోబర్-2018వ సంవత్సరంలో పరీక్షలను నిర్వహించడం ప్రారంభించింది. ఇది సెమీ-హై స్పీడ్ రైలు 80.0శాతం దేశీయంగానే తయారు చేయబడినది.

రైల్ వికాస్ నిగమ్ లాతూర్ మరియు సోనిపట్‌లలో MEMU మరియు వందే భారత్ కోచ్‌ల తయారీ కోసం రెండు పెద్ద స్థాయి కోచ్ ఇండస్ట్రీలను ఏర్పాటు చేసింది.

2.16.13. పునరుత్పాదక శక్తి:

ఫిబ్రవరి-2018వ సంవత్సరంలో, ఉత్తరప్రదేశ్ పెట్టుబడిదారుల సమ్మిట్ సందర్భంగా, అవదా పవర్ మరియు రిన్యూ పవర్ ఒక్కొక్కటి రూ.10,000/- కోట్లు మరియు రూ.8,000/- కోట్ల విలువలైన సోలార్ ప్రాజెక్ట్‌లను ప్రారంభించాయి. అదేవిధంగా, మాగ్నెటిక్ మహారాష్ట్ర-2018వ సంవత్సరంలో రిన్యూ పవర్, మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వంతో ఒక MOU సంతకం చేసింది. ఆగష్టు-2016వ సంవత్సరంలో NLC ఇండియా ఒడిశాలో రూ.3,000/- కోట్ల వ్యయంతో 500MW సోలార్ పవర్ సంస్థలను ఏర్పాటుచేశారు.

2.16.14. ఆరోగ్యం మరియు ఆరోగ్య సంరక్షణ:

అస్సాం కాన్సర్ కేర్ ఫౌండేషన్ అస్సాం ప్రభుత్వం మరియు టాటా ట్రస్ట్‌ల మధ్య ఉమ్మడి భాగస్వామ్యం. టాటా ట్రస్ట్ '06' క్యాన్సర్ ఆసుపత్రులను ఏర్పాటు చేయడం మరియు '07' నూతన క్యాన్సర్ ఆసుపత్రులను శంకుస్థాపన చేయడం వలన దేశంలోని ఇతర రాష్ట్రాలలో కూడా పెట్టుబడులు పెరిగాయి.

అంతర్జాతీయ ఆరోగ్య సంరక్షణ సంస్థ కొలంబియా ఆసియా జూన్-2017వ సంవత్సరంలో ప్రారంభించాయి. 2019వ సంవత్సరం చివరి నాటికి భారతదేశంలో రెండు నూతన ఆసుపత్రులను ఏర్పాటు చేయడానికి రూ.400/- కోట్ల పెట్టుబడి ప్రకటించారు. అదేవిధంగా అస్సాం ఇన్‌వెస్టర్ సమ్మిట్‌లో INDO-UK నిన్‌స్టిట్యూట్ ఆఫ్ గౌహతిలో రూ.1,600/- కోట్ల వ్యయంతో మెడికల్ సిటిని ఏర్పాటు చేశారు. హ్యాడెనింగ్ హర్యానా సమ్మిట్ సందర్భంగా పతంజలి గ్రూప్

రూ. 5,000/- కోట్ల మూలధనంతో హెల్త్‌కేర్ యూనివర్శిటి మరియు హెల్త్‌కేర్ సెంటర్‌లను ఏర్పాటు చేయనున్నట్లు ప్రకటించింది.

2.17. స్కిల్ ఇండియా:

స్కిల్ ఇండియా లేదా నేషనల్ స్కిల్ డెవలప్‌మెంట్ మిషన్ ఆఫ్ ఇండియా అనునది ప్రధాన మంత్రి శ్రీ నరేంద్ర మోడి 15-07-2015వ సంవత్సరంలో ప్రారంభించారు. 2022వ సంవత్సరం నాటికి భారతదేశంలోని దాదాపు 30 కోట్ల జనాభాకు వివిధ నైపుణ్యాలలో శిక్షణ ఇవ్వడానికి లక్ష్యంగా పనిచేస్తుంది. భారతదేశంలో స్కిల్ ఇండియా ద్వారా ఈక్రింది కార్యక్రమాలు అమలు చేయడం జరుగుతుంది. అవి:

- జాతీయ స్కిల్ అభివృద్ధి మిషన్
- నైపుణ్యాభివృద్ధి మరియు వ్యవస్థాపకత కోసం జాతీయ విధానం-2015
- ప్రధానమంత్రి కౌశల్ వికాస్ యోజన (PMKVY)
- నైపుణ్య రుణ పథకం
- గ్రామీణ భారత నైపుణ్యం

2.18. భాగస్వామ్య భావన:

స్కిల్ ఇండియా పథకం క్రింద యునైటెడ్ కింగ్‌డమ్ (UK) భారతదేశంతో భాగస్వామ్యం కుదుర్చుకున్నది. మన దేశంలోని యువతి, యువకులు ఇతర దేశాల పాఠశాలల వ్యవస్థను అనుభవించడానికి మరియు సంస్కృతి, సంప్రదాయాలు మరియు సామాజిక మరియు కుటుంబ వ్యవస్థలపై అవగాహన పెంపొందించడానికి పాఠశాల స్థాయిలో వర్చువల్ భాగస్వామ్యాలు ప్రారంభించబడతాయి. ముఖ్యంగా యు.కె. మరియు భారతీయ అర్హతల పరస్పర గుర్తింపు సాధించడానికి నిబద్ధత చేయబడినది.

2.19. స్కిల్ ఇండియా అభివృద్ధి చేసిన అంశాలు:

16-04-2022వ సంవత్సరంలో నైపుణ్యం కలిగిన శ్రామిక శక్తికి విదేశీ అవకాశాలను పెంపొందించే లక్ష్యంతో యువతకు శిక్షణ ఇవ్వడానికి భారతదేశపు మొట్టమొదటి స్కిల్ ఇండియా అంతర్జాతీయ కేంద్రం ఒడిస్సా రాష్ట్రంలోని భువనేశ్వర్‌లో ఏర్పాటు చేయబడినది. నేషనల్ స్కిల్ డెవలప్‌మెంట్ కార్పొరేషన్ (NSDC) మరియు స్కిల్ డెవలప్‌మెంట్ ఇనిస్టిట్యూట్ (SDI) మధ్య కేంద్ర నైపుణ్యాభివృద్ధి మరియు వ్యవస్థాపక శాఖ మంత్రి శ్రీ దర్మేంద్ర ప్రధాన్ సమక్షంలో అవగాహన ఒప్పందం జరిగింది.

కాబ్రల్ మరియు ధార్ (2019) నిర్వచించిన ఇటీవలి క్రమమైన సాహిత్య సమీక్ష నైపుణ్యాభివృద్ధి యొక్క ప్రాముఖ్యతను గుర్తించింది. ఇందులో ఇలాంటి పథకాల అమలు పేదరికాన్ని తగ్గించడం, జనాభా వయస్సు వారి విభజన, సామాజిక, ఆర్థిక సాధికారత, ప్రత్యేక రంగాల సమాజిక-ఆర్థిక సాధికారత, ఆర్థిక వృద్ధిని సాధించడం, తగ్గించడం, సామాజిక సవాళ్ళు మొదలగు సంస్థాగత యంత్రాంగానికి సంబంధించినంత వరకు నేషనల్ స్కిల్ డెవలప్‌మెంట్ కార్పొరేషన్ (NSDC), నైపుణ్యాభివృద్ధి మరియు వ్యవస్థాపకత మంత్రిత్వ శాఖ మరియు పథకం-ప్రధానమంత్రి కౌశల్ వికాస్ యోజన (PMKVY) గణనీయమైన ఫలితాలను సాధించాయి. దేశంలో సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని స్వీకరించడానికి మరియు మహిళ సాధికరతను సాధించడానికి అవసరమైన నైపుణ్యాభివృద్ధి అవసరమని వివరించింది.

ఒరాకిల్ 12-02-2016వ సంవత్సరంలో బెంగుళూర్‌లో నూతన 2.8 మిలియన్ చదరపు అడుగుల క్యాంపస్‌ను నిర్మిస్తామని ప్రకటించింది. ఇది కాలిఫోర్నియాలోని రెడ్‌వుడ్ షోర్స్‌లలోని ప్రధాన కార్యాలయం వెలుపల ఒరాకిల్ అతిపెద్దది. ఒరాకిల్ అకాడమి ప్రస్తుతం భారతదేశంలో 1800 నుండి 2700 సంస్థలకు తన భాగస్వామ్యాన్ని విస్తరించడం ద్వారా కంప్యూటర్ సైన్స్ నైపుణ్యాలను అభివృద్ధి చేయడానికి ప్రతి సంవత్సరం 5 లక్షల కంటే ఎక్కువ విద్యార్థులకు శిక్షణ ఇవ్వడానికి ఒక చొరవను ప్రారంభించింది.

జపాన్ యొక్క ప్రైవేట్ రంగం ప్రధానంగా గ్రామీణ ప్రాంతాలలో జపనీస్ తరహా నైపుణ్యాలు మరియు అభ్యాసాలలో పది సంవత్సరాలలో 30,000 మందికి శిక్షణ ఇవ్వడానికి '06' తయారీ సంస్థలను ఏర్పాటు చేసింది. ముఖ్యంగా జపాన్-ఇండియా ఇనిస్టిట్యూట్ ఆఫ్ మాన్యుఫాక్చరింగ్ మరియు జపనీస్ ఎండోడ్ కోర్సులు భారతదేశంలోని జపాన్ సంస్థలు ఎండోడ్ కోర్సులు. భారతదేశంలోని జపాన్ కంపెనీలు ప్రభుత్వ మరియు ప్రైవేట్ రంగాల మధ్య సహకారంతో నియమించబడిన ఇంజనీరింగ్ కళాశాలలో దీనికోసం స్థాపించబడతాయి.

SANKALP (స్కిల్ అక్విజేషన్ అండ్ నాలెడ్జ్ అవేర్‌నెస్ ఫర్ లైవ్లీ హుడ్ ప్రమోషన్ ప్రోగ్రాం) ప్రారంభించడంలో ప్రభుత్వం రూ.10,000/- కోట్ల పెట్టుబడి పెట్టింది. స్కిల్ ఇండియా మిషన్ క్రింద మరొక పెద్ద చొరవ. దీని ద్వారా 350 మిలియన్ల యువ భారతీయులకు మార్కెట్ సంబంధిత శిక్షణను అందించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నది. అంతేకాకుండా, యువత విదేశీ ఉద్యోగాలకు సిద్ధం కావడానికి విదేశీ భాషలలో అధునాతన కోర్సులను నిర్వహించే 100 ఇండియా ఇది భారతదేశంలోని యువతీ యువతులకు అవకాశాలను అందిస్తుంది.

2.20. మహిళలకు నైపుణ్యాభివృద్ధి:

CSO ప్రకారం 59.30 గ్రామీణ మహిళలు స్వయం ఉపాధి పొందుతున్నారు మరియు పురుషుల నిష్పత్తి 54.50 శాతం గ్రామీణ మహిళల ప్రభుత్వం చురుకైన చర్యలను చేపడుతున్నది. ప్రధానమంత్రి కౌశల్ వికాస్ యోజన రెండవ దశ తరువాత దాదాపు 68.12 లక్షల మంది మహిళలు నైపుణ్య శిక్షణ పొందారు. అదేవిధంగా 2018-2022 సంవత్సరాలలో రూ.4.08 లక్షల మంది శిక్షణ పొందారు. 2018-2020లలో సుమారు రూ.4.08 లక్షల మంది మహిళలు శిక్షణ పొందారు.

2.21. ప్రదర్శన:

15-02-2016వ సంవత్సరం నాటికి, ఇండియన్ లెదర్ డెవలప్‌మెంట్ ప్రోగ్రామ్ ద్వారా 100 రోజుల కాలవ్యవధిలో 51,216 మంది యువతి, యువకులకు శిక్షణనిచ్చింది. పాదరక్షల డిజైన్ మరియు అభివృద్ధి సంస్థ యొక్క నాలుగు నూతన శాఖలు హైదరాబాద్, పాట్నా, బనూల్ (పంజాబ్) మరియు గుజరాత్‌లోని అంకలేశ్వర్ శిక్షణ అవస్థాపనను మెరుగుపరచడానికి ఏర్పాటు చేయబడుతున్నాయి. ముఖ్యంగా ఆధునిక మార్కెట్ డిమాండ్‌లకు అనుగుణంగా నైపుణ్యాలు కలిగిన ఉద్యోగలు మరియు నాయకుల తరాన్ని సిద్ధం చేసే ప్రయత్నంలో 2022వ సంవత్సరం నాటికి 40 కోట్ల మంది పౌరులకు శిక్షణనిచ్చినందుకు 2015వ సంవత్సరంలో స్కిల్ ఇండియాను ప్రధానమంత్రి శ్రీ నరేంద్ర మోడి ప్రారంభించారు.

2.22. ముగింపు:

విదేశీ వాణిజ్యం అనగా అంతర్జాతీయ సరిహద్దులు లేదా భూభాగాలలో వస్తువులు, మూలధనం మరియు సేవల

మార్పిడి ద్వారా జరుగుతుంది. ముఖ్యంగా ఒక దేశం యొక్క సరిహద్దుల లోపల వస్తువులు మరియు సేవల కొనుగోలు మరియు అమ్మకాలను అంతర్గత వాణిజ్యం అంటారు. సాధారణంగా ఈ విధమైన వాణిజ్యంపై కస్టమ్స్ సుంకం లేదా దిగుమతి పన్ను విధించబడదు. దేశీయ ఉత్పత్తి మరియు వినియోగంలో వస్తువులు భాగం కావడమే ఎలాంటి పన్ను విధించకపోవడానికి కారణం. కాబట్టి ఒక దేశంలో ఏవిధమైన వ్యయం లేకుండా కొనుగోలు మరియు అమ్మకాలు అనుమతించబడాలి. విదేశీ వాణిజ్యం ఆధునిక ప్రపంచంలో ఒక అనివార్యమైన భాగం మరియు ఏ దేశం విదేశీ వాణిజ్యానికి దూరంగా ఉండకూడదు. వస్తువులు మరియు సేవలను దిగుమతి మరియు ఎగుమతి చేయడం ద్వారా దేశాలు ఆర్థికాభివృద్ధిని సాధిస్తాయి. ఇది ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థ సజావుగా సాగేందుకు సహాయపడుతుంది. అదేవిధంగా అభివృద్ధి చెందిన దేశానికి మంచి విదేశీ వాణిజ్య సంబంధాలను కలిగి ఉండటం తప్పనిసరి మరియు విదేశీ వాణిజ్యంలో నిమగ్నమైన దేశాలు దాని ప్రాముఖ్యతను బాగా అర్థం చేసుకుంటాయి. తత్ఫలితంగా ప్రస్తుతం దేశీయ మరియు విదేశీ పరిస్థితులను క్షుణ్ణంగా పరిగణనలోకి తీసుకుని బాగా అభివృద్ధి చెందిన విదేశీ వాణిజ్య వ్యూహాన్ని కలిగి ఉంటాయి. అదేవిధంగా దిగుమతి అనునది ఇతర దేశాల నుండి వస్తువులు మరియు సేవలను కొనుగోలు చేసే ప్రక్రియ. సాధారణంగా, అంతర్గతంగా వినియోగించడానికి వీలులేని వస్తువుల వనరులను కలిగి ఉన్న దేశాలు ఇతర దేశాలకు విక్రయిస్తాయి. ఇతర దేశాలు తమ దేశాలలో ఉపయోగం కోసం ఈ వస్తువులను కొనుగోలు లేదా దిగుమతి చేసుకుంటాయి.

2.23. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) విదేశీ వాణిజ్యం అనగానేమి? విదేశీ వాణిజ్యంలోని వివిధ భాగాలను గురించి రాయండి?
2) విదేశీ వాణిజ్యంలో ఎగుమతుల పాత్రను చర్చించండి?
3) విదేశీ వాణిజ్యంలో దిగుమతుల పాత్రను గూర్చి వివరించండి?
4) విదేశీ వాణిజ్యంలో ఎగుమతులు మరియు దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయాన్ని వివరించండి?
5) విదేశీ వాణిజ్యంలో మేక్ ఇన్ ఇండియా మరియు స్కిల్ ఇండియాల గురించి వివరించండి?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) స్కిల్ ఇండియా
2) దిగు ప్రత్యామ్నాయం
3) వాణిజ్య అడ్డంకులు

2.24. ఆధార గ్రంథాలు:

1) హేమంత్ ప్రధాన్ (2022). దేశంలో మొట్టమొదటి స్కిల్ ఇండియా అంతర్జాతీయ కేంద్రం భువనేశ్వర్‌లో ప్రారంభించబడుతుంది. టైమ్స్ ఆఫ్ ఇండియా. 16-04-2022.
2) కాబ్రల్, క్లైమెంట్; ధర్; రాజీబ్ (2019) భారతదేశంలో నైపుణ్యాభివృద్ధి పరిశోధన: ఒక క్రమబద్ధమైన సాహిత్య సమీక్ష మరియు భవిష్యత్తు పరిశోధన ఎజెండా. బెంచ్మార్కింగ్ 26 (7): P 2242-66.

3) వర్మ భావన (2015). నైపుణ్యాభివృద్ధి మరియు గ్రామీణ మహిళా వ్యవస్థాపకత యొక్క సవాళ్ళు. అంతర్జాతీయ జర్నల్ ఆఫ్ మల్టిడిసిప్లినరీ రీసెర్చ్ మరియు మోడరన్ ఎడ్యుకేషన్ (IJMRE) PP 1–10.

4) పాండే, మహేంద్ర (2020). ఆమె నైపుణ్యం, నైపుణ్యం భారతదేశం: విధానం ప్రతి స్త్రీ తన సామర్థ్యాన్ని సాధించేలా చేయాలి. ది ఇండియన్ ఎక్స్‌ప్రెస్. 05–03–2020.

5) భట్టాచార్య, రికా: వర్మ ప్రాచి (2016). భారతదేశం యొక్క నిరుద్యోగ సమస్యను ఎందుకు మేక్ ఇన్ ఇండియా సమాధానం కావచ్చు. ది ఎకనామిక్స్ టైమ్స్. 03–08–2019.

6) బాబు, M. నరేష్ (20–01–2020). మేక్ ఇన్ ఇండియా ఎందుకు విఫలమైనది. ది హిందూ ISSN-0971-751X.

7) చౌదరి, దీపంజన్‌రాయ్ (14–12–2015). జపాన్ యొక్క 12 బిలియన్ డాలర్లు మేక్ ఇన్ ఇండియా ఫండ్ టు పుష్ ఇన్వెస్ట్‌మెంట్స్, టైమ్ ఆఫ్ ఇండియా.

– డా॥ షేక్. అమీర్

పాఠం - 3

భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్యం వృద్ధి-నిర్మాణంలో మార్పులు

3.0. లక్ష్యం:

- ప్రపంచ మార్కెట్లకు భారతదేశం యొక్క వస్తువులు మరియు సేవల ఎగుమతులను పెంచడం ముఖ్య లక్ష్యం.
- విదేశీ వాణిజ్యం దేశానికి మరింత విదేశీ మారక ద్రవ్య ఆదాయాన్ని సృష్టించడానికి సహాయపడుతుంది.
- విదేశీ వాణిజ్యం యొక్క నిర్మాణంలో ఎగుమతి మరియు దిగుమతులు చేసే ఉత్పత్తులు మరియు సేవలను సూచిస్తుంది.
- విదేశీ వాణిజ్యం అభివృద్ధి మరియు నియంత్రణ చట్టం యొక్క ప్రధాన లక్ష్యం భారతదేశంలోని దిగుమతులను సులభతరం చేయడం మరియు భారతదేశం నుండి ఎగుమతులను పెంచడం ద్వారా విదేశీ వాణిజ్యం అభివృద్ధి మరియు నియంత్రణను అందించడం.
- విదేశీ వాణిజ్యం ప్రధాన లక్ష్యం కేవలం విదేశీ మారకద్రవ్యాన్ని ఆర్జించడం కాదు, దేశ అధిక ఆర్థిక కార్యకలాపాలను ప్రోత్సాహించడం. ముఖ్యంగా ఆర్థిక వ్యవస్థను వృద్ధి చేయడానికి భారతదేశం నుండి ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులలో గణనీయమైన వృద్ధిని సాధించడం.

విషయసూచిక:

3.1. పరిచయం

3.2. విదేశీ వాణిజ్య ప్రారంభకులు

3.3. తదుపరి పరిణామాలు

3.4. భారతదేశంలో విదేశీ వాణిజ్యం

3.4.1. 1757 నుండి 1813వ సంవత్సరం వరకు ప్రథమ కాలం

3.4.2. 1814 నుండి 1857వ సంవత్సరం వరకు ద్వితీయ కాలం

3.4.3. 1858 నుండి తృతీయ కాలం

3.5. భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్య వృద్ధి

3.6. ప్రి-పాండమిక్ స్థాయిలను అధిగమించడం

3.7. వాణిజ్య వృద్ధిని పెంచే వస్తువులు

3.8. ఎగుమతి-దిగుమతుల నిర్మాణాత్మక కూర్పు

3.9. ఎగుమతి-దిగుమతులు

3.10. భారతదేశం యొక్క మొత్తం ఎగుమతులు

3.11. వ్యవసాయ వాణిజ్యం: ఎగుమతి-దిగుమతులు

3.12. వాణిజ్య డివిజన్ యొక్క పని పంపిణీ

3.13. వ్యవసాయం-ఎగుమతులు

3.14. వస్తువుల మరియు సేవల పన్ను
3.15. వాణిజ్య ఒప్పందాలు
3.16. WTO సమావేశాలు-వ్యవసాయ ఒప్పందాలు
3.17. WTO-వాణిజ్య విధాన సమీక్షలు
3.17. WTO-వాణిజ్య విధాన సమీక్షలు
3.18. పారిశ్రామిక రంగం-ఎగుమతి మరియు దిగుమతులు
3.19. పారిశ్రామిక వృద్ధి పెంపొందించే కారకాలు
3.19.1. ఉత్పత్తి-లింక్డ్ ఇన్సెంటివ్ PLI పథకం
3.19.2. విదేశాలలో సముపార్జనలు (Acquisitions Abroad)
3.19.3. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDI)
3.19.4. నాలెడ్జ్ బేస్ట్ మరియు ట్రస్ట్ సెక్టోరల్ గ్రోత్
3.19.5. చైనా నుండి దూరంగా మార్గాలను మళ్ళించడం
3.19.6. మేక్ ఇన్ ఇండియా
3.20. సేవా రంగం-ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు
3.20.1. సేవల వాణిజ్యం
3.20.2. సేవల రంగంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDI)
3.20.3. పర్యాటకం-హోటల్ పరిశ్రమ
3.21. ముగింపు
3.22. మాదిరి పరీక్షా ప్రశ్నలు
3.23. ఆధార గ్రంథాలు

3.1. పరిచయం:

అంతర్జాతీయ వ్యాపారం అనేది అంతర్జాతీయ సరిహద్దులు దాటి మూలధనం, వస్తువులు మరియు సేవలతో జరిగే వాణిజ్యం. చాలా దేశాలలో ఈ విధమైన వాణిజ్యం స్థూల దేశీయోత్పత్తిలో (GDP) గణనీయమైన వాటాను సూచిస్తుంది. అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం చరిత్ర అంతటా ఉనికిలో ఉన్నప్పటికీ, దాని ఆర్థిక, సామాజిక మరియు రాజకీయ ప్రాముఖ్యత ఇటీవలి దశాబ్దాలలో పెరుగుచున్నది. దేశీయ వాణిజ్యంతో పోల్చినప్పుడు అంతర్జాతీయ స్థాయిలో వాణిజ్యాన్ని నిర్వహించడం సంక్లిష్టమైన ప్రక్రియ. రెండు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ రాష్ట్రాల మధ్య వాణిజ్యం జరిగినప్పుడు, నగదు, ప్రభుత్వ విధానాలు, ఆర్థిక వ్యవస్థ, న్యాయ వ్యవస్థ, చట్టాలు మరియు మార్కెట్ల లాంటి అంశాలు వాణిజ్యాన్ని ప్రభావితం చేస్తాయి. ఆధునిక యుగంలో వివిధ ఆర్థిక స్థితి గల దేశాల మధ్య వాణిజ్య ప్రక్రియను సులభతరం చేయదానికి మరియు సమర్ధించడానికి, ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ లాంటి కొన్ని అంతర్జాతీయ ఆర్థిక సంస్థలు ఏర్పడ్డాయి. ఈ సంస్థలు అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని సులభతరం మరియు వృద్ధికి కృషి చేస్తాయి.

ప్రపంచ వాణిజ్యంలో ఎగుమతులు దాదాపు 5.0 ట్రిలియన్ US డాలర్లు 2023వ సంవత్సరం వరకు మరియు వాణిజ్య సేవల ఎగుమతులు 1.3 ట్రిలియన్‌లు. ఇవి యుద్ధానంతర కాలంలో ఆదాయం చాలా వేగం తగ్గడం ప్రారంభమైనది. వర్తక వాణిజ్య పరిమాణంలో దాదాపు సగానికి పైగా అభివృద్ధి చెందిన దేశాల మధ్య ప్రవహిస్తుంది. మిగిలిన భాగం దాదాపు మూడింట ఒక వంతు, ఉత్తర-దక్షిణ వాణిజ్యానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. అభివృద్ధి చెందిన మరియు అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల మధ్య వాణిజ్యం జరుగుతుంది. కొన్ని దేశాలు కంప్యూటర్‌లను ఎందుకు ఎగుమతి చేస్తాయి. మరికొన్ని దేశాలు పాదరక్షలను ఎందుకు ఎగుమతి చేస్తాయి? కాగితం ఉత్పత్తుల ఎగుమతుల మాదిరిగానే విమానాల ఎగుమతులను వివరించవచ్చు. ఈ ధోరణి చాలా సంవత్సరాలుగా జరుగుతుంది. వాటికి సమాధానం ఇచ్చే ప్రయత్నంలో, ఆర్థిక వేత్తలు విస్తృతమైన విశ్లేషణాత్మక ఉపకరణాన్ని అభివృద్ధి చేశారు, దీని ద్వారా గత రెండు దశాబ్దాలలో ఎక్కువ దేశాలు బాగా సుసంపన్నమయ్యాయి.

ప్రపంచ డిమాండ్ మందగించినప్పటికీ, 2023వ సంవత్సరం ప్రథమార్థంలో భారతదేశం యొక్క సేవల విభాగాలలో ఆరోగ్యకరమైన వృద్ధి దేశం యొక్క మొత్తం ఎగుమతులు, వస్తు సేవల యొక్క దిగుమతులు US$ 800 బిలియన్ల మార్క్‌ను దాటింది. ముఖ్యంగా గ్లోబల్ ట్రేడ్ రీసెర్చ్ ఇనిషియేటివ్ విశ్లేషణ ప్రకారం. జననరి-జూన్ 2023వ సంవత్సరం మధ్య కాలంలో వస్తువులు మరియు సేవల ఎగుమతులు 1.5 శాతం పెరిగి US$ 385.4 బిలియన్లకు చేరాయి. భారతదేశం యొక్క విదేశీ వాణిజ్యం జనవరి-జూన్ 2023వ సంవత్సరంలో 800.9 బిలియన్ డాలర్లకు చేరుకున్నది.

3.2. విదేశీ వాణిజ్య ప్రారంభకులు:

డేవిడ్ రికార్డో యొక్క తులనాత్మక ప్రయోజనం సిద్ధాంతం, 19వ శతాబ్దం ప్రారంభంలో అభివృద్ధి చేయబడినది. వాణిజ్యం గురించి ఆధునిక ఆలోచనలో ప్రధాన పాత్ర పోషించింది. శ్రామిక ఉత్పాదకతపై దాని ప్రాముఖ్యత ప్రత్యేకీకరణ యొక్క నమూనాలపై సాంకేతిక పురోగతి యొక్క ప్రభావాలు మరియు వాణిజ్యం నుండి లభించే పంపిణి లాంటి అనేక సమస్యలను విశ్లేషించడానికి ఇది ఉపయోగపడుతుంది. కానీ విదేశీ వాణిజ్యం యొక్క నిర్మాణానికి సంబంధించినంత వరకు ముఖ్యంగా డేటా విశ్లేషణకు సంబంధించి, ఈ సిద్ధాంతం చాలా ఎక్సోజెనిటీ ఉపయోగకరంగా ఉంటుందని ఊహిస్తుంది. డేవిడ్ రికార్డో కంటే పూర్వం రూపొందించబడిన వాణిజ్య ప్రవాహాల యొక్క అనుభావిక అధ్యయనాలు అందుబాటులో లేవు. కొన్ని దేశాలలో శ్రామిక ఉత్పాదకత భిన్నంగా ఉండటానికి కారణం ఏమిటి? మూలధన వినియోగంలో వ్యత్యాసాలు శ్రామిక ఉత్పాదకతలో వైవిధ్యానికి ముఖ్యమైన మూలాన్ని అందిస్తాయనే వాస్తవం అనుభావిక అంశం ద్వారా ఎదుర్కొన్న ఒక ప్రధాన సమస్య. పెట్టుబడిదారి దేశాలు పేద దేశాల కంటే మూలధన సంపన్న దేశాలు అన్ని ఆర్థిక కార్యకలాపాలకు ప్రతి శ్రామికునికి అదనపు మూలధనాన్ని కేటాయించగలవు. అయితే అవి వివిధ వ్యాపార మార్గాలలో వేరే స్థాయిలో చేయవచ్చు. ఫలితంగా, పెట్టుబడి, సంపన్నమైన మరియు మూలధనం తక్కువగా ఉన్న అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో పరిశ్రమలలో సగటు శ్రామికుని ఉత్పత్తి విభిన్న స్థాయికి మారవచ్చును. ఇది అనేక ప్రశ్నలను లేవనెత్తింది. పరిశ్రమలకు మూలధన కేటాయింపు తద్వారా శ్రామిక ఉత్పాదకతను ఏది నిర్ణయిస్తుంది? ఆ విధంగా మూలధనం యొక్క పాత్రను తీవ్రంగా పరిగణించిన తరువాత, శ్రామికుని ఉత్పాదకతపై దృష్టిని పూర్తిగా వదిలివేయడం ఉత్తమం. అలాగే శ్రమ కంటే ఎక్కువ ఉత్పత్తి ఉన్న దేశాల మధ్య వాణిజ్యాన్ని వృద్ధి చేయడం గురించి ఆలోచించాలి.

3.3. తదుపరి పరిణామాలు:

హెక్చెర్-ఓహ్లిన్ సిద్ధాంతం యొక్క రెండు కారకాల, రెండు కారకాలు సంస్కరణ అభివృద్ధి చెందిన తరువాత రెండు

రకాల సంబంధాలు సాధారణీకరించిన సిద్ధాంతానికి ఆధారాన్ని అందిస్తాయి. దీనిలో మొదటి ఉత్పత్తి ఉంటుంది, దీనిలో వివిధ రంగాల నుండి వస్తుంది. మొత్తం ప్రపంచ ఉత్పత్తికి వినియోగం అనులోమానుపాతంలో ఉంటుంది. నికర ఎగుమతులను ఫ్యాక్టర్ ఎండోమెంట్‌లకు సంబంధించన సరళ సమీకరణాల సమితిని కలిగి ఉన్న అనుభావిక వివరణను రూపొందించడానికి ఉపయోగించబడతాయి. పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు, అటవీ ఉత్పత్తుల కోసం ఇలాంటి ప్రతి సంబంధాన్ని క్రాస్ కంట్రీ డేటా నుండి అంచనా వేయబడుతుంది. ముఖ్యంగా తక్షణమే అందుబాటులో లేని ఫ్యాక్టర్ ఎండోమెంట్‌లు అవసరం. లీమర్ (1984) వ సంవత్సరంలో ఈ రకమైన మొదటి అంచనాలను అందించాడు. లీమర్ డేటా సెట్‌లోని '60' దేశాల క్రాస్ సెక్షన్‌లో సరళమైన లీనియర్ స్పెసిఫికేషన్ చాలా బాగా పనిచేస్తుంది. ఊహించినట్లుగానే చమురు లభ్యత పెట్రోలియం ఉత్పత్తుల తదితర ఎగుమతులను కూడా తగ్గిస్తుంది.

3.4. భారతదేశంలో విదేశీ వాణిజ్యం:

భారతదేశం సాధారణ అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశం అయినప్పటికీ, సమీక్షలో ఉన్న కోణంలో భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్యం సంపన్న స్థితిలో ఉన్నది. వాణిజ్యం పరిమాణం మరియు వాణిజ్య జాబితాలోకి ప్రవేశించిన వస్తువుల శ్రేణి పరంగా, ఇతర సమకాలీన అభివృద్ధి చెందని దేశాలతో పోలిస్తే భారతదేశం మెరుగైన స్థానంలో ఉన్నది. 1813వ సంవత్సరం పూర్వం భారతదేశం యొక్క వాణిజ్య కూర్పు తయారీ వస్తువులతో పాటు ఎగుమతి జాబితాలోని ప్రాథమిక వస్తువులు మరియు దిగుమతి జాబితాలో లోహాలు, లగ్జరీ ఉత్పత్తులను కలిగి ఉన్నది. అదేవిధంగా, 19వ మరియు 20వ శతాబ్దాలలో చాలా వరకు ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్తువుల దిగుమతి మరియు వ్యవసాయ ముడిపదార్థాలు, ఆహార ధాన్యాల ఎగుమతుల ద్వారా వాణిజ్య విధానం భర్తీ చేయబడినది. బ్రిటీష్ ప్రభుత్వం రూపొందించిన విదేశీ వాణిజ్యం వృద్ధి ఇంజన్‌గా కాకుండా ఆర్థిక దోపిడిని తీవ్రతరం చేసింది. ఇది పారిశ్రామీకీకరణ ప్రక్రియకు ఆటంకం కలిగించింది. ముఖ్యంగా భారతీయ పరిశ్రమ మరియు వ్యవసాయం యొక్క పాక్షికంగా వెనుకబాటుతనం దేశ ఉత్పాదక రంగాన్ని రూపొందించిన దాని బాహ్య వాణిజ్యం యొక్క ప్రభావం. రెండు శతాబ్దాలలో విదేశీ వాణిజ్య వృద్ధిని ఈక్రింది విధంగా విభజించవచ్చును. అవి:

3.4.1. 1757 నుండి 1813వ సంవత్సరం వరకు ప్రథమ కాలం:

మొదటి కాలాన్ని బ్రిటీష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ప్రారంభ సంవత్సరాలు-వాణిజ్యవాద యుగం అని పిలుస్తారు. 19వ శతాబ్దం మధ్యలో, భారతీయ విదేశీ వాణిజ్యం ప్రాధానంగా ఆంగ్లేయ, డచ్, ఫ్రెంచ్ మరియు పోర్చుగీస్ వ్యాపారులచే నిర్వహించబడినది. అదేవిధంగా 1757 విప్లవం బ్రిటీష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ యొక్క ఆధిపత్యాన్ని బలపరిచింది. ఈ ప్రక్రియలో బ్రిటీష్ ఈస్ట్ ఇండియా యొక్క వ్యాపారాన్ని గుత్తాధిపత్యం చేసింది. ముఖ్యంగా వాణిజ్యం యొక్క కూర్పు ఐరోపా నుండి దిగుమతి చేసుకున్న విలువైన బంగారం మరియు వెండి సుగంధ ద్రవ్యాలు, ఆహార పదార్థాలు మరియు ఇతర ముడిపదార్థాల మార్పిడిపై ఆధారపడినది.

3.4.2. 1814 నుండి 1857వ సంవత్సరం వరకు ద్వితీయ కాలం:

1814-57 సంవత్సరాల మధ్య వరకు ఉన్న ద్వితీయ కాలంలో భారతదేశం పూర్తయిన తయారీ వస్తువుల దిగుమతులకు బదులుగా కేవలం వ్యవసాయోత్పత్తుల సరఫరాదారుగా తగ్గించబడినప్పుడు వాణిజ్య కూర్పులో కొన్ని ప్రాథమిక నిర్మాణాత్మక మార్పులు వచ్చాయి.

3.4.3. 1858 నుండి తృతీయ కాలం:

1858వ సంవత్సరం నుండి మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం ప్రారంభమయ్యే వరకు దాదాపు 50 సంవత్సరాలకు సంబంధించిన తృతీయ కాలం వాణిజ్య నమునాకు సంబంధించిన నిర్మాణాత్మక లక్షకాలను ఎక్కువ లేదా తక్కువగా ప్రదర్శించింది. ఈ కాలంలోనే బహుపాక్షిక వాణిజ్యం ఆవిర్భవించింది, ముఖ్యంగా అంతర్యుద్ధ కాలంలో, భారతదేశం యొక్క విదేశీ వాణిజ్యం రోలర్ కోస్టల్, రకానికి చెందిన విజృంభణ, తిరోగమనం మరియు పునరుద్ధరణ ద్వారా వర్గీకరించబడినది.

1991వ సంవత్సరం ఆర్థిక సరళీకరణకు ముందు సగటు సుంకాలు 200% నికి మించి ఉండటం మరియు దిగుమతులపై విస్తృతమైన పరిమాణాత్మక పరిమితుల కారణంగా భారతదేశం మూసివేయబడిన ఆర్థిక వ్యవస్థగా ఉన్నది. అదేవిధంగా, వ్యాపారాలపై భారతీయ యాజమాన్యాన్ని మాత్రమే అనుమతించడానికి విదేశీ పెట్టుబడులు కచ్చితంగా పరిమితం చేయబడ్డాయి. సరళీకరణ తరువాత, విదేశీ వాణిజ్యం పెరగడం వలన భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ మెరుగుపడినది. 1990వ సంవత్సరం మరియు 2000వ సంవత్సరములలో భారతదేశంలో సంస్కరణలు ఆటో కాంపొనెంట్స్, టెలీకమ్యునికేషన్స్, సాఫ్ట్‌వేర్, ఫార్మాస్యూటికల్స్, బయోటెక్నాలజీ, పరిశోధన మరియు అభివృద్ధి మరియు వృత్తిపరమైన సేవలతో సహా వివిధ రంగాలలో అంతర్జాతీయ పోటీతత్వాన్ని పెంచడం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నాయి. ఈ సంస్కరణలలో దిగుమతి సుంకాలను తగ్గించడం, మార్కెట్లను నియంత్రించడం మరియు పన్నులను తగ్గించడం లాంటివి ఉన్నాయి. ఇది విదేశీ పెట్టుబడుల పెరుగుదలకు మరియు అధిక ఆర్థిక వృద్ధికి దారితీసింది. విదేశీ పెట్టుబడులు 316.9% పెరిగాయి. అదేవిధంగా, భారతదేశ స్థూల దేశీయోత్పత్తి (GDP) 1991వ సంవత్సరంలో $ 266 బిలియన్ల నుండి 2018వ సంవత్సరంలో $ 2.3 ట్రిలియన్లకు పెరిగింది.

భారతదేశం యొక్క రికార్డు $ 400 బిలియన్ల వస్తువుల ఎగుమతులు సాధించడం, పౌరుల జీవితాలను నిర్ణయాత్మకంగా మెరుగుపరిచే లక్ష్యంతో 2014వ సంవత్సరం నుడి భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్యం రూపాంతరం చెందుతుంది అనే దానికి ఒక ప్రకాశవంతమైన ఉదాహరణ. ఎగుమతుల పెరుగుదల రైతులకు, చేతి వృత్తుల వారికి, చేనేత కార్మికులకు మరియు ఫ్యాక్టరీ కార్మికులకు సహాయం చేస్తుంది మరియు చిన్న మరియు పెద్ద వ్యాపారాలు, ఉద్యోగాలను సృష్టించడం, కార్యకలాపాలను పెంచడం, మరింత పోటీతత్వం మరియు ప్రపంచ వ్యాపార రంగంలో ముద్రవేయడానికి వీలు కల్పిస్తుంది. అదేవిధంగా, కోవిడ్-19 తరువాత అన్ని వ్యవస్థలు దెబ్బతిన్న తరువాత ప్రపంచంలో చాలామందికి $ 400 బిలియన్ల ఎగుమతి అసాధ్యమనిపించింది. మన దేశంలో డిమాండ్ బలహీనంగా ఉన్నది. కంటైనర్ల కొరత మరియు విపరీతమైన ధరలు ఉన్నాయి. ప్రపంచ ఉద్యోగ నష్టాలు మరియు సంఘర్షణలను ఎదుర్కొంటుంది. ఈ విధమైన పరిస్థితులను అంచనా వేయడం, ఉత్పత్తులు మరియు ఎగుమతులు పెరిగే ప్రాంతాలను గుర్తించడం మరియు ఎగుమతిదారులు మరియు పరిశ్రమల సంస్థలతో భాగస్వామ్య విధానాన్ని ఆవలంభించడంలో దిగువ స్థాయి విధానాలతో నిర్ణయాత్మకంగా వ్యవహరిస్తుంది.

ఎగుమతులపై దృష్టి సారించాలని పరిశ్రమలకు ప్రధానమంత్రి పిలుపునిచ్చినప్పుడు మరియు వస్తువులు మరియు సేవలలో భారతదేశం యొక్క అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో క్వాంటం జంప్ కోసం పారిశ్రామిక వేత్తలను ప్రేరేపించడంతో ఎగుమతుల లక్ష్యం పునరుద్ధరించబడినది. అదేవిధంగా భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్య వృద్ధి ప్రతిష్టాత్మక లక్ష్యం. ఎందుకంటే గతంలో 2018-19వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో కోవిడ్-19 ముందు కాలంలో సరుకుల ఎగుమతులలో భారతదేశం సాధించిన అత్యుత్తమమైనది. $ 330 బిలియన్లు, ఆ తరువాత కోవిడ్ మహమ్మారి ప్రపంచ వాణిజ్యం మొత్తాన్ని దెబ్బతీసింది. అయితే

విధానపరమైన చర్యలు, సంస్కరణలు, ఎగుమతి ప్రోత్సాహక పథకాలు, ఉత్పత్తి అనుసంధానత ప్రోత్సాహక పథకం లాంటి ప్రధాన కార్యక్రమాలు మరియు ప్రతికూల పరిస్థితులలో సాహసోపేతమైన నిర్ణయాలు భారతదేశాన్ని ప్రపంచంలోనే అత్యంత వేగంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న ప్రధాన ఆర్థిక వ్యవస్థగా మార్చడంతో భారతదేశం వేగంగా పుంజుకున్నది.

ఎగుమతులు ఆర్థిక వృద్ధికి దోహదపడతాయి, ఉద్యోగాలను సృష్టించడం మరియు చిన్న వ్యాపారాలు మరియు కార్మికులకు సహాయపడతాయి. మహమ్మారి ఉధృతమైన సమయంలో కూడా నాణ్యమైన వస్తువులు మరియు సేవలను సమయానికి అందించగల విశ్వసనీయమైన మరియు విశ్వసనీయ భాగస్వామిగా ప్రపంచం ఇప్పుడు భారతదేశం వైపు చూస్తుంది. వ్యవసాయ ఎగుమతులు దాదాపు 25.0% పెరిగి దాదాపు $ 50 బిలియన్ల రికార్డుకు చేరుకున్నాయి. ప్రపంచవ్యాప్తంగా వర్తకం అయ్యే బియ్యంలో దాదాపు 50.0% భారతదేశ రైతులు అందిస్తున్నారు. దేశ గోధుమ ఎగుమతులు రికార్డు స్థాయిలో 7 మిలియన్ టన్నులకు చేరింది. ముఖ్యంగా, ప్రధాన సరఫరాదారు దేశమైన ఉక్రెయిన్‌లో సంక్షోభం కారణంగా ప్రపంచ గోధుమ వాణిజ్యంలో అంతరాయం యొక్క ప్రభావాన్ని తగ్గిస్తుంది. అదేవిధంగా, కాఫీ ఎగుమతులు దాదాపు $ 1 బిలియన్‌కు పెరిగింది. అదేవిధంగా, సముద్రపు ఎగుమతులు కూడా పుంజుకున్నాయి.

భారతదేశం ఇప్పుడు ఆ ఊపును కొనసాగించాల్సిన అవసరం ఉన్నది. ముఖ్యంగా ఉత్పత్తిదారులు, ఎగుమతిదారులు మరియు విధాన రూపకర్తలు తీవ్రమైన పోటీ ప్రపంచంలో ఆత్మ సంతృప్తి చెందలేదు. భారతీయ పరిశ్రమలలో పరిశోధన మరియు అభివృద్ధిలో పెట్టుబడులను పెంచడం మరియు నాణ్యతపై దృష్టి పెట్టాలి. అదేవిధంగా, భారతీయ పౌరులకు విక్రయించే ఉత్పత్తులకు మరియు రవాణా చేయబడిన ఎగుమతి నాణ్యత వస్తువులకు మధ్య పెద్ద అంతరం ఉన్న సమయం ఉన్నది, ఈ విధమైన అగాధం ఉండకూడదు.

ఎగుమతిదారులకు ఆదుకునేందుకు ప్రభుత్వం ప్రయత్నాలను వేగవంతం చేస్తుంది. ఇటీవలి విధానాలు రాబోయే సంవత్సరాలలో మంచి ఫలాలను అందిస్తాయి. తద్వారా తయారీ మరియు ఎగుమతులలో దేశానికి నూతన ప్రపంచ ఛాంపియన్‌లను అందిస్తాయి. ముఖ్యంగా మొబైల్‌ఫోన్ రంగం లాంటి వాటిలో ఒకప్పుడు అధికంగా దిగుమతులపై ఆధారపడి ఉండేది, కాని ఇప్పుడు ఎగుమతులు పెరిగాయి మరియు దిగుమతులు తగ్గుతున్నాయి. అదేవిధంగా, నూతనంగా ప్రారంభించిన బహుళ నమూనా కనెక్టివిటీ కోసం జాతీయ మాస్టర్ ప్రణాళిక అయిన ప్రధానమంత్రి గతి శక్తి పథకం నుండి అధికంగా లాభం పొందే అవకాశం ఉన్నది.

3.5. భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్య వృద్ధి:

2021వ సంవత్సర లో వివిధ దేశాల వాణిజ్యంలో వృద్ధి చెందినది. UNCTAD ప్రకారం 20201వ సంవత్సరం మొదటి త్రైమాసికంలో ప్రపంచ వాణిజ్యం 4.0 శాతం వృద్ధిని సాధించినది. అదేవిధంగా, వర్తక వాణిజ్యం ప్రి-పాండమిక్ స్థాయికంటే అధికంగా వృద్ధి చెందినది. అయితే సేవల వాణిజ్యం కోవిడ్ మహమ్మారి ముందు స్థాయి కంటే తక్కువగా ఉన్నది. దాదాపు అన్ని ఆర్థిక వ్యవస్థలకు దిగుమతులు పెరిగినప్పటికీ, ఎగుమతి పుంజుకోవడానికి ప్రధానంగా తూర్పు ఆసియా ఆర్థిక వ్యవస్థల వృద్ధి కారణంగా జరిగింది. 2021వ సంవత్సరంలో వాణిజ్యంలో బలమైన వృద్ధిని సాధించడానికి చైనా మరియు అమెరికాలు తీవ్రస్థాయిలో పోటీపడ్డాయి. ఈ విధమైన వృద్ధి ధోరణులను భారతదేశ వాణిజ్యంలో కూడా పరిశీలించవచ్చును. వివిధ దేశాల యొక్క దిగుమతి-ఎగుమతులను ఈ క్రింది పట్టిక ద్వారా వివరించబడినది.

పట్టిక 3.1

వివిధ దేశాల ఆర్థిక వ్యవస్థలలో వాణిజ్య వృద్ధి

క్రమ సంఖ్య	దేశం		జనవరి-జూన్ 2021-US$ బిలియన్	సంవత్సరం వృద్ధి (%)
1	అమెరికా	ఎగుమతులు	840	22.2
		దిగుమతులు	1,381.70	24.5
2	చైనా	ఎగుమతులు	1,518.40	38.6
		దిగుమతులు	1,266.80	36.0
3	జపాన్	ఎగుమతులు	369.7	23.7
		దిగుమతులు	360.8	12.8
4	జర్మనీ	ఎగుమతులు	811.1	27.6
		దిగుమతులు	635.7	26.2
5	యునైటెడ్	ఎగుమతులు	226.9	16.9
	కింగ్‌డమ్	దిగుమతులు	323.1	17.0
6	భారతదేశం	ఎగుమతులు	186.0	46.9
		దిగుమతులు	257.7	50.0

సేకరణ: I.T.C. వాణిజ్య పటం, వాణిజ్య, పరిశ్రమల మంత్రిత్వ శాఖ, న్యూడిల్లీ.

పై పట్టిక 3.1 ప్రకారం జనవరి-జూన్ 2021వ సంవత్సరంలో వివిధ వస్తువుల ఎగుమతులలో భారతదేశం యొక్క వృద్ధి 46.9 శాతం మరియు దిగుమతులలో దాదాపు 50.0 శాతం వరకు వృద్ధి సాధించాయి. భారతదేశం తరువాత చైనా ఎగుమతులు 38.6 శాతం, దిగుమతులు 36.0 శాతం వరకు వృద్ధి సాధించాయి. ఆ తరువాత జర్మనీ ఎగుమతులు 27.6 శాతం, దిగుమతులు 26.2 శాతం వృద్ధి సాధించాయి.

3.6. ప్రి-పాండమిక్ స్థాయిలను అధిగమించడం:

భారతదేశం యొక్క దిగుమతులు మరియు ఎగుమతులు 2019 కోవిడ్ ప్రభావాన్ని తట్టుకొని అధిగమించాయి. ఆ విధంగా జనవరి-ఆగస్టు 2021 వ సంవత్సరంలో భారతదేశం యొక్క ఎగుమతులు మరియు దిగుమతుల వృద్ధి 47.0% మరియు 51.4% వరకు ఉన్నది. ప్రపంచ వాణిజ్యం పుంజుకుంటున్నందున ఎగుమతి పుంజుకోవడం జరిగినది. అభివృద్ధి చెందిన ఆర్థిక వ్యవస్థలలో వేగవంతమైన వృద్ధి కారణంగా ఎగుమతి రంగం నుండి అధిక మద్దతు భారతదేశం యొక్క సార్థక డిమండ్‌ను పెంచుతుంది. దిగుమతి పునరుద్దరణ డిమాండ్ పునరుద్దరణ సంకేతాను చూపుతుంది.

3.7. వాణిజ్య వృద్ధిని పెంచే వస్తువులు:

భారతదేశ వస్తువుల ఎగుమతులలో 80.0 శాతం వాటా కలిగిన అన్ని ప్రధాన ఉత్పత్తులు రెండంకెల వృద్ధిని సాధించాయి. ఈ ఎగుమతులు ఇంజనీరింగ్ వస్తువులు, పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు, రత్నాలు, ఆభరణాలు, సేంద్రీయ మరియు

అకర్బన రసాయనాలు మరియు ఔషధాల ద్వారా వృద్ధిని సాధించడం జరుగుతుంది. ఇంజనీరింగ్ ఉత్పత్తుల ఎగుమతులు పెరిగాయి. పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు కూడా ఎగుమతులను పెంచాయి. ఈ ఉత్పత్తుల ఎగుమతులు ముడి చమురు ధరలపై అధికంగా ఆధారపడి ఉంటాయి. ముఖ్యంగా పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు భారతదేశం యొక్క మొత్తం సరుకుల ఎగుమతులలో దాదాపు 10.0% వరకు ఉంటాయి. ఈ వస్తువులు ఎగుమతులు కూడా కోవిడ్-19 మహమ్మారి ముందు కాలంలో ఎగుమతి స్థాయిలను మించి పెరిగాయి, రత్నాలు మరియు ఆభరణాలు మరియు అన్ని వస్త్రాల రెడీమేడ్ వస్త్రాలు మినహా నూతన ఎగుమతి ఆర్డర్లు, అంతర్జాతీయ డిమాండ్‌లో సానుకూల వృద్ధితో నడపబడుతున్నాయి. భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క ఉత్పాదక కార్యకలాపాలను కూడా నడిపిస్తున్నాయి. తయారీ కార్యకలాపాల కోసం IHS మార్కెట్ యొక్క కొనుగోలు మేనేజర్ల సూచిక (PMI) ఆగస్టు-2021వ సంవత్సరంలో 52.3 శాతంగా ఉన్నది. ఇది దేశీయ తయారీ కార్యకలాపాలలో విస్తరణను సూచిస్తుంది. అయినప్పటికి డిమాండ్ బలహీనత సంకేతానలు చూపినందున ఇది జులై-2021వ సంవత్సరంలో 55.3 శాతం నుండి క్షీణించినది. అదేవిధంగా ఆగస్టు-2021వ సంవత్సరం నుండి ఎగుమతుల ఆర్డర్లు సానుకూల వృద్ధిని సాధిస్తున్నాయి. భారతదేశం యొక్క 80.0% దిగుమతులకు సంబంధించిన ఉత్పత్తులు 2021వ సంవత్సరంలో కనీసం రెండంకెల వృద్ధిని సాధించాయి. అదేవిధంగా, జనవరి-ఆగస్టు 2021వ సంవత్సరంలో బంగారం దిగుమతులు US$ 11.35 బిలియన్ల రికార్డు స్థాయిలో 223.0 శాతం వృద్ధిని సాధించింది. ఈ కాలంలో బంగారం దిగుమతులు మొత్తం దిగుమతులలో 10.0% వరకు ఉన్నాయి. రెండవ వేవ్ కోవిడ్ మహమ్మారి మరియు బంగారం ధరలు బలహీనం కావడం వలన ఆర్థిక వ్యవస్థలో డిమాండ్ పునరుద్ధరణకు దిగుమతి పెరుగుదల కారణమని చెప్పవచ్చును.

3.8. ఎగుమతి-దిగుమతుల నిర్మాణాత్మక కూర్పు:

భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్యం యొక్క కూర్పు అనగా భారతదేశం ఎగుమతి మరియు దిగుమతి చేయుచున్న ప్రధాన వస్తువులు లేదా రంగాలు. ప్రపంచ వాణిజ్యంలో భారతదేశం చాలా పురాతన భాగస్వామి. సూయజ్ కాల్వను ప్రారంభించడం మరియు యూరప్‌లో పారిశ్రామిక విప్లవం వ్యాప్తి చెందడం, అదేవిధంగా భారతీయ రైల్వేల వేగవంతమైన విస్తరణకు అనుబంధంగా నౌక నిర్మాణ పరిశ్రమ యొక్క వేగవంతమైన అభివృద్ధి ద్వారా విదేశీ వాణిజ్యం ప్రోత్సహించబడినది.

3.9. ఎగుమతి-దిగుమతులు:

భారతదేశ వస్తువుల ఎగుమతులు 2008-19వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో US$ 185.3 బిలియన్ల స్థాయికి చేరుకున్నాయి. ఇవి 2007-08వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో పోల్చుకున్నట్లయితే 29.1% వృద్ధిని నమోదు చేశాయి. 2008-09వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో వృద్ధి క్షీణించినప్పటికీ, భారతదేశ ఎగుమతి రంగం ఇటీవలి సంవత్సరాలలో అద్భుతమైన స్థితిస్థాపకత మరియు చైతన్యాన్ని ప్రదర్శించింది. భారతదేశ ఎగుమతులు 2004-05 నుండి 2008-19 వరకు గల '5' సంవత్సరాల కాలంలో సగటు వార్షిక వృద్ధి రేటు (AAGR) 23.9 శాతం నమోదు చేశాయి. గత '5' సంవత్సరాలతో పోల్చి వృద్ధి రేటు (AAGR) పెరిగాయి. WTO డేటా ప్రకారం ప్రపంచ ఎగుమతులలో భారతదేశం యొక్క వాటా 2004వ సంవత్సరంలో 0.8శాతం నుండి 2008వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 1.1 శాతానికి పెరిగినది.

ప్రపంచవ్యాప్తంగా డిమాండ్ మందగించినప్పటికీ, 2023వ సంవత్సరం ప్రథమార్థంలో భారతదేశం యొక్క సేవల విభాగాలలో ఆరోగ్యకరమైన పెరుగుదల దేశం యొక్క మొత్తం ఎగుమతులు మరియు వస్తువులు, సేవల దిగుమతులు US$ 800 బిలియన్ల మార్కును దాటడానికి సహాయపడినదని థింక్ ట్యాంక్ GTRI (గ్లోబల్ ట్రేడ్ రీసెర్చ్ ఇనిషియేటివ్) ఒక

నివేదికలో తెలియజేయబడినది. GTRI ప్రకారం, 2023 జనవరి-జూన్ మధ్య కాలంలో వస్తువులు మరియు సేవల ఎగుమతులు 1.5% పెరిగి US$ 385.4 బిలయన్లకు చేరాయి. అదేవిధంగా జనవరి-జూన్ 2022 US$ 379.5 బిలయన్లకు చేరాయి మరియు జనవరి-జూన్ 2022వ సంవత్సరంలో US$ 379.5 బిలియన్లు ఉన్నాయి.

అయితే దిగుమతులు జనవరి-జూన్ 2022వ సంవత్సరంలో US$ 441.7 బిలియన్ల నుండి ఈ 2023వ సంవత్సరం ఆరు నెలల్లో 5.9% తగ్గి US$ 415.5 బిలయన్లకు చేరుకున్నాయి.

జనవరి-జూన్ 2023వ సంవత్సరంలో భారతదేశ వాణిజ్య US$ 800.9 బిలియన్లకు చేరుకున్నది. గత సంవత్సరం (2022) ఇదే కాలంలో 2.5 శాతం క్షీణతను ప్రదర్శించినది. అదేవిదంగా, వస్తువుల ఎగుమతులు 8.1శాతం తగ్గి US$ 218.7 బిలియన్లకు చేరుకోగా, దిగుమతులు 8.3% తగ్గి US$ 325.7 బిలియన్లకు చేరుకున్నాయి.

3.10. భారతదేశం యొక్క మొత్తం ఎగుమతులు:

భారతదేశం యొక్క మొత్తం ఎగుమతులు అంచనా వేయబడినది. 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరం కంటే US$ 770.18 బిలియన్ల విలువైన ఎగుమతులను సాధించడానికి 13.84% వృద్ధి సాధించినది. ముఖ్యంగా వాణిజ్య వస్తువుల ఎగుమతులు US$ 447.46 బిలియన్ల వార్షిక ఎగుమతులను నమోదు చేశాయి. 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 06.03% వృద్ధితో 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరం US$ 422.00 బిలియన్ల ఎగుమతులను అధిగమించింది. సేవల ఎగుమతుల వృద్ధి 2021-22 ఆర్థిక సంవత్సరం కంటే 2022-23 ఆర్థిక సంవత్సరంలో 26.79% వృద్ధి రేటుతో US$ 322.72 బిలియన్ల నూతన రికార్డు వార్షిక పెరుగుదల విలువను సాధించింది. భారతదేశం యొక్క ఎగుమతి-దిగుమతులను ఈక్రింది పట్టిక ద్వారా వివరించవచ్చును.

పట్టిక 3.2

సేవల ఎగుమతి

క్రమ సంఖ్య		ఎగుమతి దిగుమతి	మార్చి-2023 (US$ బిలియన్‌లు)	మార్చ్-2022 (US$ బిలియన్‌లు)
1	వస్తువులు	ఎగుమతులు	38.38	44.57
		దిగుమతులు	58.11	63.09
2	సేవలు	ఎగుమతులు	27.75	26.95
		దిగుమతులు	14.07	15.35
3	మొత్తం వాణిజ్యం	ఎగుమతులు	66.14	71.52
4	వస్తువుల సేవలు	ఎగుమతులు	72.18	78.44
5	వాణిజ్య సేవలు	దిగుమతులు	-6.04	-6.92

సేకరణ: R.B.I. విడుదల చేసిన రిపోర్ట్ మార్చ్-2023.

పై పట్టికలో 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో భారతదేశం యొక్క మొత్తం ఎగుమతులు, 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరం కంటే 13.84% సానుకూల వృద్ధిని సాధించాయి. ప్రపంచ మాంద్యం మధ్య భారతదేశ దేశీయ డిమాండ్ స్థిరంగా ఉన్నందున, 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో మొత్తం దిగుమతులు, 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరం కంటే 17.38% వృద్ధిని సాధించాయి. బలమైన ప్రపంచ వాణిజ్య ఇబ్బందులున్నప్పటికి, భారతదేశం యొక్క మొత్తం ఎగుమతుల క్రింద, దాదాపు 30 కీలక రంగాలలో 13-03-2023వ సంవత్సరం మరియు 2022వ సంవత్సరంతో పోలిస్తే సానుకూల వృద్ధిని ప్రదర్శించాయి. వీటిలో నూనె గింజలు (99.5%), ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువులు (57.36%), కాఫీ (17.86%), సముద్ర ఉత్పత్తులు (12.85%), పండ్లు మరియు కూరగాయలు (11.37%), బియ్యం (10.02%), సిరామిక్ ఉత్పత్తులు మరియు గ్లాస్‌వేర్ (09.73%), ఇనుప ఖనిజం (06.85%), డ్రగ్స్ మరియు ఫార్మాస్యూటికల్స్ (04.19%), మాంసం, పాలు మరియు పౌల్ట్రీ ఉత్పత్తులు (03.44%), పొగాకు (03.04%) మరియు తృణ ధాన్యాలు (02.07%) మొదలగున్నవి.

అదేవిధంగా ఎగుమతుల క్రింద, 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరంతో పోలిస్తే 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో '30' కీలక రంగాలలో '17' రంగాలు సానూకూల వృద్ధిని ప్రదర్శించాయి. వీటిలో ఆయిల్ మీల్స్ (55.13%), ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువులు (50.52%), పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు (40.01%), పొగాకు (31.37%), నూనె గింజలు (20.13%), బియ్యం (15.22%), తృణ ధాన్యాలు మరియు ఇతర ప్రాసెస్డ్ వస్తువులు (14.61%), కాఫీ (12.29%), పండ్లు మరియు కూరగాయలు (11.19%), ఇతర తృణ ధాన్యాలు (09.74%), టీ (08.85%), తోళ్ళు మరియు తోళ్ళ ఉత్పత్తులు (08.47%), సిరామిక్ ఉత్పత్తులు మరియు గాజు సామానులు (07.83%), సముద్ర ఉత్పత్తులు (03.93%), ఆర్గానిక్ రసాయనాలు (03.23%) మరియు అన్ని టెక్స్‌టైల్స్ (01.01%).

మార్చ్-2022వ సంవత్సరంలో US$ 1.82 బిలియన్‌లతో పోలిస్తే మార్చ్-2023వ సంవత్సరంలో ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువుల ఎగుమతులు 57.36 శాతం పెరిగి US$ 2.86 బిలియన్‌లకు చేరాయి. 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువుల ఎగుమతులు US$ 23.6 బిలియన్లు చేరాయి. అదేవిధంగా 2023వ సంవత్సరంలో 6.85శాతం సానుకూల వృద్ధిని నమోదు చేసిన ఇనుప ఖనిజంపై సుంకం ఉపసంహరణ ప్రభావం భారతదేశం యొక్క ఎగుమతులపై కనిపించినది. ముఖ్యంగా ప్రధాన ఆర్థిక వ్యవస్థలలో మాంద్యం ప్రభావం కారణంగా డిమాండ్ తగ్గిన కారణంగా వస్త్రాలు, ప్లాస్టిక్ మరియు ఇతర ఎగుమతులు 2023వ సంవత్సరంలో తగ్గుముఖం పట్టాయి. సరుకుల దిగుమతుల క్రింద, మార్చ్-2023వ సంవత్సరంలో '30' కీలక రంగాలలో '14' రంగాలు ప్రతికూల వృద్ధిని ప్రదర్శించాయి. వీటిలో సల్ఫర్ మరియు ఇనుప పైరెట్స్ (-74.42%), ఎరువుల ఉత్పత్తి (-23.79%), కూరగాయల నూనెలు (-18.9%), ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువులు (-16.84%), ముత్యాలు, విలువైన రాళ్లు (-11.92%), డైయింగ్ ట్యానింగ్, రంగుల పదార్థాలు (-11.56%), పత్తి, ఉప ఉత్పత్తుల వ్యర్థాలు (-11.31%), ఔషధాలు మరియు ఫార్మాస్యూటికల్ ఉత్పత్తులు (-10.91%), తోళ్ళు మరియు తోళ్ళ ఉత్పత్తులు (-10.56%), ఆర్గానిక్ రసాయనాలు (-05.07%) మరియు రవాణా సామాగ్రి (03.22%) సరుకుల దిగుమతుల ద్వారా 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరంతో పోలిస్తే 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో '30' కీలక రంగాలలో '6' రంగాలు ప్రతికూల వృద్ధిని సాధించాయి. ముఖ్యంగా వీటిలో సల్ఫర్ మరియు కాలని ఇనుప పైరెట్స్ (-28.86%), బంగారం (-24.15%) పప్పులు (-12.79%), మందులు మరియు ఫార్మాస్యూటికల్ ఉత్పత్తులు (-10.58%), డైయింగ్, టానింగ్, రంగుల ఉత్పత్తులు (-02.39%) మరియు ముత్యాలు, విలువైన రాళ్ళు (-0.99%).

వెండి దిగుమతులు మార్చ్-2022వ సంవత్సరంలో US$ 0.12 బిలియన్ల నుండి మార్చ్-2023వ సంవత్సరంలో US$ 0.07 బిలియన్లకు దాదాపు 43.64% క్షీణించాయి. భారతదేశ దిగుమతులలో చైనా వాటా 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 15.43% నుండి 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 13.79 శాతానికి తగ్గింది. చైనా నుండి ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువుల దిగుమతులు 2021-22 కంటే 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో సుమారు US$ 2 బిలియన్ల క్షీణతకు చేరాయి. అదేవిధంగా, ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువులలో చైనా నుండి దిగుమతి వాటా 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 48.1% నుండి 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరానికి 41.9%నికి తగ్గింది.

3.11. వ్యవసాయ వాణిజ్యం: ఎగుమతి-దిగుమతులు:

భారతదేశంలో వ్యవసాయ వస్తువుల ఎగుమతి మరియు దిగుమతులపై విధాన సిఫార్సులు చేసే బాధ్యత వ్యవసాయ శాఖలోని వ్యవసాయ వాణిజ్య విధానం, ప్రమోషన్ మరియు లాజిస్టిక్ అభివృద్ధి విభాగానికి అప్పగించబడినది. వ్యవసాయ వాణిజ్య విధానం, ప్రమోషన్ మరియు లాజిస్టిక్స్ వృద్ధి విభాగం అనునవి కేంద్ర వాణిజ్య మంత్రిత్వ శాఖతో వ్యవసాయంపై ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ (WTO) ఒప్పందంపై, వ్యవసాయంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులపై వ్యవహారాలలో ఆర్థిక మంత్రిత్వ శాఖతో సమన్వయం, సూత్రీకరణ కోసం విభాగం యొక్క నోడల్ విభాగం, వ్యవసాయ వస్తువులపై కస్టమ్స్ సుంకం మరియు వస్తువులు మరియు సేవల పన్ను (GST) మరియు వివిధ సేవల పన్ను (GST) వివిధ దేశాలతో ప్రిఫరెన్షియల్ వాణిజ్య అగ్రిమెంట్‌లు (PTA's) స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ఒప్పందాలు (FTA's) ముఖ్యమైనవి.

3.12. వాణిజ్య డివిజన్ యొక్క పని పంపిణీ:

వాణిజ్య డివిజన్స్ యొక్క పని పంపిణీని ఈక్రింది విధంగా వివరించవచ్చును. అవి:

- సంబంధిత పాత్యాంశం విభాగాలలో సమన్వయంతో వ్యవసాయ వస్తువులకు సంబంధించి ఎగుమతి మరియు దిగుమతి విధాన సిఫార్సుల రూపకల్పన.
- ఎగుమతి కోసం సంభావ్య విదేశీ మార్కెట్లు వ్యవసాయ మరియు ఎగుమతి ప్రోత్సాహక చర్యలను రూపొందించడం మరియు అమలు చేయడం.
- ఎగుమతి ఉత్పత్తిని నిర్వహించే ప్రయోజనాల కోసం ఆయా విభాగాల సహకారంతో వస్తువులకు సంబంధించిన మార్కెట్ ఇంటెలిజన్స్ పర్యవేక్షణలో ఉంటుంది.
- వ్యవసాయ వస్తువుల ఎగుమతి ప్రోత్సాహానికి సంబంధించి వాణిజ్య మంత్రిత్వ శాఖతో సమన్వయం. ఇందులో వాణిజ్య ఫెయిర్స్ మరియు వ్యవసాయ ఎగ్జిబిషన్స్‌లలో పాల్గొనడం, వాణిజ్య డెలిగేషన్‌లకు స్పాన్సర్ చేయడం మొదలగునవి.
- వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల ఎగుమతి మరియు దిగుమతులకు సంబంధించి వ్యవసాయం, సహకారం మరియు రైతుల సంక్షేమ శాఖ యొక్క సిఫార్సులకు సంబంధించి సమన్వయం చేయడం.
- ఉత్పత్తిదారులు, పెంపకందారుల ప్రయోజనాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని ముఖ్యమైన వ్యవసాయ వస్తువుల దిగుమతులను పర్యవేక్షించడం.
- విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల (FDI) కు సంబంధించిన విషయాలలో వివిధ విభాగాలతో సమన్వయం.

- ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ ఒప్పందం అమలుపై తదుపరి చర్యలు తీసుకోవడంలో వాణిజ్య మంత్రిత్వ శాఖతో సమన్వయం.
- వాణిజ్యం మరియు ఆర్థిక మంత్రిత్వ శాఖలకు తెలియజేయాల్సిన కస్టమ్స్ మరియు ఎక్సైజ్ సుంకాలలో సవరణలకు సంబంధించి సూచనల కోసం వివిధ విభాగాలతో సమన్వయం.
- భారతదేశానికి సంబంధించిన అన్ని ద్వైపాక్షిక వాణిజ్య ఒప్పందాలలో భాగంగా భారతదేశానికి అందుబాటులో ఉన్న వస్తువుల వారీగా మార్కెట్ అవకాశాలను గుర్తించడం.

3.13. వ్యవసాయం-ఎగుమతులు:

వ్యవసాయ వస్తువుల ఎగుమతి ఉత్పత్తిదారులకు విస్తృత అంతర్జాతీయ మార్కెట్ ప్రయోజనాన్ని పొందేందుకు సహాయపడుతుంది. పెద్ద మొత్తంలో ఎగుమతి చేయబడిన పంటలు బియ్యం, పంచదార మరియు సుగంధ ద్రవ్యాల విస్తీర్ణంలో గణనీయమైన పెరుగుదలను మరియు ఉత్పత్తి వృద్ధి రేటును సాధించాయి. అదేవిధంగా, భారతదేశం బియ్యం, సుగంధ ద్రవ్యాలు, పత్తి, ఆయిల్ మీల్ కేక్, ఆముదం, కాఫీ, జీడిపప్పు, టీ, తాజా కూరగాయాలు మరియు చెరుకు లాంటి పంటలలో ముఖ్యమైన వ్యవసాయ ఎగుమతిదారుగా ఉద్భవించింది. WTO యొక్క వాణిజ్య గణాంక రివ్యూ (2022) ప్రకారం, 2021వ సంవత్సరం ప్రపంచ వ్యవసాయ వాణిజ్యంలో భారతదేశ వ్యవసాయ ఎగుమతులు మరియు దిగుమతుల వాటా వరుసగా 2.4% మరియు 1.7%. అదేవిధంగా ప్రపంచ వ్యవసాయ ఎగుమతిదారులలో భారతదేశం 10వ ర్యాంక్‌లో ఉన్నది. భారతదేశం యొక్క మొత్తం సరుకుల ఎగుమతులలో వ్యవసాయ ఎగుమతుల వాటా 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 11.9%.

2020-21వ ఆర్థిక సంవత్సరంతో పోలిస్తే, 2021-22వ సంవత్సరంలో వ్యవసాయ మరియు అనుబంధ ఎగుమతులు 20.79% పెరిగి రూ.3,74,611.64 కోట్లు. 2020-21వ సంవత్సరంలో వ్యవసాయ మరియు అనుబంధ ఎగుమతుల పెరుగుదల ప్రధానంగా గోధుమలు 279.71%, పాల ఉత్పత్తులు 98.40%, గురాం భోజనం 71.41%, చక్కెర 66.17%, జీడిపప్పు 66.17% ఎగుమతుల పెరుగుదల కారణంగా ఉత్పత్తిలో మార్పులు వచ్చాయి. అదేవిధంగా ఇతర తృణ ధాన్యాలు 56.0%, ముడి పత్తి, వ్యర్థాలు 50.39% మిల్లింగ్ ఉత్పత్తులు 48.54%, కాఫీ 42.59%, ఇతర ప్రాసెస్ చేసిన ఉత్పత్తులు 36.11% మరియు పప్పులు 36.66%.

3.14. వస్తువుల మరియు సేవల పన్ను (GST):

వస్తువుల మరియు సేవల పన్ను (GST) అన్ని కేంద్ర పరోక్ష పన్నులు, ఎక్సైజ్ సుంకం, కౌంటర్ వైలింగ్ డ్యూటీ మరియు సర్వీస్ పన్ను మరియు రాష్ట్ర పరోక్ష పన్నులు, విలువ ఆధారిత పన్నులు (VAT), లగ్జరీ పన్నులు, ఎంట్రీ పన్నులు మరియు ఆక్ట్రామ్ మొదలగునవి కలపడం ద్వారా వస్తువుల మరియు సేవల సరఫరాపై లేదా రెండింటిపై ఒకే పన్నును GST ఊహించింది. అదేవిధంగా, చాలా ముడి వ్యవసాయ ఉత్పత్తులపై GST రేట్లు సున్నా శాతం వద్ద ఉన్నాయి. అంతేకాకుండా, చాలా వ్యవసాయ కార్యకలాపాలు మరియు సేవలకు కూడా GST విధించడం నుండి మినహాయింపు ఉన్నది. అయినప్పటికీ, ప్రాథమిక ప్రాసెస్ చేయబడిన వ్యవసాయ ఉత్పత్తులకు, GST రేటు 5.0% మరియు ద్వితీయ మరియు తృతీయ ప్రాసెస్ చేయబడిన ఉత్పత్తులకు GST రేటు 12.0% కొన్ని వ్యవసాయ యంత్రాలు లేదా భాగాలు మరియు ఎరువులపై GST రేటు 12.8% పరిధిలో ఉంటుంది.

3.15. వాణిజ్య ఒప్పందాలు:

ఉచిత వాణిజ్య ఒప్పందాలు / ప్రాధాన్య వాణిజ్య ఒప్పందాలు / సమగ్ర ఆర్థిక భాగస్వామ్య ఒప్పందాలు / సమగ్ర ఆర్థిక సహకారం మరియు భాగస్వామ్య ఒప్పందాలు ప్రాధాన్యత విధుల్లో వ్యాపార భాగాస్వాములతో ఎగుమతులకు అవకాశాలను అందిస్తాయి. ఇందులో దక్షిణాసియా ఫ్రీ ట్రేడ్ ఏరియా (SAFTA), ఆసియా పసిఫిక్ ట్రేడ్ అగ్రిమెంట్ (APTA), సౌత్ ఈస్ట్ ఏషియన్ నేషన్స్ అసోసియేషన్ (ASEAN) మొదలైన సంఘాలతో భారతదేశం ఒప్పందాలు కుదుర్చుకున్నది. అదేవిధంగా, అర్జెంటీనా, బ్రెజిల్, పరాగ్వే, ఉరుగ్వే, జపాన్, దక్షిణ కొరియా, మలేషియా, సింగపూర్, థాయిలాండ్, భూటాన్, నేపాల్, చిలీ మరియు శ్రీలకం మొదలైన దేశాలతో వాణిజ్య ఒప్పందాలు భారతదేశం చేసుకున్నది. అలాగే ఇటీవల కుదిరిన వాణిజ్య ఒప్పందాలు యునైటెడ్ అరబ్ ఎమిరెట్స్ (UAE) మరియు ఆస్ట్రేలియాతో ఉన్నాయి.

అదేవిధంగా యూరోపియన్ యూనియన్, థాయిలాండ్, బిమ్స్‌టెక్. ఫెరూ, ఇజ్రాయెల్, ఇరాన్, మారిషస్, న్యూజిలాండ్, కెనడా, యునైటెడ్ కింగ్‌డం (UK), కొరియా మరియు ఇండోనేషియాలతో వాణిజ్య ఒప్పంద చర్చలు కూడా వివిధ దశలలో చర్చలో ఉన్నాయి.

3.16. WTO సమావేశాలు-వ్యవసాయ ఒప్పందాలు:

వ్యవసాయ ఒప్పందాల అమలును వ్యవసాయంపై కమిటీ పర్యవేక్షిస్తుంది. WTO సభ్యులు, వారి కట్టుబాట్లు, బాధ్యతలను పాటించడం పర్యవేక్షించడం దీని ముఖ్య బాధ్యత. WTO సభ్యులందరితో కూడిన కమిటీ సాధారణంగా సంవత్సరానికి మూడు లేదా నాలుగు పర్యాయాలు సమావేశమౌతుంది. స్విట్జర్లాండ్‌లోని జెనీవాలో WTO లో వ్యవసాయంపై కమిటీ (COA) సమావేశాలలో వాణిజ్య విభాగం అధికారులు పాల్గొంటారు. భారత పప్పు ధాన్యాల విధానం, స్వల్పకాలిక రుణం, ఇన్‌పుట్ సబ్సిడీలు మరియు కనీస మద్దతు ధర (MSP) కి సంబంధించిన సమస్యలపై వాణిజ్య శాఖ సమన్వయంతో స్పందించారు. ముఖ్యంగా, WTO నోటిఫికేషన్ ప్రకారం భారతదేశం ఒక సంవత్సరంలో వర్తించే ఏదైనా నూతన లేదా సవరించిన దేశీయ వ్యవసాయ మద్దతు చర్యలను మన దేశానికి తెలియచేయాలి. అదేవిధంగా, దీనిని డొమెస్టిక్ సపోర్ట్ రూపంలో వార్షిక ప్రాతిపదికన WTO కు తెలియజేయాలి.

3.17. WTO-వాణిజ్య విధాన సమీక్షలు:

WTO తన సభ్యుల యొక్క వాణిజ్య విధాన సమీక్షను క్రమ వ్యవధిలో నిర్వహిస్తుంది. సభ్య దేశం యొక్క వాణిజ్య విధానాలు మరియు బహుళ పక్ష వాణిజ్య విభాగాలలో పద్ధతులను సమీక్షించడానికి, దేశ బాధ్యతలను అనుగుణంగా అంచనా వేయబడానికి భారతదేశం యొక్క చివరి వాణిజ్య విధాన సమీక్ష-2020వ సంవత్సరంలో జరిగింది. ఈ సమీక్ష అనునది మంత్రిత్వ శాఖల మధ్య సమన్వయం మరియు వివరణాత్మక తయారీ అవసరమయ్యే విస్తృతమైన నిర్వహణ. నివేదిక సమర్పణ తరువాత వివరణాత్మక ప్రశ్న, సమాధాన సెషన్స్ ఉంటాయి. తద్వారా భారతదేశం యొక్క వ్యవసాయ ఎగుమతిని బలోపేతం చేయడం కోసం విదేశాలలో మరియు ఆయా దేశాలలో వ్యవసాయ కణాల సృష్టి యొక్క ఒత్తిడితో, విదేశీ వ్యవహారాల మంత్రిత్వ శాఖ ద్వారా, వియత్నాం, అమెరికా, బంగ్లాదేశ్, చైనా మరియు యునైటెడ్ అరబ్ ఎమిరేట్స్ (UAE) మొదలైన దేశాలలో 15 భారతీయ మిషన్లలో అగ్రి-సెల్స్ సృష్టించబడినాయి. ముఖ్యంగా సౌదీ అరేబియా, ఇరాన్, మలేషియా, అర్జెంటీనా, సింగపూర్, ఉక్రెయిన్ మరియు బ్రెజిల్ వ్యవసాయ ఎగుమతులపై దృష్టి పెట్టడంలో సహాయపడతాయి. అదేవిధంగా, భారతీయ ఉత్పత్తుల కోసం ఆ దేశాలలో అందుబాటులో ఉన్న సామర్థ్యాన్ని ఉపయోగించుకుంటాయి. అలాగే అగ్రిసెల్స్ హోస్ట్

దేశాలలోని వివిధ వస్తువుల డిమాండ్ మరియు సరఫరాపై సమాచారాన్ని కూడా సంకలనం చేస్తుంది. వీటిని ఎగుమతిదారులు ఉపయోగించుకోవచ్చు.

3.18. పారిశ్రామిక రంగం–ఎగుమతి మరియు దిగుమతులు:

భారతదేశం గత రెండు సంవత్సరాల కాలంలో విపరీతమైన వృద్ధిని సాధించింది. 2022–23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో $ 4.8 బిలియన్ల తయారీ ఎగుమతులను చేరుకున్నది. భారతదేశ స్థూల దేశీయోత్పత్తి (GDP) లో 3.1% పెరిగినప్పటికీ, ప్రపంచానికి భారతదేశ ఎగుమతి సహకారం కేవలం 1.6% మాత్రమే మరియు ప్రస్తుత అవకాశాలను పరిశీలిస్తే ఇది అపారమైన పరిధిని, సామర్థ్యాన్ని కలిగి ఉన్నది. 2028వ సంవత్సరం నాటికీ, భారతదేశం $ 1 ట్రిలియన్ తయారీ ఎగుమతులను చేరుకుంటుందని అంచనా. భారతదేశ GDP లో తయారీ రంగం వాటా ప్రస్తుతం 15.6% నుండి 2031వ సంవత్సరం నాటికి 21.0% పెరుగుతుందని అంచనా వేయబడినది. అదేవిధంగా, భారతదేశంలో చౌకైన ఎగుమతిదారులకు రుణాన్ని అందుబాటులో ఉంచడానికి ప్రభుత్వం వడ్డీ సమీకరణ పథకాన్ని కూడా ప్రారంభించింది.

గత 9 ఏళ్ళుగా, భారతదేశం నుండి సరుకుల ఎగుమతులు దాదాపు $ 260–330 బిలియన్లుకు చేరుకున్నాయి. 2018–19వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో అత్యధికంగా $ 330 బిలియన్లు, 2027–28వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో సరుకుల ఎగుమతుల కోసం 1 ట్రిలియన్ డాలర్లు మరియు రాబోయే రెండు సంవత్సరాలలో $ 500 బిలియన్ల ఎగుమతుల లక్ష్యాన్ని ప్రభుత్వం నిర్దేశించింది. ముఖ్యంగా భారతీయ ఎగుమతులు ప్రధానంగా ముత్యాలు విలువైన రాళ్ళు మరియు ఆభరణాలు ఇవి మొత్తం ఎగుమతులలో 16.0% ఖనిజ ఇందనాలు, నూనెలు మరియు మైనం మరియు జిటుమిన పదార్థాలు 12.0% వాహనాలు, విడి భాగాలు మరియు ఉపకరణాలు దాదాపు 5.0%, అణురియాక్టర్లు, బాయిలర్లు, యంత్రాలు మరియు మెకానికల్ ఉపకరణాలు 5.0% మరియు సేంద్రీయ రసాయనాలు 4.0%. భారతదేశం యొక్క ప్రధాన ఎగుమతి భాగస్వాములు అమెరికా మొత్తం ఎగుమతులలో 15.0% యునైటెడ్ అరబ్ ఎమిరేట్స్ (UAE) 11.0%, హాంకాంగ్ 5.0%, చైనా 4.0%, సింగపూర్ 4.0% మరియు యునైటెడ్ కింగ్‌డమ్ 3.0%.

3.19. పారిశ్రామిక వృద్ధి పెంపొందించే కారకాలు:

భారతదేశంలో పారిశ్రామిక వృద్ధిని మరియు మద్ధతునిచ్చే కారకాలను ఈక్రింది విధంగా వివరించవచ్చును. అవి:

3.19.1. ఉత్పత్తి–లింక్డ్ ఇన్సెంటివ్ PLI పథకం:

భారత ప్రభుత్వం యొక్క ఉత్పత్తి–లింక్డ్ ఇన్సెంటివ్ (PLI) పథకం యొక్క విజయంతో భారతదేశం ప్రపంచంలోనే అత్యంత వేగంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న ఆర్థిక వ్యవస్థగా అవతరించడానికి సిద్ధంగా ఉన్నది. ఈ PLI పథకంలో ప్రోత్సాహకాలు 5 సంవత్సరాల కాలంలో రూ.1.97 లక్షల కోట్లు మరియు టెలికాం, ఎలక్ట్రానిక్స్, ఆటో విడి భాగాలు, అధునాతన బ్యాటరీలు, ఫార్మాస్యూటికల్ డ్రగ్స్ మరియు సోలార్ ఎనర్జీ కాంపోనెంట్స్ లాంటి 13 రంగాలను PLI నిర్వహిస్తుంది. అదేవిధంగా, PLI పథకం స్థానిక తయారీని మెరుగుపరుస్తుందని అంచనా వేసినందున ఇది ప్రభుత్వ ఆత్మ నిర్భర్ భారత్ ప్రచారానికి అనుగుణంగా ఉన్నది. PLI పథకం ద్వారా రూ.7,920 కోట్లు, అలాగే రూ.1,68,000 కోట్ల విలువైన ఉత్పత్తి పెరుగుదల రూ.64,400 కోట్లు ప్రత్యక్ష మరియు పరోక్ష ఆదాయాలు రూ.49,300 కోట్లు ఇప్పటికే ప్రభుత్వం వద్ద ఉన్నాయి. ఆవిధంగా PLI పథకం భారతదేశ ఎగుమతి రంగాన్ని పెంచుతుందని భావిస్తున్నారు.

3.19.2. విదేశాలలో సముపార్జనలు (Acquisitions Abroad):

అనుకూలమైన రాజకీయ వాతావరణం మరియు భారతీయ ఉత్పత్తులకు డిమాండ్ ఉన్న అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో విదేశీ సహకారం ద్వారా తయారు చేయబడిన వారి ఉత్పత్తులకు ఎగుమతి సామర్థ్యాన్ని పెంపొందించడానికి భారతీయ పారిశ్రామికవేత్తలచే విదేశాలలో జాయింట్ వెంచర్ సంస్థలను స్థాపించడం జరిగింది.

3.19.3. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDI):

భారతదేశం 2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో తన అత్యధిక వార్షిక FDI ల ద్వారా US $ 81.97 బిలియన్లను నమోదు చేసింది. $ 41 బిలియన్ల విలువైన 272 టేకాఫ్ ప్రతిపాదనలతో సహా మొత్తం 863 పెట్టుబడి ప్రాజెక్టులు $ 12.7 బిలియన్ల పెట్టుబడితో క్రియాశీల పరిశీలనతో ఉన్నాయి. ముఖ్యంగా, భారతదేశంలో దేశీయ, విదేశీ పెట్టుబడులను పెంచేందుకు ప్రభుత్వం పలు చర్యలను చేపట్టింది. అవి, కార్పొరేట్ పన్ను రేట్ల తగ్గింపు, NBFC లు మరియు బ్యాంకుల లిక్విడిటీ సమస్యలను సడలించడం, ఈజ్ ఆఫ్ డూయింగ్ బిజినెస్ మెరుగుపరచడం, FDI పాలసీ సంస్కరణలు, వర్తింపు భారం తగ్గింపు, పబ్లిక్ ప్రొక్యూర్‌మెట్ ఆర్డర్‌ల ద్వారా దేశీయ తయారీని పెంచే విధాన చర్యలు, దశల వారీ తయారీ కార్యక్రమం లాంటి పథకాలు ఇందులో ఉన్నాయి.

3.19.4. నాలెడ్జ్ బేస్డ్ మరియు ట్రస్ట్ సెక్టోరల్ గ్రోత్:

భారతదేశం ఫార్మా, కెమికల్స్, పారిశ్రామిక యంత్రాలు, ఎలక్ట్రానిక్స్, ఆటోమొబైల్ మరియు టెక్స్‌టైల్స్ రంగాలలో ప్రయోజనాలను కలిగి ఉన్నది. ముఖ్యంగా, అమెరికా కంపెనీల పునరావాసానికి సంబంధించి మొదటి నాలుగు గమ్య స్థానాలలో భారతదేశం ఒకటి.

3.19.5. చైనా నుండి దూరంగా మార్గాలను మళ్ళించడం:

ప్రభలమైన ప్రపంచ వినియోగ వస్తువుల డిమాండ్ మరియు కోవిడ్-19 మహమ్మారి సమయంలో చైనా నుండి వేగంగా దూరమవ్వడం భారతదేశం మరియు ఇతర దేశాల మధ్య వాణిజ్యాన్ని రికార్డు స్థాయికి పెంచింది. ఆవిధంగా, భారతదేశం నుండి అమెరికా దిగుమతుల ద్వారా అధిక భాగం నడపబడింది. చైనా ప్రపంచంలోనే అతి పెద్ద ఉత్పత్తి కేంద్రంగా కొనసాగుతుంది. అయితే సుంకం వైరుధ్యాలు, బీజింగ్ జీరో-కోవిడ్ విధానం నుండి ఆర్థిక ఒత్తిళ్ళు మరియు పెరుగుతున్న శ్రామికుల వ్యయాలు మొదలగునవి చైనా యొక్క ఆధిపత్య మార్కెట్ స్థానం నెమ్మదిగా దూరం అయినది. అదేవిధంగా, ఆటోమేషన్ మరియు కార్మికుల శిక్షణ కారణంగా పారిశ్రామిక ఉత్పాదకతలో మెరుగుదలలు భారతదేశంలో ఉత్పత్తి వ్యయాలను తగ్గించడంలో సహాయపడ్డాయి.

3.19.6. మేక్ ఇన్ ఇండియా:

25-09-2014వ సంవత్సరంలో మేక్ ఇన్ ఇండియా పథకాన్ని ప్రారంభించారు. దీని ముఖ్య ఉద్దేశ్యం పెట్టుబడిని సులభతరం చేయడానికి, నూతన ఆవిష్కరణలను ప్రోత్సహించడానికి, మౌళిక సదుపాయాలను ఉత్తమంగా నిర్మించడానికి తయారీ మరియు డిజైన్ మరియు ఆవిష్కరణలకు భారతదేశాన్ని కేంద్రంగా మార్చడానికి. భారతదేశ తయారీ రంగాన్ని ప్రపంచానికి బహిర్గతం చేసిన మొదటి వోకల్ ఫర్ లోకల్ కార్యక్రమాలలో ఇది ఒకటి. పారిశ్రామిక రంగం ఆర్థిక వృద్ధిని ఉన్నత పథకానికి తీసుకువెళ్ళేందుకు మరియు యువ శ్రామిక శక్తిలో పెద్ద సంఖ్యలో ఉపాధిని కల్పించే సామర్థ్యాన్ని మేక్ ఇన్

ఇండియా కలిగి ఉన్నది. అదేవిధంగా, భారతదేశం నుండి ఎగుమతి చేయు వివిధ పారిశ్రామిక ఉత్పత్తులను ఈ క్రింది విధంగా వివరించబడినది. అవి:

- ఇంజనీరింగ్ ఉత్పత్తులు
- పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు
- బంగారు ఆభరణాలు
- వ్యవసాయ ఎగుమతులు
- వస్త్రాలు
- ఆటోమొబైల్ ఉత్పత్తులు
- కెమికల్స్
- ఫార్మాసూటికల్ ఉత్పత్తులు
- ఇనుము మరియు ఉక్కు
- ఎలక్ట్రానిక్ ఉత్పత్తులు

3.20. సేవా రంగం-ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు:

2022-23వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో సేవల రంగం వేగంగా పుంజుకున్నది. 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 7.8% క్షీణతతో పోలిస్తే 8.4% పెరిగింది. భారత సేవల రంగం బలమైన వనరుగా ఉందరని, మరింత లాభపడేందుకు సిద్ధంగా ఉన్నదని చెప్పవచ్చు. ఎగుమతి సామర్థ్యంతో తక్కువ నుండి అధిక విలువ ఆధారిత కార్యకలాపాల వరకు, సేవల రంగం ఉపాధి, విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని సృష్టించడానికి, భారతదేశ బాహ్య స్థిరత్వానికి దోహదం చేయడానికి అవకాశం కల్పించింది.

3.20.1. సేవల వాణిజ్యం:

అభివృద్ధి చెందిన ఆర్థిక వ్యవస్థలలో ద్రవ్యోల్బణం తగ్గుముఖం పట్టడం వలన వేతనాలు పెరుగుతాయని, స్థానిక సోర్సింగ్ ఖరీదైనదిగా మారుతుందని, భారతదేశంతో సహా తక్కువ వేతన దేశాలకు ఔట్ సోర్సింగ్‌కు దారులు తెరుచుకుంటాయని 2023వ ఆర్థిక సర్వే పేర్కొన్నది. సేవల వాణిజ్యంలో భారతదేశం గణనీయమైన పాత్ర పోషిస్తుందని, 2021వ సంవత్సరంలో మొదటి 10 సేవల ఎగుమతులు ఏప్రియల్-డిసెంబర్-2022వ సంవత్సర కాలం మధ్య 27.7% వృద్ధిని నమోదు చేశాయి. సేవల ఎగుమతులలో, సాఫ్ట్‌వేర్ ఎగుమతులు కోవిడ్-19 మహమ్మారి సమయంలో, ప్రస్తుత భౌగోళిక రాజకీయ అనిశ్చితుల మధ్య సాపేక్షంగా స్థితి స్థాపకంగా ఉన్నాయి. డిజిటల్ మద్దతు, క్లౌడ్ సేవలు, నూతన సవాళ్ళను తీర్చే మౌళిక సదుపాయాల ఆధునికరణకు అధిక డిమాండ్ ఉన్నది.

3.20.2. సేవల రంగంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDI):

UNCTAD ప్రపంచ పెట్టుబడుల రిపోర్ట్ 2022వ సంవత్సరం ప్రకారం FDI లను స్వీకరించే టాప్-20 దేశాలలో భారతదేశం 7వ స్థానంలో ఉన్నది. 2022వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో సేవల రంగంలో 7.1 బిలియన్ డాలర్ల FDI ఈక్విటీలతో సహా భారతదేశానికి అత్యధికంగా 84.8 బిలియన్ డాలర్లు. FDI ల ద్వారా పెట్టుబడులను సులభతరం చేయడానికి, జాతీయ

సింగిల్ విండో వ్యవస్థను ప్రారంభించడం, పెట్టుబడిదారులు, పారిశ్రామిక వేత్తలు, వ్యాపారాలకు అవసరమైన ఆమోదాలు, అనుమతుల కోసం సింగిల్-స్టాప్ పరిష్కారం లాంటి వివిధ చర్యలను ప్రభుత్వం చేపట్టింది.

3.20.3. పర్యాటకం-హోటల్ పరిశ్రమ:

2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరం చివరిలో భారతదేశం అన్ని సాధారణ అంతర్జాతీయ విమానాలను పూర్తి సామర్థ్యంతో తిరిగి ప్రారంభించడంతో ఏప్రిల్, నవంబర్ 2022వ సంవత్సరం మధ్య దేశంలో మొత్తం విమానాల ప్రయాణాలు 52.9% పెరిగాయి. అంతేకాకుండా, కోవిడ్-19 తరువాత భారతదేశ పర్యాటక రంగం కూడా పునరుద్ధరణ సంకేతాలను అందుకున్నది. ముఖ్యంగా, మెడికల్ టూరిజం అసోసియేషన్ విడుదల చేసిన మెడికల్ టూరిజం సూచిక FY-21లో ప్రపంచంలోని టాప్-46 దేశాలలో భారతదేశం 10వ స్థానంలో ఉన్నది. వైద్య చికిత్స కోసం భారతదేశాన్ని సందర్శించాలనుకునే పర్యాటకుల కోసం ఆయుష్ వీసా, నేషనల్ స్ట్రాటజీ ఫర్ సస్టైనబుల్ టూరిజం అండ్ రెస్పాన్సిబుల్ ట్రావెలర్ క్యాంపెయిన్ ప్రారంభించారు. స్వదేశ్ దర్శన్ 2.0 పథకాన్ని ప్రవేశపెట్టడం, హీల్ ఇన్ ఇండియా లాంటి ఇటీవలి కార్యక్రమాలు ప్రపంచ వైద్య పర్యాటక మార్కెట్లో పెద్ద వాటాను కలిగి ఉన్నాయి.

3.21. ముగింపు:

కోవిడ్ ప్రభావంతో తిరోగమన పరిస్థితిని ఎదుర్కొన్న భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ 2021-22వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో పుంజుకుని అభివృద్ధి పథంలో పయనిస్తుంది. పెట్టుబడుల ప్రవాహం పెరగడంతో దేశ విదేశీ మారక నిల్వలు గణనీయంగా పెరిగాయి. ముఖ్యంగా దేశంలో ఆర్థిక కార్యక్రమాలు పుంజుకోవడం, విదేశాలలో డిమాండ్ పెరగడంతో దేశ ఎగుమతులు, దిగుమతులు పెరిగాయి. 2021వ సంవత్సరం ఏప్రిల్-నవంబర్ మధ్య అమెరికా, UAE చైనా దేశాలకు అధికంగా ఎగుమతులు జరిగాయి. చైనా, UAE, అమెరికా దేశాల నుండి దిగుమతులు అధికంగా జరిగాయి. పర్యాటక ఆదాయం తగ్గినప్పటికీ సాఫ్ట్‌వేర్ మరియు వ్యాపార లావాదేవీలు పెరిగాయి. దీనితో కోవిడ్-19 పూర్వ స్థితికి మించి రాబడులు, చెల్లింపులు జరిగాయి. ఇతర దేశాలతో పోల్చినట్లయితే ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థలో భారతదేశం యొక్క సహకారం చాలా తక్కువగా ఉన్నది. ఈ పరిస్థితిని అధిగమించడానికి మరియు విదేశీ వాణిజ్యం పరంగా ప్రపంచంలో గౌరవనీయమైన స్థానాన్ని చేరుకోవడానికి తెలివైన విధానాలను అనుసరించాలి. అదేవిధంగా, భారతదేశం క్రమంగా పురోగమిస్తుంది. ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తిలో స్వయం సంవృద్ధి సాధించడంతో పాటు అనేక ఇతర రంగాలలోనూ అగ్రగామిగా నిలుస్తుంది. భారతదేశం సేవల రంగంలో తన బలమైన స్థానాన్ని నిలుపుకోవడం మరియు ఇతర రంగాలలో విజయాన్ని సాధించడంపై దృష్టి సారించడం వలన, అది కచ్చితంగా ప్రపంచవ్యాప్తంగా విదేశీ వాణిజ్యంలో అగ్రస్థానానికి చేరుకోగలదు.

బలహీనమైన గ్లోబల్ డిమాండ్ మరియు శ్రమ సాంద్రత రంగాలలో పోటీతత్వాన్ని కోల్పోవడం వలన వృద్ధి క్షీణించింది. ప్రధానంగా INR (భారత రూపాయి) పెరిగనప్పటికీ సరుకుల ఎగుమతులు క్షీణించాయి. INR / USD (అమెరికా డాలర్) మారకం రేట్ ఏప్రియల్ 2022వ సంవత్సరంలో 76.16 నుండి ఏప్రియల్-2023వ సంవత్సరం నాటికి 82.18 కి పెరిగింది అని GTRI సహవ్యవస్థాపకుడు అజయ్ శ్రీవాస్తవ వివరించాడు. ఉక్రెయిన్‌లో కొనసాగుతున్న యుద్ధం, అధిక ద్రవ్యోల్బణం, కఠినమైన ద్రవ్య విధానం మరియు ఆర్థిక అనిశ్చితి లాంటి అనేక కారణాల వలన 2023వ సంవత్సరంలో ప్రపంచ వాణిజ్య దృక్పథం బలహీనంగా ఉన్నదని అభిప్రాయపడ్డారు. అదేవిధంగా, విదేశీ వాణిజ్యం ఆధునిక ప్రపంచంలో ఒక అనివార్యమైన భాగం మరియు ఏ దేశం విదేశీ వాణిజ్యానికి దూరంగా ఉండకూడదు. వస్తువులు మరియు సేవలను

దిగుమతి చేసుకోవడం మరియు ఎగుమతి చేయడం ద్వారా ఆయా దేశాలు ఆర్థిక వృద్ధిని సాధిస్తాయి. ఇది ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థ సజావుగా సాగేందుకు సహాయపడుతుంది. ముఖ్యంగా అభివృద్ధి చెందిన దేశానికి మంచి విదేశీ వాణిజ్యంతో నిమగ్నమైన దేశాలు దాని ప్రాముఖ్యతను బాగా అర్థం చేసుకుంటాయి. అందుకే దేశాలు ఇప్పుడు దేశీయ మరియు విదేశీ పరిస్థితులను క్షుణ్ణంగా పరిగణనలోకి తీసుకుని బాగా అభివృద్ధి చెందిన విదేశీ వాణిజ్య వ్యూహాన్ని కలిగి ఉన్నాయి.

3.22. మాదిరి పరీక్షా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) విదేశీ వాణిజ్యం అనగానేమి? భారతదేశంలో విదేశీ వాణిజ్యాన్ని గురించి చర్చించారు?
2) విదేశీ వాణిజ్యం వివిధ వృద్ధి దశలను గురించి వివరించండి?
3) భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్య నిర్మాణాన్ని గురించి విశదీకరించండి?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్యం గురించి వివరించండి?
2) భారతదేశ విదేశీ వాణిజ్యం వృద్ధిని వివరించండి?

3.23. ఆచూకి గ్రంథాలు:

1) జాన్ K.C.; కెవిన్, S (2004). భారతదేశం యొక్క సాంప్రదాయ ఎగుమతులు; పనితీరు మరియు అవకాశాలు, న్యూఢిల్లీ. న్యూ సెంచరీ పబ్లికేషన్స్ P. 59, ISBN 81-7708-062-8.
2) హల్డ్‌మాన్, ఇల్వానా (1999). విదేశీ వాణిజ్య నిర్మాణం. జర్నల్ ఆఫ్ ఎకనామిక్ ప్రాస్పెక్టివ్స్ 13 (2): PP 121-144.
3) ఛారిస్ ఆల్డెన్ మరియు మార్కో అంటానియా V. (2005). ద న్యూ డిప్లొమాసి ఆఫ్ సౌత్; సౌత్ ఆఫ్రికా, బ్రెజిల్ మరియు ఇండియా, Vol. 26, No. 7, 3వ ప్రపంచ త్రైమాసికం PP 1077-95.
4) గౌండే; K కృష్ణ, P (2003). ద పొలిటికల్ ఎకానమి ఆఫ్ ట్రేడ్ పాలసీ: ఎంప్రికల్ అప్రోచ్, హ్యాండ్‌బాల్ ఆఫ్ ఇంటర్నేషనల్ ట్రేడ్ ప్రచురణ, PP 213-50.
5) పానగారియా, అరవింద్ (2004). భారతదేశ వాణిజ్య సంస్కరణలు: వృద్ధి, దృక్పథం భవిష్యత్తుపై ప్రభావం.

- డా।। షేక్. అమీర్

పాఠం - 4

నూతన వాణిజ్య విధానం - 1991 నుండి వాణిజ్య సంస్కరణల ప్రభావం

4.0. ఉద్దేశ్యాలు:

ఈ పాఠం పూర్తిగా చదివిన తరువాత విద్యార్థులు ఈక్రింది విషయాలను తెలుసుకోగలరు.

- ✦ భారతదేశ విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం
- ✦ భారతదేశం యొక్క విదేశీ వాణిజ్య విధానం ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడం ద్వారా దేశం యొక్క ఆదాయాన్ని పెంచుతుంది.
- ✦ వాణిజ్య విధానం ఆదేశం యొక్క చెల్లింపుల చట్టాన్ని మెరుగుపరచడంలో సహాయపడుతుంది.
- ✦ వాణిజ్య విధాన ద్వారా జాతీయాభివృద్ధి మరియు ఆర్థిక వృద్ధిని ప్రోత్సహిస్తుంది.
- ✦ ఆర్థిక కార్యకలాపాలను వేగవంతం చేయడం ద్వారా ప్రపంచ మార్కెట్ అవకాశాలను ఉపయోగించుకోవచ్చు.
- ✦ వాణిజ్య విధానం ద్వారా దీర్ఘకాలిక ఆర్థికవృద్ధి సాధించడానికి ముడిపదార్థాలు, వినియోగ వస్తువులు మరియు మూలధన వస్తువులను వృద్ధి చేయవచ్చును.
- ✦ వాణిజ్య విధానం ద్వారా అధిక నాణ్యత వినియోగ వస్తువులను సరసమైన ధరకు వినియోగదారులకు అందించవచ్చును.

విషయసూచిక

4.1. పరిచయం

4.2. వాణిజ్య విధానం సవాళ్ళు

4.3. నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానం-2023

4.4. నూతన వాణిజ్య విధానం-2023 లోని ప్రధాన అంశాలు

4.4.1. ప్రాసెస్ రీ-ఇంజనీరింగ్ మరియు ఆటోమేషన్

4.4.2. ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలు

4.4.3. ఎగుమతిదారుల గుర్తింపు

4.4.4. జిల్లాల ద్వారా ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడం

4.4.5. ప్రత్యేక రసాయనాలు, జీవులు, మెటీరియల్స్, పరికరాలు మరియు సాంకేతికతలు

4.4.6. ఈ-కామర్స్ ఎగుమతులను సులభతరం చేయడం

4.4.7. మూలధన వస్తువుల దిగుమతి ప్రోత్సాహం

4.4.8. అడ్వాన్స్ ఆథరైజేషన్ పథకం ద్వారా సులభతరం

4.4.9. వ్యాపార వాణిజ్యం

4.4.10. క్షమాభిక్ష పథకం

4.5. **విదేశీ వాణిజ్యంపై 1991 సంస్కరణల ప్రభావం**

4.5.1. సుంకాలు

4.5.2. సుంకం యేతర చర్యలు

4.5.3. యాంటి డంపింగ్

4.5.4. సేవల వాణిజ్యం

4.5.5. వాణిజ్య సౌలభ్యం

4.5.6. ఇతర ఎమర్జింగ్ వాణిజ్య విధాన సమస్యలు

4.6. **నూతన వాణిజ్య విధానంపై 1991 సంస్కరణల వాణిజ్య ప్రభావాలు**

4.7. **దిగుమతుల సరళీకరణ ప్రభావం**

4.8. **వాణిజ్యంపై ప్రభావం**

4.9. **ముగింపు**

4.10. **నమూనా ప్రశ్నలు**

4.11. **ఆచూకి గ్రంథాలు**

4.1 పరిచయం:

కోవిడ్ ప్రభావంతో తిరోగమన పరిస్థితిని ఎదుర్కొంటున్న భారత ఆర్థికవ్యవస్థ 2021-22 వ ఆర్థికసంవత్సరంలో పుంజుకుని అభివృద్ధి పథంలో పయనిస్తుంది దేశంలో ఆర్థిక కార్యక్రమాలు పుంజుకోవడం ఇతర దేశాలలో డిమాండ్ పెరగడంతో దేశ ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు పెరుగుతున్నాయి. 2015వ సంవత్సరంలో ప్రారంభించబడినప్పుడు ప్రస్తుత వాణిజ్య విదానానికి '5' సంవత్సరాల వ్యవధి ఇవ్వబడినది. విదేశీ వాణిజ్య విధానం 2015-20 సంవత్సరాల మధ్యకాలానికి ఏర్పాటు చేశారు. దీనిలో కోవిడ్-19 మహమ్మారి సమయంలో ప్రభుత్వం వాణిజ్య విధానాన్ని 2022-23వ సంవత్సరం వరకు పోడగించింది. ఎగుమతి మరియు దిగుమతి కార్యకలాపాలను సులభతరం చేయడంలో మరియు ఎగుమతి రంగం యొక్క పోటీతత్వాన్ని పెంచడంలో అవసరమైన అంతర్జాతీయ వాజిజ్య లావాదేవీలలో చట్టాలు, నిబంధనలు మరియు అభ్యాసాలను సమగ్రంగా నిర్వచించడం జరిగింది.

4.2. వాణిజ్య విధానం సవాళ్ళు:

2020 వ సంవత్సరంతో WTO ట్రేడ్ పాలసీ రివ్యూ ఆఫ్ ఇండియా భారతదేశం సుంకాలు, ఎగుమతి పరిమితులు, ఎగుమతి పన్నులు, యాంటిడంపింగ్ పన్నులు మరియు దిగుమతి లైసెన్సింగ్ లాంటి వాణిజ్య విధాన సాధనాలను విస్తృతంగా ఉపయోగిస్తుందని పేర్కొన్నది. ప్రముఖ ఆర్థికవేత్త అరవింద్ పనగారియా ప్రకారం, ఈ విధమైన సాధనాలు అంతర్జాతీయ వాణిజ్య వ్యవస్థలో అనిశ్చితులు మరియు వక్రీకరణలను ప్రేరేపిస్తాయి. తయారీ ఎగుమతులను పెంచడానికి అంతర్జాతీయ పెట్టుబడులను సమీకరించడం ద్వారా వాణిజ్యం మరియు పెట్టుబడిలో మరింత సమ్మేళనాన్ని పెంపొందించడం ద్వారా భారతదేశాన్ని పోటి ఎగుమతిదారులుగా మార్చడంలో నూతన వాణిజ్యవిధానం ముఖ్య పాత్ర వహిస్తుంది. ఆదరణలో

భారతదేశం తన విదేశీ పెట్టుబడి విధానాలను గణనీయంగా సరళీకరించి మరియు రక్షణ, ప్రసార క్యారేజ్ సేవలు, వ్యవసాయ కార్యకలాపాలు, టేలికమ్యూనికేషన్ సేవలు, బీమా – మరియు వియానాశ్రయాల లాంటి రంగాలలో 100.0 శాతం వరకు FDI ని అనుమతించింది. నాన్–షెడ్యూల్డ్ 2014 వ సంవత్సరం నుండి వాణిజ్య విధానం మరింత నిర్బంధంగా మారింది, అభివృద్ధి చెందుతున్న ప్రపంచ ఆర్థిక క్రమం నుండి నిర్బందం చేయబడినది. 2014–19 సంవత్సరాల మధ్య కాలంలో దిగుమతి సుంకాలు సగటున 9–13.3 శాతం నుండి 17.6 శాతానికి పెరిగాయి. అదేవిధంగా 2017 వ సంవత్సరంలో వస్తు, సేవా పన్నుల (GST) ని ప్రవేశపెట్టడం వలన దిగుమతి సుంకాలు గణనీయంగా పెరిగాయి. ప్రాథమిక దిగమతి సుంకానికి గతంలో జోడించిన అదనపు సుంకాలు మరియు ప్రత్యేక అదనపు సుంకాలు తొలగించబడ్డాయి. కౌంటర్ వైలింగ్ డ్యూటీ బదులుగా IGST లేవిని ప్రవేశపెట్టారు. దిగుమతులకు మాత్రమే వర్తించే 10.0 శాతం స్థాంఘీక సంక్షేమ సర్‌చార్జ్ అలాగే ఉంటుంది. ముఖ్యంగా FDI విధానాలను సరళీకరించడం, అదే సమయంలో దిగుమతి సుంకాలను పెంచడం వలన బలమైన వాణిజ్యం మరియు పెట్టుబడి బంధాలను పెపొందించే భారతదేశ సామర్థ్యాన్ని ప్రభావితం చేసే అసమానత ఎర్పడినది. అంతేకాకుండా, ఇది దేశంలో ఎగుమతి ఆధారిత FDI లను నిరుత్సాహపరుస్తుంది. ప్రపంచ విలువ గొలుసులలో తప్పిపోయిన లింక్‌లను ప్లగ్ చేయడానికి సాధ్యమయ్యే అవకాశాలను బలహీనపరుస్తుంది.

ప్రపంచ ఉత్పత్తి, వాణిజ్యం మరియు వస్తువులు మరియు సేవల వినియోగం యొక్క వేగవంతమైన డిజిటలైజేషన్ దేశాల వాణిజ్య పోటితత్వంపై తీవ్ర ప్రభావాన్ని చూపించి బలమైన డిజిటల్ నైపుణ్యాలు, అవగాహన మరియు సామర్థ్యాల అవసరానికి ఆజ్యం పోసింది. చైనా మరియు దక్షిణాఫ్రికా లాంటి ఇతర అభివృద్ధి చెందిన దేశాల కంటే భారతదేశం వెనుకబడి ఉన్న కీలక రంగాలలో ఇది ఒకటి, ఉదాహరణకు, భారతదేశం యొక్క సాంకేతిక వస్తువులు మరియు సేవల ఎగుమతులు. వాణిజ్యం కోసం డిజిటల్ అవస్థాపనను అభివృద్ధి చేయడం ద్వారా భారతదేశ వాణిజ్య పోటితత్వాన్ని పెంపోందించటంపై దృష్టి సారించి డిజిటల్ ఇన్‌ఫార్మడ్ విదేశీ వాణిజ్య విధానం ద్వారా కీలకమైన ఎగుమతి రంగాలలో డిజిటల్ సామర్థ్యాలు మరియు మౌలిక సదుపాయాలను రూపోందించడంలో ప్రభుత్వం కృషి చేయాలి.

4.3. నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానం–2023:

కేంద్ర వాణిజ్య మరియు పరిశ్రమలు, వినియోగదారుల వ్యవహారాలు, అహారం మరియు ప్రజాపంపిణి మరియు జౌళి శాఖ మంత్రి శ్రీ పియూష్ గోయల్ 31–03–2023న నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానాన్ని ప్రారంభించారు, ఇది చలన మరియు కాలానుగుణంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న అవసరాలకు అనుగుణంగా డెపెల్ ఎండ్‌గా ఉంచబడినది. ముఖ్యంగా సేవలు మరియు సరుకుల ఎగుమతులతో సహా భారతదేశం యొక్క మొత్తం ఎగుమతులు ఇప్పటికే US$760 బిలియన్లను దాటాయని అదేవిధంగా ఈ 2023 వ సంవత్సరం US$ 760 బిలియన్లను దాటవచ్చని అంచనా వేయబడినది. 06–08–2021 వ తేదీన ప్రధానమంత్రి శ్రీ నరేంద్రమోది ఎగుమతిదారులతో జరిపిన పరస్పర చర్చల వలన ఎగుమతులను పెంచడానికి మరియు ప్రపంచ విలువ గొలుసులో మరింత అధికంగా పాల్గొనేలా ఎగుమతిదారులను ప్రోత్సహించారు. అదేవిధంగా, ఎగుమతి కోసం ప్రతి అవకాశాన్ని స్వాధీనం చేసుకోవాలని మరియు సమర్థవంతంగా ఉపయోగించుకోవాలని అన్నారు. నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానానికి సంబంధించిన కీలక విధానం ఈ క్రింది నాలుగు స్తంభాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. అవి:

– ఉపశమనానికి ప్రోత్సాహకం

– సహకారం ద్వారా ఎగుమతి ప్రచారం. ఎగుమతిదారులు, రాష్ట్రాలు, జిల్లాలు, భారతీయ మిషన్‌లు

– వ్యాపారం చేయడం, లావాదేవీలా వ్యయం తగ్గింపు మరియు ఇ-ఇన్నియేటివ్‌లు

– ఎమర్జింగ్ ప్రాంతాలు, ఇ-కామర్స్ జిల్లాలను ఎగుమతి కేంద్రాలుగా అభివృద్ధి చేయడం.

నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానం-2023 అనునది ఎగమతులను సులభతరం చేసే పథాకాలు కొనసాగింపుపై ఆధారపడిన విధాన పత్రం, అదే విధంగా చురుకైన మరియు వాణిజ్య అవసరాలకు ప్రతిస్పందించే పత్రం. ఇది ముఖ్యంగా ఎగుమతిదారులతో నమ్మకం మరియు భాగస్వామ్యం సూత్రాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానం-2023 ప్రక్రియ రీ-ఇంజనీరింగ్ మరియు ఆటోమేషన్‌ను ఎగుమతిదారులకు సులభంగా వ్యాపారం చేయడానికి వీలు కల్పిస్తుంది. ఈ పాలసీ డ్యూయల్ యూజ్ హైఎండ్ టెక్నాలజీ ఐటమ్స్, ఇ-కామర్స్ ఎగమతిని సులభతరం చేయడం ఎగుమతి ప్రోత్సాహం కోరకు రాష్ట్రాలు మరియు జిల్లాలతో సహకరించడం లాంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న రంగాలపై దృష్టిసారిస్తుంది.

4.4. నూతన వాణిజ్య విధానం-2023 లోని ప్రధాన అంశాలు:

నూతన వాణిజ్య విధానం-2023 ప్రధాన అంశాలను ఈ క్రింది విధంగా వివరించవచ్చును.

అవి:

4.4.1. ప్రాసెస్ రీ-ఇంజనీరింగ్ మరియు ఆటోమేషన్:

నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానంలో వివిధ అమోదాల కోసం రిస్క్ మేనేజ్‌మెంట్ సిస్టమ్‌తో ఆటోమోటెడ్ IT విధానం ద్వారా ఎగమతిదారులపై అధిక విశ్వాసం ఉంచబడుతుంది. ఈ విధానం ఎగుమతి ప్రోత్సాహం మరియు అభివృద్ధి నొక్కి చెబుతుంది. సాంకేతిక ఇంటర్ఫేస్ మరియు సహకార సూత్రాల ఆధారంగా ప్రోత్సాహక పాలన నుండి సులభతరం చేసే పాలనకు వెళ్ళడం. అదే విధంగా విదేశీ వాణిజ్య విధానం - 2015 ద్వారా కొనసాగుతున్న అడ్వాన్స్ ఆథరైజేషన్, మూలధన వస్తువులు ఎగుమతి ప్రోత్సాహం (EPCG) మొదలైన కొన్ని పథకాల ప్రభావాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. అదేవిధంగా ఎగుమతిదారులను సులభతరం చేయడానికి గణనీయమైన ప్రాసెస్ రీ-ఇంజనీరింగ్ మరియు సాంకేతికత ఎనేబుల్‌మెంట్‌తో పాటు అవి కొనసాగుతాయి. ఈ నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానం-2023లో కాగిత రహిత, ఆన్‌లైన్ వాతావరణంలో ఇంప్లిమెంటేషన్ యంత్రాంగాన్ని క్రోడికరించాలి. ఇది గతంలోని ఈజ్ ఆఫ్ డూయింగ్ బిజినెస్ కార్యక్రమాలను రూపొందించి మరియు ఇతరులకు ఎగుమతి ప్రయోజనాలను పొందడాన్ని సులభతరం చేస్తుంది. ఎగుమతి ఉత్పత్తి కోసం సుంకం మినహాయింపు పథకాలు ప్రస్తుత విధానంలో మాన్యువల్ ఇంటర్‌ఫేస్ అవసరాన్ని తొలగిస్తూ, నియమ ఆధారిత IT విధాన వాతావరణంలో ప్రాంతీయ కార్యలయాల ద్వారా అమలు చేయబడుతాయి. అదేవిధంగా, అడ్వాన్స్ మరియు మూలధన వస్తువుల ఎగుమతి విధానం EPCG క్రింద ఇష్యూ, రీ-వాలిడేషన్ మరియు EO పొడిగింపుతో సహా అన్ని ప్రక్రియలు దశల వారీగా నియంత్రణ చేయబడతాయి. ప్రమాద నిర్వహణ ఫ్రేమ్‌వర్క్ ద్వారా గుర్తించబడిన కేసులు మాన్యువల్‌గా పరిశీలించబడతాయి. అయితే, మెజారీటి దరఖాస్తుదారులు ప్రారంభంలో ఆటోమేటిక్ మార్గంలో నియంత్రణ చేయబడతాయి. వ్యాపార ప్రక్రియల విశ్లేషణ, రూపకల్పనలను, కస్టమర్ సేవలను మెరుగుపరచడం, నిర్వహణ ఖర్చులు తగ్గించడం జరుగుతుంది. తద్వారా ప్రపంచ స్థాయి పోటీదారులుగా తయారవ్వడం జరుగుతుంది.

4.4.2. ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలు (Towns of Export Excellence):

విదేశీ వాణిజ్య విదానం 2015-20 (31-03-2022 వరకు పొడిగించబడినది) ప్రకారం 39 పట్టణాలు ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలు (TEE) గా గుర్తించబడినాయి. ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలు విదేశీ వాణిజ్య విధానంలోని పారా 1.35 (బి) ద్వారా ఈక్రింది ప్రయోజనాలను పొందవచ్చును. అవి:

- ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలలోని యూనిట్ల గుర్తింపు పొందిన సంఘాలు మార్కెటింగ్ సామర్థ్య బిల్డింగ్ మరియు సాంకేతిక సేవల కోసం ఎగుమతి ప్రమోషన్ ప్రాజెక్టుల కోసం ప్రాధాన్యతా ప్రాతిపదికన మార్కెట్ యాక్సెస్ ఇనిషియేటివ్ (MAI) పథకం ద్వారా ఆర్థిక సహాయాన్ని పొందవచ్చును.
- ఎగుమతి ప్రమోషన్ మూలధన వస్తువులు (EPCG) పథకం ద్వారా ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలలోని సాధారణ సేవల ప్రొవైడర్లు గుర్తింపు కోసం అర్హులు.
- DGFT ప్రాంతీయ కార్యాలయాల ద్వారా ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలు (TEE) విస్తరించిన ప్రయోజనాలు.
- వస్తువులను ఉత్పత్తి చేసే పట్టణాలు రూ.750 కోట్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ ఎగుమతులలో వృద్ధికి గల సంభావ్యత ఆధారంగా ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలు (TEE) గా గుర్తించబడతాయి. అయితే, చేనేత, హస్తకళ, వ్యవసాయం మరియు మత్స్య రంగంలో ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాల కోసం, థ్రెషోల్డ్ పరిమితి రూ. 150 కోట్లు.

పట్టిక 4.1. ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలు

క్రమ సంఖ్య	ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణం	రాష్ట్రం	ఉత్పత్తి	ప్రారంభించబడిన సంవత్సరం
1	త్రిపుర	తమిళనాడు	అల్లిన వస్తువులు	2003
2	లూథియానా	పంజాబ్	ఉన్ని దుస్తులు	2003
3	పానిపట్	హర్యానా	ఉన్ని దుప్పట్లు	2003
4	కాన్పూర్	కేరళ	చేనేత వస్త్రాలు	2004
5	కరుర్	తమిళనాడు	చేనేత వస్త్రాలు	2004
6	మధురై	తమిళనాడు	చేనేత వస్త్రాలు	2004
7	అరూర్, ఎజుపున్న కోడంరుత్తు కూటియతోడు	కేరళ	సముద్ర ఉత్పత్తులు	2004
8	జోద్‌పూర్	రాజస్థాన్	హస్త కళలు	2004
9	కేఖ్రా	ఉత్తరప్రదేశ్	చేనేత వస్త్రాలు	2004
10	దేవాస్	మధ్యప్రదేశ్	ఫార్మాస్యూటికల్స్	2006

11	అలెప్పి	కేరళ	కొబ్బరి ఉత్పత్తులు	2006
12	కోల్లం	కేరళ	జీడిపప్పు	2006
13	ఇండోర్	మధ్య ప్రదేశ్	సోయామీల్	2008
14	భిల్వారా	రాజస్థాన్	వస్త్రాలు	2009
15	సూరత్	గుజరాత్	రత్నాలు, ఆభరణాలు	2009
16	మాలిహబాద్	ఉత్తరప్రదేశ్	తోట పంటల ఉత్పత్తులు	2009
17	కాన్పూర్	ఉత్తరప్రదేశ్	తోలు ఉత్పత్తులు	2009
18	అంబూర్	తమిళనాడు	తోలు ఉత్పత్తులు	2009
19	జైపూర్	రాజస్థాన్	హస్త కళలు	2009
20	శ్రీనగర్	జమ్మూ-కాశ్మీర్	హస్త కళలు	2009
21	అనంతనాగ్	జమ్మూ-కాశ్మీర్	హస్త కళలు	2009
22	బార్మిర్	రాజస్థాన్	హస్త కళలు	2010
23	భివాండి	మహారాష్ట్ర	వస్త్రాలు	2010
24	ఆగ్రా	ఉత్తరప్రదేశ్	తోలు ఉత్పత్తులు	2010
25	ఫరిదాబాద్	ఉత్తరప్రదేశ్	గాజు అలంకరణలు	2011
26	భువనేశ్వర్	ఒరిస్సా	సముద్ర ఉత్పత్తులు	2011
27	అగర్తల	త్రిపుర	వెదురు మరియు హస్తకళలు	2011
28	అహ్మదాబాద్	గుజరాత్	వస్త్రాలు	2012
29	కొల్హాపూర్	మహారాష్ట్ర	వస్త్రాలు	2012
30	షాహరాన్పూర్	ఉత్తరప్రదేశ్	హస్త కళలు	2012
31	మోర్బి	గుజరాత్	సిరామిక్ మరియు శానిటరీ ఉత్పత్తులు	2013
32	గుర్గావ్	హర్యానా	అపేరల్	2013
33	టూటికోరిన్	తమిళనాడు	సముద్ర ఉత్పత్తులు	2014

34	విశాఖపట్టణం	ఆంధ్రప్రదేశ్	సముద్ర ఉత్పత్తులు	2014
35	భీమవరం	ఆంధ్రప్రదేశ్	సముద్ర ఉత్పత్తులు	2015
36	పానిపట్	హర్యానా	కార్పెట్లు	2018
37	బాహడోహి	ఉత్తరప్రదేశ్	కార్పెట్లు	2018
38	పొల్లాచి	తమిళనాడు	కొబ్బరి ఉత్పత్తులు	2010
39	నొయిడా	ఉత్తరప్రదేశ్	వస్త్రాలు	2020

నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానంలో నాలుగు నూతన పట్టణాలు, అవి, ఫరీదాబాద్, మీర్జాపూర్, మొరాదాబాద్ మరియు వారణాసిలను ప్రస్తుతం ఉన్నా 39 పట్టణాలకు అదనంగా ఎగుమతి ఎక్స్‌లెన్స్ (TEE) పట్టణాలుగా గుర్తించబడినాయి. MAI పథకంలో అదనపు ఎగుమతి ఎక్స్‌లెన్స్ (TEE) లు ఎగుమతి ప్రోత్సాహక నిధులకు ప్రాధాన్యత కలిగి ఉన్నాయి. అదే విధంగా మూలధన వస్తువుల ఎగుమతి ప్రోత్సాహకం (EPCG) పథకం ద్వారా ఎగుమతి చేయుటకు కామన్ సర్వీస్ ప్రొవైడర్ (CSP) ప్రయోజనాలను పొందగలుగుతారు. ఈ జోడింపు చేనేత, హస్తకళలు మరియు కార్పెట్ల ఎగుమతులను పెంచుతుందని భావిస్తున్నారు.

4.4.3. ఎగుమతిదారుల గుర్తింపు:

ఎగుమతి పనితీరు ఆధారంగా స్టేటస్‌తో గుర్తింపుపొందిన ఎగుమతి సంస్థలు ప్రస్తుతం ఉత్తమ-ప్రయత్నాలు ప్రాతిపదికన సామర్థ్యాన్ని పెంపొందించే కార్యక్రమాలలో భాగస్వాములుగా ఉంటాయి. ప్రతి ఒక్కటి నేర్పండి, చొరవ లాగానే, ఆసక్తిగల వ్యక్తులకు మోడల్ పాఠ్యాంశాల ఆధారంగా వాణిజ్య సంబంధిత శిక్షణను అందించడానికి 2-నక్షత్రాలు మరియు అంతకంటే అధిక హోదా కలిగిన వారు ప్రోత్సహించబడతారు. ఇవి 2030 వ సంవత్సరానికి ముందు **$5** ట్రిలియన్ ఆర్థిక వ్యవస్థకు సేవలను అందించగల నైపుణ్యం గల మానవశక్తి సమూహాన్ని నిర్మించడంలో భారతదేశానికి సహాయం చేస్తుంది. అదేవిధంగా ఎగుమతి చేసే మరిన్ని సంస్థలు 4 మరియు 5 నక్షత్రాల రేటింగ్‌లను సాధించేందుకు వీలుగా గుర్తింపు నిబంధనలు తిరిగి ప్రారంభించబడినాయి. తద్వారా ఎగుమతి మార్కెట్లలో మెరుగైనా బ్రాండింగ్ అవకాశాలకు దారితీసింది.

4.4.4. జిల్లాల ద్వారా ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడం:

నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానంలో రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలతో భాగస్వామ్యాన్ని నిర్మించడం మరియు జిల్లా స్థాయిలో ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడానికి మరియు అట్టడుగు స్థాయి వాణిజ్య పర్యావరణ వ్యవస్థ అభివృద్ధిని వేగవంతం చేయడానికి జిల్లాలను ఎగుమతి కేంద్రాలుగా (DEH) వృద్ధి చేయు లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నది. ముఖ్యంగా ఎగుమతి యోగ్యమైన ఉత్పత్తులు మరియు సేవలను గుర్తించడానికి మరియు జిల్లా స్థాయిలో ఆందోళనలను పరిష్కరించడానికి ప్రయత్నాలు ఒక సంస్థాగత యంత్రాంగం ద్వారా చేయబడతాయి. రాష్ట్ర ఎగుమతి ప్రొత్సహక కమిటీ మరియు జిల్లా స్థాయిలో వరుసగా జిల్లా ఎగుమతి ప్రొత్సహక కమిటీ మరియు జిల్లా నిర్దిష్ట ఎగుమతి కార్యచరణ ప్రణాళికలు సిద్ధం చేయడానికి జిల్లాలో గుర్తించబడిన ఉత్పత్తులు మరియు సేవల ఎగుమతిని ప్రొత్సహించడానికి ప్రతి జిల్లా నిర్దిష్ట వ్యూహాన్ని అమలు చేస్తుంది.

4.4.5. ప్రత్యేక రసాయనాలు, జీవులు, మెటీరియల్స్, పరికరాలు మరియు సాంకేతికతలు (SCOMET):

ఎగుమతి నియంత్రణ పాలన దేశాలతో దాని ఏకీకరణ బలపడుతున్నందున భారతదేశం ఎగుమతి నియంత్రణ పాలనపై అధిక ప్రాధాన్యతనిస్తుంది. వాటాదారుల మధ్య SCOMET గురించి విస్తృత అవగాహన ఏర్పరుస్తుంది. భారతదేశం కుదుర్చుకున్న అంతర్జాతీయ ఒప్పందాలు మరియు ఒప్పందాలను అమలు చేయడానికి విధాన పాలన మరింత పటిష్టంగా తయారవుతుంది. బలమైన ఎగుమతి నియంత్రణ వ్యవస్థ భారతదేశం నుండి SCOMET ద్వారా నియంత్రణ వస్తువులు మరియు సాంకేతికతలను ఎగుమతిచేసేందుకు వీలు కల్పిస్తూనే భారతదేశ ఎగుమతిదారులకు ద్వంద్వ వినియోగ హైఎండ్ వస్తువులు మరియు సాంకేతికతలను భారతదేశం అందిస్తుంది.

4.4.6. ఈ-కామర్స్ ఎగుమతులను సులభతరం చేయడం:

ఈ-కామర్స్ ఎగుమతులు ఒక ఆశాజనం వర్గం దీనికి సాంప్రదాయ ఆఫ్‌లైన్ వాణిజ్యం నుండి విభిన్నమైన విధాన జోక్యాలు అవసరం. వివిధ అంచనాల ప్రకారం 2030వ సంవత్సరం నాటికి $200 నుండి $300 బిలియన్ల పరిధిలో ఈ-కామర్స్ ఎగుమతి సామర్థ్యాన్ని సూచిస్తున్నాయి. నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానం-2023లో ఈ-కామర్స్ హబ్‌లను స్థాపించే ఉద్దేశాలు మరియు రోడ్‌మ్యాప్‌ను చెల్లింపు సయోధ్య, బుక్ కీపింగ్, రిటర్న్ పాలసీ మరియు ఎగుమతి అర్హతలను వివరిస్తుంది. ప్రారంభ సూచికగా నూతన విదేశీ విధానంలో కోరియర్ ద్వారా ఈ - కామర్స్ ఎగుమతులపై సరుకుల పరిమితి రూ.5 లక్షల నుండి రూ.10 లక్షలకు పెంచబడినది. ఎగుమతిదారుల అభిప్రాయాన్ని బట్టి, ఈ పరిమితి మరింత సవరించబడుతుంది లేదా చివరకు తీసివేయబడుతుంది. ICEGATE తో కొరియర్ మరియు తపాల ఎగుమతులు నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానంలో ప్రయోజనం పొందేందుకు ఎగుమతిదారులను అనుమతిస్తుంది.

4.4.7. మూలధన వస్తువుల దిగుమతి ప్రోత్సాహం (Export Promotion Capital Goods):

- ఎగుమతి ఉత్పత్తి కోసం జీరో కస్టమ్స్ సుంకం వద్ద మూలధన వస్తువుల దిగుమతిని అనుమతించే EPCG పథకం మరింత హేతుబద్ధీకరించబడుతుంది. ఈ పథకంలోని కొన్ని కీలక అంశాలను క్రింది విధంగా వివరించవచ్చును.
- ప్రధానమంత్రి మెగా ఇంటిగ్రేటేడ్ టెక్స్‌టైల్ రీజియన్ మరియు అపెరల్ పార్క్ (PMMITRA) పథకం ఉమ్మడి సేవ ప్రొవైడర్ (CSP) మూలధన వస్తువుల ఎగుమతి ప్రొత్సహం (EPCG) ద్వారా ప్రయోజనాలను క్లెయిమ్ చేయడానికి అదనపు పథకంగా జోడించబడినది.
- డెయిరీ సగటు ఎగుమతి బాధ్యతను నిర్వహించడం నుండి మినహాయించాలి. తద్వారా సాంకేతికతను వృద్ధి చేయుటకు పాడి పరిశ్రమకు మద్దతు ఇవ్వాలి.
- అన్ని రకాలు బ్యాటరీ విద్యుత్తు వాహనాలు (BEV) వర్టికల్ ఫార్మింగ్ పరికరాలు, మురుగునీటి శుద్ధి మరియు రీసైక్లింగ్, రెయిన్‌వాటర్ హార్వెస్టింగ్ విధానం, రెయిన్ వాటర్ ఫిల్టర్‌లు మరియు గ్రీన్ హైడ్రోజన్ సాంకేతిక ఉత్పత్తులను అభివృద్ధి చేయడం ద్వారా కూడా చాలా లబ్ది కలుగుతుంది.

4.4.8. అడ్వాన్స్ ఆథరైజేషన్ పథకం ద్వారా సులభతరం:

DTA యూనిట్ల ద్వారా యాక్సెస్ చేయబడిన అడ్వాన్స్ ఆథరైజేషన్ పథకం ఎగుమతి వస్తువులను ఉత్పత్తి చేయడానికి అవసరమైన ముడిపదార్థాలను సుంకం రహిత దిగుమతులకు అనుమతిస్తుంది అదే విధంగా EOU మరియు SEZ పథకాలకు

సమానమైన స్థాయిలో గుర్తిస్తుంది. అయినప్పటికి DTA యూనిట్ దేశీయ మరియు ఎగుమతి ఉత్పత్తికి పనిచేసే సౌలభ్యాన్ని కలిగి ఉంటుంది. పరిశ్రమ మరియు ఎగుమతి ప్రోత్సాహక కౌన్సిల్‌లతో పరస్పర చర్యల వలన, ప్రస్తుత నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానంలో కొన్ని సులభతర నిబంధనలు జోడించబడినాయి. అవి:

- ప్రత్యేక అడ్వాన్స్ ఆథరైజేషన్ పథకం ఎగుమతి ఆర్డర్‌ల సత్వర అమలును సులభతరం చేయడానికి స్వీయ డిక్లరేషన్ ప్రాతిపదికన Hand Book of Procedure యొక్క పారా 4.07 ద్వారా దుస్తులు మరియు దుస్తుల రంగాన్ని ఎగుమతి చేయడానికి పొడిగించబడినది.
- ఇన్‌పుట్ మరియు అవుట్‌పుట్ నిబంధనల స్థిరీకరణ కొసం స్వీయ డిక్లరేషన్ పథకం యొక్క ప్రయోజనాలు ప్రస్తుతం అధీకృత ఆర్థికఆపరేటర్‌లతో పాటు 2-నక్షత్రాలు మరియు అంతకంటే అధిక హోదా కలిగిన వారికి విస్తరించబడ్డాయి.

4.4.9. వ్యాపార వాణిజ్యం:

భారతదేశాన్ని మర్చెంటింగ్ ట్రేడ్ హబ్‌గా అభివృద్ధి చేయడానికి నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానం-2023 వ్యాపార వాణిజ్యానికి సంబంధించిన నిబంధనలను ప్రవేశపెట్టింది. ఎగుమతి విధానంలో నిరోధిత మరియు నిషేధించబడిన వస్తువుల వ్యాపారం సాధ్యమౌతుంది. భారతీయ ఓడరేవులను తాకకుండా భారతీయ మధ్యవర్తి ప్రమేయం లేకుండా ఒక విదేశీ దేశం నుండి మరొక విదేశీ దేశానికి వస్తువులను రవాణా చేయడం వ్యాపార వాణిజ్యం. ఇది రిజర్వ్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా (RBI) మార్గదర్శకాలకు లోబడి ఉంటుంది మరియే కాలక్రమేణా నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానం దుబాయ్, సింగపూర్ మరియే హాంకాంగ్ లాంటి ప్రదేశాలలో కనిపించే విధంగా GIFT (Gujarat International Finance Tec-City) నగరం మొదలైన కొన్ని ప్రదేశాలను ప్రధాన వ్యాపార కేంద్రాలుగా మార్చడానికి భారతీయ పారిశ్రామికవేత్తలను అనుమతిస్తుంది.

4.4.10. క్షమాభిక్ష పథకం:

ఎగుమతిదారులు ఏదుర్కొంటున్న సమస్యలను తగ్గించడంలో సహాయపడడానికి వాజ్యాన్ని తగ్గించడానికి మరియు విశ్వాస ఆధారిత సంబంధాలను పెంపొందించడానికి ప్రభుత్వం కట్టుబడి ఉన్నది. వివాద్ సే విశ్వాస్‌కు అనుగుణంగా పన్ను వివాదాలను సామరస్యంగా పరిష్కరించడానికి ప్రభుత్వం నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానం - 2023 ద్వారా ప్రత్యేక వన్-టైమ్ అమ్నెస్టీ పథకాన్ని ప్రవేశపెడుతుంది. అదే విధంగా మూలధన వస్తువుల ఎగుమతి ప్రోత్సాహక (EPCG) పథకం ద్వారా తమ యొక్క బాధ్యతలను నెరవేర్చలేపోయినా ఎగుమతిదారులకు ఉపశమనం అందించడానికి ఈ పథకం ఉద్దేశించబడినది. అడ్వాన్స్ ఆథరైజేషన్లు మరియు పెండింగ్‌లో ఉన్న కేసులతో అనుబంధించబడిన అధిక సుంకం మరియు వడ్డీ వ్యయాల భారం ఉన్నవారు ఎగుమతి ఆబ్లికేషన్ (EO) కి అనుగుణంగా డిఫాల్ట్‌గా ఉన్న అన్ని పెండింగ్ కేసులకు అనులోమానుపాతంలో మినహాయించబడిన అన్ని కస్టమ్స్ సుంకాల చెల్లింపు పై క్రమబద్దీకరించబడతాయి నెరవేరని ఎగుమతి బాధ్యత అదనపు కస్టమ్స్ డ్యూటి మరియు ప్రత్యేక అదనపు కస్టమ్స్ డ్యూటిలో ఏ విధమైన వడ్డీ చెల్లించబడదు. మరియు ఈ విధానం ఎగుమతిదారులకు ఉపశమనం కలిగించే అవకాశం ఉన్నది.

4.5. విదేశీ వాణిజ్యంపై 1991 సంస్కరణల ప్రభావం:

భారతదేశానికి అవసరమైన మరియు సాధించిన మార్పుల ప్రకారం విదేశీ వాణిజ్య విధానం కష్టమైన పరివర్త. ఏది ఏమైనప్పటికి 1991వ సంవత్సరం నుండి భారతదేశం చేసిన విధంగా గణనీయమైన విధాన సంస్కరణలను చేపట్టిన అనేక

ఇతర దేశాలకంటే భారతదేశంలో చాలా తక్కువ సమస్యలతో నిర్వహించబడుతున్నది. రెండున్నర దశాబ్దాల క్రితం భారతదేశం చాలా ఎక్కువ సుంకాలు, బహుళ మరియు దిగుమతుల మరియు ఎగుమతులు రెండింటిపై నియంత్రణ యొక్క సంక్లిష్ట వ్యవస్థలు మరియు వ్యాపారం చేయడం సౌలభ్యం అనే ముఖ్యమైన ప్రాధాన్యత లేని ఆర్థిక పరిస్థితిని సృష్టించిన మార్పిడి రేటు నియంత్రణలు. వాణిజ్య విధానం అనునది విస్తతమైన నియంత్రణ వ్యవస్థలో పారిశ్రామిక విధానం యొక్క సాధనంగా పరిగణించబడుతుంది. ఇది ముఖ్యంగా కాలాగుణ బహుళ పౌరుల నిర్ణయాధికారం మరియు జాప్యాలను సృష్టించింది. ముఖ్యంగా వాణిజ్యం, పెట్టుబడి మరియు దేశీయ కార్యకలాపాల సామర్థ్యాన్ని ప్రభావితం చేసే వ్యయాలు పెరిగాయి. 1991 వ సంవత్సరంలో ప్రారంభించబడిన నూతన సంస్కరనలు చాలా పెద్ద పని మరియు భారతదేశం మరింత బహిరంగ మార్కెట్ల వైపు వెళ్ళినందున, తగ్గించబడిన నియంత్రణలు మరియు తక్కువ తాత్కలిక విధాన ఫ్రేమ్‌వర్క్‌తో పారదర్శక, తక్కువ సంక్లిష్ట వ్యవస్థ వైపు మార్గం యొక్క స్పష్టమైన వివరణ అవసరం. సంస్కరణల ఎజెండా అసంపూర్తిగా ఉన్న సాంప్రదాయం వాణిజ్య విధాన ప్రాంతాలపై మరింత శ్రద్ధ వహించాల్సిన అవసరం ఉన్నది. 1993వ సంవత్సరంలో ప్రభుత్వానికి చెల్లయ్య కమిటి నివేదిక ద్వారా వివరించిన సంస్కరణలోని కొన్ని భాగాలు ఇప్పటికే అందుబాటులో ఉన్నాయని వివరించింది. భారతదేశం సాపేక్షంగా అధిక సుంకాల అడ్డంకులు ఉన్న దేశం అనే సాంప్రదాయం దృక్పధాన్ని సవరించాల్సిన అవసరం ఉన్నదని తెలియజేసింది. విదేశీ వాణిజ్యం 1991 సంస్కరణల తరువాత వచ్చిన చిక్కులను ఎదుర్కొనే ప్రభావాన్ని ఈ క్రింది విధంగా వివరించవచ్చును. అవి:

4.5.1. సుంకాలు:

సుంకాల సంస్కరణల యొక్క ప్రధాన అంశాలు 1991 బడ్జెట్‌లో పేర్కొనబడినప్పటికి రాజా చెల్లయ్య ఆధ్వర్యంలోని నిపుణుల కమిటీ నివేదిక ద్వారా సిఫార్సుల సుంకాల తగ్గింపులకు మరియు సుంకం పాలనను సరళీకృతం చేయడానికి రోడ్‌మ్యాప్‌ను అందించింది. ఈ కమిటీ సిఫార్సుల ప్రకారం భారతతేశం యొక్క వాణిజ్య విధాన సంస్కరణ సగటు సుంకాలు, సుంకాల శిఖరాలు, సుంకం మరియు కొటా విధానాలను సరళీకృతం చేయడం అనేక దిగుమతి పరిమితుల తొలగింపుకు మార్గం సుగమం చేసింది. ఈ మార్పులు కుటీర మరియు చిన్న తరహాలను ప్రొత్సహించడం, ఎగుమతులు సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని మెరుగపరచడం మరియు ఆహార భద్రత లాంటి అనేక ఇతర లక్ష్యాలతో పాటు దేశీయ పరిశ్రమల సామర్థ్యాన్ని పెంపొందించడానికి సంస్కరనల యొక్క పెద్ద దృష్టిని ప్రతిబింబించాయి.

1991వ సంవత్సరం సంస్కరణ కాలం తరువాత భారతదేశం యొక్క గరిష్ట సుంకాలు 150.0 శాతానికి తగ్గించబడ్డాయి. కాలక్రమేణా, భారతదేశంలో పీక్ టారిఫ్‌లు అనే పదం సాధారణంగా చాలా సుంకాల లైన్‌లకు వర్తించే సుంకాల లేటును సూచిస్తుంది మరియు వ్యవసాయ సుంకాలను మినహాయిస్తుంది.

భారతదేశం యొక్క సుంకం తగ్గింపు 2015-16వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో భారతదేశానికి సాధారణ సగటు సుంకాలు 1991-91 సంవత్సరం స్థాయి కంటే దాదాపు పదవ వంతు మాత్రమే. పైన పేర్కొన్న విధంగా భారతదేశం యొక్క సగటు అనువర్తిత సుంకాలు చాలా తక్కువ సుంకాల ఆర్థికవ్యవస్థగా పరిగణించబడే ఆర్థిక వ్యవస్థల అంచనాలకు దగ్గరగా ఉన్నది. అదే విధంగా సగటు సుంకం క్షీణత సుంకాల శ్రేణిలో తగ్గింపుతో కూడి ఉన్నది. సుంకం పాలన 1991వ సంవత్సరం కంటే చాలా సరళంగా ఉన్నది. అదే విధంగా అన్ని రంగాలలో సంస్కరణల ప్రక్రియ ఇంకా పూర్తికాలేదు. 1991వ సంవత్సరం

నుండి సుంకాల తగ్గింపు అధికంగా ఉన్నప్పటికి, దేశీయ కరెన్సీ విలువ తగ్గింపు లేదా తరుగుదల కారణంగా దేశీయ ఉత్పత్తిదారులపై వాస్తవ ప్రభావం కొంతకాలం వరకు తగ్గించబడినది.

4.5.2. సుంకం యేతర చర్యలు:

సుంకం యేతర చర్యలను తరుచుగా ఉపయోగించే వాటి గురించి పరిమాణాత్మక పరిమితులు, యాంటిడంపింగ్ చర్యలు సానిటరీ ఫైటోసానిటరీ (SPS) మరియు వాణిజ్య (TBT) చర్యలకు సాంకేతిక అడ్డంకులు ఉన్నాయి. ముఖ్యంగా పరిమాణాత్మక పరిమితులు (QRS) రక్షణ ప్రయోజనాలు కోసం మాత్రమే కాకుండా ఆరోగ్య మరియు భద్రతా కారణాలు, అవసరమైన ప్రమాణాల సాంకేతిక అనుకూలత, నైతిక కారణాలు పర్యావరణ కారణాలు లేదా అంతర్జాతీయ ఒప్పందాల ప్రకారం బాధ్యతలను నెరవేర్చడంలాంటి లక్ష్యాల కోసం కూడా విధించబడతాయి. ఈ లక్ష్యాలు (WTO) నిబంధనల ప్రకారం సమర్ధించబడినది. భారతదేశం తన పరిమాణాత్మక పరిమితులను 1991 నాటి సంక్లిష్టమైన మరియు విస్తృతమైన పాలన నుండి చాలా తక్కువ కవరేజితో సరళమైన విధానాలు మరియు తక్కువ సంఘటనలతో కాలక్రమేణ తగ్గించబడినది ప్రస్తుతం పరిమాణాత్మక పరిమితులు ప్రధానంగా సమర్ధించదగిన లక్ష్యాలను చేరుకోవడమే ఏది ఏమైనప్పటికీ సుంకాల విషయంలో వలె, సంస్కరణల ప్రక్రియలో ఇంకా ఎక్కువ అంచనా మరియు పారదర్శకతతో మరింత మెరుగైన పాలనకు అవకాశం ఉన్నది. ఇది భారతదేశానికి అసాధారణమైనది లేదా ప్రత్యేకమైనది కాదు. పెద్ద మరియు చిన్న ఆర్థిక వ్యవస్థలలో సంస్కరణలు అవసరమయ్యే చోట సుంకంయేతర చర్యలు నూతన దృష్టి కేంద్రీకరించబడినది.

4.5.3. యాంటి డంపింగ్:

యాంటి డంపింగ్‌లో అత్యధికంగా వినియోగించే దేశాలలో భారతదేశం రెండవ స్థానంలో ఉంది. అమెరికా మొదటి స్థానంలో ఉన్నది. ముఖ్యంగా సుంకాల తగ్గింపుతో, యాంటీ డంపింగ్ వాడకం పెరిగింది. ఇది అనేక దేశాలలో తమ వాణిజ్య విధానాలను హేతుబద్ధీకరించిన, సాధారణంగా ఆయా దేశాల యొక్క సుంకాల స్థాయిలను తగ్గించిన ఒక దృగ్విషయం. విదేశీ వాణిజ్య విధానంపై నిరంతర శ్రద్ధ అవసరం మరియు వ్యాపారాన్ని సులభతరం చేయడం కోసం వాణిజ్య విధానాలను సులభతరం చేయడం మరియు వినియోగదారులు, దిగుమతి చేసుకున్న ఉత్పత్తులను ఉపయోగించే పరిశ్రమలు భారతదేశం నుండి ఎగుమతుల కోసం నివారించదగిన వ్యయాలను తగ్గించడం లాంటి డంపింగ్ వ్యతిరేఖ నిబంధనలను కలిగి ఉంటుంది. డంపింగ్ నిరోధక చర్యలు దిగుమతులపై ఆకస్మిక చర్యల సమూహంలో భాగం, ఇందులో కౌంటర్ వైలింగ్ లేదా యాంటి సబ్సిడి మరియు రక్షణ చర్యలు కూడా ఉంటాయి. దిగుమతుల పరిమితిని విధించడానికి సంబంధించిన కారణాల కోసం ప్రతి ఆకస్మిక కొంత ఎంపిక చేయబడుతుంది. ఇది డంప్ చేయబడిన దిగుమతులు, సబ్సిడి దిగుమతులు లేదా ఎగుమతుల వ్యాప్తి పెరగడం వలన దేశీయ పరిశ్రమకు కావలిసిన ముడిపదార్థాలకు లేదా తీవ్రమైన నష్టాన్ని కలిగిస్తుంది.

4.5.4. సేవల వాణిజ్యం:

వస్తువులతో పోలిస్తే సేవల వాణిజ్య విధాన సమస్యలు మరియు సంబంధిత విభాగాలు చాలా కాలం తరువాత పరిగణించబడ్డాయి. అంతర్జాతీయ సరఫరా గొలుసుల పెరుగుదల మరియు కమ్యూనికేషన్లు రవాణా సాంకేతికతలో మెరుగుదలతో మొత్తం ప్రపంచ వాణిజ్యంలో సేవలు ముఖ్యమైనదిగా మారాయి. సేవలకు సంబందించిన చాలా ముఖ్యమైన పరిపూరకరమైన విధానం సంబంధిత నియంత్రణ పాలన కావడం గమనార్హం. సేవల వాణిజ్యం వృద్ధి అనునది వాణిజ్యంలో రెగ్యులేటరీ విధానాల యొక్క పెరిగిపోతున్న పాత్రను కూడా సూచిస్తుంది. ఆ విధంగా అదనంగా సేవల వాణిజ్యంపై చర్చ

అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని నిర్వహించే వివిధ మార్పులను కలిగి ఉన్న విస్తృత ఫ్రేమ్ వర్క్‌కు దారి తీస్తుంది. ఉదాహరనకు సేవా ప్రొవైడర్ దిగుమతి మార్కెట్‌కు రావడం లేదా సేవల ఎగుమతులను అందించడానికి దిగుమతి చేసుకునే మార్కెట్లలో విదేశీ ప్రత్యేక్ష పెట్టుబడి FDI లను ఏర్పాటు చేయడం లాంటివి ఉంటాయి. ఆ విధంగా సేవలు పోటీతత్వాన్ని మెరుగుపరచడానికి దోహదం చేస్తాయి.

4.5.5. వాణిజ్య సౌలభ్యం:

వాణిజ్య విధానం అభివృద్ధి, వాణిజ్య పరిమితి నుండి వాణిజ్య సౌలభ్యం వైపు దృష్టి సారించడం. దిగుమతులు మరియు ఎగుమతుల కోసం వ్యయంతో కూడుకున్న సమయానుకూల విధానాలు అవసరమయ్యే అంతర్జాతీయ విలువ లేదా సరఫరా గొలుసు యొక్క పెరుగుతున్న పోటీతత్వం మరియు పెరుగుతున్న ప్రాముఖ్యత కలిగిన ప్రపంచంలో ఈ ధృక్పధం ముఖ్యమైనది. ముఖ్యంగా WTO లో అంగీకరించబడిన వాణిజ్య సులభతర ఒప్పందం TFA అనునది ఇటివలీ అభివృద్ధి. ద్వైపాక్షిక మరియు బహుపాక్షిక చర్చలలో వాణిజ్య సులభతరం ముఖ్యమైన వాణిజ్య సౌకర్యాలను మెరుగుపరచడానికి తన ప్రయాణాన్ని ప్రారంభించింది. అయితే TFA తరువాత భారతదేశం ప్రధాన సమన్వమ పద్దతిలో వాణిజ్య సులభతర విధానాన్ని అమలు చేయడానికి తన ప్రయత్నాలను ముమ్మరం చేసింది.

4.5.6. ఇతర ఎమర్జింగ్ వాణిజ్య విధాన సమస్యలు:

డిజిటల్ ప్లాట్‌ఫారమ్ వాణిజ్యంలో అనధికారిక యంత్రాంగాన్ని ఎక్కువగా ఉపయోగించడం, సాంకేతిక నమూనా మారుతున్న సమయంలో లేదా పర్యావరణంలాంటి గ్లోబల్ ఆందోళనలకు అవసరమైనప్పుడు సాంకేతికలను పొందాల్సిన అవసరంలాంటి అనేక అభివృద్ధి చెందుతున్న వాణిజ్య విధాన సమస్యలను నియంత్రణ చేయాల్సిన అవసరం ఉన్నది. అదే విధంగా, పెట్టుబడి, పోటి విధానానికి సంబంధించిన సమస్యలు, మారకపు రేటు విధానం, ఉద్యోగాలు, చిన్న మరియు మధ్య తరహా పరిశ్రమలు (SMEలు) చిన్న తరహ మరియు మధ్య తరగతి పరిశ్రమల సామర్థ్యాన్ని మెరుగుపరచడానికి సహకార కార్యకలాపాలను పెంపొందించే మార్పులను అన్వేషించాలి.

4.6. నూతన వాణిజ్య విధానంపై 1991 సంస్కరణల వాణిజ్య ప్రభావాలు:

1991వ సంవత్సరంలో నూతన ఆర్థిక సంస్కరణల యొక్క రూపురేఖలు, భారతదేశం యొక్క పెద్ద సరళీకరణ సాహసం, 1991 వ సంవత్సరం వరకు భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ పారిశ్రామిక లైసెన్సింగ్ మరియు అపఖ్యాతి పాలైన గుత్తాధిపత్యం మరియు నిర్బంధ, వాణిజ్య పద్ధతుల చట్టం, దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయం మరియు తీవ్రమైన వాణిజ్య పరిమితులు, భారీ ప్రభుత్వ రంగం, స్టీరింగ్ ఆర్థిక కార్యకలాపాలకు బాధ్యత వహించే శక్తివంతమైన బ్యూరోక్రసీ తదితర చర్యల వలన వృద్ధి మందగించి, అధిక పేదరికం, అసమానత, అస్థిరమైన ప్రైవేట్ రంగం క్షీణిస్తున్న ఎగుమతులు, అధిక నిరుద్యోగం మరియు ఇతర ప్రభావాలతో పాటు వినియోగదారుల ఎంపిక. ఉదాహరణకు బజాజ్ స్కూటర్ కోసం 10-15 సంవత్సరాల వేచిఉండే కాలం మరియు, టెలిఫోన్ లైన్ కనెక్షన్ కోసం దాదాపు 10 సంవత్సరాల వేచిఉండాల్సిన అవసరం ఉండేది. ఈ కాలం భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ స్థితిని మరియ సగటు పౌరుడి జీవన నాణ్యతను వివరిస్తుంది.

భారతదేశ దిగుమతి విధానం-1991 వ సంవత్సరం వరకు అత్యంత నియంత్రణ మరియు రక్షణ వాద దోరణులు, సరళీకరణ సంస్కరణలు మరియు భారతదేశ ఆర్థికవ్యవస్థపై సంస్కరణల ప్రభావాలపై దృష్టి పెడుతుంది. స్వాతంత్ర్యానంతరం

భారత ప్రభుత్వం స్వేచ్ఛా వాణిజ్యాన్ని తిరస్కరించిది మరియు సబ్సిడీలను ఉపయోగించి ఎగుమతులు ప్రోత్సహించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నప్పుడు సుంకం మరియు సుంకం యేతర అడ్డంకులను ఉపయోగించి దిగుమతులపై భారీ పరిశ్రమలను విధించింది. ఈ కాలంలో భారతదేశ వాణిజ్య విధానం యొక్క పెద్ద ఇతివృత్తం ఏమిటంటే, వాణిజ్య సరళీకరణ మరియు సంస్కరణల యొక్క ప్రతి సందర్భం అమలులోకి వచ్చిన వెంటనే వెనక్కి తగ్గడమే కాకండా మరింత వెనుకకు లాగబడినది. ముఖ్యంగా 1991వ సంవత్సరంలో చెల్లింపుల సంక్షోభం ఏర్పడినది. నగదు విలువ తగ్గింపు, దిగుమతి లైసెన్సింగ్ వ్యవస్థ సడలింపులు మరియు సుంకాలలో విస్తృత తగ్గింపుతో కేంద్ర ప్రభుత్వం స్పందించింది. 1991 ఆర్థిక సంస్కరణ తరువాత కాలంలో భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ గణనీయంగా వృద్ధి చెందింది. భారతదేశ స్థూలదేశీయోత్పత్తిలో వాణిజ్య వాటా పెరిగింది మరియు ప్రపంచ వాణిజ్యంలో భారతీయ ఉత్పత్తుల మరియు సేవల వాటా పెరిగింది.

1980 వ దశకం చివరి నాటికి భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థలో పెరుగుతున్న కరెంట్ ఖాతా లోటు, అధిక భాహ్య రుణం ద్రవ్యోల్బణం రేట్లు 10.0 శాతం లాంటి సమస్యలు, స్వల్పకాలిక రుణం 147.0 శాతం విదేశీ మారక నిల్వలను చేరుకొవడం, విదేశి మారక నిల్వలు కేవలం 10 వారాల పాటు నియంత్రించే వరకు తనం మరియు దిగుమతులు ఇవన్నీ కలిపి భారతదేశానికి స్థూల ఆర్థిక సంక్షోభాన్ని సూచించాయి. విదేశీ మారక నిల్వల దిగుమతి 1990-91వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 2.5 నెలల నుండి 8 నెలలకు పైగా పెరిగింది. రుణ సేవ నిష్పత్తి 1990-91వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 35.3 శాతం నుండి 1993-94వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 35.3 శాతం నుండి 1993-94వ ఆర్థిక సంవత్సరంలో 25.6శాతానికి తగ్గింది. అదేవిధంగా, ప్రైవేటు మూలధన ప్రవాహాలు పుంజుకున్నాయి. ఆ సమయంలో ప్రపంచ బ్యాంక్ మరియు అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి (IMF) లాంటి అంతర్జాతీయ సంస్థల నుండి సహాయం తగ్గింది. స్థూల ఆర్థిక స్థిరీకరణతో పాటు ఆర్థిక రేటు యంత్రాంగం, పారిశ్రామిక విధానం, లైసెన్సింగ్, విదేశీ పెట్టుబడులు మరియు చివరకు వాణిజ్య విధానం లాంటి రంగాలలో దీర్ఘకాలిక నిర్మాణాత్మక సంస్కరణలు ఉన్నాయి.

4.7. దిగుమతుల సరళీకరణ ప్రభావం:

జులై-1991వ సంవత్సరంలో ప్రధానమంత్రి పి.వి. నరసింహారావు ప్రభుత్వం దిగుమతి లైసెన్సింగ్ విధానాన్ని తొలగించింది. మూలధన వస్తువులు, మధ్యవర్తులు, భాగాలు మరియు పారిశ్రామిక ముడిసరుకుల ఉత్పత్తిదారులు మరియు టోకు వ్యాపారులు, నిల్వ కోసం దిగుమతి చేసుకోవడానికి దాదాపు పూర్తిగా తెరిచారు. భారతదేశ పరిశ్రమలను రక్షించడం నుండి ప్రపంచ మార్కెట్లలో పోటీపడే అవకాశాన్ని అందించే విధానం మారింది. 2001వ సంవత్సరంలో భారతదేశ వాణిజ్య భాగస్వాములు ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థలో సవాలును దాఖలు చేసే వరకు, అన్ని సుంకాలలో 30% వాటా కలిగిన వినియోగ వస్తువులు, దిగుమతి లైసెన్సింగ్ విషయంలో మినహాయింపును కల్పించాయి. అదేవిధంగా భారతదేశం 1996వ సంవత్సరంలో 488 వస్తువులపై పరిమాణాత్మక పరిమితులు తొలగించబడినప్పుడు విదేశీ మారక చెల్లింపుల శేషం సంబంధిత పరిమాణాత్మక పరిమితులను ఏకపక్షంగా తొలగించడం ప్రారంభించింది. 1997వ సంవత్సరంలో మరో 391 రకాల వస్తువులు మరియు 1998వ సంవత్సరంలో మరో 894 వస్తువలు పరిమితులను కోల్పోయాయి. అదేవిధంగా, 2001వ సంవత్సరం నాటికి మిగిలిన పరిమితులు తొలగించబడ్డాయి. అదే సమయంలో, విలువ పరంగా మొత్తం దిగుమతులలో కెవాలైజ్ చేయబడిన వస్తువుల నిష్పత్తి ప్రభుత్వ ఏజెన్సీల ద్వారా మాత్రమే దిగుమతి చేసుకోవడానికి మాత్రమే కేటాయించబడినది. 1988-89వ

ఆర్థిక సంవత్సరం నుండి 1997-98వ ఆర్థిక సంవత్సరం వరకు గల కాలంలో 27.0 శాతం నుండి 19.0 శాతానికి తగ్గింది. అదేవిధంగా, 1999వ సంవత్సరం నుండి నిషేధించబడిన మరియు పరిమితం చేయబడిన వస్తువుల సంఖ్య కూడా గణనీయంగా తగ్గించబడినది.

భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థపై వాణిజ్య సరళీకరణ ప్రభావం యొక్క ఏదైనా అంచనా తప్పనిసరిగా అనేక ఇతర డొమైన్‌లలోని సంస్కరణలతో పాటు వాణిజ్యంలో సంస్కరణలు ప్రారంభమయ్యాయి. 1991 నూతన సంస్కరణల తరువాత ఎగుమతులలో పెరుగుదల, కఠినమైన పారిశ్రామిక లైసెన్సింగ్ తొలగించడం మరియు గుత్తాధిపత్యం, నిర్బంధ వాణిజ్య పద్ధతులను రద్దు చేయడం లాంటివి దిగుమతుల విముక్తికి కారణమని చెప్పవచ్చు. స్థూలంగా, సరళీకరణ దిగుమతులు మొత్తం వాణిజ్యంపై ప్రభావం చూపాయి. దాని దిశ, కూర్పు, విలువ, పారిశ్రామిక పనితీరు, దాని సామర్థ్యం, ఉత్పాదకత మరియు వృద్ధి సాధించాయి.

4.8. వాణిజ్యంపై ప్రభావం:

వాణిజ్య సంస్కరణల యొక్క స్పష్టమైన ప్రబావం వాణిజ్య పరిమాణంలో పెరుగుదల ప్రపంచ ఎగుమతులలో భారతదేశం యొక్క వాటా 1980వ సంవత్సరంలో 0.5 శాతం నుండి 2002వ సంవత్సరం నాటికి 0.8 శాతానికి పెరిగింది. భారతదేశం యొక్క వస్తువుల మరియు సేవల ఎగుమతులు ప్రపంచంలోని 1991 సంవత్సరం తరువాత కంటే వేగంగా వృద్ధి చెందాయి. అదేవిధంగా, దిగుమతుల వృద్ధి కూడా ముఖ్యమైనది. 1980వ దశాబ్దంలో సంవత్సరానికి 5.9 శాతం నుండి 1990-91 నాటికి 9.2 శాతానికి వృద్ధి చెందింది. భారతదేశంలో స్థూలదేశీయోత్పత్తి (GDP) లో వస్తువుల మరియు సేవల మొత్తం ఎగుమతుల నిష్పత్తి 7.3 శాతం నుండి 14.0 శాతానికి పెరిగింది. అదేవిధంగా 1990వ దశాబ్దంలో 9.9 శాతం నుండి 2000వ సంవత్సరం నాటికి స్థూల దేశీయోత్పత్తి (GDP) లో 16.6 శాతానికి చేరుకున్నది. స్థూల దేశీయోత్పత్తి (GDP) లో మొత్తం వస్తు మరియు సేవల నిష్పత్తి 17.2 శాతం నుండి 30.6 శాతానికి పెరిగింది.

దిగుమతుల లైసెన్సింగ్‌పై కొన్ని కఠినవమైన నియంత్రణలు 1991వ సంవత్సరంలో తొలగించబడినప్పటికి సుంకం రేట్లు అంత వేగంగా తగ్గించబడలేదు. 2000వ తరువాత దశాబ్దంలో గణనీయమైన సుంకం తగ్గింపు సంభవించింది. 1990వ దశాబ్దంలో గణనీయమైన సుంకం తగ్గింపు సంభవించింది. 1990వ దశాబ్దం కంటే వాస్తవ దిగుమతుల పెరుగుదల దీనిని ప్రతిబింబిస్తుంది. దిగుమతుల సరళీకరణ మరియు ఎగుమతి సబ్సిడీల తగ్గింపు మరియు ఇతర విధానాలతో భారతదేశం ఎగుమతులను వైవిధ్యపరచ గలిగినది. ముఖ్యంగా 1970వ దశాబ్దంలో కేవలం 4 పరిశ్రమలు. వస్త్ర ఉత్పత్తులు, ఆహారం మరియు పానీయాలు ప్రాథమిక లోహాలు మరియు తోలు ఉత్పత్తులు ఎగుమతులలో ఆధిపత్యం చెలాయించాయి. భారతదేశ మొత్తం ఎగుమతులలో దాదాపు 80.0శాతం వరకు ఉన్నాయి. ఇది 2009వ సంవత్సరం నాటికి 20.0 శాతానికి తగ్గింది. అదేవిధంగా, ఉత్పాదక ఎగుమతులు 1980వ దశాబ్దంలో మొత్తం ఎగుమతులలో సగటున 60.7శాతం నుండి సంక్షోభం తరువాత మొత్తం ఎగుమతులలో సగటున 76.1 శాతానికి పెరిగాయి.

వాణిజ్యం దిశ కూడా మారిపోయింది. ఎగుమతి వైపు, ప్రధాన మార్పు జపాన్ మరియు రష్యా నుండి అభివృద్ధి చెందుతున్న ఆసియా వైపు మరలింది. ఆసియా, ఆఫ్రికా మరియు లాటిన్ అమెరికాలలోని అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల వాటా 14.2 శాతం నుండి 30.9 శాతానికి పెరిగింది. ముఖ్యంగా 1987-88 నుండి 2001-02 ఆర్థిక సంవత్సరాల మధ్య కాలంలో భారతదేశ ఎగుమతులలో అమెరికా మరియు యరోపియన్ యూనియన్ (EU) వాటాలు పెరిగాయి.

దిగుమతులలో వారి వాటాలు క్షీణించాయి. ఆవిధంగా, దిగుమతులలో ప్రధాన మార్పు రష్యా, అమెరికా, యూరప్‌ల నుండి OPEC దేశాలు మరియు అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలవైపు ఉన్నది. 1987-88 మరియు 2001-02 ఆర్థిక సంవత్సరాల మధ్య కాలంలో OPEC దేశాల దిగుమతులు, భారతదేశం యొక్క మొత్తం దిగుమతులలో 13.3 శాతం నుండి 25.9 శాతానికి పెరిగాయి. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల నుండి 17.3 శాతం నుండి 29.2 శాతానికి పెరిగాయి.

4.9. ముగింపు:

విదేశీ వాణిజ్యం ఆధునిక ప్రపంచంలో ఒక అనివార్యమైన భాగం మరియు ఏ దేశం విదేశీ వాణిజ్యానికి దూరంగా ఉండకూడదు. వస్తువులు మరియు సేవలను దిగుమతి చేసుకోవడం మరియు ఎగుమతి చేయడం ద్వారా దేశాలు ఆర్థిక వృద్ధిని కూడా సాధిస్తాయి. ఇది ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థ సజావుగా సాగేందుకు సహాయపడుతుంది. అభివృద్ధి చెందిన దేశానికి మంచి విదేశీ వాణిజ్య సంబంధాలను కలిగి ఉండటం తప్పనిసరి మరియు విదేశీ వాణిజ్యంలో నిమగ్నమైన దేశాలు దాని ప్రాముఖ్యతను బాగా అర్థం చేసుకుంటాయి. అందుకే దేశాలు ఇప్పుడు దేశీయ మరియు విదేశీ పరిస్థితులను క్షుణ్ణంగా పరిగణలోకి తీసుకుని బాగా అభివృద్ధి చెందిన విదేశీ వాణిజ్య వ్యూహాన్ని కలిగి ఉంటాయి.

1991 నూతన ఆర్థిక విధానం తరువాత సంస్కరణల ప్రభావం భారతదేశంలో జరిగిన గణనీయమైన వాణిజ్య విధాన సంస్కరణలను అమలు చేసింది. ముఖ్యంగా వాణిజ్య విధానాలను సులభతరం చేయడం వాటిని మరింత పారదర్శకంగా చేయడం, ఏకపక్షతను తగ్గించడం లాంటి అంశాలను వృద్ధి చేసింది. ఈ ప్రక్రియలో విధాన రూపకర్తలు వాణిజ్య విధానం యొక్క నిరంతర పరిణామం నూతన మార్కెట్ పరిస్థితుల ఆవిర్భావం అవకాశాలు, పరిమితులను నిర్ణయించే అధికారిక యంత్రాంగాల పెరుగుదలను దృష్టిలో ఉంచుకొని వాణిజ్య విధానాన్ని మరియు దేశీయ విధానాన్ని సమగ్ర పద్ధతిలో పరిగణించాలి. ప్రపంచ మార్కెట్లలో వర్తక విధానం మరియు వాణిజ్య చర్చల కోసం పాలనా యంత్రాంగాలు సానుకూల దృక్పథాన్ని కలిగి ఉండాలని అదే విధంగా వివిధ సమస్యలు గురించి సమయానుకూలంగా సమాచారంతో అవగాహన చేసుకోవాలని సూచిస్తుంది. నూతన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం యొక్క సాధనాలను ఉపయోగించాలి ఒక నూతన విధానాన్ని మరియు గవర్నెన్స్ ఏజెన్సీల మధ్య సాధారణంగా భాగస్వామ్యం చేయబడిన డేటాబేస్ అభివృద్ధి చేయాలి. 1991 తరువాత విఘాతం కల్పించే సాంకేతికతల ఆవిర్భావం సామూజిక మరియు సుస్థిరత పరిగణనల పరిణామం ప్రపంచ విలువ గొలుసులలోని ప్రైవేట్ రంగంలోని సంస్థల పద్ధతులలోని విధానపరమైన సమస్యలు వ్యాపించే ధోరణి కారణంగా జరిగిన పరిణామాలు విధాన రూపకర్త మాత్రమే కాకుండా గతం కంటే చాలా విస్తృతమైన ఎజెండాతో ఉత్పత్తి చేయాలి.

4.10. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) నూతన వాణిజ్య విధానం అనగానేమి? నూతన వాణిజ్య విధానంలోని ప్రధాన అంశాలను వివరించండి?

2) వాణిజ్య విధానం అనగానేమి? నూతన విదేశీ వాణిజ్య విధానం-2023 గురించి చర్చించండి?

3) నూతన వాణిజ్య విధానం-2023 పై 1991 సరళీకరణ ప్రభావాన్ని వివరించండి?

4) దిగుమతుల సరళీకరణ ప్రభావం గూర్చి వివరించండి?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) దిగుమతుల సరళీకరణ ప్రభావం

2) డంపింగ్ వ్యతిరేక చర్యలు

3) ఎగుమతి పన్ను రాయితీలు

4.11. ఆచూకి గ్రంథాలు:

1) డగ్లస్ A. ఇర్విన్ (1993). యుద్ధానంతరం పశ్చిమ ఐరోపాలో ఆర్థిక పునరుద్ధరణకు GATT సహకారం. అంతర్జాతీయ ఆర్థిక చర్చా పత్రాలు, ఫెడరల్ రిజర్వ్ బ్యాంక్.

2) లిండెన్ బ్రిస్కో (1975). ది గ్రోత్ అండ్ స్ట్రక్చర్ ఆఫ్ ఇంటర్నేషనల్ స్టడీస్ 1, నం.3 P. 209.

3) అరవింద్ పనగారియా (2004). ఇండియన్ ట్రేడ్ రిఫార్మ్: ప్రోగ్రెస్, ఇంపాక్ట్ అండ్ ఫ్యూచర్ స్ట్రాటజీ.

4) జగదీష్ N. భగవతి మరియు T.N. శ్రీనివాసన్ (1975). ఫారిన్ ట్రేడ్ రెజిమ్స్ అండ్ ఎకనామిక్ డెవలప్‌మెంట్: ఇండియా న్యూయార్క్. నేషనల్ బ్యూరో ఆఫ్ ఎకనామిక్ రీసెర్చ్.

5) మాంటెక్ సింగ్ అహ్లూవాలియా (2020) తెరవెనుక: భారతదేశం యొక్క హైగ్రోత్ ఇయర్స్ వెనుక కథ, న్యూఢిల్లీ, రూపా.

6) సునీల్ భారతి మిట్టల్ (2018). రైజ్ ఆఫ్ ది న్యూ ఎంటప్రెన్యూరియల్ క్లాసెస్ అండ్ ది ఎమర్జెన్స్ ఆఫ్ ఎ హైగ్రోత్ ఎకానమీ: ఇన్ ఇండియా ట్రాన్స్‌ఫార్మ్: 25 ఇయర్స్ ఆఫ్ ఎకనామిక్ రిఫార్మ్ వాషింగ్టన్ D.C. బ్రూకింగ్స్ ఇన్సిట్యూషన్ ప్రెస్.

– డా|| షేక్. అమీర్

పాఠం - 5

భారతదేశ విదేశీ చెల్లింపులు - సమస్యలు

5.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠమును అధ్యయనం చేసిన తరువాత మీరు వీటిని నేర్చుకోగలరు.

- సమతుల్య చెల్లింపుల యొక్క భావనను అర్థం చేసుకోవటం.
- సమతుల్య చెల్లింపుల నిర్మాణం గురించి తెలుసుకోవటం.
- BOP లో అసమతుల్యత అంటే ఏమిటి మరియు BOP లో అసమతుల్యతకు కారణమయ్యే వివిధ కారణాల గూర్చి తెలుసుకోగలగటం.
- ఈ అసమతుల్యతను సరిదిద్దు చర్యల గురించిన పరిజ్ఞానం పెంపొందించుకోవటం.

విషయసూచిక:

5.1. పరిచయం

5.1.1. రిజర్వ్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా

5.2. చెల్లింపుల శేషం యొక్క ప్రాముఖ్యత

5.2.1. చెల్లింపుల శేషం యొక్క లక్షణము

5.3. బ్యాలెన్స్ ఆఫ్ ట్రేడ్ – విదేశీ శేషంకు వ్యత్యాసము

5.4. BOP యొక్క కాంపోనెంట్‌లు / నిర్మాణాలు

5.4.1. ప్రస్తుత ఖాతా

5.4.2. మూలధన ఖాతా (కాపిటల్ ఎకౌంట్)

5.5. భారతదేశంలో విదేశీ చెల్లింపుల స్థితి–2022

5.6. భారతదేశ విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపుల శేషంలో అసమతౌల్యం

5.7. అసమతౌల్యంలోని రకాలు

5.8. విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపుల అసమతౌల్యనికి కారణాలు

5.9. చెల్లింపుల శేషంలో అసమతౌల్యాన్ని సరిచేసే పద్ధతులు

5.9.1. స్వర్ణ ప్రమాణం

5.9.2. సరళ మారకం రేట్లు

5.9.3. విధాన ప్రేరిత సర్దుబాట్లు

5.9.3.1. ఖర్చును అదుపు చేసే విధానాలు

5.9.3.2. ఖర్చును బదిలీ చేసే విధానాలు

5.10. సారాంశము మరియు ముగింపు

5.11. నమూనా ప్రశ్నలు

5.12. ఆధార గ్రంథాలు

5.1. పరిచయం:

ప్రో. కిండిల్ బర్గర్ ప్రకారం ఒక దేశం యొక్క చెల్లింపుల సమతుల్యత అనేది ఒక నిర్దిష్ట కాలంలో, సాధారణంగా ఒక సంవత్సర కాలంలో ఒక దేశము ఇతర దేశాలతో జరిపిన అన్ని ఆర్థిక లావాదేవీల యొక్క క్రమబద్దమైన సారాంశ ప్రకటన. ఇది ఎగుమతి చేయబడిన వస్తువులు, అందించిన సేవలు మరియు దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువులు ఇతర దేశముల నుండి పొందిన సేవలకు బదిలి చేయబడిన మూలధనం కారణంగా వారు చేసిన చెల్లింపుల యొక్క సంక్షిప్త మరియు వర్గీకరించిన రికార్డును చెల్లింపుల సమతుల్యత అంటారు.

చెల్లింపుల సమతుల్యత అనేది ఒక దేశ ప్రైవేటు సంస్థలు ప్రభుత్వ సంస్థల, ప్రజలకు మరియు ప్రపంచములోని మిగిలిన ప్రాంతాలకు, వ్యక్తులతో జరిపిన ఆర్థిక లావాదేవిల యొక్క క్రమబద్ధమైన రికార్డు. ఇది ఉత్పత్తులు, సేవలు మొదలైన వాటి ఎగుమతులు దిగమములతో పాటు పెట్టుబడి చెల్లింపులు, విదేశీ సహాయం, విదేశి రెమిటెన్స్ మొదలైన లావాదేవిలతో సంబంధించిన అన్ని అంశాలు ఇందులో ఉంటాయి.

5.1.1. రిజర్వ్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా:

సాధారణంగా చెల్లింపుల సమతుల్యత అనేది ఒక నిర్ధిష్ట కాలంలో ఒక నిర్దిష్ట సమయంలో ఒక నిర్దిష్ట దేశ ప్రజలు మరియు ప్రపంచంలోని అన్ని దేశాల ప్రజల మధ్య జరిగే అన్ని ఆర్థిక లావాదేవీలను నమోదు చేస్తుంది. దీనిని సాధారణంగా ఒక సంవతర్సర కాలంలో వస్తుసేవల ఎగుమతులు, దిగమతులు విదేశీ ఆస్తుల అమ్మకం, కొనుగోళ్ళ, ఎఫ్.డి.ఐ.లు, పోర్ట్‌ఫోలియో పెట్టుబడులు, ఇతర దేశాల నుండి రుణాలు తీసుకోవడం, రుణాలు ఇవ్వడం వంటి అన్ని రకాల లావాదేవిలను ఇది పొందుపరుస్తుంది.

5.2. చెల్లింపుల శేషం యొక్క ప్రాముఖ్యత:

చెల్లింపుల సమతుల్యత అనేది ఆర్థిక శాఖలో కీలకమైన లావాదేవి ఎందుకంటే ఒక దేశం యొక్క ఆర్థిక స్థితిని తెలియజేస్తుంది. ఇది చెల్లింపుల సమతౌల్యత యొక్క ఔచిత్యాన్ని నిర్ణయించడానికి ఈ క్రింది కారకాలను ఉపయోగించవచ్చు. అవి:

- ఇది దేశం యొక్క మారుతున్న అంతర్జాతీయ ఆర్థిక లేదా ఆర్థికస్థితిని తెలియజేస్తుంది.
- ఇది ఒక దేశం యొక్క ద్రవ్య, ఆర్థిక మరియు వాణిజ్య విధానాలను రూపొందించడంలో సహాయపడుతుంది.
- ఇది ఒక దేశ జాతీయాదాయ స్థాయిపై విదేశీ వాణిజ్యం మరియు లావాదేవీల ప్రభావాన్ని నిర్ణయించడంలో సహాయపడుతుంది.
- అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం, ఫైనాన్స్‌లో ప్రత్యక్షంగా కాని పరోక్షంగా కాని పాల్గొనే బ్యాంకులు, సంస్థల, వృక్తులకు ఇది ఉపయోగపడుతుంది.
- ప్రపంచ దేశాలతో పోలిస్తే ఇది దేశ పురోగతికి ఆర్థిక కొలమానం.

5.2.1. చెల్లింపుల శేషం యొక్క లక్షణము:

చెల్లింపుల సమతుల్యత యొక్క లక్షణములను ఈక్రింద వివరించడం జరిగింది.

- ఇది ఒక దేశ ప్రజలు మరియు ప్రపంచంలోని ఇతర ప్రాంతాల మధ్య జరిగే అన్ని ఆర్థిక లావాదేవిల యొక్క రికార్డు.
- ఒక నిర్ణీత కాల వ్యవధిలో వస్తువులు (కనిపించే వస్తువులు), సేవలు (కనిపించనివి) మరియు ఆస్తులు (పెట్టుబడుల ప్రవాహం) లోని అన్ని లావాదేవిలను ఇది కలిగి ఉంటుంది.
- ఇది డబుల్ ఎంట్రీ సిస్టమ్ ఆఫ్ అకౌంట్‌పై నిర్మించబడింది అందువల్ల ప్రతి అంతర్జాతీయ లావాదేవికి సమాన పరిమాణంలో క్రెడిట్ ఎంట్రీ మరియు డెబిట్ ఎంట్రీ ఉంటుంది.
- అంతర్జాతీయంగా నిర్వహించబడి అన్ని ఆర్థిక లావాదేవిలు క్రెడిట్ చేయబడతాయి లేదా డెబిట్ చేయబడతాయి.
- చెల్లింపుల సమతుల్యతలో మొత్తం డెబిట్ ఎల్లప్పుడు క్రెడిట్‌కు సమానంగా ఉంటుంది. అనగా చెల్లింపుల సమతుల్యతలో బ్యాలెన్స్ సమతుల్యతలో ఉంటుంది. కాని ఆర్థిక కోణంలో చెల్లింపుల కంటే రాబడి ఎక్కువగా ఉంటే మిగులు అనేది ఉంటుంది. అదేవిధంగా చెల్లింపులు రశీదుల కంటే ఎక్కువగా ఉంటే చెల్లింపుల శేషంలో లోటు ఉంటుంది.

5.3. బ్యాలెన్స్ ఆఫ్ ట్రేడ్ – విదేశీ శేషంకు వ్యత్యాసము:

ఒక దేశం యొక్క దిగుమతులకు మరియు ఎగుమతుల మధ్య గల వ్యత్యాసంను వర్తక సమతుల్యత అంటారు. ఒక దేశం యొక్క చెల్లింపుల సమతుల్యతలో బి.ఓ.టి. అనేది అతిపెద్ద భాగం. దిగుమతులు, విదేశీ వ్యయం, విదేశాలలో దేశీయ ఖర్చులు దేశీయ పెట్టుబడులు వంటివి డెబిట్ అంశాల్లో ఉన్నాయి. రుణ అంశాల్లో ఎగుమతులు, దేశీయ ఆర్థిక వ్యవస్థలో విదేశీ వ్యయం, విదేశీ పెట్టుబడులు ఉంటాయి.

BOP ని ప్రభావితం చేసే అంశాలు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి అవి–	**BOT ని ప్రభావితం చేసే అంశాలు ఈక్రింది విధంగా ఉన్నాయి. అవి–**
1. విదేశీ రుణదాతల షరతులు	1. ఉత్పత్తి వ్యయం
2. ప్రభుత్వ ఆర్థిక విదానాలు	2. ముడిపదార్థాల లభ్యత
3. BOP యొక్క అన్ని అంశాలు	3. మారకం రేటు
4. విదేశీ ఉపాంత వినియోగ ప్రవృత్తి vs స్వదేశీ ఉపాంత వినియోగ ప్రవృత్తి	4. దేశీయ వస్తువుల ధరలు
	5. విదేశీ వస్తువుల ధరలు
	6. తలసరి ఆదాయం

5.4. BOP యొక్క కాంపోనెంట్‌లు / నిర్మాణాలు:

ఒక దేశం యొక్క BOP ని క్రింది ఖాతాలుగా వర్గీకరించారు. అవి:

1) ప్రస్తుత ఖాతా (కరెంట్ ఎకౌంట్)

2) మూలధన ఖాత (కాపిటల్ ఎకౌంట్)

3) రిజర్వ్ ఖాతా

4) తప్పులు మరియు తప్పిదాలు.

5.4.1. ప్రస్తుత ఖాతా:

ఈ ఖాతాలో దేశంలోకి వచ్చిపోయే వస్తుసేవలను చూపిస్తారు. అంతేగాక ప్రభుత్వ ప్రైవేటు పెట్టుబడులు రాబడులను ఇందులోనే చూపిస్తారు. BOP యొక్క కరెంటు ఖాతా వస్తువులు, సేవలు, ఆదాయం మరియు ఏకపక్ష బదిలీలకు సంబంధించిన అన్ని లావాదేవీలని కలిగి ఉంటుంది. కరెంటు ఖాతా ఈ క్రింది అంశాలను నమోదు చేస్తుంది.

అ) మర్చంటైజ్ ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు:

సరుకుల ఎగుమతులు దిగుమతులు కరెంట్ ఖాతాలలో ముఖ్యమైనవి. ఇవి ఒక దేశం యొక్క BOP లో నమోదు చేయబడిన మొత్తం లావాదేవీలలో అధిక భాగాన్ని కలిగి ఉంటాయి. సాధారణంగా ఎగుమతులను (FOB) ప్రాతిపదికన ఒక దేశ ఎగుమతుల కంటే దిగుమతులు ఎక్కువగా ఉంటే వాణిజ్య సమతుల్యతలో మిగులు ఉందని చెబుతాము. అంటే వాణిజ్య సమతుల్యత ఆ దేశంకు అనకూలంగా ఉందని చెబుతాము మరియు ఒక దేశం యొక్క ఎగుమతుల కంటే దిగుమతులు ఎక్కువగా ఉంటే, వాణిజ్య సమతుల్యతలో ఆదేశంకు ప్రతికూలంగా ఉందని అర్థము.

వాణిజ్య సమతుల్యత BOT = వస్తువుల ఎగుమతులు – వస్తువుల దిగుమతులు

చెల్లింపుల సమతుల్యత మరియు వాణిన్య సమతుల్యతల మధ్య బేధము

పట్టిక 5.1.

సంఖ్య	చెల్లింపుల సమతుల్యత	వాణిజ్య సమతుల్యత
1.	ఇది విస్తృతమైనది	ఇది సంకుచితమైనది.
2.	దీనిలో కనిపించే, కనిపించని మూలధన బదిలీలకు సంబంధించిన అన్ని లావాదేవీలు ఇందులో ఉంటాయి.	ఇందులో కనిపించే వస్తువు లావాదేవీలు మాత్రమే ఉంటాయి.
3.	BOP = కరెంట్ ఎకౌంట్ + క్యాపిట్ ఎకౌంట్ ± బ్యాలెన్సింగ్ ఐటమ్స్ (దోషాలు మరియు మినహాయింపులు	BOT = ఎగుమతులపై నికర సంపాదన – దిగుమతుల కొరకు నికర చెల్లింపులు

అంచనా వేస్తారు, రవాణా ఖర్చులు, భీమా ఖర్చులు మొదలైనవి చేర్చబడవు మరియు దిగుమతుల రవాణా, భీమా మరియు సరుకు రవాణా (సిఐఎఫ్) ప్రాతిపదికన అంచనా వేస్తారు.

బి) కంటికి కనిపించని ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు:

వీటిని అదృశ్య ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు అని కూడా పిలుస్తారు. ఇవి కరెంట్ ఖాతాలో మరొక ముఖ్య

భాగం, ముఖ్యమైన కనిపించని (Invisible) అంశాలలో – Transport, Insurance (భీమా), ప్రయాణం (Travelling), లాభాలు (Profits) డివిడెంట్ రూపంలో పెట్టుబడి ఆదాయం.

సి) ఏకపక్ష బదిలీలు:

కరెంట్ ఖాతాలో మూడవ భాగం ఏకపక్ష బదిలీలు లేదా బదిలీ చెల్లింపులు వీటిలో విదేశాల నుండి పొందిన గ్రాంట్లు, బహుమతులు (క్రెడిట్స్) లేదా విదేశాలలో ఇవ్వబడిన (డెబిట్స్) ఉంటాయి.

5.4.2. మూలధన ఖాతా (కాపిటల్ ఎకౌంట్):

కేంద్ర బ్యాంక్ రిజర్వులు, ఆర్థిక సాధనాల ద్వారా చేసిన లావాదేవీలు (స్టాక్ మార్కెట్ వాణిజ్య బ్యాంకులు, కార్పొరేట్ సంస్థలు) లను ఈ ఖాతాలో చూయిస్తారు. కాపిటల్ ఎకౌంట్‌లో రుణాలు మరియు పెట్టుబడులు అంతర్జాతీయ కదలికలను నమోదు చేస్తుంది మరియు విదేశీ ఆస్తులు మరియు అప్పులకు సంబంధించి ఆ దేశం యొక్క వైఖరిలో మార్పును తెలియజేస్తుంది. మూలధన ఖాతాలో ఈక్రింది వాటిని కలిగి ఉంటుంది.

అ) విదేశాల నుండి రుణాలు తీసుకోవడం మరియు విదేశాలకు రుణాలు ఇవ్వడం

ఆ) ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు & పోర్టుఫోలియో పెట్టుబడులు

ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు అనేవి ఒక దేశంలో ఉన్న సంస్థలలో పెట్టుబడి కాని వేరొక దేశ వ్యక్తులచే సమర్ధవంతంగా నియంత్రించబడుతుంది. చాలావరకు ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు వేరే దేశంలో ఉన్న మాతృసంస్థల అనుబంధ సంస్థలు లేదా వాటి శాఖలలో పెట్టుబడుల రూపంలో అనుబంధ సంస్థలు లేదా వాటి శాఖలలో పెట్టుబడుల రూపంలో జరుగుతాయి. పోర్ట్‌ఫోలియో పెట్టుబడి అనేది విదేశీ కంపెని యాజమాన్యం నియంత్రణ లేని విదేశి సెక్యురిటిలను కొనుగోలు చేయటాన్ని సూచిస్తుంది. అంటే విదేశాలనుండి రుణాలు మరియు పోర్ట్‌ఫోలియో మరియు ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు మూలధన ప్రవాహాన్ని సూచిస్తాయి.

5.4.3. రిజర్వ్ ఖాతా:

IMF, SDR మరియు రిజర్వ్, మానిటరి గోల్డ్ అనే మూడు ఖాతాలను కలిసి రిజర్వ్ ఖాతా అంటారు. IMF ఖాతాలో అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి నుండి కొనుగొళ్ళు (క్రెడిట్‌లు) మరియు తిరిగి కొనుగోళ్ళ (డెబిట్లు) ఉంటాయి. SDR అనేది IMF చే సృష్టించబడిన ఒక రిజర్వ్ ఆస్తి ఇది సభ్య దేశాల ఎప్పటికప్పుడు కేటాయించబడుతుంది. ఇది వివిధ దేశాల మధ్య అంతర్జాతీయ చెల్లింపులను పరిష్కరించడానికి ఉపయోగించబడుతుంది (పట్టిక 5.2).

పట్టిక – 5.2.: విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపుల శేష పట్టిక

కరెంటు ఖాతా (Current Account)

రాబడులు	చెల్లింపులు
1. వస్తువుల ఎగుమతులు (దృశ్యాంశాల ఎగుమతులు) లేదా Goods	1. వస్తువుల దిగుమతులు (దృశ్యాంశాల దిగుమతులు)
2. సేవల ఎగుమతులు (అదృశ్యాంశాల ఎగుమతులు)	2. సేవల దిగుమతులు (అదృశ్యాంశాల దిగుమతులు)
అ) బ్యాంకింగ్	అ) బ్యాంకింగ్ – భీమా
ఆ) రవాణా	ఆ) రవాణా
ఇ) పర్యాటక రంగం	ఇ) పర్యాటక రంగం
ఈ) విదేశీ విద్యార్థుల రాక	ఈ) భారతీయ విద్యార్థులు విదేశాల సందర్శన
ఉ) దౌత్యకార్యాలయా సిబ్బంది	ఉ) దౌత్యకార్యాలయాల సిబ్బంది
ఊ) వడ్డీ, లాభం, డెవిడెంట్లు	ఊ) వడ్డీ లాభం, డివిడెంట్లు
ఋ) సాఫ్ట్‌వేర్ సేవల రాబడి	ఋ) సాఫ్ట్‌వేర్ సేలు
ౠ) ఇతర సేవలు రాబడి	ౠ) ఇతర సేవల చెల్లింపు
3. ఏకపక్ష బదిలీలు (వచ్చినవి)	3. ఏకపక్ష బదిలీలు (చెల్లింపులు)
మూలధన ఖాతా (Capital Account)	
4. ఋణాలు (తీసుక్నువి)	4. ఋణాలు (విదేశాలలో ఇచ్చినవి)
అ) స్వల్పకాలిక	అ) స్వల్పకాలిక
ఆ) దీర్ఘకాలిక	ఆ) దీర్ఘకాలిక
5. పెట్టుబడులు (విదేశాల నుండి)	5. పెట్టుబడులు (విదేశాలలో పెట్టినవి)
అ) FD	అ) FDI
ఆ) FII	ఆ) FII
6. విదేశీయులకు ఆస్తుల అమ్మకం	6. విదేశాల నుండి ఆస్తులు కొనడం
7. విదేశీయుల సెక్యూరిటీల అమ్మకం	7. విదేశీయుల సెక్యూరిటీలు కొనడం
8. బంగారం ఎగుమతులు	8. బంగారం దిగుమతులు

పైన పేర్కొన అంశాలన్ని విదేశీ చెల్లింపుల శేష పట్టిక నుండి మనం తెలుసుకోవచ్చును. విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో రాబడులు మరియు చెల్లింపులు అయినప్పటికి అది అది ఎల్లపుడు సాధ్యం కాదు ఒక్కొక్కసారి రాబడి కంటే చెల్లింపులు ఎక్కువైతే లోటు అనేది ఏర్పడుతుంది ($X < M$). అదేవిధంగా చెల్లింపుల కంటే రాబడి ఎక్కవగా ఉంటే వర్తక శేషంలో మిగులు అనేది ఏర్పడుతుంది. ఇవి ఒక్కొక్కసారి విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో అసమతౌల్యత దారితీస్తుంది.

5.5. భారతదేశంలో విదేశీ చెల్లింపుల స్థితి-2022:

భారతదేశపు విదేశీ చెల్లింపుల శేషంను 2019 నుండి 2023 వరకు పట్టిక 5.3 లో చూపడం జరిగింది. ఈ పట్టికను గమనించినట్లయితే విదేశీ వర్తక శేషంలో ఋణాత్మకంగా ఉన్నట్లు గమనించవచ్చును. ఈ విదేశీ వర్తకం 2019వ సంవత్సరంలో -57 బిలియన్ డాలర్లు ఉండగా 2020-21 నాటికి సంవత్సరం నాటికి ఇది -102.2 బిలియన్ డాలర్లకు, 202122 నాటికి -189.2 బిలియన్ డాలర్లకు మరియు 2022-23 సంవత్సరం నాటికి ఇది -265.3 బిలియన్ డాలర్లకు పెరిగింది.

కరెంటు ఎకౌంట్ ఖాతాను గమనించినట్లయితే 2019-20వ సంవత్సరంలో కరెంటు ఎకౌంట్ లోటు -25 యుఎస్ బిలియన్ డాలర్లుగా ఉన్నది. ఇది 2020 నాటికి ధనాత్మకంగాను ఉన్నట్లు గమనించవచ్చును. మరలా 2021-22 సంవత్సరం నాటికి కరెంటు ఎకౌంటు 38.7 బిలియన్ డాలర్ లేదా ఇది జిడిపిలో 1.2 శాతం నుండి 2022-23 నాటికి 67 బిలియన్ డాలర్ లేదా స్థూల దేశీయోత్పత్తిలో 2 శాతంగా నమోదైనది. కరెంటు ఎకౌంట్ లోటు అనేది దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ పటిష్టంగా ఉన్నదని తెలుసుకోవడంకు ఒకే సాధనం. 2022-23 సంవత్సరంలో సేవల ఎగుమతులు గణనీయంగా పెరగడంతో నాలుగో త్రైమాసికంలో కరెంటు ఎకౌంట్ లోటు గణనీయంగా తగ్గింది.

2021-22 సంవత్సరంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడిల విలువ 38.6 బిలియన్ డాలర్లుగా ఉన్నది. కాగా 2022-23 నాటికి విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు 38.6 బిలియన్ డాలర్ల నుండి 28 బిలియన్ డాలర్లకు తగ్గింది. అదేవిధంగా విదేశీ పోర్ట్‌ఫోలియో పెట్టుబడులను గమనించినట్లయితే, 2020-21 సంవత్సరంలో 36.1 బిలియన్ డాలర్లు ఉండగా 2022-23 సంవత్సరం నాటికి 5.2 బిలియన్ డాలర్లు ఋణాత్మకంగా ఉన్నట్లుగా గమనించవచ్చు.

భారతదేశ విదేశీ నికర రుణాలను పరిశీలించినట్లయితే 2021-22 సంవత్సరంలో 4.01 బిలియన్ డాలర్లు నమోదయింది. 2023 మార్చిలో ముగిసిన ఆర్థిక సంవత్సరంలో 9.1 బిలియన్ డాలర్లు విదేశీ మారక నిల్వలు క్షీణించాయి. మొత్తంగా చూసినట్లయితే విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో 2019-20లో 59.4 బిలియన్ డాలర్ల నుండి 2020-21 నాటికి 87.3 బిలియన్ డాలర్లుకు పెరిగి కరోనా మహిమ్మారి వలన 2021-22 నాటికి 47.5 బిలియన్ డాలర్లకు తగ్గినటు గమనించవచ్చును

పట్టిక 5.3.

భారతదేశ విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపుల శేషం యుఎస్ బిలయన్ డాలర్లు

	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
(A) కరెంటు ఖాతా				
1) మర్చండైజ్				
i) ఎగుమతులు	320	296.3	429.2	456.1
ii) దిగుమతులు	477	398.4	618.2	721.4
వర్తక శేషం (Trade Balance)	-57	-102.2	-189.2	-265.3
2) అదృశ్య అంశాలు (invisible)				
i) నికర సేవలు (Service)	85	88.6	107.5	143.3
ii) నికర బదిలీలు (Transfers)	75	73.4	80.5	100.9
iii) నికర ఆదాయం (Income)	-27	-36	-37.3	-45.9
అదృశ్య అంశాలు (Invisible Balance)	132	126.1	150.6	198.3
మొత్తం కరెంటు ఖాతా బ్యాలెన్స్ (1 + 2)	-25	24.0	-38.7	-67
(B) మూలధన ఖాతా (Capital Account)				
1) విదేశీ పెట్టుబడులు	44	80.1	21.8	22.8
i) FDI (Net)	43	44	38.6	28
ii) Portfolio Investment	1.4	36.1	-16.8	-5.2
2) రుణాలు (Loans)	25.6	6.9	33.6	-
i) బహిర్గత సహాయం	3.7	11.2	5.3	-
ii) వాణిజ్య రుణాలు	22.9	-0.1	8.1	-
iii) స్వల్పకాల రుణాలు	-1.0	-4.1	20.1	-
3) బ్యాంకింగ్ రుణాలు	-5.3	-21.1	6.6	-
i) వాణిజ్య బ్యాంకులు	-4.6	-20.09	7.1	-
a) డిపాజిట్లు	8.6	7.4	3.2	-
ii) ఇతరాలు	-0.6	-0.1	-0.4	-
4). Rupee Debt. Service	-0.06	-0.06	-0.07	-
5) Other Capital	18	2.14	23.7	-
Total Capital Account (1 to 5)	**83.2**	**63.7**	**85.8**	**-**
(C) Errors and Ommissions	0.9	-0.3	0.4	-
(D) Overall Balance	59.5	87.28	47.5	-

ఆధారం: వివిధ ఆర్థిక సర్వేలు; 2019, 2020, 2021, 2022, విత్త మంత్రిత్వ శాఖ.

5.6. భారతదేశ విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపుల శేషంలో అసమతౌల్యం:

ఈ భాగం ప్రారంభంలో పేర్కొన్నట్లు విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపులు ఖాతా, జమాఖర్చులు నమోదులతో కూడిన ఒక సమతూక పట్టిక (Balance Sheet). ఎగుమతులు ఇతర రాబడుల ద్వారా లభించే విదేశీ మారక ద్రవ్యం జమ (Credit) వైపు, దిగుమతులు, ఇతర ఖర్చులకు చెల్లించే విదేశీ మారక ద్రవ్య పరిమాణం ఖర్చు (Debit) వైపు నమోదు చేయబడతాయి. జమా ఖర్చుల పరిమాణాన్ని సక్రమంగా నమోదు చేసినట్లయితే అవి ఒకదానికొకటి సమానంగా ఉంటాయి. ఈ భావంలో విదేశీ చెల్లింపులు ఎప్పుడూ సమతౌల్య పరిస్థితి, ఆర్థిక విశ్లేషణకు అంతగా ఉపయోగపడదు. విదేశీ చెల్లింపులలో "లోటు", "మిగులు" అనే పరిస్థితులకు నిమిత్తం లేకుండా, లక్షలాది విదేశీ లావాదేవీలను ఆర్థిక ఏజెంట్లు స్వయంచాలకంగా (Autonomous) కొనసాగించి, వాటి ఫలితంగా ఏర్పడే స్వయంచాలక చెల్లింపులు (Autonomous Payments) స్వయంచాలక రాబడులకు (Autonomous Receipts) సమానమైనప్పుడు విదేశీ చెల్లింపుల శేషం సమతౌల్య పరిస్థితిలో ఉంటాయని చెప్పవచ్చు. వర్తమాన ఖాతా లేదా మూలధన ఖాతాలోని వివిధ స్వయంచాలక చెల్లింపులు మొత్తం వివిధ స్వయంచాలక రాబడుల మొత్తం కంటే ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడు విదేశీ చెల్లింపులు శేషంలో "లోటు" ఏర్పడుతుంది. ఈ లోటును సాధారణంగా విదేశీ మారకద్రవ్యం, నిల్వలను తగ్గించడం, బంగారాన్ని ఎగుమతి చేయడం లేదా విదేశాల నుంచి అప్పు తీసుకోవడం ద్వారా పూరించడం జరుగుతుంది. ఇలాంటి లావాదేవీలను అనుగుణ్య (Accommodating) లావాదేవీలు అంటారు. అలాకాకుండా వర్తమాన ఖాతా లేదా మూలధన ఖాతాలోని వివిధ స్వయంచాలక చెల్లింపులు మొత్తం, వివిధ స్వయంచాలక రాబడులు మొత్తం కంటే తక్కువగా ఉన్నప్పుడు, విదేశీ చెల్లింపులు శేషంలో "మిగులు" ఏర్పడుతుంది. ఈ మిగులు సాధారణంగా విదేశీమారక ద్రవ్య నిల్వలను పెంచడానికి లేదా బంగారం దిగుమతులకు లేదా విదేశీ సంస్థలకు లేదా ప్రభుత్వాలకు రుణం ఇవ్వడానికి ఉపయోగిస్తారు. మూలధన ఖాతాలో నమోదయ్యే ఇలాంటి లావాదేవీలను కూడా అనుగుణ్య లావాదేవీలు అంటారు. ఈ రకమైన అనుగుణ్య లేదా నష్టపరిహర లావాదేవీలు సమతూక పట్టికలో జమ (Credit) వైపు నమోదయితే చెల్లింపులు శేషంలో లోటు ఉన్నట్లు లేదా ఖర్చు (Debit) వైపు నమోదయితే మిగులు (Surplus) ఉన్నట్లు గుర్తించాలి. ఈ రెండు రకాల పరిస్థితులను అసమతౌల్య (Disequillibrium) ధృవీకరిస్తారు.

5.7. అసమతౌల్యంలోని రకాలు:

విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపుల శేషంలో అసమతౌల్యం అనేక రకాలుగా ఉంటుంది. అవి:

1. తాత్కాలిక
2. చక్రీయ
3. దీర్ఘకాలిక
4. నిర్మాణాత్మక
5. ప్రాథమిక అసమతౌల్యాలు

స్వల్పకాలిక లేదా తాత్కాలిక కారణాలవల్ల ఎగుమతుల లేదా దిగుమతులలో వచ్చే అకస్మిక మార్పు స్వల్పకాలిక

(Short Term) లేదా తాత్కాలిక (Temporary) అసమతౌల్యం ఏర్పడుతుంది. పంటలు విఫలము క్షామాలు లేదా రుతుపవన సంబంధమైన మార్పులు రావడం ఈ పరిస్థితికికారణాలు కావచ్చు.

క్రమంగా సంభవించే వ్యాపార చక్రాలు (Trade Cycles) ఆదాయ పెరుగుదలకు లేదా క్షీణతకు దారితీస్తాయి. ఇలాంటి కారణాలవల్ల దిగుమతులు పెరగడం లేదా ఎగుమతులు తగ్గడం జరుగుతుంది. తత్ఫలితంగా చేసి చెల్లింపులతో అసమతౌల్యం ఏర్పడుతుంది. ఈ రకమైన అసమతౌల్యాన్ని చక్రీయ అసమతౌల్యం (Cyclical Disequilibrium) అంటారు.

దీర్ఘకాలంలో క్రమేపి లోటు లేదా మిగులు సంభవించినట్లయితే దీర్ఘకాలిక లేదా సెక్యులర్ (Long-Term or Secular) అసమతౌల్యంగా వ్యవహరిస్తారు. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో ప్రణాళికాభివృద్ధి ద్వారా అభివృద్ధి సాధించాలను-కున్నప్పుడు 15-20 సంవత్సరాల కాలం పాటు ఎగుమతుల కంటే దిగుమతులు పరిమాణం మార్పు ఎక్కువ ఉంటుంది. ఉదాహరణకు గడచిన 65 సంవత్సరాల్లో భారతదేశం చెల్లింపుల శేషం లోటును అనుభవిస్తుంది. ఈ రకమైన అసమతౌల్యం దీర్ఘకాలిక అసమతౌల్యం.

ప్రజల అభిరుచులలో మార్పులు లేదా ఉత్పత్తి పద్ధతులు ఆధునీకరించినప్పుడు నిర్మాణాత్మక (Structural) అసమతౌల్యం ఏర్పడుతుంది. ఈ మార్పులను నివారించటానికి కొన్ని సవరణలు చేయడం జరుగుతుంది. అసమతౌల్య పరిస్థితులు సమసిపోతాయి.

ప్రభుత్వం అనేక చర్యలు తీసుకున్నప్పటికీ విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపుల శేషంలో లోటు లేదా మిగులు దీర్ఘకాలంలో కూడా కొనసాగినట్లయితే, అలాంటి అసమతౌల్యాన్ని ప్రాథమిక (Fundamental) అసమతౌల్యం అంటారు. ఉదాహరణకు భారతదేశం లాంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ఎగుమతి చేసే వ్యవసాయ వస్తువుల ఆదాయం, వ్యాకోచత్వాలు అతిస్వల్పంగా ఉంటాయి. ఆదాయం పెరగడంతో పాటు ఇలాంటి వస్తువులు డిమాండ్ ఎగుమతి పెరుగదు. అదేవిధంగా ధర తగ్గించి వస్తువులను అమ్మదలచినప్పుడు ధర తగ్గించిన పరిమాణం కంటే డిమాండ్ పెరిగిన పరిమాణం తక్కువగా ఉంటుంది. అందువల్ల ఇలాంటి వస్తువులు ఎగుమతి పెరుగదు. పెట్రోలియం, మొదలైన వస్తువుల దిగుమతులు అత్యవసర దిగుమతులు కాబట్టి వాటిని కుదించడం కుదరదు. కాబట్టి ఈ దేశాల విదేశీ చెల్లింపులు, నిరంతరంగా లోటులో ఉంటాయి. ఇలాంటి అసమతౌల్యాన్ని ప్రాథమిక అసమతౌల్యం అంటాం.

5.8. విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపుల అసమతౌల్యనికి కారణాలు:

అసమతౌల్యంలోని వివిధ రకాలకు సంబంధించి పైన చేసిన చర్చను దృష్టిలో ఉంచుకొని, క్లుప్తంగా అసమతౌల్యానికి గల కారణాలను మనం వివరించవచ్చు.

అ) రుతుపవనాలు విఫలం కావడం, అనావృష్టి ఏర్పడటం, వ్యవసాయం ఎగుమతులు తగ్గడం లేదా అతివృష్టి కారణంగా పంటలు విఫలమవడం. క్రియల తాకిడికి పంటలు నష్టపోవడం, విద్యుచ్ఛక్తి కొరతవల్ల పారిశ్రామిక ఉత్పత్తులు తగ్గడం మొదలైన కారకాల వల్ల, తాత్కాలికంగా ఎగుమతులు తగ్గి అసమతౌల్యనకి నాంది అవుతుంది. మనదేశంలో అనేక సంవత్సరాలు ఎగుమతులు తగ్గి చెల్లింపుల శేషంలో అసమతౌల్యం పైకారణాల వల్ల ఏర్పడింది.

ఆ) విదేశాల్లో ప్రజల అభిరుచులు లేదా ఉత్పత్తి పద్ధతుల్లోని మార్పుల వల్ల దిగుమతులకు సంబంధించిన డిమాండ్‌తో మార్పులు సంభవించవచ్చు. ఉదాహరణకు భారత వస్త్రాల ఎగుమతులు, జనుము, అల్యూమినియం ఎగుమతులు తగ్గడానికి ముఖ్యమైన కారణాలు విదేశీ ప్రజల అభిరుచులలో మార్పులు రావడం. మన ఎగుమతులకు పోటీగా

సంధానాత్మకమైన (Synthetic) ప్రత్యమ్నారు వస్తువులను కనుక్కోవడంగా పేర్కొనవచ్చు.

ఇ) మన ఎగుమతులకు విదేశీ ఎగుమతుల పోటీ కూడా అసమతౌల్యానికి కారణంగా చెప్పవచ్చు. మన సాంప్రదాయ వస్త్ర ఎగుమతులకు చైనా, బాంగ్లాదేశ్ నుంచి, మన తేయాకు ఎగుమతులకు శ్రీలంక నుంచి, మన పారిశ్రామిక వస్తువులకు నవ్య పారిశ్రామికీకరణ చెందిన దేశాలైన తైవాన్, కొరియా, థాయిలాండ్ మొదలైన దేశాల నుంచి పోటీ ఉంది.

ఈ) ద్రవ్యోల్బణం వల్ల దేశ ఎగుమతులు విదేశాల్లో పోటిని కోల్పోవచ్చు. స్వదేశీ వస్తువుల కంటే విదేశీ వస్తువుల ధరలు సాపేక్షకంగా తక్కువగా ఉండటం వల్ల దిగుమతుల పరిమాణం కూడా పెరుగవచ్చు. తత్ఫలితంగా దేశ విదేశీ చెల్లింపులతో అసమతౌల్యం ఏర్పడుతుంది.

ఉ) అర్థికాభివృద్ధి సాధించడానికి మూలధన వస్తువులను, సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని, యజమాన్య పద్ధతులను ఎక్కువ మేరకు దిగుమతి చేసుకోవలసిన అవశ్యకత ఉంటుంది. పై అభివృద్ధి దిగుమతుల వల్ల (Deveopment Imports) వాటిని నిర్వహించటానికి అవసరమైన ఉత్పాదక వస్తువుల, ముడిసరుకుల దిగుమతుల వల్ల (నిర్వహణ దిగుమతులు) విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో లోటు ఏర్పడుతుంది.

ఊ) ఎక్కువ మొత్తంలో విదేశీ రుణాలను పొంది అభివృద్ధి కార్యకలాపాలకు కాకుండా, నిర్వహణ ఖర్చులకు, ఉద్యోగుల జీతభత్యాలు చెల్లించడానికి వినియోగించినట్లయితే, వాటికి వడ్డీ చెల్లింపులు లేదా ఆ రుణం తిరిగి చెల్లించడం చాలా భారమవుతుంది. ఈ కారణంగానే కొన్ని ఆఫ్రికా, లాటిన్ అమెరికా దేశాలు రుణవలయంలో కూరుకుపోయాయి. ఈ విషయాన్ని గ్రహించి భారతదేశం 1990 నుంచి సంస్కరణలను చేపట్టి విదేశాల నుంచి రుణభారం లేని పెట్టుబడులను ఆకర్షించింది. విదేశీ చెల్లింపులతో సంక్షోభాన్ని నివారించింది.

5.9. చెల్లింపుల శేషంలో అసమతౌల్యాన్ని సరిచేసే పద్ధతులు:

చెల్లింపుల శేషంలోని అసమతౌల్యం, ప్రభుత్వ జోక్యం లేకుండా దానంతట అదే సరిచేయబడుతుందని సాంప్రదాయ వాదులు అభిప్రాయం వ్యక్తపరిచారు. ఈ ప్రక్రియ రెండు మార్గాలు ద్వారా జరుగుతుంది.

అ) స్వర్ణ ప్రమాణం (Gold Standard)

ఆ) సరళ మారకపు రేట్లు (Flexible Exchange Rates)

5.9.1. స్వర్ణ ప్రమాణం (Gold Standard):

స్వర్ణ ప్రమాణం పాటిస్తున్న ఒక దేశం విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో లోటు ఉంటే, ఆ దేశంలో లోటు పరిమాణం మేరకు బంగారం నిల్వలు ఇతర దేశాలకు ఎగుమతి చేయవలసి ఉంటుంది. బంగారం నిల్వలను కోల్పోయిన దేశం. సమాన పరిమాణం మేరకు ఆర్థిక వ్యవస్థలో ద్రవ్య సప్లైను తగ్గించవలసి ఉంటుంది. ఇది వడ్డీ రేటు పెరగటానికి, పెట్టుబడులు, ఉత్పత్తి, ఉద్యోగిత, అదారం తగ్గడానికి దారితీస్తుంది. ఆదాయం తగ్గడం వల్ల స్వదేశీ, విదేశీ వస్తువులకు డిమాండ్ తగ్గి వాటి ధరలు తగ్గడంవల్ల, విదేశీ వస్తువుల కంటే స్వదేశీ వస్తువులు ఆకర్షణీయంగా అనిపిస్తాయి. అందువల్ల దిగుమతులకు డిమాండ్ తగ్గుతుంది. అంటే ఎగుమతులు పెరిగి దిగుమతులు తగ్గి, విదేశీ చెలింపులలోని లోటు తగ్గడానికి దోహదం చేస్తుంది. ఈ విధంగా లోటు తనంతట అదే అదృశ్యం అవుతుంది. చెల్లింపుల శేషంతో మిగులు కలిగి ఉన్న దేశంలో ఇందుకు

విరుద్ధమైన ప్రక్రియ జరిగి మిగులు తానంతట అదే అదృశ్యం అవుతుంది. ఈ ప్రక్రియలో విదేశీ మారకం రేట్లు స్థిరంగా ఉంటాయి.

ద్రవ్య సప్లై పుర్తిగా బంగారం నిల్వలపై అధారపడి ఉన్నప్పుడు ద్రవ్య సప్లైననుసరించి ధరలు / వేతనాలు మారే అవకాశం ఉన్నప్పుడు, ధరలు / వేతనాలు మార్పు ఎగుమతి, దిగుమతుల సప్లై డిమాండ్‌ల మార్పులకు కారణమైనప్పుడు మాత్రమే స్వర్ణ ప్రమాణం ద్వారా సఫలీకృతమైన ఫలితాలు పొందాటానికి వీలవుతుందని గ్రహించాలి.

జాతీయ దృక్పథం కలిగిన ఏ దేశమైనా కేవలం విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో సమతౌల్యం సాధించడం కోసం మొత్తం అర్థిక వ్యవస్థ స్థిరత్వాన్ని పణంగా పెట్టడానికి ఇష్టపడదు. అందువల్ల స్వర్ణ ప్రమాణం అంతర్జాతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థ నుంచి 1920వ దశకంలోనే అదృశ్యమైంది.

5.9.2. సరళ మారకం రేట్లు (Flexible Exchange Rates):

1971 నుంచి అనేక దేశాలు సరళ మారకం రేటు వ్యవస్థను (System of Flexible Exchange Rates) అనుసరించడం ద్వారా విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో సమతౌల్యాన్ని సాధించగలుగుతున్నాయి. ఈ వ్యవస్థలో దేశ ద్రవ్యం అంతర్జాతీయ ద్రవ్య మార్కెట్‌లో స్వేచ్ఛగా కదలాడి డిమాండ్ సప్లైల దృఢత్వాన్ని బట్టి తన విలువను నిర్ణయించుకుంటుంది. ఉదాహరణకు భారతదేశ విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో లోటు ఉందనుకుందాం. ఇది అమెరికన్ డాలర్ లాంటి కీలక ద్రవ్య యూనిట్‌కు డిమాండ్ పెరగడానికి దారితీస్తుంది. డాలర్‌ని కూడా ఒక వస్తువని అనుకుంటే, డిమాండ్ పెరగడం వల్ల రూపాయి రూపంలో డాలర్ ధర కూడా పెరుగుతుంది.

ఉదాహరణకు లోటు పరిస్థితికి పూర్వం రూపాయి డాలర్ల మధ్య మారకం రేటు

$ 1 = రూ. 80 అనుకుందాం

లోటు పరిస్థితి తరువాత డాలర్ల ధర పెరగడంవల్ల

$ 1 = రూ. 85 అయిందనుకుందాం.

అంటే ముందు 80 రూపాయలకు ఒక డాలర్ లభించేది. కాని మారిన పరిస్థితుల్లో 85 రూపాయలు ఇచ్చినట్లయితే మాత్రమే ఒక ఒక డాలర్ లభిస్తుంది. ఈ పరిస్థితి రూపాయి విలువ తరుగుదల (Depreciation of Rupee) లేదా డాలర్ విలువ పెరుగుదల (Appriciation of Dollar) అంటారు.

రూపాయి విలువ తరుగుదల వల్ల ఎగుమతులు పెరుగుతాయి. దిగుమతులు తగ్గుముఖం పడతాయి. ఎందుకంటే తరుగుదలకు ముందు 1000 డాలర్లను సంపాధించిన ఒక ఎగుమతిదారు 80,000 రూపాయలు మాత్రమే పొందేవారు కాని తరుగుదల తరువాత అతను 85,000 రూపాయలు పొందగలుగుతున్నాడు. అందువల్ల విదేశీ కరెన్సీలో అతను ధర తగ్గించి ఎక్కువ పరిమాణంలో ఎగుమతులు చేయడం వీలవుతుంది.

అలాగే 1000 డాలర్ల మేరకు దిగుమతి చేయదలచిన ఒక దిగుమతిదారు, 1000 డాలర్లను పొందడానికి ముందు 80,000 రూపాయలు ఖర్చు పెట్టవలసి ఉండేది. కానీ ఇప్పుడు అతను ఇంకా ఎక్కువ మేరకు అంటే 85,000 రూపారులు ఖర్చు పెట్టవలసి ఉంది. అందువల్ల అతను దిగుమతులను తగ్గించడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. ఈ విధంగా ఎగుమతులు పెరగడం

వల్ల దిగుమతులు తగ్గడం వల్ల చెల్లింపులు శేషంలో లోటు పూరించబడుతుంది. 1991 సంస్కరణల తరువాత భారతదేశం, విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో దృఢత్వం సాధించే ఉద్దేశంతో, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి (I.M.F.) ఒప్పందం VIII వ అధికరణ బాధ్యతలను అంగీకరిస్తూ, ఆగష్టు 1994 సంవత్సరం వర్తమాన ఖాతా లావాదేవీలకు రూపాయిని పరివర్తనం (Convertible) చేసుకొనే సదుపాయం ఎగుమతిదార్లకు కల్పించింది. అలాగే మూలధన ఖాతాలోని లావాదేవీలను పరివర్తనం చేయటానికి 1997 సం॥ తిరిగి 2006 సం॥ లో ఎస్.ఎస్. తేరాపొర్ అధ్యక్షతన ఒక కమిటీని భారతదేశం ప్రభుత్వం నియమించింది. జూలై 2006వ సంవత్సరంలో కమిటీ తన నివేదికను సమర్పించింది.

5.9.3. విధాన ప్రేరిత సర్దుబాట్లు (Policy Induced Adjustments):

స్వర్ణ ప్రమాణం, సరళ మారకం రెట్లు వ్యవస్థ రెండూ అర్థిక వ్యవస్థలో అమలుపరిచే సాధ్యత లేనప్పుడు, ప్రభుత్వం అనువైన విధానాలను అనుసరించి చెల్లింపు శేషంలోని లోటును పూరించడం జరుగుతుంది. ఈ నేపథ్యంలో ప్రభుత్వం ముందు రెండు ముఖ్యమైన విధానం ఐచ్ఛికాలున్నాయి. అవి ఖర్చును అదుపుచేసే విధానాలు.

ఖర్చును బదిలీచేసే విధానాలు:

5.9.3.1. ఖర్చును అదుపు చేసే విధానాలు:

చెల్లింపులు శేషంలో లోటు రావడానికి మూలాధార కారణం, వస్తుసేవలపై ముఖ్యంగా విదేశీ వస్తుసేవలపై ప్రజలు, సంస్థలు, ప్రభుత్వాలు ఎక్కువ మేరకు ఖర్చు పెట్టడం అని భావించబడుతుంది.

ఈ ఖర్చును ద్రవ్య కోశ విధానాల ద్వారా ప్రభుత్వం అదుపు చేయవచ్చు.

అ) ద్రవ్య విధానం:

ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఉండే ద్రవ్య పరిమాణాన్ని రిజర్వుబాంకు (ఆర్.బి.ఐ.) తన పరికరాల ద్వారా ప్రభావితం చేసే విధానాన్ని ద్రవ్య విధానం అంటారు. విదేశీ చెల్లింపులు శేషంలో లోటు ఉన్నట్లతో ఆర్.బి.ఏ. వడ్డీరేటును, నగదు నిల్వ నిష్పత్తి (సి.ఆర్.ఆర్) ను శాసనాత్మక ద్రవ్యత్వ నిష్పత్తిని (ఎస్.ఎల్.ఆర్) పెంచుతుంది. తత్ఫలితంగా పరపతి పొందటానికి అయ్యే వ్యయం (వడ్డీ) పెరుగుతుంది. పరపతి అర్థిక వ్యవస్థలో తగ్గుతుంది. కాబట్టి ప్రజలు, సంస్థలు బ్యాంకు రుణం పొంది దిగుమతి చేసే పరిమాణం తగ్గుతుంది. ఇది వర్తమాన లోటును తగ్గిస్తుంది అర్థిక వ్యవస్థలో వడ్డీరేటులో పెరగడంవల్ల విదేశీ మూలధనం బాహ్య ప్రవాహం (Outflow) తగ్గి, అంతర్ప్రవాహం (Inflow) పెరిగి మూలధన ఖాతాలో మిగులు ఏర్పడుతుంది. కాబట్టి ద్రవ్య విధానం, వర్తమాన ఖాతా, మూలధన ఖాతా రెండింటిపై తన ప్రభావాన్ని చూపిస్తుంది. ఆర్.బి.ఐ. ఇతర పరికరాలు కూడా ఇదే ప్రభావాన్ని సృష్టిస్తాయి.

ఆ) కోశ విధానం:

కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు తన అధీనంలో ఉన్న రాబడి (పన్నులు, పన్నులు కానీ రాబడులు) వ్యయం, ప్రభుత్వ రుణం మొదలైన పరికరాలను వినియోగించి ప్రజలు, సంస్థలు వెచ్చించే సామర్థ్యం అదుపు చేసే ఉద్దేశంతో ప్రభుత్వం ఆ విధానాన్ని కోశ విధానం అంటారు. చెల్లింపులు శేషంలో లోటు ఉన్నప్పుడు, ప్రజల ఖర్చును అదుపు చేసే ఉద్దేశంతో ప్రభుత్వం ఆదాయం పన్ను, కార్పొరేట్ ఆదాయం పన్ను, వస్తు సేవల పన్ను (GST), ఖర్చులపై పన్ను మొదలైన పన్నుల రేట్లు పెంచుతుంది.

తత్ఫలితంగా ప్రజల వివిధ సంస్థల వద్ద ఉండే నికర ఆదాయం తగ్గి దిగుమతుల పరిమాణం తగ్గడానికి ఇవి దోహదం చేస్తాయి.

5.9.3.2. ఖర్చును బదిలీ చేసే విధానాలు (Expenditure Switching Policies):

ప్రజలు, సంస్థలు, ప్రభుత్వాలు విదేశీ వస్తువులపై పెట్టే ఖర్చును బదిలీ చేసి స్వదేశీ వస్తువులపై ఖర్చు పెట్టె విధానాలను ఖర్చు బదిలీ చేసే విధానాలంటారు. వస్తువుల సాపేక్షత ధరలను మార్చడం ద్వారా దీన్ని సాధించడం జరుగుతుంది. ఈ రకమైన విధానాలలో రెండు రకాలుంటాయి. అవి:

అ) మూల్య హీనికరణ (Develuation)

ఆ) ప్రత్యక్ష నియంత్రణలు (Direct Controls)

వీటిని గురించి క్లుప్తంగా తెలుసుకుందాం.

అ) మూల్య హీనీకరణ (Develuation):

ప్రభుత్వం అధికారికంగా కరెన్సీ బహిర్గత విలువను తగ్గించటాన్ని మూల హీనీకరణ అంటారు. ఇది మార్కెట్ శక్తుల స్వేచ్ఛా కదలికల ద్వారా ఏర్పడే "కరెన్సీ విలువ తరుగుదలకు" సమానం. కాబట్టి 'తరుగుదల' (Depreciation) ఎగుమతులు, దిగుమతులపై ఎలాంటి ప్రభావం కనబరుస్తుందో అలాంటి ప్రభావాలు మూల్య హీనీకరణ ద్వారా ఏర్పడతాయి. స్వదేశీ డిమాండ్ విదేశీ డిమాండ్ వ్యాకోచత్వల పరిమాణాలు కలిసి ఒకటి కంటే ఎక్కువగా ఉండే నేపథ్యంలోనే మూల్య హీనికరణ చెల్లింపులు శేషంపై ధనాత్మక ప్రభావం కనపరచగలదని 'మార్షల్-లెర్నర్' అనే ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తలు అభిప్రాయం వ్యక్తపరచారు. దీన్ని 'మార్షల్ లెర్నర్ నిబంధన" (Marshall-Lerner Condition) అంటారు.

మూల్యహీనీకరణ చెల్లింపుల శేషంపై ధనాత్మక ప్రభావం చూపే ముందు చెల్లింపులు శేషంలోని లేటు మరింత పెరుగుతుంది. దీన్ని J వక్రరేఖ ప్రభావం అంటాం.

ఆ) ప్రత్యక్ష నియంత్రణ (Direct Controls):

ప్రత్యక్ష నియంత్రణలను రెండు రకాలుగా వర్గీకరించవచ్చు. అవి: వాణిజ్య నియంత్రణలు (Commercial Controls), విత్త నియంత్రణలు (Financial Controls), ఎగుమతుల హెచ్చింపు (Export Promotion), దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయం (Import Substitution) విధానాలు వాణిజ్య నియంత్రణల పరిధిలోకి వస్తాయి. అలాగే బహుళ మారకం రేట్లు (Multiple Exchange Rates) విదేశీ మారకం ద్రవ్యం నియంత్రణ విత్త నియంత్రణల పరిధిలోకి వస్తాయి.

ఇ) ఎగుమతి హెచ్చింపు (Export Promotion):

దేశం ప్రతికూల చెల్లింపుల శేషాన్ని కలిగి ఉన్నప్పుడు ఎగుమతులను పెంచడానికి ప్రభుత్వం అనేక ప్రోత్సాహకాలను ఇస్తుంది. భారతదేశం ఎగుమతుల పెరుగుదలకు తీసుకున్న అనేక చర్యలను గురించి మనం ఇది వరకే తెలుసుకున్నాం.

కేంద్ర వాణిజ్య శాఖ ప్రోత్సాహంతో 2005 ప్రత్యేక మండలాల (Special Economic Zones) చట్టం పార్లమెంటులో ఆమోదం పొందింది. ఫిబ్రవరి 10, 2006 నుండి అమలులోకి వచ్చింది. వనరులను ఒక ప్రాంతంలో కేంద్రీకృతం చేసి అంతర్జాతీయ పోటీని ఎదుర్కొనే సామర్థ్యం కలిగిన యునిట్లను స్థాపించడం దీని ముఖ్య ఉద్దేశం, ప్రత్యేక ఆర్థిక మండలాలను

ప్రైవేట్ రంగం, ప్రభుత్వ రంగం, ఉమ్మడి రంగం (Joint Sector) లేదా రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు కాని స్థాపించవచ్చు. ఇదివరకు వ్యవహారికంలో ఉన్న ఎగుమతి ప్రాసెసింగ్ మండలాలు ప్రత్యేక ఆర్థిక మండలాలుగా పరివర్తన చేయబడుతున్నాయి. ఈ మండలాల్లో ఏర్పాటు చేసిన ఉత్పత్తి సేవా సంస్థలకు అనేక విత్త, విత్తం కానీ రాయితీలను ఇవ్వడం జరిగింది. క్లుప్తంగా చెప్పాలంటే ప్రత్యేక ఆర్థిక మండలాలు (SEZ) భారతదేశ పరిధిలో ఉండే విదేశీ ప్రాంతాలుగా వ్యవహరిస్తాయి.

ప్రతేక ఆర్థిక మండలాలపై అనేక విమర్శలు వస్తున్నాయి. రైతుల నుంచి పారిశ్రామికవేత్తలు తక్కువ ధర చెల్లించి భూములను ఆక్రమించుకుంటున్నారు అనేది ఒక విమర్శ, పశ్చిమ బెంగాలు రాష్ట్రం నందిగ్రామ్, సింగురు, సంఘటనలు ఇందుకు నిదర్శనంగా పేర్కొనవచ్చు. రెండవది ఈ ప్రాంతంలో వ్యవహరించే సంస్థలకు ఇచ్చే రాయితీల పరిమాణం గురించి ప్రభుత్వ విత్త జాతీయ సంస్థ (National Institute of Public Finance) న్యూ ఢిల్లీ చేపట్టిన అధ్యయనం ప్రకారం 2005–2010 సంవత్సరాల మధ్య సుమారు 97,000 కోట్ల రూపాయల మేరకు పన్నుల రాబడిని ప్రభుత్వం నష్టపోతుందని అంచనా వేసింది. కాని చిన్నతరహా పరిశ్రమలు రూ. 1,24,416 కోట్ల మేరకు ఎగుమతులను సాధించి మొత్తం ఎగుమతుల్లో 34.4% వాటాను దక్కించుకున్నాయి. కానీ మొత్తం ఎగుమతుల్లో ప్రవేశ ఆర్థిక మండలాల వాటా కేవలం 20.1 శాతం మాత్రమే కాబట్టి అర్థిక మండలాలను ప్రోత్సహించడం కంటే చిన్నతరహా పరిశ్రమలను అభివృద్ధి చేయడం లాభదాయకమైంది. ప్రత్యేక ఆర్థిక మండలాలకు వెలుపల ఉండే పరిశ్రమలు పన్నుల రాయితీలను ఇతర సదుపాయాలను పొందడానికి ప్రవేశ ఆర్థిక మండలాలకు వలస వెళ్ళే అవకాశం ఉంది.

ఈ) దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయం (Import Substitution):

దిగుమతుల పరిమాణం ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడు వాటి పరిమాణాన్ని తగ్గించడానికి ఎగుమతులను ప్రత్యమ్నాయంగా దేశీయ పరిశ్రమలను స్థాపించడాన్ని దిగుమతి ప్రత్యమ్నాయ పారిశ్రామికీకరణ అంటారు. ఈ పరిశ్రమలకు ప్రభుత్వం రక్షణ కల్పిస్తుంది. దిగుమతి సుంకాలను పెంచడం, దిగుమతిదారులు కోటలను నిర్ణయించడం వంటి విధానాలను అనుసరించడం ద్వారా దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయ పరిశ్రమలకు రక్షణ కల్పించడం జరుగుతుంది. ఉత్పత్తి పరిమాణం పెరిగి అంతర్గత బహిర్గత ఆదాలను పొంది ఉత్పత్తి వ్యయం తగ్గేంతవరకు ఈ రక్షణను ఇవ్వడం జరుగుతుంది. రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళిక నుంచి భారతదేశం ఈ విధానాన్ని అనుసరించి అనేక వినియోగ, ఉత్పాదక, మూలధన వస్తువులను దేశీయంగా ఉత్పత్తి చేయడం ప్రారంభించింది.

ఉ) బహుళ మారకపు రేట్లు (Multiple Exchange Rates):

సాధారణంగా ఒక విదేశీ ద్రవ్యం దృష్ట్యా ఒక దేశీయ ద్రవ్యానికి ఒకే మారకపు రేటు ఉంటుంది. ప్రభుత్వం ద్వంద్వ మారకం రేటు (Dual Exchange Rate) విధానాన్ని అనుసరించినప్పుడు మార్కెట్ రేటు, అధికారిక రేటు (Official Rate) అనే రెండు రకాలుంటాయి. కానీ కొన్ని సందర్భాలో అనవసర దిగుమతులను అదుపు చేయడానికి ప్రభుత్వం ఎక్కువ మారకపు రేటును, అత్యవసర వస్తువులకు తక్కువ మారకపు రేటును, మూలధన వస్తువులు, ముడి సరుకులను దిగుమతి చేసుకోవడానికి మాధ్యమ రేటును నిర్ణయించవచ్చు. ఇలా వస్తు స్వభావాన్ని బట్టి మారకపు రేటును నిర్ణయించే విధానాన్ని "బహుళ మారకపు రేటు విధానం" అంటారు.

1991వ సంవత్సరానికి ముందు భారతదేశం ఈ విధానాన్ని విస్తారంగా వినియోగించింది.

ఊ) విదేశీ మారకపు ద్రవ్యం పంపిణీ:

దిగుమతులను అదుపు చేయడానికి ప్రభుత్వం విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని ప్రభుత్వం లేదా ప్రభుత్వ గుర్తింపు పొందిన ఏజెన్సీల ద్వారా పంపిణీ చేయవచ్చు. అలాగే విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని పొందిన ఎగుమతిదారు ఈ గుర్తింపు పొందిన ఏజెన్సీలకు మాత్రమే వాటిని అమ్మాలి. ఈ రకమైన మారక నియంత్రణా చర్య ఫలితంగా ప్రభుత్వానికి గుత్తాధిపత్య శక్తి లభిస్తుంది. అందువల్ల విదేశీ మారక ద్రవ్యానికి ఉన్న డిమాండ్, సప్లైలను నియంత్రించగలుగుతుంది. ప్రభుత్వం నిర్ణయించిన ప్రాధాన్యతలకు అనుగుణంగా దిగుమతిదారులకు విదేశీమారక ద్రవాన్ని సమకూర్చుతుంది. విదేశీమారక ద్రవ్యం డిమాండ్ సప్లైలను కఠినంగా నియంత్రిస్తూ ఎగుమతి దిగుమతులు సమానంగా ఉండే విధంగా ప్రభుత్వం ప్రయత్నిస్తుంది.

5.10. సారాంశము మరియు ముగింపు:

పై అంశాలను మొత్తం గమనించినట్లయితే భారతదేశంలో విదేశీ చెల్లింపులను గూర్చి తెలుసుకోవచ్చు. విదేశీ చెల్లింపులకు మరియు విదేశీ వర్తకంకు గల వ్యత్యాసాన్ని గూర్చి కూడా మనం ఈ పాఠం నందు వివరించడం జరిగింది. ప్రస్తుతం భారతదేశం యొక్క విదేశీ చెల్లింపుల శేషంను వివిధంగా ఉన్నదో తెలుసుకోవచ్చు. భారతదేశపు కరెంటు ఖాతా లోటు 2022-23 సంవత్సరంలో 30.9 బిలియన్ డాలర్లు నుండి 18.2 బిలియన్ డాలర్లకు తగ్గినది. ఇది దేశ స్థూల దేశీయోత్పత్తిలో 2.2 శాతం. ఈ కరెంటు ఎకౌంటు లోటుకు గల కారణం వాణిజ్య లోటు 78.3 బిలియన్ డాలర్లు (02-2022-23) నుండి 72.7 డాలర్లకు తగ్గడం, సేవలు మరియు ప్రైవేట్ బదిలీ రాబడులు, సాఫ్ట్‌వేర్, బిజనెస్ ట్రావెల్ సర్వీస్ ఎగుమతులు పెరిగాయి. ప్రధానంగా పెట్టుబడి ఆదాయ చెల్లింపులను ప్రతిబింబించే ప్రాథమిక ఆదాయ ఖాతా నుండి నికర వ్యయం ఏడాది క్రితం 11.5 బిలియన్ డాలర్లు నుండి 12.7 బిలియన్ డాలర్లుకు పెరిగింది. ప్రైవేట్ బదిలీ రసీదులు ప్రధానంగా విదేశాలలో పనిచేసే భారతీయుల రిమిటెన్స్‌లను సూచిస్తుంది. ఇది 30.8 బిలియన్ డాలర్లు ఇది క్రిందటి సంవత్సరంతో పోలిస్తే 31.7 శాతం పెరిగింది. అదేవిధంగా నికర విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDIs) మరియు పోర్టుపోలిది. పెట్టుబడులు తగ్గినట్లుగా గమనించవచ్చును.

5.11. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపులు శేషంలోని భాగములను వివరింపుము?

2) ప్రస్తుత విదేశీ చెల్లింపుల శేషము యొక్క గణాంకాల విమర్శనాత్మకంగా తెల్పుము?

3) విదేశీ చెల్లింపు శేషం యొక్క అసమతౌల్యంకు గల కారణాలను వివరింపుము?

4) విదేశీ చెల్లింపుల శేషం యొక్క అసమతౌల్యం నుండి ఏవిధంగా బయట పడగలదో వివరింపుము?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) చెల్లింపుల శేషం యొక్క ప్రాముఖ్యత గూర్చి వివరించండి?

2) కరెంటు ఖాత, మూలధన ఖాతాల గూర్చి తెలుపండి?

3) స్వర్ణ ప్రమాణం

4) సరళ మారకపు రేట్లు

5) మూల్య హీనికరణ

6) బహుళ మారకపు రేట్లు

5.12. ఆధార గ్రంథాలు:

1) పూరి వి.కే. & ఎస్.కె. మిశ్రా-భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ, హిమాలయ పబ్లికేషన్, 39వ ప్రచురణ, 2019, న్యూఢిల్లీ.

2) భారత కేంద్ర బ్యాంక్-విత్తము మరియు ద్రవ్యం మీద రిపోర్ట్

3) భారత ప్రభుత్వం-ఆర్థిక నివేదిక 2022-23.

4) బిమల్ జలాన్ (1991), భారత ఆర్థిక సంక్షోభం-ముందున్న సవాళ్ళు

5) శంకర్ ఆచార్య (2010), బ్యాలెన్స్ ఆఫ్ పేమెంట్: రూపి రైస్ డిస్పూట్ హైయ్యర్ డిఫిసిట్, బిజినెస్ స్టాండర్డ్స్, ఏప్రిల్-10, పేజీ-14.

6) భారత కేంద్ర బ్యాంకు-వార్షిక నివేదిక 2016-17.

- డా॥ కిషోర్ బాబు కర్రి

పాఠం - 6

ఆర్థిక సంస్కరణలకు ముందు తరువాత విదేశీ చెల్లింపుల శేషం యొక్క తీరుతెన్నులు

6.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠమును అధ్యయనం చేసిన తరువాత మీరు వీటిని నేర్చుకోగలరు.

- చెల్లింపు శేషం యొక్క అర్థము
- చెల్లింపుల ముందు కాలంలో భారతదేశం యొక్క చెల్లింపుల శేషం యొక్క పరిస్థితి.
- ఆర్థిక సంస్కరణలనంతరం చెల్లింపుల శేషం యొక్క స్థితి
- సంస్కరణలనంతరం సంతృప్తికరమైన స్థితికి గల కారణాలను గురించి ఈ పాఠం నందు తెలుసుకుంటారు.

విషయసూచిక:

6.1. పరిచయం

6.2. వివిధ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో విదేశీ చెల్లింపుల తీరు

6.2.1. మొదటి కాలం (1956-1976)

6.2.2. రెండవ కాలం (1976-1980)

6.2.3. మూడవ కాలం (1981-1991)

6.2.4. ఆర్థిక సంస్కరణల తర్వాత విదేశీ చెల్లింపుల శేషం (1991-2013)

6.2.5. 2014 నుండి 2023 వరకు

6.3. విదేశీ చెల్లింపు శేషము - కరెంటు ఖాతా లోటు

6.4. మూలధన ఖాతా లోటును పూడ్చడం

6.5. జిడిపిలో విదేశీ చెల్లింపుల చలరాశులు

6.6. మొదటి తరం ఆర్థిక సంస్కరణలు (1991-1996)

6.7. భారత్‌లో రెండవ తరం సంస్కరణలు (1997-2005)

6.8. 2014 నుండి సంస్కరణలలో మార్పులు

6.9. విదేశీ మారక ద్రవ్య నిర్వహణ చట్టం

6.10. విదేశీ వర్తక విధానం-2015-20

6.11. విదేశీ వర్తక విధానం-2023

6.12. మేక్ ఇన్ ఇండియా

6.13. ఆత్మ నిర్భర్ భారత్

6.14. ముగింపు

6.15. నమూనా ప్రశ్నలు

6.16. ఆధార గ్రంథాలు

6.1. పరిచయం:

ముందు పాఠంలో "భారతదేశ విదేశీ చెల్లింపులు-సమస్యలు" అందులోని అంశాలను మరియు 2022-23 విదేశీ చెల్లింపుల తీరు ఏవిధంగా ఉంది మరియు విదేశీ చెల్లింపుల అసమతౌల్యం అందుకు గల కారణములను గూర్చి అధ్యయనం చేశాము. ఈ పాఠం నందు విదేశీ చెల్లింపుల తీరుతెన్నులు సంస్కరణలకు ముందు మరియు సంస్కరణల తరువాత, విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో కరెంటు ఖాతా మరియు మూలధన ఖాతాల యొక్క స్థితిని మరియు నూతన సంస్కరణలు, విదేశీ వర్తక విధానం-2023ను గూర్చి వివరించడం జరిగింది.

6.2. వివిధ పంచవర్ష ప్రణాళిక కాలంలో విదేశీ చెల్లింపుల తీరు:

భారతదేశం స్వతంత్ర్యం పొందే సమయానికి, భారతదేశం వద్ద రూ. 1,733 కోట్ల మేరకు స్టెర్లింగ్ నిల్వలు ఉన్నాయి. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధ సమయంలో యుద్ధ అవసరాల కొరకు ఇంగ్లాండ్ పెద్దమొత్తంలో భారతదేశం నుండి వస్తువులను దిగుమతి చేసుకోవడం జరిగింది. అందువలన ఇంగ్లాండ్ లో వాణిజ్య శేషములో గణనీయమైన మిగులు ఏర్పడింది. అనంతరం భారత దేశం స్వతంత్ర్యం పొందిన తరువాత విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో ఒక్కసారిగా మార్పు రావడం జరిగింది యుద్ధ సమయంలో స్తంభించిపోయిన దిగమతి డిమాండ్ ఒక్కసారిగా వెలుగులోకి వచ్చింది. దీనికి తోడు ఆహార వస్తువులకు డిమాండ్ ఎర్పడటంతో దిగుమతుల పరిమాణం పెరిగి వర్తకపు లోటు ఎర్పడింది. మొదటి ప్రణాళికా కాలంలో మొత్తం లోటు రూ. 5419 కోట్లగా ఉంది. దేశ అదృశ్య ఎగుమతుల్లో మిగులు ఉండటం వల్ల దేశ చెల్లింపుల లోటు నామమాత్రంగానే ఉంది. ఇది కరెంటు ఖాతా లోటు రూ. 42.3 కోట్ల మేరకు ఉంది.

6.2.1. మొదటి కాలం:

1956-1957 తరువాత కాలాన్ని రిజర్వ్ బ్యాంక్ గవర్నర్ అయినటువంటి బిమల్ జిలాన్ మూడు ఉప కాలాలుగా విభజించాడు. అది 1956-57 నుండి 1975-76 కాలం వరకు ఒక భాగం 1976-77 నుండి 1979-80 రెండవ బాగంగాను, 1980-81 నుండి 1990-91 వరకు గల కాలాన్ని మూడవ భాగంగా విభజించాడు. ఇది విదేశీ చెల్లంపులు శేషము యొక్క స్వభావము, స్థూల ఆర్థిక అంశాలు మరియు బాహ్యా ఆర్థికాంశలను బట్టి విభజించడం జరిగింది. మొదటి కాలం (1956 -76) మరియు 1976-80 కాలంలో విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో మరియు విదేశీ మారక నిల్వ స్థితిలో గణణీయమైన పెరుగుదలను గమనించవచ్చును. ఒక సంవత్సర కాలంలో చెల్లింపుల సమతుల్యత యొక్క కొలమానంను బిమల్ జలాన్ ఈ క్రింది అంశాలను ప్రామాణికంగా తీసుకోవడం జరిగింది. అవి:

1. కరెంటు ఖాతా లోటు GDPలో 1 శాతం కంటే ఎక్కువ ఉండాలి
2. విదేశీ మారక నిల్వలు మూడు నెలల దిసమతులను కవర్ చేయడానికి అవసరమైన దానికంటే తక్కువగా ఉన్నాయి.

నాల్గవ పంచవర్ష ప్రణాళిక యొక్క ముఖ్య ఉద్దేశ్యమైన స్వావలంచనను అనుసరించి క్లిష్టమైన రంగాలలో దిగుమతి ప్రత్యమ్నాయ పారిశ్రామీకరణ చేపట్టడం జరిగింది. ఈ కారణాల వల్ల దిగుమతులను అదుపులో పెట్టడం జరిగింది. 1973-

74 సంవత్సర కాలంలో అంతర్జాతీయంగా ధరలు పెరగడం కారణంగా దిగుమతులు పెరిగాయి. 1973 సంవత్సరంలో పెట్రోలియం ఎగుమతి చేసే దేశాలలో ముడి చమురు ధరలు బారెల్ ఒకటికి 2.50 డాలర్ నుండి 3 డాలర్‌కు పెరిగింది. ఒకసారిగా 4 రెట్లు పెరిగి 1974 సంవత్సరం ప్రారంభంలో 11.65 డాలర్ కు చేరింది. అంతేకాకుండా ఎరువులు, ఇనుము మరియు ఉక్కు ఫెర్రస్ కాని లోహాలు మరియు వివిధ మూలధన పరికరాల ధరలు కూడా 1972-73 నుండి 1973-94 కాలంలో గణణీయంగా పెరిగాయి. ఫలితంగా 4వ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో కరెంట్ ఖాతా లోటు రూ. 2,221 కోట్లుగా ఉంది.

6.2.2. రెండవ కాలం (1976 - 80) వరకు:

ఐదవ పంచవర్ష ప్రణాళికాలంలో ఎగుమతులు బాగా పుంజుకోవడం వల్ల రెండవసారి (1976-79) వ్యాపార శేషంలో మిగులు కన్పించింది. అదీకాకుండా జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితి ప్రకటించిన కాలంలో జాతి వ్యతిరేఖ కార్యకలాపాలపై కఠినమైన చర్యలు చేపట్టడం వల్ల విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని చట్టవ్యతిరేక కార్యకలాపాలకు వినియోగించడాన్ని అరికట్టడం జరిగింది. ఈ కాలంలో భారతదేశం GDPలో 0.6% కరెంటు ఖాతా మిగులు కలిగి ఉన్నది. అంతేకాదు ఏడు నెలల దిగుమతులకు సరిపడా విదేశీ మారక నిల్వలను కూడా కలిగి ఉన్నది దీనికిగల కారణాలు: చమురు ఎగుమతి దేశాల నుండి ప్రైవేట్ రెమిటెన్స్‌లు వేగంగా పెరగడం. ముఖ్యంగా విదేశాలలో నివసించే భారత ప్రజలు తమ నికర సంపాదనను భారతదేశంలో వారి కుటుంబాలకు పంపుతూనే ఉన్నారు. ఫలితంగా ఈ ప్రణాళి కాలంలో ప్రైవేట్ ఖాతా ద్వారా భారతదేశానికి బదిలీ చెల్లింపులు మొత్తం రూ. 3,128.7 కోట్లగా ఉన్నాయి.

రెండవ కాలం 1976-80 మధ్యకాలంలో కరెంట్ ఖాతా లోటు GDPలో ఒక్క శాతం కంటే తక్కువగా ఉంది. అదే సమయంలో 3 నెలల దిగుమతులకు సరిపడా నిల్వలు ఉన్నాయని తెలుసుకోవచ్చు. అదే సమయంలో కరెంటు ఖాతా లోటు GDPలో ఒక శాతానికి పైగా ఉంది. అయితే ఈ రెండు కాలాల్లో కొన్ని సంవత్సరాలలో నిల్వలు మూడు నెలల దిగుమతులను మించి ఉన్నాయి. మొత్తం మీద విదేశీ చెల్లింపుల సమతౌల్యంలో క్లిష్ట పరిస్థితి ఎదుర్కొందని చెప్పవచ్చును.

6.2.3. మూడవ కాలం (1981 నుండి 1990 వరకు):

సుమారుగా ఈ కాలంలో (1980-85) ఆరవ, ఏడవ (1985-90) కు సంబంధించినది. ఈ కాలంలో చెల్లింపుల శేషంలో ప్రతికూలంగా మారాయి. వాస్తవానికి ఆరవ ప్రణాళిక కాలంలో (1980-81) నుండి 1983-84 వరకు వాణిజ్య లోటు ఏడాదికి రూ. 6000 కోట్లు ఇది 1984-85 నాటికి రూ. 6,721 కోట్లకు పెరిగింది. ఈ కాలంలో అదృశ్య ఎగుమతులు ఆదాయం తగ్గింది ఇవి చెల్లింపుల శేషంలో లోటును ఇంకా తీవ్రతరం చేశాయి. ఈ కాలంలో నికర పెట్టుబడులు సగటున 60% పైగా వాణిజ్య లోటుకు నిధులు సమకూర్చాయి.

ఏడవ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో మొదటి మూడు సంవత్సరాలలో వాణిజ్య లోటు ఏడాదికి రూ. 9,000 కోట్లు, నాలుగు ఐదు సంవత్సరాలలో (1988-89 నుండి 1989-90) ఏటా రూ. 12,000 కోట్లను దాటింది. ఇది 1990-91 నాటికి లోటు రూ. 16,914 కోట్లకు చేరింది. 1984-85 వరకు విదేశీ చెల్లింపులలోని లోటును అంతర్జాతీయ విత్త సంస్థల నుండి లభించిన రాయితీ రుణాల ద్వారా పూరించడం జరిగింది. కాని 1984-85 తరవాత అలాంటి రుణ సదుపాయాలు లభించకపోవడంతో అంతర్జాతీయ మూలధన ప్రవాహాలపైన, వాణిజ్య రుణాల పైన ఆధారపడవల్సి వచ్చింది. రుణ భారం

పెరగడానికి ఇది ముఖ్య కారణంగా పేర్కొనవచ్చు. 1980-81వ సంవత్సరంలో రూ.19,470 కోట్లగా ఉన్న దేశ రుణం 1991 నాటికి రూ.1,63,001 కోట్లకు పెరిగింది. ఈ సమయంలో ఆరవ పంచవర్ష ప్రణాళిక కాలంలో నికర పెట్టుబడులు సగటున 60%కు పైగా వాణిజ్య లోటుకు నిదులు సమకూర్చగా ఏడవ ప్రణాళికా కాలంకు వాణిజ్య లోటులో 24%కు మాత్రమే సమకూర్చగలిగాయి. 1990-91 సంవత్సరంలో గల్ఫ్ సంక్షోభం చెల్లింపుల శేషంను మరింత తీవ్రతరం చేసింది. దీనివలన రూ.16,934 కోట్ల బారీ వాణిజ్య లోటు ఏర్పడింది. దీని తోడు రెమిటెన్స్‌లు తక్కువగా ఉండటం, అధిక వడ్డీ చెల్లింపుల కారణంగా అదృశ్య ఖాతా కూడా క్షీణించింది, దీనివలన కరెంటు ఖాతా లోటు ఏడాదికి రూ.17,369 కోట్లకు చేరింది. మొత్తంగా ఈ రెండు ప్రణాళిక కాలంలో చెల్లింపుల శేషంలో తీవ్రమైన ఇబ్బందులు ఎదుర్కొనట్లు గమనించవచ్చును.

6.2.4. ఆర్థిక సంస్కరణల తర్వాత విదేశీ చెల్లింపు శేషం యొక్క స్థితి:

ఆర్థిక సంస్కరణలను 1991 సంవత్సరం నుండి అమలు చేయడం జరిగింది. కాబట్టి విదేశీ చెల్లింపుల శేషం స్థితిని 1992వ సంవత్సరం నుండి పరిగణలోకి తీసుకోవడం జరిగింది. అలాగే సాంకేతిక అభివృద్ధిని పెంపొందించడానికి దిగుమతులను సరళికృతం చేయడం జరిగింది. వీటితో పాటు ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు, పోర్టుఫోలియో పెట్టుబడులను ఆకర్షించడం జరిగింది అదృశ్య ఎగుమతులను పెంచి నికర రాబడులను ధనాత్మకంగా చేయడం జరిగింది. దీనిని పట్టిక 6.1. ద్వారా వివరించడం జరిగింది. దీని ద్వారా 1990-91 నుండి 2020-21 వరకు గల గణాంకాలను తెల్పడం జరిగింది. ఈ మధ్య కాలంలో వర్తక శేషం 15.52 రెట్లు అంటే 9438 మిలియన్ డాలర్ల నుండి 14,6505 మిలియన్ డాలర్లకు పెరిగింది. నికర అదృశ్య శేషం ఇదేకాలంలో -242 మిలియన్ డాలర్ల నుండి 91997 మిలియన్ అమెరికన్ వృద్ధి చెందడం వల్ల వర్తమాన లోటు పరిమాణం సాపేక్షికంగా తక్కువ రేటులో పెరిగింది. 1996 సంవత్సరంలో వర్తక శేషం లోటు 11.359 మిలియన్ డాలర్లకు పెరిగింది. అదేవిధంగా ప్రస్తుత ఖాతా లోటు 5,910 కోట్లు కాగా మూలధన ఖాతా మిగులు 2,975 లో మాత్రమే ఫలితంగా 2.9 బిలియన్ల విదేశీ మారక నిల్వలు తగ్గాయి. తొమ్మిదో ప్రణాళిక కాలంలో వాణిజ్య బ్యాలెన్స్ రూ.15,507 బిలియన్లు కాగా కరెంటు ఖాతా లోటు 5,500లో ఇది జిడిపిలో 1.4 శాతం ఈ కాలంలో విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో ధనాత్మక పరిస్థితి కన్పించినది.

2001-02 నుండి 2003-04 మధ్యకాలంలో భారతదేశ వర్తమాన ఖాతా క్రమంగా $3400 మిలియన్‌లు, $6,345 మిలియన్‌లు, $14,083 మిలియన్‌ల మేరకు ధనాత్మక వర్తమాన ఖాతా శేషాన్ని కనపరచింది. ఈ సంవత్సరాలలో వర్తక శేషం రుణాత్మకంగా ఉన్నప్పటికి అదృశ్య ఖాతాలో గణనీయమైన స్థాయిలో మిగులు కనపర్చడమే ఇందుకు కారణం. స్వాతంత్ర్యనంతరం వరుసగా మూడేళ్ళు కరెంటు ఖాతా మిగులు ఉండటం ఇదే తొలిసారి. ఫలితంగా గణనీయమైన నిల్వలు ఉన్నాయి. 2003-04లో సంవత్సరంలో రిజర్వ్‌లు రూ.31.4 బిలియన్లకు పెరిగాయి.

వరుసగా మూడు సంవత్సరాలలో ప్రస్తుత ఖాతాలో మిగులు ఏర్పడగా తిరిగి 2004-05 సంవత్సరంలో మళ్ళీ ప్రస్తుత ఖాతాల లోటు రూ.2,470 మిలియన్లు కాగా 2005-06 నాటికి అది రూ.9,902 మిలియన్లకు, 2006-07లో, రూ.9,565 మిలియన్లకు పెరిగింది. దీనికి గల ప్రధాన కారణం చమురు ధరలు మరియు పెట్రోలియం లూబ్రికేంట్స్‌ల దిగుమతులు పెరగడమే.

పదకొండవ ప్రణాళిక మొదటి సంవత్సరం (2007-08) చమురుయేతర దిగుమతులకు స్థిరమైన డిమాండ్ మరియు

అంతర్జాతీయ ముడి చమురు ధరల పెరుగదల కారణంగా వాణిజ్య లోటు రూ.91,467 మిలియన్లకు పెరిగింది. అదే సమయంలో ప్రైవేట్ బదిలీలు, సాఫ్ట్‌వేర్ ఎగుమతుల్లో అధిక వృద్ధి కారణంగా నికర మిగులు పుంజుకోవడంతో వాణిజ్య లోటును కొంత వరకు తగ్గించడం జరిగింది.

ఈ సంవత్సరంలో విదేశీ మారక నిల్వలు అనూహ్యంగా గరిష్ట స్థాయిలో రూ.92.16 బిలియన్లకు పెరిగాయి. ఈ సంవత్సరంలో విదేశీ మారక నిల్వలు 14.4 నెలల దిగుమతికి సరిపోను నిల్వలు ఉన్నాయి. అయితే ఆర్థిక మాంధ్యం కారణంగా 2008-09 సంవత్సరంలో పరిస్థితి గణనీయంగా దిగజారింది. ఈ ఆర్థిక మాంధ్యం భారతదేశ ఎగుమతుల పై తీవ్ర ప్రభావం చూపింది. మరొక వైపు పెట్టుబడిదార్లు పెట్టుబడులను పెద్ద ఎత్తున ఉపసంహరించుకోవడం వల్ల 27,433 కోట్లగా ఉన్న విదేశీ పోర్టుపోలియో పెట్టుబడులు 2008-09 నాటికి రూ.14,030 కోట్లకు తగ్గినాయి. ఇదే పరిస్థితి 2011-12 వరకు కొనసాగింది. ఈ సంవత్సరంలో వాణిజ్య లోటు గరిష్ట స్థాయిలో రూ.189.76 బిలియన్లకు పెరిగింది. దీనికి గల ప్రధాన కారణం చమురు మరియు బంగారం దిగుమతులు పెరగడమే. అయితే కరెంటు ఖాతా లోటు రూ.78.16 బిలియన్లకు చేరినప్పటికి ఇది జిడిపి (GDP) లో 2.5 శాతంను దాటి 4.2 శాతంకు చేరుకుంది.

పన్నెండో పంచవర్ష ప్రణాళికా 2012-13 కాలంలో దిగుమతులు గణనీయంగా పెరగడం వల్ల వర్తమాన కాతా లోటు 2016-17 సంవత్సరంలో 15,269 మిలియన్‌కు చేరింది. ఈ కాలంలో విదేశీ ప్రభుత్వాల నుండి లభించే సహాయం క్రమంగా తగ్గముఖం పట్టింది. ఇది 1990-91 సంవత్సరంలో $2204 మిలియన్‌గా ఉన్న విదేశీ సహాయం 2016-17 నాటికి $2013 మిలియన్‌కు తగ్గింది. అలాగే అంతర్జాతీయ విత్త సంస్థల నుండి పొందే సహాయం కూడా క్రమంగా తగ్గుముఖం పట్టింది 2016-17 సంవత్సరంలో లభించిన మొత్తం మూలధన $43,224 మిలియన్‌లు ఇందులో ఎక్కువ భాగం $35,612 మిలియన్‌లు (82.38 శాతం) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల ద్వారా లభించింది. అంటే ఇవి రుణ భారం లేని మూలధన ప్రవాహాలుగా గుర్తించాలి. ప్రవాస భారతీయుల డిపాజిట్లు ఇంచుమించు నాలుగింట్ల ఒక భాగం మేరకు ఉన్నాయి. వీటిపై ఆధారపడుట ఆర్థిక వ్యవస్థకు శ్రేయస్సు కాదు.

6.2.5. 2014 నుండి 2023 వరకు విదేశీ చెల్లింపుల శేషము:

ఈ కాలంలో విదేశీ ప్రభుత్వాల నుంచి లభించే సహాయం క్రమంగా తగ్గుముఖం పట్టింది. అలాగే అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి వంటి అంతర్జాతీయ విత్త సంస్థల నుంచి పొందే సహాయం కూడా క్రమంగా తగ్గముఖం పట్టి వాణిజ్య రుణం వాటా పెరిగింది. 12వ ప్రణాళిక మొదటి సంవత్సరం వ్యాపారం లోటు 190 బిలియన్ డాలర్ల (ఇది ఇప్పటి వరకు గరిష్ట స్థాయి) నికర అదృశ్య అంశాల మిగులు 107 బిలియన్ డాలర్లు, ఫలితంగా కరెంటు అకౌంటు లోటు 88 బిలియన్ డాలర్లకు చేరింది. ఇది GDPలో 4.8%గా ఉంది.

అంతర్జాతీయ మార్కెట్ వస్తువులు తగ్గడంతో ముఖ్యంగా క్రూడాయిల్ ధరలు తగ్గడంతో కరెంట్ ఎకౌంట్ లోటు ఇంకా తగ్గుతూ వచ్చింది. 12వ ప్రణాళిక 2వ సంవత్సరం నుండి (2013-14) కరెంటు అకౌంట్ లోటు అభిలషణీయ పరిధిలోనే ఉన్నది. దీనికి కారణం బంగారు దిగుమతులు తగ్గుట, అనుకూల వర్తక నిబంధనలు. గడచిన 4 సంవత్సరాలలో 2019-20, 2020-21, 2021-22, 2022-23 వర్తక ఖాతా లోటు వరుసగా 157.5, 102.2, 189.4 మరియు 265.3 బిలియన్ డాలర్లుగా నమోదైనది. ఇదే కాలంలో కరెంటు అకౌంటు కూడా రుణాత్మకను గమనించవచ్చు. అవి 25 బిలియన్ డాలర్

2019-20 లో గమనించవచ్చు. ఇది 67 బిలియన్ డాలర్లుగా 2022-23 నాటికి పెరిగింది. అంటే 2020-21లో 38.7 బిలియన్ డాలర్లు ఈ సంవత్సరంలో మాత్రం కరెంట్ ఖాతాలో మిగులు కనబడింది. 2012-13 సంవత్సరంలో కరెంటు ఖాతా లోటు (GDPలో శాతం) 4.8% నుండి 2020-21 నాటికి 0.9% కరెంట్ అకాంట్‌లో మిగులు కనబడింది.

17 సంవత్సరాల తరువాత ఈ మిగులు కనబడింది. మరల 2022-23లో కరెంటు ఖాతా 67 బిలియన్ డాలర్ లోటు (2.0%) కనిపించింది.

పట్టిక 6.1.

1990-91 నుంచి భారతదేశ విదేశీ చెల్లింపులలోని పోకడలు (మిలియన్ అమెరికన్ డాలర్లలలో)

వివరాలు	1990-91	1995-96	2000-01	2005-06	2010-11	2016-17	2021-22
1. ఎగుమతులు	18477	32311	45452	105152	25659	280138	234801
2. దిగుమతులు	27915	43670	57912	156993	383481	392580	381366
3. వర్తక శేషం	-9438	-11359	-12460	-51841	-1277322	-112442	-146505
4. నికర అదృశ్య శేషం	-242	5449	9794	42655	79269	97147	91997
5. వర్తమాన ఖాతా శేషం	-9680	-5910	-2666	-9186	-48053	-15296	-54569
6. నికర విదేశీ సహాయం	2204	883	410	1682	4941	2013	2306
7. నికర వాణిజ్య రుణం	2254	1275	4303	2723	12160	366	7129
8. నికర IMF/స్వల్పకాల రుణం	1214	-1715	-26	0	0	0	
9. ప్రవాహ భారతీయుల డిపాజిట్లు	1537	1103	2316	2789	3238	0	
10. రూపాయిలలో రుణం చెల్లింపు	-1193	952	-617	-572		99	
11. నికర విదేశీ పెట్టుబడులు	103	4615	5862	17224	42127	43224	
అ) నికర FDI	97	1954	3272	4730	11834	35612	20019
ఆ) FIIS	0	2009	1847	9926	30293	7612	-8098
ఇ) యూరో ఈక్విటీ	6	652	743	2568	0	0	0
12. ఇతర నికర ప్రవాహాలు	2283	-2235	-3740	392	-12484	7594	-2878
13. నికర మూలధన ఖాతా మొత్తం	8402	2974	8508	24238	63740	36846	28785
14. నిల్వల వినియోగం	1278	2936	-5842	-15052	-15687	-21550	25783

ఆధారం: ఆర్థిక సర్వే: 2022-23, భారతదేశ ప్రభుత్వం, కొత్త ఢిల్లీ విత్త మంత్రిత్వ శాఖ

పట్టిక 6.2. – సంస్కరణల తరువాత విదేశీ చెల్లింపుల సూచి

అంశాలు	1990-91	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
BOT లోటు (US $ బిండా)	9.4	157.5	102.2	189.5	265.3
కరెంటు ఖాతా	-9.6	-24.6	+24	-38.7	-67.0
కరెంటు ఖాతా (జిడిపిలో శాతం)	-3.01	-0.86	+0.9	-1.2	-2.0
4 నెలలు దిగుమతులకు సరిపోయేటట్లు విదేశీ మారక నిల్వలు	2.5 నెలలు	12నెలలు	17.38 నెలలు	-	9.3 నెలలు

ఆధారం: వివిధ ఆర్థిక సర్వేలు, 2019, 2020, 2021, 2022-23, భారతదేశ ప్రభుత్వం, న్యూఢిల్లీ, విత్త మంత్రిత్వ శాఖ.

అధికారిక వనరుల నుండి రుణాల సగటు మెచ్యూరిటీ 1980-1990 సంవత్సరాల మధ్య 40.8 సం॥నుండి 29.1 సం॥ తగ్గించడం జరిగింది. అదే సమయంలో సగటు వడ్డీ రేటు పెరిగింది. 1980-1990 సం॥ మధ్యకాలంలో అప్పులు రూ. 19,470 కోట్లు నుండి రూ. 1,63,001 కోట్లకు పెరిగాయి. ఈ అప్పులను, ప్రస్తుత ఖాతా లోటును వాణిజ్య రుణాలు మరియు టర్మ్ రెసిడెంట్ ఇండియన్స్ ద్వారా బర్తీ చేయాల్సి వచ్చింది. ఫలితంగా రుణ సేవల నిష్పత్తి 1991 సం॥ కు 35.3 శాతంకు పెరిగింది. ఇది GDPలో 41 శాతానికి చేరింది.

కేంద్ర గవర్నర్ బిమాల్ జిలాన్ మరొక వ్యత్యాసాన్ని ఎత్తి చూపారు. పీరియడ్ 1 (1950-75) మరియు పీరియడ్ 3 (1980-91) మధ్యకాలంలో స్థూల ఆర్థిక విధానాలు చాలా విస్తరణాత్మకంగా ఉన్నాయి. 1950-75 మధ్యకాలంలో కేంద్ర రాష్ట్రాల ఉమ్మడి ద్రవ్యలోటు జిడిపిలో 6 శాతం కంటే తక్కువగా ఉన్నాయి. ఇవి 1990-91 కి వచ్చేసరికి 12.1 శాతంకు పెరిగింది. వాస్తవానికి 1980ల ద్వితీయార్థంలో (1985-86 నుండి 1990-91 సం॥) వరకు దిగుమతులు రూపాయి పరంగా, సగటు వార్షిక వృద్ధి రేటు 17 శాతం పెరిగాయి. దిగుమతుల్లో ఈ పెరుగుదలకు మన సొంత ఎగుమతులు, ఇతర రాబడులు మరియు సాధారణ సహాయక ప్రవాహాలు మద్దతు ఇవ్వలేదు. తత్ఫలితంగా వారికి వాణిజ్య రుణాలు కఠినమైన షరతులపై సమకూర్చవలసి వచ్చింది.

6.3. విదేశీ చెల్లింపుల శేషము – కరెంటు ఖాతా లోటు:

మొదటి కాలం (1956 – 76) లో 5వ ప్రణాళిక యొక్క మొదటి రెండు సంవత్సరాలను కలిగి ఉన్నది. ఈ కాలంలో చెల్లింపు శేషంలో బారి లోటు మరియు కష్టతరమైన చెల్లింపులను చూడవచ్చును.

రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో P.C. మహలనోబిస్ అభివృద్ధి వ్యూహాలను అవలంబించడం జరిగింది. అందులో భాగంగా దేశంలో భారి పరిశ్రమలకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వడం జరిగింది. దీనికి అవసరమైన మూలధన పరికరాలు, యంత్రాలను, సాంకేతిక పరిజ్ఞానంను పెద్ద మొత్తంలో దిగుమతి చేయవలసిన ఆవశ్యకత ఏర్పడింది. దీని వలన రెండవ ప్రణాళిగా కాలంలో ఎగుమతుల వృద్ధి స్తంభించి, దిగుమతుల విలువ ఎగుమతుల విలువకు దాదాపు రెట్టింపు అవ్వడం వల్ల చెల్లింపుల శేషంలో లోటు ఎర్పడింది. ఫలితంగా రూ. 2,261.3 కోట్ల బ్యాలెన్స్ ఆఫ్ ట్రేడ్‌లో ఎర్పడింది.

మూడవ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో, రుతుపవనాలు విఫలమవ్వడం భారీ ఎత్తున ఆహార ధాన్యాలను ఆర్థికాభివృద్ధి నిర్వహణ వస్తువులను దిగుమతి చేసుకొవడం జరిగింది. సాంప్రదాయక ప్రాథమిక వస్తువుల ఎగుమతుల ద్వారా ఎగుమతుల రాబడిని పెంచడం కష్టసాధ్యమైనది. అందువల్ల అదృశ్య ఖాతా మిగులు పోగా నికరంగా రూ. 1972 కోట్ల మేరకు చెల్లింపుల శేషంలో లోటు ఏర్పడింది. దీన్ని విదేశీ రుణ సహాయంతో పూరించడం జరిగింది.

నాలుగవ పంచవర్ష ప్రణాళిక ఉద్దేశ్యమైన స్వావలంభనను అనుసరించి క్లిష్టమైన రంగాలలో దిగుమతి ప్రత్యమ్నాయ పారిశ్రామీకరణ చేపట్టడం జరిగింది ఈ కారణాల వల్ల దిగుమతులను అదుపులో పెట్టడం జరిగింది. అదేవిధంగా బలమైన ఎగుమతి ప్రోత్సాహక చర్యల ఫలితంగా ఎగుమతులు కూడా పుంజుకున్నాయి. కాబట్టి ఈ ప్రణాళికలో మొట్టమొదటిగా చెల్లింపులు శేషంలో రూ. 100 కోట్ల మేరకు ధనాత్మక రూపం దాల్చింది. కాని ఇది తాత్కలికమే. 1973-74 సంవత్సరంలో భారత్ ఒకటికి 2.5 నుండి 3 డాలర్ల వరకు ముడి చమురు (పెట్రోలియం) ధరలు ఒక్కసారిగా నాలుగు రెట్లు పెరిగి 1974వ సంవత్సరమునకు అవి 11.65 డాలర్లకు చేరింది తత్ఫలితంగా దిగుమతుల యొక్క చెల్లింపులు రెట్టింపు అయింది.

ఐదవ పంచవర్ష ప్రణాళిక కాలంలో ఎగుమతులు బాగా పుంజుకున్నాయి. ఈ కాలంను చెల్లింపుల శేషంలో స్వర్ణ యుగంగా చెప్పుకోవచ్చు. ఫలితంగా ఈ కాలంలో ప్రైవేట్ ఖాతా ద్వారా భారతదేశానికి బదిలీ చెల్లింపుల మొత్తం రూ. 3,128.7 కోట్లు. అంతేగాకుండా ఎగుమతుల్లో 1974-75 కంటే 1975-76 సంవత్సరంలో 31% మరియు 1976-77 సంవత్సరంలో 23 శాతం వృద్ధిని నమోదు చేసింది. దేశీయంగా అవలంబించిన చర్యల ఫలితంగా చమురు ఉత్పత్తిని పెంచడం ఫలితంగా చమురు దిగుమతులను నిరోదించగలిగింది. అదేవిధంగా చమురును ఎగుమతి చేసే దేశాలలో బారతీయ సంస్థల కార్యకలాపాలు గణనీయంగా విస్తరించాయి, రోడ్లు, విమానాశ్రయాలు, గృహ నిర్మాణాలు, విద్యుత్ కేంద్రాలు, ఉక్కు కర్మాగారాలలో వంటి నిర్మాణాలు చేపట్టారు. 1976-77 తరువాత మూడు సంవత్సరాలలో భారతదేశం రెండవ చమురు షాక్‌ను ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది.

6.4. మూలధన ఖాతా - లోటును పూడ్చడం:

చెల్లింపుల శేషం యొక్క మూలధన ఖాతాను అద్యయనం చేయడం ద్వారా చెల్లింపుల శేషంలో కరెంటు ఖాతా లోటును పూడ్చే పద్ధతులు వెల్లడిస్తాయి. 1950-51 నుండి 1979-80 సంవత్సరం కాలాల్లో మొత్తం లోటును సహాయ ప్రవాహాల ద్వారా భర్తీ చేశారు మరియు ఇది రుణ నిర్వహణ భారాన్ని తక్కువగా ఉంచింది. మూడవ కాలంలో (1980-90) దీనికి విరుద్ధంగా మార్కెట్ సంబంధిత నిర్బందనలపై పొందిన రాయితీయేతర రుణాల ద్వారా లోటులో గణనీయమైన భాగాన్ని సమకూర్చాల్సి వచ్చింది. కేంద్ర బ్యాంకు గవర్నర్ జలాన్ అభిప్రాయం ప్రకారం 1980 సంవత్సరంలో బహుళజాతి సంస్థల నుండి భారతదేశంకు వచ్చిన సహాయంలో రాయితీ షరతులపై పంపిణీలు 9.1% పైగా ఉన్నాయని పేర్కొన్నారు.

6.5. జిడిపిలో విదేశీ చెల్లింపుల చలరాశులు:

కొన్ని సందర్భాలలో విదేశీ చెల్లింపులకు సంబంధించిన చలాంకాలను దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ పరిమాణంతో పోల్చి పరిశీలించవలసిన ఆవశ్యకత ఏర్పడుతుంది. భారతదేశ స్థూల దేశీయ ఉత్పత్తి (Gross Domestic Produce) తో పోల్చిన విదేశీ చెల్లింపుల వివరాలను పట్టికలో పొందుపర్చడమైనది.

ప్రపంచీకరణ ప్రక్రియ చేపట్టిన తరువాత భారత దేశ స్థూల దేశీయ ఉత్పత్తులో ఎగుమతులు గణనీయంగా పెరిగింది

పట్టిక 6.3 లో చూపినట్లు, 1990-91 వ సంవత్సరం లో 5.8% గా ఉన్న క్రమంగా పురోగతి చెంది, 2011-12 నాటికి 16.8 శాతంగాను ఆ తరువాత 2022-23 నాటికి 22.45 శాతంకు చేరుకుంది. ఉత్పత్తిలో ఎగుమతుల వాటా 4 రెట్లు పెరిగిన విషయాన్ని గుర్తించవచ్చు. అదేవిధంగా స్థూల దేశీయ ఉత్పత్తిలో 1991-2023 మధ్య కాలంలో ఎగుమతుల పెరుగుదల రేటు కంటే దిగుమతుల సాపేక్షంగా ఎక్కువ రేటులో పెరిగాయి. దీనివలన వర్తక శేషంలో రుణాత్మకతను పొందవలసివచ్చింది. ఇవి 1991 వ సంవత్సరంలో -3.0 శాతం నుండి 2010-11 నాటికి -7.8 శాతంకు పెరిగింది. ఆ తరువాత 2022-23 సంవత్సరం నాటికి వర్తక శేషంలో ధనాత్మక మార్పును గమనించవచ్చు. దీనికి గల కారణం చివరి పది సంవత్సరములలో ఎగుమతులు గణనీయంగా పెరిగి వర్తక లోటును పూరించడం మనం ఇదివరకే తెలుసుకున్నాము. జిడిపితో పోల్చిన అదృశ్య సేవల శేషం 1990-91వ సంవత్సరంలో -0.1 శాతం నుండి 2010-11 నాటికి 5.0 శాతంకు పెరిగింది. తత్ఫలితంగా 1991 నుండి 30 సంవత్సరాలు లోటు పరిస్థితిని ఎదుర్కొంటున్న వర్తమాన ఖాతా 2001-02 నుండి 2004-05 మూడు సంవత్సరాలు పాటు జిడిపిలో 0.7 నుండి 2.3 శాతం వరకు మిగులు కనపర్చింది. ఆ తరువాత 2010-11 నాటికి మరల వర్తమాన ఖాతా లోటు క్రమంగా -1.1 శాతంకు చేరింది. 2022-23 నాటి ఇది ధనాత్మకంగా 1.1% కు పెరగడం జరిగింది.

పట్టిక 6.3. భారత దేశ స్థూల ఉత్పత్తిలో (GDP) లో వచ్చిన విదేశీ చెల్లింపు సూచిక

వివరాలు	1990-91	1995-96	2000-01	2005-06	2010-11	2015-16	2022-23
1. ఎగుమతులు	5.8	9.1	9.9	13.1	14.8	12.4	22.45
2. దిగుమతులు	8.8	12.3	12.6	19.5	22.6	17.3	26.92
3. వాణిజ్య శేషం	-3	-3.2	-2.7	-6.1	-7.8	-4.96	0.2
4. అదృశ్యఖాతా శేషం	-0.1	1.6	2.1	5.3	5	4.29	5.8
5. వర్తమాన ఖాతా శేషం	-3.1	-1.7	-0.6	-1.1	-2.7	-0.67	1.1
6. విదేశీ రుణం	28.7	27	22.5	16.8	17.5	20.2	20

ఆధారం: భారతదేశ ప్రభుత్వం (2022-23), ఆర్థిక సర్వే (2022-23) కొత్త ఢిల్లీ, మంత్రిత్వ విత్త శాఖ

6.6. మొదటి తరం ఆర్థిక సంస్కరణలు (1991-2000):

భారతదేశంలో మొదటితరం ఆర్థిక సంస్కరణలకు ఆధ్యాలుగా P.V. నరసింహరావు మరియు మన్మోహన్ సింగ్ ను పేర్కొనడం జరుగుతుంది. ఈ కాలం 1991 నుండి 1997 మధ్య కాలంగా పేర్కొనవచ్చును. ఈ కాలాంలో ప్రైవేట్ రంగాన్ని ప్రోత్సాహించడానికి లైసెన్సెలను రద్దుచేయడం, డీ రిజర్వేషన్ గుత్తాధిపత్యాన్ని మరియు వాణిజ్య పద్ధతుల పరిమితిని రద్దు చేశారు. ఈ సంస్కరణల కాలంలో GDPలో వృద్దిరేటు మొదటి సంవత్సరంలో 1% శాతం కంటే తక్కువగా ఉంది కాని ఇది 1996-97 సంవత్సరం నాటికి జిడిపిలో 7.2% వృద్ది రేటు సాధించింది. నూతన పారిశ్రామిక విధానం వల్ల పారిశ్రామిక రంగం తీవ్ర మాంధ్యాన్ని చవిచూసింది. కాని ఇది ప్రపంచీకరణలో భాగంగా 1991-92 నాటికి స్థూల దేశీయోత్పత్తిలో 1.1. నుండి 1995-96 నాటికి 12.14% కు పెరిగింది కాని మరలా 1996-97 నాటికి ఇది 7.28% కు పడిపోవడం జరిగింది.

తయారి రంగ ఉత్పత్తి 1995-96 నాటికి జిడిపిలో 16% పెరిగింది. కాని 1996-97 నాటికి 6.8% కు తగ్గింది. సేవా రంగం సగటున ఈ కాలంలో 10% వృద్ధి నమోదు చేయడం జరిగింది. కాబట్టి GDP వృద్ధి రేటు, వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక సేవల రంగం, పొదుపు రేటు, స్థూల దేశీయ పెట్టుబడులు, ద్రవ్య లోటును తగ్గించేందుకు రెండో తరం సంస్కరణలు అవసరం అయ్యాయి.

6.7. భారతదేశంలో రెండవ తరం సంస్కరణలు (1997-2005):

1990వ దశకంలో ప్రారంభమైన ఆర్థిక సంస్కరణలు, సరళీకరణ ప్రక్రియ యొక్క సాధారణ కొనసాగింపును సూచించడానికి రెండవ తరం సంస్కరణలు అనే పదాన్ని భారతదేశంలోని మంత్రులు, మీడియా ఎక్కువగా ఉపయోగిస్తున్నారు. భారతదేశంలో రెండవ తరం సంస్కరణలు 1996 నుండి ప్రారంభమై 2007లో ముగిసాయి. ఈ కాలంలో రెండు పంచవర్ష ప్రణాళికలు ఉన్నాయి. కాబట్టి ఈ కాలంలో బారత ఆర్థిక వ్యవస్థ సాధించిన విజయాలను మనం గమనించాలి.

1997 సంవత్సరంలో తూర్పు ఆసియా సంక్షోభం, ఆ తరువాత అంతర్జాతీయంగా చమురు ధరలు పెరగడం, 1999-2000 సంవత్సరంలో డాట్ కామ్ బుడగ పెలడం (dotcom bubble in 2000) వంటి బాహ్య ప్రకంపనలను భారతదేశం తట్టుకోగలిగింది. 2000-01 సంవత్సరం ప్రథమార్ధంలో చమురు ధరలు విపరీతంగా పెరిగాయి. అభివృద్ధి చెందిన దేశాల్లో వడ్డీ రేట్లు పెరగడంతో BOPలో మళ్ళీ కొంత ఒత్తిడికి గురైనది. అదే సమయంలో Y/2K సవాళ్ళను ఎదుర్కోవాలన్న డిమాండ్ల నేపధ్యంలో భారత సాఫ్ట్‌వేర్ ఎగుమతులు ఊపందుకొన్నాయి. ఇది భారతీయ సాఫ్ట్‌వేర్ ఇంజనీర్లను అభివృద్ధి చెందిన దేశాలకు వలసలను ప్రోత్సహించింది. తత్ఫలితంగా విదేశీ చెల్లింపుల శేషంలో (BOP), సేవల ఎగుమతులు మరియు రెమిటెన్స్ ఖాతాలో మిగులు గణనీయంగా పెరిగింది. ఇది వాణిజ్య ఖాతాలో లోటును భర్తీ చేయటం కంటే ఎక్కువ, సాఫ్ట్‌వేర్ ఎగుమతులు 1999-2000లో GDPలో 0.9% నుండి 2008-09 నాటికి గరిష్టంగా 3.8% పెరిగాయి. ప్రైవెట్ రెమిటెన్స్‌లు కూడా GDPలో 2.7 శాతం నుంచి పెరిగాయి. దీనివలన 2001-2004 మధ్యకాలంలో కరెంట్ ఖాతాలో మిగులు ఏర్పడింది. ఆ తర్వాత అంతర్జాతీయంగా చమురు ధరలు పెరగడం దేశీయ వృద్ధి పుంజుకోవడంలో 2004-05 నుండి 2007-08 వరకు కరెంటు ఖాతాలో లోటు మళ్ళీ తలెత్తింది.

పట్టిక 6.4. GDPలో వివిధ రంగాల వాటా

	1975-90	1980-90	1990-2000	2000-09
1. సేవల రంగం	0.3	0.4	0.3	2.1
2. సాఫ్ట్‌వేర్	-	-	-	2.3
3. ఇతర సేవలు	0.3	0.4	0.3	-0.2
4. ప్రైవేటు ట్రాన్స్‌ఫర్	0.4	1.1	2.2	3.2
5. అదృశ్య ఖాతా	0.7	-1.4	1.6	4.6

కరెంట్ ఖాతా యొక్క కూర్పు

1. ఆయిల్ & పెట్రోల్	−1.2	−1.7	−2.0	−3.5
2. ఆయిల్ ఇతర అంశాలు వర్తక	0.4	−0.9	0.6	−0.8
3. కరెంట్ ఖాతాలో ఆయిల్ ఇతర అంశాలు	1.1	−0.1	0.8	3.3
4. CAB	−0.1	−1.8	−1.3	−0.3

ఆధారం: Perspective on India's Balance of Payment. Sri Deepak Mohanty, Executive Director, RBI, December, 2012.

6.8. 2014 నుండి సంస్కరణలలో మార్పులు (FERA):

విదేశీ మారక ద్రవ్య నియంత్రణ చట్టం దీనిని 1973 సంవత్సరంలో భారతదేశంలో ఆమోదించబడినది. ఈ చట్టం ద్వారా విదేశీ చెల్లింపులు, విదేశీ మారక ద్రవ్యం, సెక్యూరిటీల లావాదేవీలు కరెన్సీ ఎగుమతి దిగుమతులపై పరోక్ష ప్రభావం చూపేలా కఠినమైన ఆంక్షలు విధించింది.

ఈ చట్టంలో ముఖ్యమైన అంశాలు:

భారతీయ పౌరులందరికి వర్తించేలా, దేశంలో విదేశీ కరెన్సీ వనరులను పరిరక్షించడం ముఖ్య విధి. మరికొన్ని విధులను ఈ క్రింది తెల్పడం జరిగింది అవి:

- రిజర్వ్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా ఏదైనా వ్యక్తికి లేదా సంస్థకు విదేశీ మారక ద్రవ్యంతో వ్యవహరించడానికి అనుమతినిస్తుంది.
- కరెన్సీలపై దిగుమతి మరియు ఎగుమతులపై ఆంక్షలు విధిస్తుంది.
- అధీకృత డీలర్లు కాకుండా ఇతర వ్యక్తులు ఆర్థిక లావాదేవీలకు పాల్పడటంను నిషేదిస్తుంది.
- భారతదేశం వెలుపల స్థిరాస్తులను కలిగి ఉండటం లేదా పొందడంపై ఆంక్షలు ఉన్నాయి.
- భారతీయేతర నివాసి నుంచి / వారికి డబ్బు పంపేటప్పుడు / స్వీకరించేటప్పుడు చెల్లింపులు పరిమితులు.
- ఎప్పుడైన, ఎక్కడైనా సమాచారాన్ని అభ్యర్థించడం, డాక్యుమెంట్లు జప్తు చేసే అధికారం RBI కి ఉంది.

పై నిబంధనల ప్రకారం భారతదేశంలో పని చేస్తున్న విదేశీ సంస్థలన్నీ కనీసం 60% స్థానిక ఈక్విటీ బాగస్వామ్యంతో భారతీయ సంస్థలుగా మారాలి. అంతేగాక అన్ని అంతర్జాతీయ అనుబంధ సంస్థలు తమ విదేశీ స్టాక్ వాటాను 40% లేదా అంతకంటే తక్కువకు తగ్గించుకోవాలి. ఈ చట్టం యొక్క వాస్తవ ప్రభావం దేశ ఆర్థిక అభివృద్ధిపై పూర్తిగా ప్రతికూలంగా ఉంది. ఎందుకంటే ఈ చట్టం పెద్ద సంస్థల కార్యకలాపాలను విస్తరించే సామర్థ్యమును పరిమితం చేసింది. ఫలితంగా పారిశ్రామీకరణ ద్వారా దేశ ఆర్థికాభివృద్ధిని వేగవంతం చేసేందుకు చట్టంను సడలించాలని విధాన నిర్ణేతలు భావించాలి.

6.9. విదేశీ మారక ద్రవ్య నిర్వహణ చట్టం (FEMA):

ఫెరా స్థానంలో, విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని నియంత్రించడానికి మరియు సులభతరం చేయాడానికి మాత్రమే కాకుండా విదేశీ వాణిజ్యం మరియు చెల్లింపుల ప్రోత్సహించడానికి అలాగే భారతదేశ విదేశీ మారక నిల్వల పరిమాణాన్ని పెంచడానికి

ఫెమా(FEMA) అమలు చేయబడింది. ఫెమాను 1999 సంవత్సరంలో అమలు చేయబడింది దీని ద్వారా విదేశీ మారక నియంత్రణలు మరియు విదేశీ పెట్టుబడులపై పరిమితులు గణనీయంగా సరళీకరించింది. అంతేకాదు, దేశ కరెన్సీ మార్కెట్ యొక్క క్రమబద్ధమైన అభివృద్ధి మరియు సమర్థవంతమైన నిర్వహణను కూడా నొక్కి చెప్పింది. విదేశీ మారక ద్రవ్యం మరియు నియంత్రణ చట్టానికి విరుద్ధంగా, ఫెమాను ఉల్లంఘించడం కాంపౌండబుల్ నేరం, దీనిని కొట్టి వేయవచ్చు.

6.10. విదేశీ వర్తక విధానం (2015-20):

వాణిజ్య పరిశ్రమల మంత్రి శ్రీమతి నిర్మల సీతారామన్, 1 ఏప్రిల్, 2015న విదేశీ వర్తక విధానం (2015-20) ని ప్రకటించెను. కోవిడ్ మహమ్మారి నేపథ్యంలో దీనిని 2023 మార్చి వరకు పొడిగించెను.

2015 విదేశీ వర్తక విధానం యొక్క ముఖ్య ఉద్దేశ్యము:

- 2020 నాటికి ప్రపంచ వ్యాప్తంగా భారతదేశాన్ని ప్రాధాన్యత కలిగిన భాగస్వాములుగా రూపొందించాలి. భారత ఎగుమతులను 900 మిలియన్ డాలర్లకి పెంచాలి. భారత ఎగుమతులను ప్రపంచ ఎగుమతుల్లో 2% నుండి 3.5% కి పెంచాలి.
- Make in India, Skill India, Digital India పథకాలకు ఊతం ఇచ్చేలా FTP (Foreign Trade Policy) ప్రకటించాలి.
- ప్రపంచ మార్కెట్‌లో పోటిని ఎదుర్కోవడానికి వీలుగా భారత్ వైవిధ్యాన్ని ప్రదర్శించాలి.

ఈ నూతన విధానంలో నూతనంగా రెండు పథకాలను ప్రవేశపెట్టారు. వీటిని గతంలో ఉన్న 5 పథకాల స్థానంలో తీసుకువచ్చారు. అవి:

1. Focus Product Scheme
2. Market Linked Focus Scheme
3. Focus Market Scheme
4. Agriculture Infrastructure Incentive Scrip
5. Visesha Krishi Grameena

Udyog Yojana ఈ ఐదు స్థానంలో Merchandised Exports from India Scheme మరియు Service exports from India Scheme, MEIS, SEIS క్రింది జారి చేసే scrips ని కస్టమ్స్ సుంకాలు చెల్లించుటకు దేశీయంగా ఉత్పాదకాలు సేకరించేటప్పుడు ఎక్సైజ్ సుంకాలు చెల్లించుటకు, సేవా సన్ను చెల్లించుటకు ఉపయోగించవచ్చు.

- MSME కి కావలసిన విత్త వనరుల కొరతను అధిగమించిటకు రాయితీలో పరపతిని 3 సంవత్సరాలు అందిస్తారు.
- రక్షణ, ఫార్మా రంగానికి సంబంధించిన పర్యావరణానికి హాని కలిగించని విధంగా వస్తువుల ఎగుమతులు జరిగితే వాటికి కూడా పన్ను మినహాయింపులు విస్తరిస్తారు.
- Online Filling of Document కి అవకాశాన్ని ఇచ్చెను. దీని వలన Ease of doing business వి వీలవుతుంది.
- భారత్‌లో ఎగుమతులను పెంచేందుకు ఒక ఎగుమతి ప్రోత్సాహక మిషన్ (Export Promotion Mission)

ఏర్పాటు చేసి రాష్ట్ర ప్రభుత్వంతో కలిసి పని చేయాలని పేర్కొంది.

Status Holders: ప్రస్తుత, గత 2 సంవత్సరాలలో ఎగుమతుల సామర్ధ్యం బట్టి వారికి status ను ఇస్తారు.

పట్టిక 6.5.

	హోదా	సామర్థ్యం
1.	1 Star Export House	3 మిలియన్
2.	2 StarExport House	25 మిలియన్
3.	3 Star Export House	100 మిలియన్
4.	4 Star Export House	500 మిలియన్
5.	5 Star Export House	2000 మిలియన్

2015 విదేశీ వ్యాపార విధానంను పరిశీలించినటుయితే దీనిద్వారా విదేశీ రంగాన్ని ప్రక్షాళన చేయుటకు సరైన విధానం లేదు. MSME లకు ప్రాధాన్యతనివ్వలేదు. అంతేగాక ఎగుమతులను ప్రోత్సహించే, సౌకర్యాలను కల్పించే సంస్థలకు దీనిలో అంత ప్రాధాన్యతనివ్వలేదు. కాబట్టి దీని స్థానంలో 2023 విదేశీ విధానంను తీసుకువచ్చాయి.

6.11. విదేశీ వర్తక విధానం - 2023:

విదేశీ వ్యాపార విధానం 2015-20, 2020 మార్చి 31 నాటికి పూర్తి కావల్సి ఉన్నప్పటికి కోవిడ్ మహమ్మారి నేపథ్యంలో మరియు రష్యా ఉక్రేయిన్ యుద్ధం కారణంగా పొడిగిస్తూ వచ్చి 2023 మార్చి 31 వరకు కొనసాగింది. ఈ నూతన విధానం యొక్క ముఖ్య లక్ష్యం భారత వస్తు సేవల ఎగుమతులు 2022-23 సంవత్సరానికి 760 బిలియన్ డాలర్ల చేరగలవని అంచనా. 2016 ఆర్థిక సంవత్సరం చివరి నాటికి భారత ఎగుమతులు 435 బిలియన్ డాలర్ల నుండి 2022 ఆర్థిక సంవత్సరం చివరి నాటికి 676 బిలియన్ డాలర్లకు 2023 ఆర్థిక సంవత్సరం చివరినాటికి 760 బిలియన్ డాలర్లకు చేరుకోగలదని అంచనా. ఈ నూతన వర్తక విధానం-2023 కు ఎలాంటి గడువు నిర్ధేశించలేదు. ఈ నూతన విధానం 2023 ఏప్రిల్ 1 నుండి అమలులోకి రానున్నది.

ఈ నూతన విధానం ముఖ్యాంశాలు:

1. Ease of doing Business వ్యవహారాల వ్యయాన్ని తగ్గించుట మరియు e-చొరవలు (e-initiative).

   ఎ) ఆన్‌లైన్ ద్వారా అనుమతులు: ప్రక్రియను సులభతరం చేసేందుకు సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని ఉపయోగించి వివిధ అనుమతులు automatic గా అందించాలి. ఎగుమతుదారులను processing సమయాన్ని తగ్గించాలి. గతంలో వివిధ రకాల అనుమతులు 3 రోజుల నుంచి ఒక నెల సమయం తీసుకునేవి. ఇప్పుడు automatic route ద్వారా ఒక్క రోజులో పూర్తి చేయాలి.

   బి) AA మరియు EPCG కింద MSME ల కొరకు user charges తగ్గించాలి.

   సి) e-certificate of orign (CoOs) ను పునర్-వ్యవస్థీకరించి స్వీయ ధృవీకరణ ప్రతిపాదించెను.

2 (ఎ) ఎగుమతుల సామర్థ్యంను బట్టి వారికి status ను అందించుట అయితే 2015 కు 2023 మధ్య కొంత వ్యత్యాసం చూయించి దానిని హేతుబద్ధీకరించారు. దీనిని పట్టిక ద్వారా చూడవచ్చు.

పట్టిక 6.6.

	హోదా	సామర్థ్యం	
	Status House	**2015-20 FTP**	**2023 FTP**
1.	1 Star	3 మిలియన్	3 మిలియన్
2.	2 Star	25 మిలియన్	15 మిలియన్
3.	3 Star	100 మిలియన్	50 మిలియన్
4.	4 Star	500 మిలియన్	200 మిలియన్
5.	5 Star	2000 మిలియన్	800 మిలియన్

బి) వ్యాపార సంస్కరణలు:

దేశంలో వ్యాపార కార్యకలాపాలను పెంచేందుకు భారత ఓడ రేవులను తాకకుండా ఒక దేశం నుండి మరొక దేశంకు వస్తు రవాణా అయినప్పుడు దానిలో మధ్యవర్తి ప్రమేయం కల్గి ఉన్నప్పటికి కూడా వ్యాపార ప్రోత్సాహకాలు వర్తిస్తాయి.

సి) రూపాయి చెల్లింపు అంగీకరించుట:

రూపాయి అంతర్జాతీయకరణకు ప్రభావంతమైన చర్యలు తీసుకోనబడుచున్నాయి. ప్రత్యేక Vostro accounts ద్వారా వ్యాపారాన్ని విస్తరించుటకు దీనితో ప్రోత్సహిస్తున్నారు.

డి) ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలు:

రూ. 750 కోట్ల లేదా అంతకంటే ఎక్కువ విలువైన వస్తువులను ఉత్పత్తి చేసే పట్టణాలను ఎగుమతి వృద్ధికి ఉన్న అవకాశాల ఆధారంగా ఎగుమతి అత్యుత్తమ పట్టణాలు (Town of Export Excellence) గా గుర్తించింది. గతంలో ఉన్న 39 TEE లకు అదనంగా మరో 4 పట్టణాలను TEE లుగా ప్రకటించాలి. చేనేత, హస్తకళలు, వ్యవసాయం, మత్స్య రంగాలలో Town of Export Excellence కు పరిమితి రూ. 150 కోట్లుగా నిర్ణయించింది.

పట్టిక 6.7.

	Town Export Excellence	**ఉత్పత్తి కేటగిరి**
1.	ఫరీదాబాద్	దుస్తులు (Apparel)
2.	మొరాదాబాద్	హస్త కళలు (Handicrafts)
3.	మీర్జాపూర్	చేతితో తయారు చేయబడ్డ కార్పేట్లు & ధర
4.	వారణాసి	చేనేత హస్తకళ

MAI పథకం (Market Access Initiative Scheme) ఈ పథకం ద్వారా గుర్తింపు పొందిన యూనిట్ సంఘాలకు మార్కెటింగ్, capasity building సాంకేతిక సేవల కొరకు దీని క్రింద ఆర్థిక సాయం పొందవచ్చు.

3) ఎగుమతి కేంద్రాలుగా జిల్లాలు (District as Export hub initiative):

ఎగుమతులను వికేంద్రికరించుటకు జిల్లాలను ఎగుమతి కేంద్రాలుగా ప్రోత్సహిస్తారు. అందుచే జిల్లా స్థాయిలో ఎగుమతలకు సంబంధించిన అవగాహన పెంచుతాయి. దీనికి అనుగుణంగా అన్ని జిల్లాలలో వస్తువులను లేదా సేవలను గుర్తిస్తారు. దీని కొరకు రాష్ట్రంలో రాష్ట్ర ఎగుమతి ప్రోత్సాహ కమిటీని, జిల్లాలో జిల్లా ఎగుమతి కమిటీని ఏర్పాటు చేస్తారు.

4) E-Commerce Exports:

FTP ప్రయోజనాలన్ని E- కామర్స్ ఎగుమతులకు కూడా విస్తరించబడతాయి. చిన్న స్థాయి చిన్న స్థాయి ఎగుమతి దార్లకు శిక్షణ కార్యక్రమాలు కూడా ఉంటాయి. కొరియర్ ద్వారా ఎగుమతులు విలువ పరిమితిని ఒక్కో సరుకుకు 10 లక్షలకు పెంచెను.

ఎ) Dak Niryat సౌకర్యం

అంతర్జాతీయ మార్కెట్‌ను చేరుకునెందుకు Dak Ghar Niryat Kendra లను దేశవ్యాప్తంగా పనిచేయిస్తారు. విదేశీ Post Offices సహాయాన్ని కూడా తీసుకొని e-కామర్స్ ద్వారా MSME లకు చేనేత కార్మికులకు హస్తకళాకారులకు సహాయపడతారు.

5) తయారీ రంగాన్ని పెంచే దశలు (Steps to boost Manufacturing)

తయారీ రంగాని ప్రోత్సాహ పరిచేందుకు ఈ FTPలో average Export obligation నుండి పాడి పరిశ్రమను మినహాయించారు. అంతేగాకుండా Common Service Provider (CSP) పథకం యొక్క ప్రయోజనాలు పొందడానికి PM MITRA (Prime Minister Mega Integrated Textile Region and Apparel Park) ను కూడా అనుమతించారు. అన్ని రకాల బ్యాటరీ ఎలక్ట్రిక్ వాహనాలు (గ్రీన్ టెక్నాలజీ ఉత్పతులు EPCG పథకంకు అర్హత పొందును.

6) Special one-time Amnsty Scheme for Default in Eport obligation:

ఎగుమతిదారులు ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలను తగ్గించడానికి ప్రభుత్వం కట్టుబడి ఉంది. ఇప్పటికి పన్ను సమస్యల పరిష్కారంకు Vivad se vishasas అనే పథకం అమలులో ఉంది. AA మరియు EPCG ద్వారా ఎగుమతులు బాధ్యతను పాటించకపోవడాన్ని పరిష్కరించేందుకు ప్రభుత్వం ప్రత్యేక one-time Amnesty పథకాన్ని ప్రవేశపెట్టింది. Amnesty పథకం 2023 సెప్టెంబర్ 30 వరకు అందుబాటులో ఉంటుంది.

7) SCOMET Licensing విధానాన్ని క్రమబద్దీకరించుట.

FTP 2023 SCOMET (Special chemical, organisam material, Equipemnt and Technologies) పై ప్రత్యేక దృష్టి పెట్టెను.

ఈ సంవత్సరాల్లో అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలకు జిడిపిలో 5 శాతం కంటి ఎకువ వర్తమాన ఖాతా లోటు ఉంది. కాని భారతదేశంకు పోటి దేశమైన చైనా 1999 సంవత్సరంలో జిడిపిలో 3.8 శాతం, 2005లో జిడిపిలో 6.1 శాతం మేరకు వర్తమాన ఖాతా మిగులు కలిగి ఉంది. ఆదర్శవంతమైన దేశాల అనుభవాలే కాకుండా, ఆర్థిక సిద్ధాంతం కూడా వర్తమాన

వ్యయాన్ని వర్తమాన రాబడి నుంచి పూరించాలని తెలియజేస్తున్నాయి. వర్తమాన లోటు 2022-23 సంవత్సరంలో ఋణాత్మకం నుండి ధనాత్మకంగా మరడం శుభపరిమాణం.

1990-91 సంవత్సరంలో జిడిపిలో సూమారు 29 శాతం వరకు ఉన్న విదేశీ రుణం 2005-06 నాటికి 16.8 శాతంకు తగ్గింది. కాని ఇది 2016-17 సంవత్సరంకు 20.2 శాతంకు పెరిగింది. ఇదే పరిణామం 2022-23 వరకు కూడా విదేశీ రుణం 20% గా ఉన్నది. ఆర్థిక సంస్కరణల ఫలితంగా 1995-96, 2000-01 మధ్య విదేశీ రుణాలపై చెల్లించే వడ్డి పరిమాణం వాటా కూడా 3.4 నుండి 2.9 శాతానికి తగ్గింది.

6.12. మేక్ ఇన్ ఇండియా:

మేక్ ఇన్ ఇండియాను 2014 సెప్టెంబర్ 25న గౌరవనీయులు ప్రధాన మంత్రి నరేంద్ర మోడి ప్రారంభించెను. దేశ, విదేశీ పెట్టుబడిదారులు మనదేశంలో పెట్టుబడి పెట్టడానికి ఉద్దేశించబడినది. ముఖ్యమైన పెట్టుబడి కేంద్రంగా, తయారీ రంగానికి ప్రపంచ కేంద్రంగా భారతదేశంను మార్చడం దీని ముఖ్య ఉద్దేశం. ఉదాహరణకు మనం ఎక్కువగా రక్షణ వస్తువులు ఆయుదాలు దిగుమతి చేసుకుంటున్నాం. వాటిని కూడా మన దేశంలో ఉత్పత్తి చేయాలి. దీనిలో ముఖ్యాంశాలు అవి:

1. నైపుణ్యాభివృద్ధికి ప్రాధాన్యత నిచ్చుట
2. ప్రపంచ స్థాయి అవస్థాపన సౌకర్యాలు / సదుపాయాల అభివృద్ధి
3. దేశ విదేశీ కంపెనీలకు భారతదేశాన్ని తయారీ కేంద్రంగా మార్చుట
4 . దిగుమతులపై ఆధారపడటాన్ని తగ్గించి ఎగుమతులు ప్రోత్సహించుట
5. దేశంలో యువతకు ఎక్కిన ఉపాధి అవకాశాలు సృష్టించుట
6. ప్రజల ఆదాయంను పెంచి కొనుగోలు శక్తి పెంచుట.

ఇది 4 అంశాలపై ఆధారపడుతుంది అవి:

1. New Process: Ease of doing business (అనుమతులను సులభతరం చేయడం) కి ప్రాధాన్యత నిచ్చెను.
2. New Infrastructure: ప్రస్తుత ప్రభుత్వం ఇండస్ట్రీయల్ కారిడర్ ద్వారా, స్మార్ట్ సిటీల ద్వారా ప్రపంచ స్థాయి అవస్థాపన సదుపాయాలు ప్రాధాన్యత నిచ్చెను.
3. New Sectors: Make in Indiaలో భాగంగా 25 రంగాలు గుర్తించారు.

ఉదా: అవస్థాపన సౌకర్యాలు, సేవలు, జాతీయ తయారీ రంగ విధానం, మేధో సంపత్తి హక్కుల చట్టం, జాతీయ పారిశ్రామిక కారిడర్ మొదలైనవి.

ప్రభుత్వ వైఖరిలో మార్పు తీసుకురావాలి. దేశం అభివృద్ధి చెందాలంటే పారిశ్రామిక రంగం అభివృద్ధి చెందాలి. ప్రభుత్వం 1991 కి ముందు రెగ్యులేటర్‌గా ఉండేది. 1991 తర్వత ఫెసిలిటేటర్‌గా మారింది. అవస్థాపన సదుపాయాలు, మానుఫ్యాక్చరింగ్, సేవల రంగాలలో 21 రంగాలు గుర్తించారు. వానిలో కార్యచరణ ప్రణాళికను రూపొందించెను. అవస్థాపన సదుపాయాల కల్పన, Ease doing Business నవ కల్పనలు, పరిశోధన & అభివృద్ధి, నైపుణ్యాభివృద్ధి మొదలగునవి దీనిలో భాగాలు ప్రస్తుతం 15 మాన్యుఫ్యాక్చరింగ్ రంగంలో, 12 సేవా రంగంలో మొత్తం 27 రంగాలలో ఈ చొరవలు

ప్రారంబించబడినవి.

6.13. ఆత్మ నిర్భర్ భారత్:

లాక్‌డౌన్ కారణంగా దెబ్బతిన్న ఆర్థిక వ్యవస్థను పునరుద్దరించేందుకు మరియు నూతన విదేశీ వాణిజ్య విదానం, స్వావలంభన, సమం సమృద్ధి సాధించుటకు మే 12, 2020 న దేశ ప్రధాని గౌరవనీయులు శ్రీ నరేంద్ర మోడి గారు ఆత్మ నిర్భర్ భారత్‌కు పిలుపునిచ్చారు. ఇది భారతదేశం అభివృద్ధి చెందిన ఆర్థిక వ్యవస్థగా మారడాన్ని సులభతరం చేయడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. దీనికి సంబంధించిన ఆర్థిక ప్యాకేజీని ఆర్థిక మంత్రి శ్రీమతి నిర్మలా సీతారామన్ గారు 5 విభాగాలుగా ప్రకటిస్తూ వచ్చారు. అవి అర్థిక వ్యవస్థ నిర్మాణం, సాంకేతిక ఆధారిత వ్యవస్థ, శక్తివంతమైన జనాభ మరియు డిమాండ్ ప్రపంచ దేశాలతో భారత్ పోటీ పడేలా చేయడం ఈ విజన్ యొక్క ముఖ్య లక్ష్యం. కోవిడ్–19 ఉచ్ఛస్థితిలో ఉన్నప్పుడు కూడా భారతదేశం 38 బిలియన్ డాలర్ల విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను ఆకర్షించింది. కేవలం దేశీయ మార్కెట్ కోసమే కాకుండా ప్రపంచ మార్కెట్ కోసం కూడా వస్తువులను ఉత్పత్తి చేసేలా విజన్ విస్తరించింది.

2030 నాటికి భారత ఎగుమతుల్లో 2 ట్రిలియన్ డాలర్లు లక్ష్యాన్ని సాధించడంలో వాణిజ్య విధానం (FTP) కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది.

కోవిడ్ –19 తర్వాత భారత ప్రభుత్వం చేసిన మార్పులు, సడలింపులు:

W.T.O. విడుదల చేసిన తాజా నివేదిక ప్రకారం 2020లో అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం 32%, గణనీయంగా పడిపోతుందని పేర్కొంది. ఈ నష్టాన్ని తగ్గించడానికి కేంద్ర ప్రభుత్వం అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని సులభతరం చేయడానికి కొత్త కార్యక్రమం తీసుకువచ్చింది.

1. స్థానిక యాక్టివ్ ఫార్మాస్యూటికల్ (API) ఉత్పత్తిని ప్రోత్సహించడానికి ప్రభుత్వం రూ. 10,000 కోట్ల ప్రోత్సహక కార్యక్రమాన్ని ప్రారభించింది. సమీప భవిష్యతలో, దేశీయ ఉపయోగం మరియు ఎగుమతులు కోసం తయారీ పెంచడం.
2. దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థను పునరుద్దరించుటకు MSME రంగాన్ని పోత్సహించడం.
3. ఇబ్బంది లేని అంతర్జాతీయ వాణిజ్య లావాదేవీలను సులభతరం చేయడానికి, ప్రభుత్వం 24x7 కస్టమ్స్ క్లియరెన్స్ అనుమతిస్తుంది. అలాగే దేశంలో దిగుమతి ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడానికి 2020 లో ముగియాల్సిన విదేశీ వాణిజ్య విదానాన్ని అదనంగా మరో ఏడాది పొడిగించింది. అంతేకాకుండా డాక్యుమెంటేషన్ ఆవశ్యకత మరియు దాని సమ్మతికి సంబంధించి కూడా సడలింపులు ఇవ్వబడతాయి. వస్తువుల సుంకం లేని దిగుమతి, సరిఫికెట్లు, ఆథరైజేషన్లు, లైసెన్సులు మొదలైన వాటిని అనుమతించే వివిధ పథకాల చెల్లుబాటును కూడా పొడిగించారు.
4. వివిధ దేశాలు లాక్డౌన్ విధించినప్పటి నుండి భౌతిక కాపీల ద్వారా సర్టిఫికేట్ ఆఫ్ ఆరిజన్ అంతర్జాతీయ వాణిజ్యానికి అడ్డంకిగా మారింది. ఈ పక్రియను సులభతరం చేయడానికి, బారత ప్రభుత్వం అధీకృత భారతీయ ఎజెన్సీల ద్వారా సర్టిఫికేట్ ఆఫ్ ఆరిజన్ జారి చేయాలని నిర్ణయించింది. కార్యాలయాలను తిరిగి ప్రారంభించిన తర్వాత భారత వాణిజ్య భాగస్వాములు అర్హత కలిగిన దిగుమతులను రెట్రోస్పెక్టివ్ ప్రాతిపదికన ఎగమతిదారుల మూల ధృవీకరణ పత్రాన్ని ఉత్పత్తి చేయడానికి లోబడి రెట్రోస్పెక్టివ్ ప్రాతిపదికన అనుమతిస్తారు. ప్రిపరెన్షియల్ సర్ఫిఫికెట్ ఆఫ్ ఆరిజన్ కోసం అందుబాటులో ఉన్న ఆన్‌లైన్ ప్లాట్‌ఫారమ్ అని AFA/PTM లను కలిగి ఉంటుందని మరియు మూల గీతి ఎజెన్సీల యొక్క అన్ని నిర్దేశిత

ధృవీకరణ పత్రాలకు మరియు అన్ని ఎగుమతి ఉత్పత్తులకు సింగిల్ పాయింట్ యాక్సెస్‌లు పనిచేస్తుందని భారత ప్రభుత్వం నోటిఫికేషన్‌లో పేర్కొంది.

5. ఇటీవల మహమ్మారి కోవిడ్ మధ్య స్టాండర్డ్ రిటైల్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్ వర్సెస్ ఎస్.జి.ఎస్. గ్లోబల్ కార్ప్ అండ్ ఓర్స్ కేసులో బాంబే హైకోర్టు ఏప్రిల్ 2020న కఠిన విధానాన్ని తీసుకుంది. భారతదేశం అత్యవసరం కాని సేవల దిగుమతిని నిలిపి వేసినప్పటికి ఉక్కు పంపిణీ అత్యవసర సేవల కేటగిరి క్రిందకు వస్తుందని పేర్కొంది. భారత్, దక్షిణ కొరియా దేశాల మధ్య జరిగిన అమ్మకపు ఒప్పందంలోని పోర్స్ మజ్యూర్ నిబంధన ఒక్క పార్టీలో కూడా పనికిరాదు. కోర్టు నిషేధాన్ని ఇవ్వడానికి నిరాకరించింది మరియు డాక్యుమెంటరి అమ్మకాల లావాదేవీ క్రింద విక్రేత ఇప్పటికే పత్రాలను బ్యాంకుకు సమర్పించినందున అమ్మకపుదారు కొనుగోలుదారు తగిన విధంగా చెల్లించాల్సి ఉంటుంది.

6. కంపెనీల సవరణ చట్టం 2020: భారతదేశం ఎన్నడూ ఆమోదింపని కొత్త వ్యవస్థను ప్రవేశపెట్టింది. ఇంతకు ముందు భారతదేశంలో, విదేశీ అధికార పరిధి యొక్క ప్రత్యక్ష జాబితాను అనుమతించబడలేదు. కాని ఈ చట్టంలో సెక్షన్ 23 కు ఒక కొత్త ఉప విభాగాన్ని జోడించడం ద్వారా కొన్ని విదేశీ అధికార పరిదుల్లోని విదేశీ ప్రభుత్వ సంస్థల సెక్యురిటీలను నేరుగా జాబితా చేసే క్రొత్త విధానాన్ని ప్రవేశపెడుతుంది. ఇది దేశీయ సంస్థలకు పెద్ద మొత్తంలో మూలధనంను పొందడానికి అనుమతిస్తుంది. ఇది గతంలో స్థాపించిన కంపెనీలకు నిధుల సమీకరణ ప్రక్రియను సులభతరం చేయడమే కాకుండా స్టార్టప్‌లలో పెట్టుబడులకు గొప్ప ఊరటనిస్తుంది.

పై అంశాలను గమనించిన తరువాత భారతదేశంలో ఇది స్వయం సమృద్ధి సాధించే లక్ష్యంతో దేశీయ ఉత్పత్తుదారులు మరియు ఉత్పత్తులకు మద్దతు ఇవ్వడానికి దారితీసింది. ఈ లక్ష్యాలను సాదించుటకు, పోటీ ధర మరియు నాణ్యతలో అవసరమైన వస్తువులను అందించడానికి బలమైన వెన్నెముక ఉండాలి. అలాంటి స్థానిక వస్తువులు అంతర్జాతీయ ప్రమణాంగా పోటి పడాలి.

చిన్న చిన్న స్టార్టప్‌లకు ఊతం ఇచ్చే విధానాలను రూపొందించాలి. స్టార్టప్‌లకు ప్రపంచవ్యప్తంగా అందుబాటులో ఉన్న అత్యుత్తమ పరిశోధన వనరులను చౌక ధరలకే అందించాలి. నవకల్పన దారులకు మరియు నూతన స్టార్టప్‌లకు ప్రభుత్వం ఆర్థిక బద్రత కల్పించాలి. పై అంశాలన్నిటిని ఆత్మనిర్బర్ భారత్ ప్రోత్సహిస్తుంది. ఇది అంతర్జాతీయ వాణిజ్య మార్కెట్‌లో దేశీయ ఉత్పత్తులు నాణ్యత మరియు పరిమాణాన్ని మరియు రక్షణ వాద సిద్ధాంతాన్ని ప్రోత్సహిస్తుంది.

6.14. ముగింపు:

సంస్కరణల తరువాత 1990 వ దశకం ప్రారంభంలో విదేశీ చెల్లింపులలో తీవ్ర సంక్షోభం ఏర్పడింది. భారతదేశ విదేశీ మారక నిల్వలు ఒక మిలియన్ డాలర్ల కంటే తక్కువగా ఉండేవి. ఇవి 15 రోజుల దిగుమతి బిల్లును చెల్లించడానికి మాత్రమే సరిపోతుంది. విదేశీ పెట్టుబడులు అట్టఅడుగు స్థాయికి చేరుకున్నాయి. అంతర్జాతీయ స్థాయిలో భారతదేశ పరపతి రేటింగ్ అల్పస్థాయికి చేరుకుంది. వేరే ప్రత్యామ్నాయం లేని ఇలాంటి పరిస్థితులలో భారతదేశం సరళీకృత ఆర్థిక విధానాలను ప్రవేశపెట్టి ప్రపంచీకరణ బాటలో నడవసాగింది. సరళీకృత ఆర్థిక విధానాలను ప్రవేశపెట్టిన తర్వాత విదేశీ మారక ద్రవ్య నిల్వలు గణనీయంగా పెరిగాయి. సంస్కరణల తర్వాత ఎగుమతులు పెరిగినప్పటికి, ఎగుమతుల పెరుగుదల కంటే దిగుమతుల పెరుగదల రేటు ఎక్కువగా ఉంది. దిగుమతి సుంకాలు గణనీయంగా తగ్గించడం, కొన్ని వస్తువులను ఓపెన్ జనరల్ జాబితాలో

ఉంచడం, సాంకేతిక పరిజ్ఞాన దిగమతులను సులభతరం చేయడం మొదలైన చర్యల వల్ల ఎగుమతుల కంటే దిగుమతుల పెరుగుదల రేటు ఎక్కువగా నమోదైనది.

6.15. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1. వివిధ పంచవర్ష ప్రణాళికలలో విదేశీ చెల్లింపుల శేషం గూర్చి వివరించుము?
2. నూతన ఆర్థిక సంస్కరణల అనంతరం విదేశీ చెల్లింపుల శేషంను విమర్శనాత్మకంగా విశ్లేషించుము?
3. నూతన ఆర్థిక సంస్కరణల ముందు విదేశీ చెల్లింపుల శేషం యొక్క పరిస్థితిని వివరింపుము?
4. సంస్కరణలకు ముందు తరువాత ప్రస్తుత ఖాతాకు మూలధన ఖాతా స్దితిని వివరింపుము?
5. విదేశీ వర్తక విధానం-2023 ని గూర్చి వ్రాయండి?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1. కరెంటు ఖాతాలోటు
2. మూలధన ఖాతాలోటును ఏవిధంగా పూడ్చవచ్చు?
3. విదేశీ మారక ద్రవ్య నియంత్రణ చట్టం
4. విదేశీ వర్తక విధానం-2023 ని గూర్చి వ్రాయండి?
5. మేక్ ఇన్ ఇండియా
6. ఆత్మ నిర్బర్ భారత్

6.16. ఆధార గ్రంథాలు:

1) పూరి వి.కే. & ఎస్.కె. మిశ్రా-భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ, హిమాలయ పబ్లికేషన్, 39వ ప్రచురణ, 2019, న్యూఢిల్లీ.

2) భారత కేంద్ర బ్యాంక్-విత్తము మరియు ద్రవ్యం మీద రిపోర్ట్

3) భారత ప్రభుత్వం-ఆర్థిక నివేదిక 2022-23.

4) బిమల్ జలాన్ (1991), భారత ఆర్థిక సంక్షోభం-ముందున్న సవాళ్ళు

5) శంకర్ ఆచార్య (2010), బ్యాలెన్స్ ఆఫ్ పేమెంట్: రూపి రైస్ డిస్పూట్ హైయ్యర్ డిఫిసిట్, బిజినెస్ స్టాండర్డ్స్, ఏప్రిల్-10, పేజీ-14.

6) భారత కేంద్ర బ్యాంకు-వార్షిక నివేదిక 2016-17.

- డా।। కిషోర్ బాబు కర్రి

పాఠం - 7

విదేశీ మూలధనం ఆవశ్యకత: భారతదేశ విధానాలు

7.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠ్యాంశంలో భారతదేశంలో విదేశీ మూలధనం ఏవిధంగా ఉపయోగపడుతుంది. ఏ రంగాల్లో ఉపయోగిస్తున్నారో అనే అంశాన్ని తెలుసుకొనుటకు ఉపయోగపడుతుంది.

విషయసూచిక:

7.1. **పరిచయం**

7.2. **విదేశీ మూలధనం-ఆవశ్యకత**

7.3. **విదేశీ మూలధనం-భారత ప్రభుత్వ విధానాలు**

7.4. **విదేశీ పెట్టుబడుల ప్రభావం-సమీక్ష**

7.5. **భారత విదేశీ రుణం**

7.6. **భారతదేశంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల 1949 విధానాలు**

7.7. **భారతదేశంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల 1991 విధానాలు**

7.8. **భారతదేశంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల 2000-01లో తీసుకున్న చర్యలు**

7.9. **ముగింపు**

7.10. **నమూనా ప్రశ్నలు**

7.11. **ఆధార గ్రంథాలు**

7.1. పరిచయం:

భారతదేశంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల 1930వ సంవత్సరం జూన్ నెలలో విడుదల చేసిన పత్రం ప్రకారం, ప్రభుత్వం విదేశీ పెట్టుబడిదారులు 1930వ సంవత్సరం జనవరి 1వ తేదిన తరువాత దేశంలో చేసిన పెట్టుబడులు తిరిగి వారికి పంపించడానికి అదనంగా వారికి ఏ లాభం జరిగిన తిరిగి చెల్లించడానికి కూడా అనుమతించబడ్డాయి. పైన పేర్కొన్న హామి ఉన్నప్పటికి మొదటి ప్రణాళిక కాలంలో విదేశీ మూలధనం భారతదేశంలోనికి ప్రవహించలేదు. 1934వ సంవత్సరం విడుదలైన ఆర్థిక మంత్రి యొక్క విధాన ప్రకటన మరియు 1936వ సంవత్సరం పారిశ్రామిక విధాన తీర్మానం ఆచరణాత్మకంగా కొనసాగింది.

అల్పాభివృద్ధి దేశాలు తక్కువ ఆదాయం, తక్కువ మూలధన కల్పనతో భాదపడుతూ ఉంటాయి. అయినప్పటికీ అర్థికాభివృద్ధి, పారిశ్రామికీకరణ జరగాలంటే మూలధనం అవసరమౌతుంది. ఉదా: భారతదేశం రెండవ ప్రణాళికలో భారి పారిశ్రామికీకరణకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చింది. సరిపడని నిధులు చాలక విదేశీ మూలధనంపై ఆధారపడియున్నది.

విదేశీయ మూలధనంతో రాయితీ సహాయం లేదా రాయితీలేని ప్రవాహాలు లేదా విదేశీ పెట్టుబడులు ఉంటాయి. రాయితీ సహాయం లో/గ్రాంట్స్ తక్కువ వడ్డీ రేటును తీసుకొనే దీర్ఘకాలిక రుణాలు ఉంటాయి. ఈ సహాయం ద్వైపాక్షికం,

ప్రభుత్వం-ప్రభుత్వం, ప్రపంచ బ్యాంకు-IDA వంటి బహుళ పక్ష, ఏజెన్సీల ద్వారా ఉండవచ్చు. రుణం తిరిగి చెల్లించేటప్పుడు విదేశీ కరెన్సీలో చెల్లించాలి. అయితే కొన్ని రుణాలు, స్వదేశీ కరెన్సీలో కూడ చెల్లించవచ్చు. ఉదా: అమెరికా నుంచి తీసుకున్న PL-480 రుణం రాయితీ లేని సహాయంలో బహిర్గత వాణిజ్య రుణాలు-విదేశీ కమర్షియల్ బారోయింగ్ (ECB), ఇతర ప్రభుత్వ, బహుళ పక్ష సంస్థలు నుండి తీసుకునే మార్కెట్ రుణాలు మరియు నాన్ రెసిడెంట్ యొక్క డిపాజిట్లు ఉంటాయి. ECB లు అధిక వ్యయంతో కూడినవి NRI డిపాజిట్లు కూడా అత్యధిక వ్యయంతో కూడినవి మరియు క్లిష్ట సమయాల్లో ఆధారపడటం కష్టం.

విదేశీ పెట్టుబడులు వలన సాంకేతిక నైపుణ్యం యంత్రాలు, మూలధన వస్తువులు తీసుకొని రావడం వలన వెనకబడిన దేశాలు విదేశీ పెట్టుబడులు, పెట్టుబడులుపై విపరీతంగా ఆధారపడితే విదేశీయులు జోక్యం పెరిగిపోతుంది.

7.2. విదేశీ మూలధనము-ఆవశ్యకత:

1. సుస్థిర అధిక పెట్టుబడి:

పారిశ్రామికీకరణ జరగాలంటే అధిక మూలధనం అవసరం వెనుకబడిన దేశాలలో అధిక పేదరికం వలన పొదుపు తక్కవ ఉంటుంది. దీనివలన పొదుపుకి, పెట్టుబడికి మధ్య అంతరం ఏర్పడుతుంది. ఈ అంతరాన్ని విదేశీ మూలధనం ద్వారా భర్తీ చేయవచ్చు.

2. సాంకేతిక అంతరం:

వెనుకబడిన దేశాలలో సాంకేతిక పరిజ్ఞానం అల్పంగా ఉంటుంది. పారిశ్రామికీకరణ జరగాలంటే సాంకేతిక పరిజ్ఞానం తప్పనిసరి. ఇది విదేశీ పెట్టుబడులు మూలధనం ద్వారా లభిస్తుంది. ఈ అంతరం 3 విధాలుగా భర్తీ అవుతుంది.

అ) నిపుణుల సేవలు అందించుట ద్వారా

ఆ) భారతీయులకు విదేశీయులచే శిక్షణ ఇచ్చుట ద్వారా

ఇ) విద్య పరిశోధన శిక్షణా సంస్థలను ఏర్పాటు చేయుట ద్వారా

3. సహజ వనరుల వినియోగం:

వెనుకబడిన దేశాలలో సహజ వనరులు ఎక్కవ ఉంటాయి. వీటిని పూర్తిగా ఉపయోగించుకోవాలంటే విదేశీ సహాయం లేదా విదేశీ మూలధనం అవసరం.

4. వ్యవస్థాపక సమస్య: వెనకబడిన దేశాలలో సహజ వనరులు ఎక్కువగా ఉంటాయి. వీటిని పూర్తిగా ఉపయోగించుకోవాలంటే విదేశీ సహాయం అవసరం. వెనుకబడిన దేశాలలో ప్రైవేట్ వ్యవస్థాపకులు కొరతగా ఉంటారు. విదేశీ పెట్టుబడుల వలన ఆ కొరత తీరిపోతుంది.

5. అవస్థాపనా సదుపాయాలు: వెనుకబడిన దేశాలలో ఆర్థిక అవస్థాపనా, సదుపాయాలు కొరతగా ఉంటాయి. విదేశీ పెట్టుబడుల వలన అవస్థాపనా సదుపాయాలు మెరుగుపడుతుంది.

6. BOP లోటు భర్తీ: వెనుకబడిన దేశాలలో యంత్రాలు మూలధన వస్తువులు, ముడిపదార్థాలు భారీగా దిగుమతి చేసుకోవడం వలన విదేశీ వ్యాపార చెల్లింపుల శేషం లోటు ఏర్పాటును దీనివలన విదేశీ మారక ద్రవ్యంలో కొరత ఏర్పడును. విదేశీయ

మూలధనం ఈ సమస్య కొంతవరకు నివారించడం సాధ్యం.

7. మెరుగైన నిర్వహణ: విదేశీ పెట్టుబడులు నూతన సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని మెరుగైన నిర్వహణను మెరుగైన మార్కెటింగ్ సదుపాయాలను కొన్ని సందర్భాలలో తక్కువ ఖరీదుకి విత్తాన్ని అందించడానికి అవకాశం ఉంది.

8. వృద్ధి రేటు: విదేశీ పెట్టుబడుల వలన పెట్టుబడులు వలస పెట్టుబడులు రావటంతో వృద్ధి రేటు పెరుగుతుంది. విదేశీ పెట్టుబడుల వలన నూతన ఉత్పత్తులు మార్కెట్లోకి ప్రవేశిస్తాయి. అందుచే నూతన అభిరుచులు కూడ ఏర్పడుతాయి.

9. సంక్షేమం: విదేశీ మూలధనం వలన దేశ సంక్షేమం, ప్రపంచ సంక్షేమం పెరుగుతుంది. వెనుకబడిన దేశాల ఆర్థికాభివృద్ధికి ఆంక్షలు లేని విదేశీ మూలధనం అవసరం.

7.3. విదేశీ మూలధనం-భారత ప్రభుత్వ విధానాలు:

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన సమయంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల కొంత భయము, సందేహం ఉండేది, దీనికి కారణం బ్రిటీష్ వారి పరిపాలన మన సంపద దోపిడీకి గురికాబడుటయే. 1948 పారిశ్రామిక తీర్మానంలో విదేశీ మూలధనం ప్రాధాన్యతను గుర్తించినప్పటికీ కొంత సందేహం వ్యక్త పరచబడినది. అందుచే విదేశీ పెట్టుబడిదారులు, కొంత అసంతృప్తికి లోనయిరి. 1949 సంవత్సరం ప్రధానమంత్రి విదేశీ పెట్టుబడులు, పెట్టుబడి పౌరులు ఈ క్రింది హామీలు ఇచ్చారు.

1) దేశ, విదేశీ పెట్టబడిదారులు మధ్య విచక్షణ చూపడం జరిగింది.

2) విదేశీ కంపెనీలు లాభాలు సంపాదించుకోవటానికి పూర్తి అవకాశాన్ని ఇచ్చారు.

3) విదేశీ సంస్థలను ఎప్పుడైనా స్వాధీన పరుచుకోవలసి వస్తే నష్ట పరిహారం చెల్లించబడును.

పై హామీలు ఇచ్చినప్పటికీ యజమాన్యం, నియంత్రణ భారతీయుల చేతుల్లో ఉండాలన్నారు.

వ్యూహాత్మక రంగాల్లోకి: కొన్ని వినియోగ వస్తువుల్లో కూడ విదేశీ మూలధనం అనుమతించకపోవడంతో విదేశీ పెట్టుబడి దారుల్లో అసంతృప్తి నెలకొంది. యజమాన్యం నియంత్రణలో కూడా అసంతృప్తి ఉంది.

1991వ సంవత్సరం జూలైలో ప్రకటించిన నూతన పారిశ్రామిక తీర్మానం ద్వారా విదేశీ పెట్టుబడుల విషయంలో ఎక్కువ మార్పు సంభవించినది. సరళీకరణ విధానాలు ప్రకటించడమైనది. విదేశీ పెట్టుబడుల విషయంలో ఎక్కువ మార్పు సంభవించినది. సరళీకరణ విధానాలు ప్రకటించడమైనవి. విదేశీ పెట్టుబడులు Approval Route ద్వారా అనుమతించబడినవి. దీనిలో ప్రభుత్వం అనుమతి అవసరం లేదు ప్రభుత్వానికి సమాచారం ఇస్తే చాలు. దీనివలన ప్రభుత్వం జోక్యం తగ్గి అనుమతులలో ఆలస్యం నివారించడమైనది.

- 1991వ సంవత్సర తీర్మానంలో అత్యధిక ప్రాధాన్యత రంగంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను 51% వరకు అనుమతి ఇచ్చెను. ఇది తరువాత 74% కి ఆ తరువాత 100% కి చేరింది.
- అధిక ప్రాధాన్యత గల రంగాలలో NRI పెట్టుబడులను 100% అనుమతించారు. NRI పెట్టుబడులు ఎగుమతులు, ఇళ్ళ నిర్మాణం, వైద్యశాలలు, ఇతర ఎగుమతి ఉద్దేశించిన సంస్థలు, కుంటుపడిన పరిశ్రమలు వంటి రంగాలలో 100% అనుమతించారు.
- 1992వ సంవత్సరం మే లో విదేశీ కంపెనీలు. తమ Trade Mark ను దేశంలో కూడా ఉపయోగించటానికి అనుమతించారు.

- చమురు శుద్ధి పరిశ్రమలలో 100% FDI లను అనుమతించారు.
- IT రంగంలో Automatic Route ని అనుమతించారు.
- విమానాశ్రయాలలో FDI లను 100% అనుమతించారు. అయితే 74% దాటితే ప్రభుత్వ అనుమతి అవసరం.
- కొరియర్ సేవల్లో ప్రభుత్వ అనుమతితో FDI లను 100% అనుమతించారు.
- పట్టణాలలో అవస్థాపనా సదుపాయాలు, తేయాకు తోటలు, ఇంటిగ్రేటెడ్ టౌన్‌షిప్ Advertisement & Films లో 100% FDI లను అనుమతించారు.
- Hotel & Tourism, Real Estate, Mase Rapid Transport System అభివృద్ధిలో FDI లను 100% అనుమతించారు.
- Private Sector Banking లో FDI లను 74% వరకు అనుమతించారు.
- 2012 Single Brand Retail Trending 51% వరకు FDI లను అనుమతించారు. కొన్ని షరతులపై 100% అనుమతించారు.
- Multi Brand Retail Trending లో 51% వరకు FDI లను అనుమతించారు. అయితే రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల అనుమతి అవసరం.
- 2014 టెలికాం రంగంలో FDI లను 100% అనుమతించారు.
- E-కామర్స్‌లో 100% FDI లను అనుమతించారు. దీనివలన ఈ-కామర్స్ విభాగంలో విదేశీ పెట్టుబడులను ఆకర్షించవచ్చు. Wall-mart, e-Bay, Ali-baba వంటి సంస్థలు ఇండియాలోకి ప్రవేశించడానికి అవకాశం కలిగింది.
- 2014వ సంవత్సరంలో టెలికాం FDI లను 100% అనుమతించారు.
- 2020వ సంవత్సరం మే నెలలో ప్రభుత్వం ప్రకటించిన ఆత్మ నిర్భర్ భారత్‌లో భాగంగా రక్షణ రంగంలో విదేశీ పెట్టుబడులను 74% వరకు ఆటోమేటివ్ రూట్ ద్వారా అనుమతించారు. గతంలో ఇది 49% ఉండేది.
- 2020-21 సంవత్సరంలో మొత్తం విదేశీ పెట్టుబడులలో అత్యధిక వాటా FDI లది.

విదేశీ పెట్టుబడులు ప్రవాహము

అంశం	2000-01 (US$M)	2019-20 (US$M)	2020-21 (US$M)
(A) FDI (i+ii)	3272	43013	43955
i in India	4031	56006	54927
ii Abroad	(–) 759	(–) 12993	(–) 10972
(B) Portfolio Investment	2590	1403	36137
(C) Foreign Investment in flow (A+B)	5862	44417	80192

2020-21 సంవత్సరంలో మొత్తం విదేశీ పెట్టుబడులలో అత్యధిక వాటా FDI లది.

2000-08 వరకు అత్యధిక FDI లు మారిషష్ నుంచి లభించాయి. రెండవ స్థానం సింగపూర్ నిజానికి మారిషస్ ద్వారా చేసే పెట్టుబడుల వలన పన్ను లాభాలు ఉండడం వలన అమెరికా పెట్టుబడులు కూడా మారిషస్ ద్వారా సంభవిస్తున్నది. మారిషస్ ఇండియాకి Tax Avoidance Agreement - (DTAA) ఉండుట వలన జరిగింది. దాని ప్రకారం మారిషస్ నుండి ఇండియాకి వచ్చిన పెట్టుబడుదారులు ఇండియాలో గాని మారిషస్ గాని పన్ను చెల్లించవచ్చును.

ప్రపంచంలోనే అతి తక్కువ పన్ను రేట్లు మారిషస్‌లో కలవు. అందుకే MNC లు మారిషస్ ద్వారా పెట్టుబడిపెడతాయి. OECD ప్రకారం మారిషస్ అనేది అతి ముఖ్యమైన Tax Haven, దీనితో పాటు సైప్రస్, బ్రిటీష్, వర్జిన్ ఐలాండ్స్ Caymon Islands హమాస్, హాంకాంగ్ మాల్టా మొదలగు దేశాలున్నవి. Tax Haven Round Tripping కి దోహదపడును.

దీనినే Treaty Shopping అందురు. Tax Haven దీనితో పాటు (సైప్రస్) Round Tripping దేశంలో నివసించే వ్యక్తి (లేదా) సంస్థ మరో దేశం ద్వారా స్వదేశంలో పెట్టుబడి పెడతారు. ఈ మధ్య కాలంలో మారిషన్ సైప్రస్ US ల తద్వారా మన దేశానికి Round Tripping పెట్టుబడులు వస్తున్నవి. (తక్కువ పన్ను రేట్లు (లేదా) జీరో ట్యాక్స్ ఉంటే దానిని Tax Haven అని పిలుస్తారు)

2000-2022 మార్చి నాటికి FDI Equity Cumulative in Hour ఈ విధంగా ఉన్నవి.

దేశం	2020-21 (US$M)	2021-22 (US$M)	2022-23 (US$M)	క్యుములేటివ్ ప్రవాహం 2020-23	మొత్తం ప్రవాహాలు %
1. మారిషస్	5639	9392	6134	163876	26%
2. సింగపూర్	17419	15878	17203	148169	23%
3. USA	13823	10549	6044	60196	9%
4. నెదర్లాండ్	2789	4620	2498	43759	7%
5. జపాన్	1950	1494	1798	38740	6%
మొత్తం ఎన్ని దేశాలు	59636	58773	46034	634562	100%

2021-22 మరియు 2022-23 అధిక FDI లు , సింగపూర్ 37%, ద్వితీయ స్థానం మారిషస్ 13/%, తృతీయ స్థానం అమెరికా 13%.

2000-2023 మధ్య FDI లలో ప్రథమ స్థానం-మారిషస్ 26%, ద్వితీయ స్థానం-సింగపూర్ 23%, తృతీయ స్థానం-అమెరికా 9%.

FDI లు ప్రవేశించిన రంగాలు:

2022-23 లో కంప్యూటర్, సాఫ్ట్‌వేర్ & హార్డ్‌వేర్, ప్రథమ స్థానాన్ని 20%, సేవారంగం ద్వితీయ స్థానం 18% పొందినవి.

2000–2023 మధ్య అత్యధిక విదేశీ పెట్టబడులు సేవారంగంలోకి ప్రవేశించినవి. విత్త బ్యాంకింగ్ భీమా వ్యాపార అవుట్ సోర్సింగ్ ఆఫ్ & డి కొరియర్, టెస్టింగ్, ఎనాలిసిస్ మొదలైనవి.

2000–23 మధ్య Cumulative FDI లు అత్యధికం పొందిన రంగాలు.

(1) సేవా రంగం 16%

(2) కంప్యూటర్, సాఫ్ట్‌వేర్ / హార్డ్‌వేర్ 15%

(3) ట్రెండింగ్ 6%

(4) టెలీకమ్యూనికేషన్స్ 6%

(5) ఆటోమొబైల్స్ పరిశ్రమ 5%

క్రమ సంఖ్య	రాష్ట్రం	2019–20 Oct.-March	2021–22	2022–23	క్యుములేటివ్ 2019–23	శాతం 2019–22
1	మహారాష్ట్ర	7.26	15.44	14.8	53.9	29%
2	కర్ణాటక	4.28	22.07	10.4	44.4	24%
3	గుజరాత్	2.59	27.1	4.7	31.9	17%
4	ఢిల్లీ	3.97	8.18	7.5	25.1	13%
5	తమిళనాడు	1.01	3.01	2.1	8.5	5%
6	హర్యానా	0.7	2.79	2.6	7.8	4%
7	తెలంగాణా	0.6	1.61	1.3	4.7	3%
8	జార్ఖండ్	1.8	0.01	0.6	2.65	1%
9	రాజస్థాన్	0.18	0.71	0.9	2.07	1%
10	పశ్చిమబెంగాల్	0.19	0.42	0.3	1.4	1%

- 2000–19 మధ్య ముంబాయి ప్రాంతానికే 29% FDIW ప్రవేశించినవి. రెండవ స్థానం న్యూఢిల్లీ–21%.
- 2022–23 రాష్ట్రాల వారిగా పరిశీలిస్తే అత్యధిక FDI లను ఆకర్షించగా 2021–22 83.57 బిలియన్ల డాలర్లను–ఆకర్షించిన కోవిడ్–19 మహమ్మారి ఉక్రెయిన్ యుద్ధం ఉన్నప్పటికీ 1.60 బిలియన్ డాలర్లు పెరగును. 2023–04 నుండి FDI ల ప్రవాహం 20 రెట్లు పెరుగును.
- 2019 అక్టోబర్ నుండి 2023 మార్చి వరకు క్యుములేటివ్ FDI లను పరిశీలిస్తే అత్యధిక FDI లు పొందిన రాష్ట్రాలు (1) మహారాష్ట్ర 29% (2) కర్ణాటక (3) గుజరాత్ (4) ఢిల్లీ
- భారతదేశంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల 2000–2001లో తీసుకున్న చర్యలు.

- అంతర్జాల వాణిజ్యంలో & కామర్స్ 100% వరకు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను నిర్దిష్ట షరతులతో అనుమతించారు. 22 వినియోగ వస్తువుల పరిశ్రమలను విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు కోసం డివిడెంట్ బ్యాలెన్సింగ్ షరతు తొలిగించబడింది. ప్రత్యేక ఆర్థిక మండళ్ళలో (Sez) తయారీ కార్యకలాపాలలో 100% వరకు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు అనుమతించారు. 22 వినియోగ వస్తువులు అంతర్జాల సేవలను అందించే సంస్థలు Internet Service Providers మౌళిక వసతులు అందించే సంస్థలు (Infrastructure Providers dask tider electronic మరియు Voice Mail లను అందించడం కోసం Tele Communicator రంగంలో 100% విదేశీయ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను షరతులో అనుమతించారు.

కోవిడ్-19 మహమ్మారి కారణంగా భారతీయ కంపెనీల అవకాశవాద స్వాదీన కొనుగోలును అరికట్టడానికి ప్రభుత్వం తమ విధానాన్ని సవరించింది. దీని ప్రకారం భారతదేశంలో భూ సరిహద్దులు పంచుకునే దేశం (లేదా) భారతదేశంలోకి లాభదాయకమైన అంశాలలో పెట్టుబడి పెట్టే దేశాలలో ఉన్నవారు అయితే ప్రభుత్వం మార్గంలో మాత్రమే పెట్టుబడి పెట్టగలరు. విదేశీ పెట్టుబడులు ఆమోద ప్రక్రియను సులభతరం చేయడానికి మరియు వ్యాపారం చేసే విషయం ప్రోత్సహించడానికి భారతదేశం విదేశీ పెట్టుబడులు-ప్రమోషన్ బోర్డ్ గతంలో నమోదు చేయబడింది. పారిశ్రామిక మంత్రిత్వ శాఖలో పరిశ్రమల అనుమతుల ప్రక్రియను సరళీకృతం చేయబడింది. పెట్టుబడిదారులు కోసం భారత ప్రభుత్వ ఆన్‌లైన్ సింగిల్ అమెరికన్ డిపాజిటరీ రశీదులు పాయింట్ మధ్యవర్తిత్వంగా ప్రారంభించబడింది.

సంవత్సరం	Automotic Route	Re-Invested Earning	Other Capital	Total FDI (US$M)
2000-01	2339	1350	279	4029
2018-19	44366	13672	3274	62001
2019-20	49977	14175	8482	74391
2020-21	59773	19347	5805	84835
2021-22	58773	19347	5805	84835
2022-23	46034	19354	4192	70970
Cumulative				
2000-2023	637320	209929	51414	919633

7.4. విదేశి పెట్టుబడులు ప్రవాహము-సమీక్ష:

1991 సంవత్సరం తరువాత FDI ప్రతిపాదనలు ఎక్కువగా వచ్చినప్పటికీ వానిలో సగం కంటే తక్కువే వాస్తవంగా ప్రవేశించాయి.

1991 తర్వాత వచ్చిన FDI లు ఒక సంస్కరణలు వల్లె కాకుండా ప్రపంచ FDI ప్రవాహం వల్ల కూడా లభించినవి కొన్ని పెట్టుబడులు కొత్త ప్రాజెక్టులపై కాకుండా ఉన్నా ప్రాజెక్టులను విలీనం చేసకోవడంలో జరిగాయి.

ఢిల్లీ, మహారాష్ట్ర, దాద్రానగర్ హవేలి, డామన్ దయ్యూ, హర్యానా, ఉత్తరప్రదేశ్‌లలో కొన్ని భాగాలు, కర్నాటకలోకి మొత్తం–FDI లో సగం కంటే ఎక్కువ పొందినవి అంటే ఇది ప్రాంతీయం అసమానతలను తెలియజేస్తుంది వచ్చిన FDI లలో 2/3 వంతు వంద కోట్లు కంటే ఎక్కువ పెట్టుబడి గల ప్రాజెక్టుల లోనికి ప్రవేశించినవి అనగా శ్రమ సాంద్రత పద్దతులు, ఉపయోగించే తయారీ రంగంలోనికి తక్కవ వచ్చాయి.

ఇండియా కంటే చైనాకే అధిక FDI లు ప్రవేశిస్తున్నవి. కారణం చైనా ఆర్థిక వ్యవస్థ పెద్దదై ఉంటుంది. తయారీ రంగ ఉత్పాదకత ఎక్కువగా ఉండుట శ్రామిక చట్టాలు సరళంగా ఉండుట వ్యాపారంలోనికి ప్రవేశించుట నిష్క్రమించుట సులభంగా ఉండుట మొదలైన అంశాలు కారణాలుగా ఉన్నాయి.

Automotive Luxury Goods వంటి ధనిక, ఎగువ మధ్య తరగతి వర్గం వాడే White Good Sector ఎక్కువగా ప్రవేశించును. పేదలు వాడే వస్తువులపై అంతగా పెట్టుబడి జరుగలేదు.

విదేశీ పెట్టుబడులు Fill ల ద్వారా రావడం వలన వారు లాభాలపైన దృష్టి పెట్టారు కాని వస్తు ఎగుమతులపై దృష్టి పెట్టారు కానీ వస్తు ఎగుమతులపై దృష్టి పెట్టలేదు Fill లు ద్వారా రావడం వలన వారు లాభాలు పైన దృష్టి పెట్టారు కానీ వస్తు ఎగుమతులపై దృష్టి పెట్టలేదు. Fill వల్ల విదేశీ మారక నిల్వలలో తరచూ ఒడిదుడికులు వస్తు ఉంటాయి.

N.K. సింగ్ కమిటీ–2002:

10వ ప్రణాళికలో సంవత్సరానికి 8 బిలియన్ FDI లను ఆకర్షించేందుకు సూచనలు ఇవ్వమని N.K. సింగ్‌ని నియమించెను. ఈ సిఫారసులలో ముఖ్యమైనవి.

- భీమాలో FDI ని 26% నుండి 49% పెంచాలనీ
- బ్యాంకింగ్ విత్త సేవలలో 49% నుండి 100% పెంచాలనీ
- రేడియో, ఇంటర్నెట్ గేట్‌వేలో 74% నుండి 100% పెంచాలని సూచించడం జరిగింది.

విదేశీ సహాయం:

గత ఆరున్నర దశాబ్దాలలో అభివృద్ధి కొరకు భారత్ పెద్ద మొత్తంలో విదేశీ సహాయం పొందినది. మొదటి మంజూరు చేసిన సహాయం ఎక్కువగా ఉండగా సహాయం పొందినది తక్కువగా ఉంది. విదేశీ సహాయ 3 రూపాలాగ ఉంటుంది.

(1) రుణాలు

(2) గ్రాంట్లు

(3) PL 480/665

ప్రణాళికలలో వనరుల కొరత ఏర్పడితే రుణాలు ఉపయోగపడతాయి. అయితే వీటిని సరిగా ఉపయోగించుకోకపోతే దీర్ఘకాలంలో భారంగా నిలుస్తాయి. అంతేకాక సంపాదించిన విదేశీ మారక ద్రవ్యంలో ఎక్కువ భాగం మరో సేవలకే సరిపోతుంది. USA నుండి తీసుకున్న (USA) PL-480 / 665 సహాయాన్ని 1967–68 వరకు తిరిగి రూపాయిలలో

చెల్లించడానికి అవకాశం ఉండేది. 1977-78 తరువాత PL 480 సహాయం పూర్తిగా నిలిపి వేయబడును. దీనిలో కొంత గ్రాంటు భాగం కొంత రుణం భాగం ఉండేది.

World Investment Report-2022:

United Nations Conference onTrade and Developement ప్రపంచ పెట్టుబడుల నివేదిక 2022ని 2022 జూన్‌లో విడుదల చేసెను. దీని ప్రకారం భారతదేశం 2020వ సంవత్సరంలో 64 బిలియన్ డాలర్ల FDI లను పొందగా 2021వ సంవత్సరంలో 45 బిలియన్ డాలర్లును పొందెను. అంటే 30% తగ్గుదల కనిపిస్తుంది. అమెరికా 367 బిలియన్ డాలర్ల ప్రథమ స్థానంలో చైనా 181 బిలియన్ డాలర్లతో రెండవ స్థానంలో ఉంది. భారతదేశం 45 బిలియన్ డాలర్లలో 7వ స్థానంలో ఉంది.

7.5. భారత విదేశీ రుణం:

భారతదేశ విదేశీ రుణం 2023 మార్చి నాటికి 624.7 బిలియన్ డాలర్లుగా ఉంది. 2022, మార్చితో పోలిస్తే 5.6 బిలియన్లు పెరిగింది. GDP లో బహిర్గత రుణ శాతం 2022 20% కాగా 2023 మార్చి నాటికి 18.9% తగ్గింది. దీర్ఘకాల రుణం కొంత తగ్గింది. స్వల్పకాల రుణం 19.7% నుండి 20.6% కి పెరిగినది.

విదేశీ మూలధన మూలాలు:

అంశాలు:

1) ECB's - భారత రుణంలో అతి పెద్ద వాటా విదేశీ వాణిజ్య రుణాలు

2) NRI Deposits - విదేశాలలో ఉన్న భారతీయులు ఇండియాలో డిపాజిట్ చేసినవి.

3) Multi Lateral Loans - బహుళ పక్ష రుణాలు

4) Bi-Lateral Loans - ద్వైపాక్షిక రుణాలు

5) Export-Credit ఎగుమతి పరపతి

6) IMF

7) Rupee Debt - రుపాయి రుణం

8) Long Term Debt - 1 నుండి 7 అంశాలు
20సంవత్సరాల పైబడిన కాలానికి తీసుకున్న రుణాలు

9) Short Term Debt - స్వల్ప కాల రుణం
1 సంవత్సరం కాలానికి తీసుకున్నవి.

ఋణంలో అంశాలు	2021-R	2022-PR మార్చ్	2023-P మార్చ్	2023-D శాతంలో
1. Long Term Debt	472.3	497.4	496.3	79.4%
2. Short Term Debt	101.1	121.7	128.4	20.6%
3. Total External Debt	573.4	619.1	624.7	100%

ఎగుమతులు - బిలియన్ డాలర్లు - 4292 369 789.2

దిగుమతులు - బిలియన్ డాలర్లు - 618.6 218 886.6

లోటు / మిగులు - బిలియన్ డాలర్లు - (-) 1895 150 (-) 38.7

2. వ్యాపార సంయోగం:

2021-22 భారత ఎగుమతులతో ప్రథమ స్థానం

ఇంజనీరింగ్ వస్తువులు 26.72%

2019-20 దిగుమతులు ప్రథమ స్థానం POL 26.33%

రెండవ స్థానం పెట్రోలియం ఉత్పత్తులు 15.57%

రెండవ స్థానం ఎలక్ట్రానిక్ వస్తువులు 11.97%

వ్యాపార దశ: 2021-22 (P) లో భారత ఎగుమతులు-ఎక్కువగా వెళ్ళే దేశాలు - అమెరికా 17.73%

UAE 6.53%

దిగుమతులు: ఎక్కువగా లభించే దేశాలు - చైనా 15.22%

UAE 7.25%

2021-22 భారతదేశానికి వ్యాపార లోటు గల దేశాలు

(1) చైనా

వ్యాపార మిగులు గల దేశం - అమెరికా

2021-22లో భారతదేశంలో ఎక్కువగా FDI లు ప్రవహింప చేసిన దేశాలు - సింగపూర్, అమెరికా

WTO గణాంకాల ప్రకారం

అంశం	ఎగుమతుల విలువ బిలియన్ డాలర్లలో	వాటా%	ర్యాంక్	దిగుమతుల వాటాల విలువ
వస్తువులు	276	-16	-21	372-21-14
వాణిజ్య సేవలు	203	-4.1	7	153.33.10

5. విదేశీ మారక నిల్వలు 2022 ఫిబ్రవరి 25 2022 Spellon

(1) విదేశీ కరెన్సీ ఆస్తులు	564.8	492.117
(2) బంగారం	42.4	38.303
(3) SDRs	19.1	17.782
(4) IMF లో గల రిజర్వ్‌లు	5.1	4.902

6. విదేశీ రుణం 2022 మార్చి చివరి నాటికి

అ) దీర్ఘకాల రుణం 499.1 బిలియన్ డాలర్లు 80.4%

ఆ) స్వల్పకాలిక రుణం 121.67 బిలియన్ డాలర్లు 19.6%

మొత్తం విదేశీ రుణం 620.74 బిలియన్ డాలర్లు 100%

GDP లో రుణం శాతం 19.9%

రుణ సేవల నిష్పత్తి 5.2

ఒక దేశంలోని ప్రజలు సంస్థలు. ప్రభుత్వం విదేశాల్లో గల ప్రజలు-సంస్థలు, ప్రభుత్వం జరిపే వ్యాపారమే అంతర్జాతీయ వ్యాపారం-అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో ఎగుమతి దిగుమతులు జరుగుతాయి. మన దేశంలో ఉత్పత్తి చేసిన వస్తువులను ఇతర దేశాలకు అమ్మకాన్ని ఎగుమతులు అంటారు. ఇతర దేశాలలో ఉత్పత్తి చేసిన వస్తువులను మన దేశ పౌరులు కొనడాన్ని దిగుమతులు అంటారు.

నిరుపేక్ష వ్యయానుకూలత: Absolute Cost Advantage:

ఆర్థిక సిద్ధాంతాన్ని ఆర్థిక శాస్త్ర పితామహుడు. “ఆడమ్ స్మిత్” రూపొందించెను. దీని ప్రకారం ఒక దేశంలో ఉత్పత్తి చేయడానికి వీలుకాని వస్తువులను లేదా ఉత్పత్తి చేయడానికి ఇతర దేశాల కంటే ఎక్కువ ఖర్చు అయ్యే వస్తువులను ఆ దేశం దిగుమతి చేసుకుంటుంది. అలాగే ఇతర దేశాలలో ఉత్పత్తి చేయడానికి వీలుకాని వస్తువులను లేదా ఉత్పత్తి చేయడానికి ఎక్కువ ఖర్చయ్యే వస్తువులను ఆ దేశం ఎగుమతి చేస్తుంది.

గమనిక:

1) డేవిడ్ రికార్డో దీనిని తులనాత్మక వ్యయ అనుకూలతగా వర్ణించారు

2) అంతర్జాతీయ వ్యాపారం ప్రపంచ శాంతికి పెట్టని కోట వంటిది అని జె.ఎస్. మిత్ అభిప్రాయం.

3) ఒక దేశం విదేశాలతో వ్యాపారం చేయకుండా ఒంటరిగా ఉండిపోతే దాని అటార్కీ అంటారు. ఇది Closed Economy లో వుంటుంది. దీన్ని ఇనుపతెర ఆర్థిక వ్యవస్థ అంటారు.

4) ప్రపంచ వనరులు సమర్ధవంతంగా కేటాయించి వస్తువు ఉత్పత్తి వ్యయం తగ్గి వస్తువులు తక్కువ ధరకు లభిస్తాయి. తత్ఫలితంగా ప్రపంచ శ్రేయస్సు మెరుగుపడుతుంది.

మూడవ ప్రపంచ దేశాలు ఎక్కువగా గతంలో వలసవాదానికి లోనుకాబడినవి. సామ్రాజ్యవాద దేశాలు విదేశీ వ్యాపారం ద్వారా మూడవ ప్రపంచ దేశాలను దోపిడి చేసినవి. "ఫ్రెబిష్, సింగిల్, మిర్డాల్, నర్క్సలు" అభిప్రాయం ప్రకారం 1940, 1950 దశకాలలో సామ్రాజ్యవాద దేశాలు ప్రాథమిక వస్తువుల వినియోగిదారులుగా మాన్యుఫాక్చర్ వస్తువులు ధరలు తగ్గి మాన్యుఫాక్చర్ వస్తువుల ధర పెరగడంతో వెనుకబడిన దేశాలకు వర్తక నిబంధనలు క్షీణించింది. అందుచే స్వాతంత్ర్యం తరువాత ఈ దేశీయ మార్కెట్‌పై దృష్టి పెట్టినవి. దేశంలో భారీ పారిశ్రామికీకరణము ప్రాధాన్యత ఇచ్చి తయారీ వస్తువులకు విదేశాలపై ఆధారపడం తగ్గించెను. అంటే Inward Oriented Policy ప్రాధాన్యత ఇచ్చెను. దేశీయ పరిశ్రమలకు రక్షణ ఇచ్చుట ద్వారా భారీగా దిగుమతులు పెట్టుబడులపై ప్రత్యక్ష నియంత్రణలు విధించి వినిమయం రేటును పెంచారు.

భారత ఎగుమతులు, దిగుమతులు-ప్రణాళికా కాలంలో భారత ఎగుమతులు, దిగుమతులు రెండూ పెరుగుతూ వచ్చెను. 1950-51 భారత దిగుమతులు, \$ 1.269 బిలియన్‌లు, దిగుమతులు \$ 1.273 బిలియన్ డాలర్లు కాగ వర్తకపు లోటు 0.004.

7.6. భారతదేశంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల 1949 విధానాలు:

స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన సమయంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల కొంత భయము, సందేశాల ఉండేది దీనికి కారణం బ్రిటీష్ వారి పరిపాలనలో మన సంపద దోపిడికి గురికాబడుటయే. 1948 పారిశ్రామిక తీర్మానంలో విదేశీ మూలధనం ప్రాధాన్యతను గుర్తించినప్పటికీ కొంత సందేహం వ్యక్త పరచబడినది. అందుచే విదేశీ పెట్టుబడుదారులు కొంత అసంతృప్తికి లోనయింది. 1944 ప్రధానమంత్రి విదేశీ పెట్టుబడిదారులకు క్రింది హామీలు ఇచ్చారు.

1) దేశ విదేశీ పెట్టుబడిదారులు, మధ్య విచక్షణ చూపడం జరగదు.

2) విదేశీ కంపెనీల లాభాలు సంపాదించుకోవటానికి పూర్తి అవకాశాన్ని ఇచ్చారు.

3) విదేశీ సంస్థలను ఎప్పుడైనా స్వాధీనపరచు కోవలసి వస్తే నష్టపరిహారం చెల్లించబడుతుంది

పై హామీలు ఇచ్చినప్పటికీ యాజమాన్యం, నియంత్రణ భారతీయుల చేతుల్లో ఉండాలనే నిబంధన. వ్యూహాత్మరంగాల్లోకి: కొన్ని వినియోగ వస్తువుల్లో కూడా విదేశీ మూలధనం అనుమతించక పోవడంతో విదేశీ పెట్టుబడిదారుల్లో అసంతృప్తి నెలకొంది. యాజమాన్యం నియంత్రణలో కూడా అసంతృప్తి ఉంది.

1991 జూలైలో ప్రకటించిన నూతన పారిశ్రామిక తీర్మానం ద్వారా విదేశీ పెట్టుబడులు విషయం ఎక్కువ మార్పు సంభవించినది. సరళీకరణ విధానాలు ప్రకటించడమైనది. విదేశీ పెట్టుబడులకు ద్వారాలు తెరవడమైనది. ప్రస్తుతం విదేశీ పెట్టుబడులు, ఇంచుమించు అన్ని రంగాల్లో విస్తరించాయి.

ఎక్కువ విదేశీ పెట్టుబడులు Automatic Approval Route ద్వారా అనుమతించబడును. దీనిలో ప్రభుత్వం అనుమతి అవసరం లేదా ప్రభుత్వానికి సమాచారం ఇస్తే చాలు. దీనివలన ప్రభుత్వం జోక్యం తగ్గి అనుమతులలో ఆలస్యం నివారించడమైనది.

1991 తీర్మానంలో అత్యధిక ప్రాధాన్యత రంగంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను 51.1% వరకు అనుమతి ఇచ్చారు.

ఇది తరువాత 74% కి ఆ తరువాత 100% కి చేరింది. అధిక ప్రాధాన్యత గల రంగాలలో NRI పెట్టుబడులు 100% అనుమతించారు.

7.7. భారతదేశంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల 1991 విధానాలు:

- 1991 తీర్మానంలో అత్యధిక ప్రాధాన్యత రంగంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను 51% వరకు అనుమతి ఇచ్చారు.
- అధిక ప్రాధాన్యత గల రంగాలలో NRI పెట్టుబడులను 100% అనుమతించారు. NRI పెట్టుబడులు Export House, Hospitals Export Oriented Units Sick Industries వంటి రంగాలలో 100% అనుమతించారు.
- 1992 మే లో విదేశీ కంపెనీలు తమ Trade Marks ను దేశంలో కూడా ఉపయోగించటానికి అనుమతించారు.
- Oil Refining లో 100% లను అనుమతించారు.
- IT రంగంలో Automatic Route ని అనుమతించారు.
- విమానాశ్రయంలో FDI అను 100% అనుమతించారు. అయితే 74% దాటితే ప్రభుత్వం అనుమతి అవసరం.
- కొరియర్ సేవల్లో ప్రభుత్వ అనుమతి FDI అను 100% అనుమతించారు.
- పట్టణాలలో అవస్థాపన సదుపాయాలు, తేయాకు, తోటలు ఇంటిగ్రేటెడ్ టౌన్‌షిప్ Advertisement & Films లో 100% FDI లను అనుమతించారు.
- Hotels & Tourism Real Estate, Mass Rapid Transport System అభివృద్ధిలో FDI లను 100% అనుమతించారు.
- Private Sector Banking లో FDI లను 74% వరకు అనుమతించారు.
- 2012వ సంవత్సరంలో Single Brand Retail Trading 51% వరకు FDI లను అనుమతించారు. కొన్ని షరతులపై 100% అనుమతించారు.
- Multi Brand Retail Trading లో 51% వరకు FDI లను అనుమతించారు. అయితే రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు అనుమతి అవసరం.
- 2014వ సంవత్సరంలో టెలికాం రంగంలో FDI లను 100% అనుమతించారు.
- E-కామర్స్ 100% FDI లను అనుమతించెను. దీనివలన E-కామర్స్ విభాగంలో విదేశీయ పెట్టుబడులను ఆకర్షించవచ్చు. Wall-mart, e Bay, Ali-baba వంటి సంస్థలు ఇండియాలోని ప్రవేశించడానికి అవకాశం కలిగి ఉన్నది.
- ఏప్రిల్ 18, 2020న కేంద్ర ప్రభుత్వం సవరించిన విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల విధానాన్ని విడుదల చేసినది.

7.8. భారతదేశంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల 2000-2001 తీసుకున్న చర్యలు:

అంతర్జాల వాణిజ్యంలో E-కామర్స్ 100% వరకు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల కోసం డివిడెంట్ బ్యాలెన్సింగ్ షరతు తొలగించబడింది. ప్రత్యేక ఆర్థిక మండళ్ళలో (SEZ) తయారీ కార్యకలాపాలలో 100% వరకు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు, అనుమతించబడినాయి.

అంతర్జాల సేవలు అందించే సంస్థలు Interner Service Providers మౌళిక వసతులు, అందించే సంస్థలు Infrastructure Providers Dark Tiber, Electronic Main మరియు Voice Mail లను అందిచడం కోసం Tele Communications రంగంలో 100% విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను షరతులతో అనుమతించబడినాయి. కోవిడ్-19 మహమ్మారి కారణంగా భారతీయ కంపెనీలు అవకాశవాద స్వాధీన కొనుగోలును అరికట్టడానికి ప్రభుత్వం తమ విధానాన్ని సవరించింది. దీని ప్రకారం భారతదేశంలో భూ సరిహద్దులు పంచుకునే దేశం లేదా భారతదేశంలోకి లాభదాయకమైన అంశాలలో పెట్టుబడిపెట్టే దేశాలలో ఉన్నవారు. ప్రభుత్వ మార్గంలో మాత్రమే పెట్టుబడి పెట్టగలరు.

విదేశీ పెట్టుబడుల ఆమోద ప్రక్రియను సులభతరం చేయడానికి మరియు వ్యాపారం చేసే విషయంలో ప్రోత్సహించడానికి భారతదేశం విదేశీ పెట్టుబడుల ప్రమోషన్ బోర్డ్ గతంలో నమోదు చేయబడింది. భారత ప్రభుత్వం ఆన్‌లైన్ సింగిల్ అమెరికన్ డిపాజిట్ రశీదుల పాయింట్ మధ్యవర్తిత్వం ప్రారంభించబడింది.

7.9. ముగింపు:

భారతదేశం తన పారిశ్రామిక రంగాలలో పెట్టుబడిదారుల మూలధనానికి పరిమితులను పెంచడం ద్వారా మరియు వాటాల నియంత్రణ అడ్డంకులను తొలగించడం ద్వారా మరియు షేర్లు కొనుగోలు ద్వారా భారత రిజర్వ్ బ్యాంక్ పెట్టుబడులను ఆకర్షిస్తుంది. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు కలిగిన కంపెనీల ఆదాయాలను అభివృద్ధి చేయడంతో పాటు మౌళిక సదుపాయాలను మెరుగుపరచడం కొనసాగిస్తుంది.

7.10. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) విదేశీ మాలధనం ఆవశ్యకతను వివరింపుము?
2) విదేశీ మూలధనం పట్ల భారతదేశంలో 1991వ సంవత్సరంలో తీసుకున్న విధానాలు గురించి తెలియచేయండి?
3) భారతదేశంలో 2000-01 సంవత్సరంలో విదేశీ మూలధనం పట్ల తీసుకున్న చర్యలు వివరింపుము?
4) భారతదేశంలో విదేశీ మూలధనం యొక్క ప్రభావము గురించి వివరించండి?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) రౌండ్ ట్రిప్పింగ్
2) అమెరికన్ డిపాసిటరీ రశీదులు
3) ఇవార్డ్ ఓరియంటెడ్ విధానము

7.11. ఆధార గ్రంథాలు:

1) భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ, SIA Publishers, Hyderabad.
2) భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ, తెలుగు అకాడమీ, హైదరాబాద్.
3) Indian Economy, Dutt and Mahajan, S. Chand, New Delhi, 2017.

-డా॥ ఏ. భారతి దేవి.

పాఠం - 8

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి - ఎగుమతులు vs విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి

8.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠమును విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి మూలాలు, రకాలు, ఎగుమతులు మరియు ప్రయోజనాలు గురించి తెలుసుకొనుటకు ఉపయోగపడుతుంది.

విషయసూచిక:

8.1. పరిచయం

8.2. భారతదేశం-విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి

8.3. విదేశీ పెట్టుబడి రకాలు

8.3.1. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు

8.3.2. విదేశీ పోర్ట్‌ఫోలియో ఇన్వెస్ట్‌మెంట్

8.3.3. విదేశీ పరోక్ష పెట్టుబడి

8.3.4. సావరిన్ వెల్త్ ఫండ్స్

8.4. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి రకాలు

8.4.1. క్షితిజ సమాంతర విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి

8.4.2. నిలువు **FDI**

8.4.3. సమ్మేళన

8.5. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడిని ప్రభావితం చేసే అంశాలు

8.6. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి ప్రయోజనాలు

8.6.1. పెరిగిన ఉపాధి మరియు ఆర్థిక వృద్ధి

8.6.2. మానవ వనరుల అభివృద్ధి

8.6.3. వెనుకబడిన ప్రాంతాల అభివృద్ధి

8.6.4. ఫైనాన్స్ మరియు టెక్నాలజీ ప్రొవిజన్ – ఆర్థిక మరియు సాంకేతిక సదుపాయం

8.6.5. ఎగుమతుల్లో పెరుగుదల

8.6.5.1. ఎగుమతి తీరుతెన్నులు

8.6.6. మారకపు రేటు స్థిరత్వం

8.6.7. ఆర్థికాభివృద్ధి ఉదీపన

8.6.8. మెరుగైన మూలధన ప్రవాహం

8.7. **విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు vs ఎగుమతులు**

8.7.1. వివరణ

8.8. **ముగింపు**

8.9. **నమూన ప్రశ్నలు**

8.10. **ఆధార గ్రంథాలు**

8.1. పరిచయం:

అల్పాభివృద్ధి దేశాలు తక్కువ ఆదాయం, తక్కువ మూలధన కల్పనతో బాధపడుతూ ఉన్నాయి. అయినప్పటికీ ఆర్థికాభివృద్ధి, పారిశ్రామికీకరణ జరగాలంటే మూలధనం అవసరమవుతుంది. ఉదాహరణకు భారతదేశ రెండవ ప్రణాళికలో భారీ పారిశ్రామికీకరణ కొరకు మూలధనంనకు ప్రాధాన్యత కలిగింది. సరిపడినన్ని నిధులు లేకపోవటంతో భారతదేశం విదేశీ మూలధనంపై ఆధారపడింది.

విదేశీ మూలధనంలో రాయితీ సహాయము లేదా రాయితీలేని ప్రవాహాలు లేదా విదేశీ పెట్టబడులు ఉంటాయి. రాయితీ సహాయంలో గ్రాంట్స్, తక్కువ వడ్డీ రేటుకు తీసుకునే దీర్ఘకాలిక రుణాలు ఉంటాయి. ఈ సహాయం ద్వైపాక్షికం (ప్రభుత్వం - ప్రభుత్వం), ప్రపంచ బ్యాంక్, IDA వంటి బహుళ పక్ష ఏజెన్సీల ద్వారా ఉండవచ్చు. రుణం తిరిగి చెల్లించేటప్పుడు విదేశీ కరెన్సీలో చెల్లించాలి. అయితే కొన్ని రణాలు స్వదేశీ కరెన్సీలో కూడా చెల్లించవచ్చు. ఉదాహరణకు అమెరికా నుంచి తీసుకున్న PL-480 రుణం. రాయితీ లేని సహాయంలో బహిర్గత వాణిజ్య రుణాలు (ECB / External CBS), ఇతర ప్రభుత్వాలు, బహుళ పక్ష సంస్థలు నుండి తీసుకుని మార్కెట్ రుణాలు మరియు నాన్ రెసిడెంట్ యొక్క డిపాజిట్లు ఉంటాయి. ఈ ECB లు అధిక వ్యయంతో కూడినవి. NRI డిపాజిట్లు కూడా అధిక వ్యయంతో కూడినవి మరియు Fair Weather Friends వంటివి.

విదేశీ పెట్టుబడులు అనేవి ముఖ్యంగా ప్రైవేట్ విదేశీ భాగస్వామ్యం రూపంలో ఉండును. ఈ విదేశే పెట్టబడులు వలన సాంకేతిక నైపుణ్యం, యంత్రాలు, మూలధన వస్తువులు తీసుకుని రావడం వలన వెనకబడిన దేశాలు లాభపడతాయి. దీనిలో ప్రధాన లోపం ఏమిటంటే దానిలో వచ్చిన లాభాలు స్వదేశానికి తీసుకుపోతారు. పైగా వెనుకబడిన దేశాలు విదేశీ పెట్టుబడులపై విపరీతంగా ఆధారపడితే విదేశీయుల జోక్యం పెరిగిపోవును.

8.2. భారతదేశం-విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి:

1991 పారిశ్రామిక విధాన తీర్మానం విదేశీ పెట్టుబడిని ప్రోత్సహించింది. పరిశ్రమల ఆధునికీకరణకు, సాంకేతిక పరిజ్ఞానం పెంచటానికి, ఆర్థికాభివృద్ధికి విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు రుణరహిత పద్ధతిలో ఆర్థిక వనరుల లభ్యతకు అవకాశము కల్పించును. భారతదేశములో శ్రమ చౌకగా లభించడమే గాక పన్ను మినహాయింపులు ఇవ్వడము విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను భారత ప్రభుత్వము ఆకర్షిస్తున్నది. ఏ దేశంలో విదేశీ పెట్టబడులకు అవకాశము ఉంటుందో అచ్చట సాంకేతిక అభివృద్ధిని పొందడానికి, ఉపాధిని పెంచుటకు అవకాశము ఏర్పడును.

భారతదేశములో నిరంతర విదేశీ పెట్టుబడులు వెల్లువలా వచ్చి అన్ని రంగాలకు విస్తరించుట భారతదేశంపై విదేశీ పెట్టుబడిదారులకు ఉన్న విశ్వాసాన్ని తెలియజేస్తున్నది. ఇటీవల విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులపై ప్రభుత్వ విధానము మరియు

అధిక వ్యాపార అవకాశాలు విదేశీ పెట్టుబడులు మనదేశంలోకి విరివిగా వస్తున్నాయి. భారత ప్రభుత్వము విదేశీ పెట్టుబడులపై ఇటీవల నియంత్రణలను తొలగించుట అన్ని రంగాలకు విదేశీ పెట్టుబడులు విస్తరించినవి. రక్షణ ప్రభుత్వ రంగములోని ఇందన శుద్ధి కర్మాగారాలు, టెలికామ్, విద్యుచ్ఛక్తి మార్పిడి, స్టాక్ ఎక్స్చేంజెస్, ఆటో మొబైల్ రంగము, మందుల కంపెనీలు, రసాయనాలు మొదలగు పరిశ్రమలలోనికి విదేశి పెట్టుబడులు విచ్చల విడిగా వచ్చుట భారత సత్వర ఆర్థికాభివృద్ధికి తోడ్పడగలదు.

ప్రపంచ క్రెడిట్ రేటింగ్ సంస్థ అయిన మూడీ రిపోర్టు ప్రకారము భారత దేశానికి విదేశీ పెట్టుబడుల ప్రవాహము అధికమైంది. భారత ప్రభుత్వము వృద్ధికి అనుకూలమైన విధానాలు అనుసరించుట మూడీ ఇచ్చిన రిపోర్టుకు వాస్తవరూపాన్ని ఇచ్చినది. 2014-15 లో మొదటి 5 నెలల కాలములో భారతదేశానికి 14.1 బిలియన్ల అమెరికన్ డాలర్లు నికర విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులుగా రావడము జరిగినది. ఈ మొత్తాన్ని అంతే కాలవ్యవధికి సంబంధించి 2013-14 సంవత్సరముతో పోల్చగా కేవలము 33.5 శాతము నికర విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు రావడమైనది. ఏప్రిల్ 2000 సంవత్సరము-నవంబరు 2014 మధ్య భారతదేశంలో ప్రవేశించిన విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు మొత్తము 3509963 మిలియన్ల అమెరికన్ డాలర్లుగా చెప్పవచ్చును.

భారత ఆర్థికాభివృద్ధి FDI పైనే ఎక్కువగా ఆధారపడి ఉంది. 1991 సంక్షోభం తరువాత, భారతదేశం తన ఆర్థిక వ్యవస్థను సరళీకరించడం ప్రారంభించింది మరియు అప్పటి నుండి విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు క్రమంగా పెరుగుతూ వచ్చాయి. పురోగతిని ఒకసారి చూద్దాం:

- ఇటీవలి సంవత్సరాలలో భారతదేశంలోకి FDI ప్రవాహం గణనీయంగా పెరిగింది. 2022లో, భారతదేశంలోకి విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల ప్రవాహం రికార్డు స్థాయిలో 81.9 బిలియన్ డాలర్లకు చేరుకుంది. గత ఏడాదితో పోలిస్తే ఇది 35% పెరిగింది.
- నేడు భారతదేశం గ్రీన్‌ఫీల్డ్ ఎఫ్‌డిఐ ర్యాంకింగ్‌లో ప్రపంచవ్యాప్తంగా మొదటి స్థానంలో ఉంది మరియు ఈజ్ ఆఫ్ డూయింగ్ బిజినెస్ (EODB) లో టాప్ 100-క్లబ్‌లో భాగం.
- భారతదేశంలోకి ఆర్థిక వృద్ధిని పెంచేందుకు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు దోహదపడ్డాయి. 2022వ సంవత్సరంలో భారతదేశం యొక్క GDP 8.71. వృద్ధి చెందింది. ఇది ఏ ప్రధాన ఆర్థిక వ్యవస్థలోనూ అత్యంత వేగవంతమైన వృద్ధి.
- భారతదేశంలోకి విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల యొక్క అగ్రవనరులు యునైటెడ్ స్టేట్స్, మారిషస్, సింగపూర్ మరియు జపాన్. 2022వ సంవత్సరంలో భారతదేశంలోకి వచ్చిన మొత్తం విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులలో ఈ నాలుగు దేశాలు 70% పైగా ఉన్నాయి.
- భారతదేశంలోని అత్యధికంగా విదేశీ పెట్టుబడులు ఆకర్షించే రంగాలు తయారీ, సేవలు మరియు మౌలిక సదుపాయాలు 2022వ సంవత్సరంలో భారతదేశంలోకి వచ్చిన మొత్తం విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులలో తయారీ రంగం 35%. కాగా సేవలు 30% మరియు మౌళిక సదుపాయాలు 25%గా ఉన్నాయి.

8.3. విదేశీ పెట్టుబడి-రకాలు:

విదేశీ పెట్టుబడులలో ప్రధానంగా నాలుగు రకాలు ఉన్నాయి.

1) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDI)

2) విదేశీ పోర్ట్‌ఫోలియో పెట్టుబడులు (FPI)

3) విదేశీ పరోక్ష పెట్టుబడి

4) సావరిన్ వెల్త్ ఫండ్స్

8.3.1) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDI):

- ఒక విదేశీ సంస్థ ఒక విదేశీ దేశంలో ఉన్న కంపెనీ లేదా సంస్థలో నేరుగా పెట్టుబడి పెట్టడాన్ని FDI అంటారు.
- ఈ రకమైన పెట్టుబడి దీర్ఘకాలికమైనది మరియు తరచుగా ముఖ్యమైన మూలధన పెట్టుబడులను కలిగి ఉంటుంది.
- ఇది విదేశీ కంపెనీ కొనుగోలు చేయడం, కొత్త కంపెనీ స్థాపన లేదా రియల్ ఎస్టేట్ కొనుగోలు వంటి వివిధ రూపాలను తీసుకోవచ్చు.
- విదేశీ సంస్థ పెట్టుబడిపై గణనీయమైన నియంత్రణ మరియు యాజమాన్యాన్ని కలిగి ఉంది.

8.3.2) విదేశీ పోర్ట్‌ఫోలియో ఇన్వెస్ట్‌మెంట్ (FPI):

- విదేశీ పోర్ట్‌ఫోలియో ఇన్వెస్ట్‌మెంట్ (FPI) అనేది స్టాక్‌లు, బాండ్లు మరియు ఇతర సెక్యూరిటీల వంటి విదేశీ దేశ ఆర్థిక మార్కెట్లలో పెట్టుబడి.
- FDI వలె కాకుండా, FPI పెట్టుబడిపై ప్రత్యేక్ష యాజమాన్యం లేదా నియంత్రణను కలిగి ఉండదు.
- FPI పెట్టుబడిదారులు మార్కెట్ ధరలలో మార్పుల నుండి లాభాలను పొందాలనే ఆశతో బహిరంగ మార్కెట్‌లో సెక్యూరిటీలను కొనుగోలు చేసి విక్రయిస్తారు.

8.3.3) విదేశీ పరోక్ష పెట్టుబడి:

విదేశీ పరోక్ష పెట్టుబడి అనేది మధ్యవర్తి లేదా మూడవ పక్షం ద్వారా చేసే పెట్టుబడిని సూచిస్తుంది. ఇది విలీనాలు మరియు సముపార్జనల రూపంలో (M & A), లేదా ఒక విదేశీ పెట్టుబడిదారు దేశీయ కంపెనీలో పెట్టుబడి పెట్టినప్పుడు అది విదేశీ దేశంలో ఉన్న మరొక కంపెనీలో పెట్టుబడి పెట్టవచ్చు.

8.3.4) సావరిన్ వెల్త్ ఫండ్స్:

సావరిన్ వెల్త్ ఫండ్స్ అనేది విదేశీ దేశాలలో పెట్టుబడి పెట్టే ప్రభుత్వ యజమాన్యంలోని పెట్టుబడి నిధులు. వారు సాధరణంగా విదేశీ కరెన్సీ నిల్వలు, సహజ వనరుల ద్వారా నిధులు సమకూరుస్తారు. సావరిన్ వెల్త్ ఫండ్స్ దీర్ఘకాలిక పెట్టుబడిదారులు మరియు వారు తరచుగా మౌలిక సదుపాయాల ప్రాజెక్టులు, రియల్ ఎస్టేట్ మరియు ఇతర వ్యూహాత్మక ఆస్తులలో గణనీయమైన పెట్టుబడులు పెడతారు.

8.4. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు రకాలు (Types of FDI):

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి అంటే ఒక కంపెనీ కొత్త వ్యాపారాన్ని స్థాపించడం ద్వారా లేదా ఇప్పటికే ఉన్న వ్యాపారాన్ని కొనుగోలు చేయడం ద్వారా మరొక దేశంలో పెట్టుబడి పెట్టడం విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులలో ముఖ్యంగా మూడు రకాలు అవి:

8.4.1. క్షితిజ సమాంతర విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి:

ఒక కంపెనీ తమ స్వదేశంలో ఉత్పత్తి చేసే అనే ఉత్పత్తులు లేదా సేవలను ఉత్పత్తి చేయడానికి మరొక దేశంలో పెట్టుబడి పెట్టినప్పుడు ఇది జరుగుతుంది. ఉదాహరణకు, ఒక యు.ఎస్. కార్ల తయారీదారు చైనా మార్కెట్ కోసం కార్లను ఉత్పత్తి చేయడానికి చైనాలో కొత్త ఫ్యాక్టరీని నిర్మించవచ్చు.

8.4.2. నిలువు FDI:

ఒక కంపెనీ తన ఉత్పత్తులు లేదా సేవల కోసం సరఫరాదారు లేదా పంపిణీదారుణి పొందేందుకు మరొక దేశంలో పెట్టుబడి పెట్టినప్పుడు. ఉదాహరణకు ఒక U.S. బట్టల కంపెనీ తన బట్టల కోసం బట్టలు ఉత్పత్తి చేయడానికి భారతదేశంలో ఒక టెక్స్టైల్ మిల్లును కొనుగోలు చేయవచ్చు.

8.4.3. సమ్మేళనం విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు:

ఒక కంపెనీ తన ప్రధాన వ్యాపారానికి సంబందంలేని ఉత్పత్తులు లేదా సేవలను ఉత్పత్తి చేయడానికి మరొక దేశంలో పెట్టుబడి పెట్టినప్పుడు ఇది జరుగుతుంది. ఉదాహరణకు ఒక యు.ఎస్. టెలీ కమ్యూనికేషన్స్ కంపెనీ ఐరోపాలోని ఒక హోటల్ చైన్‌లో పెట్టుబడి పెట్టవచ్చు.

8.5. భారతదేశంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడిని ప్రభావితం చేసే అంశాలు:

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను ప్రభావితం చేసే అనేక అంశాలు ఉన్నాయి. కొన్ని ముఖ్యమైన కారకాలు.

మార్కెట్ పరిమాణం:

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు తరచుగా పెరుగుతున్న మరియు పెద్ద మార్కెట్లలో ఉన్న దేశాలకు ఆకర్షితులవుతాయి. కంపెనీలు తమ ఉత్పత్తులను లేదా సేవలను పెద్ద సంఖ్యలో సంభావ్య వినియోగదారులకు విక్రయించాలని కోరుకోవడం దానికి కారణం. భారతదేశంలో మార్కెట్ పరిమాణం నిరంతరం అభివృద్ధి చెందుతూ ఉన్నది.

ఆర్థిక వృద్ధి:

బలమైన ఆర్థిక వృద్ధి ఉన్న దేశాల వైపు కూడా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు ఆకర్షితులవుతుంది. ఎందుకంటే కంపెనీలు తమ ఉత్పత్తులు లేదా సేవలకు డిమాండ్ ఉన్న దేశాల్లో పెట్టుబడులు పెట్టాలని కోరుకుంటాయి మరియు ఆర్థిక వ్యవస్థ వృద్ధి చెందడానికి అవకాశం ఉంది.

రాజకీయ స్థిరత్వం:

రాజకీయ స్థిరత్వం ఉన్న దేశాలకు కూడా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు ఆకర్షితులవుతుంది. రాజకీయ తిరుగుబాటు లేదా హింసకు గురయ్యే ప్రమాదం తక్కువగా ఉన్న దేశాలలో కంపెనీలు పెట్టుబడులు పెట్టాలని కోరుకోవడం దీనికి కారణం.

పన్ను రేట్లు:

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టబడులు కూడా పన్ను రేట్ల ద్వారా ప్రభావితమవుతాయి. తక్కువ పన్ను రేట్లు ఉన్న దేశాల్లో కంపెనీలు పెట్టుబడులు పెట్టే అవకాశం ఉంది.

ఇన్‌ఫ్రాస్ట్రక్చర్:

దేశంలోని మౌలిక సదుపాయాల నాణ్యత కూడా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు ప్రభావితం కావచ్చు. మంచి రవాణా, కమ్యూనికేషన్స్ మరియు ఇంధన మౌలిక సదుపాయాలు ఉన్న దేశాలలో కంపెనీలు పెట్టుబడి పెట్టే అవకాశం ఉంది.

లేబర్ ఖర్చులు:

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి కూడా కార్మిక వ్యయాల ద్వారా ప్రభావితమవుతుంది. తక్కువ లేబర్ ఖర్చులు ఉన్న దేశాల్లో కంపెనీలు పెట్టబడులు పెట్టే అవకాశం ఉంది.

మేథో సంపత్తి హక్కులు:

మేథో సంపత్తి హక్కుల రక్షణ ద్వారా ఎఫ్.డి.ఐ. కుడా ప్రభావితమవుతుంది. కంపెనీలు తమ మేథో సంపత్తి దొంగతనం లేదా ఉల్లంఘన నుండి రక్షించబడిన దేశాలలో పెట్టుబడి పెట్టే అవకాశం ఉంది.

8.6. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల ప్రయోజనాలు:

8.6.1. పెరిగిన ఉపాధి మరియు ఆర్థిక వృద్ధి:

ఉద్యోగాల సృష్టి ఎఫ్.డి.ఐ. యొక్క అత్యంత స్పష్టమైన ప్రయోజనం. ఒక దేశం, ముఖ్యంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశం ఎఫ్.డి.ఐ.ని ఆకర్షించడానికి చాలా ముఖ్యమైన కారణాలలో ఇది కూడా ఒకటి. పెరిగిన ఎఫ్.డి.ఐ. తయారీతో పాటు సేవల రంగానిక్న కూడా పెంచుతుంది. ఇది క్రమంగా ఉద్యోగాలను సృష్టిస్తుంది మరియు దేశంలోని విద్యావంతులైన యువతలో అలాగే నైపుణ్యం మరియు నైపుణ్యం లేని కార్మికులలో నిరుద్యోగాన్ని తగ్గించడంలో సహాయపడుతుంది. పెరిగిన ఉపాధి అనేది పెరిగిన ఆదాయాలకు అనువదిస్తుంది మరియు మెరుగైన కొనుగోలు శక్తితో జనాభాను సన్నద్ధం చేస్తుంది. ఇది దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థను మెరుగుపరుస్తుంది.

8.6.2. మానవ వనరుల అభివృద్ధి:

ఇది ఎఫ్.డి.ఐ. యొక్క తక్కువ స్పష్టమైన ప్రయోజనాల్లో ఒకటి. అందువల్ల ఇది తరచుగా తక్కువగా ఉంటుంది. మానవ మూలధనం అనేది శ్రామిక శక్తి యొక్క జ్ఞానం మరియు సామర్థ్యాన్ని సూచిస్తుంది. శిక్షణ మరియు అనుభవం ద్వారా పొందిన మరియు మెరుగుపరచబడిన నైపుణ్యాలు దేశంలోని విద్య మరియు మానవ మూలధనాన్ని పెంచుతాయి. అభివృద్ధి చెందిన తర్వాత, మానవ మూలధనం మొబైల్ అవుతుంది. ఇది ఇతర కంపెనీలలో మానవ వనరులకు శిక్షణ ఇస్తుంది. తద్వారా అలల ప్రభావాన్ని సృష్టిస్తుంది.

8.6.3. వెనుకబడిన ప్రాంతాల అభివృద్ధి:

అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశానికి ఎఫ్.డి.ఐ.యొక్క అత్యంత కీలకమైన ప్రయోజనాల్లో ఇది ఒకటి. ఎఫ్.డి.ఐ. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి దేశంలోని వెనుకబడిన ప్రాంతాలను పారిశ్రామ కేంద్రాలుగా మార్చడానికి వీలు కల్పిస్తుంది. ఇది ఈ ప్రాంతం యొక్క సామాజిక ఆర్థిక వ్యవస్థను ప్రోత్సాహాన్ని అందిస్తుంది. భారతదేశంలోని తమిళనాడులోని శ్రీ పెరంబదూర్‌లోని హ్యుందాయ్ యూనిట్ ఈ ప్రక్రియకు ఉదాహరణ.

8.6.4. ఫైనాన్స్ మరియు టెక్నాలజీ ప్రొవిజన్ – ఆర్థిక మరియు సాంకేతిక సదుపాయం:

స్వీకర్త వ్యాపారాలు ప్రపంచవ్యాప్తంగా ఉన్న ఫైనాన్సింగ్ సాధనాలు, సాంకేతికతలు మరియు కార్యాచరణ పద్ధతులను ప్రాప్యతను పొందుతాయి. కాలక్రమేణా, క్రొత్త, మెరుగైన మరియు సాంకేతికతలు మరియు ప్రక్రియల పరిచయం స్థానిక

ఆర్థిక వ్యవస్థలో వాటి వ్యాప్తికి దారితీసింది ఫలితంగా పరిశ్రమ యొక్క మెరుగైన సామర్థ్యం మరియు ప్రభావం ఏర్పడుతుంది.

8.6.5. ఎగుమతుల్లో పెరుగుదల:

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి ద్వారా ఉత్పత్తి చేయబడిన అన్ని వస్తువులు దేశీయ వినియోగం కోసం ఉద్దేశించినవి కావు. ఈ ఉత్పత్తుల్లో చాలా వరకు ప్రపంచ మార్కెట్లు ఉన్నాయి. 100% ఎగుమతి ఆధారిత యూనిట్లు మరియు ఆర్థిక మండలాలు ఏర్పాటు ఇతర దేశాల నుండి వారి ఎగుమతులను పెంచడంలో ఎఫ్.డి.ఐ. పెట్టుబడిదారులకు మరింత సహాయం చేసింది.

8.6.5.1. ఎగుమతి తీరుతెన్నులు:

గ్రహీత దేశాల ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడంలో విదేశీ మూలధన ప్రభావం చూపిస్తుంది. 1) ఎగుమతుల ఉత్పత్తికి అదనపు మూలధనాన్ని అందించడం, 2) సాంకేతిక బదిలీలను సులభతరం చేయడం, 3) ప్రస్తుత ఉత్పత్తుల నిల్వలను విస్తరింపచేయడం, 4) దేశీయ సంస్థలలో కార్మికుల సాంకేతికత మరియు నిర్వహణ నైపుణ్యం మెరుగుపరచడం, 5) అంతర్జాతీయ మార్కెట్లలో ఎగుమతులను విక్రయించడానికి గ్లోబల్ డిస్ట్రిబ్యూషన్ నెట్‌వర్క్‌లలో ప్రవేశించేలా చేయడం జరుగుతుంది. ఇలా జరగడాన్ని ఎగుమతుల స్పిల్ ఓవర్ ప్రభావం అంటారు.

8.6.6. మారకపు రేటు స్థిరత్వం:

ఒక దేశంలోని (ఎఫ్.డి.ఐ.) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు యొక్క స్థిరమైన ప్రవాహం విదేశీ మారక ద్రవ్యం యొక్క నిరంతరం ప్రవాహంగా అనువదిస్తుంది. ఇది దేశం యొక్క సెంట్రల్ బ్యాంక్ సౌకర్యవంతమైన విదేశీ మారక ద్రవ్య నిల్వను నిర్వహించడానికి సహాయపడుతుంది. ఇది స్థిరమైన మారకపు ధరలను నిర్ధారిస్తుంది.

8.6.7. ఆర్థికాభివృద్ధి ఉదీపన:

ఇది విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి యొక్క మరొక ముఖ్యమైన ప్రయోజనం. మూలధనం అనేది ఒక దేశానికి బాహ్య మరియు అధిక ఆదాయాల మూలం. కర్మాగారాలు నిర్మించబడినప్పుడు, కనీసం కొంత స్థానిక కార్మికులు, పదార్థాలు మరియు పరికరాలు ఉపయోగించబడతాయి. నిర్మాణం పూర్తయిన తర్వాత, ఫ్యాక్టరీ కొంతమంది స్థానిక ఉద్యోగులను నియమించుకుంటుంది మరియు స్థానిక సామగ్రి మరియు సేవలను మరింత ఉపయోగించుకుంటుంది. అటువంటి కర్మాగారాలు ద్వారా ఉపాధి పొందుతున్న ప్రజలకు ఖర్చు చేయడానికి ఎక్కువ డబ్బు ఉంటుంది. ఇది మరిన్ని ఉద్యోగాలను సృష్టిస్తుంది. ఈ కర్మాగారాలు ప్రభుత్వానికి అదనపు పన్ను ఆదాయాన్ని కూడా సృష్టిస్తాయి. ఇవి భౌతిక మరియు ఆర్థిక మౌలిక సదుపాయాలను సృష్టించడం మరియు మెరుగుపరచడం వంటివి చేయగలవు.

8.6.8. మెరుగైన మూలధన ప్రవాహం:

పరిమిత దేశీయ వనరులు ఉన్న దేశాలకు అలాగే ప్రపంచ మూలధన మార్కెట్లలో నిధులను సేకరించేందుకు పరిమిత అవకాశాలు ఉన్న దేశాలకు మూలధన ప్రవాహం ప్రత్యేకించి ప్రయోజనకరంగా ఉంటుంది.

8.6.8. పోటీ మార్కెట్ సృష్టి:

దేశీయ మార్కెట్‌లోకి విదేశీ సంస్థల ప్రవేశాన్ని సులభతరం చేయడం ద్వారా ప్రత్యక్ష ఉన్నత పెట్టుబడులు పోటీ వాతావరణాన్ని సృష్టించడంతో పాటు దేశీయ గుత్తాధిపత్యాన్ని విచ్ఛిన్నం చేయడంలో సహాయపడుతుంది. ఆరోగ్యకరమైన పోటీ వాతావరణం సంస్థలను వాటి ప్రక్రియలో మరియు ఉత్పత్తి సమర్పణలను నిరంతరం మెరుగుపరచడానికి నెట్టి వస్తుంది.

తద్వారా ఆవిష్కరణను ప్రోత్సహిస్తుంది. వినియోగదారులు, పోటీదారుల ఉత్పత్తుల యొక్క విస్తృత శ్రేణిక కూడా ప్రాప్యతను పొందుతారు. బహుళ జాతి సంస్థ కోసం భారతదేశంలో ప్రత్యక్ష ఉన్నత పెట్టుబడులు అనేది కొత్త వినియోగం మరియు ఉత్పత్తి మార్కెట్లను యాక్సెస్ చేయుడానికి మరియు తద్వారా దాని ప్రభావాన్ని మరియు వ్యాపార కార్యకలాపాలను విస్తరించడానికి ఒక సాధనం శిలాజ ఇంధనాలు మరియు విలువైన లోహాలు వంటి పరిమిత వనరులుకు మాత్రమే కాకుండా నైపుణ్యం మరియు నైపుణ్యం లేని కార్మికులకు నిర్వహణ నైపుణ్యం మరియు సాంకేతికతలను కూడా పొందగలదు. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి దాని ఉత్పత్తి వ్యయాన్ని తగ్గించడానికి ఒక సంస్థను అనుమతిస్తుంది. చౌకైన వనరులను యాక్సెస్ చేయడం ద్వారా లేదా ముడిపదార్థాలను మూడవ పార్టీల నుండి కొనుగోలు చేయకుండా నేరుగా వాటి మూలానికి వెళ్ళడం ద్వారా తరచుగా ఎఫ్.డి.ఐ. చేపట్టే కంపెనీకి వివిధ పన్ను ప్రయోజనాలు ఉంటాయి. స్వదేశం విదేశీ ఆదాయంపై పన్ను మినహాయింపులు అనుమతించినప్పుడు లేదా గ్రహీత దేశం ఆదేశంతో (ఎఫ్.డి.ఐ.) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడిని పొందే సంస్థలకు పన్ను మినహాయింపులు మరియు ప్రయోజనాలను అనుమతించినప్పుడు ఇది సంభవించవచ్చు. అదనంగా, స్వదేశీ దేశం కంటే గ్రహిత దేశం మరింత ప్రయోజకరమైన పన్ను కోడ్‌ను కలిగి ఉన్నప్పుడు ఇది జరగవచ్చు.

8.7. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు vs ఎగుమతులు:

గత రెండు రెండు దశాబ్ధాల కాలంలో ఎగుమతుల యొక్క పరిధి నందు విపరీతమైన మార్పులు చోటు చేసుకున్నాయని దత్తాంశపు పరిశీలన వల్ల తెలుస్తుంది. ఈ కాలంలోనే వివిధ దేశాల ప్రభుత్వాలు వాణిజ్య పరిమితులను విధించాయి. ఇందులో సుంకము మరియు వాణిజ్య పరిమితులు ఉన్నాయి. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడిలో తీసుకు వచ్చిన ఈ మార్పులకు విదేశీ వాణిజ్యంలో తీసుకు వచ్చిన మార్పులకు మధ్య ఏదైనా సంబంధం ఉందా అనే ప్రశ్నలను లేవనెత్తింది. గతంలో అనేక సైద్ధాంతిక అధ్యయనాలు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు మరియు వాణిజ్య విధానం మధ్య సంబంధాన్ని పరిశీలించాయి. అయితే ఈ అధ్యయనాలు చాలా వరకు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు ద్వారా నిర్వహించే పరిశ్రమల ప్రయత్నాలు అనే అంశాలను విస్మరించాయి అని చెప్పవచ్చు. ఈ పరిశ్రమలలో పెద్ద సంస్థలు, విదేశీయ పరిశ్రమలు మరియు బహుళ జాతీయు సంస్థలు అత్యంత కేంద్రీకృతమైన ఆధిపత్యాన్ని చెలాయిస్తాయి. అందువల్ల ఇలాంటి పరిశ్రమలలో వ్యూహాత్మక పరిశీలనలు ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తాయని భావింపవచ్చు.

8.7.1. వివరణ:

ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క ఎగుమతిని మరియు వృద్ధిని ప్రోత్సహించడంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తామని చెప్పవచ్చు. ఆతిధ్య దేశం యొక్క ఉత్పాదకత మరియు ఉత్పాదక మరియు సామర్థ్యాన్ని పెంచడం ద్వారా మూలధన నిలువ సాంకేతికత బదిలీ నిర్వాహణా నైపుణ్యాలు అభివృద్ధి చేయడం ద్వారా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు ఆతిధ్యేయ దేశాల యొక్క ఎగుమతులను ప్రోత్సహిస్తుంది. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు కొత్త మరియు పెద్ద విదేశీ మార్కెట్లకు సౌలభ్యాన్ని సులభతరం చేయడం ద్వారా ఆతిధ్యేయ దేశాలకు ఎగుమతి చేసే అవకాశాన్ని కూడా పెంచుతుంది. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి యొక్క ఉద్దేశ్యం ఆతిధ్యేయ దేశాల వాణిజ్య అడ్డంకులను దాటవేయటము పెద్ద విదేశీ మార్కెట్లను పొందడం ఆర్థిక వ్యవస్థల, ప్రయోజనాలను పొందటం. ఇలాంటి సమయాలలో ఇది ఎగుమతులను ప్రోత్సహించకపోవచ్చు. కావున ఎగుమతిని ప్రోత్సహించడంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల పాత్ర వివాదస్పదం. ఇటువంటి పెట్టుబడిని క్షితిజ సమాంతర విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి అంటారు.

ఏది ఏమైనప్పటికీ విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి యొక్క ఉద్దేశ్యం సాపేక్షంగా తక్కువ ఖర్చుతో ఉత్పత్తి చేయడానికి ఆతిధేయ దేశం యొక్క తులనాత్మక ప్రయోజనం పొందటం. అయితే అటువంటి పెట్టుబడులు వాణిజ్యాన్ని ప్రోత్సహించడానికి అవకాశం ఉంది. వీటిని ఎగుమతి ఆధారిత లేదా నిలువు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి అంటారు.

ఆతిధ్య దేశాల ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడంలో ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు ముఖ్యమైన పాత్రను పోషిస్తున్నాయి. ఇది ప్రపంచ వ్యాప్తంగా ప్రాంతీయ పరమైన మరియు స్వదేశీ మార్కెట్లలోని వినియోగదారులకు అతిధేయ దేశాలలో ప్రవేశించు మార్గాన్ని సులభతరం చేయడం ద్వారా ఎగుమతులను ప్రోత్సహిస్తుంది. అదనంగా ఆతిధ్య దేశాలు కొన్నిసార్లు విదేశాలకు తమ అనుబంధ సంస్థల నుండి ఎగుమతులకు అనుకూలమైన వాతావరణం కోసం వారి స్వదేశాలలో బహుళ జాతీయ సంస్థలతో లాబీయింగ్ కార్యక్రమాల ప్రయోజనాలను కూడా పొందుతారు. కార్మిక శక్తికి శిక్షణ అందించడం ద్వారా ఉత్పాదకతను మెరుగు పరచడంలో సాంకేతికత యరియు నిర్వాహణా నైపుణ్యాలను అభివృద్ధి చేయడం ద్వారా దేశ ఎగువుతులకు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు ప్రయోజనం చేకూరుస్తాయి. అధునాతన సాంకేతిక సామర్థ్యాన్ని, ఎగుమతి ఆధారిత పెట్టుబడులకు ఇది ప్రత్యేకంగా వర్తిస్తుంది.

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు పాత్ర ప్రధానంగా పెట్టుబడుల ఉద్దేశాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. ఇది దేశీయ మార్కెట్లను స్వాధీనం చేసుకోవడం లేదా ఆతిధేయ దేశాలలోని ప్రయోజనాలను స్వాధీనం చేసుకోవడం ద్వారా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల యొక్క ప్రతికూల ప్రభావాన్ని స్పష్టంగా నిర్వచించాయి. అయితే పోటీ సామర్థ్యాలను ఉపయోగించుకుని పెట్టుబడి రెట్టింపు ఎగుమతి వృద్ధికి దారి తీస్తుంది.

భారతదేశంలో ఆర్థిక సంస్కరణలు 1991వ సంవత్సరంలో ప్రారంభమయ్యి దశల వారీగా ఆమలు చేయబడ్డాయి. ఆర్థిక వ్యవస్థ మొక్క యొక్క దీర్ఘకాలిక వృద్ధిపై సంస్కరణలు యొక్క లోతైన మూలాలను అర్థం చేసుకోవడానికి ఉపయోగపడుతుంది. సంస్కరణలు సమగ్రమైనవి మరియు 2003 నుండి ప్రపంచ బ్యాంకు ప్రచురించిన నివేదికలో వ్యాపారాన్ని సులభతరం చేసే విధంగా ఉన్నాయి.

సంస్కరణల అనంతర కాలంలో విధాన్నీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు కూడా విజృంభించాయి. భారతదేశం తన మార్కెట్‌ను మొత్తం ప్రపంచానికి తెరవాలని నిర్ణయించుకున్నప్పటి నుండి విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి యొక్క కూర్పు గణనీయంగా మారాయి. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల వృద్ధి మార్గంలో భారతదేశం పురోగమించగలదని పరిశోధకులలో చర్చను లేవనెత్తారు. ఒక దేశం నివాసితులు ఒక సంస్థ యొక్క ఉత్పత్తి పంపిణీ మరియు ఇతర కార్యకలాపాలను నియంత్రించే ఉద్దేశ్యంతో పొందే ఉత్పత్తి ప్రక్రియగా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు ఉన్నాయి. ప్రపంచానికి భారతదేశం యొక్క ఔషధ ఎగుమతుల విలువ 16.8 యుఎస్ బిలియన్ డాలర్లకు చేరుకోవడానికి రాబోవు మూడు సంవత్సరాలలో 30% కి పెరుగుతుందని అంచనా. 2017-18 మూడవ త్రైమాసికంలో తయారీరంగ ఎగుమతులు సంవత్సరానికి 13.01 శాతానికి పెరిగాయి. భారతదేశంలో రసాయన రంగం గత 5 సంవత్సరాలలో 13-14% వృద్ధిని సాధించింది. అదే సమయంలో పెట్రో కెమికల్స్ 8-9 శాతం వృద్ధిని కనబరిచింది. నిర్మాణాత్మక ప్రయోజనం అధిక దేశీయ వినియోగం వైవిధ్య భరితమైన పరిశ్రమలు మరియు ఆశాజనకమైన ఎగుమతి సంభావ్యత భారతదేశ రసాయన పరిశ్రమ వృద్ధికి ప్రధాన చోదకాలు.

గత కొన్ని సంవత్సరాలుగా మౌలిక సదుపాయాల అభివృద్ధి తయారీ రంగ పరిశ్రమ తయారీలలో పెరుగుదల. భారతదేశంలోని లోహ మరియు మైనింగ్ త్రవ్వకం వంటి రంగాలలో వృద్ధికి కారణాలుగా ఉన్నాయి. ఉక్కు మరియు

అల్యూమినియంలో ఉత్పత్తి వ్యయం మరియు మార్పిడి ఖర్చులలో భారతదేశం గణనీయమైన ప్రయోజనాలను కలిగి ఉంది. భారత ప్రభుత్వం మైనింగ్ రంగంలో 100 శాతం విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడిని అనుమతించింది. ఇది ఈ రంగాలలో వృద్ధిని సాధించుటకు ఉపయోగపడుతుంది.

భారతదేశంలో ఎగుమతులకు సంబంధించి దేశ స్థూల దేశీయోత్పత్తిలో (GDP) ఎగుమతుల వాటాను తెలియజేస్తూ ప్రపంచ బ్యాంకు విడుదల చేసిన పట్టికను వివరించడం జరిగింది.

Table 8.1. INDIA Exports - Historical Data

Year	**Billion of US$**	**0% of GDP**
2022	759.93	22.45
2021	677.77	21.51
2020	499.73	18.71
2019	529.25	18.66
2018	538.64	19.93
2017	498.26	18.79
2016	439.64	19.16
2015	416.79	19.18
2014	468.35	22.97
2013	472.18	25.43
2012	448.38	24.53
2011	447.38	24.54
2010	375.35	22.40
2009	273.75	20.40
2008	288.90	24.10
2007	253.08	20.80
2006	199.97	21.27
2005	160.84	19.61
2004	126.65	17.86
2003	90.84	14.95
2002	73.45	14.26
2001	60.96	12.56
2000	60.88	13.00
1999	52.54	11.45

Source: World Bank

పైన పట్టికను పరిశీలిస్తే భారతదేశ ఎగుమతులు విలువ పెరుగుతూ ఉన్నది. 1991 నుండి 2019 వరకు ఎగుమతుల విలువ $52.54 బిలియన్లు నుండి $529.25 బిలియన్లు వరకు పెరిగింది. 2020వ సంవత్సరంలో ఎగుమతుల విలువ 2019తో పోల్చుకుంటే $29.52 బిలియన్లు తగ్గింది. 2021 నుండి మరలా పెరుగుతూ 2022 నాటికి $759.93 బిలియన్లకు పెరిగింది. ఇదే సమయంలో స్థూల దేశీయోత్పత్తితో ఎగుమతుల వాటా 1999 నుండి 2013 వరకు పెరుగుతు ఉన్నది. GDPలో ఈ సమయంలో 1999వ సంవత్సరంలో 11.45 శాతం ఉండగా 2013 నాటికి 25.43 శాతానికి పెరిగింది. 2014 నుండి 2020 వరకు GDPలో వాటా 22.97% నుండి 18.71% కు తగ్గింది. 2021 నుండి మరలా పెరుగుతూ 21.51% నుండి 2022 నాటికి 22.45%. నికి పెరిగింది. అత్యధికంగా ఎగుమతుల వాటా 2013వ సంవత్సరంలో 25.43% గా నమోదు అయింది.

1991 పారిశ్రామిక విప్లవం రాకమునుపు ఆర్థిక వ్యవస్థను ఒకసారి సింహావలోకనం చేసుకుందాం:

పారిశ్రామిక విప్లవం నాటికి మన రూపాయి విలువ 20% మేర తగ్గించడం, మన విదేశీ మారక ద్రవ్య నిల్వలు పూర్తిగా హరించటంతో సుమారు 47 టన్నులు బంగారాన్ని తాకట్టు పెట్టి 400 మిలియన్ డాలర్లు "40 కోట్ల డాలర్లు అప్పుగా తీసుకోవటం జరిగింది. జులై 24, 2021 సంవత్సరం నాటికి ఆర్థిక సంస్కరణలు ప్రారంభించి 30 సంవత్సరాలు పూర్తి చేసుకోవటం జరిగింది

ఈ ఆర్థిక సంస్కరణలలో భాగంగా అనేక ప్రభుత్వ రంగ సంస్థల వాటాలను విక్రయించటం జరిగింది. దానిలో భాగంగా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను (FDI) పోత్సాహించడం జరిగింది.

అయితే 1921-2021 సంవత్సరాల మధ్య మన దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ చోటుచేసుకున్న మార్పులను ఈ క్రింది పట్టిక ద్వారా గమనించగలరు.

పట్టిక 8.2.

క్రమ సంఖ్య	అంశం / వివరణ	మార్చి 1991 నాటికి	మార్చి - 2021 నాటికి
1	GDP లో వ్యవయసాయ రంగం వాటా	31.6	16.38
2	ప్రస్తుత ధరల్లో GDP (రూ.కోట్లలో)	5,86,21	1,18,74000
3	మొత్తం విదేశీ మారక నిల్వలు	5,6	592,89
4	GDP లో పారిశ్రామిక రంగం వాటా (%లో)	25.2	28.35
5	GDP లో సేవల రంగం వాటా	43.2	54.27

పై పట్టికను పరిశీలించినట్లయితే 1991 సంవత్సరంలో విదేశీ మారక నిల్వలు 5.6 బిలియన్ డాలర్లుగాను, 2021

సంవత్సరం మార్చి నాటికి 392.89 బిలియన్ డాలర్లుగాను పెరగటం జరిగింది.

అనగా 1991 పారిశ్రామిక విప్లవం వలన విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను ప్రభుత్వం ప్రోత్సహించటం వలన 2021 సంవత్సరం నాటికి 592.89 బిలియన్ డాలర్లుగా విదేశీ మారక నిల్వలు వల్లన మన దేశం పొందటం జరిగింది.

2021-2022 ఆర్థిక సంవత్సరంలో మన దేశం అత్యధికరణ, విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులును పెట్టిన మొదటి 5 దేశాలను ఈ క్రింది పట్టిక ద్వారా తెలుసుకోవచ్చు.

పట్టిక 8.3.

క్రమ సంఖ్య	దేశం పేరు	ఏప్రియల్-2020 నుండి జూన్-2023 వరకు పెట్టుబడుల శాతం
1	సింగపూర్	27.01%
2	అమెరికా	17.94%
3	మారిషస్	15.98%
4	నెదర్లాండ్	7.86%
5	స్విట్జర్లాండ్	7.31%

గమనిక:

పరిశ్రమలు, అంతర్గత వాణిజ్య ప్రోత్సాహక విభాగం జులై 2020-2022న విడుదల చేసిన గణాంకాల ప్రకారం పైన తెలిపిన పట్టికలో మన దేశం దాదాపు 22.01% సింగపూర్ నుంచి అత్యధికరణ విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను ఆకర్షించడం జరిగింది. అంతేకాకుండా మన దేశంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను ఆకర్షించడం జరిగింది. అంతేకాకుండా మన దేశంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను ఆకర్షించిన 5 రాష్ట్రాలను కూడా ఈక్రింది పట్టికలో గమనించవచ్చు.

పట్టిక 8.4.

క్రమ సంఖ్య	రాష్ట్రం పేరు	ఏప్రియల్-2000 నుండి జూన్-2020 వరకు పెట్టుబడుల శాతం
1	కర్ణాటక	37.55%
2	మహారాష్ట్ర	26.26%
3	ఢిల్లీ	13.93%
4	తమిళనాడు	5.10%
5	హర్యానా	4.76%

పై పట్టికలో మన దేశంలో అత్యధికంగా, విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులును, ఆకర్షిస్తున్న రాష్ట్రం, కర్ణాటక రాష్ట్రం (37.55%) అదేవిధంగా 2021-22 ఆర్థిక సంవత్సరానికిగాను మన దేశంలో అత్యధికంగా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను ఆకర్షించిన రంగాలను పరిశీలించినట్లుయితే కంప్యూటర్, సాఫ్ట్‌వేర్, హార్డ్‌వేర్ రంగం 24-26% గాను, సేవల రంగం రెండోవ స్థానాన్ని ఆక్రమించడం జరిగింది. ఈక్రింది ఇవ్వబడిన పట్టికను పరిశీలించినట్లయితే మనకు ఏ ఏ రంగాల ద్వారా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను ఆకర్షించడం జరిగింది.

8.5. పట్టిక

క్రమ సంఖ్య	FDI లను ఆకర్షించిన రంగాలు	ఏప్రియల్-2000 నుండి జూన్-2020 వరకు పెట్టుబడుల శాతం
1	కంప్యూటర్ సాఫ్ట్‌వేర్ హార్డ్‌వేర్ రంగం	24.26%
2	సేవల రంగం	12.13%
3	ఆటోమొబైల్ కంపెనీ	11.89%
4	ట్రేడింగ్	7.72%
5	నిర్మాణం మౌళిక సదుపాయాలు	5.52%

గమనిక: పరిశ్రమ అంతర్గత వాణిజ్య ప్రోత్సాహ విభాగం జులై 20-22న విడుదల చేసిన గణాంకాల ప్రకారం

- అత్యధిక విదేశీ (ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులను FDI ఆకర్షించిన ప్రపంచ దేశాలలోమన దేశం 5వ స్థానంలో వుంది.
- మన దేశానికి వచ్చిన FDI లు, 2019లో 51 బిలియన్ డాలర్లు ఉండగా 2020 సంవత్సరం నాటికి 64 బిలియన్ డాలర్లకు చేరింది.
- ఒక దేశంలో పొదుపు, పెట్టుబడుల మధ్య గల వ్యత్యాసాన్ని తగ్గించడానికి విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు పలకరిస్తుంది.
- ఆర్థికాభివృద్ధి ప్రక్రియతో పొదుపుతో కొరతను నివారించే కారకంగా, ఉత్తమ, సాంకేతిక, పరిజ్ఞానం ద్వారా ఉత్పత్తిలో పెంపుదలను ప్రధాన స్వాధీనంగా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి తోడ్పడుతుంది.
- విదేశీ విద్య పెట్టుబడులు పెరిగే విదేశీ చెల్లింపు నిల్వలు వృద్ధి చెందుతాయి. మార్చి-2024 నుంచి మార్చి-2019 నాటికి భారత్‌కు వచ్చే నికర విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు దాదాపు రెట్టింపు అయ్యాయి.
- FPI అనేది కేవలం షేర్ మార్కెట్. మార్కెట్‌లోలాగ పెట్టుబడి పెట్టేనాటికి FDI లుగా పేర్కొంటారు. వాటి వల్ల ఆర్థిక వనరులు కోల్పోతాయి. కావున FPI పెట్టుబడిదారులను Butterfly Investers అని కూడా అంటారు.

అల్పాభివృద్ధి దేశాలు తక్కువ ఆదాయం తక్కువ మూలధన ఆర్థికాభివృద్ధి. పారిశ్రామికీకరణ జరగాలంటే మూలధనం అవసరమవుతుంది. భారీ పారిశ్రామికీకరణ కొరకు మూలధనంనకు ప్రాధాన్యత కలిగింది, విదేశీ మూలధనంపై ఆధారపడింది.

విదేశీ మూలధనంతో రాయితీ సహాయం లేదా రాయితీలేని రాయితీ సహాయంలో గ్రాంట్స్ ఎక్కువ వడ్డీ రేటుకు తీసుకునే దీర్ఘకాలిక ప్రభుత్వం-ప్రభుత్వం ప్రపంచ బ్యాంక్ IDA వంటి బహుళ పక్ష ఏజెన్సీల విదేశీ కరెన్సీలో చెల్లించాలి

అయితే కొన్ని రుణాలు స్వదేశీ కరెన్సీలో కూడా తీసుకొన్న PL-480 రుణం, రాయితీ లేని సహాయంలో బహిర్గత వాణిజ్య ప్రభుత్వాలు బహుళ పక్ష సంస్థలు నుండి తీసుకొన్న మార్కెట్ రుణాలు మరి ఈ ECB లు అధిక వ్యయంతో కూడినవి NRI డిపాజిట్లు కూడా అధిక Friends వంటివి.

భారతదేశం-విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి:

1991 పారిశ్రామిక విధాన తీర్మానం విదేశీ పెట్టుబడిని ప్రోత్సాహిక పరిజ్ఞానం పెంచటానికి ఆర్థిక పెట్టుబడులు, రుణ సదుపాయం కల్పించను. భారతదేశంలో శ్రమ చౌకగా లభించడమే గాక పన్ను మినహా భారత ప్రభుత్వం ఆకర్షిస్తున్నది. ఏ దేశంలో విదేశీ పెట్టుబడులను అనుమతించడానికి

FDI వలె కాకుండా FPI పెట్టుబడిపై ప్రత్యక్ష యాజమాన్యం లేదా FPI పెట్టుబడిదారులు, మార్కెట్ ధరలలో మార్పుల నుండిఒ లాభాలను సెక్యూరిటీలను కొనుగోలు చేసి విక్రయిస్తారు.

విదేశీ పరోక్ష పెట్టుబడి:

విదేశీ పరోక్ష పెట్టుబడి అనేది మధ్యవర్తి లేదా మూడవ పక్షం ద్వారా చేసే మరియు, సమపార్జనల రూపం లేదా ఒక విదేశీ పెట్టుబడిదారు, విదేశంలో ఉన్న మరో కంపెనీలో పెట్టుబడి పెట్టవచ్చు.

సావరిన్ వెల్త్‌ఫండ్స్:

సావరిన్ వెల్త్ అనేది విదేశీ దేశాలలో పెట్టుబడి పెట్టే ప్రభుత్వ యాజమాన్యం సాధారణంగా విదేశీ కరెన్సీ నిల్వలు సహజ వనరుల ద్వారా నిధులు, సమాకూరుస్తారు. మౌళిక సదుపాయాలు ప్రాజెక్టులు మరియు ఆస్తులలో గణనీయమైన పెట్టుబడులు పెడుతారు.

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు:

విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి అంటే ఒక కంపెని కొత్త వ్యాపారాన్ని స్థాపించడం కొనుగోలు చేయడం ద్వారా మరోక దేశం పెట్టుబడి పెట్టటం విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల ఉపాధిని పెంచుటకు అవకాశము ఏర్పడును.

భారతదేశంలో నిరంతర విదేశీ పెట్టుబడులను వెల్లువలా వచ్చి పెట్టుబడిదారులకు ఉన్న విశ్వాసాన్ని తెలియజేస్తున్నది. ఇటీవల విదేశీ పెట్టుబడులు

1) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDI)

2) విదేశీ ఫోర్ట్‌ఫోలియో పెట్టుబడులు (FPI)

3) విదేశీ పరోక్ష పెట్టుబడులు

4) సావరిన్ వెల్త్ ఫండ్స్

ఒక విదేశీ సంస్థ ఒక విదేశీ దేశంలో ఉన్న కంపెనీ లేదా సంస్థలో ఒక రకమైనా పెట్టుబడి దీర్ఘకాలికమైనది మరియు తరుచుగా ముఖ్యమైన ఇది విదేశీ కంపెనీ కొనుగోలు చేయడం కొత్త కంపెనీ స్థాపన (లేదా) రూపాలను తీసుకోవచ్చు.

విదేశ సంస్థ పెట్టుబడిపై గణనీయమైన నియంత్రణ మరియు యాజమాన్యం.

విదేశీ ఫోర్ట్‌ఫోలియో ఇన్వెస్ట్‌మెంట్ FPI విదేశీ ఫోర్ట్‌ఫోలియో ఇన్వెస్ట్‌మెంట్ FPI అనేది స్టాక్‌లు, బాండ్లు మరియు

ఆర్థిక మార్కెట్‌లో పెట్టుబడి అన్ని రంగాలలో విదేశీ పెట్టుబడులు విస్తరించి ఇందన శుద్ధి కర్మాగారాలు, టెలికామ్, విద్యుచ్ఛక్తి మార్పిడి స్టాక్ ఎక్స్ఛేంజెస్ ఆటోమోబైల్స్ రసాయనాలు మొదలగు పరిశ్రమలలోనికి విదేశీ పెట్టుబడులు విచ్చలవిడిగా వస్తాయి.

ప్రపంచ క్రెడిట్ రేటింగ్ సంస్థ అయిన మూడీ రిపోర్ట్ ప్రకారం భారతదేశం అధికమైనది.

భారత ప్రభుత్వం వృద్ధికి అనుకూలమైన విధానాలు అనుసరించుట 2014–15 లో మొదటి 5 నెలల కాలంలో భారతదేశానికి 14.1 బిలియన్ల పెట్టుబడులుగా రావడం జరిగింది. ఈ మొతాన్ని అంత కాల వ్యవధికి సంబంధించి కేవలం 33.5% నికర విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు రావడంమైనది. ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు 3509963 మిలియన్లు.

భారత ఆర్థికాభివృద్ధి FDI పైనే ఆధారపడి ఉంది. 1991 సంక్షోభ వ్యవస్థను సరళీకరించడం ప్రారంభించును. అప్పటినుండి విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు పురోగతి ఒకసారి చూద్దాం.

- ఇటీవల సంవత్సరాలలో భారతదేశంలోకి FDI ప్రవాహం గణనీయంగా పెరిగింది.
- విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు ప్రవాహం రికార్డు స్థాయిలో 81.8 బిలియన్‌లు.
- నేడు భారతదేశం గ్రీన్‌ఫీల్డ్ FID ర్యాంకింగ్‌లో ప్రపంచావాప్తంగా ఒదటి డూయింగ్ బిజినెస్ EODB లో టాప్–100 క్లబ్‌లో బాగం.
- భారతదేశంలోకి ఆర్థిక వృద్ధిని పెంచేందుకు విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు భారతదేశం యొక్క GDP 8.71 వృద్ధి చెందింది.
- భారతదేశంలోకి విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల యొక్క అగ్ర వనరులు, జపాన్ 2022 సంవత్సరంలో భారతదేశంలోకి వచ్చిన మొత్తం దేశాలు సేవలు 30%పైగా ఉన్నాయి.
- భారతదేశంలోని అత్యధికంగా విదేశీ పెట్టుబడులు, ఆకర్షించే రంగాలు తయారీ 2022వ సంవత్సరం భారతదేశంలోకి వచ్చిన మొత్తం విదేశీ ప్రత్యక్ష సేవలు కాగా 30% మౌళిక సదుపాయాలు 25%గా ఉన్నాయి.

8.8. ముగింపు:

పైన తెలిపిన ప్రయోజనాల కారణంగా విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి ఎంతో ప్రాధాన్యతను సృష్టించుకుంది. భారతదేశంలో దీని ప్రవాహం రోజురోజుకి పెరుగుతూ ఉంది. కొన్ని నష్టాలు ఉన్నప్పటికి దేశ జాతీయ ఆదాయంలో మరియు దేశ వృద్ధిలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి ప్రాధాన్యతను సంతరించికుంది.

భారతదేశంలో విదేశి ప్రత్యక్ష పెట్టుబటలకు ఎగుమతులకు మధ్య సంబంధం అవిలోమంగా నిలకడగా ఉన్నది. ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు పెరిగే కొలది ఎగుమతుల వాట తగ్గుతూ ఉన్నది. ఎగుమతులు విలువ పెరుగుతు ఉన్నది.

8.9. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) భారతదేశంలో ఎగుమతులకు, విదేశీ మూలధనంకు మధ్య గల సంబంధం గురించి వివరించండి?
2) భారతదేశంలో వీదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల గురించి వివరించండి?
3) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి రకాలు గురించి వివరించండి?
4) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి ప్రయోజనాలను వివరించండి?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) విదేశీ పోర్ట్‌ఫోలియో పెట్టుబడులు
2) మూలధన ప్రవాహం
3) మేధో సంపత్తి హక్కులు

8.10. ఆధార గ్రంథాలు:

1) భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ–చిరంజీవి (2021).
2) Indian Economy (2023) Edition - Mishra & Puri published by Chandan Publication.
3) The host Assian Economic and Financial Review, ISSN (e), (2022) - 6737, Year.
4) Impact of Foreign Direct Investment in Exports Performance in India N-Prasanna, ISSN: 0971-8923 (2018) (Year).
5) Exporting versus Foreign Direct Investment Shabtai Dormenfeld (2000).

– డా॥ ఏ. భారతి దేవి

పాఠం - 9

భారతదేశం - విదేశీ సహాయం

9.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠమును అధ్యయనం చేసిన తరువాత మీరు వీటిని నేర్చుకోగలరు.

భారతదేశానికి లభిస్తున్న విదేశీ సహాయాన్ని తెలుసుకోవటానికి, ఈ విదేశి సహాయం యొక్క వృద్ధి మరియు ఈ సహాయము ఎన్ని రూపాలలో లభిస్తుంది అనే విషయములను తెలుసుకోవడానికి ఈ పాఠ్యాంశం ఉపయోగపడుతుంది.

విషయసూచిక:

9.1. పరిచయం

9.2. భారతదేశానికి విదేశీ సహాయం

9.3. విదేశీ సహాయం యొక్క రూపాలు

9.4. ముగింపు

9.5. నమూనా ప్రశ్నలు

9.6. ఆధార గ్రంథాలు

9.1. పరిచయం:

భారత ప్రభుత్వం విదేశాలనుండి బహుమతులు విరాళాలు మరియు గ్రాంట్ రూపంలో సహాయాన్ని స్వీకరిస్తుంది. భారత ప్రభుత్వం అనేక సార్లు విదేశాల సహాయాన్ని అంగీకరించింది. ఇందులో ఉత్తర కాశీ భూకంపం (1991), లాతూర్ (1993), గుజరాత్ భూకంపం (2001), బెంగాల్ తుఫాన్ (2002) మరియు బీహార్ వరదలు (2004), సమయాలలో విదేశాల సహాయాన్ని అంగీకరించారు. దీని తరువాత (2005) కాశ్మీర్‌లో వచ్చిన భూకంపం సమయంలో (2013) ఉత్తరాఖండ్‌లో వచ్చిన వరదల సమయంలో (2014) కాశ్మీర్‌లో సంభవించిన వరదల సమయంలో (2018) కేరళలో సంభవించిన వరదల సమయంలో విదేశ సహాయాన్ని భారత ప్రభుత్వం నిరాకరించింది.

9.2. భారతదేశానికి విదేశీ సహాయం:

దాదాపు 16 ఏండ్ల తరువాత కోవిడ్ మహమ్మారి సమయంలో భారతదేశం విదేశి సహాయాన్ని అంగీకరించింది. ప్రపంచ దేశాలు భారతదేశానికి ఆక్సిజన్ సిలిండర్లు వైద్య పరికరాలు మరియు వెంటిలేటర్లు భారతదేశానికి పంపాయి. అమెరికా మరియు రష్యాల నుండి సహాయానికి సంబంధించిన పిలుపులు వచ్చాయి. భారతదేశం విదేశ సహాయాన్ని అంగీకరించడం భారత విధానానికి విరుద్ధమని భావించింది. దీనికి గల కారణాలు స్వతంత్ర తరువాత సంవత్సరాలు ఆహారం కోసం ఇతర దేశాల సహాయంపై ఆధారపడటం జాతీయ వాదులు అవమానకరమైన విషయంగా భావించారు. విదేశీ సహాయం పొందటం దేశ బలహీనతలకు సంకేతంగా భావించారు. హిందూ మహా సముద్రంలో సునామీ సమయలో జాతీయ ఆకస్మిక నిధి కోసం ప్రభుత్వం $115 మిలియన్‌లను విడుదల చేసింది.

అంతేకాకుండా భారతదేశం జపాన్ నుండి మానవతా సహాయాన్ని తిరస్కరించడమే కాకుండా అమెరికా సంయుక్త

రాష్ట్రాల మరియు ఇజ్రాయిల్ నుండి అత్యవసర సహాయాన్ని తిరస్కరించింది. ప్రధాన మంత్రి మన్మోహన్‌ని మేము మన సొంతంగా పరిస్థితిని ఎదుర్కోగలమని భావిస్తున్నాము అని అన్నారు. ఈ విధానం తరువాత దశాబ్దంలో కొనసాగింది. ఉదాహరణకు 2018వ సంవత్సరంలో కరళ ఎన్నడూ ఎదుర్కొని అత్యంత దారుణమైన వరదల నేపద్యంలో భారతదేశం ఎలాంటి బాహ్య సహాయాన్ని కోరలేదు. సన్నిహిత వాణిజ్య భాగస్వాములలో ఒక్కటైన U.A.E. దాదాపు $1000 మిలియన్ల సహాయాన్ని అందించింది. అలా చేసినందుకు భారతీయ మీడియాలో కొందరు ప్రశంసించారు.

కానీ వాస్తనం ఏమిటి అంటే, విపత్తు సహాయం కోసం భారతదేశం విదేశీ సహాయాన్ని అంగీకరించడం మానేసింది. భారతదేశంపై సహాయ దత్తాంశం మరువలేనిది. అయితే కొన్ని ఖాతాల ప్రకారం ప్రపంచ వ్యాప్తంగా సహాయం పొందుతున్న అతిపెద్ద దేశాలలో భారతదేశం ఒకటిగా విశ్వసించబడింది. 2004 తరువాత సహాయం స్వీకరించే నిబంధనలు మారినవి, దీర్ఘకాలిక ప్రాతిపదికన G8 దేశాల నుండి, కేంద్రం లేదా రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు ఆమోదించిన దాతల నుండి మాత్రమే సహాయాన్ని అభ్యర్థించారు.

దీని పర్యావసానంగా, దాతల సంఖ్య తగ్గినప్పటికి, సహ సహాయం మాత్రం వాస్తవంగా అలాగే ఉంది. ఉదాహరణకు సునామీ తరువాత భారతదేశం ప్రపంచ బ్యాంకు మరియు ఆసియా అభివృద్ధి బ్యాంకు (ADB) రెండింటి నుండి పునరావాసం కోసం దీర్ఘకాలిక సహాయాన్ని అభ్యర్థించింది మరియు సహాయాన్ని అందుకుంది. అత్యవసర సహాయ కార్యకలపాల కోసం ఆమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి సంస్థ (USAID) యొక్క విదేశీ విపత్తుల కార్యాలయం నుండి 3.1. మిలియన్ల సహాయాన్ని స్వీకరించింది. 5,000 మంది భారతీయ నావికాదళ సిబ్బందికి సహాయ సామగ్రి అందించడానికి దీనిని ఉపయోగించారు. Organisation For Economic Co-operation and Development (OECD) వంటి బాహ్య పాక్షిక సంస్థల నుండి కూడా వీదేశీ సహాయాన్ని భారతదేశం క్రమం తప్పకుండా అంగీకరిస్తుంది. 2018-19లో అధికార అభివృద్ధి సహాయాన్ని పొందిన 10 దేశాలలో భారతదేశం మొదటిది. ప్రపంచ బ్యాంకు మరియు ఎక్కువగా ఆసియన్ అభివృద్ధి బ్యాంకు స్వచ్ఛ భారత్ వంటి కార్యక్రమాలకు మన దేశ ప్రధానికి సహాయం అందించాయి.

ఒక వైపు, విద్యాసంబంధ పరిశోధనలు విదేశీ సహాయాన్ని అంగీకరించే రాజకీయాలకు మరియు అంతర్జాతీయ సంబంధాలతో ఆస్వాదించాలని ఒక దేశం విశ్వసించే స్థితికి మధ్య బలమైన సహ సంబంధాన్ని చూపుతుంది. జాతీయ వాదం మరియు జాతీయవాద అహంకారం యొక్క సాధరణ వాదానల కంటే ఇది చాలా సంక్లిష్టమైనది. సహాయాన్ని అంగీకరించడం అనేది దాత యొక్క "ఆధిక్యత మరియు శక్తి" గ్రహీత యొక్క "శక్తి హీనత" యొక్క ప్రదర్శన. అందువల్ల విదేశీ సహాయం కొన్నిసార్లు దాతకు ప్రతిష్టను అందించడం మరియు గ్రహిత నుండి ఖర్చును సేకరించడం ద్వారా దేశాల ఖ్యాతిని మార్చగల సాధనంగా పరిగణింపబడుతుంది.

మరోవైపు ప్రతిదేశం యొక్క ఖ్యాతి సహాయం వంటి ఒకే మూలకం కంటే దేశాల సంఘం యొక్క సామూహిక విశ్వాసాల ద్వారా నిర్మించబడింది. అందువల్ల అవసరమైన సమయంలో సహాయం అందించడం అనేది స్థిరపడిన ఖ్యాతి యొక్క ఫలితం.

9.3. విదేశీ సహాయం మొక్క రూపాలు:

భారతదేశం మూడు రకాల విదేశీ సహాయాలు పొందుతున్నాయి. రుణాలు, గ్రాంట్లు మరియు వ్యక్తుల సహాయం

(PL) మొదలగునవి. రూపాయలలో లేదా మార్చదగిన కరెన్సీలలో తిరిగి చెల్లించాల్సిన సహాయం. రుణాలు అనేవి దేశం అభివృద్ధి ప్రణాళికలను నిర్వహించడానికి వనరుల కొరతను తీర్చడంలో సహాయపడతాయి. ఏది ఏమైనప్పటికీ దీర్ఘకాలంలో సరిగ్గా ఉపయోగించకపోతే విదేశీ మారకపు ఆదాయాలతో గణనీయమైన నిష్పత్తి వారికి సేవలందించడానికి అనగా వడ్డీ చెల్లింపులకు ఉపయోగింపబడుతుంది. కాబట్టి రణాలు ఆర్థిక వ్యవస్థపై భారంగా మారుతాయి.

గ్రాంట్లు ఎటువంటి తిరిగి చెల్లించాల్సిన అవసరం లేకుండా ఖాతాలో మెరుగ్గా ఉంటాయి. 1951-52 నుండి 2021-22 వరకు ఉన్న కాలంలో దాదాపు 95శాతం విదేశీ సాయంలో రుణం రూపం ఉండగా, 5% నుండి 6% మాత్రమే గ్రాంట్లు రూపంలో అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల నుండి 1960 మరియు 1970లలో PL 450/665 వ సహాయం రూపంలో కొంత ససయం అందింది.

బాహ్య సహాయం తరుచుగా ముడిపడిన సహాయం (Tied Aid) మరియు ముడిపడని సహాయం (Untied Aid) అని వర్గీకరించబడుతుంది. సహాయం దుర్వినియోగం కాకుండా నిరోధించడానికి, రుణాలు ఇచ్చే దేశాలు మరియ అంతర్జాతీయ ఆర్థిక సంస్థలు సాధారణంగా నిర్ధిష్ట ప్రాజెక్టులకు సహాయం చేయడానికి ఇష్టపడతాయి. ఈ సహాయం నిర్ధిష్ట ప్రాజెక్టుల కోసం మాత్రమే ఉపయోగపడుతుంది. కనుక దీనిని ముడిపడిన సహాయం (Tied Aid) అంటారు. ఈ రూపంలో సహాయాన్ని పొందుతున్న దేశాలు దానిని ఏ ప్రయోజనం కోసం పొందాలో దాని కొరకు మాత్రమే ఉపయోగించుకోవాలి. ఇతర ప్రయోజనాల కోసం ఉపయోగించుకునే స్వేచ్ఛ ఉండదు. రుణం తీసుకునే దేశాలు దృక్కోణంలో ముడిపడని సహాయం ఉత్తమం. ఎందుకనగా దాని వినియోగం కొంత సౌలభ్యం ఉంటుంది. మొత్తం ప్రణాళిక కాలంలో భారతదేశం పొందిన మొత్తం బాహ్య సహాయంలో దాదాపు మూడింట ఒక వంతు ముడిపడని సహాయం రూపంలో ఉంది.

మన అభివృద్ధిలో ఒక దశ వచ్చింది, ఇక్కడ మనం ఇప్పుడు మొదటగా, బాహ్య దాతలపై ఆధారపడటాన్ని సమీక్షించాలి. రెండవది, ఇతర అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల జాతీయ ప్రమాణాలకు మద్దతు ఇవ్వండి అని 2003వ సంవత్సరం ఫిబ్రవరిలో అప్పటి భారత ఆర్థిక మంత్రి జస్వల్ సింగ్ అన్నారు.

అప్పటినుండి, సహాయ గ్రహీత నుండి దాతగా మారాలనే భారతదేశ ఆశయం పూర్తిగా ఫలించలేదు. పాశ్చాత్య, సహాయ దాతలను ఎక్కువగా తిరస్కరించే వైఖరి ఉన్నప్పటికీ, భారత ప్రభుత్వం ఇప్పటికీ ప్రతి సంవత్సరం బిలియన్ల డాలర్ల విదేశీ సహాయ డబ్బును అందుకుంటుంది. 2011వ సంవత్సరంలో స్థూల జాతీయోద్యమ నిష్పత్తికి భారతదేశ అధికారిక అభివృద్ధి. సహాయం 0.2 శాతంగా ఉంది, ఈజిప్ట్ మరియు అంగోలాతో సమానంగా మరియు 2003వ సంవత్సరంలో 0.1 శాతం పెరిగింది.

అయినప్పటికీ, భారతదేశం విదేశీ సహాయాన్ని అత్యధికంగా స్వీకరించే దేశంగా ఉన్నప్పటికీ, అభివృద్ధి చెందుతున్న దాతగా దాని స్థానాన్ని పెంపొందించే దిశగా దేశం ముందుకు వచ్చింది. ఫిబ్రవరిలో విడుదల చేసిన తాజా బడ్జెట్‌లో, భారత ప్రభుత్వం 2013-14లో విదేశీ సహాయం కోసం దాదాపు $ 1.3 బిలియన్లను కేటాయించింది. ఇది 2003-04 కంటే నాలుగు రెట్లు పెరిగింది. గత నాలుగు సంవత్సరాలలో, భారతీయ విదేశీ వ్యయం ఏటా సగటున 32 శాతం పెరిగింది.

దాని బ్రిక్స్ సహచరుల మాదిరిగానే, న్యూఢిల్లీ తన విదేశీ సహాయ కార్యక్రమం ద్వారా ప్రపంచ ఖ్యాతిని పెంపొందించుకోవడానికి ఆసక్తిగా ఉంది. భారతదేశం ఇటీవలి ఆర్థిక మందగమనం కారణంగా ఆర్థిక ఒత్తిళ్లు ఉన్నప్పటికీ సహాయ వ్యయాన్ని పెంచడం కొనసాగించే అవకాశం భారతీయ విదేశీ సహాయంపై నిపుణులు డెమెక్స్‌తో చెప్పారు.

"భారతీయ సహాయం యొక్క తీవ్రత, పరిమాణం మరియు పరిధి వివిధ మంత్రిత్వ శాఖల ఖర్చు శక్తిని తగ్గించిన ప్రభుత్వం యొక్క పొదుపు చర్యల నుండి రోగనిరోధక శక్తిని కలిగి ఉంది" అని ఇన్‌స్టిట్యూట్ ఆఫ్ సౌత్ ఏషియన్ స్టడీస్‌లో పరిశోధనా సహచరుడు శాంతి మెరిట్ డిసౌజా అన్నారు. నేషనల్ యూనివర్సిటీ ఆఫ్ సింగపూర్ ఎత్తి చూపింది. న్యూఢిల్లీలోని కొంతమంది పార్లమెంట్ సభ్యులు భారత విదేశీ సహాయ కార్యక్రమం బడ్జెట్ స్థితిపై తక్కువ విశ్వాసాన్ని కలిగి ఉన్నారు. విదేశీ వ్యవహారాల మంత్రిత్వ శాఖ బడ్జెట్ ఇకపై దాని విదేశీ సహాయం మరియు దౌత్య కార్యకలాపాలకు అనుగుణంగా లేదని గత నెలలోనే, భారతదేశ దిగువ సభ యొక్క స్టాండింగ్ కమిటీ హెచ్చరించింది.

భారతీయ విదేశీ సహాయంతో ఎక్కువ భాగం సాంకేతిక సహకారం కొనసాగుతోంది. 2012-13వ సంవత్సరంలో, సాంకేతిక సహకార కార్యకలాపాల పై భారతీయ వ్యయం $ 589 మిలియన్లుకు చేరుకుంది. ఇది దేశ విదేశ సహాయ బడ్జెట్‌లో 58 శాతానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. భారత ప్రభుత్వం యు.ఎన్. డెవలప్‌మెంట్ ప్రోగ్రామ్ మరియు ప్రపంచ ఆరోగ్య సంస్థతో సహా బహు పాక్షిక సంస్థలకు గణనీయమైన సహకారాన్ని అందిస్తుంది. USAID తరహా సహాయ ఏజెన్సీ మళ్లీ ఆలస్యం అయింది.

2007వ సంవత్సరంలో, భారత ఆర్థిక మంత్రి పి.చిదంబరం పూర్తి స్థాయి భారతీయ సహాయ సంస్థను స్థాపించాలనే ప్రభుత్వ ఉద్దేశాన్ని ప్రకటించారు. అయితే ఇనేళ్ల తర్వాత న్యూఢిల్లీ నుండి పదే పదే ప్రకటనలు చేసినప్పటికీ, US ఏజెన్సీ ఫర్ ఇంటర్నేషనల్ డెవలప్‌మెంట్ తరహాలో రూపొందించబడి ఏజెన్సీ ఇంకా కార్యరూపం దాల్చలేదు.

న్యూ ఢిల్లీ యొక్క సహాయ కార్యక్రమం ఎక్కువగా విదేశీ వ్యవహారాల మంత్రిత్వశాఖ పరిధిలో ఉంది, ఇది దాని కార్యక్రమాలను నిర్వహించడానికి దాని స్థాయి మరియు భారత ప్రభుత్వం అంతటా ఉన్న నిపుణులను ట్యాప్ చేస్తుంది. భారతదేశం ఆర్థిక మంత్రిత్వ శాఖ మరియు రక్షణ మంత్రిత్వ శాఖతో సహా ఇతర మంత్రిత్వ శాఖల ద్వరా తన సహాయ డబ్బును కూడా పంపింది ప్రతిపాదిత USAID శైలి సహాయ సంస్థ భారతీయ విదేశ సహాయ కార్యకలాపాల నిర్వహణను ఒక పైకప్పు క్రింద ఏకీకృతం చేస్తుంది.

జనవరి 2012వ సంవత్సరంలో, భారత ప్రభుత్వం విదేశీ వ్యవహారల మంత్రిత్వ శాఖలో డెవలప్‌మెంట్ పార్టనర్‌షిప్ అడ్మినిస్ట్రేషన్ అని పిలువబడే భారత విదేశీ సహాయం కోసం సమన్వయ మరియు పర్యవేక్షణ సంస్థను ప్రారంభించింది. ప్రస్తుతం UBS యొక దాతృత్వ విభాగానికి డైరెక్టర్‌గా ఉన్న భారతీయ విదేశీ సహాయంపై నిపుణుడు ద్వీప్ చనానా, DPA చివరికి పూర్తి స్థాయి సహాయ ఏజెన్సీగా పరిణామం చెందుతుందని Devex అన్నారు.

అయినప్పటికీ, DPA యొక్క సృష్టి వికేంద్రికరించబడిన మరియు విచ్ఛిన్నమైన భారతీయ సహాయ కార్యక్రమానికి సానుకూల దిశగా విస్తృతంగా గుర్తించబడినప్పటికీ, చాలా మంది పరిశీలకులు భారతీయ విదేశీ సహాయం మరియు దౌత్య యంత్రాంగానికి సిబ్బంది కొరత ఉందని హెచ్చరిస్తున్నారు.

ఇప్పటివరకు విదేశీ వ్యవహారాల మంత్రిత్వశాఖ DPA కి 20 మంది సిబ్బందిని మాత్రమే కేటాయించింది. అంతేకాకుండా, మంత్రిత్వ శాఖ యొక్క 900 మంది విదేశీ సేవా అధికారులతో కూడిన దౌత్య దళం దాదాపు సింగపూర్‌తో సమానం విదేశాలలో దాని అభివృద్ధి భాగస్వాములతో సమర్థవంతంగా నిమగ్నమవ్వగల భారతదేశ సామర్థ్యంపై సరైన ప్రశ్నలను లేవనెత్తుతోంది. ఇతర ప్రభుత్వాల నుండి వచ్చే నిధుల అభ్యర్థనలను అంచనా వేయడానికి న్యూ ఢిల్లీ తన దౌత్య కార్యకలాపాలను ఎక్కువగా చూస్తుంది.

"భారతదేశ విదేశాంగ సేవకు ఇది సాధారణ సమస్య. తగినంత మంది దౌత్యవేత్తలు లేరు". అని చనానా నొక్కి చెప్పారు. ఇంటి దగ్గరే దృష్టి పెట్టండి.

ప్రాంతీయ శక్తిగా దాని హోదాకు అనుగుణంగా, భారతదేశం 1950వ సంవత్సరముల నుండి దాని చిన్న పొరుగు దేశాలైన భూటాన్ మరియు నేపాల్‌తో ప్రధాన సహాయ దాతగా ఉంది. రెండు దేశాలు చారిత్రాత్మకంగా భారత విదేశీ సహాయంలో సింహభాగం పొందాయి.

భారతదేశం తన సహాయ కార్యక్రమం కోసం ఆర్థిక పరిధులకు భూటాన్‌లో ప్రదర్శించబడ్డాయి. ఇక్కడ దాని సహాయం జల విద్యుత్ రంగాన్ని అభివృద్ధి చేయడంపై దృష్టి పెడుతుంది. దేశానికి తన జల విద్యుత్ సహాయం ద్వారా ఉత్పత్తి చేయబడిన చాలా విద్యుత్‌ను తిరిగి కొనుగోలు చేయాలని భావిస్తున్నట్లు భారత ప్రభుత్వం బహిరంగంగా అంగీకరిస్తుంది. 2012-13 సంవత్సరంలో, భూటాన్ భారతదేశం యొక్క సాంకేతిక సహకార వ్యయంలో 36శాతం ($ 213 మిలియన్లు క్లెయిమ్ చేసింది).

ఇంతలో, నేపాల్ ఆరోగ్య మరియు విద్య రంగాలలో చిన్న స్థాయి అభివృద్ధి ప్రాజెక్టులు భారతీయ విదేశీ సహాయానికి ప్రాధాన్యత పెట్టుబడులుగా ఉద్భవించాయి. 2012-13 సంవత్సరంలో భారతదేశ సాంకేతిక సహకార బడ్జెట్‌లో నేపాల్ 8 శాతం ($ 49 మిలియన్‌లు) పొందింది మరియు యునైటెడ్ స్టేట్స్ ద్వారా బలంగా ప్రోత్సహించబడిన అభివృద్ధిలో 2001వ సంవత్సరంలో తాలిబాన్ పాలన పతనం నుండి ఆఫ్ఘనిస్తాన్ భారతదేశ సహాయ ఎజెండాను వేగంగా ముందుకు తీసుకువెళ్ళింది.

ఇప్పుడు భూటాన్ తర్వాత భారతదేశ విదేశీ సహాయాన్ని రెండవ అతిపెద్ద గ్రహీత, ఆఫ్ఘనిస్తాన్ 15 శాతం సంపాదించింది. 2012-13 సంవత్సరంలో భారతీయ సాంకేతిక సహకార వ్యయం ($ 89 మిలియన్లు).

కాబూల్‌లో కొత్త పార్లమెంట్ భవనం, హెరాల్, ప్రావిన్స్‌లో ఒక జల విద్యుత్ డ్యామ్, అలాగే కమ్యూనిటీ స్థాయి అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు భారత ప్రభుత్వంచే మద్దతు ఇవ్వబడిన ప్రాజెక్టులలో ఉన్నాయి.

ఆఫ్ఘనిస్తాన్‌లో భారతదేశం యొక్క సహాయ కార్యక్రమానికి సాధారణంగా ఆఫ్ఘన్లు మంచి ఆదరణ పొందారని పోల్‌లు సూచిస్తున్నాయి. రెండు దేశాల సుదీర్ఘ సాంస్కృతిక సంబంధాలను బట్టి బహుశా ఆశ్చర్యం లేదు. NATO ఉపసంహరణ నేపథ్యంలో ఆఫ్ఘనిస్తాన్ సహాయ స్థాయిలను తగ్గించినందున, దేశంలో భారత అభివృద్ధి నిశ్చితార్థానికి డిమాండ్ పెరుగుతున్నట్లు కొన్ని సంకేతాలు ఉన్నాయి.

"నేను జలాలాబాద్‌ను సందర్శించినప్పుడు, టీవీ స్టేషన్ మేనేజర్ స్థానిక జర్నలిస్టులకు శిక్షణ ఇవ్వటంలో భారతదేశం యొక్క మరింత సహాయం కోరుకున్నారు. కాందహార్‌లో, భారతీయ వైద్య సమపాయంలో ఉన్న మహిళలు మరియు మరింత వైద్య సహాయం కోరుకున్నారు" అని డిసౌజా డెవెక్స్‌తో ఆమె ఇటీవలి క్షేత్ర సందర్శనలను వివరించింది. ఆఫ్ఘనిస్తాన్ మరియు ఇతర ప్రాంతాలలో తమ సహాయ కార్యకలాపాలు డిమాండ్-ఆధారితంగా ఉన్నామని భారత ప్రభుత్వం నొక్కి చెప్పింది. దీనికి పిసౌజాతో సహా భారత సహాయనిపుణులు కొంతవరకు మద్దతు ఇచ్చారు. ఆఫ్రికాకు విస్తరిస్తోంది.

అయినప్పటికీ, భారతదేశం యొక్క చాలా సహాయ డబ్బు ఇంటికి దగ్గరగా ఉన్నప్పటికీ, భారతదేశం తన సహాయాన్ని దక్షిణాసియా వెలుపల కూడా విస్తరించింది. విదేశాలలో సాంకేతిక నిపుణలను నియమించడం ద్వారా, భారతీయ సహాయ కార్యక్రమం ఇప్పుడు ఆసియా, ఆఫ్రికా మరియు లాటిన్ అమెరికాలోని 60 కంటే ఎక్కువ దేశాలలో విస్తరించి ఉంది.

ఆఫ్రికాతో తన సహాయ నిశ్చితార్థాన్ని విస్తరించడానికి భారతదేశం ప్రత్యేకించి ఆసక్తిగా ఉంది. 2012-13 సంవత్సరంలో, ఆఫ్రికన్ దేశాలు భారతదేశ సాంకేతిక సహకార బడ్జెట్‌లో 7 శాతం ($ 43 మిలియన్లు) పొందాయి, ఇది 2011-12 సంవత్సరంలో 4 శాతం పెరిగింది. అభివృద్ధి చెందుతున్న దాత ఆఫ్రికాతో దాని స్వంత అభివృద్ధి నుండి పాఠాలను పంచుకోవడానికి దాని సముఖతను నొక్కి చెప్పారు.

"భారతదేశం ఆఫ్రికాతో తన విస్తారమైన సామర్థ్యాన్ని, గ్రహించడానికి పని చేస్తుంది. మావద్ద అన్ని సమాధానాలు లేవు, అయితే దేశ నిర్మాణంలో మాకు కొంత అనుభవం ఉంది. దానిని మా ఆఫ్రికన్ సోదరులు మరియు సోదరిమణులతో పంచుకోవడానికి మేము సంతోషిస్తున్నాము" అని భారత ప్రధాని మన్మోహన్ సింగ్ ఆఫ్రికన్ అధిపతులతో అన్నారు. 2011వ సంవత్సరంలో అడిస్ అబాబాలో జరిగిన రెండవ ఇండియా-ఆఫ్రికా ఫోరమ్ సమ్మిట్‌కి హాజరైన రాష్ట్రం అడిస్ అబాబాలో, ఉంగాండా, ఘనా, బోట్స్వానా మరియు బురుండితో సహా ఆఫ్రికా అంతటా విద్యాసంస్థలు మరియు శిక్షణ కార్యక్రమాలను స్థాపించడానికి సింగ్ $ 700 మిలియన్ల సహాయనిధి అందించారు. ఆఫ్రికన్ దేశాలకు భారతీయ వస్తువులు మరియు సేవలు కొనుగోలుతో ముడిపడి ఉన్న క్రెడిట్ లైన్‌లలో $ 5 బిలియన్‌లు కూడా భారత ప్రధాని ప్రకటించారు. 2014వ సంవత్సరం వేసవిలో జరిగే మూడవ ఆఫ్రికా ఫోరమ్ సమ్మిట్‌లో భారత ప్రభుత్వం ఖండం కోసం మరిన్ని సహాయ నిబద్ధతలను భావిస్తున్నారు

ఆఫ్రికా యొక్క అతిపెద్ద టెలి ఎడ్యుకేషన్ మరియు టెలి మెడిసిన్, చొరవ, $125 మిలియన్ల పాన్-ఆఫ్రికన్ ఇ-నెట్‌వర్క్ రూపొందించడానికి ICT రంగంలో భారతీయ సహాయ కార్యక్రమం ఇప్పటికే దాని బలాన్ని పొందింది. 2006వ సంవత్సరంలో ప్రారంభించబడింది. ఖండంలో భారతదేశం యొక్క ప్రధాన సహాయ కార్యక్రమం ఇప్పుడు 47 ఆఫ్రికన్ దేశాలను భారతదేశంలోని

ప్రముఖ పాఠశాలలు మరియు ఆసుపత్రులతో ఉపగ్రహ మరియు ఫైబర్-ఆప్టిక్ లింక్ ద్వారా కలుపుతుంది. విదేశీ అమలుదారులకు స్వాగత చాప లేదు.

మరింత విస్తరణ కోసం సిద్ధంగా ఉంది. భారతీయ సహాయ కార్యక్రమం దాని సాంకేతిక మరియు డెలివరీ సామర్థ్యాన్ని పెంపొందించడానికి దేశం యొక్క శక్తివంతమైన అభివృద్ధి సంఘం ఎక్కువగా తిరుగుతోంది. ఉదాహరణకు, గ్రామీణ ఆఫ్ఘనిస్తాన్‌లోని మహిళలకు జీవనోపాధి కార్యక్రమాలపై భారత ప్రభుత్వం SEWA అనే ప్రభుత్వేతర సంస్థలతో భాగస్వామ్యం కలిగి ఉంది.

“భారతదేశంలో సామాజిక ఆర్థిక కార్యక్రమాల సంభావితీకరణ మరియు డెలివరీలో పాల్గొన్న NGO లు చిన్న సంస్థలు మరియు విద్యాసంస్థలతో మరింత నిమగ్నమవ్వడం అనేది ఒక ప్రత్యేక దృష్టి సారాంశం, తద్వారా అభివృద్ధి మేము ఇతర అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ఇటువంటి కార్యక్రమాల విజయాన్ని ప్రతిబింబించగలము” అని పి.ఎస్. రాఘవన్, హెడ్ విదేశీ వ్యవహారాల మంత్రిత్వ శాఖలోని డెవలప్‌మెంట్ పార్టనర్‌షిప్ అడ్మినిస్ట్రేషన్, ఈ సంవత్సరం ప్రారంభంలో చెప్పింది.

భారతీయ స్వయం సమృద్ధికి చిహ్నంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దాత హోదాను ప్రదర్శించాలనే ఆసక్తితో, న్యూఢిల్లీ ఎప్పుడైనా తన సహాయ కార్యక్రమం కోసం విదేశీ కన్సల్‌టెన్సీలు మరియు NGO లను దూకుడుగా ఉపయోగించుకునే అవకాశం లేదు.

విదేశీ వ్యవహారాల కోసం మంత్రిత్వ శాఖ నుండి దాని సహాయ కార్యకలాపాల కోసం ఇటీవల ప్రచురించిన అనేక టెండర్లు అంతర్జాతీయ బిడ్డర్లకు తెరవబడలేదు.

“విదేశీ కన్సల్‌టెన్సీలు మరియు NGO లతో పనిచేయడానికి భారతీయ ఆసక్తి చాలా పరిమితంగా ఉంటుంది. కనీసం ఇప్పటికైనా ఎక్కువ ఆసక్తి ఉంటుందని నేను అనుమానిస్తున్నాను” అని చాథమ్ హౌస్ యొక్క ఆసియా ప్రోగ్రాం కోసం సీనియర్ రిసెర్చ్ ఫెలో గారెత్ ప్రైస్ డెవెక్స్‌తో అన్నారు.

భారతదేశ విజ్ఞాన స్థావరానికి మించిన విశిష్ట నైపుణ్యాన్ని అందించే అంతర్జాతీయ భాగస్వాములకు ఓపెనింగ ఉండవచ్చని కొందరు భారతీయుల సహాయ నిపుణులు సూచిస్తున్నారు.

“భారతదేశం పూర్తిగా (విదేశీ NGO లకు) మూసివేయబడలేదు. కానీ ఢిల్లీ చివరిలో వాటికి నిధులు సమర్థించడం సులభం కాదు. అవి ఖరీదైనవి కాబట్టి కొంత ప్రత్యేక నైపుణ్యాన్ని తీసుకవస్తే తప్పా” అని డిసౌజా చెప్పారు.

వరదల నేపథ్యంలో కేరళకు UAE చేసిన సాయాన్ని ప్రకటించడం, ఆ తర్వాత UAE అధికారులు నిరాకరించడం కలకలం రేపింది. ఈ సమయంలో దేశీయ ప్రయత్నాల ద్వారా ఉపశమనం మరియు పునరావాస అవసరాలను తీర్చడానికి కట్టుబడి ఉన్నామని భారత ప్రభుత్వం స్పష్టం చేసింది. అయితే NRI లు, PIO లు & ఇతర ఏజెన్సీల నుండి ప్రధాన మంత్రి సహాయ నిధి మరియు ముఖ్యమంత్రి సహాయ నిధికి విరాళాలు స్వాగతించబడతామని పేర్కొంది. భారతదేశానికి విదేశీ సహాయం అందుతుందా? ఇతర దేశాలకు భారతదేశం అందించే సహాయంతో పోలిస్తే అటువంటి సహాయం యొక్క పరిమాణం ఎంత?

భారతదేశం వివిధ దేశాలు & ఏజన్సీలు నుండి సహాయాన్ని అందుకుంటుంది. భారతదేశం నిర్దిష్ట ప్రాజెక్ట్‌ల కోసం

వివిధ దేశాలు & ఏజెన్సీల నుండి గ్రాంట్లు సహాయం అందుకుంటుంది. 2007-08 మరియు 2015-16 మధ్య, లోక్‌సభలో ప్రభుత్వం అందించిన డేటా ప్రకారం, భారతదేశం విదేశ సహాయం రూపంలో ఏటా సగటున రూ. 2575 కోట్లు పొందింది. ఈ కాలంలో 2013-14 సంవత్సరంలో భారతదేశం అత్యధికంగా రూ. 3384 కోట్ల సహాయం పొందింది.

ఈ గ్రాంట్లు ప్రయోజనం ఏమిటి?

విదేశీ సహాయం సాధారణంగా నిర్దిష్ట ప్రాజెక్టులకు అందించబడుతుంది. ఉదాహరణకు, భారతదేశం అంతటా వివిధ ఆరోగ్య సంబంధిత ప్రాజెక్టుల కోసం 2011-12 &2014-15 మధ్య రూ. 6000 కోట్లకు పైగా అందాయి. ఇమ్యునైజేషన్ ప్రోగ్రామ్ నేషనల్ వెక్టర్ బర్న్ డిసీజ్ కంట్రోల్ ప్రోగ్రామ్, రిప్రొడక్టివ్ అండ్ చైల్డ్ హెల్త్ ప్రోగ్రామ్, రివైజ్డ్ నేషనల్ టూబర్క్యులోసిస్ కంట్రోల్ ప్రోగ్రామ్, నేషనల్ లెప్రసీ నిర్మూలన ప్రోగ్రామ్, హెచ్.ఐ.వి. / ఎయిడ్స్ కంట్రోల్ ప్రోగామ్‌లు వంటి నిర్ధిష్ట ప్రాజెక్టులకు వివిధ విదేశీ మూలాల నుండి అందిన సహాయం ఉపయోగించబడుతుంది. రాష్ట్రాల్లో ఆరోగ్య వ్యవస్థల బలోపేతం కోసం వివిధ ప్రాజెక్టులు అదేవిధంగా, త్రాగునీరు, 9 పారిశుధ్య స్థలంలో బాహ్య ఏజెన్సీలు / దేశాల ద్వారా బహుళ ప్రాజెక్టులకు నిధులు సమకూరతాయి. 2001వ సంవత్సరంలో గుజరాత్ భూకంపం విషయంలో కూడా రూ. 500 కోట్లకు పైగా బాహ్య సాయం అందింది. భారతదేశానికి విదేశీ సాయం అందిస్తున్నది ఎవరు?

వివిధ విదేశీ ప్రభుత్వాలు & ఏజెన్సీలు భారతదేశానికి సహాయాన్ని అందజేస్తున్నాయి. 2007-08, 2015-16 మధ్య కాలంలో, యునైటెడ్ కింగ్‌డమ్ రూ. 11,362 కోట్ల సహాయం అందించింది.

ఆ తర్వాత గ్లోబల్ ఫండ్ రూ. 8,226 కోట్లు అందించింది. ఈ కాలంలో యూరోపియన్ యూనియన్ రూ. 2249 కోట్లు అందించగా, అమెరికా రూ. 293 కోట్లు సాయంగా అందజేస్తుంది. ఇతర గ్లోబల్ ఏజెన్సీలలో, ఈ కాలంలో UNDP రూ. 452 కోట్లు అందించగా, IBRD 340 కోట్లు అందించింది.

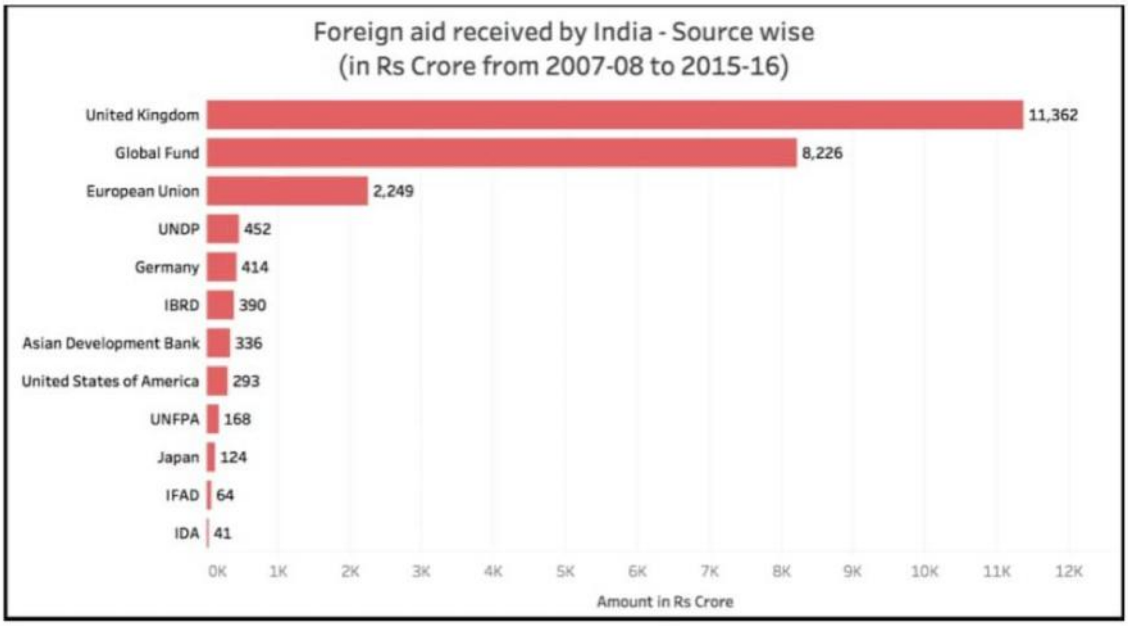

ఇతర దేశాలకు సహాయం చేస్తుందా?

భారతదేశం వివిధ ప్రయోజనాల కోసం ఇతర దేశాలకు సహాయం చేస్తుంది. విదేశీ వ్యవహారాల మంత్రిత్వ శాఖ (MEA) డెవలప్‌మెంట్ అడ్మినిస్ట్రేషన్ పార్టనర్‌షిప్ (DPA) ఆధ్వర్యంలో ఈ సహాయం విస్తరించబడింది. భారతదేశం ఎక్కువగా దాని పొరుగు దేశాలకు, తూర్పు ఆసియా & ఆఫ్రికా దేశాలకు సహాయం అందిస్తుంది. 2006–07 & 2015–16 మధ్య, భారతదేశం విదేశాలకు సగటున రుణ సాయం అందించింది. 2012–13 నుండి విదేశాలకు భారతదేశం యొక్క సహాయం గణనీయంగా పెరిగింది.

గృహ నిర్మాణం, పరికరాలు / వాహనాల సరఫరా, మౌలిక సదుపాయాల కల్పన, విద్యాపరమైన ఫెలోషిప్‌లు మొదలైన విభిన్న ప్రాజెక్టులకు ఈ సహాయం అందించబడుతుంది. ఈ కాలంలో బంగ్లాదేశ్, భూటాన్, నేపాల్, శ్రీలంక, మాల్దీవులు, మయన్మార్, ఆఫ్రికా, యురేషియా, మంగోలియాలకు భారతదేశం సహాయం అందించింది. ఆఫ్ఘనిస్తాన్, లాటిన్ అమెరికా & ఇతర అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు. ఫలితంగా, భారతదేశం విదేశీ సహాయానికి నికరదాత.

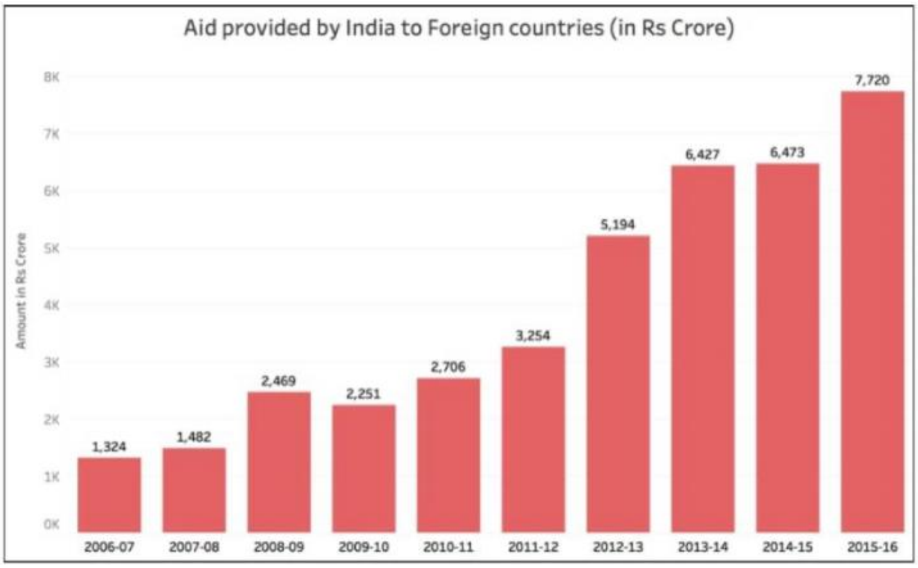

9.4. ముగింపు:

భారతదేశం విదేశీ సహాయం పొందుతున్న మొదటి 10 దేశాలలో ఒకటిగా ఉన్నది. దేశం అనేక సందర్భంలో విదేశీ సమాయాన్ని స్వీకరించింది. 16 సంవత్సరల తరువాత విపత్తులకు సంబంధించి సహాయాన్ని పొందింది. భారతదేశం విదేశాల నుండి పొందుతున్న సహాయంలో అత్యధిక భాగం రుణం రూపంలో ఉన్నది. దీని ద్వారా దేశంపై భారం పడుతున్నది.

9.5. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) భారతదేశం యొక్క విదేశి సహాయాన్ని వివరించండి?

2) విదేశీ సహాయం యొక్క వివిధ రూపాలు తెలపండి?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) OCED

2) బంధించిన విదేశీ సహాయం

3) పునరావాస విదేశీ సహాయం

9.6. ఆధార గ్రంథాలు:

1) Mishra-Puri (2023) Indian Economy, Chandra Publication.

2) భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ – చిరంజీవి (2021)

3) భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ – తెలుగు అకాడమి (2018)

4) Foreign Aid and India: Financing the Leviathan State (1992) - Shyam J. Kamath.

–డా|| ఏ. భారతి దేవి.

పాఠం - 10

విదేశీ మారక రేటు పాలన వ్యవస్థ-ఎంపిక, నిర్వహణ

10.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠం చదివిన తరువాత విద్యార్థుల ఈ క్రింది విషయాలను తెలుసుకోగలరు.

- విదేశీ మారక ద్రవ్య పాలన వ్యవస్థ
- పాలన వ్యవస్థను ఎలా ఎంచుకోవాలి
- స్థిరమార్పిడి విదేశీ మార్కెట్ రేటు వ్యవస్థ
- ఫ్లోటింగ్ మార్పిడి విదేశీ మార్కేట్ రేటు వ్యవస్థ
- విదేశీ మారక ద్రవ్య మార్కెట్ –సప్లయి, డిమాండ్
- భారతదేశంలో విదేశీ ద్రవ్య మార్కెట్
- విదేశీ మార్కెట్ ద్రవ్య అనువాద పద్ధతులు
- వాషింగ్టన్ ఏకాభిప్రాయం

విదేశీ మారక ద్రవ్యపాలన వ్యవస్థ–ఎంపిక:

విషయసూచిక:

10.1. విషయ పరిచయం

10.2. విదేశీ మారవ ద్రవ్యం – విధానాలు

10.3. స్థిర మార్పిడి – ఫ్లోటింగ్ మార్పిడి

10.4. విదేశీ మారక ద్రవ్య రేటు – విశ్లేషణ

10.5. విదేశీ ద్రవ్య నిధులు – మార్కెట్లు

10.6. భారతదేశంలో విదేశీ ద్రవ్య మార్కెట్

10.7. విదేశీ మారక ద్రవ్యతర్జుమా / అనువాద పద్ధతులు

10.8. విదేశీ మారక ద్రవ్యరేటు, మొత్తం – వాషింగ్టన్ ఏకాభిప్రాయం

10.9. ముగింపు

10.10. నమూనా ప్రశ్నలు

10.11. ఆధార గ్రంథాలు

10.1. విషయ పరిచయం:

విదేశీ వ్యాపారం భారతదేశానికి కొత్త విషయం కాదు. విదేశీ వ్యాపారంలో అత్యంత ప్రాచీన చరిత్ర భారతదేశానికి కలిగియుందని అనడంలో అతిశయోక్తి లేదు. సూమారు 2000 సంవత్సరాలకు ముందు “పట్టు దారి” (Silk Road)

వచ్చినప్పుడు తూర్పు, పడమర దేశాలు వాణిజ్య కార్యాకలపాలు మధ్య తూర్పు దేశాల గుండా చేశాయని చరిత్రకారులు చెబుతారు. వాస్కోడిగామా 1498వ సంవత్సరంలో కేరళలోని కాలకట్‌లో ప్రవేశం చేసినప్పుడు భారత విదేశీ వ్యాపారానికి నాందిగా పలుకుతారు. ఆవిధంగా పోర్చుగీసు దేశం సామూతిరి రాజా వారి అనుమతితో కస్టమ్స్ పన్ను కట్టి వ్యాపారానికి తెరదీశారు. అయితే 1850వ సంవత్సరం వరకు ఈ వ్యాపారం ముఖ్యంగా ప్రాథమిక వస్తువులు వ్యవసాయ ఉత్పత్తులకు పరిమితమవ్వడంతో దీనిని ఇరుకు ఆధారంతో (Narrow based) కూడిన వ్యాపారం అంటారు. అయితే 1850వ సంవత్సరం నుండి ఈ అంతర్జాతీయ వ్యాపారం విలక్షణమైన అనేక వస్తు సేవలలోకి విస్తరించిందని చెప్పవచ్చు. అయితే అప్పుడు వ్యాపారం వస్తు మార్పిడి లేదా రెండు (బంగారం, వెండి) లోహాల వ్యాపారంగా అభివర్ణిస్తారు. తరువాత, బ్రిటీష్ వలసదారులు పారిశ్రామిక విప్లవానంతరం తయారీ పరిశ్రమల నుండి వస్తువులు భారతదేశానికి తెచ్చారు. భారతదేశానికి స్వతంత్ర్యం లభించడం, భారతదేశం రూపాయిని దేశ కరెన్సీగా మార్చుకొని, పౌండ్ స్టెర్లింగ్ బాస్కెట్‌లో ఉండటం, తర్వాత వచ్చిన విదేశీ మారక ద్రవ్య మార్పులకనుగుణంగా పరిణితి చెంది ప్రస్తుతం ఫ్రీ ఫ్లోటింగ్ మారకంలోకి ప్రవేశించి అనేక మార్పులు చేర్పులు చేయడమనేది ఈ పాఠ్యాంశ విషయ సంగ్రహం.

విదేశీ మారక పాలనా వ్యవస్థ-ఎంపిక:

స్థూల ఆర్థిక శాస్త్రంలో సరైన విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని ఎంచుకోవడం కేవలం ప్రాథమిక సమస్య మాత్రమేకాక ఒక ముఖ్యమైన అంశం కూడా. విదేశీ మారకం నిర్వహించడంలో Free Float (ఉచిత ఫ్లోట్) Peg (పెగ్) అనేవి చాలా ప్రాముఖ్యం. వీటి ఎంపిక ఒక దేశ పరిస్థితి, పురోగతి, వాణిజ్య విధానాలపై ఆదారపడి ఉంటుంది.

10.2. విదేశీ మారక ద్రవ్యం-విధానాలు:

విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానాలు ముఖ్యంగా ఈ క్రింది విధంగా పేర్కొనవచ్చు

1. ఉచిత ఫ్లోట్ (Free Float)
2. విదేశీ మారక పెగ్ లేదా స్థిర మార్పిడి రేటు
3. అనువైన మార్పిడి రేటు వ్యవస్థ
4. సర్దుబాటు మార్పిడి రేటు వ్యవస్థ
5. క్రాల్ మార్పిడి రేటు వ్యవస్థ
6. బాస్కెట్ మార్పిడి రేటు వ్యవస్థ
7. టార్గెట్ మార్పిడి రేటు వ్యవస్థ
8. నిర్వహించబడే విదేశీ మారక ద్రవ్య వ్యవస్థ

దేశ ఆర్థిక పరిస్థితి, అంతర్జాతీయ విదేశీ చెల్లింపుల లోటు లేదా మిగులు, అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధుల కొరత లేదా మిగులు ఎలాంటి విధానం ఎంచుకోవాలి అనే అంశాన్ని నిర్ణయిస్తాయి. తదనుగుణంగా ఉచిత ఫ్లోట్ పద్ధతి గాని, స్థిర మార్పిడి రేటు గాని అనువైన మార్పిడి రేటు గాని, సర్దుబాటు రేటు గాని, క్రాల్ మార్పిడి రేటు గాని, బాస్కెట్ మార్పిడి రేటు గాని, టార్గెట్ మార్పిడి రేటు గాని నిర్వహించే విదేశీ మారక ద్రవ్య విదానం గాని అమలు చేస్తారు.

అంతర్జాతీయ చెల్లింపులు (లోటు / మిగులు) ఎక్కువగా ఎగుమతులు (వస్తు, సేవా, ద్రవ్య రూపాల్లో) దిగుమతులు

వలన ప్రభావితం చేయబడతాయి. దీర్ఘకాలిక చెల్లింపుల లోటు ఉన్నట్లైతే విదేశీ మారక ద్రవ్య నిధుల కొరత రావడానికి అవకాశం ఉంది. అదేవిధంగా మిగులు ఏక్కువగా ఉన్నట్లైతే, విదేశీ మారక ద్రవ్య నిధులు పెరిగి, వాటిని నిర్వహించడంలో ఇబ్బందులు వస్తాయి. అంతేకాక డాలర్ నిధులు ఎక్కువైతే ద్రవ్య సరఫరా పెరిగి ద్రవ్యోల్బణం వచ్చే అవకాశం ఉంది. దిగుమతులు ఎగుమతుల కంటే ఎక్కువగా ఉంటే అనగా దిగుమతుల ఉపాంత వినియోగ ప్రవృత్తి ఎక్కువై ఎగుమతుల మీద ఆధారపడే వస్తువుల సేవల ఉత్పత్తి విలువ పెరిగి, ధరలు పెరిగి, ఈ ధరలు ఇతర సాధారణ వస్తువుల వినియోగంపై పడే అవకాశం ఉంది. దీన్ని కాస్కేడింగ్ ప్రభావం (Cascading Effect) అంటారు.

భారతదేశ విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం, ఎంపిక ఎంతో వివేకంతో, అవగాహనతో చేస్తుందని చెప్పవచ్చు. ముఖ్యంగా 1991 ఆర్థిక సంస్కరణల తరువాత. అయితే ఆర్థికశాస్త్ర నిపుణుల అంచనాల ప్రకారం ప్రస్తుతం భారతదేశం Mandel-Fleming ట్రిలేమాలో పడిందని చెప్పవచ్చు. మొదట ద్రవ్య విధానంలో అస్థిరత తరువాత, ద్రవ్య సప్లై తగ్గించడంలో వచ్చే చిక్కులు. దీనివలన ఒక విధమైన అస్థిరత ఉంటే, ఇప్పుడు బహిర్గత మూలధన ఎకౌంట్ (Open Capital Account) నిలకడైన విదేశీ మారక రేటు, స్వయం ప్రతిపత్తి గలిగిన ద్రవ్య విధానం కలిసి ఉండటం సాధ్యం కాదు అని Mandel-Fleming ట్రిలేమా చెపుతుంది. సరిగ్గా మనం ఈ పరిస్థితిలో పడ్డాము అని చెప్పవచ్చు.

మూలధన స్వేచ్ఛా ప్రవాహం

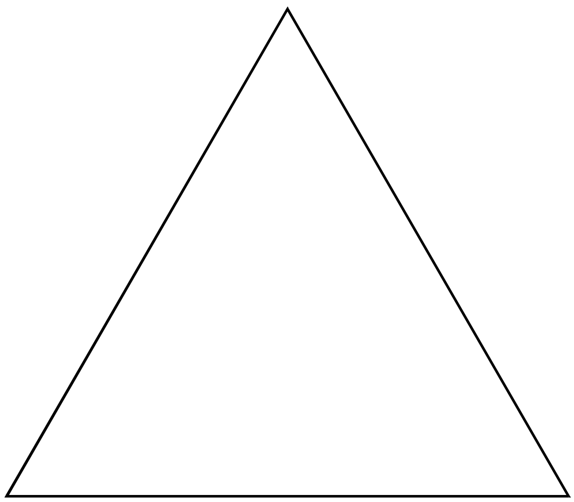

స్థిర మార్పిడి రేటు **చిత్రం 10.1** **స్వయం ప్రతిపత్తిగల ద్రవ్య విధానం**

విదేశీ మార్పిడి విషయంలో పైనుదహరించిన మూడు విషయాలు ఒకదానితోనొకటి ప్రభావం చూపించడమే కాకుండా ఎన్నిక విషయంలో సమస్య వస్తుంది. స్థిర మార్పిడి రేటును ఎన్నిక చేస్తే రిజర్వ్ బ్యాంక్ స్వయం ప్రతిపత్తికి ఆటంకం వస్తుంది. అలాగే మూలధన స్వేచ్ఛా ప్రవాహానికి భంగం కలుగుతుంది. అలాగే మూలధన స్వేచ్ఛా ప్రవాహం కావాలంటే విదేశీ మారక స్వేచ్ఛా ప్రవాహం కావాలి, రిజర్వ్ బ్యాంకు అనువైన ద్రవ్య విధానంలోకి మారాలి. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో విదేశీ మారకం ఒక అవరోధం అలాగే అభివృద్ధికి దోహదకారి కూడా. ఇలాంటి పరిణామాన్ని మండెల్–ప్లెమింగ్ సిద్ధాంతం (IS-LM-BP) లో చెప్పడం జరిగింది. ఇలా మూడు విధానాల మధ్య ఉత్పన్నమయ్యే చిక్కును 'ట్రిలేమా' గా చెప్పడం

జరిగింది. ఈ మూడు విధానాలు చాలా ముఖ్యం కాని ఒకదానితోనొకటి Conflict లో పడలేదు. అన్నీ ఒకేసారి వీలుకాని, అనుకూలమైన ఎంపికకు దారితీస్తాయి. దానిద్వారా అస్పష్టమైన ఫలితాలు రావచ్చు. భారతదేశ పరిస్థితి పరిశీలిస్తే 1947–71 లో పార్‌వాల్యూ పద్ధతిలో నుండి 1971–72 లో పెగ్డ్ విదేశీ మారక పాలనలోకి, ఆ తర్వాత సరళీకృత విదేశీ మారక ద్రవ్య యాజమాన్య విధానం (LERMS-Liberalised Exchange Rate Management System) లో మారవలసిన పరిస్థితి కలిగింది. మళ్ళీ 1993వ సంవత్సరంలో సంయుక్త విదేశీ మారక రేటు విధానంలోకి మారవలసివచ్చింది. ఈ మార్పు ఒక్క సంవత్సరం తేడాలోనే చేయవలసి రావడం విమర్శకు గురిచేసింది. సాధ్యంకాని ట్రినిటీ అని కూడా ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తలు విమర్శ చేస్తుంటారు.

10.2 స్థిర మార్పిడీ విదేశీ మారక రేటు వ్యవస్థ:

దీన్నే పెగ్డ్ విదేశీ మారక ద్రవ్య వ్యవస్థ అని కూడా అంటారు. మొట్టమొదట 1880–1914 కాలంలో బంగారు ప్రమాణంగా విదేశీ వ్యాపారం జరిగేది. క్రమంగా మార్పుచెందుతూ 1944 సంవత్సరం బ్రిటన్ ఉడ్స్ సమావేశంలో విదేశీ మారక విధానంగా రూపొందింది. బ్రిటన్ బంగారు ప్రమాణం విడిచిపెట్టడం, అమెరికా స్టాక్ మార్కెట్ పతనం ఈ మార్పుకు కారణంగా పేర్కొంటారు. 1947వ సంవత్సరంలో అంతర్జాతీయ ద్రవ్య సంస్థ (IMI) ఆవిర్భావం జరిగిన తరువాత అమెరికా బంగారాన్ని డాలర్లలోకి మార్పిడి నిలిపివేయడంతో, 1971వ సంవత్సరంలో స్మితోనియన్ ఒప్పందం (Smithonian Agreement) లో కొత్త డాలర్ ప్రమాణాన్ని G-10 దేశాలు అంగీకరించడం వలన ప్రవేశపెట్టడం జరిగింది.

10.3. ఫ్లోటింగ్ మార్పిడి విదేశీ మారక రేటు వ్యవస్థ:

డాలర్ ప్రమాణం, తద్వారా వచ్చిన స్థిరమార్పిడిలో వచ్చిన చిక్కుల వలన ఫ్లోటింగ్ మార్పిడి ప్రవేశపెట్టబడింది. అంటే 1978వ సంవత్సరంలో జమైకా ఒప్పందం జరిగింది. దీనితో బ్రిటన్ ఉడ్స్ ద్రవ్య విధానాన్ని ముగించారు. ఈ ఒప్పందం ప్రకారం బంగారం, డాలర్‌తో ఫ్లోట్ కావచ్చని నిర్ణయించబడింది. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకు ప్రత్యేక సహాయాన్ని అందించే ఒడంబడిక జరిగింది. ఈ అంగీకారంలోనే ప్రత్యేక డ్రాయింగ్ హక్కులు (Special Drawing Rights Low Cost Line of Credit) ప్రవేశపెట్టారు. మళ్ళీ తర్వాత ప్లాజా ఒప్పందం (Plaza Accord) 1985వ సంవత్సరంలో జరిగింది. ఇందులో ఫ్రాన్స్, జర్మనీ, జపాన్, బ్రిటన్ దేశాలలో డాలర్ విలువ తగ్గించడానికి అంగీకారం జరిగింది. తరువాత 1992వ సంవత్సరంలో బ్రిటన్, ఇటలీ దేశాలు మారక రేటు విధానాన్ని ఒదులుకున్నారు. మళ్ళీ 1993వ సంవత్సరంలో ఐరోపా ద్రవ్య వ్యవస్థ 15%$\pm$ హెచ్చుతగ్గులు చేసుకోవడానికి నిర్ణయించుకున్నారు.

ఫ్లోటింగ్ ఎక్స్ఛేంజ్ రేట్ అంటే కరెన్సీ ధర ఇతర కరెన్సీలకు అనుబంధంగా డిమాండ్ మరియు సప్లైలను బట్టి నిర్ణయించబడుతుంది. ఇది స్థిర మారకం రేటుకు భిన్నంగా ఉంటుంది. ప్రభుత్వ నిర్ణయాలు IMF కి అనుబంధంగా చేసినా పూర్తి స్వేచ్ఛ కలిగి ఉంటుంది.

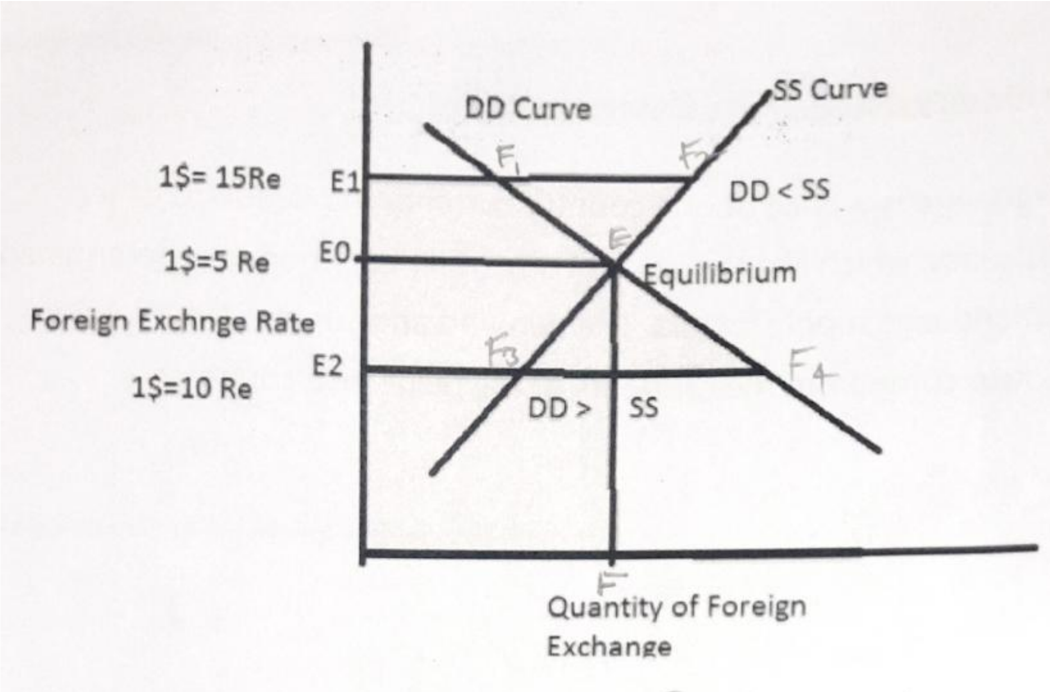

రేఖా చిత్రం 10.1 సప్లై-డిమాండ్ మరియు సమకాలీన విదేశీ మారక రేటు

పై చిత్రంలో DD డిమాండ్ రేఖ, SS, సప్లైరేఖ. ఈ రెండు రేఖలు E అనే బిందువు వద్ద ఖండించుకున్నాయి. అక్కడ నిర్ణయించబడిన విదేశీ మారక రేటు E_0, F బిందువు దగ్గర సమతౌల్య స్థితిలోని విదేశీ మారక ద్రవ్యం నిర్ణయించబడుతుంది. E_1 రేటు వద్ద E_1F_1 విదేశీ మారక ద్రవ్యం మాత్రమే డిమాండ్ చేయబడుతుంది. కానీ మార్కెట్ శక్తులు EF_2 విదేశీ మారక ద్రవ్యం సప్లై చేయడానికి సిద్దపడుతారు. మరో సందర్భంలో విదేశీ మారక రేటు E_2 వరకు తగ్గితే, మార్కెట్ శక్తులు E_2F_3 విదేశీ మారక ద్రవ్యం మాత్రమే సప్లై చేయడానికి సిద్దపడుతారు కానీ డిమాండు E_2F_4 వరకూ ఉంటుంది. E_1 విదేశీ మారక రేటు దగ్గర DD<SS అంటే డిమాండ్ సప్లై కంటే తక్కువ. కానీ E_2 విదేశీ మారక రేటు దగ్గర DD>SS అంటే డిమాండ్ సప్లై కంటే ఎక్కువ. ఈ విధంగా ఫ్లోటింగ్ మారక రేటు వ్యవస్థలో సప్లై-డిమాండ్ శక్తులు పనిచేసి దీర్ఘకాలంలో సమతౌల్య స్థితికి తీసుకొనివెళతాయి. ఈ రకమైన విశ్లేషణ చేసేటప్పుడు ఇతర మార్కెట్ శక్తులు ఏమీ పనిచేయవు అనే ప్రమేయం మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. అంతేకాక ప్రభుత్వ, ప్రభుత్వేతర, విదేశీ ప్రభావాలు లేవు అనే ప్రమేయం కూడా తీసుకోవడం జరుగుతుంది.

క్రింది పట్టికలో విదేశీ మారక ద్రవ్య డిమాండ్ సప్లైల భేదాలు పొందుపరచబడ్డాయి. డిమాండ్ ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడు అసమతౌల్యానికి దారితీస్తుంది. కానీ, దిగుమతులు బాగా సులభతరమౌతాయి. అదేవిధంగా, సప్లై ఎక్కువైతే ఎగుమతులు బాగా జరుగుతున్నట్లు, విదేశీ పెట్టుబడులు, విదేశీ సహాయం బాగా జరుగుతున్నట్లు చెప్పవచ్చు. అందుచేత ఈ సందర్భంలో సమతౌల్యాలు మరీ ప్రాముఖ్యం కాదు అనవచ్చు.

విదేశీ మారక ద్రవ్య డిమాండ్	విదేశీ మారక ద్రవ్య సప్లై
విదేశీ మారక ద్రవ్యం బయటకి దారి	విదేశీ మారక ద్రవ్యం వచ్చే దారి
విదేశాల్లో లావాదేవీలు, వినియోగం, విదేశీ సేవలు వస్తువుల కొనుగోలు	భారత వస్తు సేవల కొనుగోలు
విదేశీ పెట్టుబడులు, స్థిరాస్తులు, షేర్లు, బాండులు, సెక్యూరిటీలు	విదేశీయం ప్రత్యక్ష ప్రైవేటు పెట్టుబడులు
విదేశాల్లో చదువులు, పరిశోధన	విదేశీ విద్యార్థులు, చదువు, పరిశోధన
విదేశీ బ్యాంకుల్లో డిపాజిట్లు, పొదుపు	విదేశీయులు, ప్రవాస భారతీయుల బ్యాంకు డిపాజిట్లు,
విదేశీ పర్యాటన ప్రయాణం	పొదుపు
విదేశీ సహాయం (Foreign Aid)	భారతదేశ విదేశీ సహాయం (India's Foreign Aid)

10.4. భారతదేశంలో విదేశీ మారక ద్రవ్య నిధులు:

1. విదేశీ కరెన్సీ ఆస్తులు మార్చి 2021 వరకు మొత్తం విదేశీ మారక కరెన్సీ నిల్వలు $536.69 బిలియన్లు కాగా, వీటిలో $359.87 బిలియన్లు విదేశీ సెక్యూరిటీస్, $153.39 బిలియన్లు ఇతర కేంద్ర బ్యాంకుల్లో డిపాజిట్ చేయడం జరిగింది. అంతేకాదు, విదేశీ వాణిజ్య బ్యాంకుల్లో $23.42 బిలియన్లు డిపాజిట్ చేయబడ్డాయి.
2. బంగారం నిల్వలు: మార్చి 2021 నాటికి భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు వద్ద 695.31 మెట్రిక్ టన్నుల బంగారం నిల్వ చేయబడింది. అందులో 403.01 మెట్రిక్ టన్నులు బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇంగ్లాండ్ (ఇంగ్లాండ్ కేంద్ర బ్యాంక్), బ్యాంక్ ఫర్ ఇంటర్ నేషనల్ సెటిల్‌మెంట్లు అదుపులో ఉన్నాయి. భారతదేశ రిజర్వ్ బ్యాంక్‌లో కానీ, దేశీయంగా కానీ 292.30 మెట్రిక్ టన్నుల బంగారం నిల్వలు ఉన్నాయి.
3. ప్రత్యేక డ్రాయింగ్ హక్కులు క్రింద ఇంతకుముందు చెప్పిన విధంగా $18.19 (2023) లో భారతదేశం పొంది ఉంది.
4. రిజర్వ్ ట్రాంచ్ పోజిషన్ (RTP). దీని క్రింద భారతదేశం విదేశీ మారక ద్రవ్యం కలిగి ఉంటుంది. భారతదేశ కరెన్సీ అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి (IMF) హోల్టింగులు, IMF లో నియమింపబడిన కోటాలో వ్యత్యాసాన్ని రిజర్వ్ ట్రాంచ్ పోజిషన్ అంటారు. అందరూ సభ్యుల్లాగే అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి (IMF) లోని ప్రతి సభ్య దేశం కోటా (సభ్యత్వ రుసుము) కలిగి ఉంటుంది. ఈ మొత్తాన్ని విదేశీ మారక ద్రవ్య నిల్వలలో లెక్కింపబడుతుంది. క్లిష్ట పరిస్థితుల్లో (బ్యాలెన్స్ ఆ పేమెంట్స్ సంక్షోభం) ఎలాంటి వడ్డీ లేకుండా కొంత భాగాన్ని ఉపసంహరించుకోవచ్చు.

10.5. విదేశీ మారక ద్రవ్య విధులు-మార్కెట్లు:

విధులు గురించి చెప్పాలంటే, విదేశీ మారక ద్రవ్యం సులభంగా వ్యాపారం చేయడానికి దోహదం చేయాలి. అవరోధం కాకూడదు. ఎగుమతులు దిగుమతులు సులభంగా నిరభ్యంతరంగా జరగాలి. దీనికనుగుణంగా ప్రభుత్వాలు, కేంద్ర బ్యాంకులు, అంతర్జాతీయ సంస్థలు, ప్రైవేటు వ్యాపారస్తులు సజావుగా సమన్వయంగా పని చేయాలి.

విదేశీ మారక ద్రవ్య మార్కెట్లు ముఖ్యంగా మూడు రకాలు:

1. **స్పాట్ ఫారెక్స్ మార్కెట్:** ఇది త్వరితగతిలో విదేశీ మారక ద్రవ్యం కొనుగోలు, అమ్మకం జరగడానికి అవతరించింది. ఇందులో ప్రస్తుత మార్పిడి రేటును బట్టి లావాదేవీలు జరుగుతాయి. మొత్తం విదేశీ మారక మార్కెట్‌లో ఎక్కువ భాగం కలిగి ఉంటుంది. దేశ విదేశీ సంస్థలు మాత్రమే కాక, ప్రైవేటు వ్యక్తులు, దేశ విదేశీ మార్కెట్లుతో అనుసంధానం కలిగి ఉంటాయి.

2. **ఫార్వార్డ్ ఫారెక్స్ మార్కెట్:** భవిష్యత్తులో ఉండబోయే మార్పిడి రేటు విషయంలో కొనుగోలుదారులు, అమ్మకపుదారులు ఒక అంగీకారానికి వచ్చి ఒక రేటు నిర్ణయించి దానికి కట్టుబడి ఉంటారు. అసలు మారక ద్రవ్యంతో కాక ముందుండే విలువను బట్టి అంగీకారం జరిగి, దానిని బట్టి ఎగువతులు దిగుమతులు జరుగుతాయి. ఇది ఒక విధమైన మార్కెట్ కవచం (Hedging) అవి పేర్కొనవచ్చు.

3. భవిష్యత్తులు, **Futures** ఎంపికల విదేశీ మారక ద్రవ్య మార్కెట్‌లో ఒక వస్తు, సేవల ధరల విషయంలో ఒక అంగీకారానికి వస్తారు. ఒక ముఖ్యమైన విషయానికి వస్తే పైనుదహరించిన రెండు మార్కెట్లు – స్పాట్ మార్కెట్, ఫార్వార్డ్ మార్కెట్ల తరహా కంటే భిన్నంగా ఉంటుంది. ఎందుకంటే భవిష్యత్తులో మార్కెట్ ప్రభుత్వం లేదా కేంద్ర బ్యాంకు పరిధిలో పాలనలో ఉంటాయి. దీనివలన నష్ట భయం తక్కువ. అందుకనే ఇది మార్కెట్ కవచంగా అతి శ్రేష్టమైనదిగా చెప్పవచ్చు.

ఈ విషయంలో ఫారెక్స్ డీలర్లు, బ్రోకర్లు స్పెక్యులేటర్లు, మధ్యవర్తులు (Operational Intervention) మొదలగు వారిని నియంత్రించడం, క్రమశిక్షణలో ఉంచడం అంతర్జాతీయ నియమాలు ఉల్లంఘించినప్పుడు దేశ న్యాయవ్యవస్థ పరిధి లోనికి తెచ్చి శిక్షంచడం లాంటి చర్యలు తీసుకోవడం ప్రభుత్వ కర్తవ్యం.

కార్యాచరణ జోక్యం (Operational Intervention), క్రిమిరహిత జోక్యం (Steritized Intervention), సమిష్టి జోక్యం (Concented Interventaion), కార్యాచరణ జోక్యం (Operational Intervention) నైతిక విలువలను ఒత్తిడి వ్యూహాలు (Jawboming) కూడా ఉపయోగించి అంతర్జాతీయ మారక ద్రవ్య మార్కెట్‌లో వివిధ సంస్థలు, వ్యక్తులు, కంపెనీలు, దేశాలను కూడా నియంత్రించడానికి ప్రభుత్వాలు, కేంద్ర బ్యాంకులు నిరంతరం కృషి చేస్తున్నాయి.

10.5. భారతదేశ విదేశీ మారక మార్కెట్

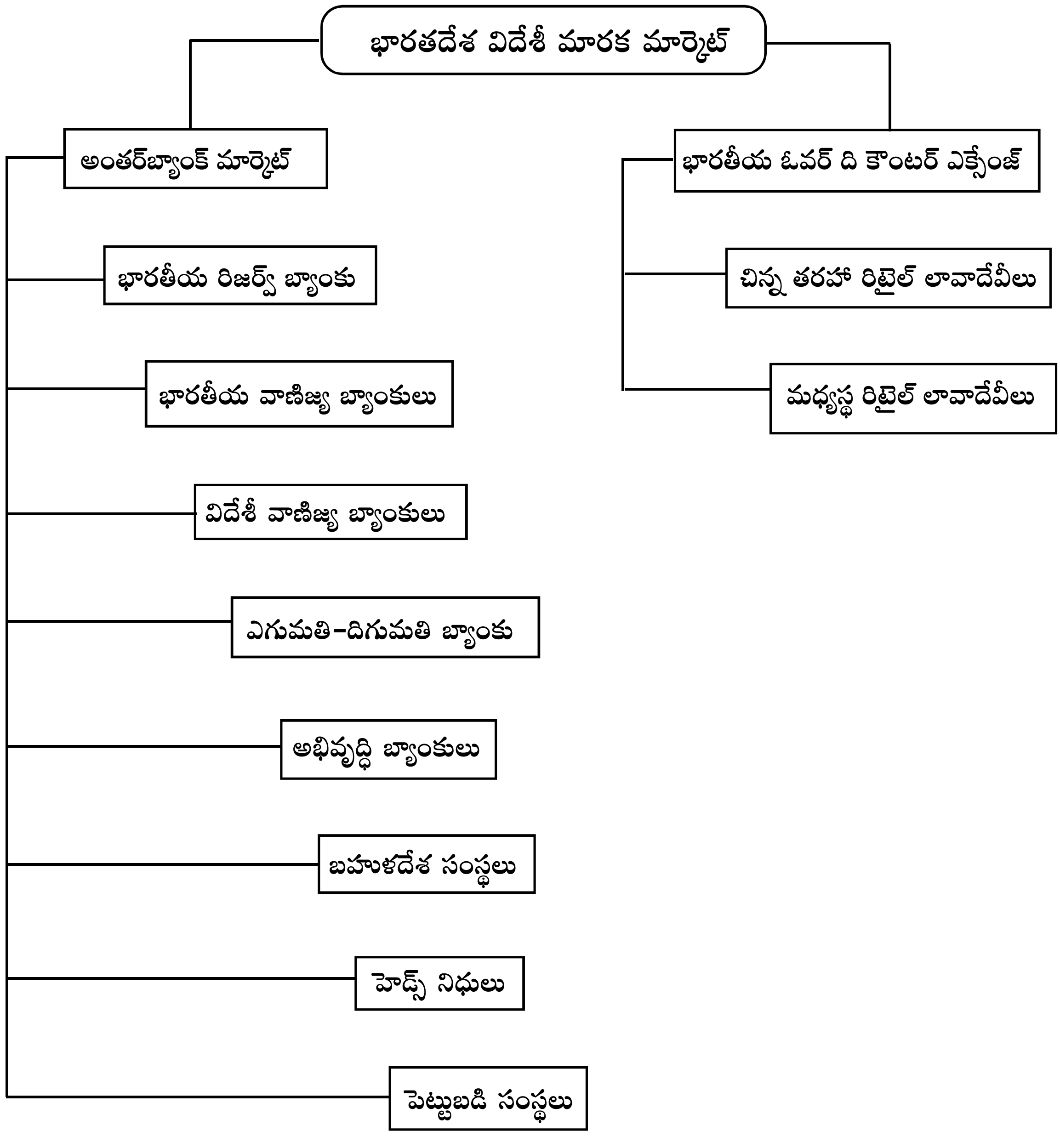

భారతదేశ విదేశీ మారక ద్రవ్య మార్కెట్టును రెండుగా విభజించవచ్చు. అవి:

(1) అంతర్ బ్యాంకు మార్కెట్ (2) భారతీయ ఓవర్ ది కౌంటర్ ఎక్చేంజ్ (OCTI)

1) అంతర్ బ్యాంక్ మార్కెట్: ఇందులో ప్రాముఖ్యంగా భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు తన విధులు నిర్వహిస్తుంది. ఎందుకంటే రిజర్వ్ బ్యాంక్ ప్రభుత్వానికి, వివిధ వాణిజ్య బ్యాంకులకు, వాణిజ్యేతర బ్యాంకులకు చివరి ప్రయత్నంలో రుణదాత. అంతేకాదు జాతీయ రిజర్వులన్నింటికీ సంరక్షణ కలిగిస్తుంది. ప్రస్తుత సందర్భంలో విదేశీ మారక నిధులకు కూడా. ప్రస్తుతం భారతీయ

రిజర్వ్ బ్యాంకులో September 8, 2023 నాటికి 598.89 బిలియన్ల డాలర్ల విలువ గల రిజర్వులు కలిగి యుండటం విశేషం. వీటిలో విదేశీ కరెన్సీ ఆస్తులు (Foreign Currency Assets - FCA) US $530.69 బిలియన్లు బంగారం నిధులు US $ 44.94, Special Drawing Right, (SDRs-IMF) US $18.20 బిలియన్లు ఉండగా అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి (IMF) లో రిజర్వు వాటా US $5.07 బిలియన్లు ఉన్నాయి. ప్రస్తుత భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ ఎంత గట్టిగా ఉందంటే, భారతదేశం US $750 బిలియన్ల నుండి US $1 ట్రిలియన్ వరకు ధ్యేయంగా పెట్టుకోవచ్చని భారత ఆర్థిక సర్వే (2014–15) లో చెప్పడం జరిగింది.

భారతీయ వాణిజ్య బ్యాంకులు:

భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు వాణిజ్య బ్యాంకులను నియంత్రిస్తుంది. ఇవి విదేశీ మారక ద్రవ్యం కొనుగోలు అమ్మడం పర్యవేక్షిస్తుంది. ప్రైవేటు ద్రవ్య చలామణీ చేసేవారు, విమానాశ్రయాలు మాత్రేమే కాక, ఇతరాత్రా కొన్ని సంస్థల ద్వారా విదేశీ మారక ద్రవ్య కొనుగోలు అమ్మకం చేస్తుంది. ప్రవాస భారతీయులు భారతీయ బ్యాంకుల్లో అకౌంట్స్ ఉంటే NRO అకౌంట్ ద్వారా లావాదేవీలు చేయవచ్చు.

విదేశీ బ్యాంకులు:

భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో పోటీ, గుణాత్మక సేవలు, విదేశీ పెట్టుబడులను ఆకర్షించడం ద్వారా విదేశీ మారక ద్రవ్యం రాబట్టడమే కాక, రూపాయి కొనుగోలు, అమ్మకాలు కూడా చేస్తాయి. బ్యాంకింగ్ వ్యవస్థలో నైపుణ్యం, శాస్త్రీయ transfer కి కూడా సహాయపడతాయి. భారతదేశంలో వ్యాపారం చేయాలంటే కనీసం US $ 5 మిలియన్ క్యాపిటలైజేషన్ కావాలి అనే నిబంధన కూడా ఉంది.

ఎగుమతి దిగుమతి బ్యాంకు (EXIM Bank):

ఎగుమతి చేసే సంస్థలకు విదేశీ మారక ద్రవ్యం సులభంగా, పద్ధతిలో లభించడానికి, ఆ విధంగా ఎగుమతి సేవ, వస్తువులు తయారీకి కావలసిన విదేశీ మారక ద్రవ్యం పెట్టుబడులు చేయడానికి ఎక్సిమ్ బ్యాంకు ఎంతో దోహదపడుతుంది. ఇది ఒక ప్రత్యేక తరహా ద్రవ్య సంస్థ. భారత ప్రభుత్వ ఆజమాయిషీలో పర్యవేక్షణలో నడిచే ఈ సంస్థను 1982వ సంవత్సరంలో స్థాపించారు. దీని క్రింద ఎక్సిమ్ ఫైన్ సర్వే IFSC ఎగుమతి దిగుమతి బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా ఎసెట్ మేనేజ్‌మెంట్ ఆర్మ్ (Asset Management Arm) లండన్ ఎక్స్‌పోర్ట్ – ఇంపోర్ట్ బ్యాంక్ (2006) ఉంటాయి.

ప్రస్తుతం భారతదేశంలో ఢిల్లీ, కోల్‌కతా, చెన్నయ్, అహ్మదాబాద్, బెంగుళూరు, హైదరాబాదు, పూణే, గౌహతిలలో మొత్తం 9 ప్రాంతాల్లో బ్రాంచీలు ఉన్నాయి. అంతేగాక, వాషింగ్టన్, లండన్, జోహన్నెస్‌బర్గ్ (సౌత్ ఆఫ్రికా), సింగపూర్, టోక్యో, బీజింగ్, ఢాకా, యాంగూన్ (మయన్మార్) లలో మొత్తం 8 శాఖలు పనిచేస్తున్నాయి. మరో ప్రాతినిధ్యం వహించే శాఖలు అబుధబీ, అడ్డిస్ అబాబా (ఇథియోపియా), కొలంబో, దుబాయి, ఇస్తాంబుల్ (టర్కీ) లలో కూడా ఉన్నాయి.

ఆర్థిక సహాయం:

భారతదేశ ఎగుమతి, దిగుమతి, సంస్థలకు ఆర్థిక సహాయం లభించేలా పనిచేస్తుంది. షిప్‌మెంట్‌కు ముందు, తర్వాత కూడా పరపతి, లైన్ ఆఫ్ క్రెడిట్, కొనుగోలుదారి, పరపతి, లైన్ ఆఫ్ పరపతి మాత్రమే కాక, ప్రాజెక్ట్ ఎగుమతి ఆర్థిక సహాయం కూడా చేస్తుంది.

ఎగుమతి మార్కెటింగ్:

ఎగమతిదారులకు సలహా సేవలు, అండదండలు ఇవ్వడమే కాక, క్రొత్త మార్కెట్ల గురించిన అవకాశాలు, పరిధి పెంచే అవకాశాలు కూడా చూపిస్తుంది.

ఎగమతి పరపతి భీమా:

ఎగుమతిదారులకు ఎదురయ్యే నష్ట భయాలు, చిక్కు సమస్యలు, ప్రత్యేకించి కొనుగోలుదారుల నుండి వచ్చే ఎగవేత సమస్యలను ఎదుర్కొనడానికి ఎక్స్‌పోర్టు పరపతి భీమా సౌకర్యం లభించేలా సహాయపడుతుంది.

పరిశోధన-అభివృద్ధి:

అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో ప్రత్యేకించి ఎగుమతి మార్కెట్లు గురించి పరిశోధన చేసి, పరిశోధన ఫలితాలను విశ్లేషించి, తద్వారా ఎగుమతి సంస్థలకు కావలసిన సమాచారం, ప్రమాదాలు, ఇంటలిజెన్స్ లభ్యమయేలా ఆదేశాలను ఇస్తుంది.

సహకారం (Collaboration):

విదేశీ వ్యాపార సంస్థలు, ప్రభుత్వాలతో సమన్వయం అయ్యి భారత ఎగుమతి సంస్థలకు అనుసంధానం అయ్యేలా చేస్తుంది. ఆవిధంగా జాతీయాభివృద్ధి, పురోగతి సంభవించేలా దోహదపడుతుంది. దీని ద్వారా విదేశీ పెట్టుబడులు, భారతీయులకు విదేశాల్లో పెట్టుబడి అవకాశాలు పెరిగేలా సహయపడుతుంది.

భారతదేశ విదేశీ విధాన Advocacy:

భారతదేశ అవసరాలు, ఎగుమతిదారుల అవకాశాలు, ప్రమాదాల గుర్చి అవగాహన కలిగేలా, సెమినార్లు, మీటింగులు, సమావేశాలు ఏర్పాటు చేసి, భారత ఎగుమతులు, విదేశీ పెట్టుబడులు పెరిగేలా సహయపడుతుంది.

లైక్ ఆఫ్ క్రెడిట్:

విదేశీ వ్యాపారంలో లైక్ ఆఫ్ క్రెడిట్ చాలా ప్రాముఖ్యం. విదేశీ సంస్థలు, ప్రభుత్వాలు, ఆర్థిక సంస్థలు వాణిజ్య బ్యాంకులకు లైక్ ఆఫ్ క్రెడిట్ లభించేలా దోహదపడుతుంది. ముఖ్యంగా నిర్మాణ రంగం, పరిశ్రమలు, పెట్టుబడులకు ఇది చాలా ఉపయోగకరం.

ప్రాజెక్టు నిధులు, సహయం:

విదేశాల్లో ప్రాజెక్టులు పెట్టుకోడానికి ఎక్సిమ్ బ్యాంకు భారతదేశ సంస్థలకు ప్రాజెక్టు ఫైనాన్స్ లభించేలా చేస్తుంది. భారతదేశ అంతర్జాతీయ సంస్థలనుద్దేశించి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో భారత బహుళజాతి సంస్థలకు సహాయ సహకారాలను అందజేస్తుంది.

చిన్న-మధ్యతరహా సంస్థలకు ఆర్థిక సహాయం:

ఎక్సిమ్ బ్యాంకు ఎగుమతి చేసే చిన్న-మధ్య తరహా సంస్థలకు విదేశీ మారక ద్రవ్యం, అప్పులు లభ్యమయ్యే విధానాలకు అవగాహన కల్పించి, సలహాలు, సూచనలు ఇస్తుంది. ఇలా చేయడం ద్వారా విదేశీ మార్కెట్లులో ప్రవేశించడానికి దోహదపడుతుంది.

కెపాసిటీ బిల్డింగ్:

ఎగుమతి వ్యాపారస్తులు, ప్రభుత్వాధికారులకు, ఎగుమతి, దిగుమతి, పరపతి, విదేశీ మారక ద్రవ్యాలు, అప్పులు, సమస్యలు మెదలైన విషయాల్లో తర్ఫీదు ఇచ్చి వారి సామర్థ్యం, ధైర్యం పెరిగేలా చేస్తుంది.

కార్పోరేట్ సామాజిక స్పృహ (Corporate Social Responsibility CSR):

విద్య, ఆరోగ్యం, వాతావరణం, సమాజాభివృద్ధి మొదలైన అంశాలపై అవగాహన కలిగేలా తర్ఫీదు ఇవ్వడమే కాక ఎగుమతి –దిగుమతిదారులను సిద్ధపరుస్తుంది. ఇలా భారతదేశంలోనే కాక విదేశీ ఎగుమతి–దిగుమతిదారులను సిద్ధపరుస్తుంది. ఇలా భారతదేశంలోనే కాక విదేశీ ఎగుమతి–దిగుమతుదార్లకు కూడా ఉపయోగపడే కార్యక్రమాలను చేపడుతుంది. భారతీయ ఎగుమతిదారులకు విదేశీ సంస్కృతి స్పృహ ఎంతముఖ్యమో, విదేశీ పెట్టుబడి దారులకు వ్యాపారస్తులకు కూడా భారతీయ సంస్కృతి సమాజానికి సంబంధించిన విలువలు గురించి స్పృహ, అవగాహన చాలా అవసరం గనుక.

10.7. విదేశీ మారక ద్రవ్య తర్జుమా లేక మౌలిక అనువాద పద్ధతులు (Forex Translation Methods):

1. ప్రస్తుత మారక పద్ధతి / పూర్వ మారక పద్దతి:

ఈ పద్దతి ప్రకారం విదేశీ సంస్థల ప్రస్తుత అస్తులు అప్పులు ఆ దేశపు నగదు రూపంలో తీసుకొని దాన్ని బట్టి మారక విలువని లెక్కిస్తారు. రోజు వారీ పద్ధతిగా చెప్పవచ్చు. పూర్వమారక పద్దతిలో చూస్తే సంస్థల పూర్తి చరిత్ర (ఆస్తులు–అప్పుల విలువలు) సంగ్రహించి అప్పటి, ఇప్పటికి మారక విలువను లెక్కించి ఆ ప్రకారం మారకపు విలువ నిర్ణయిస్తారు. ఈ పద్దతులలో తర్జుమా సష్టాలు (translation losses / profits) లాభాలు ఎంచుతారు. దాన్నిబట్టి మారకపు విలువ తగ్గింపు (devaluation) లేదా మారకపు విలువ పెంపు (revaluation) చేయడం జరుగుతుంది. పూర్వ మారక పద్ధతి (non-current method) లో ఆస్తుల కొనుగోలు సమయంలోనున్న మారక రేటు, పూర్వ చరిత్రను ఆధారంగా చేసుకొని మారక రేటును నిర్ణయిస్తారు.

2. ద్రవ్య, ద్రవ్యేతర పద్ధతులు (Monetary / Non-Monetary Method):

ద్రవ్య పద్దతిలో సంస్థల అస్తులు, అప్పులు అప్పటి ధరలను బట్టి విలువను నిర్ణయిస్తారు. ద్రవ్యేతర పద్దతిలో ఆస్తులు, అప్పులు, భౌతిక విలువను బట్టి నిర్ణయిస్తారు. ఇన్వెంటరీలు, స్థిర ఆస్తులు, దీర్ఘకాల పెట్టుబడులు. ద్రవ్య పద్దతిలో ఒక కాల పరిధిలో సగటు విలువను చూపిస్తాయి. ద్రవ్యేతర పద్దతిలో దీర్ఘకాలంలో మార్పులను చేర్పులను పరిగణనలోనికి తీసుకుంటాయి. దీనివలన వస్తు విలువలు అమ్మలేక కొనే తర్జుమా విలువలను నిర్ణయిస్తాయి.

3. తాత్కలికమైన మారక పద్దతి (Temporal Method):

తాత్కలికమైన పద్దతిలో విదేశీ మారక (తర్జుమా) అనువాదం కొద్ది కాలము మాత్రమే ఉంటుంది. మారక విలువలో త్వరితగతిలో వచ్చే మార్పులు, ఎగుమతులు, దిగుమతులు, విదేశీ వ్యాపారంలో చెల్లింపులు, లోటు, మిగులు విదేశీ మారక నిల్వలలో వచ్చే మార్పులు, ద్రవ్యోల్బణం మొదలైనవి విదేశీ మారక ద్రవ్య వ్యాపారంలో తాత్కలిక మార్పులకు దోహదమౌతాయి. అంతేకాక క్యాపిటల్ మార్కెట్, ద్రవ్య మార్కెట్, విదేశీ మారక ద్రవ్య మారక ద్రవ్య మార్కెట్‌లలో వచ్చే తాత్కాలిక మార్పులు కూడా, తాత్కాలిక మారక పద్దతిని ప్రభావితం చేస్తాయి.

విదేశీ మారక ద్రవ్య తర్జుమా అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో చాలా ముఖ్యమైన అంశం. ఎందుకంటే విదేశీ వ్యాపారం, రోజువారీగా ఉంటుంది లేదా మధ్యస్తంగా ఉండోచ్చు లేదా దీర్ఘకాలంలో జరగొచ్చు. అప్పుడు చెల్లింపులు, లాభాల అనువాదాలు

సరైన పరస్పర అవగాహన, అంగీకారంతో ముడిపడి ఉంటాయి. ముఖ్యంగా ఫ్లోటింగ్ మారక పద్ధతిలో అనేక సమస్యలు వస్తాయి. కాబట్టి ప్రస్తుత మారక పద్ధతి రోజువారీ రీతిలో అప్పుడున్న రేటుకు అనుగుణంగా జరుగుతుంది. అప్పటి నిబంధన ప్రకారం ఉంటుంది. స్థిరాస్తుల తర్జుమాలు కాంట్రాక్టు ప్రకారం పూర్వపు రేటు కనుగుణంగా ఉంటుంది. అలాగే ఎక్కువ భాగం అప్పటి ధరలను మారక రేటుకు అనుగుణంగా ఉండొచ్చు లేదా భౌతిక విలువను బట్టి, మారక రేటును బట్టి ఉండవచ్చు. స్వల్పకాల లావాదేవీలు మాత్రం తాత్కలిక (Temporal) మారక పద్ధతిననుసరించి ఉంటుంది. ఈ విషయంలో ద్రవోల్బణం, మారక విలువ మార్పులు, డిమాండ్, సప్లై మొదలగు అంశాలపై ఆధారపడి ఉంటాయి.

భారతీయ విదేశీ మారక విధానం ఎంపిక కేవలం భారతదేశానికే పరిమితం కాదు. అంతర్జాతీయ సంస్థలు, దేశాలు వాటి వాటి విధానాలు, సంస్కరణలు కూడా ప్రభావితం చేస్తాయి. అలాంటిదే వాషింగ్టన్ ఏకాభిప్రాయం – ఇది పరిశీలన.

10.8. వాషింగ్టన్ ఏకాభిప్రాయం:

ఇది అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి, ప్రపంచ బ్యాంక్ యునైటెడ్ స్టేట్స్ డిపార్ట్‌మెంట్ ఆఫ్ ట్రెజరీ వంటి వాషింగ్టన్ DC ఆధారిత సంస్థలచే సంక్షోభంలోనున్న, అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల కోసం ప్రోత్సహించబడిన ప్రామాణిక సంస్కరణ ప్యాకేజీగా పరిగణించబడుతుంది.

"వాషింగ్టన్ ఏకాభిప్రాయం" అనే పదాన్ని 1989వ సంవత్సరంలో మొదటిసారిగా బ్రిటీష్ ఆర్థిక శాస్త్రవేత్త జాన్ విలియమ్స్ ఉపయోగించారు. వాణిజ్య సరళీకరణ, ప్రైవేటీకరణ, ఫైనాన్స్, అంతర్జాతీయ వ్యాపారం, ఉత్పత్తి మొదలగు సంస్కరణతో కూడిన విధానాలను జాన్ విలియమ్స్ "అభివృద్ధికి ప్రిస్క్రిప్షన్" లాగా చెప్పడం జరిగింది. అంతేకాక ద్రవ్యలోటు ద్రవ్యోల్బణం తగ్గించడానికి కూడా ఈ విధాన మార్పిడి దోహదపడుతుందని అభివర్ణించారు.

ఈ విధానానికి చాలా వ్యతిరేకత ఉన్నప్పటికీ మార్కెట్ విధానానికి బలం చేకూరాలంటే ఈ పద్ధతులు, సంస్కరణలు దోహదపడతాయని ఇతర ఆర్థికవేత్తలు అభిప్రాయపడ్డారు. నయా ఉదారవాదంగా మార్కెట్ మరి కొంతమంది తమ అభిప్రాయాలను వెల్లడించారు. మార్కెట్ మౌలికవాదంగా మరికొందరు అభిప్రాయపడ్డారు. తద్వారా విలియంసన్ పది సూత్రాలను వెలువడించడం జరిగింది.

1) ఆర్థిక క్రమశిక్షణ
2) ప్రజావ్యయాన్ని / రెవెన్యూ వ్యయాన్ని దారి మళ్ళించడం, తగ్గించడం
3) పన్నుల సంస్కరణ
4) ఆర్థిక సరళీకరణన
5) పోటీ, విదేశీ మార్పిడి రేటును స్వీకరించడం
6) వాణిజ్య సరళీకరణ
7) విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులకు అడ్డంకులు తొలగింపు
8) ప్రభుత్వ సంస్థలను ప్రైవేటీకరణ చేయడం
9) అంతర్జాతీయ మార్కెట్ ప్రవేశం, పోటీ నియంత్రణ సడలింపు
10) సురక్షిత ఆస్థి హక్కులు

10.9. ముగింపు:

ఈ విధాన సిఫార్సులకు అంతర్లీనంగా ఉన్న సైద్ధాంతిక పునాదులు కొత్తవేమి కాదని చెప్పవచ్చు. మార్కెట్ యొక్క అదృశ్య హస్తం, ఆర్థిక నటుల ఎంపిక యొక్క హేతుబద్ధత రాష్ట్రాల నియంత్రణ యొక్క కనీస దృష్టిపై ధృడ విశ్వాసాన్ని గూర్చి నియో క్లాసికల్ ఆర్థిక విధానాలుగా చెప్పడం జరిగింది. వాషింగ్టన్ ఏకాభిప్రాయం ఆగమనాభివృద్ధి ఆర్థిక శాస్త్రానికి విరుద్ధంగా ఉండని మరికొంతమంది విమర్శించారు. అయితే ఆసియా ఖండంలో కొన్ని దేశాలు, ఆఫ్రికా, లాటిన్ అమెరికాలలో చాలా దేశాలు ద్రవ్యోల్బణం, రుణ సంక్షోభం, విదేశీ చెల్లింపులలో దీర్ఘకాల సంక్షోభాలు ఉండడంతో, వాషింగ్టన్ ఏకాభిప్రాయం సాధ్యమేనా అనే సందేహాలు వచ్చాయి.

10.10. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) భారతదేశంలో విదేశీ మారక ద్రవ్య పరిపాలనా వ్యవస్థను వివరించండి?
2) విదేశీ ద్రవ్య మార్పిడి మార్కెట్‌ను విశ్లేషించి స్థిర-ఫ్లోటింగ్ మారక రేట్లును నిర్ణయించే విధానాన్ని వివరించండి?
3) విదేశీ మారక ద్రవ్య అనువాద పద్ధతులను వివరించండి?
4) ప్రస్తుత విదేశీ మార్కెట్ పరిపాలను, ఎంపికను వివరించండి?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) స్థిర మార్పిడి విధానం
2) ఫ్లోటింగ్ మార్పిడి విధానం
3) విదేశీ మారక రిజర్వులు
4) స్పాట్ మార్కెట్
5) ఫార్వార్డ్ మార్కెట్
6) ఎగుమతి-దిగుమతి బ్యాంకు
7) తాత్కాలిక మారక పద్ధతి

10.11. ఆధార గ్రంథాలు:

1) చార్ల్స్ కిండిల్ బర్గర్, ఇంటర్నేషనల్ ఎకనామిక్స్, రిచర్డ్ ఇర్విన్ పబ్లిషర్స్, న్యూఢిల్లీ, 1973.
2) జింకోటా, రోన్‌క్లైనెన్, మఫెట్, ఇంటర్నేషనల్ బిజినెస్, విలే ఇండియా, 8వ ప్రచురణ, న్యూఢిల్లీ, 2012.
3) రాబర్ట్ కార్ బౌ, ఇంటర్నేషనల్ ఎకనామిక్స్, సెంగేజ్ లెర్నింగ్, 11వ ప్రచురణ, న్యూఢిల్లీ, 2008.
4) భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ, నాగేశ్వరరావు (ed.), తెలుగు అకాడమీ, హైదరాబాద్, 2012.

- ఆచార్య సి.ఎస్.ఎన్. రాజు

పాఠం - 11

విదేశీ మారక రేటు - పార్ విలువ, పెగ్డ్ విలువ 1991 తర్వాత మార్పులు

11.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠం చదివిన తరువాత విద్యార్థుల ఈ క్రింది విషయాలను తెలుసుకోగలరు.

- విదేశీ మారకం, దాని రూపాలు
- పార్ రేటు, పెగ్డ్ రేటు
- కౌంటర్ ట్రేడు
- విదేశీ మారక మార్కెట్‌లో వివిధ అంశాలు
- బలమైన బలహీన కరెన్సీ

విషయసూచిక:

11.1. విదేశీ మారకం-చరిత్ర

11.2. పార్ రేటు-పెగ్డ్ రేటు అవగాహన

11.3. విదేశీ మారక కరెన్సీలు, రేట్లు-అవగాహన

11.3. కౌంటర్ ట్రేడ్

11.4. కామన్‌వెల్త్ దేశాలు-విదేశీ మారక ద్రవ్యం

11.5. స్మిత్‌సోనియన్ అంగీకారం

11.6. విదేశీ ద్రవ్య మార్కెట్ - రిస్క్ సమస్యలు

11.7. విదేశీ మారక ద్రవ్యంలో వివిధ అంశాలు

11.8. మారక రేటు నిర్వచనాలు, సూత్రాలు

11.9. బలమైన-బలహీన కరెన్సీ

11.10. విదేశీ మారక మార్కెట్ భాగస్వాములు

11.11. ముగింపు

11.12. నమూనా ప్రశ్నలు

11.13. ఆధార గ్రంథాలు

11.1. విదేశీ మారకం-చరిత్ర:

ప్రాచీన భారతతేశంలో వస్తు మార్పిడి (బార్టర్) ద్వారానే విదేశీ వ్యాపారం జరిగిందని చెప్పాలి. క్రమేపి ద్రవ్యం ద్వారా విదేశీ వ్యాపారం జరిగింది. అందుకే దేశీయ వ్యాపారంలో ముందు, ఆ తర్వాత విదేశీ వ్యాపారంలో రెండు లేక మూడు

లోహాల నాణేలు తయారు చెలామణీ జరిగింది. మెహెంజదారో, హరప్పా నాగరికత నుండి మౌర్య, గుప్త, చోళ రాజరికాల్లో కూడా అరుదైన లోహాలు, వజ్రాలు, మాణిక్యాలు, ముత్యాలను మారక ద్రవ్యాలుగా వాడారు. ఆయా కాలాల్లో ఆయా రాజుల ముద్రలతో నాణేలు చలామణీలో ఉన్నాయి. కానీ కాలాలు మారాయి, రాజులు మారారు, రాజ్యాలు మాత్రమే మారడం కాకుండా విదేశీ వలసదారులు, వలస రాజ్యాలు వచ్చి ఆయా పరిస్థితులకనుగుణంగా విదేశీ మారక ద్రవ్యాలను వారి వారి దేశ ద్రవ్యాలతో మారడం ఒక ఒడంబడిక, అంగీకారంతో చేసారు. (1గ్రైను = 0.065 గ్రాము).

షేర్షా సూరికాలంలో 178 గ్రైనులతో వెండి నాణేలు తయారీ చేయబడ్డాయి. (1540-45). ఆ తర్వాత ఈ పద్ధతిని ముఘల్ రాజ్యంలో ప్రమాణీకరించడం జరిగింది (standerdise). అయితే 1861 సంవత్సరంలో ఎర్ల్ కేనింగ్ రూపాయి నోట్లును ప్రవేశపెట్టారు. 1861వ సంవత్సరంలో ప్రవేశపెట్టిన పేపర్ కరెన్సీ చట్టం ప్రకారం భారత ప్రభుత్వానికి నోట్లను ముద్రించి చలామణీ చేయడానికి అధికారం ఇవ్వబడింది. ఆ తర్వాత 1935వ సంవత్సరంలో రిజర్వ్‌బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా అవతరించడంతో ఆ బాధ్యత భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంక్‌నకు ఇవ్వబడింది. అప్పుడున్న విదేశీ మారక ద్రవ్యం బంగారం. 1942 క్విట్ ఇండియా ఉద్యమ కాలం నాటికి 10 గ్రాముల బంగారం ధర (రూ. 44). 1947 నాటికీ 1 రూపాయి పార్ వేల్యూ బంగారం మార్పిడిలో 10 గ్రాముల బంగారం = రూ. 88. విదేశీ దిగుమతులు, ఎగుమతులు ఆ ప్రకారం జరిగాయి. అయితే బంగారం ఒక లోహపు వస్తువు. పరోక్షంగా చూస్తే బంగారంతో విదేశీ వ్యాపారం వస్తు మార్పిడి (బార్టర్)లో జరిగిందని చెప్పాలి.

11.2. పార్ రేటు-పెగ్డ్ రేటు అవగాహన:

విదేశీ మారక ద్రవ్యం మారకం చేసేటప్పుడు రెండు రకాల విలువలు అవలంభించారు. 1. పార్ విలువ 2. పెగ్డ్ విలువ. విదేశీ మారక మార్కెట్‌లో జరిగే లావాదేవీల్లో ఇవి సాధారణంగా పాఠ్యాంశాలుగా చదువుతాం. ప్రత్యేకించి చెప్పేటప్పుడు అంతర్జాతీయంగా అవలంభించి పడి లేసిన మారకపు రేటు క్రమేపీ దాని స్థానంలో పెగ్డ్ విలువ ఆదారంగా మారక ద్రవ్య రేటు నిర్ణయిస్తారు. ప్రస్తుతం భారతదేశం నిర్వహించబడే ఫ్లోటింగ్ మార్పిడి రేటు విధానాన్ని అవలంభిస్తుంది. సరళీకృత మారకపు రేటు నిర్వహణ వ్యవస్థ (LERMS) ఆ తరువాత సమీకృత మారకపు రేటు నిర్వహణ వ్యవస్థ ఆవిర్భవించాయి.

పార్ రేటు:

అలాగే పార్ విలువ, పేరిటీ విలువ మధ్య స్వల్ప తేడాలున్నాయి. పారిటీ (Parity) అంటే రెండు రకాల విదేశీ ద్రవ్య విలువ ఒకటే ఉండడం-సమాన విలువలు. ఎప్పుడైతే రెండు విభిన్నమైన కరెన్సీలు సరిసమానమైన విలువ కలిగి ఉంటే దాన్ని పారిటీ విలువ అనవచ్చు. ఉదాహరణకు $1=రూ. 1 కానీ నిజంగా చూస్తే 2023 నాటికీ $1=రూ. 83. పార్ విలువ చెప్పాలంటే సరిగ్గా సమానం ($=రూ.) కాదు. ఒక దేశపు (అమెరికా) ద్రవ్య విలువ దాని కొనుగోలు శక్తి ప్రకారం చెప్పేటప్పుడు రూ. 83 రూపాయిలు రాబట్టుకోవడం పార్ విలువగా చెప్పొచ్చు. సగటు స్థాయి అనవచ్చు. దీనికి కాలం, విలువలు, అంగీకార యోగ్యత, చెలామణీలను జోడించి చెబుతారు. అలాకాకుండా ఒక నిర్దిష్ట అంగీకారం సమయాలను బట్టి మారక కేటును నిర్ణయిస్తే దాన్ని పెగ్డ్ రేటు అనవచ్చు. అంటే కొంతకాలం లేదా చాలాకాలంగా ఒక మారకపు రేటు అంగీకరించడం పెగ్డ్ చేయబడడం అనవచ్చు.

పెగ్డ్ రేటు:

పెగ్డ్ రేటు సామాన్య స్థాయిలో ఉండవచ్చు లేదా ఒక రేటు దగ్గర నిర్ణయించి, పరిస్థితులకనుగుణంగా ఒక బ్యాండ్‌లో నడిచేలా ఒప్పందం చేసుకుంటే అది క్రాలింగి పెగ్ (మందగమనంగా పోయే పెగ్) అంటారు. ఈ రేటు స్థిరంగా ఉండదు కానీ ఒక రేంజిలో నడుస్తుంది. అంటే $1=రూ. 80-90 ఇక్కడ 80–100 ఒక రేంజి లేదా బ్యాండ్‌గా చెపుతారు. రూ. 20 రేంజిలో డాలర్‌తో రూపాయి పెగ్ చేయబడిందన్న మాట. మరో పెగ్ విధానం – “ఆలస్యం చేయబడిన పెగ్”. ఇందులో రేంజి ఎక్కువ, ఎక్కువ సమయంలో ఉండవచ్చు. అంటే $=రూ. 80-100 రేంజిలో 5 సంవత్సరాలు వరకు పెగ్ చేయబడడం “తేలియాడ్ పెగ్” మరో విధానం. అంటే $=రూ. 70-100 రేంజిలో ముందు వెనుకలకు మారే అవకాశం విదేశీ వ్యాపారంలో ఎగుమతులు దిగుమతుల కన్న ఎక్కువ ఉన్నప్పుడు $=రూ. 70-75 తగ్గినప్పుడు 1$=రూ. 80-90 మళ్ళీ పెరిగినప్పుడు $=రూ. 75-80 ఇలా మారుతూ ఉండేలా చేసే ఒప్పందం తేలియాడే పెగ్ (Floatory Peg) గా చెప్పవచ్చు. కొన్ని సందర్భాల్లో బలహీన ప్రభుత్వాలు లేదా అంతర్యుద్ధాలున్న దేశాలు, ద్రవ్య మార్కెట్‌పై నియంత్రణ పోతుంది. విదేశీ వ్యాపారం విపరీతంగా దెబ్బతిని ఉంటుంది. ఆలాంటి పరిస్థితుల్లో బలమైన కరెన్సీ దేశాలు (Hard Currency) బలహీన కరెన్సీ దేశాలపై విదేశీ మారక రేటును ఎక్కువగా చేసి ఆ రేటు దగ్గర బంధించితే దాన్ని బంధించిన మారకపు రేటు లేదా పెగ్ (Locked - in exchange rate or Peg) అంటారు.

పెగ్డ్ మారకపు రేటు రకాలు:

1) నిర్ణయించే మార్పు సాధ్యం కాని పెగ్ Fixed Peg

2) ఆలస్యం చేయబడిన పెగ్ Delayed Peg

3) తేలియాడే పెగ్ (Floatory Peg)

4) బంధించిన పెగ్

11.3. విదేశీ మారక కరెన్సీలు, రేట్లు–అవగాహన:

ప్రపంచంలో ప్రస్తుతం 180 వివిధ దేశాల కరెన్సీలున్నాయి. ఈ 140 కరెన్సీలను ఐక్యరాజ్యసమితి సభ్య దేశాలు, ఐక్యరాజ్యసమితి జనరల్ అసెంబ్లీ సభ్యులు కానీ పరిశీలించే దేశాలు, ముఖ్యంగా గుర్తింపు పొందిన, పొందని దేశాలు వాటిపై ఆధారపడే సంస్థలు ప్రధమంగా సమ్మతించాలి. విదేశీ మారక ద్రవ్యాలు సిద్ధాంతపరంగా అన్నీ కరెన్సీలలో జరుగుతుంది కానీ ముఖ్యంగా అమెరికా డాలర్, యూరో, యెన్ మరియు ప్రస్తుతం చైనాకి చెందిన యువాన్, బ్రిటీష్ పౌండ్ స్టెర్లింగ్ ఎలాగో అలాగే చైనాలో యువాన్ రెన్‌మిన్‌బి. ఇక్కడ గమనించాల్సిందేమిటంటే రెన్‌మిన్‌బి ప్రజాతంత్ర చైనా (People's Republicy China) కరెన్సీ ప్రజాధనం అని దాని అర్థం. యువాన్ మాత్రం ఒక కరెన్సీ యూనిట్ అలాగే బ్రిటన్‌లో స్టెర్లింగ్ అనేది ఒక కరెన్సీ యూనిట్. చైనా యువాన్ CNY అనీ, రెన్‌మిన్‌బి ని RMB అని కూడా వ్యవహరిస్తారు. ISO 4127 క్రింద యువాన్ CNY156 గా వ్యవహరిస్తారు. ISO అనేది ఒక కరెన్సీ కోడ్ రూపాయి. ISO కరెన్సీ కోడ్ INR356, అమెరికా డాలర్ USD 4217, యూరో కరెన్సీ కోడ్ EUR978, జపాన్ 180 కరెన్సీ కోడ్ JPY392. ISO అంటే ఇంటర్నేషనల్ ఆర్గనైజేషన్ ఆఫ్ స్టాండర్డైజేషన్ (International Organization of Standerdlization)

చైనా యువాన్ విదేశీ మారక ద్రవ్య డిమాండ్‌లో 5 వ స్థానంలో ఉన్న ఏ దేశం కరెన్సీ ఎక్కువ అనేది ఖచ్చితంగా చెప్పలేము. కానీ వివిధ దేశాల కేంద్ర బ్యాంకుల రిజర్వ్‌ల విషయం కోస్తే మాత్ర డాలర్ రిజర్వులు అన్నింటికన్నా ఎక్కువ అని

చెప్పవచ్చు. 1950 నుండి 1970 వరకు ప్రపంచ దేశాలన్నీ అమెరికా డాలర్లతోనే విదేశీ వ్యాపారం చేసాయి. తర్వాత బ్రిటీష్ పౌండు (GBP826), ఫ్రెంచ్ ఫ్రాంక్ (FRF), జర్మనీ మార్కు (DEM), స్విట్జర్‌లాండ్ ఫ్రాంక్ (CHF756) లలో కూడా విదేశీ చెల్లింపులు అమ్మకాలు చేసిన విదేశీ మారక ద్రవ్యాలుగా చెప్పవచ్చు.

అయితే 1980-90 సంవత్సరాలలో జపాన్ అంతర్జాతీయ వ్యాపారాల్లో ముందుండి జపాన్ యెన్ (JPY 392) అత్యంత బలమైన విదేశీ మారక ద్రవ్యంగా రూపొందింది. అయితే 1990 చివరి సంవత్సరంలో జపాన్ దేశాభివృద్ధి మందగించడంతో యెన్ ప్రాబల్యం తగ్గింది. 1999వ సంవత్సరం నాటికి యూరో అవతరించడంతో మళ్ళీ అంతర్జాతీయ విదేశీ మారక ద్రవ్య పరిస్థితి పూర్తిగా మారకపోయినా కొంతవరకు డాలర్‌ని దెబ్బతీసిందనే చెప్పాలి. 1990-2000 సంవత్సరాలల్లో డాలర్, యూరో, యెన్‌లు కలసి ప్రపంచ విదేశీ మారక మార్కెట్‌లో 70 శాతం ఆక్రమించాయి. తూర్పు, పడమర యూరప్ దేశాల్లోనే కాక, మధ్యధరా ప్రాంతం ఆఫ్రికాల్లో యూరో సత్తా చాటించింది. అమెరికా డాలర్ మాత్రం పశ్చిమార్ధంలో, లాటిన్ అమెరికా దేశాల్లో, డాలర్‌తో ఆయా దేశాల కరెన్సీలు పెగ్ (మారక రేటు ఒప్పందం) చేసుకున్నాయి. ఆసియా దేశాలు ఎక్కువ భాగం డాలర్ ప్రభావంలో ఉన్నాయి కానీ జపాన్ యెన్, యూరోలను కూడా ఎంచుకున్నాయి.

Y2k (2000 సంవత్సరం) తర్వాత చైనా ప్రపంచ వాణిజ్యంలో ముందంజ వేసి యువాన్ (CNY 156) ప్రపంచ వ్యాపారాన్ని ప్రభావితం చేసే ద్రవ్యంగా అవతరించింది. చైనా ప్రపంచాన్ని సంభ్రమాశ్చర్యాలో ఎంత ముంచెత్తిందంటే ట్విన్ సర్ఫ్‌లెసెస్ (Twin Surphless) దేశంగా అవతరించింది. అంటే అంతర్జాతీయ చెల్లింపుల్లో Balance of Payments కరెంట్ ఎకౌంట్ మరియు కాపిటల్ ఎకౌంట్‌లలో మిగులు surphless చూపించింది. చారిత్రాత్మకంగా ప్రపంచాన్ని శాసించే డాలర్ -యూరో-యెన్‌ల ఇప్పుడు నాల్గవ పోటీదారుని ఎదుర్కొనవలసిన పరిస్థితి ఏర్పడింది. ఇప్పుడు చైనా తన ప్రాబల్యాన్ని, ధనం పలుకబడి విపరీతంగా పెంచుకుంది.

నవీన కాలంలో ప్రపంచ ద్రవ్యాల సరూపం

ప్రపంచ మారక ద్రవ్యంగా జపాన్ యెన్ క్రమంగా తగ్గిపోతుంది

డాలర్ ప్రభావం

1) పశ్చిమ అమెరికా

2) మధ్య అమెరికా

3) దక్షిణ అమెరికా

4) దక్షిణ ఆసియా

5) తూర్పు ఆసియా

6) మిడిల్ ఈస్ట్ దేశాలు

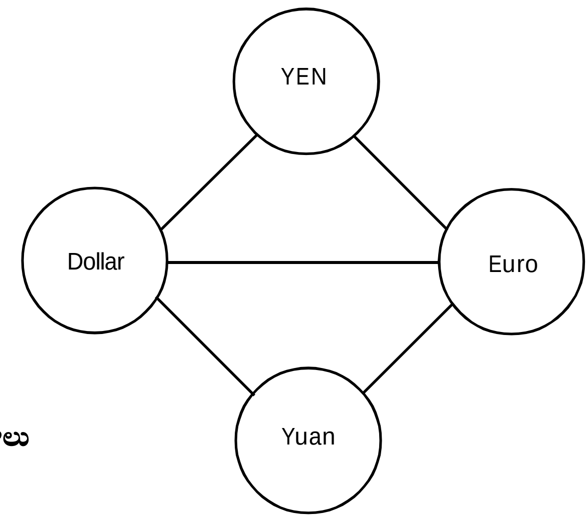

యూరో ప్రభావం

మధ్య, తూర్పు యూరప్ దేశాల్లో,

ఆఫ్రికా మధ్య ఆసియా దేశాల్లో

పెంచుకంది

చిత్రం: 11.1. చైనా యువాన్ / రెన్‌మిన్ బి, తన దేశ ఉత్పత్తులతో పాటు కరెన్సీ విలువను పెంచుకుంది.

చిత్రం 11.1 నుండి మనం సంగ్రహించాల్సింది ఏమిటి?

క్రమంగా డాలర్ బలహీన పడిపోతుంది లేదా బలపడలేక పోవడం జపాన్ యెన్ పూర్తిగా పతన దిశలో ఉంది. యూరో పరిస్థితి కొంతవరకు మెరుగ్గా ఉన్నా బ్రెగ్జిట్, రష్యా-ఉక్రెయిన్ యుద్ధం వంటి అంశాలు కొంతవరకు యూరో ఎదుగుదలను అడ్డుకుంటున్నాయి. ఇక చైనా యువాన్ ట్విన్ సర్ప్లస్ లాంటి ధోరణులతో బెల్ట్ అండ్ రోడ్ ఇనీషియేటివ్, బ్రిక్స్ (BRICS) లాంటి ముందస్తు చర్యలతో రోజురోజుకి గట్టిపడుతుంది.

11.3. అ) కౌంటర్ ట్రేడ్ (Counter Trade):

విదేశీ మారక ద్రవ్య సౌలభ్యం కష్టతరం, అనేక సమస్యలతో కూడింది. అలాంటప్పుడు విదేశీ మారకంతో అవసరం లేకుండా రెండు లేక అంతకంటే ఎక్కువ సంస్థల మధ్య వస్తు సేవలు మార్పిడి చేసుకోవడమే కౌంటర్ ట్రేడ్ అంటారు. పూర్తి నగదు పరిష్కారం కాకుండా ఇతర వస్తువులు లేదా సేవలలో పాక్షికంగా కానీ పూర్తిగా కానీ చెల్లింపు చేస్తారు. ప్రస్తుతం అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో ఈ ఆకృతిలో వ్యాపారం జరుగుతుంది. ఇది 5 రకాలు. అవి:

(1) బార్టర్ (2) కౌంటర్ కొనుగోలు (3) ఆఫ్‌సెట్

(4) స్విచ్ ట్రేడింగ్ (5) బై బాక్ (6) పరిహారం

కొన్ని దేశాల మధ్య సంస్థల మధ్యనున్న పరస్పర అవగాహనతో ఈ రకమైన వాణిజ్యం జరగవచ్చు. ఉదాహరణకు చమురు సమృద్ధిగా నున్న దేశం మరో దేశం నుండి సైనిక సామాగ్రి అదే విలువ కౌంటర్ ట్రేడ్ చేయవచ్చు. అదేవిధంగా వ్యవసాయోత్పత్తులు విలువకు సమానంగా స్టీలు, యంత్రాలు కొనుగోలు చేయవచ్చు. అమ్మిన వాటిని తిరిగి వాపస్ తీసుకోవచ్చు. వస్తువులు చెడిపోతే పరిహారం క్రింద అదే విలువకు మరో వస్తువును ఎగుమతి చేయవచ్చు. ఒక ఉత్పత్తి నుండి వేరొక ఉత్పత్తికి తారుమారు చేయవచ్చు. ఈ ధోరణులు ముఖ్యంగా విదేశీ మారక రేటు సమస్యలు, అపరిష్కృత సమస్యలను అధిగమించడానికి పాటిస్తున్నారు.

11.4. కామన్‌వెల్త్ దేశాలు విదేశీ మారక ద్రవ్యం:

1926 బేల్ఫోర్ డిక్లరేషన్ తరువాత వచ్చిన స్టేట్యూట్ ఆవెస్ట్‌మినిస్టర్ (1931) ఆ తర్వాత వచ్చి లండన్ డిక్లరేషన్ (1949) 56 బ్రిటీష్ వలస దేశాలను ఒకటిగా చేసి కామన్‌వెల్త్ ఆఫ్ నేషన్స్ (Common Wealth of Nations) గా రూపొందించారు. బ్రిటను రెండు ప్రపంచ యుద్ధాలను ఎదుర్కొంది. దీనికైన మిలిటరీ వ్యయాన్ని మొత్తం 2.3 బిలియన్ యూరోలు అన్నీ సభ్య దేశాలు సమర్పించాయి. ఒక్క భారతదేశం నుండే 1.3 బిలియన్ యూరోలను సేకరించడం విశేషం. ఈ దేశాలన్నీ వాటి వాటి విదేశీ మారక ద్రవ్యం స్టెర్లింగులలో ఉంచారు. ఇక్కడ జరిగింది రూపాయి పౌండ్ స్టెర్లింగ్ పార్ వాల్యూ ఆధారంగా తర్వాత బ్రిటన్ ఉడ్స్ అంగీకారం ప్రకారం రూపాయిని పౌండ్‌తో కాకుండా డాలర్‌తో పెగ్ చేసింది. (ఒప్పందం చేసుకుంది) ఈ డాలర్ మళ్ళీ బంగారం ధరతో (అప్పుడున్న అంతర్జాతీయ రేటు) పెగ్ చేసుకుంది. అంటే ఎప్పుడైతే బంగారం ధర పెరుగుతుందో / తగ్గుతుందో ఆవిధంగా డాలర్ విలువ పెరగడం తగ్గడం, తదనుగుణంగా రూపాయి విలువ పెరగడం తరగడం జరిగేది. 1971వ సంవత్సరంలో అమెరికాలో జరిగిన రెండు పరిణామాలు జరిగాయి. అవి-

(1) నిక్సన్ షాక్ (2) స్మితోనియన్ అంగీకారం (Smithonian Agreement)

11.4. నిక్సన్ షాక్:

రిచార్డ్ నిక్సన్ అమెరికా అధ్యక్షుడుగా (1969-74) ఉన్నప్పుడు ఆదేశంలో ద్రవ్యోల్బణం, వేతనాలు-ధరల మధ్య పోటీ మాత్రమే కాకుండా, విదేశీ ప్రభుత్వాలు బంగారం విలువ పెరిగినప్పుడు డాలర్ విలువ తగ్గడంతో డాలర్‌ను వదిలించుకొని బంగారం నిల్వలు పెంచుకోవడం మొదలుపెట్టారు. దీనితో ప్రెసిడెంట్ నిక్సన్ 1971వ సంవత్సరంలో బంగారం విండోని మూసివేసారు. అప్పటితో డాలర్ - బంగారం రేటు పెగ్ తొలిగిపోయింది. అప్పుడు అమెరికా “ఫియట్ మనీ” ని ప్రవేశపెట్టింది. ఈఫియట్‌మనీ ముద్రించడానికి బంగారం-వెండి ఆసరా అవసరం లేదు. ప్రభుత్వం ఆసరా (Backing Support) చాలు.

11.5. స్మితోనియన్ అంగీకారం (Smithonian Agreement):

నిక్సన్ షాక్ వలన అమెరికా, డాలర్‌తో పెగ్ చేసిన విదేశీ ద్రవ్యాలన్నీ కూడా ప్రమాదంలో పడ్డాయి. ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తలు స్టాగ్‌ఫ్లేషన్ (నిరుద్యోగం-ద్రవ్యోల్బణం ఒకే సమయంలో పనిచేయడం) విపరీతంగా రిసెషన్ (తిరోగమనం) రావడంతో డాలర్ చాలా ‘వోలటైల్’ గా అవ్వడం, అమెరికా ప్రభుత్వం బ్యాంకింగ్ రంగాన్ని ‘మానిప్యులేట్’ చెయడం జరగడంతో ట్రిఫిన్ డైలమాలో పడ్డారు. అమెరికా డాలర్లు విపరీతం ఇతర దేశాలు రిజర్వు కరెన్సీగా పొంది ఉండడంతో అమెరికా ఎక్కువగా డాలర్లు ముద్రించి సప్లై చేయాల్సి వచ్చినప్పుడు ఏర్పడే కరెంట్ ఎకౌంట్ లోటును ట్రిఫిన్ డైలమా అని అభివర్ణించారు.

వీటన్నింటినీ పరిష్కరించడానికి డిసెంబర్ 1971వ సంవత్సరంలో అమెరికా వాషింగ్టన్‌లో 10 దేశాలు-బెల్జియం, కెనడా, ఫ్రాన్స్, జర్మనీ, ఇటలీ, జపాన్, నెదర్లాండ్స్, స్వీడన్, స్విట్జర్లాండ్, బ్రిటన్, అమెరికా కలసి ఒక ఒప్పందం చేసుకున్నారు. ఇందులో సాధారణ ఋణ అంగీకారం (General Agreement to Borrow GAB) జరిగింది. ఈ అంగీకారం ప్రకారం అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధికి మరిన్ని ఎక్కువ నిధులను $6 బిలియన్లు కేటాయించడానికి ఒప్పుకున్నారు. దీనివలన అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి ఋణ సహాయం చేయడానికి మరిన్ని నిధులుంటాయి. 1964వ సంవత్సరంలో ఇలాంటి పరిస్థితులు వచ్చినప్పుడు బ్రిటన్ పౌండ్ స్టెర్లింగ్ పతనమైపోకుండా కాపాడగలిగారు.

స్మితోనియన్ అంగీకారం ప్రకారం అమెరికా డాలర్‌ని $38/ఔన్సుకి ప్లెడ్జ్ (ప్రమాణం / తాకట్టు) పెట్టింది. ఆవిధంగా అమెరికా డాలర్ 7.9% తగ్గించడానికి ఒప్పుకుంది. అలాగే సభ్య దేశాలు వాటి వాటి కరెన్సీ విలువలను 75% (Italy) నుండి 16.9% (జర్మనీ) పెంచుకోవడానికి వీలు కలిగింది.

స్మితోనియన్ అంగీకారంపై అనేకమంది ఆర్థిక రంగ నిపుణులు, రాజకీయ నాయకులు ఆమోదం తెలిపినప్పటికీ ఒప్పందం పూర్తిగా సఫలం కాలేదు. ఎందుకంటే అమెరికా కేంద్ర బ్యాంకు ఫెడరల్ రిజర్వు సిస్టమ్ (FRS) వ్యతిరేఖ పోకడలను, క్రమశిక్షణ రాహిత్యాన్ని ఆపలేకపోయింది. బంగారం ఫ్రీ మార్కెట్‌లో డాలర్ మార్కెట్ రేటు అధికారిక రేటుపై వత్తిడి పెంచి 1973వ సంవత్సరం నాటకీ డాలర్ 10% డివాల్యూయేషన్ చేయబడింది. దీని కారణంగా జపాన్ మరియు ఇతర ఆర్గనైజేషన్ ఆ ఎకానిమిక్ కో ఆపరేషన్ అండ్ డెవలప్‌మెంట్ (OECD 38 అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు) వాటి వాటి కరెన్సీలను ‘ఫ్లోట్’ చేయాలని నిర్ణయించుకున్నాయి. 10 సంవత్సరాల తర్వాత అన్నీ పారిశ్రామిక దేశాలు పెగ్డ్ సిస్టమ్ నుండి ఫ్లోట్ సిప్టమ్‌లోకి ప్రవేశించాయి.

భారతదేశం విషయానికొస్తే మార్చ్ 1993వ సంవత్సరంలో విదేశీ మారక మార్కెట్‌లో నిర్ణయింపబడే మారక రేటు

వ్యవస్థలోనికి 1993వ సంవత్సరంలో ప్రవేశించింది. తద్వారా మార్కెట్ ఇంటర్‌వెన్షన్ (మార్కెటలో చొరవ) అధ్యాయానికి తెరతీయడం జరిగింది. అంటే భారతదేశం పార్‌వాల్యూలో నుండి, పెగ్డ్ సిస్టమ్‌లోకి, ఆ తర్వాత ఫ్రీ ఫ్లోట్ సిస్టమ్‌లోకి ప్రవేశించింది. అంటే సప్లై-డిమాండ్ విదేశీ మార్కెట్ వ్యవస్థలోకి ప్రవేశించింది. అయితే విదేశీ మారక ద్రవ్య ఎగుడు దిగుడులను ఎదుర్కోవడానికి పద్ధతులు సమయా సమయాలను బట్టి చేస్తుంది.

11.6. విదేశీ ద్రవ్య మార్కెట్-రిస్క్-చిక్కులు సమస్యలు:

ప్రభుత్వమై నా ప్రైవేటు వ్యక్తులైనా మార్కెట్‌లో నిర్ణయించబడే మారకరేటు మార్పులు ఎదుర్కోవడానికి ఎన్నో పద్ధతులున్నాయి. ఆ రిస్కులు లేదా సమస్యలు మారకరేటు సిస్టమ్స్ / సంస్థల నుండి కానీ, ఆయా దేశాల కరెన్సీ బలహీనతల వలన కానీ, దేశ ఆర్థిక రాజకీయ, సాంఘిక స్థితిగతుల నుండి గానీ ప్రమాదాలు పొంచి ఉంటాయి. అలాంటప్పుడు చేసే వ్యవహారాన్ని 'హెడ్జింగ్' (కంచె) గా వ్యవహరిస్తారు.

సాధారణంగా భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంక్ విదేశీ కరెన్సీ కొనుగోలు, అమ్మకాలతో మారకరేటును సర్దుబాటు చేయడం కానీ, ప్రత్యక్షంగా కానీ పరోక్షంగా కానీ నియంత్రిస్తుంది. భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంక్ ముఖ్యంగా మూడు రిస్కులను ఎదుర్కొంటుంది.

1) ట్రాన్సాక్షన్ రిస్క్

2) ట్రాన్స్‌లేషన్ రిస్క్

3) ఎకనామిక్ రిస్క్

4) కంటెంజెంట్ రిస్క్

1) ట్రాన్సాక్షన్ రిస్క్:

ఎగుమతి దిగుమతుల్లో రెండు లేక మరిన్ని దేశాలు ఉంటాయి. ఉదాహరణకు రెండు దేశాల్లో ఎగుమతి దిగుమతి జరిగినపుడు బాలెన్స్ ఆ పేమెంట్స్‌లో మిగులు వచినప్పుడు (స్వల్ప కాలంలో) ఆ దేశపు కరెన్సీ విలువ పెరుగుతుంది. అప్పుడు దిగుమతి చేసుకునే దేశం ఎక్కువ చెల్లించాల్సి వస్తుంది. ఇది ఒక రిస్క్. అలాగే దిగుమతి చేసుకునే దేశాలలో కరెన్సీ డివాల్యుయేషన్ (విలువ తగ్గడం) జరిగినప్పుడు దిగుమతి ధర పెరిగి ఎక్కువ ధర చెల్లించాల్సిన పరిస్థితి ఏర్పడుతుంది. ఇది రెండవ రిస్క్. రెండు కూడా వ్యాపార లావాదేవిల్లో జరుగుతుంది. కాబట్టి దీన్ని ట్రాన్సాక్షన్ రిస్క్ అంటారు. భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు అటువంటి పరిస్థితులలో దిగుమతుల మీద నిబంధనలు చేయడం గాని, దిగుమతి సుంకం పెంచడానికి గాని సిద్ధపడుతుంది.

2. ట్రేన్స్‌లేషన్ రిస్క్:

దీన్ని ఎకౌంటింగ్ ఎక్స్‌పోషర్ అని కూడా అంటారు. సరిగ్గా ఫైనాన్షియల్ స్టేట్‌మెంట్ చేసేటప్పుడు ఈ సమస్య వస్తుంది. ప్రస్తుత విదేశీ మారక రేటులో విదేశీ ద్రవ్య ఆస్తుల్ని, లయబిలిటీస్‌ని ఎకౌంట్ పుస్తకాల్లో రాసేటప్పుడు వచ్చే సమస్య. విదేశీ షేర్ హోల్డర్స్ ఎకౌంట్ చేసేటప్పుడు కూఐడా ఇదే సమస్య వస్తుంది. ఒక్కోసారి నిర్ణయించిన రేటు మారి పూర్వ రేటులోకి వచ్చినప్పుడు కూడా ఈ సమస్య వస్తుంది.

3. ఎకనామిక్ రిస్క్ (ఆర్థిక పరమైన సమస్య):

దీన్ని ఫోర్‌కాస్ట్ రిస్క్ అని కూడా అంటారు. ఎగుమతి, దిగుమతుల విలువలు విదేశీ మారక రేట్లు మారినప్పుడు

మారత్ ఒకరికి లాభం ఇంకొకరికి నష్టం. అంతేగాక ఆయా దేశాల ద్రవ్యోల్బణం, మనీ సప్లై, బ్యాంకు రేటు, రెపో రేటులో మార్పులు, పెట్టుబడులలో మార్పులు, పన్ను విధానాలు ముఖ్యంగా టారిఫ్‌లలో (దిగుమతి సుంకాలు) మార్పులు సంస్థలను నష్టాల్లోకి తీసుకొని వెళతాయి.

కంటింజెంట్ రిస్క్:

అనిశ్చయ పరిస్థితులు, అనుకోని సంఘటనలు జరిగినప్పుడు రిస్క్ స్వల్పంగా కానీ ఎక్కువగా కానీ జరగవచ్చు. అలాంటప్పుడు సంస్థలు విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని కాపాడుకోవాలి. దీనికి భీమా ఎక్కువగా ఉపయోగపడుతుంది. సంస్థాపరంగా హెడ్జింగ్ ద్వారా ఈ రిస్క్‌ను తప్పించకుంటాయి. డెరివేటివ్స్ ద్వారా ఈ రిస్కులను తగ్గించుకోవచ్చు లేదా పూర్తిగా తప్పించుకోవచ్చు. డిరివేటివ్స్ లేదా సహ ఉత్పన్నాలు కాంట్రాక్ట్ లాంటివి. రెండు పార్టీల మధ్య విలువ లేదా ధరలలో ఉత్పన్నమయ్యే అంతర్లీన ఆస్థి విలువ (Underlying Asset) సాధారణంగా ఆప్షన్స్, ఫార్వార్డ్స్, ఫ్యూచర్స్, స్వాప్స్ (Opinions, Forwards, Futures, Swaps) రూపంలో వీటిని ప్రయోగించి మారక ద్రవ్య విలువ, ధరలలో వచ్చిన మార్పులను సరిచేసుకోవడం గానీ, నష్టం తగ్గించుకోవడం కానీ, లాభం పెంచుకోవడానికి కూడా వీటిని ఉపయోగిస్తారు. ఎగుమతి, దిగుమతి లావాదేవీల్లో ఇవి జరుగుతాయి. కాబట్టి వీటిని ట్రేన్సాక్టింగ్ హెడ్జింగ్ అంటారు.

ఫైనాన్షియల్ హెడ్జింగ్‌లో కరెన్సీ ట్రేడింగ్ కూడా ఒక భాగం. కరెన్సీ ఫ్లో మీద దృష్టి పెట్టి హార్డ్ కరెన్సీలను జాగ్రత్తగా ట్రేడ్ చేయ్యడం ద్వారా లాభనష్టాలను భర్తీ చేసుకోవచ్చు.

11.7. విదేశీ మారక ద్రవ్యంలో వివిధ భాగాలు అంశాలు:

పార్ విలువైనా, పెగ్డ్ విలువైనా విదేశీ మారకద్రవ్యం చేతులు మారేటప్పుడు మరిన్ని అంశాలను పరిశీలనలోనికి తీసుకోవాలి. ముఖ్యంగా విదేశీ మారక రేటు రెండు భాగాలుగా చదువుతాం.

1) బేస్ కరెన్సీ

2) కౌంటర్ కరెన్సీ

అంటే విదేశీ మారక రేటు విషయంలో ప్రత్యక్ష పరోక్ష కొటేషన్లు ఉంటాయి. ప్రత్యక్ష కోట్‌లో విదేశీ మారక ద్రవ్యం బేస్ కరెన్సీ లేదా ఆధార కరెన్సీ గా పరిగణిస్తాయి. అంటే ఆధార కరెన్సీ డాలర్ అయినట్లైతే, డాలర్‌ని ఆధారం చేసుకోని ఎన్ని రూపాయిలు లేదా యూరోలు అని చెప్పడం. స్వదేశీ కరెన్సీని కౌంటర్ కరెన్సీగా చెప్పవచ్చు. అంటే $83 లకు $1 అని చెప్పేటప్పుడు రూపాయిని కౌంటర్ కరెన్సీగా చెప్పవచ్చు.

అందుచేత ఫారెక్స్ లావాదేవీలు (ట్రేడింగ్) అర్థం చేసుకోవడానికి కరెన్సీ జతలు ఎలా నిర్ణయింపబడ్డాయో ($: రూ) విద్యార్థులు అర్థం చేసుకోవాలి. మొదటి లేదా మూల కరెన్సీ (Base) ఒక డాలర్ వంటి ద్రవ్య యూనిట్‌కి సమానం డాలర్ / రూపాయి కరెన్సీ జతలో ఒక డాలర్ కొనుగోలు చేయడం అంటే నిర్దిష్ట సంఖ్యలో రూపాయలను అమ్మడం ద్వారా ఒక డాలర్ అందుకుంటారు. ఈ ఉదాహరణలో డాలర్ బేస్ కరెన్సీ (మూల / ఆధార కరెన్సీ) రూపాయి కౌంటర్ కరెన్సీ (ప్రత్యర్థమైన కరెన్సీ). గమనించాల్సిన విషయం ఏమిటంటే ఒక వ్యాపారి కరెన్సీ జతని కొనుగోలు చేసేటప్పుడు, వారు కౌంటర్ కరెన్సీని (రూపాయి) విక్రయిస్తారు. కానీ వారు కరెన్సీ జతని తగ్గించినట్లైతే, వారు కౌంటర్ కరెన్సీని కొనుగోలు చేస్తారు.

కరెన్సీ జతలు (బేస్ మరియు కౌంటర్ కరెన్సీలు) కొన్ని కారకాలకు ప్రభావితామౌతాయి. వీటిలో కొన్ని ఆర్థిక

కలాపాలు, కేంద్ర బ్యాంకుచే అమలు చేయబడిన ద్రవ్య మరియు ఆర్థిక విధానాలు, వివిధ వడ్డీ రేట్లు ఉంటాయి. అయితే యూరో మరియు డాలర్ వంటి ప్రధాన కరెన్సీ జతలలో కౌంటర్ కరెన్సీ కంటే బేస్ కరెన్సీ ఎక్కువగా ఉండే అవకాశం ఉంది. ముఖ్యంగా అన్య దేశ కరెన్సీ ట్రేడింగ్‌ల విషయంలోకి వెళ్తే, 2021వ సంవత్సరంలో ఎక్కువగా వర్తకం చేయబడిన కరెన్సీ జతలు.

EUR/GBP

EUR/USD

GBP/USD

USD/CHF

USD/JPY

ఒక వ్యాపారి అమెరికా డాలర్లను ఉపయోగించి $400 పౌండ్లు కొనుగోలు చేయాలని అనుకున్నాడనుకుందాం. ఇది GBP/USD కరెన్సీ జతని ఉపయోగించి వ్యాపారాన్ని కలిగి ఉంటుంది. వాణిజ్యాన్ని అమలు చేయడానికి వారు రూ. 400 పొందడానికి ఎన్ని అమెరికా డాలర్లను (కౌంటర్ కరెన్సీ, ప్రత్యర్థి కరెన్సీ) విక్రయించాలో గుర్తించాలి.

ఉదాహరణకు October, 10, 2023న ట్రేడింగ్ ముగిసే సమయానికి జంట మార్పిడి రేటు 1.4103 అనుకుందాం. దీని అర్థం / పౌండ్ కొనుగోలు చేయడానికి వ్యాపారికి $1.4103 డాలర్లు ఖర్చవుతుంది. ఆ రోజు లావాదేవీలు పూర్తి చేయడానికి వ్యాపారి 400 యూనిట్లు బేస్ కరెన్సీని లేదా YEN 400 (400 x 1.4103) కి $564.12 యూనిట్లును విక్రయించాల్సి ఉంటుంది.

11.8. మారక రేటు నిర్వచనాలు సూత్రాలు:

1.A) వాస్తవ మారక రేటు = డాలర్‌కి వచ్చే రూపాయిలు దీన్ని పరోక్ష కోట్ అంటారు. $1 = రూ. 83 (2023)

1.B) వాస్తవ మార్కెట్ రేటు = రూపాయికి వచ్చే డాలరు: రూ. 1=$0.012

(Actual Exchange Rate) దీన్ని ప్రత్యక్ష కోట్ అంటారు.

2) అసలైన మారక రేటు (Real Exchange Rate) $= \frac{\text{వాస్తవ మారక రేటు}}{\text{రెండు దేశాల ధర నిష్పత్తి}}$

3) సూచించిన కొనుగోలు శక్తి సమానత (Implied PPP) $= \frac{\text{వస్తువు A విదేశీ ధర}}{\text{వస్తువు A దేశీయ ధర}}$

4. కొనుగోలు శక్తి సమానత (PPP) $= \frac{\text{వాస్తవ మారక రేటు}}{\text{అసలు మారక రేటు}}$

5) అసలు మారక రేటు RER Real Exchange Rate $= eP^*/P_I$

e = నామమాత్రపు రూపాయి-డాలర్ మారక రేటు

P^* = సగటు ధర (అమెరికా-భారత్ రేట్ల మధ్య)

P_I = భారత్‌లో సగటు ధర

11.9. బలమైన కరెన్సీ (Hard Currency) బలహీన కరెన్సీ (Soft Currency):

హార్డ్ కరెన్సీ అనేది అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు జారీ చేసే కరెన్సీని సూచిస్తుంది. ఇది ప్రపంచవ్యాప్తంగా వర్తకం చేయబడుతుంది. ఆయా దేశాలు రాజకీయంగా ఆర్థికంగా ముందుంటాయి. వ్యాపారస్తులు ఈ కరెన్సీని నమ్ముతారు. సాధారణంగా కరెన్సీ విలువ దేశాభివృద్ధి, రాజకీయ స్థిరత్వం, ద్రవ్యకోశ వ్యవస్థల గట్టి స్థిరత్వం వంటి అంశాలు ఆ కరెన్సీలకు అసరాగా నిలుస్తాయి. స్థిరత్వం, విశ్వసనీయత, మార్పిడి ఈ కరెన్సీలకు ప్రతిరూపం. బలమైన కరెన్సీలుగా, అమెరికా డాలర్, యూరో, యెన్ చైనా యువాన్‌లనుగా చెప్పవచ్చు.

సాఫ్ట్ కరెన్సీ లేదా హైపర్‌సెన్సిటివ్ కరెన్సీ తరచుగా హెచ్చుతగ్గులో కరెన్సీ, ఆ దేశపు బాలెన్స్ ఆఫ్ పేమెంట్స్‌లో లోటువలన, రాజకీయ, ఆర్థిక, యుద్ధాల అస్థిరత వలన బలహీనపడిపోతే దాన్ని సాఫ్ట్ కరెన్సీ అంటారు. అంతేకాదు విదేశీ వ్యాపారంలో బలహీన కరెన్సీ చెలామణి కష్టం. ఒక్కోసారి విదేశీ కరెన్సీ రేటు ఒకటైతే, నల్లధన మార్కెట్‌లో విదేశీ, మారక ద్రవ్య రేటు ఎక్కువగా ఉంటుంది. ప్రభుత్వాలు, కేంద్ర బ్యాంకులు అలాంటి నల్లధన మార్కెట్ లావాదేవీలకు అదుపు చేయడం దుర్లభమౌతుంది. మనీలాండరింగ్, పన్ను ఎగవేతల వలన ప్రభుత్వ, కేంద్ర బ్యాంకులు నష్టపోతాయి. ప్రపంచంలో అత్యంత బలహీన కరెన్సీలు సిరియా పౌండు, టర్కీ లీరా, ఈజిప్ట్ పౌండు, జింబాంబ్వే డాలర్‌గా చెప్పుకోవచ్చు.

11.10. విదేశీ మారక మార్కెట్ భాగస్వాములు:

విదేశీ మారకం పార్ వాల్యూ కానీ, పెగ్డ్ పద్ధతి కానీ, క్రాలింగ్ పెగ్డ్ కానీ, ఇది విధానాలకు సంబంధించిన పద్ధతులు కానీ విదేశీ మారక మార్కెట్లు అందులోని భాగస్వాముల కలయిక, సహకారం, పోటీలను బట్టి ప్రవర్తిస్తుంటాయి. అయితే ఈ భాగస్వాములను నియంత్రించి సరైన మార్గంలో పెట్టడం, అంతర్జాతీయ సంస్థలు, బ్యాంకులు, కేంద్ర బ్యాంకులు ప్రభుత్వ తీరు తెన్నులను బట్టి ఉంటుంది. అందువలన ఎటువంటి వత్తిడికి లొంగని అంతర్జాతీయ బ్యాంకులు, సంస్థలు, రాజకీయాలకు అతీతమైన ఆయా దేశ కేంద్ర బ్యాంకులు, చట్టం, పటిష్టమైన న్యాయస్థానాలు చాలా ముఖ్యం.

కెటెరిస్ పారిబస్ (Ceteris Paribus) అంటే ఇతరత్రా ఏ అంశాలు ప్రభావం చేయవు అనే ప్రమేయంతో ముందు కెళుతూ, చట్టం, న్యాయం దేశీయంగా, అంతర్జాతీయంగా సమర్ధవంతంగా పనిచేస్తుందనే భావిస్తూ విదేశీ మారకం మార్కెట్ భాగస్వాములు ఎవరు వారి కర్తవ్యాలు ఎలా ఉంటాయి అనే విషయాన్ని పరిశీలిద్దాం.

1. ఫారెక్స్ డీలర్లు (Forex Dealers):

ఫారెక్స్ మార్కెట్‌లో వీరి సంఖ్య ఎక్కువ వీరిలో ఎక్కువ భాగం సంస్థాపరమైన కేంద్ర బ్యాంక్ పరిధిలో వ్యవహరించే బ్యాంకులు, బ్యాంకర్లు ఉంటారు. వీరు ఒకరితొనొకరు పరస్పరం అవగాహన సహకారంతో ఉంటాడు గనుక వీరి సముదాయాన్ని అంతర్‌బ్యాంక్ మార్కెట్ (Interbank Market) అంటారు. వీరు విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని కొనుగోలు, అమ్మకం జరిపిస్తూ మార్కెట్ పరిధి, విస్తీర్ణతలను నిర్ణయిస్తారు. భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంక్ అధీనంలో పరిశీలనలో నున్న ఫారెక్స్ డీలర్లు: ఏంజల్ బ్రోకింగ్, HDFC సెకూరిటీస్, జెరోధా, షేర్‌ఖాన్, ఏక్సిస్ బ్యాంక్, ICICI బ్యాంక్ మొదలైనవి. అధికారికంగా కాకపోయినా

ఇతర ఫారెక్స్ డీలర్లు కూడా ఉంటారు. వారిలో కొందరు ఆక్టా FX, ఎల్‌పారి (Alapri) Any FX, హట్ ఫారెక్స్, బినోమో మెదలైనవి కూడా వ్యవహరిస్తుంటాయి.

2. మధ్యవర్తులు (Brokers):

మార్కెట్‌లో మంచి కోట్ రావడంలో బ్రాకర్స్ పాత్ర ఎంతోవుంది. వీరు క్లయంట్స్ తరుపున మారక ద్రవ్యాన్ని అమ్మడం కొనడం చేస్తారు. ఒకవిధంగా మధ్యవర్తులుగా చేస్తూ క్లయింట్లుకు లాభసాటి వ్యాపారాన్ని చేస్తూ వారి వారి విలువలను పెంచడానికి దోహదం చేస్తారు. బ్రోకరేజి ఫీజు వసూలు చేస్తారు. వివిధ మారక ద్రవ్యాల తీరుతెన్నుల పైనా పరిస్థితుల పైనా గట్టి సామర్థ్యం ఉండడంతో వీరికి చాలా ప్రాధాన్యతనిస్తాయి. ట్రేడర్లు, అమ్మేవారు, కొనేవారు వీరి క్లయింట్స్ అని చెప్పవచ్చు. భారతదేశంలో పెరెన్నిక కలిగి బ్రోకర్లు:

- సెక్సో బ్యాంక్ (Saxo Bank Fx Score 4.7/5)
- ఫూజన్ మార్కెట్స్ (Fusion Markets Fx Score 4.6/5)
- గ్లోబల్ ప్రైమ్ (Global Prime Fx Score 4.5/5)
- టిక్ మిల్ (Tack Mill Fx Score 4.5/5)

3. అంచనా వ్యాపారులు (Spentlators):

వీరు ముఖ్యంగా ఫ్యూచర్స్ మార్కెట్‌లో ప్రాథమికంగా పాల్గొంటారు. వ్యక్తి గాని సంస్థ గాని అంచనా వ్యాపారుల (Spentlators) చేయవచ్చు. వీళ్ళు మార్పిడి రేటు బాగా పెరిగినప్పుడు అమ్మకాలు చేస్తుంటారు. లాభాల్లో మంచి అంచనాలు చేస్తుంటారు. అయితే రిస్కు తీసుకుని మరీ అంచనా వ్యాపారం ద్వారా లాభాలు పొందుతారు. వీరు 4 రకాలు.

1) బుల్ అంచనా వ్యాపారి (Bull Spentlators):

విదేశీ మాదక ద్రవ్య విలువ పెరుగుతున్న దశలో ఎక్కువగా పాల్గొంటారు.

2) బేర్ అంచనా వ్యాపారాలు (Bear Spentlators):

వీరు మారక ద్రవ్య విలువ తగ్గే దశలో ఆ ద్రవ్యాన్ని కాపాడుకుంటారు.

3) లేమ్ డక్ అంచనా వ్యాపారులు (Lame Duck Spentlators):

వీరు అనుకోని విపరీత పరిస్థితులో ప్రవేశిస్తారు. లాభాలు రావచ్చు నష్టాలు కాని తెచ్చుకోవచ్చు. అయితే వీరికి సంస్థాగత కాపుదల ఉంటుంది.

4) స్టాగ్ అంచనా వ్యాపారాలు (Stag Spentlators):

స్వల్ప కాలంలో మారక ద్రవ్యాల్లో వచ్చే మార్పులకు తమకు అవకాశంగా మార్చుకుంటారు. వీరు రిస్కు తీసుకోరు. లాభాపేక్ష ఎక్కువ.

5) మధ్యవర్తిత్వపు దారులు:

సాధారణంగా మార్కెట్‌లో నిల్వలను తక్కువ ధరలో ఉన్న చోట కొని ఎక్కువ ధర ఉన్న చోటు అమ్మడాన్ని ఆర్బిట్రాజ్ అంటారు. మారక ద్రవ్య మార్కెట్‌లో కూడా ఈ మధ్యవర్తిత్వపు దారులు ఆయా దేశాల కరెన్సీ విలువలు పెరగడం తగ్గడం

పరిశీలించి తక్కువ ఉన్న దేశంలో కొని ఎక్కువ ఉన్న దేశాల్లో అమ్మడం చేస్తుంటారు. వీరి పాత్ర వలన ఫారెక్స్ మార్కెట్ పెరగడానికి, వికేంద్రీకరించడానికి, అన్నీ ప్రాంతాల్లోకి వ్యాపించడానికి దోహదపడుతుంది. వీళ్ళు రెండు లేక మూడు విదేశీ మారక ద్రవ్యాల్లో మధ్యవర్తిత్వం చేస్తుంటారు.

6. కేంద్ర బ్యాంకులు:

కేంద్ర బ్యాంకులు విదేశీ మారక ద్రవ్యాలకు సంరక్షుల్లా ఉంటారు. ఈ సంరక్షణ కేంద్ర బ్యాంకుల విధుల్లో అతిముఖ్యమైనది. రిజర్వ్‌లు పెంచడం తగ్గించడం ద్వారా ఆయా దేశ కరెన్సీ విలువలను కాపాడుకుంటూ, ద్రవ్య సప్లైని కూడ అదుపులో ఉంచుతారు. కరెన్సీ ట్రేడింగ్‌ని డేగ కున్నులతో గమనిస్తూ దేశాభివృద్ధి, సులభ అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం, మారక ద్రవ్య విలువల్ని కాపాడుకోవడం చేస్తుంటారు. ముఖ్యంగా డివేల్యుయేషన్, రివాల్యుయేషన్ చేయడం ద్వారా. భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు మారకద్రవ్య విధానాలు:

1. నైతిక ఒడంబడిక (Jaw Boming):

మార్కెట్‌లోనున్న వివిధ భాగస్వాముల్ని ఒకేతాటిపైకి తెచ్చి నైతికంగా పని చేయడానికి ప్రోత్సహిస్తుంది.

2. కార్యాచరణ జోక్యం Operational Intervention:

పార్ వాల్యూ, పెగ్డ్ వేల్యూ పద్ధతుల ద్వారా విదేశీ మారక ద్రవ్య నిధుల్ని ప్రత్యక్షంగా కానీ పరోక్షంగా కానీ కాపాడుకుంటూ జోక్యం చేసుకుంటుంది.

3. సమిష్టి జోక్యం:

మిశ్రమ పద్దతుల (Hybrid Intervention) ద్వారా కూడా రిజర్వ్ బ్యాంకు మారక ద్రవ్య మార్కెట్‌లో చొరవ తీసుకుంటుంది. నైతిక ఒడంబడిక, కార్యాచరణ జోక్యం కలిసి తీసుకునే చొరవనే సమిష్టి జోక్యం అంటారు.

4. నియంత్రించబడిన జోక్యం (Sterilized Intervention):

రిజర్వ్ బ్యాంకు నియంత్రణ అనే సరికి ఏదో ఒక ముఖ్య ఉద్దేశం వ్యూహం ఉండి ఉంటుంది. ఈ చర్యల ద్వారా కొని ఆ సాంఘిక శక్తులను, జాతి వ్యతిరేకులనే కాకుండా, అభివృద్ధి నిరోధక అవరోధాల్ని అరికట్టడానికి ప్రక్షాళన చేయడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. ఫేరా, ఫేమా, విదేశీ మారక చెల్లింపుల నియంత్రణ శాసనాలు (FCRA) ఈ కోవలోకి వస్తాయి.

5. రిటైల్ మార్కెట్ భాగస్వామ్యులు (Retail Market Participants):

విదేశీ పర్యాటకులు (భారతీయులు, విదేశీయులు) విద్యార్థులు ఎక్కువగా విదేశీ మారకం కొంటారు. వారిని ప్రోత్సహించాల్సిన అవసరం ఉంది. వీరికి ప్రత్యేక పథకాల్లో సులభంగా మారక ద్రవ్యం లభించేలా చర్యలు తీసుకుంటుంది. విదేశాల్లో చదవడానికి వెళ్ళే విద్యార్థులకు తలసరి $30,000 డాలర్లు, విదేశీ పర్యాటకులకు తలసరి $10,000 డాలర్లు కొనడానికి అవకాశం కల్పిస్తుంది. 2021వ సంవత్సరం నాటికి విదేశాల్లో భారతీయ విద్యార్దుల సంఖ్య 85 దేశాల్లో 10 లక్షలు. అలాగే విదేశీ పర్యటన వెళ్ళే భారతీయల సంఖ్య 1.8 కోట్లు (2022).

డాలర్ అమ్మకపు విలువ 81.65 రూపాయలు, కొనుగోలు విలువ 84.39 రూపాయిలు (October, 12, 2023) వీసా, మాస్టర్ కార్డ్ కంపెనీలు 0.99–2.5% మార్క్ అప్ రుసుము కొనుగోలు, అమ్మకం చేసినప్పుడల్లా వసూలు చేస్తారు. ఇది

కాక GST కనీస రేటు రూ. 250 గరిష్ఠంగా లక్ష రూపాయిలు లేదా మొత్తం మీద 1% శాతం వరకూ ఉంటుంది. అలా పన్ను రాబట్టడాన్ని TCS (Tax Collected at Source) అంటారు.

11.11. ముగింపు:

విదేశీ మారక ద్రవ్యంగా రూపాయి గట్టిపడకపోయినా, ప్రస్తుతం 13 దేశాల్లో ప్రత్యక్షంగా రూపాయితో వాణిజ్యం చేసే స్థితికి భారతదేశం ఎదిగింది. విదేశీ వాణిజ్యం సులభంగా చేయగలుగుతున్నాం. చెల్లింపు లోటు, అప్పు సమస్యలుగా ఇంకా మిగిలి ఉన్నాయి. రూపాయి విలువ చాలా తగ్గిందనీ చెప్పాలి. దీన్ని పటిష్టం చేసుకోడానికి భారత ప్రభుత్వం భారతీయ రిజర్వు బ్యాంకు, ఇతర సంస్థలు సంఘటితకంగా పనిచేస్తున్నారు. మరికొన్ని సంవత్సరాల్లో అభివృద్ధి, రూపాయి విలువ కలిసి ప్రయాణం చేయవచ్చు.

11.12. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాపరూప ప్రశ్నలు:

1) పార్ రేటు, పెగ్డ్ రేటులను నిర్వచించి వాటిలోని లాభాలు నష్టాలు వివరించునది?

2) విదేశీ మారక మార్కెట్‌లోని సమస్యలను వివరించి పరిష్కారం చూపించునది?

3) విదేశీ మార్కెట్ భాగస్వాములు వారి పాత్రలను వివరించండి?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) భారతదేశంలో విదేశీ మారకం చరిత్రను వివరించండి?

2) స్మితోనియన్ అంగీకారం

3) బలమైన – బలహీన కరెన్సీ

11.13. ఆధార గ్రంథాలు:

1) జింకోటా, రోన్‌కైనెన్, మఫెట్, ఇంటర్నేషనల్ బిజినెస్, విలే ఇండియా, 8వ ప్రచురణ, న్యూఢిల్లీ, 2012.

2) ఇఫ్రాయిమ్ క్లార్క్, ఇంటర్నేషనల్ ఫైనాన్షియల్ మేనేజ్‌మెంట్, సెంగేజ్ లెర్నింగ్ ఇండియా, 2వ ప్రచురణ, న్యూఢిల్లీ, 2013.

– ఆచార్య సి.ఎస్.ఎన్. రాజు

పాఠం - 12

భారతదేశంలో విదేశీ మారక ద్రవ్య నిర్వహణ

12.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠం పూర్తిగా చదివిన తరువాత విద్యార్థులు ఈక్రింది విషయాలను తెలుసుకోగలరు.

- ✦ భారతదేశ విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం
- ✦ 1991 ముందు విదేశీ మారక విధానం
- ✦ 1947-91 విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం
- ✦ సరళీకరించబడిన ద్రవ్య విధానం
- ✦ ఏకీకృతమైన విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం
- ✦ ప్రస్తుత విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం 2020-2025
- ✦ 1991 నుండి విదేశీ మారక ద్రవ్య నిర్వహణ
- ✦ ఫేరా-ఫేమా

విషయసూచిక

12.1. పరిచయం

12.2. 1991 ముందు భారత విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం

12.3. సరళీకృత విదేశీ మారక యాజమాన్య విధానం

12.4. ఏకీకృత విదేశీ మారక రేటు విధానం

12.5. ప్రస్తుత విదేశీ మారక పాలనా విధానం

12.6. భారతీయ విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం: 2020-2025

12.7. ఫేరా-ఫేమా

12.8. భారతదేశంలో విదేశీ మారక ద్రవ్య నిర్వహణ-నియంత్రణ చిక్కులు

12.9. సారాంశము-ముగింపు

12.10. నమూనా ప్రశ్నలు

12.11. ఆధార గ్రంథాలు

12.1 పరిచయం: విదేశీమారక ద్రవ్యవిధానం-భారతదేశం

ఈ పాఠ్యాంశం భారతదేశ ఎగుమతులు, దిగుమతి స్వేచ్ఛా వ్యాపారం, విదేశీ మారక నిధులు, విధులు, అంతర్జాతీయ విదేశీ మార్కెట్, స్వదేశీ మార్కెట్ల మధ్య అనుసంధానం, అవరోధాలు మొదలైన విషయాలన్నిటినీ అనుసంధానం చేసి విశ్లేషించే భాగం. ఈ పాఠ్యాంశంలో 1991వ సంవత్సరం ముందు పరిస్థితి, 1991వ సంవత్సరంలో జరిగిన పరిణామాలు, 1991వ

సంవత్సరం తర్వాత 2023వ సంవత్సరం వరకూ జరిగిన పరిణామాలు వాటి ప్రభావం మెదలైన అంశాలను గూర్చి పరిశీలన చేయడం జరుగుతుంది.

ముందు చర్చించిన పాఠ్యాంశాల్లో బంగారం మారక విధానాన్నుండి విదేశీమారక విధానం, తదుపరి, పరిణామాలు, స్థిరమార్పిడి, ఫ్లోటింగ్ మార్పిడి, బ్రిటన్ వుడ్స్ విధానం, వాషింగ్టన్ అంగీకారం మొదలైన వాటి విషయం గూర్చి చర్చించడం జరిగింది. అంతేకాక పార్‌వాల్యూ విధానం మరియు పెగ్డ్ విధానం గూర్చి కూడ చర్చించడం జరిగింది.

ఇప్పుడు పరిణితి జరిగిన భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ, నూతన ఆర్థిక విధానాలు, నూతన ద్రవ్య, కోశ విధానాలు గురించి చర్చించడమేకాక, అంతర్జాతీయ వ్యాపారాభివృద్ధిలో విదేశీమారక ద్రవ్య విధానం యొక్క పాత్ర, ప్రభావాలను గూర్చి కూడ చర్చించడం జరుగుతుంది.

12.2. 1991 ముందు భారతదేశ విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానాలు:

విదేశీమార్పిడి రేటు ప్రతీ దేశానికీ ఒక ముఖ్య అంశం. దీనికి అంతర్జాతీయ ఒప్పందాలు, నిబంధనలు వర్తిస్తాయి. తరచుగా భారతదేశ కరెన్సీ విలువ మార్పిడి సామర్థ్యం కొనుగోలు, అమ్మకం లాంటి అంశాలను ప్రతిబింబించేలా ఆర్థిక విధానాలు చేయబడతాయి. అయితే 1991వ సంవత్సరం ముందు భారతదేశం పబ్లిక్ రంగానికి కట్టుబడి ఉండటం వ్యవసాయోత్పత్తుల ఎగుమతులు, మూలధన వస్తువులు, సేవలు, పారిశ్రామిక వస్తువుల దిగుమతులు ఎక్కువగా ఉండటం గమనార్హం. అయినా దిగుమతులపై నిషేధం, అవరోధాలు, దిగుమతుల ప్రత్యామ్నాయాలు (Import substitution) మేడ్ ఇన్ ఇండియా లాంటి విధానాలతో రూపాయి విలువను చాలా మేరకు అస్థిరం కాకుండా చూడగలిగింది.

ఎందుకంటే 1947వ సంవత్సరంలో ఒక డీలరు విలువ 3.30 రూపాయల నుండి, 1990వ సంవత్సరం నాటికి, అంటే 43 సంవత్సరాలో 17.01 కి పెరిగేంతవరకు నియంత్రించింది. అదేవిధంగా 1995 నాటికి 32 రూపాయలకు మళ్ళీ 2023 నాటికి 83 రూపాయలకు చేరడం మనం గమనించవచ్చు. భారతదేశ ప్రక్క దేశాలలో చూస్తే ఇది చాల తక్కువ కానీ అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలతో పొల్చి చూస్తే ఇది ఎక్కువ. ప్రభుత్వాలు ఏవైనా విధానాలు మాత్రం భవిష్యత్తును దృష్టిలో పెట్టుకొని చేయాలి. అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం 1991వ సంవత్సరం ముందు చాల కఠిన నిబంధనలో ఉంటే 1991వ సంవత్సరం తర్వాత చాలా సులభతరం కావడం గమనించవచ్చు.

1947-1991 విదేశీమారక ద్రవ్యవిధానం:

బ్రిటీష్ వలస ప్రభుత్వ భారత్ నుండి నిష్క్రమించే నాటికి భారతదేశ స్థూల జాతీయోత్పత్తి రూ. 2.7 లక్షల కోట్లు మాత్రమే (1990 డాలర్ విలువలో పోల్చి చూస్తే $ 213,680 మిలియన్లు) అప్పటి రూపాయి విలువ 1$=రూ. 3.30. 1991వ సంవత్సరం నాటికి ప్రస్తుత ధరలో భారత స్థూల దేశీయోత్పత్తి (GDP) 266 బిలియన్లు, రూపాయి విలువ 1$= రూ. 22.74. 2023వ సంవత్సరం నాటికి ప్రస్తుత ధరలో భారత జాతీయోత్పత్తి $3598 బిలియన్లు (సుమారు 3.6 ట్రిలియన్లు) ఇప్పటి విదేశీ మారక రేటు 1$= రూ. 83.

సంవత్సరం	GDP	డాలర్ విలువ (రూపాయిలో)
1947	$ 214 మిలియన్	$=రూ. 3.30
1991	$ 266 బిలియన్	$=రూ. 22.74
2023	$ 3598 బిలియన్	$=రూ. 83.24

Fig. 3.1. Sonee Compted from Survey of India reports

ఇంత భారీ ఎత్తున జాతీయోత్పత్తి పెరగడం యావత్ ప్రపంచం హర్షించింది. కానీ రూపాయి విలువ దిగజారడం కూడా అంతే మోతాదులో విమర్శకు గురికాబడింది. అంతర్జాతీయంగా డాలర్ అనేక దాడులను (USSR, యూరో, యెన్ SDRs) ఎదుర్కొని ప్రపంచంలో అన్ని దేశాల్లో డాలర్ నిధుల్ని పెంచుకోవడం (భారతదేశం కూడా), ఎక్కువ భాగం అంతర్జాతీయ చెల్లింపులు డాలర్ రూపీణా చేయడం స్వతహాగా డాలర్ విలువను నిలకడగా పెరిగేలా చేసాయి. భారత రూపాయి కూడా అదే బాటలో ప్రయాణం చేసి తన విలువను దిగజార్చుకోవాల్సి వచ్చింది. ముందు పాఠాల్లో చెప్పినట్లు 1947వ సంవత్సరంలో బంగారం మారకపు ధర, ఆ తర్వాత స్థిర మారకపు రేటు, ఫార్ వేల్యూ పద్ధతి (1947-71), తర్వాత పెగ్డ్ రెజీమ్ (1971-1992) ద్వారా విదేశీ మారక విధానాలను అవలంభించింది.

12.3. సరణీకృత విదేశీమారక యాజమాన్య విధానం:

Liberalised Exchange Rate Management System - LERMS లోకి ప్రయాణం సాగించింది. ఈ విధానంలో రూపాయి యొక్క పాక్షిక మార్పిడిని అనుమతించింది. అంతేకాక ద్వంద్వ మార్పిడి రేటును ప్రవేశపెట్టారు. విదేశీ మారకపు ఆదాయాల్లో 60% మార్కెట్ నిర్ణయించిన రేటు ప్రకారం మార్చబడుతుంది. మిగిలిన 40% అధికార మారకపు రేటు వద్ద మార్చబడుతుంది. ఈ విధానం 1992-93 భారత బడ్జెట్‌లో ప్రకటించారు

12.4. ఏకీకృత విదేశీ మారకరేటు విధానం (UERS-Unified Exchange Rate System) 1993-2000:

ఈ వ్యవస్థని లిబరలైజ్డ్ విదేశీ మారక య్యాజమాన్య విధానాన్ని ఒక సంవత్సరం పాటు అమలు చేసిన తర్వాత మాత్రమే అమలు చేసింది. చివరినాటికి నామమాత్రంగా భారత రూపాయి విలువ దాదాపు 35% తగ్గింది.. ఈ విధానంలో విదేశీ మారక వ్యాపారం సులభంగా జరగడానికి దోహదపడింది. అనేకరకాల రేట్లు, ముఖ్యంగా ద్వంద్వ రేటు విధానం రద్దు చేయబడి వ్యాపార సంస్థలు నేరుగా కొనుగోలు అమ్మకాలు కొనసాగించడానికి దోహదపడింది. ఒకే ఒక మార్కెట్‌లో నిర్ణయింపబడిన రేటు ప్రకారం లావాదేవీలు జరిగాయి. దీని వలన కార్యకలాపాలు, వ్యాపారాలు, పెట్టుబడులు సూటిగా, మృదువుగా, సాఫీగా జరిగాయి.

12.5. ప్రస్తుత విదేశీ మారక పాలనా విధానం:

గత ఐదు దశాబ్దాలుగా నేర్చుకున్న గుణపాఠాలకనుగుణంగా ప్రస్తుతం మరి ఏవిధమైన ప్రత్యేక అనుబంధాలను పాటించకుడా స్వేచ్ఛా వ్యాపారులకనుగుణంగా భారత విదేశీమారక ద్రవ్య విధానాలను ఆయా సంవత్సరాల్లో ఆయా పరిస్థితుల కనుగుణంగా మార్చుకోవటం జరుగుతుంది. అయితే ముఖ్యమైన విషయాల్లో ప్రాధమికాలను విస్మరించకుండా విధానాలను రూపొందించడం జరుగుతుంది.

- ✦ భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు లావాదేవీలకు ప్రధాన కరెన్సీ డాలర్
- ✦ మార్కెట్‌లో వచ్చే మార్పులకనుగుణంగా మారక రేట్లను సర్దుబాటు చేయడం
- ✦ విదేశీ మారకద్రవ్య సంబంధిత రశీదులను రిజర్వ్ బ్యాంక్‌నకు సమర్పించాలి. తదనుగుణంగా డాలర్ లేదా మరే ఇతర విదేశీమారక ద్రవ్య డిమాండ్లను పరిష్కరిస్తారు.
- ✦ స్వేచ్ఛగా తేలియాడే మారక రేటు (Free floating exchange rate) పాలన ఇప్పటికీ మార్పిడి నియంత్రణ అజమాయిషీ (ఫ్రేమ్ వర్క్) లోనే పని చేస్తుంది.
- ✦ భారత రిజర్వ్ బ్యాంకు విదేశీమారక మార్కెట్‌లో జోక్యం చేసుకోడానికి పూర్తి స్వేచ్ఛతో వ్యవహరిస్తుంది. రూపాయి విలువ హెచ్చు తగ్గులను, అలాగే తీవ్ర అస్థిరతను నియంత్రించవచ్చు. మార్పిడి రేటుపై లావాదేవీలు ప్రభావితమౌతాయి. ఇవి ప్రస్తుత మార్కెట్‌లో 5% లోపల మారవచ్చు.
- ✦ అలాగే ప్రతీరోజు మధ్యాహ్నం బ్యాంకుల కొటేషన్‌ల ఆధారంగా రిఫరెన్స్ రేటు ప్రకటింపబడుతుంది. ఇది ముంబైలోని బ్యాంకులకు మాత్రమే వర్తిస్తుంది. తదనుగుణంగా దేశంలోని వివిధ బ్యాంకులు సంస్థలు ఆ రేటును అనుసరిస్తాయి.
- ✦ అంతేకాకుండా ఆసియా క్లియరింగ్ యూనియన్ ద్వారా జరిగే లావాదేవీలు మరియు SDR (Special Drawing Rights) లావాదేవీలకు మాత్రమే ఈ 'సూచన రేటు' వర్తిస్తుంది.
- ✦ మార్పిడి రేటు పాలనలో US డాలర్, పౌండ్ స్టెర్లింగ్, యూరో మొదలైన ఇతర కరెన్సీల పరంగా భారత రూపాయి విలువను నిర్ణయిస్తుంది. భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు పూర్తిగా రూపాయి విలువను నియంత్రిస్తుంది. అలా నిర్ణయించే రేటును "సూచన రేట్లు" (Referee Rate) గా చెబుతారు. డాలర్ నిల్వలు మరీ ఎక్కువగా అయితే M_1, M_3. పెరిగి ద్రవ్యోల్బణం పెరుగుతుంది. కాబట్టి సమయా సమయాల్లో డీలర్లు అమ్మడం, కొనుగోలు చేస్తూ విదేశీ వ్యాపారానికి ఎటువంటి అంతరాయం రాకుండా పర్యవేక్షిస్తుంది.

1991 నుండి భారతదేశ విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం:

1991 నుండి 2020 వరకు విదేశమారకం విషయంలో జాతీయ విధానం ఎగుడు దిగుడు, ఒడుదుడుకులతో నడిచిందని చెప్పవచ్చు. ఎందుకంటే అప్పటితో పోల్చిచూస్తే విదేశీ మారక నిల్వల మొత్తం ఆశాజనికంగా ఉందా అనేది సంశయం వివాదాస్పదం.

జనవరి 1, 1991 నాటికి కేవలం $1.2 బిలియన్ ఉన్న విదేశీమారక నిల్వ ఆగస్టు 18, 2023 నాటికి $594.90 బిలియన్లు. ఆశ్చర్యకరమైన విషయం ఏంటంటే అక్టోబర్ 2021వ సంవత్సరంలో $645 బిలియన్ ఉండడం.

1991 నుండి 2023వ సంవత్సరం వరకు అనేక సంఘటనలు, సంఘర్షణల మధ్య భారతదేశం ఎంతోకొంత అశక్తత, నిస్సహాయతలో తరచు కనబడింది. ఆసియాఖండం 1997వ సంవత్సరంలో వచ్చిన సంక్షోభాన్ని తట్టుకోవడం విశేషం.

1998వ సంవత్సరంలో రిసర్జంట్ ఇండియా బాండ్స్ అమ్మకం ద్వారా $3.5 బిలియన్లు సంపాదించింది. కొత్త మిలీనియం (2000) నాటికి $ 37 బిలియన్ వరకు విదేశీ మారక ద్రవ్యం పోగుచేసుకున్నది. అప్పుడు బిమల్ జలాన్ RBI గవర్నర్‌గా ఉండడం గమనార్హం. విదేశీ మారక బఫర్ నిర్మించుకోవడం ఆసక్తికరం. ఒక ముఖ్యమైన అంశమేంటంటే రిజర్వ్

నిధులు కనీసం ఒక సంవత్సర దిగుమతులకు, చెల్లింపులకు సరిపోవాలి. దీనీ గుడ్డోట్టి-గ్రీన్ స్పాన్ నియమం (GUIDOTTI-GREENSPAN RULE) గా అభివర్ణిస్తారు. ఇంకోవిధంగా చెప్పాలంటే ఒక దేశ రిజర్వ్ నిధులు, స్వల్పకాల విదేశీ అప్పులో సమానంగా ఉండాలి. అంటే, రిజర్వు నిధులు స్వల్పకాల అప్పు =1 గా ఉండాలి

2001-07 నాటికీ తక్కువ మొత్తంలో కరెంట్ ఎకౌంట్ మిగులు (CAD) ఉండడం వలన విదేశీమారక నిల్వలు పోగు చేసుకోగలిగాం. ఈ కాలంలో CAD, దేశీయదాయంలో 0.1% ఉండడం మూలధన వనరులు చురుగ్గా భారతదేశం లోకి రావడం చాలా ఉపయోగపడింది.

విదేశీమారక ద్రవ్య విధానం ఎంచుకోవడం చాలా కష్టతరమైన విషయం. ఎందుకంటే ఎన్నో దేశాలలో ఈ పోటీ పడాలి ఎంతో శ్రమపడాలి. ఒక విధంగా చెప్పాలంటే అది ఒక పద్ధతిలో ముప్పు తీసుకొని రావచ్చు లేదా కొత్త అవకాశాలు లాభాలు తెచ్చిపెట్టవచ్చు. విధానం ఎలా ఉండాలి అంటే సులభంగా విదేశీ మారక ద్రవ్యం, సంస్థలకు, ప్రభుత్వానికి, ప్రజలకు అందాలి. అంతర్జాతీయంగా ఎగుమతులు, దిగుమతులు చెయ్యడానికి సరిపడా, నగదు, పరపతి (Credit) విదేశీ మారక ద్రవ్యంలో లభించాలి. అంతేకాక, భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ, రిజర్వ్ బ్యాంకు, వాణిజ్య బ్యాంకులు, స్టాక్ మార్కెట్, విదేశీ మారక మార్కెట్ లావాదేవీలు న్యాయప్రకారం జరగాలి. అందుకనే ఒక క్రమ పద్ధతిలో చిక్కుల్లోకి పోయే అవకాశం ఉంది.

1991 నుండి 2013 వరకు పరిశీలిస్తే, ఈ క్రింది అంశాలు గమనింపవచ్చు.

1. విదేశీ మారక నిల్వలలో ఎక్కువ భాగం NRI (వలసవెళ్ళిన భారతీయులు) డిపాజిట్లు ఉండడం, అయితే ఇలాంటి విదేశీ మారకం కొత్త పెట్టుబడులు చేయడానికి సరిపోవు. అత్యవసర సమయాల్లో ఈ మొత్తాలు ఉపయోగపడతాయి.
2. రిజర్వ్ బ్యాంకు పేర్కొన్నట్లు చూస్తే, రిజర్వ్ నిధులు ఎక్కువ అవడానికి కారణం విదేశీ చెల్లింపులు అంటే ఎగుమతుల ద్వారా వచ్చే చెల్లింపులు, అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో వీటిని 'ప్రాథమిక కారకాలు' (Fundamental Factors) గా పేర్కొనవచ్చు. కానీ ఎంతోకొంత మధ్యవర్తిత్వం (Arbitrage) కూడా లేకపోలేదు. NRI డిపాజిట్లు, వీదేశీ పెట్టుబడుల రీతి చూస్తే ఎంతో కొంత మధ్యవర్తిత్వం ఉందనే చెప్పాలి. అయితే వడ్డీరేట్లులో భారీమార్పులు వస్తే పరిస్థితులు తారుమారు కావచ్చు.

భారతదేశంలో ప్రస్తుత పరిస్థితులు పరిశీలిస్తే ఎక్కువ మంది విదేశీ పెట్టుబడిదారులకు భారతదేశం ఒక గమ్యస్థానం అని, ఇతర అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో కంటే కూడ భారతదేశ ఆర్థిక పరిస్థితే దీనికి కారణం అనిచెప్పవచ్చు. అయితే పొదుపుతో ముడిపడిన విదేశీ మారక ద్రవ్యం కంటే పెట్టుబడితో కూడిన ద్రవ్యం లాభకరమని ఖచ్చితంగా చెప్పవచ్చు.

విదేశీ మారక రేటు విధానం నిర్వహణ:

ప్రతీదేశానికి మారకపు రేటు వేరే దేశపు కరెన్సీ పరంగా నిర్దిష్ట మారకపు విలువను సూచిస్తుంది. దాని నిర్వహణ విధానం ఆ దేశపు ఆర్థిక పరిస్థితి, కరెన్సీ విలువలను, అంతర్జాతీయ చెల్లింపులలో మిగులు లేదా లోటుల పరిస్థితులను కూడ అద్దం పడుతుంది. విదేశీ మారక మార్కెట్‌లో రూపాయి ఇతర దేశాల కరెన్సీలతో విలువ తగ్గినప్పుడు ఆయా దేశాల ఎగుమతులు పెరగడానికి దోహదపడుతుంది. భారతదేశంలో తయారీ వస్తువులను డిమాండ్ చేయడం. అంటే విలువ ఆధారిత డిమాండ్ స్థితిస్థాపకత పెరగడం ద్వారా అయితే ఇక్క ఒక విషయం గమనించాలి. ఉదాహరణకు రూపాయి విలువ విషయం 10 శాతం పడిపోతే, విదేశీ వినియోగం (ఎగుమతులు) 11 లేదా అంతకంటే ఎక్కువ పెరిగితే లాభదాయకం కాని

10 శాతం కంటే తగ్గితే భారత ఎగుమతిదారులు భారీ నష్టాల్లోకి వెళ్ళే అవకాశం ఉంది. మరో విషయమేంటంటే రూపాయి విలువ పడిపోతే, దిగుమతి ధరలు పెరుగుతాయి. అలాగే విలువ ఆధారిత ధర స్థితిస్థాపకత పెరిగి భారతదేశ దిగుమతులు తగ్గి, విదేశీ చెల్లింపులపై ప్రభావం చూపిస్తుంది. చాలారకాల దిగుమతుల విషయంలో (పెట్రోలు, భారీ యంత్రాలు) గిపెన్ వైపరీత్యం గమనించవచ్చు. కాబట్టి భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు, ప్రభుత్వం ఈ మారకపు విలువను స్థిరంగా, నిలకడగా ఉంచడానికి విశ్వప్రయత్నం చేయడం మనం గమనింపవచ్చు. అయితే భారతదేశానికి స్వాతంత్రం వచ్చినప్పటి నుండి ఇప్పటి వరకు అమెరికా డాలర్‌తో పోల్చి చూస్తే రూపాయి విలువ గణనీయంగా తగ్గిపోవడం చూడొచ్చు. 1947వ సంవత్సరంలో డాలర్ విలువ రూ.3.30 ఉంటే, 2023వ సంవత్సరం నాటికి రూ.83.94 చేరడం చాలా విశేషం. అయితే మన ఇరుగు దేశాల్లో, ముఖ్యంగా శ్రీలంకలో ప్రస్తుతం 1$=324 (2023) రూపాయలుండగా పాకిస్తాన్‌లో 1$=282 (2023) పాకిస్తానీ రూపాయలు. కేవలం ఇతర దేశాల్తో పోల్చి మనం సంతోషించాల్సిన అవసరం లేదు. అందుకే అనేక చర్యలు భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు ఆర్థిక శాఖలు చేబట్టాయి.

క్రింద పొందు పరచిన పట్టిక 12.1 చూసినట్లైతే 4 విషయాలు బయట పడతాయి. మొదటిది రూపాయి విలువ క్రమేపీ తగ్గిపోవడం. ఇలా ఎందుకు జరిగింది? దిగుమతులు బాగా పెరుగుతూ రావడం, ఎగుమతులు పెరిగినా దిగుమతుల రేటు, విలువ, ఎగుమతులకంటే గణనీయంగా ఉండటం. రెండవది విదేశీ మారక మార్కెట్‌లో భారత దేశ సంస్థల చొరవ తక్కువగా ఉండడం, అమెరికా డాలర్ రిజర్వులు పెంచే ప్రయత్నంలో కేంద్ర బ్యాంకు డాలర్ రిజర్వులు క్రమేపీ పెంచడం. గమనించి చూస్తే ఈ సాక్ష్యాంశం రాసే సమయానికి (సెప్టెంబర్ 2023) $598.89 బిలియన్లు. అందులో విదేశ కరెన్సీ నిల్వలు (FCA) U$530.69 బిలియన్లు బంగారం నిధులు నిల్వలు US$44.94 బిలియన్లు, IMF SDRs (స్పెషల్ డ్రాయింగ్ రైట్) US$18.19 బిలియన్లు అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి (IMF) రిజర్వ్ నిధుల పరిణామం US$0.73 బిలియన్లు. విశేషమేమిటంటే, విదేశీ మారక నిల్వలలో ఎక్కువ భాగం అమెరికా డాలర్లు, అమెరికా ప్రభుత్వ బాండులు, అమెరికా సంస్థల బాండులు.

పట్టిక 12.1

సంవత్సరం	విదేశీ మారక రేటు డాలర్‌కి రూపాయలు
1947	3.30
1949	4.76
1966	7.50
1975	8.39
1980	7.86
1985	12.38
1990	17.01
1995	32.427

సంవత్సరం	విదేశీ మారక రేటు డాలర్‌కి రూపాయలు
2000	43.50
2005	43.47
2006	45.19
2007	39.42
2008	48.88
2009	46.37
2010 (22 జనవరి)	46.21
2011 (ఏప్రియల్)	44.17
2011 (21 సెప్టెంబర్)	48.24
2011 (17 సెప్టెంబర్)	55.3950
2012	57.15
2013 (15 మే)	54.73
2013 (12 సెప్టెంబర్)	62.92
2014 (15 మే)	59.44
2014 (12 సెప్టెంబర్)	60.95
2015 (15 ఏప్రియల్)	62.30
2016 (20 జనవరి)	68.01
2016 (25 జనవరి)	67.63
2016 (25 ఫిబ్రవరి)	68.82
2016 (14 ఏప్రియల్)	66.56
2016 (22 సెప్టెంబర్)	67.02
2016 (24 నవంబర్)	67.63
2017 (28 మార్చి)	65.04
2016 (22 సెప్టెంబర్)	67.02

సంవత్సరం	విదేశీ మారక రేటు డాలర్‌కి రూపాయలు
2016 (24 నవంబర్)	67.63
2017 (28 మార్చి)	65.04
2017 (28 ఏప్రియల్)	64.27
2017 (15 మే)	64.05
2017 (14 ఆగష్టు)	64.13
2017 (24 అక్టోబర్)	64.94
2018 (9 మే)	64.80
2018 (అక్టోబర్)	74.00
2019 (అక్టోబర్)	70.85
2020 (జనవరి)	70.96
2020 (డిశెంబర్)	73.78
2021 (జనవరి)	73.78
2021 (డిశెంబర్)	73.78
2022 (జనవరి)	75.50
2022 (డిశెంబర్)	81.32
2023 (జనవరి)	82.81
2023 (జూన్)	83.94

భారతీయ విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం 2020-25:

2020వ సంవత్సరం తర్వాత భారత ప్రభుత్వం వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక, సేవారంగాలు అనేకమైన సంస్కరణలు చేపట్టింది. పరిశీలించి చూస్తే ప్రతీరంగం విదేశీమారక ద్రవ్య విలువకి, విధానాలతో ముడిపడి ఉండడం గమనించగలం. వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక, సేవారంగాల్లో ఎగుమతులు దిగుమతులు విదేశీ వ్యాపార సమతౌల్యం లేదా అసమతౌల్యం, విదేశీ రుణం, ద్రవ్యోల్బణం మాత్రమే కాక వ్యాపార చక్రాలు, రిసెషన్ వంటి దేశీయ అంతర్జాతీయ పరిణామాలకనుగుణంగా క్లిష్టమైన సంఘటలను అధిగమించాల్సి వచ్చింది.

1991వ సంవత్సర పారిశ్రామిక విధానం ఒక సాహసోపేతమైన చర్యగా అభివర్ణిస్తే 2020 తర్వాత అంటే ముప్పై సంవత్సరాల తర్వాత మరింత జటిలమైన సమస్యలు - ముఖ్యంగా కొత్త వ్యవసాయ-పరిశ్రమల-సేవల విషయాల్లో సమస్యల్లో భారతదేశం పడింది. ప్రస్తుతం కొత్త పరిశ్రమలు, విద్యుత్‌రంగం, ఔషధాలు, ఎలక్ట్రానిక్స్ (సాఫ్ట్‌వేర్ / హార్డ్‌వేర్), నిర్మాణ

రంగం, విదేశీ యానం, స్వదేశీ యానం, రోడ్డు, రైలు ప్రయాణం, నౌకాప్రయాణం, లాజిస్టిక్స్ (వస్తు రవాణా) మొదలైనవన్నీ భారతదేశ విదేశీ చెల్లింపుల సమస్యను కష్టతరం చేయ్యడమే కాకుండా, నేరాలు, తప్పులు సరిదిద్దుకోవడంలో మరింత కఠినతరమైన సమస్యలు ఎదుర్కొనవలసి వచ్చింది.

2015-2020 విదేశీ వ్యాపార విధానం:

ఈ సంవత్సరాల్లో ప్రభుత్వం ముఖ్యంగా తయారీ రంగం, సేవారంగాలను ఆదుకోవలసి వచ్చింది. ఈ వ్యవధిలో సులభంగా వ్యాపారం చేసే విధానం (Easy of Doing Business) మీద ఎక్కువ శ్రద్ధ పెట్టాల్సి వచ్చింది. ఈ కాలంలో "భారతదేశంలో తయారీ" (Make in India) అనే విధానాన్ని ప్రవేశం పెట్టారు. ఎగుమతులు ప్రాధాన్యంగా దేశ, విదేశీ సంస్థలు భారతదేశంలో పెట్టుబడులు, భారీ ఎత్తున చేపట్టాలని ఉద్దేశం. దీనివలన ఉత్పత్తి పెరగడమే కాక, అంతర్జాతీయ పెట్టుబడులు పెరిగి, మరిన్ని ఉద్యోగావకాశాలు జాతీయోత్పత్తి పెదగడాని అవకాశం ఉంది అని ఈ విధానం ముఖ్య ఉద్దేశం. విలువజోడింపు (Value Addition) మరో ఉపయోగం లేదా ఫలితంగా పేర్కొనవచ్చు. ఎందుకంటే విదేశీ సంస్థలు భారతదేశంలో ఉత్పత్తి చేసే విదేశీ మారకద్రవ్యం విరివిగా భారతదేశంలో ప్రవహించడమే కాక భారతదేశ రూపాయి కూడ మరింత సామర్థ్యంగా వినియోగింపబడుతుంది. ఈ మధ్యకాలంలో విదేశీయులు, భారతీయులు స్థిరాస్థిలో పెట్టుబడులు ఎక్కువ చేయడం వలన స్థిరాస్థి విలువ స్పెక్యులేషన్ దిశలో ప్రయాణించి కృత్రిమంగా విలువని పెంచుకోవడం తద్వారా కోట్లు కొలది రూపాయిలు స్థిరాస్థిలో పేరుకుపోవడం ప్రత్యక్ష్యంగా కనబడుతుంది. రూపాయి కూడ ఒక విధమైన వస్తువుగా మలచుకుంటే దేశ విదేశీ సంస్థలు విదేశీమారక ద్రవ్యంతో పాటు రూపాయి కూడ మరింత సామర్థ్యంగా పెట్టుబడి చేయడానికి అవకాశం ఉంటుంది.

దీన్ని బట్టి 2020-25 కాలంలో భారతదేశంలో ఉత్పత్తి పెరిగి, ఎగుమతులు కూడ విశేషంగా పెరుగుతాయి అనడంలో అతిశయోక్తి లేదు. గత రెండు మూడు సంవత్సరాల్లో అనేక దేశాలు రూపాయిని దిగుమతుల చెల్లింపుకు స్వీకరించడం మనం గమనించాల్సిన విషయం. ఇంకా చెప్పాలంటే ప్రస్తుతం, ఇండోనేషియా, వియత్నాం, శ్రీలంక, నేపాల్, కంబోడియా, జపాన్, హంగేరీ, పెరాగ్వే, కోస్టారీకా, మంగోలియా మొదలైన దేశాల్లో రూపాయి విలువ పెరిగిందని HDFC ERGO జూన్ 2023వ సంవత్సరంలో వెల్లడిపరచడం విశేషం. అంతేకాక భూటాన్, మయన్మార్, మాల్దీవ్స్, థాయిలేండ్ మొదలైన మొత్తం 18 దేశాల్లో రూపాయితో సులభంగా అమ్మకాలు, కొనుగోళ్ళు చేయవచ్చు. సెప్టెంబర్ 2023లో భారత ఆర్థికశాఖ మంత్రి కనీసం 22 దేశాలు రూపాయితో ప్రత్యక్షంగా వ్యాపారం చేయడానికి సిద్ధంగా ఉన్నారని G20 దేశాల సదస్సు సమయంలో చెప్పడం జరిగింది.

నాస్ట్రో, వాస్ట్రో, లారో ఎకౌంట్లలో రూపాయిలో వ్యాపారం:

2022-23 సంవత్సరాల్లో భారత రష్యా దేశాల మధ్య సాస్ట్రో, వాస్ట్రో పద్ధతిలో పెట్రోలు అమ్మకం కొనుగోలు జరిగింది. భారత రూపాయిలు రష్యా బ్యాంకులలో జమ చేస్తే దాని నాస్ట్రో (Nastro) ఎకౌంట్ అంటారు. అదేవిధంగా రష్యా రూబుల్ భారత బ్యాంకులలో జమచేస్తే దాన్ని వాస్ట్రో (Loro) ఎకౌంట్ అంటారు. ఇదికాక వేరే బ్యాంక్ (రెండవది) మూడవ మధ్యవర్తిగా వ్యవహరిస్తే దాన్ని లోరో (Loro) ఎకౌంట్ అంటారు. ఇది చాలా అరుదుగా వాడుతారు. రష్యాకు చెందిన గజ్ ప్రోమ్ (GAZPROM) రోస్ బ్యాంకులు భారతదేశంలో వాస్ట్రో ఎకౌంటులు ప్రభుత్వ పర్యవేక్షణలో ఇండస్ఇండ్

(INDUSIND) బ్యాంకు, యూకో బ్యాంక్ (UCO BANK) లో ప్రారంభించి కార్యకలాపాలు జరిపాయి. ఆ తర్వాత మరో 20 రష్యా బ్యాంకులు కూడా వాస్ట్రో ఎకౌంట్లు చేసాయి. దీని ప్రకారం పెట్రోలు, ఎరువులు భారతదేశానికి ఎగుమతి చేసాయి. దీనివలన రష్యాబ్యాంకులో రూపాయి నిధులు పెరిగాయి.

రష్యా మీద అమెరికా విధించిన ఆంక్షలు (Sanctioning 16-A) ప్రభావం కొంతవరకు తట్టుకోగలిగింది. భారతదేశం కూడ డాలర్‌తో ముడిపడిన అంతర్జాతీయ చెల్లింపుల లోటు కొంతవరకు తగ్గించుకోగలిగింది.

12.7. ఫేరా–ఫేమా (FERA-FEMA):

(Foreign Exchange Regulation Act - Foreign Exchange Management Act)

విదేశీ మారక నియంత్రణ చట్టం–విదేశీ మారక యాజమాన్య చట్టం:

ఫేరా–ఫేమా రెండు కూడా చట్టాలే. అంటే పార్లమెంట్‌లో ప్రవేశపెట్టి సుదీర్ఘ చర్చల అనంతరం లోకసభ, రాజ్యసభల్లో ఆమోదం పొంది, భారత అధ్యక్షుని అంగీకారంతో విదేశీమారక విధానాలుగా జరుగుతున్నాయి. ఫేరా విషయానికొస్తే, ఇది ప్రభుత్వ కట్టుబడి గలిగిన ప్రకటన. దీని ద్వారా ఖచ్చితంగా విదేశీ మారకంలో చెల్లింపులకు సంబంధించి కట్టుదిట్టమైన చర్య. అయితే ఫేమా విషయంలోకి వస్తే విదేశీ మారక యాజమాన్య చట్టం అంటే నిరంతరం జరిగే లావాదేవీలను ఎలా యాజమాన్యం, అజమాయిషీ చేయాలి అనే విషయానికి చెందిన ఒక చట్టం.

ఫేరా–విదేశీ మారకద్రవ్య నియంత్రణ / కట్టుబడి చట్టం. ఇది 1974 నుండి 1999 వరకు అమలులో ఉంది. విదేశీ మారక ద్రవ్యం ఒక అరుదైన వనరుగా తీసుకున్నారు. తద్వారా విదేశీ చెల్లింపును నియంత్రించి విదేశీ మారక ద్రవ్యాన్ని కాపాడుకోవాలని ఉద్దేశ్యం. ఆథరైజ్డ్ వ్యక్తి (అధీకృత్యక) నిర్వచనం ఎంత ఇరుకైనదంటే బ్యాంకులు కూడా పరిగణనలోకి తీసుకోబడలేదు. కేసుల విషయంలో ఫేరా నేరం నేరపూరితమైన ఉల్లంఘన (Criminal Offence). న్యాయ సహాయం కూడా ఇవ్వరు. ట్రిబ్యునల్స్ రాకుండా నేరుగా హైకోర్టుకు తీసుకెళతారు. శిక్షనేరుగా విధింపబడుతుంది. నిధులు మళ్ళించాలంటే, రిజర్వ్ బ్యాంకు అనుమతి కావాలి. IT కి ప్రత్యేక కేటాయింపులేదు.

ఫేమా (విదేశీ మారకద్రవ్య నిర్వహణ చట్టం) విషయానికొస్తే విదేశీ మారక ద్రవ్య ఒక ఆస్తిగా పరిగణిస్తారు. విదేశీ చెల్లింపులు, వాణిజ్యం ప్రోత్సహించి విదేశీ మారక ద్రవ్య నిల్వలను పెంచడంపై దృష్టి పెట్టారు. అధీకృత వ్యక్తి (Authorised Individual) లోకి బ్యాంకింగ్ యూనిట్లను తెచ్చి దాని నిర్వచనం విస్తృతం చేసారు. ఫేమా క్రింద నేరం చేస్తే అది పౌరనేరం క్రింద వస్తుంది. వీరికి చట్టపరమైన న్యాయ సహాయం అందుతుంది. ప్రత్యేక డైరెక్టర్ (అప్పీల్స్) మరియు ప్రత్యేక ట్రిబ్యునల్ నిబంధన చేర్చారు. దోషులు 90 రోజుల్లోగా జరిమానా చెల్లించాలి లేకుంటే జైలు శిక్ష. నిధుల బదిలీ కోసం రిజర్వ్ బ్యాంక్ అనుమతి అవసరం లేదు. వీటికి సదుపాయం ఉంది.

ఫేరా-ఫేమాలకు మధ్య వ్యత్యాసం

ఫేరా	ఫేమా
1. 1973వ సంవత్సరంలో పార్లమెంట్ ఆమోదంతో ప్రవేశపెట్ట బడింది. దీన్ని విదేశీ మారక నియంత్రణ చట్టం (Foreign Exchange Regulation Act-1973) తెచ్చింది.	1. ఫేరా స్థానంలో ఫేమా డిసెంబర్ 1999వ సంవత్సరంలో విదేశీ మారక నిర్వహణ చట్టం (Foreign Exchane Management Act-1999) పార్లమెంటు ఆమోదంలో చట్టంగా తెచ్చింది.
2. ఫేరా జనవరి 1, 1974లో అమలులోకి వచ్చింది.	2. ఫేమా జూన్ 2000వ సంవత్సరంలో అమలులోకి వచ్చింది.
3. ఫేరాలో 81 విభాగాలు ఉన్నాయి.	3. ఫేమా లో 49 విధానాలుగా కుదించబడ్డాయి.
4. విదేశీమారక ద్రవ్యం ఒక అరుదైన వనరుగా రూపొందింపబడింది.	4. విదేశీమారక ద్రవ్యం ఒక ఆస్తి అనే భావనతో రూపొందించారు.
5. ఫేరా నియమాలు విదేశీ చెల్లింపులను నియంత్రించాయి.	5. ఫేమా విదేశీ మారక నిల్వలను పెంచడమెలాగో అనే విషయంపై దృష్టి పెట్టింది. విదేశీ వాణిజ్యం దీని ముఖ్య ఉద్దేశం.
6. ఫేరా విదేశీ మారక ద్రవ్య పరిరక్షణ లక్ష్యంగా రూపొందించారు	6. ఫేమా విదేశీమారకద్రవ్య నిర్వహణ లక్ష్యంగా రూపొందించారు.
7. అధీకృత వ్యక్తి యొక్క నిర్వచనం సంకుచితం / ఇరుకైనది.	7. అధీకృత వ్యక్తి యొక్క నిర్వచనం విస్తృతమైనది.
8. బ్యాంకింగ్ యూనిట్లు అధీకృత వ్యక్తి నిర్వచనం క్రింద రాలేదు.	8. బ్యాంకింగ్ యూనిట్లు అధీకృత వ్యక్తి అని నిర్వచనం క్రిందకి వచ్చాయి.
9. ఫేరా నిబంధన ఉల్లంఘన ఒక క్రిమినల్ నేరం క్రింద పరిగణించబడుతుంది.	9. ఫేమా ఉల్లంఘన ఒక పౌరనేరం క్రింద పరగణింపబడుతుంది.
10. ఫేరా ఉల్లంఘనకు పాల్పడిన వ్యక్తికి చట్టపరమైన సహాయం అందించబడలేదు.	10. ఫేమా ఉల్లంఘనకు పాల్పడిన వ్యక్తికి చట్ట పరమైన సహాయం అందించబడుతుంది.
11. ట్రిబ్యునల్‌కు ఎలాంటి నిబంధన లేదు. అప్పీళ్ళను హైకోర్టుకు పంపారు.	11. ప్రత్యేక డైరక్టర్ (అప్పీళ్ళు) మరియు ప్రత్యేక ట్రిబ్యునల్స్ కోసం నిబంధన ఉంది.
12. ఫేరా నిబంధన ఉల్లంఘించిన దోషులకు ప్రత్యేక శిక్షకు అవకాశం ఉంది.	12. ఫేమా నిబంధనలను ఉల్లంఘించిన దోషులకు వారిపై నేరారోపన చేసిన తేదీ నుండి జరిమానా చెల్లించాలి. 90 రోజులలో జరిమానా చెల్లించకపోతే దోషికి జైలు శిక్ష విధింపబడుతుంది.
13. బాహ్య కార్యకలాపాల కోసం విధానాలను బదిలీ చేసే అవసరం ఉన్నట్లయితే భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు ముందస్తు అనుమతి అవసరం.	13. విదేశీ వాణిజ్యం చెల్లింపుల కోసం భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు నుండి ముందస్తు అనుమతి అవసరం లేదు.
14. ఐటి (IT) కి ఎలాంటి కేటాయింపులు లేవు.	14. ఐటి (IT) కి సదుపాయం ఉంది.

ఫేరా స్థానంలో ఫేమా (విదేశీ మారక ద్రవ్య నిర్వహణ చట్టం) 2000 సంవత్సరం నుండి అమలులోనికి వచ్చింది. అయినా విదేశీమారక ద్రవ్యం ఒక ఆస్థి కనుక ఫారిన్ కంట్రిబ్యూషన్ రెగ్యులేషన్ చట్టం (FCRA) కూడా చాలా ప్రాముఖ్యమైనది. నిబంధనలను ఉల్లంఘిస్తే ఎన్‌ఫోర్సుమెంట్ డైరక్టరేట్ (ED) కూడా రంగంలోకి దిగడం గమనార్హం. అన్నీ విదేశీ సంస్థలు, వాటి వాటి కార్యకలాపాలు, దేశ భద్రత, మొదలైన అంశాలు కూడా ముఖ్యం కదా.

4.3.8 భారతదేశంలో విదేశీమారక ద్రవ్య నిర్వహణ / నియంత్రణ–చిక్కులు:

ప్రస్తుతం భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ ప్రపంచ దేశాలతో పూర్తిగా విలీనమైనదని చెప్పవచ్చు. మన దేశం బాగా ఎగుమతులు, తక్కువ పరిమాణంలో దిగుమతులు చేసినా విదేశీ మారక ద్రవ్య నియంత్రణ విషయంలో అనేక చిక్కు సమస్యలలో పడిపోవచ్చు. మొదటి దశలో, అంటే 1991వ సంవత్సరం తర్వాత విదేశీ మారక ద్రవ్యం లభ్యమయ్యే విషయంలో అనేక చిక్కు సమస్యలో పడింది. క్రమేపీ, ఆ సమస్యలను అధిగమించి 2021వ సంవత్సరం నాటికి US$645 బిలియన్లకు చేరుకుంది.

భారతదేశం ఆర్థిక మార్కెట్లను క్రమంగా సంస్కరించే నేపథ్యంలో విదేశీ మారక ద్రవ్యం డెరివేటివ్స్ మార్కెట్‌లో అభివృద్ధి సాధించాల్సిన అవసరం ఉంది. ఎందుకంటే ప్రభుత్వ రిజర్వ్ బ్యాంకు, వాణిజ్య బ్యాంకులు, ఎగుమతి, దిగుమతిదారులు, విదేశీ పెట్టుబడిదారులు, విదేశీ మారక రిస్క్ / చిక్కులు వారి వారి నమ్మకాన్ని తీవ్రంగా దెబ్బతీస్తాయి. అందుచేత భారతదేశంలో శక్తిశీలమైన కంచె లేదా హెడ్జ్ చాలా అవసరం. దీనికి అత్యంత శక్తివంతమైన విదేశీ మార్కెట్ / ఫారెక్స్ మార్కెట్ ఎంతోనో అభిలషణీయం.

విశేషమేంటంటే ఇండియా ఇంక్ (India Inc) ఈ రోజు 'అంతర్జాతీయ ఆర్డర్" (Globalisation) స్థాయి, పరిమాణానికి చేరుకుంది. అమెరికా డాలర్, పౌండ్, యూరో, యెన్, రూబుల్ వంటి అంతర్జాతీయ కరెన్సీల వ్యాపారంలో పోటీ పడుతుంది. కానీ ఇటీవల కాలంలో పెరిగిన అస్థిరత, రూపాయి విలవలో అస్థిరత రూపాయి కదలికలను అంచనా వేయడంలో అసమర్ధత, తీవ్రమైన నొప్పికి దారి తీసాయి. మార్కెట్ వ్యాపారస్తులు విదేశీ మార్కెట్ నష్టాలను నిరోధించడానికి ఎంచుకున్నారా లేదా అనే దానితో సంబంధం లేకుండా, భారతదేశంలో మార్కెట్ రిస్కులకు వ్యతిరేకంగా సమర్థవంతమైన మార్గంలో రక్షణ కల్పించేందుకు ఆర్థిక ఉత్పన్నాలను పరిచయం చేయాల్సిన అవసరం గూర్చి అవగాహన పెరిగింది.

భారతదేశ విదేశీ మారక మార్కెట్‌లో ప్రస్తుత పరిస్థితులు:

ఇటీవల కాలంలో మారకపు రేటు స్థిరత్వం యొక్క కాలాలు ఆత్మవిశ్వాసాన్ని పెంచాలి. రూపాయి విలువ క్షీణత ఆపడానికి భారతీయ రిజర్వ్ బ్యాంకు అనేక వ్యూహాల్ని పన్నింది. అయితే సాధారణ కార్పొరేట్ అయిష్టత, సరైన సాంకేతిక నైపుణ్యత లేకపోవడం హెడ్జింగ్‌లను అవాంఛిత కేంద్రాలుగా పరిగణించడం చాలా వరకు హెడ్జింగ్‌లో పాల్గొన్న సంస్థలను నిరాశపరిచాయి. వీరు బ్యాంకులతో ఫార్వార్డ్ కాంట్రాక్టులు కుదుర్చుకోవడం ద్వారా విదేశీ మార్కెట్‌లో ఎక్కువమంది డీలర్‌లకు అందుబాటులోనున్న సాధనాలపై నమ్మకం పోయింది. ఇంకా ఫార్వార్డ్ కాంట్రాక్టులు కాకుండా ఇతర డెరివేటివ్‌ల (కరెన్సీ ట్రేడింగ్, బాలెన్స్ షీట్ హెడ్జ్, మనీ మార్కెట్ హెడ్జ్ మొదలైన) మీదకు దృష్టి మళ్ళించారు.

ముందస్తు మార్గం:

సమాచారంతో కూడిన హెడ్జింగ్ నిర్ణయాలు తీసుకోవాలి. కార్పోరేషన్లు తమ రిస్క్ ఎక్స్‌పోజర్‌ను వ్యూహాత్మకంగా

పరిశీలించి వివేకవంతమైన నిర్ణయాలు తీసుకోవాలి. ఈ నిర్ణయాలకు ప్రొఫెషనల్ ట్రెజరర్లు, సమర్థవంతమైన బ్యాంకులు మంచి అంచనా పద్ధతులకు మద్దతు నివ్వాలి.

కొత్త ఉత్పత్తులను పరిచయం చేయాలి. భారత పరిస్థితులకు అనువైన, తక్కువ ఉత్పత్తి వ్యయంతో తయారీ చేయాలి. స్పాట్ ఫార్వార్డ్ ఎక్స్ఛేంజ్ రేటు వంటి సాంప్రదాయ భౌతిక ఉత్పత్తులతో పాటు కొత్త "సింథెటిక్" లేదా డెరివేటివ్ ఉత్పత్తులు, ఆప్షన్‌లు, ఫ్యూచర్స్ మరియు స్వాప్‌లు వివేకంతో ఉపయోగించాలి.

వాణిజ్య బ్యాంకుల పాత్ర:

విదేశీ మారకపు మార్కెట్ సమాచారం, కార్యచరణలో సామర్థ్యం పెరిగినప్పటికీ, కొంత వేగం తగ్గిందనే చెప్పాలి. అత్యాధునిక సాంకేతిక నిపుణులను నియమించుకోవాలి. మనీ మార్కెట్‌ను ఫారెక్స్ మార్కెట్‌తో విలీనం చేసేలా ప్రయత్నించాలి. మెరుగైన సామర్థ్యం కోసం వాణిజ్య బ్యాంకుల విధానాలు మార్చుకోవాలి.

ఇలా చేస్తే విదేశీ మారకమార్కెట్ / ఫారెక్స్ మార్కెట్ లోతుగా, శక్తివంతంగా మారుతుందని చెప్పవచ్చు. ఇలా చేస్తే కరెన్సీ ఎక్స్‌పోజర్‌తో అనుసంధానమై కార్పోరేట్ రంగం యొక్క పనిని సులభతరం చేస్తుంది. దేశీయ సెక్యూరిటీస్ మార్కెట్‌లో తదుపరితరం నియంత్రణ యొక్క దృష్టి సమ్మిళిత వృద్ధిపై ఉండాలి. మరో విధంగా చెప్పాలంటే అభిలషణీయమైన పోటీ ద్వారా ఉత్పన్నమయ్యే స్థిరమైన వృద్ధి కోసం మరింత వినూత్న ఉత్పత్తులు జరగాలి, ఎలాంటి మార్గాన్ని ఎంచుకున్నా ప్రభుత్వ విధానాలకు అనుగుణంగా ఉండటం అవసరం. ఎందుకంటే విదేశ మారక ఎక్స్ఛేంజ్‌లు మార్కెట్ పెట్టుబడిదారీ విధానం మనుగడను సాధించే యంత్రాంగం.

విదేశీ మారకద్రవ్య సమస్యలను (Foreign Exchange) మూడు రకాలుగా చెపుతారు. అసలు సమస్య రిస్క్ లేకుండా విదేశీ మారకం జరుగదు. అందచేత అలాంటి రిస్క్‌లను అవసరమైన రిస్క్‌గా చెపుతారు. అంటే ప్రభుత్వ, రిజర్వ్ బ్యాంకుకు నియమాలు వ్యాపారస్తులకు, పెట్టుబడిదారులకు అవరోధాలుగా అనిపిస్తాయి. కానీ ఇవి అవసరం, ఆవశ్యం. రెండవది రిస్క్ పరిమాణం లేదా కార్పోరేట్లు రిస్క్ తీసుకొనగలిగే సామర్థ్యం. విదేశీ మారక ద్రవ్యల్లో వ్యత్యాసాలు, అంచనాలు వ్యత్యాసాలు, అంచనాలు, ఊహలు అనేవి ఎంతవరకు వాటాదారులు, వాపారస్తులు ధైర్యంగా సమర్థవంతంగా తీసుకొంటారో తెలిసే విషయం. ఇకపోతే రిస్క్ సహనం లేదా ఓరిమి (Risk Tolerance) సరిగ్గా ఇక్కడే నిజమైన వాటాదారుని వ్యాపార దక్షత సామర్థ్యాలను రిస్క్ ఓరిమిని నిరూపిస్తాయి.

విదేశీ మారక ద్రవ్య ఒడుదుడుకులు:

అంతర్జాతీయ మారకం బంగారం ప్రమాణం నుండి, మారక ద్రవ్యవిధానం, మళ్ళీ అందులో మరిన్నీ దోరణులు వ్యాపార వేత్తలకు, ప్రభుత్వాలకు కేంద్ర బ్యాంకులకు, వాణిజ్య బ్యాంకులకు అనిశ్చిత స్థితి కలుగజేయటమే కాక రిస్క్‌లోకి తీసుకొనివెళతాయి.

దీనికోసమే హెడ్జింగ్, కరెన్సీ వ్యాపారం, చెల్లింపుల హెడ్జ్, స్పాట్‌రేటు, విదేశీ మారక ద్రవ్య లాకింగ్, మనీ మార్కెట్ హెడ్జ్ అనే విధానాల ద్వారా ఒడుదుడుకులను ఎదుర్కొంటాయి

ఆర్థిక పరమైన రిస్క్:

ఆయా దేశాల ద్రవ్య, కోశ, పోరెక్స్ విధానాలు, ఆర్థిక సమస్యలు విదేశీ మారక మార్కెట్లను అతలాకుతలం చేసే

అవకాశం ఉంది. స్టాక్ మార్కెట్‌లలో అవినీతి, కుంభకోణాలు, ఆర్థిక సంస్థలు, సంస్కరణలు, అంచనాలు మొదలైనవి కూడా వాటాదారులను (Stake Holders) ను రిస్క్‌లోకి తీసుకొని వెళతాయి.

వ్యాపార రిస్క్:

వ్యాపార వ్యూహాలు సఫలమైనంత వరకు ఎటువంటి సమస్య ఉండదు. కానీ వ్యూహాలు విఫలమైతే ఎటూ దారి ఉండదు. అలాగే కార్యాచరణ రిస్క్, కొన్ని రకాల వ్యాపార నిర్ణయాలు విఫలమైనా సఫలమైనా అది కార్యచరణలో లోటుపాటులను చూపిస్తుంది. ప్రతీ సంస్థకి, దేశానికి, దేశంలోని వివిధ ప్రభుత్వ, ప్రభుత్వేతర సంస్థలతో వాటి విలువలకి భంగం కలిగించే విధంగా అంటే గౌరవ ప్రతిష్టలకు దెబ్బ తగిలే నిర్ణయాలు ప్రతిష్టాపరమైన రిస్క్‌లోకి తీసుకొని వెళతాయి. వ్యాపార లావాదేవీలు నమ్మకం, సమ్మతి, వీటిని భంగపరచేలా ఉంటే వచ్చేదిల కంప్లయన్స్ రిస్క్ అంటారు. కాంట్రాక్టు సరైన విధంగా పూర్తి చేయకపోతే కూడా, ఆ సంస్థ వ్యాపారాన్ని దెబ్బతీయవచ్చు.

వ్యాపారేతర రిస్క్:

సైబర్ అవినీతి, క్లిష్టమైన నిర్మాణ రంగాలలో వైఫల్యం, ప్రభుత్వ కోశ విధానాల్లో అనుకోని మార్పులు, వాతావరణ కాలుష్యం, మార్పు, పరిష్కరించే సామర్థ్యం, డేటా, అవి నీతి, చోరీ, ప్రభుత్వ అవినీతి, నీటి కాలుష్యం, విద్యుత్ సరఫరా మొదలైన వాటిని వ్యాపారేతర రిస్క్ అంటారు.

ఇవికాక ఆర్థిక, రాజకీయ అనూహ్య పరిణామాలు, డివేల్యుయేషన్, రివోల్యుయేషన్, కరెన్సీ రద్దు, కరెన్సీ విలువ పడిపోవడం లాంటి సమస్యలను ఎదుర్కొంటేనే విదేశీ మారక వ్యాపారం కాని ఫారెక్స్ మార్కెట్లు కానీ సమర్థవంతంగా ఉంటాయి.

12.9. ముగింపు:

విదేశీమారక ద్రవ్య నిల్వలు ఎంతవరకు వాంఛనీయం లేదా సమంజసం అనేది రిజర్వ్ బ్యాంకు నిర్ణయిస్తుంది. అయితే రిజర్వ్ బ్యాంకు నిర్ణయాలకు వెనుక ఉన్న సారధులను బట్టి ఉంటుంది. అది ప్రభుత్వ కోశ, ద్రవ్య విధానాలు కావచ్చు, ఎగుమతి-దిగుమతిదారులు కావచ్చు లేదా సామాన్య పౌరులు కావచ్చు. అయితే ఈ సారథుల లక్ష్యాలు పరస్పర విరుద్ధం కావచ్చు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన మొదటి ముప్పై సంవత్సరాలు ముందు జాగ్రత్త కోసమే ఈ రిజర్వ్ నిధులు కూడబెట్టడం జరిగిందని చెప్పవచ్చు. కానీ 1991వ సంవత్సరం తరువాత రిజర్వ్ బ్యాంక్ కొంత చొరవతో మరికొంత అంచనాతో వ్యవహరించిందని చెప్పవచ్చు.

ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తలు రిజర్వ్ నిధుల వాంఛనీయతపై భిన్నాభిప్రాయాలు వ్యక్తపరచారు. నిల్వల సామర్థ్యత, వాంఛనీయత పరంగా మూడు చర్యలు చేపట్టాలని అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి చెప్పడం జరిగింది (2011).

1. రిజర్వ్-దిగుమతుల నిష్పత్తి
2. రిజర్వ్-ద్రవ్య సముదాయాల (Monetary Aggregate)-నిష్పత్తి
3. రిజర్వ్-విదేశీ ఋణం నిష్పత్తి

సాంప్రదాయ పద్ధతిలో చూస్తే సులభమైన పద్దతి ప్రకారం రిజర్వ్ యొక్క పరిమాణం మూడు నెలల దిగుమతులకు సరిపడ కానీ, స్వల్ప కాల విదేశీ ఋణంతో కానీ సమంగా ఉండాలి. రిజర్వ్ మరియు మూడు నెలల దిగుమతుల చెల్లింపుల

లేక ఆరునెలల చెల్లింపులా అనే విషయంలో రెండు భిన్నాభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. గుడోట్టి-గ్రీన్‌స్పాన్ (GUIDOTTI-GREENSPAN) శాస్త్రవేత్తల ప్రకారం ఒక సంవత్సరం బాహ్యాఋణంకు సమానంగా ఉండటం అభిలషణీయం. అంటే పైనుదహరించిన మూడు పద్ధతులలో మూడవది-రిజర్వ్ విదేశీ ఋణం నిష్పత్తి ఆదర్శవంతమైనదిగా పేర్కొనడం జరిగింది.

ఈ చర్చలో హేతువేంటంటే ప్రతి దేశం అకస్మాత్తుగా ఒక విదేశీ పెట్టుబడులు వెనక్కు తీసుకొంటే వచ్చే సమస్యను ఎదుర్కొనగలగటం. మరోవిషయంలో జాగ్రత చాలా అవసరం, భారతీయులు గానీ ప్రవాస భారతీయులు గానీ మూలధనాన్ని విదేశాలకు మళ్లించడం. ముందు చెప్పిన విధంగా రిజర్వ్ సామర్థ్యం పరిశీలన లోకి వస్తుంది. అంటే మూలధనం పారిపోవడం (Capital flight) అసాధారణ సమయాల్లో జరిగే ప్రమాదం ఉంది కాబట్టి. రిజర్వ్ బ్యాంకు ఈ క్లిష్ట పరిస్థితులను కంచె (Hedge) వేయాలంటే రిజర్వ్‌ను బ్రాడ్ మనీ (M_3) తో కానీ, బేస్‌మనీ (M_0) తో కానీ అనుసంధానం చేస్తుంది. ఆ విధంగా అసలు రిజర్వ్ ఎంత ఉండటం సమర్థనీయమో నిర్ణయిస్తుంది.

ప్రస్తుతం భారీ ఎత్తుగా రిజర్వ్ నిధుల్ని కలిగి ఉండటం చాలా వరకు విదేశీ పెట్టుబడి సంస్థలు, వ్యక్తులు రూపాయి-డాలర్ విలువల మార్పుల వలన లాభాలు పొందుతున్నారనే చెప్పాలి. అదేవిధంగా ఎగుమతులు అనుకున్నంత స్థాయిలో పెరగకపోవడం గమనార్హం. ఈ పరిస్థితి మరికొంత కాలానికి మారవచ్చు. భారత ఎగుమతి-దిగుతిదారులు రూపాయితో వ్యాపారం చేయడం క్రమేపీ పెరగటం, డాలర్‌పై వత్తిడి పెరగడం కూడా మనం గమనించవచ్చు.

ప్రస్తుతం (జూలై 2023) నాటికి 12 దేశాలతో భారత రూపాయి వ్యాపారం జరుగుతుంది. బోత్సవానా, ఫిజి, జర్మనీ, గయానా, ఇశ్రాయేల్, కెన్యా, మలేషియా, మారిషియన్, మయాన్మార్, న్యూజిలాండ్, ఓమాన్, రష్యా, సైచెలిస్, సింగపూర్ శ్రీలంక, టాంజానియా, ఉగాండా, బ్రిటన్ దేశాలతో వ్యాపారం రూపాయలతో జరుగుతుందని రాజ్యసభ రికార్డ్సులో చెప్పబడింది. ప్రత్యేక వాస్ట్రో రూపాయి ఎకౌంట్ (SVRAs) ద్వారా చెల్లింపులు జరుగుతున్నాయని బి.కే. కరాడ్ (ఫైనాన్స్ ఉపమంత్రి చెప్పారు (జులై 2023).

12.10. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) భారత ప్రభుత్వ విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానం కారణంగా వృద్ధిరేటు, మారక రేటు, ఏ విధంగా పరస్పరంగా ప్రభావితం కాబడ్డాయో వివరించునది.
2) విదేశీ చెల్లింపుల సమతౌల్యం దీర్ఘకాలంగా ప్రతికూలంగా ఉండడానికి కారణాలను ఉదహరిస్తూ మారక రేటు ఏవిధంగా నియంత్రించగలిగిందో వివరించునది
3) ఏకీకృత విదేశీ మారక ద్రవ్య విధానంలో లోటుపాటులను వివరించుము.
4) ఫేరా - ఫేమాలలోని తేడాలను చూపిస్తూ ఫేమా ఎలాగు విదేశీ చెల్లింపులపై ప్రభావం చూపించిందో వ్రాయునది.

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) బంగరం మారక విధానం
2) బ్రిటన్ ఊడ్స్ పద్ధతి
3) స్థిర మార్పిడి

4) దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయాలు

5) సరళీకృత విదేశీ మారకద్రవ్య విధానం

6) వివిధరకాల విదేశీ మారక నిధులు

7) ప్రవాసభారతీయులు

8) స్పెషల్ డ్రాయింగ్ రైట్స్

9) వాస్ట్రో, నాస్ట్రో ఎకౌంట్లు

10) పారిన్ కంట్రిబ్యూషన్ రెగ్యులేషన్ చట్టం (FCRA)

12.11. ఆధార గ్రంథాలు:

1) చార్ల్స్ కిండిల్ బర్గర్, ఇంటర్నేషనల్ ఎకనామిక్స్, రిచర్డ్ ఇర్విన్ పబ్లిషర్స్, న్యూఢిల్లీ, 1973.

2) జింకోటా, రోన్‌కైనెన్, మఫెట్, ఇంటర్నేషనల్ బిజినెస్, విలే ఇండియా, 8వ ప్రచురణ, న్యూఢిల్లీ, 2012.

3) రాబర్ట్ కార్ బౌ, ఇంటర్నేషనల్ ఎకనామిక్స్, సెంగేజ్ లెర్నింగ్, 11వ ప్రచురణ, న్యూఢిల్లీ, 2008.

4) భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ, నాగేశ్వరరావు (ed.), తెలుగు అకాడమీ, హైదరాబాద్, 2012.

– ఆచార్య సి.ఎస్.ఎన్. రాజు

పాఠం - 13

వాణిజ్య కూటమి రకాలు-ప్రపంచీకరణ వ్యూహాలు

13.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠం పూర్తిగా చదివిన తరువాత విద్యార్థులు ఈక్రింది విషయాలను తెలుసుకోగలరు.

- ✦ వాణిజ్య కూటమి ఆవిర్భావం
- ✦ కస్టమ్స్ యూనియన్
- ✦ ఉమ్మడి మార్కెట్
- ✦ వాణిజ్య కూటమి, ప్రపంచీకరణ వ్యూహాలు

విషయసూచిక

13.1. పరిచయం

13.2. వాణిజ్య కూటమిల ఆవిర్భావం

13.3. వాణిజ్య కూటమి యొక్క పాత్ర మరియు ప్రాముఖ్యత

13.3.1. ఆర్థిక సమగ్రత

13.3.2. వనరుల ఉచిత బదిలి

13.3.3. వాణిజ్యంలో పెరుగుదల

13.3.4. ఉపాధి అవకాశాలు

13.3.5. వినియోగదారులకు ప్రయోజనకరం

13.3.6. సహకార స్ఫూర్తి

13.3.7. పోటీ

13.3.8. ప్రాంతీయ అభివృద్ధి

13.4. వాణిజ్య కూటమి యొక్క లక్ష్యాలు

13.5. వాణిజ్య కూటమి రకాలు

13.5.1. ప్రాధాన్యతతో కూడిన వాణిజ్య ఏర్పాటు

13.5.2. స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతం

13.5.3. కస్టమ్స్ యూనియన్

13.6. కస్టమ్స్ యూనియన్ల లక్షణాలు

13.6.1. అంతర్గత సుంకేతర తొలగింపు

13.6.2. ఏకరీతి బహిర్గత సుంకం

13.6.3. ఏకీకృత వాణిజ్య విధానాలు

13.6.4. ఆర్థిక సమైక్యత

13.7. కస్టమ్స్ యూనియన్ల ప్రయోజనాలు

13.7.1. వాణిజ్యాన్ని ప్రోత్సహించడం

13.7.2. మెరుగైన బేరసారాల శక్తి

13.7.3. అంతర్గత ఆదాలు

13.8. సవాళ్ళు మరియు పరిమితులు

13.8.1. వాణిజ్య మళ్ళింపు

13.8.2. సంక్లిష్ట చర్చలు

13.8.3. బాహ్య సంబంధాలు

13.8.4. ఉమ్మడి మార్కెట్

13.9. ఉమ్మడి మార్కెట్ ముఖ్య లక్షణాలు

13.9.1. సాధారణ మార్కెట్

13.9.2. ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క ముఖ్య భాగాలు

13.10. వాణిజ్య కూటమి మరియు ప్రపంచీకరణ వ్యూహాలు

13.11. సారాంశము

13.12. గుర్తుంచుకోవలసిన విషయాలు

13.13. పదకోశం

13.14. నమూనా ప్రశ్నలు

13.15. ఆధార గ్రంథాలు

13.1. పరిచయం:

ప్రాంతీయ వర్తక కూటమి అనేది రెండు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ దేశాల మధ్య ఒక నిర్దిష్ట భౌగోళిక ప్రాంతంలో వాణిజ్యం, ఆర్థిక సమైక్యత మరియు సహకారాన్ని ప్రోత్సహించడానికి ఏర్పడిన సహకార ఒప్పందం. ఉదాహరణకు ఆగ్నేయాసియాలోని ASEAN ఆర్థిక సంఘం, ఐరోపాలోని యూరోపియన్ యూనియన్ (EU) మరియు ఉత్తర అమెరికాలో NAFTA మొదలగునవి. ప్రాంతీయ వర్తక కూటములను ఆర్థిక కూటములు లేదా ఆర్థిక సంఘాలు అని కూడా పిలుస్తారు

వర్తక కూటమి ద్వారా అంతర్జాతీయ వాణిజ్యానికి పాల్గొనే దేశాల మధ్య అడ్డంకులు తొలగించబడతాయి. సుంకాలు (Tariffs) మరియు సుంకేతర (Non Tariffs) వంటి అవరోధాలను తగ్గించడం లేదా తొలగించడం ఈ వర్తక కూటమి యొక్క లక్ష్యం. ఇది ఒప్పందంలోని సభ్యులు మధ్య మరింత సులభంగా మరియు స్వేచ్ఛగా వ్యాపారం చేయడానికి అనుమతిస్తుంది.

అంతేకాక ప్రపంచ వాణిజ్య విధానాలపై ప్రభావం చూపుతుంది. వర్తక కూటములను వాటి సభ్యుల మధ్య నిబద్ధత స్థాయిని బట్టి ఉమ్మడి మార్కెట్ (Common Market), ఒకే మార్కెట్ (Single Market), మరియు కస్టమ్స్ యూనియన్ లేదా ఆర్థిక సంఘం (Customs Union or Economic Union) గా సూచించవచ్చు.

13.2. వాణిజ్య కూటమిల ఆవిర్భావం (Origin of Trade Blocks):

రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం ముగిసే సమయానికి వర్తక కూటమిలు ప్రవేశపెట్టబడ్డాయి. దేశాల మధ్య వాణిజ్య అడ్డంకులను తగ్గించడానికి మరియు తొలగించడానికి దేశాల నుండి భారీ మద్దతు లభించడం ద్వారా అంతర్జాతీయ వ్యాపారం మరింతగా ప్రోత్సహింపబడుతుంది. సుంకాలు మరియు వాణిజ్యంపై సాధారణ ఒప్పందం (GATT) జనవరి 1, 1948 నుండి అమలులోకి వచ్చింది. ఇది 23 దేశాల మధ్య వాణిజ్యాన్ని సమన్వయం చేయడానికి మరియు సులభతరం చేయడానికి ఉద్దేశించబడింది. జర్మనీ అంతటా స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతాన్ని సృష్టించడానికి 1834వ సంవత్సరంలో స్థాపించబడిన (Zollverein) జోల్వెరీన్ మొదటి వాణిజ్య ఒప్పందం, 1960 మరియు 1970లలో అలాగే కమ్యూనిజం పతనం తరువాత 1990లలో వర్తక కూటమి ఏర్పాటు యొక్క ఉప్పెనలు సంభవించాయి.

13.3. వాణిజ్య కూటమి యొక్క పాత్ర మరియు ప్రాముఖ్యత (The Role and Importance of Trade Blocks):

అంతర్జాతీయ వాణిజ్య అభివృద్ధిలో వాణిజ్య కూటములు సానుకూల పాత్ర పోషించాయి.

13.3.1. ఆర్థిక సమగ్రత (Economic Integration):

వాణిజ్య కూటములు ఆర్థిక సమైక్యతకు దారి తీశాయి. ఇది SAARC, OPEC, ASEAN, EU మొదలైన ప్రాంతంలో వివిధ రకాల ఆర్థిక సమైక్యతకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. వాణిజ్య కూటములు వివిధ స్వతంత్ర ఆర్థిక వ్యవస్థలను ఏకం చేస్తాయి మరియు దేశాలను దగ్గర చేస్తాయి.

వాణిజ్య కూటములు ప్రాంతీయ సహకారం మరియు పరస్పర సంబంధాల స్థాయిని పెంపొందించడానికి సహాయపడతాయి. ఇది స్వతంత్ర ఆర్థిక వ్యవస్థలను ఏకీకృతం చేయడం ద్వారా దేశాన్ని మరింత దగ్గర చేస్తుంది మరియు సమూహం లోని సభ్యుల మధ్య ఆర్థిక సహకారాన్ని సులభతరం చేస్తుంది.

13.3.2. వనరుల ఉచిత బదిలీ (Free Transfer of Resources):

వాణిజ్య కూటములు సుంకం మరియు సుంకేతర (Tariff and Non-Tariff) అడ్డంకులను తొలగించడానికి సహాయపడతాయి మరియు సభ్యదేశాల సరిహద్దు వెంబడి వనరులను స్వేచ్ఛగా బదిలీ చేయడానికి వీలు కల్పిస్తాయి. అందుబాటులో ఉన్న వనరులను సద్వినియోగం చేసుకోవడానికి ఇది దోహదపడుతుంది.

ఎందుచేతనంటే ప్రపంచంలో ఏ దేశమూ స్వయం సమృద్ధి సాధించలేదు. తమ అవసరాలు తీర్చుకోవడానికి ఒకరిపై ఒకరు ఆధారపడాల్సిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది.

13.3.3. వాణిజ్యంలో పెరుగుదల (Increase in Trade):

వనరుల స్వేచ్ఛాయుత బదిలీ సభ్య దేశాల ఉత్పాదకలను పెంచడానికి సహాయపడుతుంది. అవి వాణిజ్య అడ్డంకులను తొలగించి స్వేచ్ఛా వాణిజ్యాన్ని ప్రోత్సహిస్తాయి. ఇది సభ్య దేశాల దిగుమతి మరియు ఎగుమతి (Imports and Exports)

కార్యకలాపాలను పెంచుతుంది. దీని ఫలితంగా వాణిజ్య ఆదాయాలు పెరుగుతాయి.

సుస్థిత ఆర్థిక వృద్ధిని (Sustainable Economic Growth) సాధించడానికి వాణిజ్య కూటములు బలమైనవి మరియు సమర్ధవంతముగా పనిచేస్తాయి. వాణిజ్య భాగస్వాములు తమ స్వదేశంలో ఇప్పటికే తయారైన వస్తువులను కొనడానికి మరియు విక్రయించడానికి ప్రోత్సహించడానికి వాణిజ్య కూటములు స్థాపించబడ్డాయి. ఇది తరహానుసరించిన ప్రతిఫలాలు (Economies of Scale) కూడా ప్రోత్సహిస్తుంది.

13.3.4. ఉపాధి అవకాశాలు (Empolyment Opportunities):

పెద్ద ఎత్తున ఉత్పత్తి, పంపిణీ చేయడం వల్ల ప్రత్యక్షంగా, పరోక్షంగా ఉపాధి అవకాశాలు పెరుగుతాయి. ఇది ప్రజల ఆదాయ స్థాయిని పెంచుతుంది. ఇది ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క జీవన ప్రమాణాలను పెంచుతుంది.

వాణిజ్య కూటములు సభ్య దేశాల ఆదాయం మరియు ఉపాధి స్థాయిని పెంచుతాయి. మరిన్ని ఉపాధి అవకాశాలను కల్పించడానికి మూలధనం అవసరం. వాణిజ్య కూటములు సహజ, మానవ మరియు మూలధన వనరులను స్వేచ్ఛగా బదిలీ చేయడానికి దారితీస్తాయి. ఇవి ఉపాధి అవకాశాలను కల్పించడానికి అభిలషణీయ పాత్రను పోషిస్తాయి.

13.3.5. వినియోగదారులకు ప్రయోజనకరం (Benefit to the Consumers):

వాణిజ్య కూటముల ఏర్పాటు సరిహద్దుల వెంబడి సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని బదిలీ చేయడానికి వీలు కల్పిస్తుంది. ఫలితంగా, ఉత్పాదకత మరియు వస్తువు సేవల నాణ్యత మెరుగుపడుతుంది. ఇది అంతిమంగా వినియోగదారులకు ఎక్కువ ప్రయోజనం చేకూరుస్తుంది.

వాణిజ్య అడ్డంకులను తొలగించడం మరియు వనరుల స్వేచ్ఛాయుత బదిలీ భారీ ఉత్పత్తి మరియు పంపిణీకి దారితీస్తుంది. ఇది వినియోగదారులకు ధరల పోటీలలో నాణ్యమైన ఉత్పత్తిని అందించడానికి వీలు కల్పిస్తుంది.

13.3.6. సహకార స్ఫూర్తి (Cooperative Spirit):

వాణిజ్య కూటములు సభ్య దేశాల ఆర్థిక, రాజకీయ దేశాల సాంస్కృతిక ఏకీకరణకు దారి తీస్తాయి. ఇది సభ్య దేశాల మధ్య సహకార, సమన్వయ స్ఫూర్తిని పెంపొందిస్తుంది. ఇది సభ్య దేశాల మధ్య సత్సంబంధాలను కొనసాగించడానికి దోహదపడుతుంది.

13.3.7. పోటీ (Competition):

వాణిజ్య కూటములు మొత్తం ప్రాంతంలోని కంపెనీల మధ్య పోటీని పెంచాయి. ఇది పోటీని సమర్ధవంతంగా ఎదుర్కోవడానికి దోహదపడుతుంది. వాణిజ్య కూటములు (Trading Blocks) పెద్ద సంస్థలకు మాత్రమే కాకుండా క్రొత్తగా ఆవిర్భవిస్తున్న సంస్థకు కూడా ప్రయోజనాన్ని ఇస్తాయి.

13.3.8. ప్రాంతీయ అభివృద్ధి (Development of Region):

మొత్తం ప్రాంతం యొక్క అభివృద్ధి, పారిశ్రామికీకరణ మరియు ఆర్థిక వృద్ధికి దోహదం చేయడంలో వాణిజ్య కూటమి ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తుంది. సుస్థిర ఆర్థిక వృద్ధిని సాధించడానికి వాణిజ్య కూటములు (Trading Blocks) ఒక బలమైన మరియు సమర్ధవంతమైన మార్గం.

ఉదారవాద విధానాలు, వాణిజ్య అవరోధాల తొలగింపు ఫలితంగా ఆ ప్రాంతాల్లో పరిశ్రమలు పెరిగాయి. ఇది ఉత్పత్తి మరియు పంపిణీ కార్యకలాపాలను పెంచి ఆ ప్రాంతాల ఆర్థిక వృద్ధికి దారితీసింది.

13.4. వాణిజ్య కూటమి యొక్క లక్ష్యాలు (Obejectives of Trade Blocks):

వాణిజ్య కూటములు అనేక లక్ష్యాలను కలిగి ఉంటాయి. వాణిజ్య కూటములు ఏర్పరచాలనే ఆలోచన లేదా ప్రేరణ ఒక ప్రాంతం నుండి మరొక ప్రాంతానికి మరియు ఒక దేశం నుండి మరొక దేశానికి మారవచ్చు. అవి:

1. సభ్య దేశాల మధ్య వాణిజ్య అడ్డంకుల తగ్గింపు
2. మెరుగైన సంబంధాలను కొనసాగించడం
3. శ్రమ, మూలధనం మరియు ఇతర అంశాల ఉచిత బదిలీని ప్రోత్సహించడం.
4. సాధారణ కరెన్సీ మరియు కేంద్ర బ్యాంక్‌ను సృష్టించడం
5. సామూహిక బేరసారాలు
6. సభ్య దేశాలకు సహాయం చేయడం.
7. వినియోగదారుల సంక్షేమాన్ని పెంపొందించడం.
8. పోటీని సృష్టించడం
9. సభ్య దేశాలు కాని దేశాలపై అడ్డంకులు విధించడం.
10. ఉన్నత ఉపాధిని ప్రోత్సహించడం.

13.5. వాణిజ్య కూటమి రకాలు (Types of Trade Blocks):

13.5.1. ప్రాధాన్యతతో కూడిన వాణిజ్య ఏర్పాటు (Preferential Trading Area):

రెండు లేదా అంతకన్నా ఎక్కువ దేశాలు అంతర్జాతీయంగా వాటి మధ్య జరుగు వాణిజ్యం కోసం ప్రాధాన్యతతో కూడుకున్న వాణిజ్య ఏర్పాటు (Preferential Trading Area) అంతర్జాతీయ ఆర్థిక సహకారానికి తొలిమెట్టు వంటిది. Preferential Trading Areas సభ్యుల మధ్య వాణిజ్యానికి అడ్డంకులను తొలగిస్తాయి మరియు పరస్పర ప్రాతిపదికన మార్కెట్లకు ప్రాధాన్యతా సౌలభ్యాన్ని (Preferential Access) అందిస్తాయి. FTA (Preferential Trading Area) వస్తువుల వ్యాపారంతో పాటు సేవలు (Services) మరియు పెట్టుబడి నిబంధనలు (Investment Provisions) పరిశీలిస్తుంది. అలాగే వాణిజ్యంపై సుంకం మరియు సుంకేతర అడ్డంకులను తొలగిస్తాయి. FTAs (Free Trade Areas) అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో కస్టమ్స్ సహకారం (Customs Cooperation) సులభతరం చేయడంతో పాటు ప్రమాణాలను సమన్వయం చేయడం మరియు వివిధ రంగాలలో నియంత్రణ సహకారాన్ని ప్రోత్సహించడం వంటి అనేక నిబంధనలను కూడా చేర్చవచ్చు.

ప్రాధాన్యతా వాణిజ్య ఒప్పందాలు ఈ పదాన్ని రెండు విధాలుగా ఉపయోగించవచ్చు. మొదటివి, WTO క్రింద వాణిజ్య సరళీకరణ లేదా సుంకాలను ఏక పక్షంగా తగ్గించడం వంటి వాటికి విరుద్ధంగా FTA లకు వారి ప్రాధాన్యతా స్వభావాన్ని గుర్తించడానికి కొన్నిసార్లు ఉపయోగించే పేర్లలో ఇది ఒకటి. రెండవదిగా పాక్షిక పరిధి ఒప్పందాలను సూచించడానికి ప్రాధాన్య వాణిజ్య ఒప్పందం (Preferential Trade Agreement) అనే పదాన్ని ఉపయోగించవచ్చు. ఈ ఒప్పందం పరిమిత

మొత్తంలో వస్తువులపై దిగుమతి సుంకాలను తగ్గించడం ద్వారా ప్రాధాన్యతా మార్కెట్ సౌలభ్యాన్ని అందిస్తాయి.

13.5.2. స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతం (Free Trade Area):

స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతం అనేది అనేక దేశాలు స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ఒప్పందంపై సంతకం చేసిన ప్రాంతం. ఈ వాణిజ్య కూటమిలో దేశాలు ఒకదానిపై మరియొకటి సుంకాలు (Tariffs) లేదా కోటాలు (Quotas) రూపంలో వాణిజ్యంపై నిబంధనలను అతి తక్కువగా విధిస్తుంది లేదా అన్ని అడ్డంకులను రద్దు చేస్తుంది. స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతాలు అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని సులభతరం చేస్తాయి మరియు అంతర్జాతీయ శ్రమ విభజన మరియు ప్రత్యేకతతో పాటు వాణిజ్యం నుండి వచ్చే సంబంధిత లాభాలను సులభతరం చేస్తాయి. స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతంలో సభ్యులు కాని వారితో తమ స్వంత వాణిజ్య విధానాన్ని నిర్ణయించుకోవడానికి ప్రతి సభ్యునికి స్వేచ్ఛ ఉంది.

స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతం వెలుపల నుండి దిగుమతులు స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ఒప్పందం యొక్క ప్రయోజనాన్ని అందించవు. ఉదాహరణకు అమెరికా, మెక్సికో వంటి స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతంలో సభ్యులుగా ఉన్న రెండు దేశాలు పరస్పరం సుంకాలు విధించుకోకుండా ఉంటాయి. అయితే అమెరికా కంపెనీ దక్షిణ అమెరికా నుండి అరటి పండ్లను దిగుమతి చేసుకుంటే వాటిపై సుంకాలు విధిస్తారు.

స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతాలు సభ్య దేశాల మధ్య సన్నిహిత ఆర్థిక ఏకీకరణను ప్రోత్సహిస్తాయి. వాణిజ్యంలో పెరుగుదల మరియు పెట్టుబడి ఆర్థిక వృద్ధిని ప్రోత్సహిస్తాయి. అంతేకాకుండా సామర్థ్యం పెరుగుదల, విస్తృత శ్రేణి వస్తువులకు ప్రాప్యత (Access) మరియు వినియోగదారుల కోసం తక్కువ ధరలు ఉంటాయి. పెరిగిన పోటీకి సర్దుబాటు చేయడం, దేశీయ పరిశ్రమలను రక్షించడం మరియు సంభావ్య ఉద్యోగ స్థానభ్రంశాలను నిర్వహించడం వంటి సవాళ్ళు ఎదుర్కోవలసి వస్తుంది.

కొన్ని ముఖ్యమైన స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతాలను చూసినట్లయితే ఉత్తర అమెరికా స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ఒప్పందం (NAFTA) యూరోపియన్ ఫ్రీ ట్రేడ్ అసోసియేషన్ (EFTA) మరియు దక్షిణాసియా స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతం (SAFTA) వంటి ముఖ్యమైన స్వేచ్ఛ వాణిజ్య ప్రాంతాయి ఉన్నాయి.

స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతాలు గొప్ప ఆర్థిక ప్రత్యేకత, మెరుగైన వనరుల కేటాయింపు మరియు మెరుగైన పోటీతత్వానికి దారి తీయవచ్చు. అయినప్పటికీ సభ్య దేశాల మధ్య ప్రయోజనాల సమానమైన పంపిణీని నిర్ధారించడానికి మరియు ఉద్యోగ స్థానభ్రంశం లేదా పరిశ్రమలు ప్రతికూలంగా ప్రభావితమవుతున్నాయని ఆందోళనలను పరిష్కరించడానికి వారికి జాగ్రత్తగా చర్చలు మరియు నిర్వహణ అవసరం.

13.5.3. కస్టమ్స్ యూనియన్ (Customs Union):

కస్టమ్స్ యూనియన్ అనేది వాణిజ్య కూటమి యొక్క ఒక రూపం. ఇక్కడ సభ్య దేశాలు తమ మధ్య వాణిజ్యంపై సుంకాలు మరియు కోటాలను తొలగించడానికి అంగీకరిస్తాయి. అయితే సభ్యులు కాని దేశాల నుండి దిగుమతులపై సాధారణ బాహ్య సుంకాన్ని కొనసాగిస్తాయి. ఈ ఏర్పాటు సభ్య దేశాల మధ్య వాణిజ్యం పెంపొందిస్తుంది. అదే సమయంలో ప్రపంచంలోని ఇతర ప్రాంతాలకు ఏకీకృత వాణిజ్య విధానాన్ని ప్రదర్శిస్తుంది.

13.6. కస్టమ్స్ యూనియన్ల లక్షణాలు (Characteristics of Customs Union):

13.6.1. అంతర్గత సుంకేతర తొలగింపు (Internal Tariff Elimination):

సభ్య దేశాలు తమలో తాము వాణిజ్యంపై సుంకాలు కోటాలను రద్దు చేసుకుంటాయి. ఇది యూనియన్‌లో వస్తువులు మరియు సేవల సులభతరమైన తరలింపును ప్రోత్సహిస్తుంది. వాణిజ్యం మరియు ఆర్థిక సహకారాన్ని ప్రోత్సహిస్తుంది.

13.6.2. ఏకరీతి బహిర్గత సుంకం (Common External Tariff):

సభ్యులందరూ సభ్యులు కాని దేశాల నుండి దిగుమతులపై ఏకరీతి సుంకాన్ని వర్తింపజేస్తారు. దీని అర్థం ఉత్పత్తి ఏ సభ్య దేశంలోకి ప్రవేశించినా, దానిపై వర్తించే సుంకం యూనియన్ ఒకే విధంగా ఉంటుంది.

13.6.3. ఏకీకృత వాణిజ్య విధానాలు (Unified Trade Policies):

సభ్య దేశాలు కాని దేశాలతో వాణిజ్య ఒప్పందాలను ఒకే సంస్థగా చర్చలు జరుపుతాయి. ఇది వాణిజ్య చర్యలను సులభతరం చేస్తుంది. మరియు ప్రపంచ వేదికపై యూనియన్ బేరసారాల శక్తిని పెంచుతుంది.

13.6.4. ఆర్థిక సమైక్యత (Economic Integration):

కస్టమ్స్ యూనియన్లు తరచుగా వారి వాణిజ్యానికి సంబంధించిన ప్రమాణాలు, నిబంధనలు మరియు విధానాలను సమలేఖనం చేయడం ద్వారా లోతైన ఆర్థిక ఏకీకరణను లక్ష్యంగా చేసుకుంటాయి. అయితే ఇది వివిధ యూనియన్ల మధ్య దాని పరిధిని బట్టి మారవచ్చు.

13.7. కస్టమ్స్ యూనియన్ల ప్రయోజనాలు (Advantages of Customs Unions):

13.7.1. వాణిజ్యాన్ని ప్రోత్సహించడం (Promotion of Trade):

యూనియన్‌లో వాణిజ్యానికి అడ్డంకులను తగ్గించడం ద్వారా కస్టమ్స్ యూనియన్‌లు సభ్య దేశాల మధ్య వాణిజ్యాన్ని ప్రేరేపిస్తాయి. ఇది పెరిగిన ఆర్థిక కార్యకలాపాలు మరియు వృద్ధికి దారి తీస్తుంది.

13.7.2. మెరుగైన బేరసారాల శక్తి (Enhanced Bargaining Power):

ఇతర దేశాలు లేదా వాణిజ్య కూటములతో వ్యవహరించేటప్పుడు ఒకే సంస్థగా చర్చలు జరపడం వల్ల బలమైన పరపతి లభిస్తుంది. ఇది మెరుగైన వాణిజ్య ఒప్పందాలకు దారి తీయవచ్చు.

13.7.3. అంతర్గత ఆదాలు (Economics of Scale):

పెరిగిన వాణిజ్యంతో సభ్య దేశాలు ఉత్పత్తిలో అంతర్గత ఆదాల నుండి ప్రయోజనమును పొందవచ్చు. ఖర్చులను తగ్గించడం మరియు ప్రపంచ వ్యాప్తంగా వస్తువులను మరింత పోటీగా మార్చడం.

13.8. సవాళ్ళు మరియు పరిమితులు (Challanges and Limitations):

13.8.1. వాణిజ్య మళ్ళింపు (Trade Diversion):

యూనియన్‌లోని ప్రాధాన్యతలు మరింత పోటీతత్వం గల కూటమిలో సభ్యత్వం లేని వ్యక్తికి బదులుగా తక్కువ సమర్థవంతమైన సభ్యుడి నుండి ఉత్పత్తులను సేకరించడానికి (Sourcing) దారితీయవచ్చు. ఇది అసమర్థతకు కారణమవుతుంది.

13.8.2. సంక్లిష్ట చర్చలు (Complex Negotiations):

సభ్య దేశాలు భిన్నమైన ఆసక్తులను కలిగి ఉండవచ్చు. సాధారణ విధానాలను అంగీకరించడం సవాలుగా మారవచ్చు.

ముఖ్యంగా సభ్యులు కాని వారితో వాణిజ్యానికి సంబంధించినది

13.8.3. బాహ్య సంబంధాలు (External Relations):

సభ్యత్వం లేని దేశాలతో వాణిజ్య విధానాలు మరియు చర్చలను సమన్వయం చేయడం సంక్లిష్టంగా ఉంటుంది మరియు అన్ని సభ్య దేశాల ప్రయోజనాలకు అనుగుణంగా ఉండకపోవచ్చు.

కస్టమ్స్ యూనియన్లు సభ్య దేశాల మధ్య వాణిజ్యాన్ని సులభతరం చేస్తాయి. అయితే బాహ్యంగా యునైటెడ్ ఫ్రంట్ (United Front) ప్రదర్శిస్తాయి. అవి ఆర్థిక సహకారం మరియు వృద్ధిని ప్రోత్సహిస్తాయి. అయితే ఉమ్మడి విధానాలు మరియు బాహ్య సంబంధాలను సమర్థవంతంగా నిర్వహించడానికి సభ్య దేశాల మధ్య సమన్వయం మరియు రాజీ అవసరం.

13.8.4. ఉమ్మడి మార్కెట్ (Common Market):

ఉమ్మడి మార్కెట్‌లో సభ్య దేశాలు తమ మధ్య ఉన్న వాణిజ్య అడ్డంకులను తొలగిస్తాయి మరియు సాధారణ బాహ్య వాణిజ్య విధానాన్ని అవలంబిస్తాయి.

13.9. ఉమ్మడి మార్కెట్ ముఖ్య లక్షణాలు (Key Features of Common Market):

13.9.1. సాధారణ మార్కెట్ (Common Market):

అ) వస్తువులు మరియు సేవల ఉచిత తరలింపు (Free Movement of Goods and Services):

సభ్యదేశాలు సాధారణ మార్కెట్లో వస్తువులు సేవల యొక్క అనియంత్రిత తరలింపును అనుమతిస్తాయి. ఇందులో సుంకాలు, కోటాలు మరియు ఇతర వాణిజ్య అడ్డంకులు తొలగించబడతాయి.

ఆ) మూలధనం యొక్క ఉచిత ఉద్యమం (Free Movement of Capital):

ఇది సభ్య దేశాల మధ్య ఉచిత మూలధన ప్రవాహాన్ని అనుమతిస్తుంది. సరిహద్దుల వెంబడి పెట్టుబడులు మరియు ఆర్థిక కార్యకలాపాలను ప్రోత్సహిస్తుంది.

ఇ) కార్మిక స్వేచ్ఛా ఉద్యమం (Free Movement of Labour):

సభ్య దేశాల పౌరులు సాధారణ మార్కెట్‌లో అధిక పరిమితులు లేకుండా స్వేచ్ఛగా జీవించవచ్చు. పని చేయవచ్చు మరియు తరలించవచ్చును.

ఈ) సాధారణ వాణిజ్య విధానాలు (Common Trade Policies):

సభ్య దేశాలు సభ్యులు కాని దేశాల పట్ల ఏకీకృత వాణిజ్య విధానాన్ని నిర్వహిస్తాయి. వారు వాణిజ్య ఒప్పందాలు సుంకాలు మరియు ఇతర వాణిజ్య సంబంధిత అంశాలను సమిష్టిగా చర్చిస్తారు.

ఉ) ప్రమాణాల సమన్వయం (Hormonization of Standards):

సాధారణ మార్కెట్లకు న్యాయమైన పోటీని నిర్ధారించడానికి మరియు సభ్యుల మధ్య సులభతర వాణిజ్యాన్ని సులభతరం చేయడానికి తరచుగా నిబంధనలు మరియు ప్రమాణాల సమన్వయం అవసరం.

ఊ) ఆర్థిక సమైక్యత (Economic Integration):

ఇది కస్టమ్స్ యూనియన్ కంటే ఉన్నత స్థాయి ఏకీకరణ, వాణిజ్యం మరియు ఉత్పత్తి కారకాల కదలికలకు అడ్డంకులను

తొలగించడం ద్వారా లోతైన ఆర్థిక సహకారాన్ని లక్ష్యంగా చేసుకుంది.

ఉదాహరణలు (Examples):

అ) యూరోపియన్ యూనియన్ (EU):

నిజానికి ఒక సాధారణ మార్కెట్‌గా భావించబడుతుంది. EU మరింత విస్తృతమైన ఆర్థిక మరియు రాజకీయ యూనియన్‌గా పరిణామం చెందింది.

ఆ) యూరోపియన్ ఎకనామిక్ ఏరియా (EEA-European Economic Area):

ఇది EU మరియు యూరోపియన్ ఫ్రీ ట్రేడ్ అసోసియేషన్ (EFTA) సభ్య దేశాల అంతర్గత మార్కెట్‌లో వస్తువులు, సేవలు, వ్యక్తులు మరియు మూలధనం యొక్క ఉచిత తరలింపును అందిస్తుంది.

ఇ) మెర్కోసూర్ (Mercosur):

అర్జెంటీనా, బ్రెజిల్, పరాగ్వే, ఉరుగ్వే మరియు వెనిజులా ప్రస్తుతం తాత్కాలికంగా నిలిపివేయబడింది ఉన్న దక్షిణ అమెరికా సాధారణ మార్కెట్. ఇది స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం మరియు వస్తువులు, వ్యక్తులు మరియు కరెన్సీ యొక్క ద్రవ కదలికను ప్రోత్సహించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది.

సాధారణ మార్కెట్లు ఆర్థిక వృద్ధిని సులభతరం చేస్తాయి. పోటీని మెరుగుపరుస్తాయి మరియు సభ్యదేశాలు మధ్య ఎక్కువ సామర్థ్యం మరియు ప్రత్యేకతను కలిగిస్తాయి. వారు భాగస్వామ్య ఆర్థిక ప్రయోజనాల ద్వారా దేశాల మధ్య సన్నిహిత రాజకీయ సంబంధాలను కూడా పెంపొందించుకుంటారు.

ఈ) ఆర్థిక సంఘం (EU-Economic Union):

ఆర్థిక సంఘం అనేది ప్రామాణిక స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ఒప్పందంతో పోల్చితే లోతైన స్థాయి ఏకీకరణను కలిగి ఉండే బహుళ దేశాల మధ్య వాణిజ్య ఏర్పాటు యొక్క ఒక రూపం. ఇది సాధారణంగా వాణిజ్యానికి అడ్డంకుల తొలగింపు. అలాగే సభ్య దేశాల మధ్య ఆర్థిక విధానాల సమన్వయాన్ని కలిగి ఉంటుంది.

13.9.2. ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క ముఖ్య భాగాలు (Key Components of Economic Union):

1. సాధారణ మార్కెట్ (Common Market):

సాధారణ మార్కెట్‌లో సభ్యదేశాలు సుంకాలు మరియు కోటాలు వంటి వాణిజ్యానికి అడ్డంకులను తొలగిస్తాయి. వస్తువులు మరియు సేవలను దేశాల మధ్య స్వేచ్ఛగా తరలించడానికి అనుమతిస్తాయి.

ఇది ఆర్థిక సామర్థ్య పెరుగుదలకు దారితీస్తుంది. ఎందుకంటే కంపెనీలు పరిమితులను ఎదుర్కోకుండా పెద్ద మార్కెట్‌లో పనిచేయగలవు.

2. కస్టమ్స్ యూనియన్ (Customs Union):

యూనియన్ వెలుపలి నుండి దిగుమతి చేసుకునే వస్తువులపై ఉమ్మడి బాహ్య సుంకాన్ని వర్తింపవేయడానికి సభ్య దేశాలు అంగీకరిస్తాయని దీని అర్థం. సభ్యత్వం లేని దేశాలతో వాణిజ్యానికి ఈ ఏకీకృత విధానం సమ్మిళిత ఆర్థిక విధానాన్ని పెంపొందించడంలో సహాయపడుతుంది.

3. మూలధనం మరియు శ్రమ యొక్క ఉచిత ఉద్యమం (Free Movement of Capital and Labour):

ఆర్థిక సంఘాలు తరుచుగా సభ్య దేశాల మధ్య మూలధనం మరియు కార్మికుల స్వేచ్ఛా కదలికను సులభతరం చేస్తాయి. ఇది యూనియన్ అంతటా ఆర్థిక వృద్ధి మరియు అభివృద్ధిని ప్రోత్సహిస్తూ ఎక్కువ పెట్టుబడి అవకాశాలను మరియు పెద్ద లేబర్ పూల్‌కు (Larger Labpour Pool) ప్రాప్యతను అనుమతిస్తుంది.

4. విధానాల సమన్వయం (Harmonization of Policies):

సభ్య దేశాలు సాధారణంగా యూనియన్‌లో స్థిరత్వం మరియు పొందికను సృష్టించేందుకు ఆర్థిక, ద్రవ్య మరియు కొన్నిసార్లు సామాజిక విధానాల వంటి వారి ఆర్థిక విధానాలను సమలేఖనం చేస్తాయి. సభ్య దేశాల మధ్య ఆర్థిక అసమతుల్యం మరియు అసమానతలను నివారించడం ఈ సమస్యయం లక్ష్యం.

5. భాగస్వామ్య సంస్థలు (Shared Institutions):

ఆర్థిక సంఘాలు తరచుగా నిర్ణయాధికారం నియమాల అమలు మరియు వివాద పరిష్కారానికి బాధ్యత వహించే సంస్థలను భాగస్వామ్యం చేస్తాయి. ఈ సంస్థలు యూనియన్ నిబంధనలకు అనుగుణంగా ఉండేలా చూసేందుకు పాలకమండలి, సెంట్రల్ బ్యాంక్ మరియు చట్టపరమైన విధానాలను ఉండవచ్చు.

6. మెరుగైన సహకారం (Enhanced Cooperation):

సభ్య దేశాలు ఉమ్మడి పరిశోధన మరియు అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు, అవస్థాపన ప్రాజెక్టులు మరియు నిబంధనల ప్రామాణీకరణ వంటి వాణిజ్యానికి అతీతంగా సహకార ప్రయత్నాలలో పాల్గొనవచ్చు.

ఆర్థిక సంఘాల యొక్క ప్రముఖ ఉదాహరణలు యూరోపియన్ యూనియన్ మరియు పైన పేర్కొన్న చాలా అంశాలను దానిలో ఇముడ్చుకొని ఉన్న సింగిల్ మార్కెట్, అదనంగా ఈస్ట్ ఆఫ్రికన్ కమ్యూనిటీ (East African Community) మరియు యురేషియన్ ఎకనామిక్ యూనియన్ (Eurasian Economic Union) కూడా వివిధ స్థాయిలలో ఆర్థిక సంఘాల అంశాలను ప్రదర్శిస్తాయి.

ఆర్థిక సంఘాలు ఆర్థిక వృద్ధిని ప్రోత్సహించడం పోటీతత్వాన్ని పెంపొందించడం మరియు పాల్గొనే దేశాల మధ్య ఎక్కువ ఐక్యతను పెంపొందించడం చివరికి పరస్పర ప్రయోజనాలు భాగస్వామ్య శ్రేయస్సు కోసం పని చేయడం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నాయి.

13.10. వాణిజ్య కూటమి మరియు ప్రపంచీకరణ వ్యూహాలు:

వాణిజ్య కూటమి అనేది ఆర్థిక సంఘం లేదా స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం యొక్క ప్రాంతాన్ని ఏర్పరచుకునే దేశాల సమూహాలు.

ఉదాహరణ:

1. యూరోపియన్ యూనియన్ (EU) కేవలం కస్టమ్స్ యూనియన్ మాత్రమే కాకుండా ఆర్థిక మరియు ద్రవ్య సమాఖ్యను కూడా లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. పన్నులు / ఒకే కరెన్సీ మరియు సాధారణ ద్రవ్య విధానం యొక్క సమన్వయం.
2. NAFTA అనేది నార్త్ అట్లాంటిక్ ఫ్రీ ట్రేడ్ అసోసియేషన్ (US, మెక్సికో మరియు కెనడా).

3. సౌత్ ఏషియన్ ఫ్రీ ట్రేడ్ ఏరియా (SAFTA) ఆఫ్ఘనిస్తాన్, బంగ్లాదేశ్, భూటాన్, ఇండియా, మాల్దీవులు, నేపాల్, పాకిస్థాన్ మరియు శ్రీలంకలలో 1.6 బిలియన్ల ప్రజల స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతాన్ని కలిగి ఉంది.
4. ASEAN ఫ్రీ ట్రేడ్ ఏరియాలో (AFTA) బ్రూనై, ఇండోనేషియా, మలేషియా, ఫిలిప్పీన్స్, సింగపూర్ మరియు థాయిలాండ్ సభ్య దేశాలుగా ఉన్నాయి. 1995వ సంవత్సరంలో లావోస్ మరియు మయన్మార్ 1997వ సంవత్సరంలో కంబోడియా సభ్యత్వం తీసుకున్నాయి.

ప్రపంచీకరణ అనేది జాతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థల యొక్క పెరిగిన ఏకీకరణ మరియు పరస్పర ఆధారపడటం యొక్క దృగ్విషయాన్ని సూచిస్తుంది. ప్రపంచీకరణ అనేది దేశాల మధ్య ఆర్థిక అడ్డంకులు ఎలా తొలగించుబడుతున్నాయో పరిశీలిస్తుంది. అంతేకాకుండా కార్మికులు మరియు మూలధనం యొక్క స్వేచ్ఛా తరలింపును అనుమతించడం ద్వారా మరింత వాణిజ్యాభివృద్ధి జరుగుతుంది.

EU వంటి వాణిజ్య కూటములు ప్రపంచీకరణ ప్రక్రియను వేగవంతం చేస్తాయి. EU 26 దేశాలకు విస్తరించింది మరియు 356 మిలియన్ల జనాభాను కలిగి ఉంది. యూరోపియన్ యూనియన్ (EU) లోపల జాతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థల యొక్క ఏకీకరణ గుర్తించదగినది. సభ్య దేశాల మధ్య వాణిజ్యం పెరిగింది. మూలధనం మరియు కార్మిక ఉద్యమం కూడా ఎక్కువగా బలపడింది. (ఉదాహరణకు పోలాండ్ నుండి UK మరియు ఐర్లాండ్‌లకు అనేక మంది కార్మికుల వలస) EU లోపల 11 సభ్య దేశాలు ఆమోదించిన ఒకే కరెన్సీ మరియు ఒకే ద్రవ్య విధానం కూడా ఉంది.

అలాగే వాణిజ్య కూటమి సభ్యుల మధ్య ఏకీకరణ పెరిగింది. ప్రపంచ చర్చలను సులభతరం చేయడం ద్వారా ప్రపంచీకరణకు ట్రేడింగ్ బ్లాక్‌లు సహాయపడతాయని వాదించారు. ఉదాహరణకు వాణిజ్య చర్చల విషయంలో EU ఒకే ట్రేడింగ్ బ్లాక్‌గా చర్చలు జరుపుతుంది. ఇది స్వేచ్ఛా వాణిజ్యాన్ని పెంచే పద్ధతులను సులభతరం చేస్తుంది.

అయితే కొన్నిసార్లు వాణిజ్య కూటములు (Trading Blocks) ప్రపంచీకరణ ప్రక్రియకు సహాయపడవు. ఉదాహరణకు EU యొక్క CAP ఆహార దిగుమతులపై అధిక సుంకాలను కలిగి ఉండటం మూలంగా మిగులు (Surplus) ఆహార పదార్థాలను ప్రపంచ మార్కెట్లలో డంపింగ్ చేసింది.

ప్రపంచీకరణకు దోహదపడే అతి ముఖ్యమైన అంశాలు:

i. బహుళ జాతి కంపెనీల వృద్ధి

ii. ప్రపంచ కమ్యూనికేషన్ మరియు రవాణాను సులభతరం చేసే మెరుగైన సాంకేతికత

iii. దూరం యొక్క అడ్డంకులను తగ్గించడంలో సహాయపడే మెరుగైన రవాణా మరియు కమ్యూనికేషన్

iv. సుంకం తగ్గింపులు మరియు స్వేచ్ఛా వాణిజ్యాన్ని ప్రోత్సహించడం.

13.11. సారాంశము:

వాణిజ్య కూటములు (Trade Blocks) అనేవి సుంకాలు మరియు కోటాలు వంటి అడ్డంకులను తగ్గించడం లేదా తొలగించడం ద్వారా సభ్య దేశాల మధ్య వాణిజ్యాన్ని ప్రోత్సహించే లక్ష్యంతో ప్రాంతీయ అంతర ప్రభుత్వ ఒప్పందాలు (Regional Inter Governmental Agreements). ఈ కూటమిలు ఆర్థిక సహకారాన్ని మెరుగుపరుస్తాయి. సులభతర

వాణిజ్య సంబంధాలను సులభతరం చేస్తాయి మరియు సామర్థ్యం పోటీతత్వాన్ని పెంచుతాయి.

13.12. గుర్తుంచుకోవలసిన విషయాలు:

సభ్యదేశాల మధ్య ఏకీకరణ మరియు సహకారం స్థాయిల ఆధారంగా వాణిజ్య కూటమిలు (Trade Blocks) వర్గీకరించబడతాయి. వాటిలో ప్రిఫరెన్షియల్ ట్రేడ్ ఏరియాలు ఉన్నాయి. ఇక్కడ దేశాలు కూటమిలో సుంకాలు తగ్గిస్తాయి కానీ సభ్యులు కాని దేశాలపై వ్యక్తిగత టారిఫ్‌లు విధిస్తాయి. స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతాలు సభ్యులు కాని వారితో వ్యక్తిగత వాణిజ్య విధానాలను ఉంచుతూ, సభ్యుల మధ్య సుంకాలు మరియు కోటాలను తొలగించడం ద్వారా స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతాలు మరింత ముందుకు సాగుతాయి. కస్టమ్స్ యూనియన్‌లు అంతర్గత సుంకాలను తొలగించడమే కాకుండా సభ్యులు కాని దేశాలపై ఉమ్మడి బాహ్య సుంకాన్ని కూడా ఏర్పాటు చేస్తాయి. సాధారణ మార్కెట్లు సభ్యులు మధ్య వస్తువులు సేవలు మూలధనం మరియు కార్మికుల స్వేచ్ఛా కదలికను అనుమతించడం ద్వారా దీనిని విస్తరించాయి. చివరిగా ఆర్థిక సంఘాలు అత్యున్నత స్థాయి ఏకీకరణను కలిగి ఉంటాయి. సభ్య దేశాల మధ్య ఏకీకృత ఆర్థిక విధానంతో ఉమ్మడి మార్కెట్ లక్షణాలను మిళితం చేస్తాయి. ఈ రకమైన వాణిజ్య కూటమిలు వాటి సమగ్రత యొక్క లోతు మరియు పాల్గొనే దేశాల మధ్య సహకారం యొక్క పరిధి బట్టి మారుతూ ఉంటాయి.

13.13. పదకోశం (Glossary):

1) వాణిజ్య కూటమి (Trade Block):

సభ్యులు కాని దేశాల పట్ల వ్యక్తిగత విధానాలను కొనసాగిస్తూ తమలో తాము వాణిజ్యానికి అడ్డంకులను తగ్గించుకోవడానికి లేదా తొలగించడానికి ఒక ఒప్పందాన్ని ఏర్పరచుకున్న దేశాల సమూహం.

2) సుంకం (Tariff):

దిగుమతి చేసుకున్న లేదా ఎగుమతి చేసిన వస్తువులపై విధించే పన్ను తరచుగా వాణిజ్యాన్ని నియంత్రించడానికి లేదా దేశీయ పరిశ్రమలకు రక్షించడానికి ఉపయోగిస్తారు.

3) కోటా (Quota):

నిర్దిష్ట వ్యవధిలో దిగుమతి లేదా ఎగుమతి చేయగల నిర్దిష్ట వస్తువుల పరిమాణం లేదా విలువపై విధించబడిన పరిమితి, తరచుగా వాణిజ్య పరిమాణాలను నియంత్రిస్తుంది.

4) ప్రాంతీయ సమగ్రత (Regional Integration):

పొరుగు దేశాలు పరస్పరం సహకరించుకునే ప్రక్రియ మరియు ఆర్థిక, రాజకీయ మరియు సామాజిక ఒప్పందాల ద్వారా వాణిజ్య కూటమిల వంటి వాటి పరస్పర చర్యను పెంచుతాయి.

5) ద్వైపాక్షిక వాణిజ్య ఒప్పందం (Bilateral Trade Agreement):

అడ్డంకులను తగ్గించడం మరియు వస్తు సేవల మార్పిడిని సులభతరం చేయడం ద్వారా వాణిజ్యాన్ని ప్రోత్సహించే లక్ష్యంతో రెండు దేశాల మధ్య ఒప్పందం.

6) బహు పాక్షిక వాణిజ్య ఒప్పందం (Mulytilateral Trade Agreement):

అన్ని భాగస్వామ్య దేశాల మధ్య అడ్డంకులను తగ్గించడం మరియు సహకారాన్ని ప్రోత్సహించడం ద్వారా వాణిజ్యాన్ని సులభతరం చేసే లక్ష్యంతో బహుళ దేశాలతో కూడిన ఒప్పందం.

7) వాణిజ్య సరళీకరణ (Trade Liberalization):

వస్తువులు మరియు సేవలు ఉచిత మార్పిడిని ప్రోత్సహించడానికి సుంకాలు, కోటాలు మరియు ఇతర పరిమితులు వంటి వాణిజ్యానికి అడ్డంకులను తొలగించడం లేదా తగ్గించడం.

8) మార్కెట్ యాక్సెస్ (Market Access):

దేశాలు లేదా వస్తువులు వివక్షాపూరిత అడ్డంకులను ఎదుర్కోకుండా విదేశీ మార్కెట్లలోకి ప్రవేశించి పోటీపడే సామర్థ్యం.

9) వాణిజ్య మళ్ళింపు (Trade Diversion):

ఒక వాణిజ్య కూటమి సభ్య దేశం దాని దిగుమతులను మరింత సమర్ధవంతమైన సభ్య దేశం కాని దేశం నుండి తక్కువ సామర్థ్యం గల సభ్య దేశానికి వాణిజ్య కూటమి యొక్క తక్కువ సామర్థ్యం వాణిజ్య ప్రాధాన్యతలు కారణంగా మార్చినప్పుడు.

10) ఫ్రీ ట్రేడ్ ఏరియా (Free Trade Area):

సభ్య దేశాలు సభ్యులు కాని వారితో వ్యక్తిగత వాణిజ్య విధానాలను కొనసాగిస్తూ తమలో తాము వర్తకం చేసే వస్తువులపై సుంకాలు మరియు కోటాలను తొలగించే వాణిజ్య కూటమి.

11) కస్టమ్స్ యూనియన్ (Customs Union):

అంతర్గత కోటాలను తొలగించడంతో పాటు సభ్యులు కాని దేశాలపై ఉమ్మడి బాహ్య సుంకాన్ని ఏర్పాటు చేసే వాణిజ్య సంఘం.

12) కామన్ మార్కెట్ (Common Market):

సభ్య దేశాల మధ్య వస్తువులు, సేవలు, మూలధనం మరియు కార్మికుల స్వేచ్ఛా తరలింపును అనుమతించే కస్టమ్స్ యూనియన్ కంటే లోతైన ఏకీకరణ. ఇది ఉత్పత్తి కారకాలపై పరిమితులను తొలగిస్తుంది.

13) ఆర్థిక సంఘం (Economic Union):

సభ్య దేశాల మధ్య ఏకీకృత ఆర్థిక విధానంతో ఉమ్మడి మార్కెట్ లక్షణాలను కలపడం. ఇది ద్రవ్య విధానం, ఆర్థిక విధానం మరియు నిబంధనలు వంటి రంగాలలో ముఖ్యమైన సమన్వయాన్ని కలిగి ఉంటుంది.

13.14. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1. వాణిజ్య కూటమిలు ఏర్పడుటకు గల చారిత్రక మూలాలను మరియు కాలక్రమేణా వాటి పరిణామాలను కనుగొనండి?
2. అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని ప్రోత్సహించడంలో, ఆర్థిక సహకారాన్ని పెంపొందించడంలో వాణిజ్య కూటమిల ప్రాముఖ్యతను, వాటి కీలక పాత్రను చర్చించారు?

3 వాణిజ్య కూటమిల రకాలను వాటి లక్షణాలను వివరించుము?

4. వాణిజ్య కూటమి మరియు ప్రపంచీకరణ వ్యూహాలను వివరింపుము?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1. వాణిజ్య కూటమి
2. కస్టమ్స్ యూనియన్
3. Preferential Trade Area
4. Free Trade Area
5. Common Market
6. Economic Union
7. టారిఫ్
8. కోటాలు
9. ద్వైపాక్షిక వాణిజ్య ఒప్పందం
10. వాణిజ్య సరళీకరణ

13.15. ఆధార గ్రంథాలు:

1) ఫ్రాన్సిస్ చెరునిలమ్-అంతర్జాతీయ అర్థశాస్త్రము-టాటా మెక్ గ్రా హిల్ ఎడ్యుకేషన్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, న్యూ ఢిల్లీ, 2020.

2) వి.కె.పురి, ఎస్.కె. మిశ్రా-భారతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థ, హిమాలయ పబ్లిషింగ్ హౌస్, న్యూ ఢిల్లీ, 2023.

3) అలీ.ఎమ్., ఇ.ఐ. ఆగ్రా-ప్రపంచ ఆర్థిక సమైక్యత-మెక్మిలన్, ప్రెస్ లిమిటెడ్, లండన్, 2021.

4) బో సోడెర్టన్, జా ఫ్రీ రీడ్ - అంతర్జాతీయ అర్థశాస్త్రము-పాల్గ్రేవ్ మెక్మిలన్, జర్మనీ, 1994.

- డా॥ పి. మెర్సీ కుమారి

పాఠం - 14

నూతన అంతర్జాతీయ ఆర్థిక క్రమం, ప్రపంచీకరణ మరియు సాంకేతికత బదిలీ

14.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠం పూర్తిగా చదివిన తరువాత విద్యార్థులు ఈక్రింది విషయాలను తెలుసుకోగలరు.

- ✦ నూతన అంతర్జాతీయ ఆర్థిక క్రమం
- ✦ ప్రపంచీకరణ
- ✦ భారతదేశం మరియు ప్రపంచీకరణ
- ✦ సాంకేతికత బదిలీ

విషయసూచిక

14.1. పరిచయం

14.1.1. NIEO యొక్క చరిత్ర

14.2. NIEO యొక్క ప్రధాన సూత్రాలు

14.2.1. NIEO యొక్క ప్రధాన సంస్కరణలు

14.3. ప్రపంచీకరణ యొక్క అర్థం మరియు భావన

14.3. ప్రపంచీకరణకు గల కోణాలు

14.5 ప్రపంచీకరణ యొక్క ప్రాచీన మూలాలు

14.6. భారతదేశం ప్రపంచీకరణ

14.7. ప్రపంచీకరణకు ముందు భారతదేశం

14.8. ప్రపంచీకరణకు తరువాత భారతదేశం

14.9. ప్రపంచీకరణ వ్యూహం

14.10. ప్రపంచీకరణ మరియు సాంకేతిక పరిజ్ఞానం

14.11. భారతదేశంలో సాంకేతిక పరిజ్ఞాన రంగం ప్రారంభం

14.12. సాంకేతిక బదిలీ మరియు ప్రపంచీకరణ

14.13. సారాంశము

14.14. పదకోశం

14.15. నమూనా ప్రశ్నలు

14.16. ఆధార గ్రంథాలు

14.1. పరిచయం:

నూతన అంతర్జాతీయ ఆర్థిక క్రమం (NIEO) ఆలోచనను ప్రతిపాదించి ఇప్పటికే ఒక దశాబ్దం దాటింది. అంతర్జాతీయ సమాజంలో ఇది గణనీయమైన గుర్తింపు పొందింది. ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క వివిధ రుగ్మతల కోసం నివారణ చర్యలను పొందుపరచడంతో పాటు అన్ని కోణాలలో ఒక మంచి ఆలోచనను అందించడం, దాని భవిష్యత్తు ఏకీకరణ మరియు అభివృద్ధికి నిజమైన ఆధారం. NIEO యొక్క ప్రతిపాదనలు అమలు చేయడంతో అభివృద్ధి చెందుతున్న చెందుతున్న దేశాలలో పేదరికం మరియు నిరంతర క్షీణత దృష్ట్యా ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థ పునర్నిర్మాణం జరిగి కొంచెం పురోగతి సాధించబడింది. NIEO అనేది క్రొత్త పరస్పర ఆధారిత ఆర్థిక వ్యవస్థ ద్వారా ఆర్థిక వలసవాదం మరియు ఆధారపడటాన్ని అంతం చేయడానికి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ప్రతిపాదించిన ప్రతిపాదనల నిష్పత్తి. వాణిజ్యం కాదు సహాయం "స్పూర్తితో NIEO వాణిజ్యం, పారిశ్రామికీకరణ, వ్యవసాయ ఉత్పత్తి, ఆర్థిక మరియు సాంకేతికత బదిలీలలో మార్పులకు పిలుపునిచ్చింది. ఐక్యరాజ్యసమితి జనరల్ అసెంబ్లీ, 1 మే 1974వ తేదీన ఒక నూతన అంతర్జాతీయ ఆర్థిక క్రమాన్ని మరియు దానితో కూడిన కార్యాచరణ కార్యక్రమ స్థాపన కోసం ప్రకటనను ఆమోదించింది.

14.1.1. NIEO యొక్క చరిత్ర:

రెండవ ప్రపంచయుద్ధం తర్వాత డీకోలనైజేషన్ అనుభవాల నుండి నూతన అంతర్జాతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క ఆలోచన ఉద్భవించింది. క్రొత్తగా వలసరాజ్యం చేయబడిన దేశాలు రాజకీయ సార్వభౌమాధికారాన్ని పొందాయి. అభివృద్ధి చెందిన మరియు అభివృద్ధి చెందని దేశాల మధ్య ప్రపంచ జాతీయ ఆదాయం వాటాలో అసమానత పెరగడం కారణంగా సమానమైన అంతర్జాతీయ వ్యవస్థను సాధించాలనే లక్ష్యంతో దీనిని ప్రారంభించారు. 1964వ సంవత్సరంలో ప్రారంభమైనప్పటి నుండి యునైటెడ్ నేషన్స్ కాన్ఫరెన్స్ ఆన్ ట్రేడ్ అండ్ డెవలప్‌మెంట్ (UNCTAD) అనుబంధిత గ్రూప్ ఆఫ్ 77 మరియు నాన్ అలైన్డ్ మూవ్‌మెంట్‌తో పాటు, NIEO యొక్క చర్చలకు కేంద్ర వేదికగా ఉంది.

ప్రత్యేకించి సహజ వనరులపై సార్వభౌమాధికారం విషయానికొస్తే, NIEO యొక్క ముఖ్య ఇతివృత్తాలు సార్వభౌమ సమానత్వం మరియు స్వీయ నిర్ణయ హక్కు రెండింటినీ కలిగి ఉన్నాయి. వస్తువుల ఆర్డర్ మరియు వస్తువుల ధరల స్థిరీకరణ కోసం ఒక ఉమ్మడి నిధి అవసరం అనేది మరొక ముఖ్య అంశం. పారిశ్రామికీకరణ ద్వారా అభివృద్ధి చెందుతున్న ఆర్థిక వ్యవస్థలను వైవిధ్య భరితంగా మార్చడం. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల ఆర్థిక వ్యవస్థలను కరేబియన్ కమ్యూనిటి వంటి ప్రాంతీయ స్వేచ్ఛా వాణిజ్య కూటమిలలోకి చేర్చడం, అభివృద్ధి చెందిన దేశాల వాణిజ్య నిబంధనలను మెరుగుపరచడానికి అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని పునర్నిర్మించడం కూడా ప్రధానమైనది. అంతర్జాతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థను పునర్నిర్మించే ఈ ప్రతిపాదనలు బ్రెట్టన్ వుడ్స్ వ్యవస్థను సంస్కరించడానికి కూడా ప్రయత్నించాయి. ఇది దాని సృష్టించిన ప్రముఖ రాష్ట్రాలకు ముఖ్యంగా యునైటెడ్ స్టేట్స్‌కు ప్రయోజనం చేకూర్చింది. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల మధ్య ఆర్థికాభివృద్ధి రేటు మరియు మార్కెట్ వాటాను సులభతరం చేయడం ద్వారా దాతృత్వం మరియు అభివృద్ధి సహాయంపై ప్రస్తుత దృష్టి కంటే ఆకలి మరియు నిరాశ వంటి ప్రపంచ సమస్యలపై మరింత సమర్థవంతంగా పోరాడుతుందని ఈ ప్రతిపాదనల సమితి ప్రకటించింది.

1974వ సంవత్సరంలో, ఐక్యరాజ్యసమితి జనరల్ అసెంబ్లీ క్రొత్త అంతర్జాతీయ ఆర్థిక క్రమాన్ని ఏర్పాటు చేయడం కోసం డిక్లరేషన్‌ను ఆమోదించింది. కొన్ని నెలల తరువాత UN జనరల్ అసెంబ్లీ ఆర్థిక హక్కులు మరియు రాష్ట్రాలు విధుల చార్టర్‌ను ఆమోదించింది. అప్పటినుండి NIEO ని గుర్తించేందుకు అనేక సమావేశాలు జరిగాయి. 2018వ సంవత్సరంలో

ఐక్యరాజ్యసమితి జనరల్ అసెంబ్లీ "న్యూ ఇంటర్నేషనల్ ఎకనామిక్ ఆర్డర్ వైపు" అనే తీర్మానాన్ని ఆమోదించింది. ఇది ఈక్విటీ, సార్వభౌమ సమానత్వం, పరస్పర ఆధారపడటం, ఉమ్మడి ఆసక్తి, సహకారం మరియు అన్ని రాష్ట్రాల మధ్య సంఘీభావం వంటి సూత్రాల ఆధారంగా క్రొత్త అంతర్జాతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థ కోసం పని కొనసాగించాల్సిన అవసరాన్ని పునరుద్ఘాటించింది.

14.2. NIEO యొక్క ప్రధాన సూత్రాలు:

1. అన్ని రాష్ట్రాల సార్వభౌమ సమానత్వం, వారి అంతర్గత వ్యవహారాల్లో జోక్యం చేసుకోకపోవడం, ప్రపంచ సమస్యలను పరిష్కరించడంలో వారి ప్రభావవంతమైన భాగస్వామ్యం మరియు వారి స్వంత ఆర్థిక మరియు సామాజిక వ్యవస్థలను స్వీకరించే హక్కు.
2. ప్రతి రాష్ట్రం దాని సహజ వనరులు మరియు అభివృద్ధికి అవసరమైన ఇతర ఆర్థిక కార్యకలాపాలపై పూర్తి సార్వభౌమాధికారం అలాగే బహుళజాతి సంస్థల నియంత్రణ.
3. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ఎగుమతి చేసే ముడిపదార్థాలు మరియు ఇతర వస్తువుల ధర మరియు అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు ఎగుమతి చేసే ముడిపదార్థాలు మరియు ఇతర వస్తువుల ధరల మధ్య న్యాయమైన మరియు సమానమైన సంబంధం.
4. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో పారిశ్రామికీకరణను ప్రోత్సహించడానికి ద్వైపాక్షిక మరియు బహుపాక్షిక అంతర్జాతీయ సహాయాన్ని బలోపేతం చేయడం, ప్రత్యేకించి తగిన సాంకేతికతలు మరియు సాంకేతికతలను బదిలీ చేయడానికి తగిన ఆర్థిక వనరులు మరియు అవకాశాలను అందించడం.

14.2.1. NIEO యొక్క ప్రధాన సంస్కరణలు:

1. అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం యొక్క నియమాల సమగ్ర పరిశీలన ముఖ్యంగా ముడిపదార్థాలు, ఆహారం, ప్రాధాన్యతల వ్యవస్థ మరియు పరస్పరం వస్తు సేవలు ఒప్పందాలు, రవాణా మరియు భీమా.
2. అభివృద్ధి అవసరాలకు అనుగుణంగా వాటిని తీసుకురావడానికి అంతర్జాతీయ ద్రవ్య వ్యవస్థ మరియు ఇతర ఫైనాన్సింగ్ మెకానిజమ్స్ యొక్క సంస్కరణ.
3. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో పారిశ్రామికీకరణ ప్రాజెక్టులను ఆర్థిక సహాయం రెండూ మరియు సాంకేతిక బదిలీ ప్రోత్సాహకాలు ఈ పారిశ్రామికీకరణ ఆర్థిక వ్యవస్థల వైవిధ్యీకరణకు అవసరమైనదిగా అర్థం చేసుకోబడింది. ఇది వలస రాజ్యాల సమయంలో చాలా పరిమితం చేయబడిన ముడిపదార్థాలపై దృష్టి సారించింది.
4. ఎక్కువ వ్యక్తిగతల మరియు సామూహిక స్వయం ప్రతిపత్తి, విస్తృత భాగస్వామ్యం మరియు అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో మెరుగైన ప్రమేయం కోసం దక్షిణాది దేశాల మధ్య సహకారాన్ని ప్రోత్సహించడం. ఈ సహకారాన్ని అభివృద్ధి చెందిన దేశాల మధ్య ఆర్థిక సహకారం అని పిలుస్తారు. ఇది వాణిజ్యం, ఉత్పత్తి మరియు మార్కెట్ల ఆధారంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల మధ్య క్రొత్త పరస్పర సంబంధాలతో వలసవాద ఆధారపడటాన్ని భర్తీ చేస్తుంది మరియు సామూహిక స్వావలంబనను నిర్మిస్తుంది.

14.3. ప్రపంచీకరణ అర్థం మరియు భావన:

ప్రపంచీకరణ అనేది ప్రపంచవ్యాప్తంగా ఆర్థిక వ్యవస్థలు, సంస్కృతులు, సమాజాలు మరియు ప్రజల యొక్క పెరుగుతున్న

పరస్పర అనుసంధానం, ఏకీకరణ మరియు పరస్పర ఆధారపడటాన్ని సూచిస్తుంది. ఇది సాంకేతికత, కమ్యునికేషన్, రవాణా మరియు అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో పురోగతి ద్వారా నడపబడుతుంది. దేశాల మధ్య వస్తువులు, సేవలు, సమాచారం, ఆలోచనలు మరియు సంస్కృతుల మార్పిడిని సులభతరం చేస్తుంది. ప్రపంచీకరణ ప్రయోజనాలు ఆర్థిక వృద్ధిని పెంపొందించడం, వాణిజ్యం మరియు పెట్టుబడి కోసం అవకాశాలను విస్తరించడం, జ్ఞానం మరియు ఆవిష్కరణలను పంచుకోవడం మరియు సాంస్కృతిక మార్పిడిని ప్రోత్సహించడం.

ప్రపంచీకరణ అనేది ప్రపంచ దేశాల మధ్య వస్తువులు, సేవలు, మూలధనం, సాంకేతిక పరిజ్ఞానం, శ్రమ, మానవ మూలధనం మొదలైనవి ఎలాంటి అడ్డంకులు, అవరోధాలు లేకుండా స్వేచ్ఛగా ప్రవహించేలా చేసి ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థలను సంఘటితం చేసే ప్రక్రియ. ప్రపంచవ్యాప్తంగా ప్రజలు, ప్రభుత్వాలు, కంపెనీలు మరియు దేశాల మధ్య ఏకీకరణ మరియు పరస్పర చర్యను కలిగి ఉన్న బహుముఖ ప్రక్రియ. ఇది ప్రపంచవ్యాప్తంగా ఆర్థిక వ్యవస్థలు, సంస్కృతులు, సాంకేతికతలు మరియు సమాజాల యొక్క పెరుగుతున్న పరస్పర అనుసంధానం మరియు పరస్పర ఆధారపడటం ద్వారా వర్గీకరించబడుతుంది. ఈ దృగ్విషయం అనేక ప్రధాన కారకాలచే నడపబడుతుంది.

14.4. ప్రపంచీకరణకు గల కోణాలు (Dimensions to Globalisation):

1. ఆర్థిక ప్రపంచీకరణ (Economic Globalisation):

ఈ అంశంలో వస్తువులు, సేవలు, మూలధనం మరియు పెట్టుబడి ప్రపంచవ్యాప్త ప్రసరణ కలిగి ఉంటుంది. ఇది సరిహద్దుల గుండా వస్తువులు మరియు సేవల స్వేచ్ఛా కదలిక, బహుళ జాతి సంస్థలు మరియు ప్రపంచవ్యాప్తంగా ఆర్థిక మార్కెట్ల ఏకీకరణ ద్వారా వర్గీకరించబడుతుంది.

2. సాంస్కృతిక ప్రపంచీకరణ (Cultural Globalisation):

ఇది వివిధ సమాజాల మధ్య భాషలు, నమ్మకాలు, విలువలు, సాంప్రదాయాలు మరియు సాంస్కృతిక అభ్యాసాల మార్పిడి మరియు వ్యాప్తిని సూచిస్తుంది. సంగీతం, చలన చిత్రాలు, ఫ్యాషన్ మరియు వంటకాలు వంటి జనాదరణ పొందిన సంస్కృతిని జాతీయ సరిహద్దులను అధిగమించడానికి దారితీసింది.

3. సాంకేతిక ప్రపంచీకరణ (Technological Globalisation):

సాంకేతికతలో ముఖ్యంగా కమ్యూనికేషన్ మరియు ఇన్ఫర్మేషన్ సిస్టమ్స్‌లో వేగవంతమైన పురోగతి ప్రపంచీకరణకు ఎంతో దోహదపడింది. ఇంటర్నెట్, మొబైల్ పరికరాలు మరియు సోషల్ మీడియా ప్లాట్‌ఫారమ్‌లు "ప్రపంచవ్యాప్తంగా తక్షణ కమ్యూనికేషన్ మరియు కనెక్టివిటీని సులభతరం చేసాయి. సరిహద్దుల్లో సమాచార మార్పిడి మరియు సహకారాన్ని ప్రారంభించాయి.

4. రాజకీయ ప్రపంచీకరణ (Political Globalisation):

ఇది పెరుగుతున్న అంతర ప్రభుత్వ సహకారం, అంతర్జాతీయ సంస్థలు మరియు ఒప్పందాల ఏర్పాటుకు సంబంధించినది. ఇది వాతావరణ మార్పు, మానవ హక్కులు మరియు వాణిజ్య నిబంధనలు వంటి ప్రపంచ సమస్యలను పరిష్కరించే లక్ష్యంతో దౌత్య సంబంధాలు, పొత్తులు మరియు ఒప్పందాలను కలిగి ఉంటుంది.

ప్రపంచీకరణ నిర్వచనం (Definition of Globalisation):

1) ప్రపంచ ఆరోగ్య సంస్థ (World Health Globalisation) యొక్క నిర్వచనం ప్రకారం ప్రపంచీకరణ అనగా "ప్రజలు మరియు దేశాల పరస్పర అనుసంధానం మరియు పరస్పర ఆధారపడటంగా నిర్వచించవచ్చు. ఇది సాధారణంగా రెండు అంతర్ సంబంధిత అంశాలను కలిగి ఉంటుంది. వస్తువులు, సేవలు, ఆర్థిక వ్యక్తులు మరియు ఆలోచనల యొక్క వేగవంతమైన ప్రవాహాలకు అంతర్జాతీయ సరిహద్దులను తెరవడం; మరియు అటువంటి ప్రవాహాలను సులభతరం చేసే లేదా ప్రోత్సహించే జాతీయ మరియు అంతర్జాతీయ స్థాయిలలో సంస్థలు మరియు విధానాలలో మార్పులు."

2) దీపక్ నాయర్ నిర్వచనం ప్రకారం "ఆర్థిక కార్యకలాపాలను జాతుల రాజకీయ సరిహద్దులు దాటి విస్తరించడం ప్రపంచీకరణం అవుతుంది".

3) స్టిగ్‌లిజ్ నిర్వచనం ప్రకారం "భారీ ఎత్తున రవాణా, సమాచార ప్రసార వ్యయం తగ్గిన దృష్ట్యా వస్తువు సేవలు, మూలధనం, జ్ఞానం కొంతవరకు ప్రజలు సరిహద్దులు దాటి ప్రవహించడానికి ఉన్న కృత్రిమ అడ్డంకులను నిర్మూలించే ప్రక్రియను" ప్రపంచీకరణ అంటారు.

4) ప్రపంచీకరణ యొక్క పుట్టుక మరియు చరిత్ర: ప్రపంచీకరణ, ఒక భావనగా, శతాబ్దాల నాటిది. సమాజాల మధ్య వస్తువులు, ఆలోచనలు మరియు సంస్కృతుల మార్పిడి ద్వారా వర్గీకరించబడుతుంది. అయితే దీని ఆధునిక పునరుక్తి 20వ శతాబ్దం చివరిలో ఊపందుకుంది.

14.5. ప్రపంచీకరణ యొక్క ప్రాచీన మూలాలు (Origin and History of Globalisation):

ఆసియా, యూరప్ మరియు ఆర్థికాలను కలుపుతూ ఏర్పడిన సిల్క్ రోడ్ వంటి వాణిజ్య మార్గాలు సుమారు 200 BCE నుండి ఆర్థిక మరియు సాంస్కృతిక మార్పిడిని ప్రోత్సహిస్తాయి. అదేవిధంగా ఆసియా మరియు ఐరోపా మధ్య సుగంధ ద్రవ్యాల వ్యాపారం 15వ మరియు 16వ శతాబ్దాలలో యూరోపియన్ శక్తుల అన్వేషణ సముద్రయానాల ప్రారంభం ప్రపంచ పరస్పర చర్యలను గుర్తించాయి.

1. పారిశ్రామిక విప్లవం మరియు అంతర్జాతీయ సమైక్యత (Industrial Revolution and Global Integration):

19వ శతాబ్దపు పారిశ్రామిక విప్లవం ప్రపంచీకరణను వేగవంతం చేసింది. స్టీమ్ షిప్‌లు మరియు రైల్వేలు (Steamships and Railways) వంటి రవాణాలో ఆవిష్కరణలు ఖండాంతరాలలో వస్తువులను మరియు ప్రజలను వేగంగా తరలించడానికి దోహదపడ్డాయి. అదనంగా టెలిగ్రాఫ్ వంటి కమ్యూనికేషన్‌లో పురోగతి సాధించి ప్రపంచ కనెక్టివిటీని మెరుగుపరిచింది.

2. ప్రపంచ యుద్ధానంతర యుగం (Post World War II Era):

రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం తర్వాత, బ్రెట్టన్ వుడ్స్ కాన్ఫరెన్స్ (Bretton Wood Conference) వంటి అంతర్జాతీయ ద్రవ్య నిధి (International Monetary Fund - IMF) మరియు ప్రపంచ బ్యాంకు (World Bank) వంటి సంస్థలను స్థాపించాయి. అంతర్జాతీయ కరెన్సీలను స్థిరీకరించడం మరియు ఆర్థిక సహకారాన్ని ప్రోత్సహించడం ఈ సంస్థల యొక్క విధి.

3. సమాచార యుగం మరియు సాంకేతిక పురోగతులు (Information Age and Technological Advancements):

20వ శతాబ్దం చివరి భాగంలో సాంకేతికత ముఖ్యంగా ఇంటర్నెట్ వేగంగా అభివృద్ధి చెందింది. ఇది కమ్యూనికేషన్‌ను విప్లవాత్మకంగా మార్చింది. తక్షణ గ్లోబల్ కనెక్టివిటీని ప్రారంభించి మరియు అపూర్వమైన వేగంతో సమాచారం, మూలధనం మరియు సంస్కృతిని బదిలీ చేయడం సులభతరం చేసింది.

4. ఆర్థిక ప్రపంచీకరణ (Economic Globalisation):

20వ శతాబ్దపు చివర మరియు 21వ శతాబ్దపు ప్రారంభంలో ఆర్థిక ప్రపంచీకరణ పెరుగుదల కనిపించింది. వాణిజ్య సరళీకరణలో పెరుగుదల, బహుళజాతి సంస్థలు తమ కార్యకలాపాలను ప్రపంచవ్యాప్తంగా విస్తరించడం మరియు ప్రపంచ సరఫరా గొలుసుల పెరుగుదల (Growth of Global Supply Chains) మొదలైన వాటి ద్వారా ఆర్థిక ప్రపంచీకరణ సాధ్యమైంది.

5. సాంస్కృతిక మరియు సామాజిక ప్రభావం (Cultural and Social Impact):

ప్రపంచీకరణ సాంస్కృతిక మార్పిడిని కూడా ప్రభావితం చేసింది. ప్రపంచవ్యాప్తంగా సాంప్రదాయాలు, భాషలు మరియు జీవన శైలి కలయికకు దారితీసింది. ఇది సాంస్కృతిక సజాతీయత వర్సెస్ వైవిధ్యం (Cultural Homogenization vs Diversity) గురించి చర్చలకు దారితీసింది. సామాజిక నిబంధనలు మరియు ప్రవర్తనలను పునర్నిర్మించింది.

14.6. భారతదేశం ప్రపంచీకరణ (India Globalisation):

ప్రపంచీకరణంతో భారతదేశం యొక్క అనుభవం లోతైనది. ముఖ్యంగా ఆర్థిక సంస్కరణలు ప్రారంభించబడిన 1990వ సంవత్సరం నుండి దేశం తన మార్కెట్లను తెరిచింది. వాణిజ్య అడ్డంకులను తగ్గించింది మరియు విదేశీ పెట్టుబడులను స్వీకరించింది. ఇది ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థలో పెరిగిన ఏకీకరణకు దారితీసింది. ప్రపంచీకరణతో భారతదేశం యొక్క నిబద్ధత అనేక కీలక అంశాలు హైలెట్ చేస్తాయి.

1. ఆర్థిక ప్రభావం (Economic Impact):

ప్రపంచీకరణ భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థను గణనీయంగా ప్రభావితం చేసింది. దేశం అవుట్ సోర్సింగ్ (Out Sourcing) సేవలకు కేంద్రంగా మారింది. ముఖ్యంగా ఐటి (IT) సాఫ్ట్‌వేర్ అభివృద్ధి మరియు వ్యాపార ప్రక్రియ అవుట్ సోర్సింగ్. దీనివల్ల ఆర్థికాభివృద్ధి, ఉద్యోగాల కల్పన, విదేశీ మారక ద్రవ్య నిల్వలు పెరిగాయి. అయినప్పటికీ ఇది ఆదాయ అసమానత మరియు సాంప్రదాయ పరిశ్రమల స్థానభ్రంశం వంటి సవాళ్ళను కూడా సృష్టించింది.

2. వాణిజ్యం మరియు పెట్టుబడులు (Trade and Investment):

వివిధ రంగాలలో ఎగుమతులు మరియు దిగుమతులు పెరగడంతో ప్రపంచ వాణిజ్యంలో భారతదేశ భాగస్వామ్యం విస్తరించింది. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల (Foreign Direct Investment - FDI) ప్రవాహం పెరిగింది. మౌళిక సదుపాయాల అభివృద్ధి మరియు పారిశ్రామిక వృద్ధికి దోహదం చేసింది. అదే సమయంలో భారతీయ కంపెనీలు తమ ఉనికిని విదేశాలలో విస్తరించాయి. వివిధ మార్కెట్లలో పెట్టుబడులు పెట్టాయి.

3. సాంస్కృతిక మార్పిడి (Cultural Exchange):

ప్రపంచీకరణ సాంస్కృతిక విలువలు, సాంప్రదాయాలు మరియు ఆలోచనల మార్పిడిని సులభతరం చేసింది. యోగా, వంటకాలు, సంగీతం మరియు సినిమాలతో సహా భారతదేశం యొక్క గొప్ప వారసత్వం అంతర్జాతీయ గుర్తింపు పొందింది. సాంస్కృతిక దౌత్యానికి దోహదపడింది మరియు మెరుగైన ప్రపంచ అవగాహనను పెంపొందించింది.

4. సాంకేతిక పురోగతి (Technological Advancements):

ప్రపంచీకరణ ద్వారా సాంకేతికతలో పురోగతి నుండి భారతదేశం ఎంతో ప్రయోజనం పొందింది. ముఖ్యంగా ఐటి

రంగం అభివృద్ధి చెందింది. భారతీయ నిపుణులు ప్రపంచవ్యాప్తంగా రాణిస్తున్నారు. సాంకేతిక ఆవిష్కరణలు మరియు అభివృద్ధికి సహకరిస్తున్నారు.

5. సవాళ్ళు (Challenges):

ప్రపంచీకరణ అనేక అవకాశాలను తెచ్చిపెట్టినప్పటికీ భారతదేశం కూడా సవాళ్ళను ఎదుర్కొంటుంది. ఆదాయ అసమానత ఆటోమేషన్ (Automation) కారణంగా ఉద్యోగ స్థానభ్రంశం, పర్యావరణ ఆందోళనలు మరియు సాంస్కృతిక సజాతీయత వంటివి శ్రద్ధ వహించాల్సిన అంశాలలో ఉన్నాయి.

6. ప్రభుత్వ విధానాలు (Government Policies):

భారతదేశం దాని సవాళ్ళను ఎదుర్కొంటూనే ప్రపంచీకరణ ప్రయోజనాలను వినియోగించుకోవడానికి విధానాలను రూపొందించారు. మేక్ ఇన్ ఇండియా (Make in India) వంటి కార్యక్రమాలు దేశీయ తయారీని పెంచడం, డిజిటల్ ఇండియా' సాంకేతిక పురోగతిని ప్రోత్సహిస్తాయి మరియు స్కిల్ ఇండియా (Skill India) ప్రపంచ డిమాండ్‌లను తీర్చడానికి శ్రామిక శక్తి యొక్క నైపుణ్యాన్ని పెంపొందించడంపై దృష్టి పెడుతుంది.

ప్రపంచీకరణ రంగంలో భారతదేశ ప్రయాణం సంక్లిష్టమైనది అవకాశాలు మరియు సవాళ్ల పరస్పర చర్య. ఇది అద్భుతమైన వృద్ధి మరియు అభివృద్ధికి సాక్ష్యమిస్తుండగా, సమ్మిళిత మరియు స్థిరమైన పురోగతిని నిర్ధారించి దేశానికి ప్రాధాన్యతగా మిగిలిపోయింది.

14.7. ప్రపంచీకరణకు ముందు భారతదేశం (India Before Globalization):

1. 1990లకు ముందు ఆర్థిక దృష్టాంతం (Closed Economy):

భారతదేశం దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయ విధానాన్ని అనుసరించింది. స్వయం ప్రతిపత్తిని నొక్కి చెప్పడం మరియు విదేశీ పెట్టుబడులపై అధిక సుంకాలు మరియు పరిమితుల ద్వారా దేశీయ పరిశ్రమలను రక్షించడం.

2. పరిమిత అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం (Limited International Trade):

అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం పరిమితం చేయబడింది మరియు ఆర్థిక వ్యవస్థ ప్రపంచవ్యాప్తంగా తక్కువ. ఏకీకృతం చేయబడింది. దిగుమతులపై ఆధారపడటాన్ని తగ్గించేందుకు స్వదేశీ పరిశ్రమలను అభివృద్ధి చేయడంపై దృష్టి సారించింది.

3. అల్ప ఆర్థిక వృద్ధి (Slow Economic Growth):

మూసి వేయబడిన ఆర్థిక (Closed Economy) విధానం వల్ల నెమ్మదిగా ఆర్థిక వృద్ధి పరిమిత సాంకేతిక పురోగతులు మరియు అనేక రంగాలలో అసమర్థతలకు దారితీసింది.

4. అధికార నియంత్రణలు (Bureaucratic Controls):

ఆర్థిక వ్యవస్థను ప్రభుత్వం భారీగా నియంత్రించింది. ఇది జాప్యం, అసమర్థత మరియు ఆవిష్కరణల కొరతకు దారితీసింది.

14.8. ప్రపంచీకరణ తర్వాత భారతదేశం (India After Globalisation):

1990 అనంతర ఆర్థిక మార్పులు (Post 1990's Economic Changes):

1. ఆర్థిక సరళీకరణ (Economic Liberalisation):

భారతదేశం 1990ల ప్రారంభంలో ఆర్థిక సంస్కరణలను ప్రారంభించింది. దాని ఆర్థిక వ్యవస్థను తెరవడం, వాణిజ్య అడ్డంకులను తగ్గించడం మరియు విదేశీ పెట్టుబడులను ప్రోత్సహించడం.

2. గ్లోబల్ ఎకానమీలో ఏకీకరణ (Integration into Global Economy):

దేశం ప్రపంచీకరణను స్వీకరించింది. అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో చురుకుగా పాల్గొనడం, విదేశీ కంపెనీలకు దాని మార్కెట్‌లను తెరవడం మరియు ప్రపంచవ్యాప్తంగా ఆర్థిక సంబంధాలను పెంపొందించడం జరుగుతుంది.

3. ఆర్థిక వృద్ధి (Economic Growth):

ప్రపంచీకరణ సాంకేతిక పురోగతిని సులభతరం చేసింది. ముఖ్యంగా ఐటి రంగంలో, భారతదేశాన్ని ప్రపంచ ఐటి సేవల శక్తి కేంద్రంగా ఉంచింది.

4. సాంకేతిక పురోగతులు (Technological Advancements):

ప్రపంచీకరణ సాంకేతిక పురోగతిని సులభతరం చేసింది. ముఖ్యంగా ఐటి రంగంలో, భారతదేశాన్ని ప్రపంచ ఐటి సేవల శక్తి కేంద్రంగా ఉంటుంది.

సామాజిక మరియు సాంస్కృతిక మార్పులు (Social and Cultural Changes):

1. సాంస్కృతిక మార్పిడి (Cultural Exchange):

పెరిగిన ప్రపంచ పరస్పర చర్యలు మరింత బహిరంగ మరియు వైవిధ్యమైన సాంస్కృతిక ప్రకృతి దృశ్యానికి దారితీశాయి. ఇక్కడ భారతీయి సంస్కృతి అంతర్జాతీయ ప్రభావాలు సాంప్రదాయంతో మిళితం చేయబడ్డాయి.

2. విద్య మరియు అవకాశాలు (Education and Opportunities):

అంతర్జాతీయ విద్య మరియు ఉద్యోగ అవకాశాలకు ప్రాప్యత విస్తరించింది. మరింత నైపుణ్యం మరియు ప్రపంచవ్యాప్తంగా అవగాహన కలిగిన శ్రామిక శక్తికి దోహదపడింది.

సవాళ్ళు మరియు రూపాంతరాలు (Challanges and Transformations):

1) పెరుగుతున్న అసమానతలు (Growing Dispanities):

ప్రపంచీకరణ శ్రేయస్సును తెచ్చిపెట్టినప్పటికీ, ఇది పట్టణ సంపన్నులు మరియు గ్రామీణ పేదల మధ్య అంతరాన్ని కూడా పెంచింది. ఆదాయ అసమానతకు దారితీసింది.

2) పర్యావరణ ప్రభావం (Environmental Impact):

వేగవంతమైన పారిశ్రామికీకరణ మరియు వినియోగ విధానాలు పర్యావరణ క్షీణతకు దారితీశాయి. సుస్థిరత గురించి ఆందోళనలను పెంచుతున్నాయి.

ప్రభుత్వ విధానాలు మరియు ప్రతిస్పందనలు (Government Policies and Responses):

ప్రపంచీకరణను స్వీకరించడానికి భారతదేశం ఆర్థిక సంస్కరణలు, వాణిజ్య ఒప్పందాలు మరియు విదేశీ పెట్టుబడులను ఆకర్షించే కార్యక్రమాలతో సహా అనేక విధాన మార్పులను ఆమోదించింది. సామాజిక చేరిక మరియు స్థిరమైన అభివృద్ధితో ఆర్థిక వృద్ధిని సమతుల్యం చేయాలని ప్రభుత్వం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది.

14.9. ప్రపంచీకరణ వ్యూహం (Globalisation Strategy):

ప్రపంచీకరణ వ్యూహం అనేది కార్యకలాపాలను విస్తరించడం, విస్తృత మార్కెట్లను చేరుకోవడం మరియు ప్రపంచ స్థాయిలో అవకాశాలను పెంచుకోవడం లక్ష్యంగా వ్యాపార విధానాన్ని సూచిస్తుంది. ఇది వివిధ భాగాలుగా ఉంటుంది.

1. మార్కెట్ పరిశోధన మరియు ప్రవేశ వ్యూహాలు (Market Research and Entry Strategies):

విభిన్న మార్కెట్‌ల సాంస్కృతిక, ఆర్థిక మరియు నియంత్రణ అంశాలను అర్థం చేసుకోవడం, తదనుగుణంగా ఉత్పత్తులు / సేవలను రూపొందించడం. ప్రవేశ వ్యూహాలలో ఎగుమతి, జాయింట్ వెంచర్లు ఫ్రాంఛైజింగ్ లేదా విదేశీ మార్కెట్లలో అనుబంధ సంస్థలను ఏర్పాటు చేయడం వంటివి ఉంటాయి.

2. అభిలషణీయ సప్లయ్ చైన్ (Supply Chain Optimization):

ఖర్చులను తగ్గించడానికి మరియు వస్తువులు లేదా సేవల స్థిరమైన సరఫరాను నిర్ధారించడానికి ప్రపంచ వనరులు, సరఫరాదారులు మరియు తయారీ స్థానాలను ప్రభావితం చేయడం.

3. ప్రామాణికత వర్సెస్ స్థానికీకరణ (Standardization vs Localization):

ఖర్చు సామర్థ్యం కోసం మార్కెట్‌లలో సమర్పణలను ప్రామాణీకరించాలో లేదా స్థానిక ప్రాధాన్యతలు మరియు అవసరాలకు అనుగుణంగా ఉత్పత్తులు / సేవలను స్వీకరించాలా లేదా అని నిర్ణయించడం.

4. సాంకేతిక సమైక్యత (Technology Integration):

సరిహద్దుల్లో సమర్థవంతమైన కమ్యూనికేషన్, సమన్వయం మరియు నిర్వహణ కోసం సాంకేతిక పురోగతిని ఉపయోగించడం. ఇందులో డిజిటల్ ఫ్లాట్‌ఫారమ్‌లు డేటా అనలిటిక్స్ మరియు స్ట్రీమ్ లైడ్డ్ ఆపరేషన్‌ల కోసం క్లౌడ్ ఆధారిత పరిష్కారాలు ఉన్నాయి.

5. సాంస్కృతిక సున్నితత్వం (Cultural Sensitivity and Adaptation):

విభిన్న సాంస్కృతిక విలువలు మరియు నిబంధనలతో ప్రతిధ్వనించే మార్కెటింగ్ ప్రచారాలు, కమ్యూనికేషన్ వ్యూహాలు మరియు ఉత్పత్తులు / సేవలను రూపొందించడానికి సాంస్కృతిక వైవిధ్యాన్ని గుర్తించడం.

6. రెగ్యులేటరీ సమ్మతి (Regulatory Compliance):

వివిధ అంతర్జాతీయ నిబంధనలు, వాణిజ్య చట్టాలు, పన్ను విధానాలు మరియు వివిధ ప్రాంతాలలో వ్యాపార కార్యకలాపాలను ప్రభావితం చేసే భౌగోళిక రాజకీయ కారణాలకు కట్టుబడి ఉండటం.

7. ప్రతిభ నిర్వహణ మరియు ప్రపంచ బృందాలు (Talent Management and Global Teams):

ప్రపంచ వ్యాప్తంగా విభిన్న మరియు నైపుణ్యం కలిగిన బృందాలను నిర్మించడం, సహకారాన్ని పెంపొందించడం, సాంస్కృతిక భేదాలను అర్థం చేసుకోవడం మరియు ఏకీకృత సంస్థాగత సంస్కృతిని ప్రోత్సహించడం.

8. ప్రమాద నిర్వహణ (Risk Management):

వివిధ ప్రాంతాలలో కరెన్సీ హెచ్చుతగ్గులు, భౌగోళిక రాజకీయ ఉద్రిక్తతలు, సరఫరా గొలుసు అంతరాయాలు మరియు రాజకీయ అస్థిరతతో సంబంధం ఉన్న నష్టాలను గుర్తించడం మరియు తగ్గించడం.

9. కార్పోరేట్ సామాజిక బాధ్యత మరియు నైతిక పద్ధతులు (Corporate Social Responsibility and Ethical Practices):

ప్రపంచ అంచనాలు స్థిరమైన అభ్యాసాలు మరియు సామాజిక భాద్యతలకు అనుగుణంగా నైతిక పరిగణనలు మరియు కార్యక్రమాలను చేర్చడం.

10. అనుకూలత మరియు నిరంతర అభివృద్ధి (Adaptability and Continuous Improvement):

మారుతున్న గ్లోబల్ ట్రెండ్‌లు, వినియోగదారుల ప్రాధాన్యతలు మరియు మార్కెట్ డైనమిక్‌లకు అనువైనవి. అభిప్రాయం మరియు మార్కెట్ విశ్లేషణ ఆధారంగా నిరంతరం అభివృద్ధి చెందుతున్న వ్యూహాలు.

ప్రభావవంతమైన ప్రపంచీకరణ వ్యూహాన్ని రూపొందించడం అనేది స్థానిక మరియు గ్లోబల్ డైనమిక్స్ రెండింటిపై సమగ్ర అవగాహనను కలిగి ఉంటుంది. అదే సమయంలో విభిన్న మార్కెట్లకు అనుగుణంగా అనుకూలతతో ప్రామాణీకరణను సమతుల్యం చేస్తుంది. పరస్పరం అనుసంధానించబడిన ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క సంక్లిష్టతలను గమనాగమనము చేయడానికి చురుకుదనం, ఆవిష్కరణ మరియు ముందుకు ఆలోచించే విధానం అవసరం.

14.10. ప్రపంచీకరణ మరియు సాంకేతిక పరిజ్ఞానం (Globalisation and Information Technology):

21వ శతాబ్దంలో, సాంకేతికత మానవ జీవితంలోని ప్రతి కోణాన్ని విస్తరించింది. ప్రత్యేకించి ఐటి పరిశ్రమలో జ్ఞాన నైపుణ్యం ఉంది. మైక్రోసాఫ్ట్ వంటి దిగ్గజ సంస్థలు ప్రపంచ వ్యాప్తంగా ఇలాంటి స్టార్టప్‌ల సృష్టికి ప్రేరణనిస్తాయి. ఇది ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థలో నాలెడ్జ్ క్యాపిటలిజాన్ని కీలక శక్తిగా మారుస్తుంది. సరళీకరణ మరియు ప్రపంచీకరణ ద్వారా ప్రేరేపించబడిన భారతదేశ ఐటి రంగం, సాఫ్ట్‌వేర్ పవర్‌హౌస్‌గా వేగంగా అభివృద్ధి చెందింది. ముఖ్యంగా బెంగళూర్‌లో భారతదేశ సిలికాన్ వ్యాలీగా పిలువబడుతుంది.

ప్రభుత్వంపై ఆధారపడటం, తగ్గింపు అనే ఆలోచన యువతరానికి ప్రతిధ్వనిస్తుంది. అభివృద్ధి చెందుతున్న ప్రపంచంలో సృజనాత్మకతను పెంపొందించడానికి, తమను తాము శక్తివంతం చేసుకోవడానికి వారిని నడిపిస్తుంది. జూలియన్ అస్సాంజ్, ఎడ్వర్డ్ స్నోడెన్ మరియు హ్యాకర్లు వంటి వ్యక్తులు భారతీయ యువకులను వారి ఐటి పరిశ్రమను రూపొదించడానికి ప్రోత్సహించారు. ఏది ఏమైనప్పటికీ, ఈ పురోగతి ఉన్నప్పటికీ అసమానత అనేది ఒక ముఖ్యమైన సమస్యగా మిగిలిపోయింది. ఎంపిక చేసిన నగరాల్లో సాంకేతిక పరిజ్ఞానం అభివృద్ధి కేంద్రీకృతమై ఆదాయ అసమానతలకు దారితీస్తుంది.

14.11. భారతదేశంలో సాంకేతిక పరిజ్ఞాన రంగం ప్రారంభం:

దేశీయ ఐటి పరిశ్రమ అసమర్థత కారణంగా 1990లలో భారతదేశం యొక్క ఐటి (IT) పురోగమనం ప్రారంభమైంది. ఇది విదేశ కంపెనీల ప్రవాహాన్ని ప్రేరేపించింది. టారిఫ్ అడ్డంకులను తగ్గించడం స్థానిక పరిశ్రమలకు ప్రయోజనం చేకూర్చినప్పటికీ బ్లాక్ మార్కెట్ నుండి దిగుమతి చేసుకోవడం మరియు చిన్న ఐటి సంస్థల క్షీణత వంటి ప్రతికూల పరిణామాలకు దారితీసింది. అయినప్పటికీ బహుళ జాతి సంస్థలతో సహకారం స్థానిక పోటీతాత్యాన్ని మరియు సాంకేతిక సామర్థ్యాలను బలపరిచింది.

ప్రస్తుతం భారతదేశ ఐటి రంగం దాని జీడిపిలో 9.3% వాటాను కలిగి ఉంది. ప్రపంచ మార్కెట్‌లో గణనీయమైన వాటాను కలిగి ఉంది. ఇది 2.8 మిలియన్లకు ప్రత్యక్ష ఉపాధిని అందిస్తుంది మరియు 8.9 మిలియన్ల వ్యక్తులకు పరోక్షంగా మద్దతు ఇస్తుంది. ఈ రంగం ప్రధానంగా విదేశీ మార్కెట్‌లను అందజేస్తుండగా అభివృద్ధి చెందుతున్న యువ జనాభాతో దేశీయ మార్కెట్‌లో అపారమైన సంభావ్యత ఉంది.

సమాచార సాంకేతిక రంగంపై భారతదేశ విధానం:

భారతదేశ ఐటి పరిశ్రమలో విదేశీ పెట్టుబడులు వృద్ధిని పెంచాయి. గణనీయమైన విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు నివేదించబడ్డాయి. అదనంగా భాగస్వామ్యాలు మరియు సాంకేతిక బదిలీలు ముఖంగా IBM వంటి అమెరికన్ టెక్ దిగ్గజాలతో కీలక పాత్ర పోషించాయి. భారత ప్రభుత్వ విధానాలు కూడా సాంకేతిక విద్యను ప్రాధాన్యతనిస్తూ NASSCOM మరియు సాఫ్ట్‌వేర్ టెక్నాలజీ పార్క్‌ల వంటి సంస్థలను ప్రోత్సహించడం పెట్టుబడి మరియు సాకేంతికత బదిలీకి ప్రోత్సాహకాలను అందించడం వంటి రంగాన్ని గణనీయంగా రూపొందించాయి.

ప్రభుత్వ విధానాలు US తో జ్ఞానమార్పిడి సాంకేతికత బదిలీలు మరియు సృజనాత్మక మరియు జ్ఞాన నైపుణ్యానికి ప్రాధాన్యతనిచ్చే ప్రపంచ ఆలోచనల ద్వారా ఈ దృఢమైన వృద్ధి భారతదేశాన్ని ప్రపంచ ఐటి మార్కెట్‌లో ముఖ్యమైన పోటీదారుడిగా నిలిపింది. ఈ పురోగతి భారతదేశ పరాక్రమాన్ని సూచిస్తున్నప్పటికీ ఎంపిక చేసిన నగరాల్లో ఐటి రంగం యొక్క కేంద్రీకరణ మరియు ఆదాయం అసమానత ఒక సవాలుగా మిగిలిపోయింది. వెనుకబడిన ప్రాంతాలలో ఐటి అభివృద్ధిని విస్తరించాలని ప్రభుత్వాన్ని కోరింది.

14.12. సాంకేతిక బదిలీ మరియు ప్రపంచీకరణ:

సాంకేతికత బదిలీ అనేది ప్రభుత్వాలు మరియు ఇతర సంస్థల మధ్య జ్ఞానం, సాంకేతికతలు, నైపుణ్యాలు, పద్ధతులు, తయారీ నమూనాలు మరియు సౌకర్యాలు పంచుకునే ప్రక్రియ. క్రొత్త ఉత్పత్తులు, ప్రాసెస్, మెటీరియల్స్, అప్లికేషన్‌లు మరియు సేవల అభివృద్ధిలో సాంకేతికతను మరింత అభివృద్ధి చేయడం మరియు ఉపయోగించడం కోసం విస్తృతమైన వినియోగదారులకు శాస్త్రీయ మరియు సాంకేతిక పరిమాణాలను అందించడమే లక్ష్యం. నాలెడ్జ్ ట్రాన్స్‌ఫర్ యొక్క ఉపసమితిగా దగ్గరి సంబంధం కలిగి ఉంటుంది. సాంకేతిక బదిలీని తరచుగా "టెక్నాలజీ కమర్షియలైజేషన్" లేదా "టెక్నాలజీ వాల్యూరైజేషన్" గా సూచిస్తారు.

సాంకేతికత బదిలీ మరియు ప్రపంచీకరణ ఒకదానితో ఒకటి అనుసందానించబడి ఉన్నాయి. ప్రపంచీకరణ ప్రపంచవ్యాప్తంగా వస్తువులు మరియు సేవల ఉచిత మార్గాన్ని తీసుకువచ్చింది. సాంకేతికత పాత్ర కూడా కాలానుగుణంగా మారుతుంది. ఇది ప్రస్తుతం ప్రపంచీకరణ ప్రచారంలో ముఖ్యమైన కారకాల్లో ఒకటిగా పరిగణించబడుతుంది. సాంకేతికత బదిలీ అనేది వివిధ శాస్త్రీయ పరిశోధనలు మరియు ఆవిష్కరణలను మాత్రమే కాకుండా, అటువంటి పరిశోధనలు మరియు ఆవిష్కరణలను ఆచరణాత్మక మరియు ఆచరణీయమైన ఉత్పత్తులుగా మార్చడం. ప్రపంచీకరణ యొక్క ప్రధాన అంశాలలో సాంకేతికత బదిలీ ఒకటి.

సాంకేతికత బదిలీ ఆవశ్యకత:

ఇది సాంకేతిక యుగం. సాంకేతికత అభివృద్ధితో, కమ్యూనికేషన్స్ వంటి రంగాలు ఆశించదగిన వృద్ధిని సాధించాయి. ప్రపంచీకరణ భావన ప్రచారానికి ఒక ముఖ్యమైన అంశంగా కూడా పరిగణించబడుతుంది. క్రొత్త ఉత్పత్తులు, అప్లికేషన్‌లు, ప్రాసెస్‌లు మరియు సేవలను అభివృద్ధి చేయడం కోసం దానిపై లోతైన జ్ఞానం ఉంటేనే సాంకేతికతను పూర్తి స్థాయిలో ఉపయోగించగలడు. సాంకేతికత బదిలీ క్రొత్త నైపుణ్యాలు, జ్ఞానం, పద్ధతులు మరియు సమాచారాన్ని నేర్చుకోవడంలో సహాయపడుతుంది.

సాంకేతిక బదిలీ విధులు:

సాంకేతిక బదిలీకి విధులు క్రింది విధంగా పేర్కొనబడినవి.

అ) సమన్వయం:

సాంకేతికత బదిలీకి సంబంధించిన ముఖ్యమైన అంశాలలో ఇది ఒకటి. సాంకేతికత బదిలీలో, టెక్నాలజీని ఉపయోగించే వినియోగదారులు మరియు దాని డెవలపర్ల మధ్య సమన్వయం చాలా ముఖ్యమైనది. అంతేకాకుండా వ్యక్తిగత ప్రాజెక్టులకు అవసరమైన అంతర్గత మరియు బాహ్య వనరులకు ప్రాప్యత అందించాలి.

ఆ) పెంపకం:

పరిశోధనా ప్రయోగశాల నుండి క్రొత్త వ్యాపార సంస్థకు సాంకేతికతను విజయవంతంగా బదిలీ చేయడానికి ముందు, వ్యవస్థాపకతకు మద్దతునిచ్చే సరైన వాతావరణాన్ని కలిగి ఉండటం చాలా ముఖ్యం. సరైన మార్గదర్శకత్వం మరియు కౌన్సిలింగ్ కూడా అవసరం.

సాంకేతికత బదిలీ ప్రక్రియ:

ప్రస్తుత రోజుల్లో చాలా కంపెనీలు తమ స్వంత "ఆఫీస్ ఆఫ్ టెక్నాలజీ ట్రాన్స్‌ఫర్" ని కలిగి ఉన్నాయి. ఇది సంస్థ కోసం సాంకేతికత బదిలీ ప్రక్రియను నిర్వహిస్తుంది. జాయింట్ వెంచర్‌లు, భాగస్వామ్యాలను ఏర్పాటు చేయడం, లైసెన్సింగ్ ఒప్పందాలు మరియు మార్కెట్‌కు క్రొత్త సాంకేతికతలను పరిచయం చేయడం వంటి వాణిజ్యపరంగా దోపిడీ పరిశోధనలో వివిధ పద్ధతులు ఉండవచ్చు సంస్థలకు ఆసక్తి లేనప్పుడు లేదా క్రొత్త సాంకేతికతను అభివృద్ధి చేయడానికి అవసరమైన నైపుణ్యం లేనప్పుడు, స్పిన్ అవుట్‌ల వంటి ఇతర కార్పొరేట్ వాహనాలు అమలులోకి వస్తాయి. ఈ విధానాలు తరచుగా వెంచర్ క్యాపిటల్‌ను పెంచడానికి దారితీస్తాయి. కెనడాలో వాణిజ్యీకరణ కోసం స్పినోఫ్‌లు ఉపయోగించబడతాయి. పరిశోధనా సంస్థలు, పెద్ద బహుళ జాతి సంస్థలు మరియు ప్రభుత్వాల తరపున సాంకేతికత బదిలీ కార్యాలయాలు పని చేయడం తరచుగా కనిపిస్తుంది. ఇటీవలి కాలంలో, వారి రంగాలలో నైపుణ్యం కలిగిన బదిలీ మధ్యవర్తుల సంఖ్య పెరిగింది.

సాంకేతికత బదిలీలలో ఈక్రింది కార్యకలాపాలు ఉన్నాయి–

అ) ప్రాసెసింగ్ మరియు మూల్యాంకనం ఆవిష్కరణ బహిర్గతం

ఆ) పేటెంట్ల కోసం దాఖలు చేస్తోంది.

ఇ) టెక్నాలజీ మార్కెటింగ్

ఈ) లైసెన్సింగ్

ఉ) పరిశోధనా కార్యకలాపాల నుండి అభివృద్ధి చేయబడిన మేధో సంపత్తిని రక్షించడం

ఊ) క్రొత్త వ్యాపారాలను సృష్టించడంతో పాటు ఇప్పటికే ఉన్న సంస్థ విజయాన్ని ప్రోత్సహించడంలో సహాయపడుతుంది.

14.13. సారాంశము:

నూతన అంతర్జాతీయ ఆర్థిక క్రమం సమానత్వం, సార్వభౌమ, పరస్పర ఆధారపడటం, ఉమ్మడి ఆసక్తి, సహకారం మరియు అన్ని రాష్ట్రాల మధ్య సంఘీభావం వంటి సూత్రాల ఆధారంగా ఏర్పడింది.

ప్రపంచీకరణ అనేది ప్రపంచవ్యాప్తంగా ఆర్థిక వ్యవస్థలు, సంస్కృతులు మరియు సమాజాల పరస్పర అనుసంధానం మరియు ఏకీకరణను సూచిస్తుంది. భారతదేశం విషయానికొస్తే ప్రపంచీకరణ వివిధ రంగాలలో తీవ్ర ప్రభావాన్ని చూపింది. ఆర్థికంగా ఇది విదేశీ పెట్టుబడులలో, వృద్ధి, వాణిజ్యం మరియు ఔట్‌సోర్సింగ్ కోసం తలుపులు తెరిచింది. భారతదేశ వృద్ధిని

పెంచింది. అయినప్పటికీ ఇది పాశ్చాత్య ప్రభావాల వ్యాప్తి, సాంప్రదాయ పద్ధతులను మార్చడం వంటి సామాజిక, సాంస్కృతిక మార్పులకు కూడా దారితీసింది. ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థలో భారతదేశం పాల్గొనడం వల్ల అవకాశాలు మరియు సవాళ్ళు రెండూ ఏర్పడి పరిశ్రమలు, ఉపాధి విధానాలు మరియు సామాజిక గతిశీలతను ప్రభావితం చేసాయి. మొత్తం మీద ప్రపంచీకరణ భారతదేశం యొక్క పథాన్ని గణనీయంగా ఆకృతి చేసింది. ప్రయోజనాలు మరియు సంక్లిష్టతల మిశ్రమాన్ని ప్రదర్శిస్తుంది. సాంకేతికత బదిలీ మరియు ప్రపంచీకరణ ఒకదానితో ఒకటి అనుసంధానించబడి క్రొత్త నైపుణ్యాలు, జ్ఞానం, పద్ధతులు మరియు సమాచారాన్ని నేర్చుకోవడంలో సహాయపడుతుంది.

14.14. పదకోశం:

1, ప్రపంచీకరణ:

ఆర్థిక సాంస్కృతిక మరియు సామాజిక మార్పిడితో కూడిన ప్రపంచవ్యాప్తంగా ప్రజలు, కంపెనీలు మరియు ప్రభుత్వాల మధ్య పరస్పర చర్య మరియు ఏకికరణ ప్రక్రియ.

2. అవుట్ సోర్సింగ్:

ఖర్చులను తగ్గించుకోవడానికి లేదా ప్రక్రియ ప్రత్యేక నైపుణ్యాలను పొందేందుకు తరచుగా వేరే దేశంలో ఉన్న బాహ్య సంస్థకు పని లేదా సేవలను కాంట్రాక్ట్ చేసే పద్ధతి.

3. విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడులు (FDI):

ఒక దేశం నుండి ఒక కంపెనీ లేదా వ్యక్తి మరొక దేశంలో ఉన్న వ్యాపార ప్రయోజనాల కోసం చేసే పెట్టుబడి.

4. బ్రెయిన్ డ్రెయిన్:

అధిక నైపుణ్యం కలిగిన లేదా విద్యావంతులైన వ్యక్తులు వారి స్వదేశం నుండి మరొక దేశానికి వలస వెళ్లడం, తరచుగా మంచి అవకాశాల కోసం, స్వదేశానికి చెందిన ప్రతిభను కోల్పోవడానికి దారితీస్తుంది.

5. గ్లోబల్ సప్లై చెయిన్‌లు:

వివిధ దేశాలలో ఉత్పత్తి మరియు పంపిణీలయొక్క వివిధ దశలను అనుసంధానించే నెట్‌వర్క్‌లు, వస్తువులు మరియు సేవల ప్రపంచ మార్పిడిని సులభతరం చేస్తాయి.

6. సామాజిక ఆర్థిక అసమానతలు:

ఆదాయం, సంపద, వనరులకు ప్రాప్యత మరియు సమాజంలోని వివిధ సమూహాల మధ్య అవకాశాలలో తేడాలు ఇవి ప్రపంచీకరణ ద్వారా తీవ్రతరం కావచ్చు లేదా తగ్గించవచ్చు.

7. మార్కెట్ ప్రవేశ వ్యూహం:

పోటీ మార్కెట్ డిమాండ్ మరియు నియంత్రణ వాతావరణం వంటి అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకుని, క్రొత్త మార్కెట్లోకి ప్రవేశించి, దానిలో ఎలా పనిచేయాలని కంపెనీ భావిస్తుందో వివరించే ప్రణాళిక.

8. టెక్నాలజీ బదిలీ:

వివిధ వ్యక్తులు, సంస్థలు లేదా దేశాల మధ్య సాంకేతికత మరియు జ్ఞానాన్ని పంచుకోవడం, వ్యాప్తి చేయడం లేదా మార్పిడి చేయడం.

9. లైసెన్సింగ్:

రుసుము లేదా రాయిల్టీ కోసం నిర్ధిష్ట సాంకేతికత లేదా మేధో సంపత్తిని ఉపయోగించడానికి లేదా వాణిజ్యీకరించడానికి లైసెన్సర్ మరొక పక్షానికి లైసెన్సీ అనుమతిని మంజూరు చేయడం.

10. టెక్నాలజీ శోషణ సామర్థ్యం:

విదేశీ సాంకేతికతలను లేదా ఆవిష్కరణలను అర్ధం చేసుకోవడానికి, సమీకరించడానికి మరియు సమర్ధవంతంగా ఉపయోగించుకునే వ్యక్తి సంస్థ లేదా దేశం యొక్క సామర్థ్యం.

14.15. నమూనా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) ప్రపంచీకరణ యొక్క భావనను వివరించి, ప్రపంచీకరణ ఆవిర్భవించడానికి దారితీసిన పరిణామాలను తెల్పుము.
2) ప్రపంచీకరణకు ముందు మరియు ప్రపంచీకరణకు తరువాత భారతదేశం యొక్క స్థితిగతులను పేర్కొనండి?
3) సాంకేతికత బదిలీ ప్రపంచీకరణతో అనుసంధానించబడి ఉంది-చర్చింపుము?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) నూతన అంతర్జాతీయ ఆర్థిక క్రమం యొక్క పాత్రను తెలుపుము?
2) ప్రపంచీకరణకుగల కోణాలను వివరించుము?
3) భారతదేశముపై ప్రపంచీకరణ యొక్క పాత్రను వివరించుము?
4) భారతదేశములో సంభవించిన సాంకేతిక మార్పులను చర్చించుము?

14.16. ఆధార గ్రంథాలు:

1) జోసెఫ్ స్టిగ్లిట్జ్ - ప్రపంచీకరణ మరియు దాని అసంతృప్తి-పెంగ్విన్ రాండ్ హౌస్ ఇండియా, న్యూఢిల్లీ-2019.
2) ఫ్రాన్సిస్ చెరునిలమ్-అంతర్జాతీయ అర్ధశాస్త్రము-టాటా మెక్ గ్రా హిల్ ఎద్యుకేషన్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, న్యూ ఢిల్లీ, 2020.
3) వి.కె.పురి, ఎస్.కె. మిశ్రా-భారతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థ, హిమాలయ పబ్లిషింగ్ హౌస్, న్యూ ఢిల్లీ, 2023.
4) ఎన్.ఎస్. సిద్ధార్థన్ - కె. నారాయణన్-సాంకేతికత ప్రపంచీకరణ, స్ప్రింగర్ నేచర్, సింగపూర్, 2018.

- డా॥ పి. మెర్సీ కుమారి.

పాఠం - 15

మేధో సంపత్తి హక్కుల యొక్క వాణిజ్య సంబంధిత అంశాలపై ఒప్పందం (TRIPS) మరియు వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలపై ఒప్పందం (TRIMS)

15.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠం పూర్తిగా చదివిన తరువాత విద్యార్థులు ఈక్రింది విషయాలను తెలుసుకోగలరు.

- ✦ TRIPS
- ✦ కాపీరైట్
- ✦ పేటెంట్
- ✦ విదేశీ పెట్టుబడుల సమీక్ష చట్టం
- ✦ TRIMS

విషయసూచిక

15.1. పరిచయం

15.2. TRIPS నేపథ్యం మరియు చరిత్ర

15.3. మేధో సంపత్తి హక్కుల రకాలు

15.4. TRIPS అవసరాలు

15.5. TRIPS లక్ష్యాలు

15.6. TRIPS ఒప్పందం ఆవశ్యకత

15.7. TRIPS ఒప్పందం యొక్క ప్రయోజనం

15.8. TRIPS ఒప్పందం యొక్క ప్రతికూలతలు

15.9. భారతదేశంలో TRIPS ఒప్పందం

15.10. భారతదేశ మేధో సంపత్తి పాలనను రూపొందించడంలో TRIPS ఒప్పందం యొక్క పాత్ర

15.11. TRIPS సవాళ్ళు మరియు భవిష్యత్తు దిశలు

15.12. వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలపై ఒప్పందం

15.13. చారిత్రక నేపథ్యం

15.14. విదేశీ పెట్టుబడుల సమీక్ష చట్టం

15.15. వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలు ఒప్పందం లక్ష్యాలు

15.16. సాధారణ మినహాయింపులు

15.17. TRIM ల ఒప్పందం యొక్క సమీక్ష

15.18. సారాంశము

15.19. పదకోశం

15.20. మాదిరి పరీక్ష ప్రశ్నలు

15.21. ఆధార గ్రంథాలు

15.1. పరిచయం:

మేధోసంపత్తి హక్కుల యొక్క వాణిజ్య సంబంధిత అంశాలపై ఒప్పందం (TRIPS) అనేది ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థలోని అన్ని సభ్య దేశాలను కలిగి ఉన్న ప్రపంచ చట్టపరమైన ఒప్పందం. 1989 మరియు 1990 మధ్య సుంకాలు మరియు వాణిజ్యంపై సాధారణ ఒప్పందం (GATT) ఉరుగ్వే రౌండ్ సమయంలో చర్చల ఫలితంగా రూపొందించబడింది. TRIPS ఇతర WTO సభ్య దేశాల జాతీయులకు సంబంధించిన వివిధ రకాల మేధోసంపత్తి (IP) నియంత్రణకు కనీస ప్రమాణాలను నిర్దేశించింది. WTO చే నిర్వహించబడే TRIPS బహుపాక్షిక వాణిజ్య వ్యవస్థలో మేధోసంపత్తి చట్టాన్ని ఏకీకృతం చేసింది. ఆ సమయంలో మేధో సంపత్తిపై అత్యంత సమగ్రమైన ఒప్పందాన్ని సూచించింది.

2001వ సంవత్సరంలో అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు, TRIPS యొక్క సంకుచిత వివరణ కోసం వాదిస్తున్న అభివృద్ధి చెందిన దేశాలుగా భావించిన వాటి గురించి భయపడి దోహా డిక్లరేషన్‌కు దారితీసిన చర్చలను ప్రారంభించాయి. WTO చే ఆమోదించబడిన ఈ ప్రకటన TRIPS యొక్క పరిధిని స్పష్టం చేసే ప్రకటనగా పనిచేస్తుంది. ముఖ్యంగా TRIPS అనేది అందరికీ ఔషధాల ప్రాప్యతను ప్రోత్సహించడం" అనే విస్తృత లక్ష్యంతో భావించబడాలని ఒప్పందం యొక్క మరింత సమగ్ర వివరణపై మార్గదర్శకత్వాన్ని అందించాలని ఇది నొక్కి చెప్పింది.

WTO లోని సభ్య దేశాలు రచయితలు, కాపీరైట్ హోల్డర్లు మరియు ప్రదర్శకులు, సౌండ్ రికార్డింగ్ నిర్మాతలు మరియు ప్రసార సంస్థల వంటి సంబంధిత హక్కులను కలిగి ఉన్నవారికి కాపీరైట్ రక్షణ కల్పించాలని TRIPS ఆదేశిస్తుంది. అదనంగా ఒప్పందం భౌగోళిక సూచనలు, పారిశ్రామిక నమూనాలు, ఇంటిగ్రేటెడ్ సర్క్యూట్ లే అవుట్ డిజైన్లు, పేటెంట్లు క్రొత్త మొక్కల రకాలు, ట్రేడ్ మార్కులు, వాణిజ్య పేర్లు మరియు బహిర్గతం కాని లేదా రహస్య సమాచారం కోసం నిబంధనలను కలిగి ఉంటుంది. TRIPS మేధో సంపత్తి రంగంలో అమలు, నివారణలు మరియు వివాద పరిష్కారం కోసం నిర్దిష్ట విధానాలను వివరిస్తుంది. సాంకేతిక ఆవిష్కరణలను పెంపొందించడం, సాంకేతిక పరిజ్ఞానం యొక్క బదిలీ మరియు వ్యాప్తిని సులభతరం చేయడం సాంకేతిక పరిజ్ఞానం యొక్క నిర్మాణాలు మరియు వినియోగదారులకు ప్రయోజనం చేకూర్చడం మరియు సామాజిక, ఆర్థిక సంక్షేమాన్ని ప్రోత్సహించడం TRIPS అన్ని మేధోసంపత్తి హక్కుల రక్షణ మరియు అమలులో హక్కులు మరియు బాధ్యతల మధ్య సమతుల్యతను సాధించడం యొక్క ప్రాముఖ్యతను నొక్కి చెబుతుంది

15.2. TRIPS నేపథ్యం మరియు చరిత్ర:

1986 నుండి 1994 వరకు విస్తరించిన సుంకాలు మరియు వాణిజ్యంపై సాధారణ ఒప్పందం (GATT) ఉరుగ్వే రౌండ్ సమయంలో చర్చలు జరిగాయి. TRIPS ని చేర్చడం యునైటెడ్ స్టేట్స్ నేతృత్వంలోని విస్తృతమైన లాబీయింగ్ ప్రయత్నానికి పరాకాష్టగా గుర్తించబడింది. ఇది అంతర్జాతీయ మేధోసంపత్తి కూటమినే మద్దతు ఇవ్వబడింది. యూరోపియన్ యూనియన్,

జపాన్ మరియు ఇతర అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు తమ మద్దతును ప్రకటించాయి. ఈ ప్రయత్నం యొక్క విజయంపై సాధారణీకరించిన ప్రాధాన్యతల వ్యవస్థలో ఏకపక్ష ఆర్థిక ప్రోత్సాహక ప్రచారాలు మరియు వాణిజ్య చట్టంలోని సెక్షన్ 301 ద్వారా అమలు చేయబడిన బలవంతపు చర్యలు ప్రభావితమయ్యాయి. బ్రెజిల్, థాయిలాండ్, భారతదేశం మరియు కరేబియన్ బేషిన్ రాష్ట్రాలు వంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ఇష్టపడే పోటీ విధాన వైఖరిని అధిగమించడంలో ఈ ప్రయత్నాలు కీలక పాత్ర పోషించాయి.

వాణిజ్య విధానాన్ని మేధో సంపత్తి ప్రమాణాలకు అనుసంధానించే వ్యూహం TRIPS యొక్క ముఖ్య అంశం. 1980ల ప్రారంభంలో ఫైజర్‌లో సీనియర్ మేనేజ్‌మెంట్ యొక్క చురుకైన విధానాన్ని గుర్తించవచ్చు. యునైటెడ్ స్టేట్స్‌లో వారి సంస్థలను సమీకరించడం వలన యు.ఎస్. వాణిజ్య విధాన ప్రాధాన్యతలలో (Braithwaite and Dratos, 2000, Chapter 7) మేధో సంపత్తి అధికారాలను గరిష్టంగా పెంచింది.

ఇతర మేధో సంపత్తి ఒప్పందాల నుండి వేరుగా TRIPS ఒక పటిష్టమైన అమలు యంత్రంగాన్ని కలిగి ఉంది. WTO యొక్క వివాద పరిష్కార విధానం ద్వారా రాష్ట్రాలు జవాబుదారిగా ఉండగలవు. సమ్మతిని నిర్ధారించడానికి బలీయమైన మార్గాలను అందిస్తాయి.

15.3. మేధో సంపత్తి హక్కుల రకాలు:

మేధో సంపత్తి హక్కులు సృష్టికర్తలు, ఆవిష్కర్తలు మరియు ఆవిష్కర్తలకు వారి సృష్టి మరియు ఆవిష్కరణల కోసం మంజూరు చేయబడిన విభిన్న చట్టపరమైన రక్షణలను కలిగి ఉంటుంది. మేధో సంపత్తి హక్కుల యొక్క ప్రధాన రకాలు:

1. కాపీ రైట్ (Copy Right):

కాఫీ రైట్ అనేది ఒక రకమైన మేధో సంపత్తి, దాని యజమానికి సాధారణంగా పరిమిత సమయం వరకు సృజనాత్మక పనిని కాపీ చేయడానికి, పంపిణీ చేయడానికి, స్వీకరించడానికి, ప్రదర్శించడానికి మరియు నిర్వహించడానికి ప్రత్యేక హక్కును ఇస్తుంది. సృజనాత్మక పని సాహిత్యం, కళాత్మకం, విద్య లేదా సంగీత రూపంలో ఉండవచ్చు. కాపీరైట్ అనేది ఒక ఆలోచన యొక్క అసలు వ్యక్తీకరణను సృజనాత్మక పని రూపంలో రక్షించడానికి ఉద్దేశించబడింది. కానీ ఆలోచనను కాదు. యునైటెడ్ స్టేట్స్‌లో న్యాయమైన ఉపయోగ సిద్ధాంతం వంటి ప్రజా ప్రయోజన పరిగణనల ఆధారంగా కాపీరైట్ పరిమితులకు లోబడి ఉంటుంది.

కొన్ని అధికార పరిధిలో కాపీరైట్ చేయబడిన రచనలను ప్రత్యక్ష రూపంలో పరిష్కరించడం అవసరం. ఇది తరచుగా బహుళ రచయితల మధ్య భాగస్వామ్యం చేయబడుతుంది. వీరిలో ప్రతి ఒక్కరూ పనిని ఉపయోగించడానికి లేదా లైసెన్స్ చేయడానికి హక్కుల సమితిని కలిగి ఉంటారు మరియు వారు సాధారణంగా హక్కుల హోల్డర్లుగా సూచించబడతారు. ఈ హక్కులలో తరచుగా పునరుత్పత్తి, ఉత్పన్న పనులపై నియంత్రణ, పంపిణీ, ప్రజా పనితీరు మరియు ఆపాదింపు వంటి నైతిక హక్కులు ఉంటాయి.

ప్రజా చట్టం ద్వారా కాపీరైట్లు మంజూరు చేయబడతాయి మరియు ఆ సందర్భంలో "ప్రాదేశిక హక్కులు" గా పరిగణించబడతాయి. దీని అర్థం నిర్దిష్ట రాష్ట్ర చట్టం ద్వారా మంజూరు చేయబడిన కాపీరైట్లు నిర్దిష్ట అధికార పరిధికి మించి విస్తరించవు. ఈ రకమైన కాపీరైట్లు దేశాన్ని బట్టి మారుతూ ఉంటాయి. అనేక దేశాలు మరియు కొన్నిసార్లు పెద్ద దేశాల

సమూహం ఇతర దేశాలతో ఒప్పందాలను దాటి జాతీయ సరిహద్దులు లేదా జాతీయ హక్కులు అస్థిరంగా ఉన్నప్పుడు వర్తించే విధానాలపై ఒప్పందాలు చేసుకున్నాయి.

సాధారణంగా అధికార పరిధిని బట్టి, సృష్టికర్త మరణించిన తర్వాత 50 నుండి 100 సంవత్సరాల వరకు కాపీరైట్ పబ్లిక్ లా వ్యవధి ముగుస్తుంది. కొన్ని దేశాలు కాపీ రైట్‌ను స్థాపించడానికి కొన్ని కాపీ రైట్ పార్మాట్‌లు అవసరం. మరికొన్ని పూర్తి చేసిన పనిలో, అధికారిక నమోదు లేకుండానే కాపీరైట్‌ను గుర్తిస్తాయి. పని యొక్క కాపీ రైట్ గడువు ముగిసినప్పుడు, అది పబ్లిక్ డొమెన్‌లోకి ప్రవేశిస్తుంది.

2. భౌగోళిక సూచిక (Geographical Indication):

భౌగోళిక సూచిక అనేది నిర్దిష్ట భౌగోళిక స్థానం లేదా మూలానికి (ఉదా: పట్టణం / ప్రాంతం లేదా దేశం) అనుగుణంగా ఉండే ఉత్పత్తులపై ఉపయోగించే పేరు లేదా గుర్తు. ఉత్పత్తి యొక్క మూలానికి సూచనగా భౌగోళిక సూచనను ఉపయోగించడం అనేది ఉత్పత్తి నిర్దిష్ట లక్షణాలను కలిగి ఉందని సాంప్రదాయ పద్ధతుల ప్రకారం తయారు చేయబడిందని లేదా దాని భౌగోళిక మూలం ధృవీకరణగా ఉద్దేశించబడింది.

TRIPS ఒప్పందంలోని ఆర్టికల్ 22.1 భౌగోళిక సూచనలను, సభ్యుని భూభాగంలో లేదా ఆ భూభాగంలోని ప్రాంతంలో, ఇచ్చిన నాణ్యత, ఖ్యాతిని గుర్తించే సూచికలుగా నిర్వచిస్తుంది. లేదా మంచి లక్షణం తప్పనిసరిగా దాని భౌగోళిక మూలానికి ఆపాదించబడుతుంది.

అప్పీలేషన్ డి ఆరిజన్ కంట్రోలీ అనేది ఒక ఉత్పత్తి యొక్క నాణ్యత, పద్ధతి మరియు కీర్తి దాని మేధో సంపత్తి హక్కు నమోదులో పేర్కొన్న ఖచ్చితంగా నిర్వచించబడిన ప్రాంతం నుండి ఉద్భవించే భౌగోళిక సూచన యొక్క ఉపరకం.

3. పారిశ్రామిక రూపకల్పన హక్కు (Industrial Design Right):

పారిశ్రామిక రూపకల్పన హక్కు అనేది పూర్తిగా ప్రయోజనకరమైన వస్తువులు దృశ్య రూపకల్పనను రక్షించే మేధో సంపత్తి హక్కు పారిశ్రామిక రూపకల్పనలో ఆకృతిని సృష్టించటం. ఆకృతీకరణ లేదా నమూనా రంగు యొక్క కూర్పు లేదా సౌందర్య విలువను కలిగి ఉన్న త్రిమితీయ రూపంలో నమూనా మరియు రంగు కలయిక ఉంటుంది. పారిశ్రామిక రూపకల్పన అనేది ఉత్పత్తి పారిశ్రామిక వస్తువు లేదా హస్తకళను ఉత్పత్తి చేయడానికి ఉపయోగించే రెండు లేదా త్రిమితీయ నమూనాగా ఉంటుంది.

ఇంటర్నేషనల్ డిపాజిట్ ఆఫ్ ఇండస్ట్రియల్ డిజైన్స్‌కి సంబంధించిన హేగ్ ఒప్పందం ప్రకారం WIPO నిర్వహణ ఒప్పందం, అంతర్జాతీయ రిజిస్ట్రేషన్ కోసం ఒక విధానం ఉంది. రిజిస్ట్రేషన్‌కు అర్హత పొందేందుకు WIPO లోని చాలా సభ్య దేశాల జాతీయ చట్టాల రూపకల్పన నవలగా ఉండాలి. ఒక దరఖాస్తుదు WIPO తో లేదా ఒప్పందానికి సంబంధించిన దేశంలోని జాతీయ కార్యాలయంలో ఒకే అంతర్జాతీయ డిపాజిట్ కోసం ఫైల్ చేయవచ్చు. ఒప్పందంలోని అనేక సభ్య దేశాలతో కోరుకున్నంత వరకు డిజైన్ రక్షించబడుతుంది. డిజైన్ హక్కులు యునైటెడ్ కింగ్‌డమ్‌లో 1787వ సంవత్సరంలో డిజైన్ మరియు ప్రింటింగ్ ఆఫ్ ఇనెన్ యాక్ట్‌తో ప్రారంభమయ్యాయి మరియు అక్కడ నుండి విస్తరించబడ్డాయి. పారిశ్రామిక రూపకల్పన హక్కు కోసం నమోదు చేయడం పేటెంట్ మంజూరుకు సంబంధించినది.

4. ఇంటిగ్రేటెడ్ సర్క్యూట్ లేఅవుట్ డిజైన్ రక్షణ (Integrated Circuit Layout Design Protection):

యునైటెడ్ స్టేట్స్ మేధో సంపత్తి చట్టంలో "ముసుగు పని" (Mask Work) అనేది ఇంటిగ్రేటెడ్ సర్క్యూట్ యొక్క రెండు లేదా త్రిమితీయ లేఅవుట్ (Three Dimensional Layout) లేదా స్థలాకృతి అనగా ట్రాన్సిస్టర్‌లు మరియు నిష్క్రియ ఎలక్ట్రానిక్ భాగాల వంటి సెమీ కండక్టర్ పరికరాల చిప్‌పై అమరిక. రెసిస్టర్లు మరియు ఇంటర్ కనెక్షన్లు వంటివి లే అవుట్‌ను మాస్క్ వర్క్ అని పిలుస్తారు. ఎందుకంటే ఫోటోలిథో గ్రాఫిక్ ప్రక్రియలలో వాస్తవ 1C లలోని బహుళ ఎచెడ్ లేయర్‌లు (Multiple Etched Layers) ప్రతి ఒక్కటి ఫోటోమాస్క్ అని పిలువబడే ఒక ముసుగును ఉపయోగించి సృష్టించబడతాయి. నిర్ధిష్ట ప్రదేశాలలో కాంతిని అనుమతించడానికి లేదా నిరోధించడానికి కొన్నిసార్లు పొరపై వందల కొద్ది చిప్‌లు ఏకకాలంలో ఉంటాయి.

ముసుగు జ్యామితి (Mask Geometry) యొక్క క్రియాత్మక స్వభావం కారణంగా, కాపీ రైట్ చట్టం క్రింద డిజైన్‌లు సమర్ధవంతంగా రక్షించబడవు. అదేవిధంగా, వ్యక్తిగత లిథోగ్రాఫిక్ మాస్క్ (Lithographic Mask) పనులు స్పష్టంగా రక్షించదగిన విషయం కానందున పనిలో అమలు చేయబడిన ఏదైనా ప్రక్రియలు పేటెంట్ పొందినప్పటికీ, పేటెంట్ చట్టం ప్రకారం అవి కూడా సమర్ధవంతంగా రక్షించబడవు. కాబట్టి 1990ల నుండి జాతీయ ప్రభుత్వాలు నిర్ధిష్ట లేఅవుట్ యొక్క పునరుత్పత్తికి సమయపరిమిత ప్రత్యేకతను ప్రధానం చేస్తూ కాపీరైట్ వంటి ప్రత్యేక హక్కులను మంజూరు చేస్తున్నాయి. ఇంటిగ్రేటెడ్ సర్క్యూట్ హక్కుల నిబంధనలు సాధారణంగా చిత్రాలపై వర్తించే కాపీరైటు కంటే తక్కువగా ఉంటాయి.

5. పేటెంట్ (Patent):

పేటెంట్ అనేది ఒక రకమైన మేధో సంపత్తి, దీని యజమాని ఆవిష్కరణకు సంబంధించిన బహిరంగ ప్రకటనను ప్రచురించడానికి బదులుగా, ఒక పరిమితకాలం వరకు ఒక ఆవిష్కరణను తయారుచేయడం, ఉపయోగించడం లేదా విక్రయించడం నుండి ఇతరులను మినహాయించే చట్టపరమైన హక్కును ఇస్తుంది. చాలా దేశాలలో పేటెంట్ హక్కులు ప్రైవేట్ చట్టం క్రిందకు వస్తాయి మరియు పేటెంట్ హోల్డర్ వారి హక్కులను అమలు చేయడానికి ఎవరైనా పేటెంట్‌ను ఉల్లంఘించిన వారిపై దావా వేయాలి.

పేటెంట్లను మంజూరు చేసే విధానం, పేటెంట్‌దారులపై ఉంచిన అవసరాలు మరియు ప్రత్యేక హక్కుల పరిధి జాతీయ చట్టాలు మరియు అంతర్జాతీయ ఒప్పందాలు ప్రకారం దేశాల మధ్య విస్తృతంగా మారుతూ ఉంటాయి. సాధారణంగా పేటెంట్ అప్లికేషన్ తప్పనిసరిగా ఒకటి లేదా అంతకంటే ఎక్కువ క్లెయిమ్‌లను కలిగి ఉండాలి. అది కోరుతున్న రక్షణ పరిధిని నిర్వచిస్తుంది. పేటెంట్‌లో అనేక దావాలు ఉండవచ్చు. వీటిలో ప్రతి ఒక్కటి నిర్ధిష్ట ఆస్తిహక్కును నిర్వచిస్తుంది.

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ (WTO) ట్రిప్స్ (TRIPS) ఒప్పందం ప్రకారం WTO సభ్య దేశాలలో ఏదైనా ఆవిష్కరణ కోసం పేటెంట్లు అందుబాటులో ఉండాలి. సాంకేతికత యొక్క అన్ని రంగాలలో అవి క్రొత్తవి ఆవిష్కరణ దశను కలిగి ఉంటాయి మరియు పారిశ్రామిక అనువర్తనాన్ని కలిగి ఉంటాయి. ఏది ఏమైనప్పటికీ WTO సభ్య దేశాలలో కూడా దేశం నుండి దేశానికి పేటెంట్ పొందగలిగే విషయంపై వైవిధ్యాలు ఉన్నాయి. TRIPS కూడా రక్షణ కాల వ్యవధి కనీసం ఇరవై సంవత్సరాలు ఉండాలి. కొన్ని దేశాలు తక్కువ గుత్తాధిపత్య కాలాన్ని కలిగి ఉండే యూటిలిటీ మోడల్స్ వంటి మేధో సంపత్తి యొక్క ఇతర పేటెంట్ వంటి రూపాలను కలిగి ఉన్నాయి.

6. మొక్కల పెంపకందారుల హక్కులు (Plant Breeders Rights):

మొక్కలు పెంపకందారుల హక్కులు (PBR) మొక్కల రకాల హక్కులు (Plant Variety Rights-PVR) అని కూడా పిలుస్తారు. ఇవి క్రొత్త రకాల మొక్కల పెంపకందారునికి కొన్ని ప్రదేశాలలో మంజూరు చేయబడిన హక్కులు. ఇవి ప్రచారం చేసే పదార్థాలపై (విత్తనం, కోత, విభాగాలతో సహా) పెంపకందారునికి ప్రత్యేక నియంత్రణను ఇస్తాయి. టిష్యూ కల్చర్ కొన్నేళ్ళుగా క్రొత రకానికి చెందిన కత్తిరించిన పూలు, పండ్లు, ఆకులు.

ఈ హక్కులతో పెంపకందారుడు తన ఉత్పత్తి రకానికి చెందిన ప్రత్యేక విక్రయదారునిగా మారడాన్ని ఎంచుకోవచ్చు లేదా వివిధ రకాలను ఇతరులకు లైసెన్స్ చేయవచ్చు. ఈ ప్రత్యేక హక్కులకు అర్హత పొందాలంటే వివిధ రకాలు తప్పనిసరిగా క్రొత్తగా, విభిన్నంగా, ఏకరీతిగా మరియు స్థిరంగా ఉండాలి.

రక్షణ దేశంలో ఒక సంవత్సరం కంటే ఎక్కువ కాలం వాణిజ్యకరీంచబడకపోతే క్రొత్తది. ఎక్కువ పరిపక్వత, రంగు మొదలైన ఒకటి లేదా అంతకంటే ఎక్కువ ముఖ్యమైన బొటానికల్ లక్షణాల ద్వారా తెలిసిన అన్ని ఇతర రకాల నుండి భిన్నంగా ఉంటుంది. మొక్క లక్షణాలు వివిధ రకాల్లో మొక్క నుండి మొక్కకు స్థిరంగా ఉంటే ఏకరీతి; మొక్క లక్ష్మణాలు జన్యుపరంగా స్థిరంగా ఉంటాయి మరియు అందువల్ల తరం నుండి మరొక తరానికి ఒకే విధంగా ఉంటాయి. లేదా హైబ్రిడ్ రకాల విషయంలో పునరుత్పత్తి చక్రం తర్వాత ఆమోదయోగ్యమైన డినామినేషన్ ఇవ్వాలి. ఇది దీని సాధారణ పేరుగా మారుతుంది మరియు రకాన్ని విక్రయించే ఎవరైనా తప్పనిసరిగా ఉపయోగించాలి. సాధారణంగా పరీక్ష తర్వాత జాతీయ కార్యాలయాలు మొక్కల రకాల హక్కులను మంజూరు చేస్తాయి. విత్తనం విచ్ఛిన్నంగా స్థిరంగా మరియు ఏకరీతిగా ఉందో లేదో తనిఖీ చేయడానికి ఒకటి లేదా అంతకంటే ఎక్కువ సీజన్లలో పెంచే మొక్కల రకాలు కార్యాలయానికి సమర్పించబడుతుంది. ఈ పరీక్షలు ఉత్తీర్ణులైతే నిర్దిష్ట కాలానికి సాధారణంగా 20/25 సంవత్సరాలు లేదా చెట్లు మరియు తీగలకు 25/30 సంవత్సరాలు ప్రత్యేక హక్కులు మంజూరు చేయబడతాయి.

మొక్కల పెంపకం దారుల హక్కులు పేటెంట్ చట్టం వంటి ఇతర చట్టపరమైన సిద్ధాంతాల ప్రకారం గుర్తించబడని మినహాయింపులను కలిగి ఉంటాయి. సాధారణంగా పొలంలో సేవ్ చేసిన విత్తనానికి మినహాయింపు ఉంటుంది. రైతులు ఈ ఉత్పత్తిని తమ స్వంత డబ్బాల్లో విత్తనంగా తమ స్వంత ఉపయోగం కోసం నిల్వ చేసుకోవచ్చు. కానీ ఇది బ్రౌన్ బ్యాగ్ విక్రయాలు (Brown Bag Sales) అంటే స్థానిక ప్రాంతంలో పొరుగువారికి పొలంలో సేవ్ చేసిన విత్తనాన్ని పునః విక్రయం చేయడం.

7. ట్రేడ్ మార్క్ (Trade Mark):

ఇది ఒక నిర్దిష్ట మూలాధారం నుండి ఉత్పన్నమయ్యే ఉత్పత్తులు లేదా సేవలను గుర్తించడం మరియు వాటిని ఇతరుల నుండి వేరు చేయడం వంటి విలక్షణమైన సంకేతం రూపకల్పన లేదా వ్యక్తీకరణను కలిగి ఉండే మేధో సంపత్తి యొక్క ఒక రూపం. ట్రేడ్ మార్క్ యజమాని ఒక వ్యక్తి, వ్యాపార సంస్థ లేదా ఏదైనా చట్టపరమైన సంస్థ కావచ్చు. ట్రేడ్ మార్క్ యొక్క ప్లేస్‌మెంట్ ప్యాకెజింగ్, లేబుల్‌లు, వోచర్లు లేదా నేరుగా ఉత్పత్తిపై ఉంటుంది. సేవలను సూచించడానికి ఉపయోగించినప్పుడు ట్రేడ్‌మార్క్‌లను తరచుగా సేవా గుర్తులుగా సూచిస్తారు.

ట్రేడ్‌మార్క్ చట్టం యొక్క మూలాలు ఇంగ్లాండ్‌కు చెందిన హెన్రీ III పాలనలో 1266 వరకు ఉన్నాయి. ఇక్కడ రొట్టె తయారీదారులు తమ విక్రయించిన రొట్టె కోసం విలక్షణమైన గుర్తును ఉపయోగించాలని ఆదేశించారు. ఆధునిక ట్రేడ్‌మార్క్

చట్టాలు 1857వ సంవత్సరంలో ప్రపంచంలోని మొట్టమొదటి సమగ్ర ట్రేడ్ మార్క్ వ్యవస్థకు మార్గదర్శకత్వం వహించడంతో 19వ శతాబ్ధం చివరిలో రూపుదిద్దుకోవడం ప్రారంభించింది. యునైటెడ్ కింగ్‌డమ్ 1938 నీటి ట్రేడ్‌మార్క్ చట్టం "ఉద్దేశం-ఉద్దేశం" (Intent-to-Use) నమోదు విధానాన్ని ప్రవేశపెట్టడం ద్వారా వ్యవస్థను విప్లవాత్మకంగా మార్చింది. పరీక్ష ఆధారిత ప్రక్రియను ఏర్పాటు చేయడం మరియు అప్లికేషన్ పబ్లికేషన్ సిస్టమ్‌ను ఏర్పాటు చేయడం. ప్రపంచ వ్యాప్తంగా తదుపరి చట్టానికి ప్రభావవంతమైన ఈ చట్టం "అనుబంధ ట్రేడ్ మార్కులు" సమ్మతి విధానం, డిఫెన్సివ్ మార్క్ సిస్టమ్ మరియు నాన్ క్లెయిమ్ రైట్ సిస్టమ్ వంటి వినూత్న భావనలను ప్రవేశపెట్టింది.

చిహ్నాలు™ (ట్రేడ్ మార్క్ చిహ్నం) మరియు R (రిజిష్టర్డ్ ట్రేడ్‌మార్క్ చిహ్నం) ట్రేడ్‌మార్క్‌లను సూచించడానికి ఉపయోగపడతాయి. రెండవది ట్రేడ్‌మార్క్ యొక్క నమోదిత యజమాని కోసం ప్రత్యేకంగా రిజర్వ్ చేయబడింది.

15.4. TRIPS అవసరాలు (TRIPS Requirements):

TRIPS మేథో సంపత్తి హక్కుల కోసం సభ్య దేశాలు బలమైన రక్షణను అందించాలి. ఉదాహరణకు రచయిత జీవితం ఆధారంగా తప్ప, కాపీరైట్ నిబంధనలు కనీసం 50 సంవత్సరాలు పొడిగించి (ఆర్టికల్ 12 మరియు 14) కాపీరైట్ తప్పనిసరిగా స్వయంచాలకంగా మంజూరు చేయబడాలి మరియు బెర్న్ కన్వెన్షన్‌లో పేర్కొన్న విధంగా రిజిస్ట్రేషన్ల వంటి ఏదైనా "లాంచనప్రాయత" ఆధారంగా కాదు (ఆర్టికల్ 9) కంప్యూటర్ ప్రోగ్రామ్‌లను కాపీరైట్ చట్టం ప్రకారం "సాహిత్య రచనలు" గా పరిగణించాలి మరియు అదే రక్షణ నిబంధనలను పొందాలి. కాపీరైటుకు జాతీయ మినహాయింపులు బెర్న్ మూడు-దశల పరీక్ష ద్వారా నిర్భదించించబడ్డాయి. అన్ని సాంకేతిక రంగాలలో "ఆవిష్కరణల" కోసం పేటెంట్‌లు తప్పనిసరిగా మంజూరు చేయబడాలి అవి అన్ని ఇతర పేటెంట్ బిలిటీ అవసరాలకు అనుగుణంగా ఉంటాయి. ప్రత్యేక హక్కులకు మినహాయింపులు తప్పనిసరిగా పరిమితం చేయబడాలి. పని యొక్క సాధారణ దోపిడీ (ఆర్టికల్ 13) మరియు పేటెంట్ యొక్క సాధారణ దోపిడీ ఆర్టికల్ 30) వైరుధ్యం కాదు. కంప్యూటర్ ప్రోగ్రామ్‌లు మరియు పేటెంట్‌ల హక్కుదారుల యొక్క చట్టబద్ధమైన ప్రయోజనాలకు అసమంజసమైన పక్షపాతం అనుమతించబడదు. పేటెంట్ హక్కుల ద్వారా మూడవ పార్టీల చట్టబద్ధమైన ప్రయోజనాలను పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి. ప్రతి రాష్ట్రంలో మేథో సంపత్తి చట్టాలు స్థానిక పౌరులకు ఎటువంటి ప్రయోజనాలను అందించవు. ఇవి జాతీయ చికిత్స సూత్రం ప్రకారం ఇతర TRIPS సంతకం చేసిన పౌరులకు అందుబాటులో ఉండవు. TRIPSలో అత్యంత అనుకూలమైన దేశం నిబంధన కూడా ఉంది.

TRIPS ఒప్పందం నైతిక హక్కులను మినహాయించి సాహిత్యం మరియు కళాత్మక రచనల రక్షణ కోసం బెర్న్ కన్వెన్షన్ నుండి కాపీరైట్‌ను నిబంధనలను సూచించడం ద్వారా పొందుపరచబడింది. పారిశ్రామిక ఆస్తుల పరిరక్షణ కోసం పారిస్ కన్వెన్షన్ (ఆర్టికల్ 2.1) యొక్క ముఖ్యమైన నిబంధనలను కూడా ఇది పొందుపరిచింది. సాఫ్ట్‌వేర్ మరియు డేటాబేస్‌లు వాస్తవికత అవసరాలకు లోబడి కాపీరైట్ ద్వారా రక్షించబడతాయని TRIPS ఒప్పందం ప్రత్యేకంగా పేర్కొంది.

ఒప్పందంలోని ఆర్టికల్ 10 నిర్దేశకాలు (Article 10 of the Agreement Stipulates):

కంప్యూటర్ ప్రోగ్రామ్‌లు సోర్స్ లేదా ఆబ్జెక్ట్ కోడ్‌లో ఉన్నా బెర్న్ కన్వెన్షన్ (1971) ప్రకారం సాహిత్య రచనలుగా రక్షించబడతాయి. డేటా లేదా ఇతర విషయాల సంకలనాలు మేషీన్ రీడబుల్ లేదా ఇతర రూపంలో అయినా, వాటి కంటెంట్‌ల ఎంపిక లేదా అమరిక కారణంగా మేధోపరమైన సృష్టిని కలిగి ఉంటుంది. అటువంటి రక్షణ డేటా లేదా

మెటీరియల్‌లో ఉన్న ఏ కాపీరైట్‌కు పక్షపాతం లేకుండా ఉంటుంది.

15.5. TRIPS లక్ష్యాలు:

1. అంతర్జాతీయ వాణిజ్యానికి వక్రీకరణలు మరియు అడ్డంకులను తగ్గించడము మరియు IPR ల యొక్క తగిన రక్షణను ప్రోత్సహించాల్సిన అవసరాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకోవడం.
2. IPR లను అమలు చేయడానికి చర్యలు మరియు విధానాలు చట్టబద్ధమైన వాణిజ్యానికి అవరోధాలుగా మారకుండా చూసుకోవడం.
3. బహుపాక్షిక విధానాల ద్వారా వాణిజ్య సంబంధిత IP సమస్యలపై వివాదాలను పరిష్కరించడానికి పటిష్టమైన నిబద్ధతను చేరుకోవడం ద్వారా ఉద్రిక్తతలను తగ్గించడం.
4. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ మరియు హార్డ్ ఇంటెలెక్చువల్ ప్రాపర్టీ ఆర్గనైజేషన్ (WIPO) మధ్య పరస్పర సహాయ సంబంధాన్ని నెలకొల్పడం.

15.6. TRIPS ఒప్పందం ఆవశ్యకత (Need for the TRIPS Agreement):

IP రక్షణ అనేది సాంకేతిక ఆవిష్కరణలను ప్రోత్సహించడమే కాకుండా, సామాజిక మరియు ఆర్థిక శ్రేయస్సును పెంపొందించే ఉద్దేశ్యంతో హక్కులు మరియు విధులు సమతుల్యతను కొనసాగిస్తూ దాని నిర్మాతలు మరియు వినియోగదారులకు ప్రయోజనం చేకూర్చే విధంగా క్రొత్త సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని బదిలీ చేయడం మరియు వ్యాప్తి చేయడంలో కూడా సహాయపడుతుందని భావించబడింది. ఫలితంగా TRIPS ఒప్పందం యొక్క ప్రాథమిక లక్ష్యాలు IPR ల యొక్క సమర్థవంతమైన మరియు సముచిత రక్షణకు మద్దతు ఇవ్వడం ద్వారా వాణిజ్య వక్రీకరణలు మరియు అడ్డంకులను తగ్గించడం, అలాగే IPR లను అమలు చేయడానికి చర్యలు మరియు ప్రక్రియలు చట్టబద్ధమైన వాణిజ్యానికి అడ్డంకులుగా మారకుండా చూసుకోవడం.

ప్రస్తుతం IP శాసన కార్యకలాపాల పెరుగుదల అలాగే TRIPS కవర్డ్ IP హక్కులను త్వరగా స్వీకరించడం, ప్రపంచ వాణిజ్య వ్యవస్థలో TRIPS ఒప్పందం యొక్క కేంద్రీకృతను ప్రదర్శించింది. విజ్ఞానంలో అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని సులభతరం చేయడంలో, IP ద్వారా వాణిజ్య సమస్యలను పరిష్కరించడంలో మరియు WTO లక్ష్యాలను సాధించడానికి హామి ఇవ్వడంలో TRIPS ఒప్పందం కీలక పాత్ర పోషిస్తోంది.

15.7. TRIPS ఒప్పందం యొక్క ప్రయోజనాలు:

1. IP విధానంలో పారదర్శకత ప్రపంచ దృష్టికి తీసుకురాబడింది.
2. WIPO యొక్క ప్రస్తుత అంతర్జాతీయ న్యాయవ్యవస్థ ఈ ఒప్పందం ద్వారా గొప్పగా మెరుగుపరచబడింది.
3. వివాదాలను పరిష్కరించడానికి స్పష్టమైన నియమాల ఆధారిత ఫ్రేమ్‌వర్క్‌ను ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా మేధో సంపత్తి ఆందోళనలపై వాణిజ్య వివాదాలు తగ్గించబడ్డాయి.
4. ఇది మేధో సంపత్తి హక్కులను పొందడంలో మరియు అమలు చేయడంలో సహాయపడింది. అలాగే విజ్ఞాన ఉత్పత్తుల వాణిజ్యానికి ఒక ఘనమైన వేదికను అందించింది.

5. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో పేటెంట్ దరఖాస్తుల సంఖ్య పెరిగింది.

15.8. TRIPS ఒప్పదం యొక్క ప్రతికూలతలు:

1. TRIPS అధిక స్థాయి పేటెంట్ రక్షణను తప్పనిసరి చేస్తుంది.
2. ఎరువులు, పురుగు మందులు, ఫార్మాస్యూటికల్ వస్తువులు మరియు విధానాలు పేటెంట్ల ద్వారా రక్షించబడలేదు. ఫలితంగా తక్కువ ధర ఆహారం మరియు మందులు వచ్చాయి.
3. సమాచార ఉత్పత్తులకు కాపీరైట్ రక్షణ లేకపోవడంతో విద్య మరియు సాంకేతికత బదిలీని ప్రోత్సహించారు.
4. స్థానిక అనుకరణ పరిశ్రమల్లో ఉద్యోగాలు పోయాయి.
5. సాధారణంగా పెరిగిన ధరలు స్థానిక ఆవిష్కరణల కనిష్ట ఉద్దీపనతో గణనీయమైన డెడ్ వెయిట్ నష్టాలకు దారితీశాయి.
6. సాంప్రదాయ జ్ఞానం ఏ విధంగానూ సహకరించలేదు.

15.9. భారతదేశంలో ట్రిప్స్ ఒప్పందం (TRIPS Agreement in INDIA):

1995వ సంవత్సరంలో భారతదేశం WTO లో చేరింది మరియు TRIPS ఒప్పందంలో భాగస్వామి అయింది. TRIPS ని స్వీకరించడానికి ముందు భారతదేశం పేటెంట్ చట్టం, కాపీరైట్ చట్టం మరియు ట్రేడ్ మార్క్‌ల చట్టం వంటి చట్టాలలో మేధో సంపత్తి కోసం బాగా స్థిరపడిన ఫ్రేమ్‌వర్క్‌ను కలిగి ఉంది. TRIPS ఒప్పందం నిర్ధిష్ట మార్పులు మరియు బాధ్యతలను ప్రవేశపెట్టింది. ఒప్పందం ద్వారా నిర్ధేశించబడిన అంతర్జాతీయ ప్రమాణాలకు అనుగుణంగా దాని ప్రస్తుత మేథో సంపత్తి చట్టాలను సవరించడానికి భారతదేశాన్ని ప్రేరేపించింది.

భారతదేశం TRIPS బాధ్యతలను నెరవేర్చడానికి చురుకుగా పనిచేసింది. అయితే ప్రజల ఆరోగ్యాన్ని పరిరక్షించడానికి మరియు సరసమైన మందులకు ప్రాప్యతను ప్రోత్సహించడానికి ఫ్లెక్సిబిలిటీలను ఉపయోగించుకుంటుంది. ఆవిష్కరణలు ప్రజారోగ్యం మరియు సాంప్రదాయ విజ్ఞాన పరిరక్షణ మధ్య సమతుల్యతను సాధించడానికి ప్రయత్నిస్తున్న భారతదేశం మేథోసంపత్తి రక్షణ యొక్క సంక్లిష్టతలతో పోరాడుతూనే ఉంది. TRIPS ఒప్పందం యొక్క అవసరాలను తీర్చడానికి సంబంధిత జాతీయ చట్టాలను ఏర్పాటు చేసే సౌలభ్యాన్ని సభ్యదేశాలు అభినందిస్తున్నాయి.

TRIPS ఒప్పందం కనీస ప్రమాణాలను నిర్దేశించినప్పుడు సభ్యదేశాలకు మెరుగైన మేథోసంపత్తి రక్షణను అందించే అవకాశం ఉంది. ఇది మేథోసంపత్తి రక్షణ మరియు సంబంధిత హక్కులు అమలు కోసం ప్రాథమిక అవసరాలను ఏర్పాటు చేస్తుంది. ఈ ఒప్పందం చట్టబద్ధమైన మరియు పరిపాలనా ప్రక్రియలు మధ్యతర చర్యలు ఆర్థిక పర్యవసానాలు జరిమానాలు సరిహద్దు నియంత్రణలు మరియు ఆహారం లేదా ఔషదాల ఉత్పత్తిలో ఉపయోగించే కొన్ని సేవ విధానాలకు మినహాయింపులు అలాగే మొక్కలు మరియు జంతువులకు పేటెంట్ హక్కును కలిగి ఉంటుంది.

ఈ ఒప్పందం మేథో సంపత్తి హక్కులను అమలు చేయడం భౌగోళిక సూచనలను రక్షించడం మరియు వాణిజ్య రహస్యాలు వంటి రహస్య సమాచారాన్ని భద్రపరచడం వంటి అవసరాలను కూడా కవర్ చేస్తుంది. ఇది ఒప్పందానికి అనుగుణంగా ఉండేలా మరియు మేథోసంపత్తి హక్కులను సక్రమంగా అమలు చేయడంపై మార్గదర్శకత్వాన్ని అందిస్తుంది.

వివాద పరిష్కార ప్రక్రియతో TRIPS ఒప్పందం సభ్యదేశాల మధ్య సమస్యల పరిష్కారాన్ని సులభతరం చేస్తుంది.

15.10. భారతదేశ మేథో సంపత్తి పాలనను రూపొందించడంలో ట్రిప్స్ ఒప్పందం యొక్క పాత్ర (Role of TRIPS Agreement in Shaping INDIA's Intellectual Property Regime):

TRIPS ఒప్పందం భారతదేశం యొక్క మేథో సంపత్తి ల్యాండ్‌స్కేప్‌ను గణనీయంగా ప్రభావితం చేసింది. ముఖ్యంగా పేటెంట్లు, కాపీరైట్లు, ట్రేడ్‌మార్క్‌లు, పారిశ్రామిక డిజైన్‌లు మరియు భౌగోళిక సూచనల రంగాలలో గణనీయమైన మార్పులు వచ్చాయి.

పేటెంట్లు (Patents):

భారతదేశం యొక్క మేథోసంపత్తి ఫ్రేమ్‌వర్క్‌పై TRIPS ఒప్పందం యొక్క ముఖ్యమైన పరిణామం పేటెంట్లు డొమైన్‌లో స్పష్టంగా కనిపించింది. భారతదేశం చారిత్రాత్మకంగా ఉత్పత్తి పేటెంట్లకు బదులుగా ఫార్మాస్యూటికల్స్ కోసం ప్రాసెస్ పేటెంట్లను మంజూరు చేసింది. స్థానిక తయారీదారులు పేటెంట్ పొందిన ఔషధాల యొక్క సాధారణ సంస్కరణలను తక్కువ ధరతో ఉత్పత్తి చేయడానికి అనుమతించింది. ఏది ఏమైనప్పటికీ, TRIPS భారతదేశాన్ని ఉత్పత్తి పేటెంట్ పాలనకు మార్చడానికి బలవంతం చేసింది. సరసమైన మందులను మరియు జనరిక్ ఔషధాల లభ్యతపరంగా భారతీయ ఔషధ పరిశ్రమకు సవాళ్లను విసిరింది.

కాపీరైట్‌లు (Copy Rights):

TRIPS ఒప్పందం భారతదేశ కాపీరైట్ చట్టంపై కూడా తన ముద్ర వేసింది. ఇది కాపీరైట్ రక్షణ కోసం కనీస ప్రమాణాలను ప్రవేశపెట్టింది. రక్షణ వ్యవధి, రచయితల హక్కులు, పరిమితులు మరియు మినహాయింపులను కలిగి ఉంటుంది. ప్రతిస్పందనగా భారతదేశం 1999వ సంవత్సరంలో తన కాపీరైట్ చట్టాన్ని TRIPS అవసరాలకు అనుగుణంగా సవరించింది. కంప్యూటర్ సాఫ్ట్‌వేర్, డిజిటల్ పనులు మరియు డిజిటల్ వాతావరణంలో ప్రదర్శనలకు కాపీరైట్ రక్షణను విస్తరించింది.

ట్రేడ్ మార్కులు మరియు పారిశ్రామిక్ డిజైన్‌లు (Trade Marks and Industrial Designs):

ట్రేడ్‌మార్కులు మరియు పారిశ్రమిక డిజైన్‌ల రక్షణకు కనీస ప్రమాణాణాలను నిర్దేశిస్తూ, ట్రేడ్ మార్కులకు భారతదేశం సంతృప్తికరమైన రక్షణను అందించాలని మరియు పారిశ్రామిక డిజైన్ల నమోదు మరియు అమలు కోసం వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేయాలని TRIPS ఒప్పందం ఆదేశించింది. పర్యావసానంగా భారతదేశం 1999వ సంవత్సరంలో తన ట్రేడ్‌మార్క్‌ల చట్టాన్ని TRIPS బాధ్యతలను నెరవేర్చడానికి సవరించింది. ప్రసిద్ధ ట్రేడ్‌మార్కుల నమోదు మరియు భద్రతకు సంబంధించిన నిబంధనలను చేర్చింది.

భౌగోళిక సూచనలు (Geographical Indications):

సాంప్రదాయకంగా, నిర్దిష్ట వాణిజ్య ఉత్పత్తులు నిర్దిష్ట భౌగోళిక ప్రాంతంతో అనుసంధానించబడ్డాయి. వాణిజ్య పరస్పర చర్యలలో భౌగోళిక సూచిక వారి భౌగోళిక మూలం కారణంగా నిర్దిష్ట ప్రమాణాలకు అనుగుణంగా ఉత్పత్తి లక్షణాల యొక్క నమ్మకమైన గుర్తింపుపొంది (Identifier) ఉంటుంది. భౌగోళిక సూచనలు ట్రేడ్ మార్కుల వలె సమానమైన ప్రాముఖ్యత

మరియు చట్టపరమైన రక్షణను ఆపాదించాయి. దీనిని గుర్తిస్తూ TRIPS ఒప్పందం భౌగోళిక సూచనల ప్రయోజనం మరియు విలువను గుర్తిస్తుంది మరియు వాటి చట్టపరమైన రక్షణకు మద్దతు ఇస్తుంది.

15.11. సవాళ్ళు మరియు భవిష్యత్తు దిశలు (Challenges and Future Directions):

TRIPS ఒప్పందం భారతదేశ మేధో సంపత్తి ల్యాండ్‌స్కేప్‌ను రూపొందించడంలో ముఖ్యమైన పాత్ర పోషించినప్పటికీ ఇది సవాళ్ళను కూడా అందించింది. మేధో సంపత్తి హక్కులను పరిరక్షించడం మరియు ఔషదాలతో సహా అవసరమైన వస్తువులకు సరసమైన ప్రాప్యతను నిర్ధారించడం మధ్య సమతుల్యతను సాధించడం అనేది కొనసాగుతున్న మరియు సంక్లిష్టమైన పని. TRIPS నిబంధనలు యొక్క వివరణ మరియు అనువర్తనానికి సంబంధించి చర్చలు తలెత్తాయి. ప్రత్యేకించి ఫ్లెక్సిబిలిటీలు పేటెంటబిలిటీ ప్రమాణాలు మరియు అమలు చర్యలకు సంబంధించినవి.

ఇటీవలి సంవత్సరాలలో TRIPS ఒప్పందానికి సంబంధించిన సమస్యలను పరిష్కరించడానికి భారతదేశం అంతర్జాతీయ చర్చలలో చురుకుగా పాల్గొంది. WTO యొక్క TRIPS కౌన్సిల్ వంటి ఫోరమ్‌లలో దేశం చురుకుగా పాల్గొంటుంది. మరియు ప్రజారోగ్య పరిరక్షణ ఔషధాలకు మెరుగైన ప్రాప్యత మరియు సాంప్రదాయ విజ్ఞాన పరిరక్షణ కోసం తన ఆందోళనలను వ్యక్తపరుస్తుంది. ఈ చురుకైన ప్రమేయం ప్రపంచ వేదికపై మేధో సంపత్తి హక్కుల అభివృద్ధి చెందుతున్న ప్రకృతి దృశ్యాన్ని గమనాగమనం చేయడానికి భారతదేశం యొక్క నిబద్ధతను ప్రతిబింబిస్తుంది.

15.12. వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్చలపై ఒప్పందం (TRIMS):

పరిచయం:

వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్చలు (Trade Related Investment Measures) అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం యొక్క కీలకమైన అంశాన్ని సూచిస్తాయి. ఆర్థిక విధానం, జాతీయ ప్రయోజనాలు మరియు ప్రపంచ వాణిజ్యం ఈ మూడింటి ఖండన వద్ద కలుస్తాయి. TRIMS దేశంలోని విదేశీ పెట్టుబడులను ప్రత్యక్షంగా లేదా పరోక్షంగా ప్రభావితం చేసే అనేక ప్రభుత్వ నిబంధనలు మరియు విధానాలను కలిగి ఉంటాయి. ఈ చర్చలు అధికారికంగా మరియు అనధికారికంగా ఉంటాయి. పెట్టుబడి ల్యాండ్‌స్కేప్‌ను (Investment Landscape) రూపొందించడంలో ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తాయి. ఈ TRIMS ఒప్పందం కొన్ని పెట్టుబడి చర్యలు వాణిజ్యాన్ని పరిమితం చేయగలవు మరియు వక్రీకరించవలవని గుర్తించింది. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ (WTO) సభ్యులు విదేశీ ఉత్పత్తులపై వివక్ష చూపే లేదా పరిమాణాత్మక పరిమితులకు దారితీసే ఏ కొలమానాన్ని వర్తింపజేయరాదని పేర్కొంది. ఈ రెండూ WTO ప్రాథమిక సూత్రాలను ఉల్లంఘిస్తాయి. స్థానిక కంటెంట్ అవసరాలు వంటి నిషేధించబడిన TRIMS జాబితా ఒప్పందంలో భాగం. TRIMS కమిటీ ఒప్పందం యొక్క ఆపరేషన్ మరియు అమలును పర్యవేక్షిస్తుంది మరియు ఏదైనా సంబంధిత విషయాలపై సంప్రదించడానికి సభ్యులకు అవకాశం కల్పిస్తుంది.

15.13. చారిత్రక నేపథ్యం (Historical Background):

GATT (General Agreement on Trade and Tariff) మరియు విదేశీ పెట్టుబడులు ఉరుగ్వే రౌండ్ చర్చలకు ముందు GATT ఫ్రేమ్‌వర్క్‌లో వాణిజ్యం మరియు పెట్టుబడి మధ్య అనుసంధానం తక్కువ దృష్టిని ఆకర్షించింది.

హవానా చార్టర్ (Havana Charter):

1948వ సంవత్సరంలో అంతర్జాతీయ వాణిజ్య సంస్థ చార్టర్‌లో ఆర్థికాభివృద్ధికి అంకితమైన విభాగంలో, విదేశీ పెట్టుబడుల నిర్వహణకు సంబంధించిన క్లాజులు ఉన్నాయి. ఎప్పుడూ ఆమోదం పొందనప్పటికీ, ఈ చార్టర్ నుండి వాణిజ్య విధానానికి సంబంధించిన విభాగాలు మాత్రమే సుంకాలు మరియు వాణిజ్యంపై సాధారణ ఒప్పందం (GATT) లో విలీనం చేయబడ్డాయి.

ఆర్థికాభివృద్ధి కోసం అంతర్జాతీయ పెట్టుబడిపై 1955 తీర్మానం (1955 Resolution on International Investment for Economic Development):

1955వ సంవత్సరంలో GATT కాంట్రాక్టింగ్ పార్టీలు ఆర్థికాభివృద్ధి కోసం అంతర్జాతీయ పెట్టుబడిపై ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించాయి. ఇతర విషయాలతో పాటు విదేశీ పెట్టుబడులు రక్షణ మరియు భద్రతకు భరోసా కల్పించే లక్ష్యంతో ద్వైపాక్షిక ఒప్పందాలను కుదుర్చుకోవాలని వారు దేశాలను ప్రోత్సహించారు.

15.14. విదేశీ పెట్టుబడుల సమీక్ష చట్టం (The FIRA Panel):

పెట్టుబడిలో ఉరుగ్వే రౌండ్‌కు ముందు కీలకమైన క్షణం యునైటెడ్ స్టేట్స్ మరియు కెనడా మధ్య కొనసాగుతున్న వివాద పరిష్కారంలో ప్యానెల్ నిర్ణయంతో ముడిపడి ఉంది. 1984వ సంవత్సరంలో కెనడా యొక్క అడ్మినిస్ట్రేషన్ ఆఫ్ ఫారిన్ ఇన్వెస్ట్‌మెంట్ రివ్యూ యాక్ట్ (Foreign Investment Review Act - FIRA) విషయంలో (BISD 30s/140) GATT వివాద పరిష్కార ప్యానెల్ కెనడియన్ అధికారులు పెట్టుబడిదారులపై విధించిన నిర్ధిష్ట బాధ్యతలకు సంబంధించి యునైటెడ్ స్టేట్స్ నుండి వచ్చిన పిర్యాదును పరిష్కరించింది. పెట్టుబడి ప్రాజెక్ట్‌లను ఆమోదించడం కోసం ఈ కట్టుబాట్లు విదేశీ సరఫరాదారుల నుండి నిర్ధిష్ట వస్తువులను కొనుగోలు చేయడం మరియు నిర్ణీత పరిమాణం లేదా అవుట్‌పుట్ యొక్క నిష్పత్తి ఎగుమతి చేసే బాధ్యతను కలిగి ఉంటాయి.

GATT (1) లోని ఆర్టికల్ III : 4 లో పేర్కొన్న జాతీయ చికిత్స బాధ్యతను స్థానిక కంటెంట్ అవసరాలు ఉల్లఘించాయని ప్యానెల్ నిర్ధారించింది. అయితే ఎగుమతి పనితీరు అవసరాలు లేవని గుర్తించింది. కెనడా GATT బాధ్యతలకు విరుద్ధంగా లేవని గుర్తించింది. కెనడా యొక్క నిర్ధిష్ట వాణిజ్య సంబంధిత చర్యల యొక్క అనుకూలత GATT నిబంధనలతో విదేశీ పెట్టుబడిని నియంత్రించే కెనడా యొక్క అధికారానికి సవాలు కాదని, దాని విదేశీ పెట్టుబడి చట్టం ప్రకారం రూపొందించబడిన వివాదానికి సంబంధించిన దృష్టిని ప్యానెల్ నొక్కి చెప్పింది.

వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలపై ఉరుగ్వే రౌండ్ చర్చలు (Uruguay Round Negotiations on Trade Related Investment Measures):

ఉరుగ్వే రౌండ్ పుంటా డెల్ ఎస్టే మినిస్టీరియల్ (Punta Del Este Ministerial Declaration) డిక్లరేషన్‌లో వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలపై చర్చలను ప్రారంభించింది. GATT యొక్క చట్రంలో అటువంటి చర్యల యొక్క ప్రతికూల వాణిజ్య ప్రభావాలను పరిష్కరించే లక్ష్యంతో పెట్టుబడిని నియంత్రించడం కంటే వాణిజ్య అవకతవకలను నివారించడంపై దృష్టి సారించింది. భాగస్వామ్య దేశాల మధ్య విభేదాలు తలెత్తాయి. అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు వివిధ చర్యలపై విస్తృత నిషేధాలను ప్రతిపాదించాయి. అయితే అనేక అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు అటువంటి విస్తృతమైన కవరేజీని వ్యతిరేకించాయి. అంతిమంగా చర్చల ఫలితంగా ఏర్పడిన TRIM ల ఒప్పందం దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువులకు జాతీయ చికిత్సపై GATT కథనాలు

మరియు దిగుమతులు లేదా ఎగుమతులపై పరిమాణాత్మక పరిమితులు వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలకు ఎలా వర్తింపజేస్తాయో ప్రాథమికంగా స్పష్టం చేసింది. ముఖ్యంగా ఉరుగ్వే రౌండ్‌లో చర్చించబడిన ఎగుమతి పనితీరు మరియు సాంకేతిక బదిలీ అవసరాలు వంటి కొన్ని చర్యల కవరేజీని ఇది విస్మరించింది.

వస్తువుల వాణిజ్యానికి సంబంధించి GATT సూత్రాలలో పాతుకుపోయిన TRIMS ఒప్పందం విదేశీ పెట్టుబడులను నియంత్రించడంలో దానికదే సంబంధం లేదు. బదులుగా ఇది GATT ఆర్టికల్స్ III మరియు XI లను ఉల్లంఘించే పెట్టుబడి చర్యలపై దృష్టి పెడుతుంది. ప్రత్యేకంగా దిగుమతి చేసుకున్న మరియు ఎగుమతి చేసిన వస్తువుల మధ్య వివక్ష చూపడం లేదా దిగుమతులు లేదా ఎగుమతులపై పరిమితులు విధించడం.

15.15. వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలు ఒప్పందం లక్ష్యాలు (The TRIMS Agreement):

ఒప్పందం యొక్క లక్ష్యాలు, దాని ఉపోద్ఘాతంలో వివరించబడ్డాయి. ప్రపంచ వాణిజ్యం యొక్క విస్తరణ మరియు దేశాల వారి సరళీకరణ, సభ్య దేశాల అభివృద్ధిపై ప్రత్యేక శ్రద్ధతో "ఉచిత పోటీ వాతావరణాన్ని నిర్ధారిస్తూ" వ్యాపార భాగస్వాములందరికీ ఆర్థిక వృద్ధిని పెంచడానికి సరిహద్దు పెట్టుబడిని సులభతరం చేయడం.

వస్తువుల వాణిజ్యానికి కవరేజీ పరిమితి (Limitation of Coverage to Trade in Goods):

ఒప్పందంలోని ఆర్టికల్ I దాని పరిధిని వివరిస్తుంది. ఇది వస్తువుల వాణిజ్యానికి సంబంధించిన పెట్టుబడి చర్యలకు మాత్రమే వర్తిస్తుందని స్పష్టంగా పేర్కొంది. కాబట్టి సేవలు TRIM ల ఒప్పందం పరిధిలోకి రావు.

"వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి కొలత" అంటే ఏమిటి? (What is a Trade Related Investment Measure?)

ఒప్పందం "వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలు" కోసం నిర్దిష్ట నిర్వచనాన్ని అందించనప్పటికీ, ఇది సచిత్ర జాబితాను కలిగి ఉన్న అనుబంధాన్ని కలిగి ఉంటుంది. ఈ జాబితా GATT ఆర్టికల్ III : 4 లేదా GATT 1994 యొక్క ఆర్టికల్ XI : I కి విరుద్ధమైన కొలతలను వివరిస్తుంది.

TRIM ఒప్పందం మరియు విదేశీ పెట్టుబడుల నియంత్రణ (The TRIMS Agreement and Regulation of Foreign Investment):

వస్తువుల వ్యాపారంపై ఇప్పటికీ ఉన్న GATT నిబంధనలను కలిగి ఉన్నందున, ఒప్పందం విదేశీ పెట్టుబడులను నియంత్రించడానికి రూపొందించబడలేదు. బదులుగా TRIM ల ఒప్పందంలోని విభాగాలు GATT ఆర్టికల్స్ III మరియు XI లను ఉల్లంఘించే పెట్టుబడి చర్యలపై దృష్టి పెడతాయి. ప్రత్యేకంగా ఈ చర్యలు దిగుమతి మరియు ఎగుమతి చేసిన ఈ చర్యలు దిగుమతి మరియు ఎగుమతి చేసిన ఉత్పత్తుల మధ్య వివక్ష చూపేవి. ఉదాహరణకు దేశీయ మరియు వర్తించే విదేశీ సంస్థలకు వర్తించే వివక్షత లేని స్థానిక కంటెంట్ ఆవశ్యకత TRIM ల ఒప్పందానికి విరుద్ధంగా పరిగణించబడుతుంది. ఎందుకంటే ఇది దిగుమతి చేసుకున్న వాటికంటే దేశీయ ఉత్పత్తులకు అనుకూలంగా వివక్షతతో కూడిన విధానాన్ని ప్రదర్శిస్తుంది. అటువంటి అవసరాన్ని అమలు చేయడంలో దేశీయ మరియు విదేశ పెట్టుబడిదారుల మధ్య వివక్ష లేకపోవడం TRIMల ఒప్పందం ప్రకారం అసంబద్ధంగా పరిగణించబడుతుంది.

ప్రాథమిక సబ్‌స్టాంటివ్ ఆబ్లిగేషన్స్: ఆర్టికల్ 2 మరియు ఇలుస్ట్రేటివ్ లిస్ట్ (Basic Substantive Obligation: Arcticle 2

and the Illustrative List):

ఆర్టికల్ III (దిగుమతి చేసిన ఉత్పత్తుల జాతీయ చికిత్సకు సంబంధించినది) లేదా ఆర్టికల్ XI (పరిమాణాత్మక పరిమితులు నిషేధాన్ని ప్రస్తావిస్తూ) నిబంధనలకు విరుద్ధమైన వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి కొలత (TRIM) అమలు నుండి దూరంగా ఉండాలని TRIM ల ఒప్పందంలోని ఆర్టికల్ 2.1 ఆదేశించింది. దిగుమతులు లేదా ఎగుమతులు GATT 1994 TRIMS ఒప్పందం దాని అనుబంధంలో ఒక ఇలుస్ట్రేటివ్ జాబితాను కలిగి ఉంది. ఇది ఆర్టికల్ III లోని 4వ పేరా మరియు ఆర్టికల్ XI లోని 1వ పేరాకు విరుద్ధంగా ఉండే చర్యలను పేర్కొంటుంది.

తప్పనిసరి మరియు తప్పనిసరి కాని చర్యలు (Mandatory and Non Mandatory Measures):

ఇలస్ట్రేటివ్ లిస్ట్ అనేది దేశీయ చట్టం లేదా అడ్మినిస్ట్రేటివ్ రూలింగ్ ద్వారా స్థాపించబడిన తప్పనిసరి లేదా అమలు చేయదగిన వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలు TRIMS రెండింటినీ కలిగి ఉంటుంది. అలాగే TRIMS నిర్దిష్ట ప్రయోజనాన్ని పొందడానికి సమ్మతికి అవసరమయ్యేది.

GATT 1994 యొక్క ఆర్టికల్ III : 4 యొక్క జాతీయ చికిత్స బాధ్యతను విరుద్ధంగా ఉన్న TRIMS (TRIMS which are inconsistent with the National Treatment Obligation of Arcticle III : 4 of GATT 1994):

దేశీయ మూలం లేదా స్థానిక కంటెంట్ అవసరాలు ఉత్పత్తులను సేకరించడానికి లేదా ఉపయోగించుకోవడానికి ఒక సంస్థ అవసరం. మరోవైపు పేరా 1(బి) ట్రేడ్ బ్యాలెన్సింగ్ TRIM లను సూచిస్తుంది. ఇది ఎగుమతి చేసే స్థానిక ఉత్పత్తుల వాల్యూమ్ లేదా విలువ ఆధారంగా ఒక ఎంటర్‌ప్రైజ్ దిగుమతి చేసుకున్న ఉత్పత్తి కొనుగోలు లేదా వినియోగాన్ని పరిమితం చేస్తుంది. రెండు దృష్టాంతాలలో GATT 1994 యొక్క ఆర్టికల్ III : 4 తో అస్థిరత అనేది దేశీయ ఉత్పత్తులతో పోలిస్తే దిగుమతి చేసుకున్న ఉత్పత్తులను (సంస్థత ఉపయోగం కోసం) అదే ప్రయోజనం కోసం దేశీయంగా లభించే ఉత్పత్తుల కంటే తక్కువ అనుకూలంగా పరిగణించడం ద్వారా ఉత్పన్నమవుతుంది.

GATT 1994 యొక్క ఆర్టికల్ XI : I యొక్క పరిమాణాత్మక పరిమితులను విధించడంపై నిషేదానికి విరుద్ధంగా ఉన్న TRIMలు (TRIMS which are inconsistent with the Prohibition on Imposition of Quantitavie Restricitous of Arcticle XI:I of GATT 1994):

ఇలస్ట్రేటివ్ జాబితా యొక్క పేరా 2 (ఎ) స్థానిక ఉత్పత్తిలో ఉపయోగించే వస్తువుల దిగుమతిపై పరిమితులను సూచిస్తుంది. సాధారణంగా లేదా సంస్థ ద్వారా ఎగుమతి చేయబడిన స్థానికంగా ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్తువుల వాల్యూమ్ లేదా విలువతో ముడిపడి ఉంటుంది. కాన్సెప్ట్‌గా పేరా 1 (బి) కి సమానంగా ఉంటాయి. రెండూ ట్రేడ్ బ్యాలెన్సింగ్ చర్యలను కలిగి ఉంటాయి. అయితే వ్యత్యాసం 1(బి) పేరాలో ఉంది. ఇది ఉత్పత్తులను దిగుమతి తర్వాత ప్రభావితం చేసే అంతర్గత చర్యలతో వ్యవహరిస్తుంది. అయితే పేరా 2 (ఎ) పేర్కొన్న ఉత్పత్తుల దిగుమతిని ప్రభావితం చేసే సరిహద్దు చర్యలపై దృష్టి పెడుతుంది.

జాబితాలోని పేరా 2 (బి) విదేశీ మారకపు బ్యాలెన్సింగ్ అవసరాల ద్వారా దిగుమతి పరిమితులను కలిగి ఉంటుంది. ఈ ఫారమ్ ఒక సంస్థకి ఆపాదించబడిన ఇన్‌ఫ్లోలతో సమలేఖనం చేయబడిన విదేశీ మారకపు ప్రాప్యతను పరిమితం చేయడం ద్వారా స్థానిక ఉత్పత్తికి సంబంధించిన వస్తువులు దిగుమతిని నియంత్రిస్తుంది.

మరోవైపు పేరు 2 (సి) లో ఎగుమతి కోసం సంస్థ ఎగుమతి లేదా విక్రయాలను నియంత్రించే చర్యలను కలిగి ఉంటుంది. ఈ పరిమితులను ఉత్పత్తి, వాల్యూమ్, విలువ లేదా సంస్థ యొక్క స్థానిక ఉత్పత్తికి సంబంధించి నిష్పత్తి ద్వారా పేర్కొనవచ్చు. GATT 1994 యొక్క ఆర్టికల్ XI : I పేరా 2 ని నియింతిస్తుంది. ఇది ప్రత్యేకంగా ఎగుమతి నియంత్రణ చర్యలను సూచిస్తుంది. అందువల్ల ప్రోత్సాహకాలు లేదా పనితీరు అవసరాలు వంటి ఇతర ఎగుమతి సంబంధిత చర్యలు TRIMS ఒప్పందం పరిధిలో ఉండవు.

15.16. సాధారణ మినహాయింపులు (General Exceptions):

TRIMS ఒప్పందంలోని ఆర్టికల్ 3, GATT 1994లో వివరించిన అన్ని మినహాయింపులు TRIMS ఒప్పందంలోని నిబంధనలకు సముచితమైనవిగా భావించబడతాయి.

అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు (Developing Countries):

ఆర్టికల్ 4 GATT 1994 యొక్క ఆర్టికల్ XVIII మరియు వాణిజ్య చెల్లింపుల శేషం సవాళ్ళ సమయంలో రక్షణ చర్యలకు సంబంధించిన WTO నిబంధనలకు అనుగుణంగా TRIMS ల ఒప్పందంలో పేర్కొన్న విధుల నుండి తాత్కాలికంగా వైదొలగడానికి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలను అనుమతిస్తుంది.

నోటిఫికేషన్ అవసరాలు (Notification Requirements):

ఆర్టికల్ 5.1 ప్రకారం WTO ఒప్పందం అమలులోకి వచ్చిన 90 రోజుల లోపు సభ్యులు ఒప్పందంలో ఏకీభవించని TRIM ల గురించి కౌన్సిల్ ఫర్ ట్రేడ్ ఇన్ గూడ్స్‌కు (Council for Trade in Goods) తెలియజేయాలి. ఏప్రియల్ 1995 నుండి WTO జనరల్ కౌన్సిల్ నిర్ణయం ప్రకారం ప్రభుత్వాలు జనవరి 1, 1995న WTO లో భాగం కావు, కానీ ఆ తేదీ తర్వాత రెండు సంవత్సరాలలోపు చేరడానికి అర్హత కలిగి ఉంటాయి. WTO ఒప్పందాన్ని ఆమోదించిన 90 రోజుల లోపు ఆర్టికల్ 5.1 ప్రకారం తెలియజేయాలి.

క్రొత్తగా చేరిన సభ్యులు లేదా WTO యొక్క ప్రారంభ సభ్యులు కాని దేశాలు, వారి ప్రవేశ ప్రోటోకాల్స్‌లో పేర్కొన్న నిబంధనలు మరియు షరతుల ప్రకారం నోటిఫికేషన్‌లను అందించాల్సి ఉంటుంది.

ఆర్టికల్ 5.1 క్రింద నోటిఫికేషన్‌లు స్వీకరించబడ్డాయి (Notifications Received under Article 5.1):

ఆర్టికల్ 5.1 క్రింద నోటిఫికేషన్‌లను 27 మంది సభ్యులు సమర్పించారు. ఈ నోటిఫికేషన్‌లు G/TRIMS/N/1/ COUNTRY/సిరీస్ డాక్యుమెంట్లలో పంపిణీ చేయబడ్డాయి.

ఒప్పందానికి విరుద్ధంగా ఉన్న TRIMల తొలగింపు కోసం పరివర్తన కాలం (Transition Period for the elimination of TRIMS which are in inconsistent with the Agreement):

ఆర్టికల్ 5.1 క్రింద నోటిఫై చేయబడిన TRIM లను తొలగించడానికి TRIM ల ఒప్పందంలోని ఆర్టికల్ 5.2 ప్రకారం సభ్యులు బాధ్యత వహించాలి. అభివృద్ధి చెందిన దేశ సభ్యుని విషయంలో WTO ఒప్పందం అమలులోకి వచ్చిన తేదీ నుండి రెండేళ్ళలోపు అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల విషయంలో ఐదేళ్ళ లోపు మరియు కనీస అభివృద్ధి జరిగిన దేశ సభ్యుని విషయంలో ఏడేళ్ళలోపు ఇటువంటి తొలగింపు జరగాలి.

ఇప్పటికే ఉన్న చర్యలకు పరివర్తన కాలం యొక్క ప్రయోజనాలు పరిమితి:

(Limitation of the Benefits of the Transition Period to Existing Measures)

WTO ఒప్పందం అమలులోకి వచ్చే తేదికి 180 రోజుల కంటే తక్కువ ముందు ప్రవేశపెట్టిన TRIM లు ఈ పరివర్తన కాలాల నుండి ప్రయోజనం పొందలేదు. అందువల్ల TRIM ల ఒప్పందం యొక్క పరివర్తన నిబంధనలు ఒప్పందారికి విరుద్ధంగా ఉన్న క్రొత్త TRIM లను ప్రవేశపెట్టడానికి అనుమతించలేదు. పరివర్తన కాలంలో స్టాండ్ స్టిల్ అవసరం.

Stand Still Requirement during the Transition Period:

ఒప్పందం (ఆర్టికల్ 5.4) తో వారి అస్థిరతను పెంచే విధంగా ఆర్టికల్ 5.1 క్రింద నోటిఫై చేయబడిన చర్యలను మార్చకుండా సభ్యులను ఒప్పందం నిరోధించింది. అయితే ఒక సభ్యుడు ఆర్టికల్ 5.1 క్రింద TRIM కి తెలియజేసి ఉంటే, అది పరివర్తన కాలంలో కొత్త పెట్టుబడి మరియు ఇప్పటికే ఉన్న పెట్టుబడుల మధ్య పోటీని వక్రీకరించడాన్ని నివారించడానికి అందే TRIM ని క్రొత్త పెట్టుబడికి వర్తింపజేయవచ్చు (ఆర్టికల్ 5.5)

పరివర్తన కాలం యొక్క సాధ్యమైన పొడిగింపు (Possible Extension of the Transition Period):

ఆర్టికల్ 5.3 ప్రకారం, కౌన్సిల్ ఫర్ ట్రేడ్ ఇన్ గూడ్స్ అభ్యర్థనపై, ఒప్పందంలోని నిబంధనలను అమలు చేయడంలో ప్రత్యేక ఇబ్బందులను ప్రదర్శించే అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశం విషయంలో TRIM ల తొలగింపు కోసం పరివర్తన వ్యవధిని పొడిగించవచ్చు.

ఆగష్టు 2001లో కౌన్సిల్ ఫర్ ట్రేడ్ ఇన్ గూడ్స్ ఎనిమిది మంది సభ్యుల పరివర్తన వ్యవధిని డిసెంబర్ 2001 ఒక వరకు పొడిగించడానికి ఒక వరుస నిర్ణయాన్ని ఆమోదించింది. మరో రెండు సంవత్సరాలు పొడిగించే అవకాశం ఉంది. నవంబర్ 2001 లో CTG ఇదే సభ్యులకు పరివర్తన వ్యవధిని మరో రెండు సంవత్సరాలు డిసెంబర్ 2003 వరకు పొడిగించేందుకు మరికొన్ని నిర్ణయాలను ఆమోదించింది.

పారదర్శకత (Transparency):

TRIM ల దరఖాస్తుకు సంబంధించి పారదర్శకతను, నిర్ధారించడానికి రూపొందించబడిన నిబంధనలు TRIM ల ఒప్పందంలోని ఆర్టికల్ 6 లో ఉన్నాయి. TRIM లు కనుగొనబడే ప్రచురణల జాబితాల యొక్క బ్యాగం సెక్రటేరియల్‌కు నోటిఫికేషన్ కోసం ఈ కథనం ప్రత్యేకంగా అందిస్తుంది. ఈ నిబంధనల ప్రకారం స్వీకరించబడిన నోటిఫికేషన్‌లు పత్రం G/TRIMS/N/2/- సిరీస్‌లో జాబితా చేయబడ్డాయి.

వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలపై కమిటీ (Committee on Trade Related Investment Measures):

TRIMS ఒప్పందంలోని ఆర్టికల్ 7 ఒప్పందం యొక్క అమలు కార్యాచరణను పరిశీలించడానికి ఒక ఫోరమ్‌గా వాణిజ్య సంబంధిత పెట్టుబడి చర్యలపై ఒక కమిటీని ఏర్పాటు చేస్తుంది. కమిటీ సంవత్సరానికి ఒక్కసారైనా ఖచ్చితంగా సమావేశమవుతుంది. కమిటీ యొక్క ప్రారంభ పనిలో ఎక్కువ భాగం ఒప్పదంలోని ఆర్టికల్ 5.1 క్రింద అందుకున్న నోటిఫికేషన్‌లపై దృష్టిసారించింది.

వివాద పరిష్కారం (Dispute Settlement):

సాధారణ WTO వివాద పరిష్కార విధానం, వివాద పరిష్కార అవగాహనాలో నిర్దేశించబడినట్లుగా, TRIM ల ఒప్పందం (ఆర్టికల్ 8) క్రింద తలెత్తే వివాదాలకు వర్తిస్తుంది. TRIM ల ఒప్పందంలో నిర్దిష్ట చర్యల యొక్క ఆరోపణ అస్థిరతకు సంబంధించిన సమస్యలు DSU క్రింద సంప్రదింపుల కోసం 34 అభ్యర్థనలలో లేవనెతబడ్డాయి. వీటిలో 16 కేసులు ప్యానెల్ ఏర్పాటుకు తరలించబడ్డాయి. అయితే 6 పరస్పరం అంగీకరించిన పరిష్కారం ద్వారా పరిష్కరించబడ్డాయి లేదా ముగించబడ్డాయి. మిగిలినవి ఇంకా సంప్రదింపులు దశలోనే ఉన్నాయి.

15.17. TRIM ల ఒప్పందం యొక్క సమీక్ష (Review of the TRIMS Agreement):

పెట్టుబడి విధానం మరియు పోటీ విధానం భవిష్యత్తు పరిశీలన కోసం సబ్జెక్ట్‌లుగా ఉన్నాయి. ఆర్టికల్ 9, ఒప్పందం అమల్లోకి వచ్చిన తేదీ తర్వాత ఐదు సంవత్సరాల తర్వాత కాకుండా, వస్తువుల వాణిజ్య మండలి TRIM ల ఒప్పందం యొక్క ఆపరేషన్‌ను సమీక్షిస్తుంది. ఈ సమీక్షలో పెట్టుబడి విధానం మరియు పోటీ విధానంపై నిబంధనలతో ఒప్పందం అనుబంధంగా ఉండాలా వద్దా అనే విషయాన్ని పరిశీలించాలి. అక్టోబర్ 1999 నుండి నవంబర్ 2006 వరకు జరిగిన సమావేశాలలో CTG ఆర్టికల్ 9 సమీక్షను చర్చించింది. అక్టోబర్ 2002లో భారతదేశం మరియు బ్రెజిల్ TRIM ల యొక్క ప్రభావాలు మరియు వాటి తొలగింపుపై ఒక అధ్యయనాన్ని సమీక్ష క్రింద నిర్వహించాలని ప్రతిపాదించాయి. నవంబర్ 2006 CTG సమావేశంలో ప్రతిపాదిత అద్యయనాన్ని నిర్వహించడం పట్ల సభ్యులు ఏకాభిప్రాయానికి రాలేకపోతున్నారని ఛైర్మన్ పేర్కొన్నారు. ఆసక్తి గల సభ్యుల అభ్యర్ధన మేరకు భవిష్యత్ సమావేశంలో ఆర్టికల్ 9 సమీక్షకు తిరిగి రావడానికి CTG అంగీకరించింది. ఇప్పటి వరకు అలాంటి అభ్యర్థన ఏమీ చేయలేదు.

15.18. సారాంశము:

TRIPS, TRIMS అనే ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ (WTO) క్రింద ఒక అంతర్జాతీయ ఒప్పందం. TRIPS సభ్య దేశాల మధ్య మేధో సంపత్తి హక్కుల రక్షణ మరియు అమలు కోసం కనీస ప్రమాణాలను నిర్దేశిస్తుంది. ఇది పేటెంట్లు, కాపీరైట్‌లు, ట్రేడ్‌మార్క్‌లు మరియు వాణిజ్య రహస్యాలతో సహా వివిధ మేధోసంపత్తిని కవర్ చేస్తుంది. TRIPS ఆవిష్కరణను ప్రోత్సహించడం మరియు విజ్ఞానం సాంకేతికతకు న్యాయమైన ప్రాప్యతను నిర్ధారించడం మధ్య సమతుల్యతను సాధించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. ప్రజారోగ్య సమస్యలను పరిష్కరించడానికి సౌలభ్యం అమలు, యంత్రంగాల ఏర్పాటు మరియు ప్రపంచ మేధో సంపత్తి ప్రమాణాలపై దాని ప్రభావం కేంద్రీకరించబడి ఉంటుంది. TRIMS అనేవి అంతర్జాతీయ పెట్టుబడిని ప్రభావితం చేసే నియమాలు మరియు నిబంధనలు ప్రత్యేకించి దేశాలు తమ భూభాగాల్లో విదేశీ పెట్టుబడిదారుల ప్రవర్తనను నియంత్రించడానికి వర్తించే చర్యలు. TRIMS యొక్క లక్ష్యం విదేశీ పెట్టుబడిదారుల పట్ల న్యాయమైన మరియు వివక్షత లేని విధానాన్ని ప్రోత్సహించడం, అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని వక్రీకరించే పద్ధతులను తొలగించడం. మరియు పెట్టుబడికోసం పారదర్శక మరియు బహిరంగ వాతావరణాన్ని ప్రోత్సహించడం. WTO Frame Work లో అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం మరియు పెట్టుబడిని నియంత్రించే నియమాలను రూపొందించడంలో ఈ రెండూ ముఖ్యమైన పాత్రలను పోషిస్తాయి.

15.19. పదకోశం:

1. TRIPS:

సభ్య దేశాల మధ్య మేధోసంపత్తి హక్కుల రక్షణ మరియు అమలుకోసం కనీస ప్రమాణాలను ఏర్పాటు చేసే ప్రపంచ

వాణిజ్య సంస్థ క్రింద ఏర్పడిన ఒక అంతర్జాతీయ ఒప్పందం.

2. IPR:

పేటెంట్లు, కాపీరైట్లు, ట్రేడ్‌మార్క్‌లు మరియు వాణిజ్య రహస్యాలు వంటి మనస్సు యొక్క సృష్టిని రక్షించే చట్టపరమైన హక్కులు.

3. కనీస ప్రమాణాలు:

మేధో సంపత్తి హక్కుల కోసం TRIPS ద్వారా అవసరమైన రక్షణ మరియు అమలు యొక్క ప్రాథమిక స్థాయి, సభ్య దేశాలకు బెంచ్‌మార్క్‌గా పని చేస్తుంది.

4. ఫ్లెక్సిబిలిటీ:

ప్రజారోగ్య సమస్యలను పరిష్కరించడానికి కొన్ని చర్యలను అవలంభించే సభ్య దేశాల సామర్థ్యం TRIPS కి అనుగుణంగా అవసరమైన మందులకు ప్రాప్యతను నిర్ధారించడం.

5. నవకల్పనలు:

క్రొత్త ఉత్పత్తులు, ప్రక్రియలు లేదా ఆలోచనలను సృష్టించడం మరియు పరిచయం చేసే ప్రక్రియ. ఇది TRIPS మేధోసంపత్తికి రక్షణ కల్పించడం ద్వారా ప్రోత్సహించాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది.

6. వివాద పరిష్కారం:

ఒప్పందం యొక్క వివరణ మరియు అమలుకు సంబంధించి సభ్యదేశాల మధ్య విభేదాలను పరిష్కరించడానికి TRIPS లో వివరించిన మెకానిజమ్స్.

7. పేటెంట్లు :

ఆవిష్కరణలు మరియు సాంకేతిక పురోగతిని ప్రోత్సహించడానికి TRIPS ద్వారా నిర్ధేశించబడిన పరిమిత కాలానికి ఆవిష్కర్తలకు ప్రత్యేక హక్కులు మంజూరు చేయబడ్డాయి.

8. కాపీరైట్‌లు:

TRIPS ద్వారా వివరించబడిన నిర్దిష్ట వ్యవధిలో సృష్టికర్తలు వారి సాహిత్య, కళాత్మక మరియు సంగీత రచనలపై నియంత్రణను మంజూరు చేసే చట్టపరమైన హక్కులు.

9. ట్రేడ్ మార్కులు:

మార్కెట్‌లోని ఉత్పత్తులు లేదా సేవలను గుర్తించడానికి మరియు రక్షించడానికి ఉపయోగించే విలక్షణమైన సంకేతాలు వాటి రక్షణ కోసం TRIPS ప్రమాణాలను నిర్ణయించడం చేస్తాయి.

10. భౌగోళిక సూచనలు:

TRIPS క్రింద రక్షించబడిన నిర్దిష్ట భౌగోళిక స్థానం నుండి ఉత్పాదనలను గుర్తించడానికి ఉపయోగించే సంకేతాలు.

11. TRIMS:

TRIMS అనేది ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ ఫ్రేమ్‌వర్క్‌లోని అంతర్జాతీయ ఒప్పందం. ఇది పెట్టుబడి యొక్క వాణిజ్య సంబంధిత అంశాలను ప్రభావితం చేసే చర్యలను సూచిస్తుంది.

12. పెట్టుబడి చర్యలు:

సభ్య దేశం యొక్క భూభాగంలో విదేశీ పెట్టుబడిదారుల ప్రవర్తన మరియు చికిత్సను ప్రభావితం చేసే విధానాలు నిబంధనలు లేదా అవసరాలు.

13. వివక్ష రహితం:

దేశీయ పెట్టుబడిదారులతో పోలిస్తే విదేశీ పెట్టుబడిదారుల పట్ల న్యాయమైన మరియు సమానమైన చికిత్సను సూచించే TRIMS క్రింద ఒక సూత్రం.

14. వాణిజ్యం యొక్క వక్రీకరణ:

స్థానిక కంటెంట్, ఎగుమతి పనితీరు లేదా సాంకేతిక బదిలీకి సంబంధించిన అవసరాలు వంటి అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని అన్యాయంగా ప్రభావితం చేసే పద్ధతులు లేదా చర్యలు.

15. వాణిజ్య చెల్లింపుల శేషం:

దేశంలోని చెల్లింపుల శేషాన్ని రక్షించడానికి పెట్టుబడిని ప్రభావితం చేసే కొన్ని చర్యలు అమలు చేయబడే TRIMS క్రింద పరిగణించబడుతుంది.

16. ప్రీ-షిప్‌మెంట్ ఇన్‌స్పెక్షన్:

TRIMS లో పేర్కొనబడిన నిబంధన వస్తువుల రవాణాకు ముందు తనిఖీకి సంబంధించినది. ఈ ప్రక్రియ వాణిజ్య సంబంధింత పెట్టుబడిని ప్రభావితం చేయగలదు.

17. వాణిజ్యం మరియు పెట్టుబడి అనుసంధానం:

అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం మరియు పెట్టుబడి మధ్య అనుసంధానం మరింత పారదర్శకమైన మరియు బహిరంగ వాతావరణాన్ని ప్రోత్సహించడానికి TRIMS ద్వారా పరిష్కరించబడింది.

15.20. మాదిరి పరీక్ష ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ క్రింద TRIPS ఒప్పందం యొక్క లక్ష్యాలను తెలిపి మరియు TRIPS యొక్క రకాలను పేర్కొనుము?

2) ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ ఫ్రేమ్‌వర్క్‌లో TRIMS యొక్క లక్ష్యాలను మరియు ప్రాముఖ్యతను తెలుపుము?

3) భారతదేశంలో TRIPS యొక్క పాత్రను వివరించుము?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) TRIPS యొక్క ఆవశ్యకతను వివరించుము?

2) TRIPS ఒప్పందం, ప్రయోజనాలు మరియు ప్రతికూలతలు తెలుపుము?

3) విదేశీ పెట్టుబడుల సమీక్ష, చట్టంను (FIRA) వివరించుము?

4) TRIPS, TRIMS యొక్క చారిత్రక నేపథ్యాన్ని వివరించుము?

15.21. ఆధార గ్రంథాలు:

1) హెచ్.ఎల్. అహుజా–ఆధునిక అర్థశాస్త్రం, ఎస్,చంద్ పబ్లిషింగ్, న్యూ ఢిల్లీ, 2016.

2) వి.కె.పురి, ఎస్.కె. మిశ్రా–భారతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థ, హిమాలయ పబ్లిషింగ్ హౌస్, న్యూ ఢిల్లీ, 2023.

3) ఫ్రాన్సిస్ చెరునిలమ్–అంతర్జాతీయ అర్థశాస్త్రం–టాటా మెక్ గ్రా హిల్ ఎడ్యుకేషన్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, న్యూ ఢిల్లీ, 2020.

4) జోసెఫ్ స్టిగ్లిట్జ్ – ప్రపంచీకరణ మరియు దాని అసంతృప్తి–పెంగ్విన్ రాండ్ హౌస్ ఇండియా, న్యూఢిల్లీ–2019.

– డా॥ పి. మెర్సీ కుమారి.

పాఠం - 16

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ: భారతదేశ వాణిజ్యాభివృద్ధి

16.0. లక్ష్యం:

ఈ పాఠమును అధ్యయనం చేసిన తరువాత మీరు వీటిని నేర్చుకోగలరు.

- ఉరుగ్వే రౌండ్
- GATT
- WTO
- వివాద పరిష్కార విధానము

విషయసూచిక:

16.1. పరిచయం

16.2. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ ఆవిర్భావం

16.2.1. బ్రెట్టన్‌వుడ్స్ సమావేశము

16.2.2. హవానా చార్టర్

16.2.3. వ్యాపార సుంకాల సాధారణ ఒడంబడిక

16.2.4. GATT కు సంబంధించిన ముఖ్య నిబంధనలు

16.2.5. ఉరుగ్వే రౌండ్

16.2.6. మారాకేష్ ఒప్పందం

16.3. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ విధులు

16.4. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ నిర్మాణము

16.4.1. మంత్రివర్గ సమావేశము

16.4.2. సాధారణ పరిషత్

16.4.3. వస్తువులు, సేవలు మరియు మేధో సంపత్తి హక్కుల మండలి

16.4.4. వాణిజ్య విధాన సమీక్షా మండలి

16.4.5. వివాద పరిష్కార మండలి

16.5. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ లక్ష్యాలు

16.6. భారతదేశంపై ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ యొక్క ప్రభావం

16.7. భారతదేశానికి WTO యొక్క ప్రయోజనాలు

16.8. భారతదేశానికి WTO యొక్క ప్రతికూలతలు

16.9. సారాంశం

16.10. గుర్తుంచుకోవలసిన విషయాలు

16.11. పదకోశం

16.12. మాదిరి పరీక్షా ప్రశ్నలు

16.13. ఆధార గ్రంథాలు

16.1. పరిచయం:

ప్రపంచ దేశాల మధ్య వాణిజ్యానికి ఉన్న అడ్డంకులను, అవరోధాలను తొలగించి ప్రపంచ వ్యాప్తంగా స్వేచ్ఛా వాణిజ్యాన్ని పెంపొందించడం ప్రపంచ వాణిజ్య విధానం ముఖ్య ఉద్దేశం. 1930 ఆర్థిక మాంద్య పరిస్థితుల వల్ల అంతర్జాతీయ వ్యాపారంపై ప్రతికూల ప్రభావం పడింది. ఆయా దేశాల ఆర్థిక వ్యవస్థల రక్షణపై దిగుమతి సుంకాలు విధించెను. దీనివల్ల అంతర్జాతీయ వ్యాపారం తగ్గింది. వాణిజ్యాన్ని సరళీకృతం చేసే ఉద్ధేశంతో అంతర్జాతీయ వాణిజ్య సంస్థను స్థాపించాలనే ప్రయత్నం జరిగింది. కానీ కొన్ని అంశాలపై అమెరికా, ఇతర ప్రపంచ దేశాల మధ్య వివాదాలు తలెత్తిన దృష్ట్యా ఈ ప్రయత్నం విఫలమయింది. ప్రపంచ వాణిజ్యానికి ఉన్న అడ్డంకులను తొలగించి, ప్రపంచ వాణిజ్యాన్ని అభివృద్ధి చేయడానికి 23 పారిశ్రామిక దేశాలు 1947 వ సంవత్సరంలో జెనీవాలో సమావేశమై సుంకాలు, వ్యాపారంపై ఒప్పందానికి వచ్చాయి. ఈ ఒప్పందాన్ని వ్యాపార సుంకాల సాధారణ ఒడంబడిక అంటారు.

16.2. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ (WTO) ఆవిర్భావం:

వాణిజ్యాన్ని సులభతరం చేయడానికి మరియు నియంత్రించడానికి ఒక అంతర్జాతీయ సంస్థను స్థాపించాలనే ఉద్దేశంతో ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థను ప్రారంభించడం జరిగింది. WTO స్థాపనకు దారి తీసిన ప్రక్రియ అనేక కీలక మైలు రాళ్లను కలిగి ఉంది.

16.2.1. బ్రెట్టన్‌వుడ్స్ సమావేశము (Brettonwood Conference) 1944:

1944వ సంవత్సరంలో యుఎస్ఏలోని న్యూ హాంప్ షైర్ లోని బ్రిట్టన్‌వుడ్స్‌లో అంతర్జాతీయ ఆర్థిక సహకారానికి పునాది వేయబడింది. యుద్ధానంతరం అంతర్జాతీయ ద్రవ్య మరియు ఆర్థిక క్రమాన్ని ఏర్పాటు చేయడం సదస్సు యొక్క ప్రాథమిక దృష్టి. ఈ సమావేశంలో ద్రవ్యం మరియు ఆర్థిక సమస్యలను ప్రస్తావించగా, వాణిజ్యంపై ప్రత్యేకంగా దృష్టి సారించలేదు.

16.2.2. హవానా చార్టర్ (Havana Charter) 1945:

1947వ సంవత్సరంలో క్యూబాలోని హవానాలో, 'హవానా చార్టర్' చర్చల ద్వారా అంతర్జాతీయ వాణిజ్య సంస్థను ఏర్పాటు చేసే మొదటి ప్రయత్నం జరిగింది. వాణిజ్యాన్ని నియంత్రించడానికి మరియు ఆర్థిక సహకారం కోసం రూపొందించడానికి చార్టర్ ప్రయత్నించింది. అయితే హవానా చార్టర్ ఆమోదించబడలేదు.

16.2.3. వ్యాపార సుంకాల సాధారణ ఒడంబడిక (GATT) 1947:

Bretton Woods సమావేశంలో IMF, IBRD లు ఏర్పడినప్పటికీ ITO (International Trade

Organisation) ఆవిర్భవించలేదు. అయినప్పటికీ వ్యాపారాభివృద్ధికి కొన్ని దేశాలు ఒప్పందం చేసుకోవడానికి సిద్ధమయ్యాయి. దీనినే GATT అంటారు. 23 పారిశ్రామిక దేశాలు 1947 అక్టోబర్‌లో జెనివాలో సమావేశమై GATT పై సంతకాలు చేసాయి. దీనిలో భారత్ ప్రారంభ సభ్య దేశం. 1948 జనవరి 1 నుండి GATT అమలులోకి వచ్చింది. GATT అనేది బహుళ పక్షం ఒడంబడిక (Multilateral Agreement). వ్యాపారంలో గల అవరోధాలను తొలగించి వ్యాపారాన్ని ప్రోత్సాహించేందుకు దీన్ని ప్రారంభించారు. సభ్య దేశాల మధ్య వ్యాపార అభివృద్ధి కోసం GATT ఒక నిరంతర చర్చా వేదికగా, సభ్య దేశాలు ఎప్పటికప్పుడు GATT పేరుతో సమావేశమయ్యేవి.

16.2.4. GATT కు సంబంధించిన ముఖ్య నిబంధనలు:

1) సుంకాలు తగ్గించుట

2) పరిమాణాత్మక ఆంక్షలను ఎత్తివేయుట

3) MFN (Most Favoured Nations) హోదాను అన్ని సభ్య దేశాలకివ్వడం.

4) తగాదాల పరిష్కారము

MFN అనగా సభ్య దేశాల మధ్య పరస్పరం సంప్రదింపులు జరిపి సుంకాలను తగ్గించంపై సుంకేతర అడ్డంకులను తొలగించడం గురించి కుదుర్చుకున్న ఒప్పందాలను అన్ని సభ్య దేశాలకు వర్తింపచేయడం కుదుర్చుకున్న ఒప్పందాలను అన్ని సభ్య దేశాలకు వర్తింపజేయడం ఈ తీర్మానం GATT లో లేని దేశాలకు వర్తించదు.

16.2.5. ఉరుగ్వే రౌండ్ (Uruguay Round) (1986-1994):

GATT కు సంబంధించి 8 రౌండుల సమావేశాలు జరిగాయి. 8వ రౌండ్ 1986 ఉరేగ్వేలో ప్రారంభమై జెనీవాలో 1994వ సంవత్సరంలో ముగిసింది. దీనిలో గల 15 అంశాల్లోని 14 అంశాలు వస్తువులకు, 1 అంశం సేవలకు చెందినది. ఈ సేవలకు సంబంధించిన అంశం వివాదాస్పదంగా మారింది. దీంతో అప్పటి GATT డైరెక్టర్ జనరల్ అర్థర్ డంకెల్ (Arthur Dunkel) ఈ సమావేశాల్లో జరిగిన చర్చల సారాంశాన్ని "డంకెల్ డ్రాఫ్టు (Dunkel Draft)" గా రూపొందించెను.

16.2.6. మారాకేష్ ఒప్పందం (Marrkaesh Agreement) (1994):

భారత్‌తో సహా 117 దేశాలు 1994 ఏప్రియల్‌లో మొరాకోలో మారాకేష్ నగరంలో సంతకాలు చేసాయి. ఫలితంగా 1994 డిసెంబర్ 12 న GATT రద్దు చేయబడింది. దీని స్థానంలో అంతర్జాతీయ వాణిజ్య సంస్థ (WTO) అనే శాశ్వత, చట్టబద్ధమైన సంస్థ 1995 జనవరి 1 నుండి అమల్లోకి వచ్చింది.

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ (World Trade Organisation):

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ ఒక నిరంతర అంతర్జాతీయ సంస్థ. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ 1995 జనవరి 1 నుండి అమలులోనికి వచ్చింది. ఇది ఒక స్వతంత్ర సంస్థ. దీని ప్రధాన కేంద్రం జెనీవాలో కలదు. WTO ప్రపంచంలోనే అతి పెద్ద అంతర్జాతీయ ఆర్థిక సంస్థ. దీనిలో ప్రారంభ సభ్య దేశాలు 121 కాగా ప్రస్తుతం 164కి చేరినవి. లైబీరియా 163 దేశం కాగా 2016 జూలైలో ఆఫ్ఘనిస్తాన్ 164 వ దేశంగా చేరెను. ప్రస్తుత WTO డైరెక్టర్ జనరల్ Ngozi Okonjio - Iweala ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ "అంతర్జాతీయ వ్యాపార కాపలాదారు" గా (Watch Dof of the World Trade) పని చేస్తుంది. వ్యాపార అభివృద్ధికై సభ్య దేశాలతో ప్రతి 2 సంవత్సరాల కొకసారి సమావేశం నిర్వహిస్తోంది. WTO లో అత్యున్నత నిర్ణయాధికార సంస్థ మంత్రుల సమావేశం (Ministerail Conference).

16.3. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ విధులు (Functions of the WTO):

1. వాణిజ్య ఒప్పందాలు (Trade Agreements):

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ దాని సభ్య దేశాల మధ్య వాణిజ్య ఒప్పందాలను చర్చించడానికి మరియు అధికారికీకరించడానికి ఒక ఫ్రేమ్‌వర్క్‌ను అందిస్తుంది. ఈ ఒప్పందాలు వస్తువులు, సేవలు, మేధో సంపత్తి మరియు వివాద పరిష్కారంతో సహా అనేక రకాల సమస్యలను పరిశీస్తుంది.

2. వాణిజ్య చర్చలు (Trade Negotiations):

సభ్య దేశాలు వాణిజ్య అడ్డంకులను తగ్గించడానికి మరియు సరసమైన బహిరంగ వాణిజ్యాన్ని ప్రోత్సహించడానికి చర్చలను నిర్వహిస్తుంటాయి. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ స్థాపనకు దారి తీసిన ఉరుగ్వే రౌండ్ అత్యంత ముఖ్యమైన రౌండ్లలో ఒకటి.

3. వివాద పరిష్కారం (Dispute Resolution):

సభ్య దేశాల మధ్య వాణిజ్య వివాదాలను పరిష్కరించడానికి WTO వివాద పరిష్కార యంత్రాంగాన్ని కలిగి ఉంది. ఈ ప్రక్రియలో సంప్రదింపులు, సభ్య మండలి మరియు పునర్విచారణ (Appellate Body) కలిగి ఉంటుంది.

4. వాణిజ్య విధాన సమీక్ష (Trade Policy Review):

పారదర్శకతను నిర్ధారించడానికి మరియు చర్చకు వేదికను అందించడానికి WTO తన సభ్య దేశాల వాణిజ్య విధానాలను క్రమం తప్పకుండా సమీక్షిస్తుంది.

5. వాణిజ్య సౌలభ్యం (Trade Facilitation):

సరిహద్దుల గుండా వస్తువుల సజావుగా బదిలీ చేయడానికి కస్టమ్స్ విధానాలు (Customs Procedures) మరియు వాణిజ్య నిబంధనలను సరళీకృతం చేయడానికి WTO పనిచేస్తుంది.

6. అభివృద్ధి సహాయం:

అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు సమర్థ అంతర్జాతీయ వాణిజ్యంలో అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు సమర్థవంతంగా పాల్గొనేందుకు WTO సాంకేతిక సహాయం మరియు సామర్థ్యాన్ని పెంపొందించే కార్యక్రమాలను అందిస్తుంది.

7. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ యొక్క సూత్రాలు (Principles of the WTO):

WTO అనే కీలక సూత్రాలపై ఆధారపడి పని చేస్తుంది. వివక్ష రహితం, అత్యంత దేశాభిమానం (Most favoured Nation Treatment) మరియు సరసమైన పోటీని (Fair Competition) ప్రోత్సహించడం.

16.4. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ నిర్మాణము (Structure of WTO):

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ అనేది అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని నియంత్రించే మరియు సులభతరం చేసే అంతర్జాతీయ సంస్థ దీని నిర్మాణాన్ని ఈ క్రింది విధంగా వివరించవచ్చును.

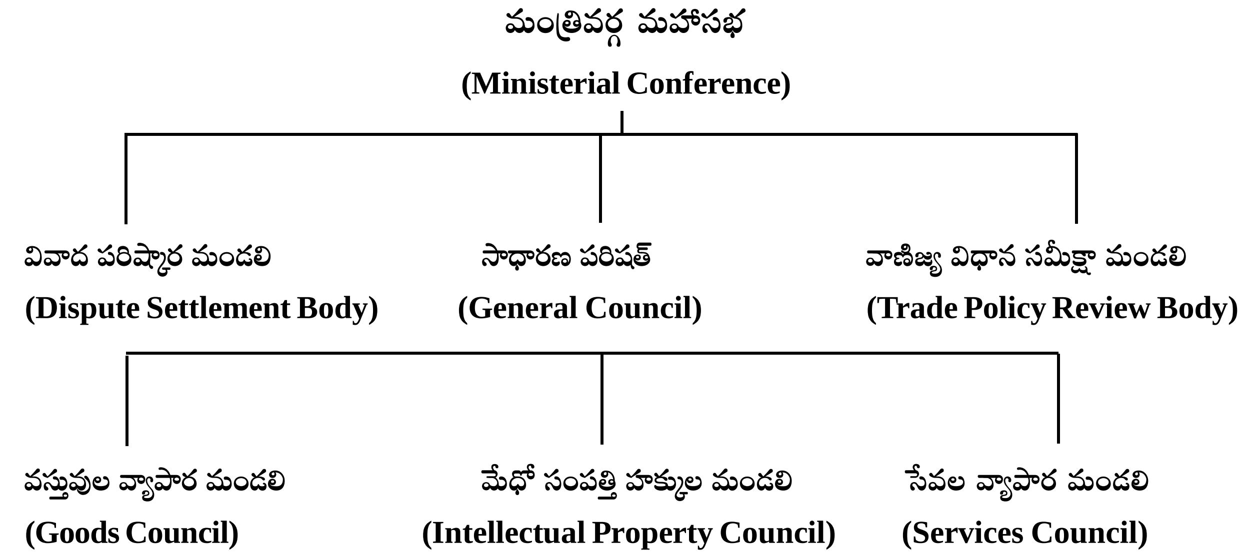

16.4.1. మంత్రివర్గ సమావేశము (Ministerial Conference):

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థలో మంత్రి వర్గ సమావేశము అనేది అతున్నత నిర్ణయాధికార సంస్థ. ఇది ప్రతి రెండేళ్ళ కొకసారి సమావేశమవుతుంది. మొత్తం దిశ మరియు విధానాలను (Direction and Policies) ఈ సభ నిర్దేశిస్తుంది.

16.4.2. సాధారణ పరిషత్ (General Council):

సాధారణ పరిషత్ మంత్రివర్గ సమావేశం తరపున పనిచేస్తుంది. జెనీవాలో క్రమం తప్పకుండా సమావేశమవుతుంది. ప్రతి రోజూ వ్యాపార విశేషాలను విశ్లేషిస్తుంది.

16.4.3. వస్తువులు, సేవలు మరియు మేధో సంపత్తి హక్కుల మండలి (Councils for Trade in Goods, Services and Intellectual Property):

ఈ మండళ్ళు వివిధ ఒప్పందాల అమలును పర్యవేక్షిస్తాయి. సాధారణ పరిషత్‌కు (General Council) క్రమం తప్పకుండా నివేదికలను సమర్పిస్తాయి.

16.4.4. వాణిజ్య విధాన సమీక్షా మండలి (Trade Policy Review Body):

WTO సభ్యుల వాణిజ్య విధానాలపై సాధారణ సమీక్షలను నిర్వహిస్తుంది. వాణిజ్య విధానాలపై పారదర్శకత (Transparency) మరియు అవగాహనను మెరుగుపరచడం లక్ష్యంగా కలిగి ఉంది.

16.4.5. వివాద పరిష్కార మండలి (Dispute Settlement Body):

సభ్యుల మధ్య తలెత్తిన వ్యాపార వివాదాలను పరిష్కరించడం. ఈ వివాద పరిష్కార మండలి యొక్క భాద్యత, వివాదాలను పరిష్కరించేందుకు ప్యానెల్‌లు (Panels) ను నియమించి వాటి సహాయంతో వివాదాలను రూపుమాపడం జరుగుతుంది.

16.5. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ లక్ష్యాలు (Objectives of WTO):

1. అంతర్జాతీయ వ్యాపారములో అవరోధాలుగా ఉన్న సుంకాలను తొలగించి అంతర్జాతీయ వాణిజ్యాన్ని సరళీకృతం చేయటం.

2. వ్యాపార సంబంధాలతో ఉన్న వివక్షతను తొలగించి అన్ని రకాల రక్షణ చర్యలను చేపట్టి అంతర్జాతీయ వ్యాపారాన్ని స్వేచ్ఛాయుతం చేయటం.
3. పరిమాణాత్మక ఆంక్షలను రద్దుపరచటం.
4. అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో తలెత్తిన వివాదాలను పరిష్కరించుట.
5. మేధోసంపత్తి హక్కుల పరిరక్షణను ప్రోత్సహిస్తూ, సేవలలో వాణిజ్యాన్ని సులభతరం చేయడం.

16.6. భారతదేశముపై ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ యొక్క ప్రభావం (Impact of WTO on INDIA):

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థలో భారతదేశం యొక్క ప్రమేయం నియమ ఆధారిత అంతర్జాతీయ వాణిజ్య వ్యవస్థను పెంపొందించడానికి దాని నిబద్ధతలో వాణిజ్య సంస్థ భారతదేశముతో గల సంబంధాన్ని ఈక్రింది అంశాల ద్వారా వివరించవచ్చును.

1. వాణిజ్య సరళీకరణ (Trade Liberalization):

WTO ప్రపంచ వాణిజ్యానికి అడ్డంకులను తగ్గించడం ద్వారా వాణిజ్య సరళీకరణను ప్రోత్సహిస్తుంది. భారతదేశం ప్రపంచ స్థాయిలో తన వస్తువులు మరియు సేవలకు మార్కెట్ సౌలభ్యాన్ని మెరుగుపరచడానికి చర్చలలో చురుకుగా పాల్గొంది.

2. వ్యవసాయ ఆందోళనలు (Agricultural Concerns):

భారతదేశానికి వ్యవసాయం ఒక ముఖ్యమైన రంగం. WTO చర్చలలో, ముఖ్యంగా దోహా అభివృద్ధి ప్రణాళికా (Doha Development Agenda) సబ్సిడీలు, (Subsidies) మార్కెట్ సౌలభ్యం (Market Access) మరియు దేశీయ మద్దతు (Domestic Support) వంటి అంశాలపై దృష్టి సారించాయి. భారతదేశం తన రైతుల ప్రయోజనాలను పరిరక్షించే విధానాలను మరియు ఆహార భద్రతను నిర్ధారించే విధానాలను సమర్థిస్తుంది.

3. సేవల రంగం (Service Sector):

సేవల రంగానికి బలమైన ప్రాధాన్యతనిస్తూ, సేవల వాణిజ్యంపై సాధారణ ఒప్పందం (GATS) భారతదేశానికి ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యతను కలిగి ఉంది. బిజినెస్ ప్రాసెస్ అవుట్సోర్సింగ్‌తో పాటు (Business Process Outsourcing) సాంకేతిక పరిజ్ఞానం (Information Technology) భారతదేశంలో సేవలు అందించేవారు (Service, Providers) అనుకూల నిబంధనలను పొందేందుకు చర్చలలో పాల్గొంటుంది.

4. మేధో సంపత్తి హక్కులు (IPR - Intellectual Property Rights):

మేధో సంపత్తి హక్కుల యొక్క వాణిజ్య సంబంధిత అంశాలపై ఒప్పందం (Trips), భారతదేశానికీ ముఖ్యంగా ఉపయోగించి ఫార్మాస్యూటికల్ రంగంలో చిక్కులను కలిగి ఉంది. భారతదేశం (Flexibility) లో సడలింపు (Affrodable) ఉపయోగించి ఔషధాలకు సరసమైన ప్రాప్యతను నిర్ధారించారం ద్వారా మేధో సంపత్తి రక్షణను సమతుల్యం చేస్తుంది.

5. ప్రత్యేక మరియు భిన్నమైన పరామర్శ (Special and Differential Treatment):

భారతదేశం వంటి దేశాల అభివృద్ధి అవసరాలను గుర్తించి WTO ప్రత్యేక మరియు భిన్నమైన పరామర్శను అందిస్తుంది. ఇది అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ఎదుర్కొంటున్న ప్రత్యేక సవాళ్లను గుర్తించి, వాణిజ్య కట్టుబాట్లను చేరుకోవడంలో సౌలభ్యాన్ని అనుమతిస్తుంది.

6. వాణిజ్య సౌలభ్యం (Trade Facilitation):

వాణిజ్య సౌలభ్యం ఒప్పదం (Trade Facilitation) కస్టమ్స్ విధానాలను క్రమబద్ధీకరించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. వాణిజ్య ప్రక్రియలను సరళీకృతం చేయడానికి ఉద్యోగస్వామ్యం (Beaurocracy) ని తగ్గించడానికి మరియు సామర్థ్యాన్ని పెంపొందించే చర్యలను అమలు చేయడానికి భారతదేశం కట్టుబడి ఉంది.

7. వివాద పరిష్కార విధానం (Dispute Settlement Mechanism):

WTO యొక్క వివాద పరిష్కార విధానం వాణిజ్య వివాదాలను పరిష్కరించడానికి ఒక వేదికను అందిస్తుంది. భారతదేశం తన వ్యాపార ప్రయోజనాలను కాపాడుకోవడానికి యంత్రాంగాన్ని ఉపయోగిస్తూ, వివాదాలతో పిర్యాదుదారుగా మరియు ప్రతివాదిగా ఉంది.

8. ఇ-కామర్స్ మరియు డిజిటల్ వాణిజ్యం (E-Commerce and Digital Trade):

డిజిటల్ వాణిజ్యం ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకున్నందున WTO లోని చర్చలు ఇ-కామర్స్‌ను కలిగి ఉంటాయి. భారతదేశం ఈ చర్చలలో పాల్గొంటుంది. డిజిటల్ విభజనను పరిష్కరించాల్సిన అవసరాన్ని నొక్కి చెప్పడంతో పాటు అన్ని సభ్య దేశాల ప్రయోజనాలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది.

16.7. భారతదేశానికి WTO యొక్క ప్రయోజనాలు (Advantages of WTO for INDIA):

1. మార్కెట్ సౌలభ్యత (Market Access):

WTO సుంకాలు తగ్గించడం మరియు వాణిజ్య అడ్డంకులను తొలగించడం ద్వారా ప్రపంచవ్యాప్తంగా భారతీయ వస్తువులు మరియు సేవలకు మార్కెట్ సౌలభ్యత సులభతరం చేస్తుంది. ఇది భారతీయ ఎగుమతిదారులకు అవకాశాలను విస్తరిస్తుంది మరియు ఆర్థిక వృద్ధిని ప్రోత్సహిస్తుంది.

2. నియమాల ఆధారిత వ్యవస్థ (Rules Based System):

అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం కోసం WTO నియమాల ఆధారిత ఫ్రేమ్‌వర్క్‌ను అందిస్తుంది. ఇది న్యాయబద్ధతను మరియు ఊహాజనితను నిర్ధారిస్తుంది. ఇది అనిశ్చితిని తగ్గించడం మరియు వాణిజ్య పెట్టుబడులకు స్థిరమైన వాతావరణాన్ని సృష్టించడం ద్వారా భారతదేశానికి ప్రయోజనం చేకూరుస్తుంది.

3. వివాద పరిష్కారం (Dispute Resolution):

WTO యొక్క వివాద పరిష్కార యంత్రాంగం వాణిజ్య వివాదాలను పరిష్కరించడానికి నిర్మాణాత్మక మార్గాన్ని అందిస్తుంది. ఇది భారతదేశం పిర్యాదులను పరిష్కరించడానికి, పారదర్శక మరియు చట్టపరమైన ప్రక్రియ ద్వారా తన వాణిజ్య ప్రయోజనాలను కాపాడుకోవడానికి అనుమతిస్తుంది.

4. ప్రత్యేక మరియు భిన్నమైన చికిత్స (Special and Differential Treatment):

భారతదేశం వంటి దేశాల అభివృద్ధి అవసరాలను గుర్తించి ప్రత్యేక మరియు భిన్నమైన చికిత్సను అందిస్తుంది. ఈ సౌలభ్యం భారతదేశం తన ఆర్థిక అభివృద్ధికి తోడ్పడే వాణిజ్య విధానాలను అమలు చేయడానికి అనుమతిస్తుంది.

5. సాంకేతికత పరిజ్ఞానం ఒప్పందం (Technology Tranfer):

సాంకేతిక పరిజ్ఞానం వంటి ఒప్పందం (ITA) వంటి, WTO ఒప్పందాలలో పాల్గొనడం సాంకేతికత బదిలీని ప్రోత్సహిస్తుంది. భారతదేశం యొక్క సాంకేతిక పురోగతికి, ముఖ్యంగా సమాచార సాంకేతికత వంటి రంగాలలో ఇది ప్రయోజనకరం.

6. వాణిజ్య సౌకర్యం (Trade Facilitation):

వాణిజ్య సౌకర్యం ఒప్పందం (Trade Facilitation Agreement) కస్టమ్స్ విధానాలను సులభతరం చేయడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. ఇది వాణిజ్య వ్యయాలను తగ్గించడం సామర్థ్యాన్ని మెరుగుపరచడం మరియు సరిహద్దుల గుండా వస్తువుల తరలింపును వేగవంతం చేయడం ద్వారా భారతదేశానికి ప్రయోజనం చేకూరుస్తుంది.

16.8. భారతదేశానికి ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ యొక్క ప్రతికూలతలు (Disadvantages of WTO for INDIA):

1. వ్యవసాయ ఆందోళనలు (Agricultural Concerns):

వ్యవసాయంపై ఒప్పందం (Agreement on Agriculture) రచ్చల భంగిమ భారతదేశానికి సవాళ్ళు, వ్యవసాయ సబ్సిడీలు మరియు దేశీయ మద్దతుపై ప్రభావం చూపవచ్చు. భారతదేశం తన రైతులను రక్షించడానికి మరియు ఆహార భద్రతను నిర్ధారించడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. ఇది వివాదాస్పద చర్చలకు దారి తీస్తుంది.

2. మేధో సంపత్తి హక్కులు (Intellectual Property Rights):

TRIPS ఒప్పందాలను పాటించడం భారతదేశానికి ముఖ్యంగా ఫార్మాస్యూటికల్ రంగంలో ప్రతికూలంగా ఉంటుంది. మేధో సంపత్తి నియమాలు జనరిక్ ఔషదాల ఉత్పత్తిని పరిమితం చేస్తాయి. స్థోమత మరియు ఆరోగ్య సంరక్షణ ప్రభావితం చేస్తాయి

3. అభివృద్ధి అసమానత (Developmental Asymmetry):

WTO యొక్క ఒకే పరిమాణం అందరికీ సరిపోయే విధానం. సభ్య దేశాల మధ్య అభివృద్ధి అసమానతను పూర్తిగా పరిగణించకపోవచ్చు. ఇది దాని ప్రత్యేక ఆర్థిక సవాళ్లు మరియు ప్రాధాన్యతలను పరిష్కరించడానికి భారతదేశ విధానం యొక్క పరిధిని పరిమితం చేస్తుంది.

4. సేవల రంగ సవాళ్ళు (Services Sector Challenges):

GATS భారతదేశం యొక్క సేవల రంగానికి అవకాశాలను అందించినప్పటికీ, చర్యలు విదేశీ సేవా ప్రదాతం నుండి పోటీ పెరగడానికి దారి తీయవచ్చు. దేశీయ పరిశ్రమలకు సవాళ్ళు ఎదురవుతాయి.

5. వాణిజ్య అసమతుల్యతలు (Trade Imbalances):

వాణిజ్యాన్ని సరళీకరించడానికి ప్రయత్నాలు చేసినప్పటికి నిరంతర వాణిజ్య అసమతుల్యతలు ఉండవచ్చు. ప్రయోజనాల యొక్క మరింత సమానమైన పంపిణీని సాధించడంలో భారతదేశం సవాళ్ళను ఎదుర్కోవచ్చు. ప్రత్యేకించి కొన్ని రంగాలు మరింత ప్రతికూలంగా ప్రభావితమైతే ఎదుర్కోవడం కష్టతరమవుతుంది.

6. అమలు ఖర్చులు (Implementation Costs):

WTO ఒప్పందాలను పాటించడం మరియు అవసరమైన మార్పులను అమలు చేయడం అనుబంధ ఖర్చులను కలిగి

ఉంటుంది. భారతదేశం వంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ఈ ఖర్చులను ఎదుర్కోవడంలో సవాళ్ళను ఎదుర్కోవచ్చు. WTO ఒప్పందాలలో పూర్తిగా పాల్గొనే మరియు ప్రయోజనం పొందగల వారి సామర్థ్యాన్ని ప్రభావితం చేయవచ్చు.

WTO భారతదేశానికీ అనేక ప్రయోజనాలను అందిస్తున్నప్పటికీ, సవాళ్ళు మరియు అప్రయోజనాలు కూడా ఉన్నాయి.

విభిన్న ఆర్థిక వ్యవస్థల ప్రయోజనాలను సమతుల్యం చేయడంతో పాటు వ్యవసాయం, మేధోసంపత్తి మరియు అభివృద్ధికి సంబంధించిన నిర్దిష్ట ఆందోళనలను పరిష్కరించడం. ప్రపంచ వాణిజ్య వ్యవస్థలో భారతదేశం యొక్క సమర్థవంతమైన భాగస్వామ్యానికి కీలకమైనది.

16.9. సారాంశము:

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ అనేది ప్రపంచ వాణిజ్యాన్ని నియంత్రించే మరియు సులభతరం చేసే అంతర్జాతీయ సంస్థ. ఇది సభ్య దేశాలకు వాణిజ్య ఒప్పందాలను చర్చించడానికి, వివాదాలను పరిష్కరించడానికి మరియు అంతర్జాతీయ వాణిజ్యం కోసం నియమాలను రూపొందించడానికి ఒక వేదికను అందిస్తుంది. స్వేచ్ఛా మరియు న్యాయమైన వాణిజ్యాన్ని ప్రోత్సహించడం, వాణిజ్యానికి అడ్డంకులను తగ్గించడం మరియు ఊహాజనిత మరియు పారదర్శక వాణిజ్య వాతావరణాన్ని నిర్ధారించడం దీని ప్రధాన లక్ష్యాలు. WTO వస్తువులు, సేవలు, మేధో సంపత్తి మరియు అభివృద్ధి యొక్క వాణిజ్య సంబంధిత అంశాలతో సహా వివిధ వాణిజ్య రంగాలను పరిశీలిస్తుంది.

16.10. గుర్తుంచుకోవలసిన విషయాలు:

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ భారతదేశానికి ప్రయోజనకరంగా మరియు సవాలుగా ఉంది. WTO లో సభ్యత్వం సుంకాలు మరియు వాణిజ్య అడ్డంకులను తగ్గించడం ద్వారా భారతదేశ మార్కెట్ సౌలభ్యతను విస్తరించింది. తద్వారా ఎగుమతులు పెరగడానికి వీలు కల్పిస్తుంది. భారతదేశం వాణిజ్య వివాదాలను పరిష్కరించడానికి WTO యొక్క వివాద పరిష్కార యంత్రాంగాన్ని ఉపయోగించింది. భారతదేశం చర్చలలో చురుకుగా పాల్గొంటుంది. వ్యవసాయం / సేవలు మరియు మేధో సంపత్తిలో దాని ప్రయోజనాల కోసం వాదిస్తుంది. WTO నిబంధనల నుండి ఒత్తిడి ఉన్నప్పటికీ, భారతదేశం దాని చిన్న రైతులు ఆందోళనల కారణంగా వ్యవసాయ సబ్సిడీలను తగ్గించడంలో ఇబ్బందులను ఎదుర్కొంటుంది. కఠినమైన మేధోసంపత్తి నిబంధనలను పాటించడం ప్రత్యేకించి ఫార్మాస్యూటికల్స్‌లో, దాని జనరిక్ ఔషధ పరిశ్రమలపై ప్రభావం చూపుతోంది. అభివృద్ధి చెందిన మరియు అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల మధ్య విభజన తరచుగా భారతదేశానికి ప్రతికూలతలను కలిగిస్తుంది.

WTO తో భారతదేశం యొక్క అనుభవం దాని దేశీయ విధానాలు మరియు ప్రపంచ వాణిజ్య డైనమిక్‌లకు సంబంధించిన సవాళ్ళను నామినేట్ చేస్తున్నప్పుడు మార్కెట్ సౌలభ్యం కోసం అవకాశాలను మెరుగుపరుస్తుంది. WTO ఫ్రేమ్ వర్క్‌లో దాని ఆర్థిక ప్రాధాన్యతలను సమతుల్యం నిరంతర ప్రయత్నాలు భారతదేశ వాణిజ్య వృద్ధికి కీలకమైనవి.

16.11. పదకోశం (Glossary):

1. ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ (WTO):

WTO అనేది దేశాల మధ్య ప్రపంచ వాణిజ్యాన్ని నియంత్రించే అంతర్జాతీయ సంస్థ. ఇది దేశాల మధ్య వాణిజ్యం

కోసం నియమాలను ఏర్పాటు చేస్తుంది. వాణిజ్య వివాదాలను పరిష్కరిస్తుంది మరియు చర్చల కోసం ఒక వేదికను అందిస్తుంది.

2. వాణిజ్య సరళీకరణ (Trade Liberalization):

దేశాల మధ్య వస్తు మరియు సేవల స్వేచ్ఛా మార్పిడిని ప్రోత్సహించడానికి సుంకాలు మరియు కోటాలు వంటి వాణిజ్యానికి అడ్డంకులను తగ్గించే ప్రక్రియ.

3. అత్యంత అనుకూలమైన దేశం (Most Favoured Nation):

ఒక దేశం తన అత్యుత్తమ వాణిజ్య నిబంధనలు మరియు షరతులను మరొక సభ్య దేశానికి విస్తరింపజేసే సూత్రం. వాణిజ్యంలో వివక్షత లేని వైఖరిని ప్రదర్శిస్తుంది.

4) వాణిజ్య సౌలభ్యం (Trade Facilitation):

ఖర్చులను తగ్గించడాకి మరియు కస్టమ్స్ విధానాలు డాక్యుమెంటేషన్ అవసరాలు వంటి సామర్థ్యాన్ని మెరుగుపరచడానికి అంతర్జాతీయ వాణిజ్య విధానాలను సరళీకృతం చేయడం మరియు క్రమబద్ధీకరించడం లక్ష్యంగా చర్యలు చేపడుతుంది.

5) సుంకాలు (Tariffs):

దిగుమతి చేసుకున్న వస్తువులపై విధించిన పన్నులు తరచుగా దేశీయ పరిశ్రమలను రక్షించడానికి లేదా ప్రభుత్వానికి ఆదాయాన్ని సంపాదించడానికి ఉపయోగిస్తారు.

6) కోటాలు (Quotas):

వాణిజ్య పరిమాణాన్ని నియంత్రించే లక్ష్యంతో నిర్దిష్ట వ్యవధిలో దిగుమతి చేసుకోగలిగే లేదా ఎగుమతి చేయగల వస్తువుల పరిమాణం లేదా విలువపై పరిమితులు విధించబడ్డాయి.

7) మేధో సంపత్తి హక్కుల యొక్క వాణిజ్య సంబంధిత అంశాలు (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights):

ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ WTO క్రింద, అనేక రకాల మేధో సంపత్తి నిబంధనలు మరియు రక్షణ కోసం కనీస ప్రమాణాలను నిర్దేశించే ఒక ఒప్పందం.

16.12. మాదిరి పరీక్షా ప్రశ్నలు:

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1) ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ అనగానేమి? WTO యొక్క సృష్టి వెనుక ఉన్న చారిత్రక నేపథ్యం లేదా మూలకథ ఏమిటి?
2) ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ యొక్క ప్రాథమిక విధులు, లక్ష్యాలు మరియు సంస్థాగత నిర్మాణం ఏమిటి? విపులంగా వివరించుము?
3) ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థలో భారతదేశం యొక్క భాగస్వామ్యం, ప్రభావం మరియు భారతదేశ వాణిజ్య విధానాలపై దాని ప్రభావాన్ని వివరించండి?
4) ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ (WTO) లో సభ్యత్వం పొందడం వల్ల భారతదేశానికి ప్రయోజనాలు మరియు భారతదేశము ఎదుర్కొంటున్న సవాళ్ళ గురించి వివరించుము?

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1) ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థ (WTO) లో భారతదేశం పాత్ర?
2) ఉరుగ్వే రౌండ్
3) GATT (General Agreement on Tariff and Trade)
4) TRIMS
5) TRIPS
6) MFN

16.13. ఆధార గ్రంథాలు:

1) రవిశంకర్ కుమార్ సింగ్, R. శశికుమార్-WTO మరియు భారతదేశం: సవాళ్ళు మరియు అవకాశాలు, అభిజిత్ పబ్లికేషన్స్, న్యూఢిల్లీ, 2008.
2) ఫ్రాన్సిస్ చెరునిలమ్-అంతర్జాతీయ అర్థశాస్త్రము-టాటా మెక్ గ్రా హిల్ ఎడ్యుకేషన్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, న్యూ ఢిల్లీ, 2020.
3) వి.కె.పురి, ఎస్.కె. మిశ్రా-భారతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థ, హిమాలయ పబ్లిషింగ్ హౌస్, న్యూ ఢిల్లీ, 2023.
4) పాల్ క్రుగ్మాన్, మార్క్ మెలిట్జ్-అంతర్జాతీయ ఆర్థిక శాస్త్రం, పియర్సన్ ఎడ్యుకేషన్, చెన్నై, 2017.

- డా॥ పి. మెర్సీ కుమారి

(401EC21)

MODEL PAPER
M.A. DEGREE EXAMINATION
Fourth Semester
Economics

Paper I – INDIA'S FOREIGN TRADE

Time: Three hours **Maximum: 70 marks**

Answer any FIVE of the following questions
All questions carry equal marks

1. Explain the broad trends in Exports of and Imports of India during the period of Economic Planning.
   ఆర్థిక ప్రణాళిక కాలంలో భారతదేశం యొక్క ఎగుమతులు, దిగుమతులలో విస్తృత ధోరణులను వివరించండి.

2. Examine the relative advantages and disadvantages of New Trade Policy during the period of economic reforms.
   ఆర్థిక సంస్కరణల కాలంలో నూతన వాణిజ్య విధానం వల్ల కలిగే లాభ నష్టాలను పరిశీలించండి.

3. Examine the India's problems of Balance of Payments
   భారతదేశ విదేశీ చెల్లింపులలో సమస్యలను వివరించండి

4. Briefly discuss the Balance of payments studies since 1991
   1991 నుండి విదేశీ చెల్లింపుల శేషం యొక్క తీరును వివరించండి

5. Explain the need for Foreign Capital to developing countries like India
   భారతదేశం వంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశంలో విదేశీ మూలధనం యొక్క అవసరాన్ని వివరించండి

6. Explain the role played by Foreign direct investment (FDIs) in India
   భారతదేశంలో విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడుల (FDIలు) యొక్క పాత్రను వివరించండి

7. Broadly discuss about the India's Foreign Exchange rate Policy
   భారతదేశ విదేశీ మారకపు రేటు విధానంను గురించి స్థూలంగా వివరించండి.

8. Briefly discuss about the Per value System and Pegged regime during the pre-reform period.
   సంస్కరణకు ముందు పర్ వ్యాల్యూస్ మరియు పెగ్డ్ వ్యాల్యూస్ గురించి వివరించండి.

9. Examine the broad trends underline the India's Global Trade Practices
   భారతదేశ ప్రపంచ వాణిజ్య విధానాలను నొక్కి చెప్పే విస్తృత ధోరణులను పరిశీలించండి

10. Critically Examine the India's Globalization strategy and technology transfer
    భారతదేశ ప్రపంచీకరణ వ్యూహం మరియు సాంకేతికత బదిలీలను విమర్శనాత్మకంగా వివరించండి.